MAURIT. HERM. ED. MEIERI

PROFESSORIS HALENSIS

OPUSCULA ACADEMICA

EDIDERUNT

FRIDERICUS AUGUSTUS ECKSTEIN

HALENSIS

ET

FRIDERICUS HAASE

VRATISLAVIENSIS.

VOL. PRIMUM.

HALIS SAXONUM,

IN LIBRARIA ORPHANOTROPHEI FRANCKIANI

MDCCCLXI.

MAURIT. HERM. ED. MEIERI

PROFESSORIS HALENSIS

OPUSCULA ACADEMICA

EDIDERUNT

FRIDERICUS AUGUSTUS ECKSTEIN

HALENSIS

ET

FRIDERICUS HAASE

VRATISLAVIENSIS.

VOL. PRIMUM.

HALIS SAXONUM,
IN LIBRARIA ORPHANOTROPHEI FRANCKIANI.
MDCCCLXI.

INDEX OPUSCULORUM.

*) Comment. secunda non edita est.

I.

DE ARISTOPHANIS RANIS COMMENTATIO PRIMA [1]).

Cum essemus interclusi temporibus, quo minus persequeremur 3
inceptum modo apud vos de Andocidis contra Alcibiadem ementita oratione commentarium, statuimus ut more maiorum aliquid huic scholarum indici praemitteremus, quod et de communibus humanitatis studiis esset petitum neque tamen difficilem haberet explicatum et exponi paucis posset, decerpere quaedam ex familiari interpretatione, qua Aristophanis Ranas ante hos sex menses explicavimus. Non quod ipsi quoque illud interpretandi genus ut optimum comprobemus, quod nuper [2]) iactatum tamquam optimum est, illud quod in difficilibus recte explicandis, in corruptis bene sanandis versatur. Etenim hoc qui scripsit, si unum illud voluit, praestare istam rationem duobus explicandi generibus, quorum alterum difficilia aut non explicat aut non recte explicat, corrupta aut non sanat aut non bene sanat; alterum explicat non difficilia ideoque explicationem non desiderantia, sanat non corrupta et sanatione non indigentia, recte quidem scripsit, sed illud non magis novum, quam si quis interdiu lucere solem contenderit. Neque tibi multum proderit is, qui difficilia docebit recte explicanda, corrupta bene sananda esse, nisi doceare simul, tum quae sit recta, quae non recta interpretatio, quae bona, quae non bona sanatio, tum quibus notis signisque et ab sanis corrupta distinguantur, et ab non difficilibus difficilia, praesertim cum quae facilia aliis, eadem aliis difficilia videantur. Sin vero acutissimi viri oratio eo spectavit, quo eam spectasse credimus, istam explicandi rationem

---

[1) Prooem. Ind. Schol. Hal. per hiemem a. 1836—37 habendarum.]
2) Ab Godofredo Hermanno in act. societat. graec. I. p. XXI.

praestare continuae enarrationi, non possumus cum eo facere. Nam etsi sufficit illa explicandis scriptoribus iis, qui nullam artis perfectionem et absolutionem sequuntur, etsi eadem visa nobis quoque idonea est, a qua in adolescentulorum exercitiis initium faceremus ut non inutili ingeniis acuendis; tamen qui eodem genere diu solo exercebuntur, verendum est ne haerentes perpetuo in singulis numquam perveniant eo, in quo summum utique continetur interpretis officium, ut monumentum aliquod antiquitatis litteris consignatum tamquam totum quoddam comprehendere discant, cuius non minus consilium et quandam quasi ideam quam partium singularum cohaerentiam et persentiscant ipsi et monstrare possint aliis. Haec enim qui studet consequi, ita se insinuare debet in monumentum illud, quod sibi explicandum proposuit, ut eius auctori quasi comes adhaereat perpetuo repetatque quodammodo interpres primige-
4 nias artificis cogitationes. Is demum interpres in iis quoque locis, qui supinum lectorem non morantur, doctius aliquid et reconditum intelligit latere, quo aperto acumen sentis, leporem, gravitatem quandam praeter exspectationem accedere. Atque haec ea est explicandi ratio, quam nos quidem commendare adolescentibus solemus, quos natura tales finxit, ut non humi serpant, sed altius spirent.

Verum quae de Ranarum consilio et de partium singularum huius fabulae convenientia nondum, ni fallimur, satis perspectis doceri possunt ut rem longioris ambitus in aliam opportunitatem differimus; nunc ex primis trecentis versibus aliquot tractabimus locos, in quibus aut recedendum nobis visum est ab superiorum interpretum sententiis, aut qui horum non erant diligentiam experti.

Satis igitur constare arbitror initio fabulae scenam in Attica fuisse; fallitur enim tam hypothesis auctor [3]), qui Thebis, quam

---

3) *Οὐ δεδήλωται μὲν ὅπου ἐστὶν ἡ σκηνή· εὐλογώτατον δ' ἐν Θήβαις· καὶ γὰρ ὁ Διόνυσος ἐκεῖθεν καὶ πρὸς τὸν Ἡρακλέα ἀφικνεῖται Θηβαῖον ὄντα.* Coniectura igitur grammatici eo solo nititur argumento, quod uterque et Bacchus et Hercules Thebani sint origine; at vero Bacchus, qui poesi praeest dramaticae, Atticae est prosapiae et Hercules quoque Athenis et in Attica colebatur.

Kanngiesserus, qni in theologeo eam statuunt; itaque in platea aliqua Athenarum, quae per portam Diomeiam in pagum Diomeiam et ad Cynosargem [4]), celeberrimum huius pagi templum, dncebat, properantes conspiciuntur Bacchus et Xanthias, eius pedisequns; qnorum neuter neqne Bacchus dei neque Xanthias Sileni personam refert; immo illum formosissimnm iuvenem, imberbem, facie paene muliebri, flavis cincinnis negligentins circa genas profusis, qui pedestri itinere praecedit, unum ex Atticis civibus, ex familiaribns Alcibiadis crederes, nisi et cothurnum et Bacchicum indumentum i. e. crocotam ostenderet, sub Herculis amictu, sub pelle leonina reconditum: alter autem, qui sarcina humeros pressus, asino vectus sequitur, etiam ipse flavus (nam non sine causa *Ξανθίας* dicitur), servile Atticorum mancipiorum schema cultumqne prodit, nimirum calvitium [5]), *ἐξωμίδα* sive *ἑτερομάσχαλον* [6]) i. e. tunicam brevem, substrictam, quae citra humerum desinit et vel sine manicis vel una est manica, insuper fortasse *διφθέραν* vel *σισύραν*, i. e. amictum ex pelle vel corio, in capite fortasse *κυνῆν Βοιωτίαν* vel *᾿Αρκάδα* i. e. tegumentum ex pelle factum, quo rustici potissimum et servi in itinere ad tempestatem arcendam uti solebant; nam magnum iter paraturi sunt. Statim igitur ab initio fabulae cum interdicat Bacchus Xanthiae ne qua earum vociferationum et vocum utatur, quibus servi oneribns pressi in comoedia Attica uti fere solebant, risum scilicet captaturi spectatorum, merito Xanthias quaerit, quid hac ferenda sarcina opus fuerit, *εἴπερ ποιήσω μηδὲν ὧνπερ Φρύνιχος Εἴωθε ποιεῖν καὶ Λύκις κ᾿ ᾿Αμειψίας, Σκεύη φέρουσ᾿ ἑκάστοτ᾿ ἐν κωμῳδίᾳ.* Postremi versus et scholiasta auctor est triplicem antiquitus ferri scripturam, *σκεύη φέρουσιν*, *σκευηφοροῦσιν* et *σκευοφοροῦσιν* et in libris tum mss. tum typorum ope exaratis

4) Scenam in propinquitate Heraclei alicuius Attici fuisse, probabile est; in Melite potissimum fuisse pago cur cum Vossio in interpretatione vernacula statuamus, caussae nihil est; Cynosarges autem erat certe celebratissimum Atticorum Heracleorum; cf. de hoc eiusque situ quae C. O. Muellerus in adnotatt. ad Leakii topogr. Athen. in Rienaeckeri interpretat. vernac. p. 460 sq. commentatus est. 5) *᾿Ανδραποδώδης θρίξ* quae sit, vid. Buttmann. ad Platon. Alcib. I, 34. [De calvitio non cogitandum est propter Xanthiae picturam apud Wieseler. Theatergebäude p. 110.] 6) Pollux VII, 47. Gell. VII, 12. Perizon. ad Aelian. V. H. IX, 34.

magna est scripturae discrepantia, quorum alii σκεύη φέρουσ', alii σκευηφοροῦσ, alii σκευοφοροῦσ', alii τοῖς σκευοφοροῦσ' exhibent, ne reliquam lectionis varietatem commemorem. Eum igitur versum Dindorfius negavit ab Aristophane scriptum seclusitque cancellis. Quod iudicium non probamus, cum is versus neque ita comparatus sit, quem male feriatus librarius addiderit, neque sine sententiae damno abesse possit, quorum illud in aperto est positum, hoc facile comprobaveris; si enim abesset, tum Phrynichus, Lycis, Amipsias id omnino dicerentur facere soliti esse, quod non fecerunt nisi quibus in fabulis baiulantium partes essent, quas omnium fuisse fabularum illorum comicorum quis crediderit? Haberet igitur locus sine eo versu ineptam exagge-
5 rationem; haberet etiam ineptam argumentationem. Quid enim necessitudinis intercedit inter baiulatorem Xanthiam et illos comicos poetas, ut mirari Xanthias possit sibi quamquam sarcinam ferenti non licere, quod his concessum sit? Unum est, quod sententia postulat: „quid me in hac comoedia attinebat baiulatorem esse, si nihil faciam eorum, quae in aliorum comicorum fabulis facere solent baiuli.“ Id si recte statuimus, tum utrumque patet neque eo versu careri, neque σκεύη φέρουσ' sive σκευηφοροῦσ' sive σκευοφοροῦσ' posse tertiam personam esse praesentis; etenim ut vel maxime intrepretere „faciunt sarcinam gestantes“, in eam quoque interpretationem duplex cadit reprehensio; nam et illud ineptum dictu est, perpetuo ab illis poetis baiulos esse introductos, et ut sint introducti, eo minus erat quod Xanthias quereretur sarcinas sibi quoque ferendas esse. Iam vero cum dativi neque temere elidi possit ι, neque vis potestasque conveniat in hunc locum (ποιεῖν enim σκεύη φέρουσιν non potest significare aliud quam „faciunt in gratiam baiulantium“, id quod abhorret ab cohaerentia orationis), quas commemoravimus scripturas, earum nullam posse veram esse, atque necessario patet requiri accusativum. Superest ut inter σκευηφόρους et σκευοφόρους disceptetur; quorum hoc usu quidem tritum est, sed recipi non potest, nisi τοὺς quoque addideris, quod ipsum nullo in libro, τοῖς autem in uno tantum libro exstat neque eo optimae notae. Ita omnia suadent, ut σκευηφόρους in ordinem verborum recipiamus, quam formam satis tuetur analogia ab Lobeckio demonstrata (Phrynich. p. 680 sq.) verborum

ἀχθηφόρος, ξιφηφόρος, ζευγηφόρος. Iam vero ὥνπερ Φρύνιχος εἴωθε ποιεῖν — σκευηφόρους ea est brevitate dictum, ut repetendum sit ποιοῦντας, „quae facientes Phrynichus solet introducere baiulos."

Quodsi successit nobis integri versus vindicatio, excusabimur fortasse, si uni vocabulo litem intendemus; quod enim paullo ante v. 9 Xanthias quaerit μηδ' (sc. εἴπω), ὅτι τοσοῦτον ἄχθος ἐπ' ἐμαυτῷ φέρων, εἰ μὴ καθαιρήσει τις, ἀποπαρδήσομαι, tueare fortasse illo Herodoti (V, 12.) ἄγγος ἐπὶ τῇ κεφαλῇ ἔχουσαν; sed fallor, aut reponendum hic est notissimum ἐπ' ἐμαυτοῦ „seorsim [7])," „für mich allein tragend," atque idem vide ne etiam Isaeo restituendum sit; nam quod in oratione de Philoctem. h. §. 57. extat: εἴληχε δ' αὐτὸς ἐφ' ἑαυτῷ τοῦ Εὐκτήμονος κλῆρον emendandum videtur αὐτὸς ἐφ' ἑαυτοῦ i. e. „sibi, seorsim a pupillis suis", formula ex Platone notissima. Apud Xenophontem enim (rep. Laced. XII, 5.) quod extat μεγαλοπρεπεστέρους αὐτοὺς ἐφ' ἑαυτοῖς, eius esse diversam rationem Haaseus nuper monstravit.

Verum ubi ad Herculis aedes accesserunt, privatae quidem domus speciem referentes, sed ita etiam comparatas, ut Attici homines aliquam cum Heracleo quodam veluti cum Cynosarge similitudinem animadverterent, Bacchus iusso Xanthia de asino descendere, ianuam non modeste pulsat, id quod κόπτειν dicitur, sed simul et manuum edit strepitum (ἐπάταξεν), simul pedibus calcat ianuam (ἐνήλατο) atque ita impatiens est morae, ut ter ianitorem vocet (v. 37.) παιδίον, παῖ, ἠμὶ παῖ, qua ratione fere Strepsiades usus est, cum resciscere cuperet, Phidippides suus didiceritne iam apud Socratem orandi artem (Nub. 1145.

7) Illud „seorsim ab aliis" significari formula illa, non opus est post Valckenarium (ad Herod. VIII, 32.), Schaeferum (Melett. Cr. 21. 83.), Hermannum (Viger. p. 823.), Matthiam novis comprobetur exemplis; hoc autem non inutile erit addidisse, ἐφ' ἑαυτοῦ nunc esse „seorsim per se, non adhibita aliorum ope" (Herodot. III, 71; IV, 114. Plat. Sophist. §. 4. αὐτὸς ἐπὶ σαυτοῦ. Demosth. p. 1106, 4. αὐτὰ τὰ πράγματα ἐφ' αὐτῶν ἔστιν ὑμῖν ἐμφανῆ ποιῆσαι. al.), nunc „seorsim pro se, suum solius in commodum" (Thuc. I, 17. τὸ ἐφ' ἑαυτῶν μόνον προορώμενοι. Isaeus l. c.).

παῖ ἠμὶ, παῖ, παῖ); ipse autem Bacchus etiam modestins pulsare didicit, veluti apud inferos cum est, Plutonis domum leviter pulsat et ianitorem bis tantum vocat παῖ, παῖ (Ran. 465). Scilicet nunc personam partesque Herculis tuetur. Hercules autem aedium suarum ianuam ipse aperit, utrumne indignatione motus, an quod ad eam est paupertatem redactus, ut ianitore
6 careat, non definiam; procedit illo non solito Herculis amictu sed indumento Attici civis, atque iam intra aedes magna voce vociferatur et indignabundus: τίς τὴν θύραν ἐπάταξεν; ὡς κενταυρικῶς ἐνήλαθ' ὅςτις; apertis vero foribns visoqne ridiculo spectaculo ita perturbatur, ut non absoluta sententia, quam intra aedes inchoaverat, εἰπέ μοι subiiciat, τουτὶ τί ἦν; Quam admirationem cum in eam partem accipiat Bacchus, quasi vero ab se metuat Hercules (Δ. οὐκ ἐνεθυμήθης; Ξ. τὸ τί; Δ. ὡς σφόδρα μ' ἔδεισεν), Xanthias secum dicit, sed ita ut ab spectatoribus simul percipi possit: νὴ Δία μὴ μαίνοιό γε, „sane vero metuit te vel potius tibi ne insanias.“ Postquam vero Hercules risus tandem compos factus ex Baccho, quem etiam in hoc mutato habitu ita statim agnoscit, ut ne interroget quidem, quisnam sit, postqnam igitur quaesivit ex Baccho, quid sibi velit leonina cutis cum crocota, cothurnus cnm clava compositus, ποῖ γῆς ἀπεδήμεις „quonam terrarum peregrinatus es“ (nam peregrinos et ab Atticis abhorrentes mores ornatus prodit tuus), Bacchus, uti nunc exstat scriptum, inepte semet irridens, respondet: ἐπεβάτευον Κλεισθένει. Noli dubitare, quin solum ἐπεβάτευον sit Bacchi gloriantis se quoqne nave pngnasse: quo tempore enim haec fabula docebatur, Atticarum rerum summa navibus disceptabatnr et navale proelium ad Arginusas apnd Athenienses omnium in ore erat; Κλεισθένει autem Xanthiae tribue, id quoque domini sui irridendi causa clam subiicienti: scilicet quod vocabulum de nave ab so conscensa intelligi voluit Bacchus, in eam partem detorqnens Xanthias (accipit enim significatu τοῦ ἐπιβαίνειν), quasi vero de turpi et mascula venere dixerit delicatulus dominus, nomen subiicit notissimi illo tempore pathici; de huius hominis ore, vultu, vita, factis muliebribus multus est Aristophanes, eundem autem Clisthenem cum Epigeno et Diophane inter eos fuisse demagogos, qui ex reipnblicae calamitatibus privatum lucrum fecerint et iniustissimarum poenarum

populo auctores fuerint, ex Lysia [8]) docemur. — Quae si recte de Xanthiae persona statuimus, non magis dubitabis, quin quae narrationi Bacchi de navibus hostium XII vel XIII ab se demersis subiecta leguntur, *κᾆθ' ἔγωγ' ἐξηγρόμην*, quibus somnium narrari a Baccho significatur, et ab Herculis abhorreant persona, cui vulgo tribuuntur, et ab Baccho, cui nonnulli inepte continuant; immo unice conveniunt Xanthiae his quoque clam secum dominum irridenti.

Cur vero Andromeda potissimum lecta Bacchus ortum sibi dicat Euripidis vehementissimum desiderium, quae fabula octo annis ante Ranas acta est, neque Aristophanes aliquam recentius doctam commemoraverit, veluti Hypsipylam, Phoenissas, Antiopam, merito quaerit scholiasta; sed quod respondet, *οὐ συκοφαντητέα* [9]) *ἦν τὰ τοιαῦτα*, non esse talia ad amussim exigenda, aut non requiri in talibus putidam diligentiam, nihil dicit; immo, si quid video, Andromedam etiam Thesmophoriazusis (v. 1012 sqq.) exagitatam propterea commemoravit, quod in ea potissimum fabula delicatulus regnat amor, viros enervans et tragicam artem frangens, abs quo superiores tragici ita abhorruerunt, ut Euripidis proprius videatur; Bacchus autem priore parte fabulae eodem teneri videtur iudicii de tragica pulcritudine errore, quo tum plerique Attici spectatores, et procedente demum fabula ad sanitatem redit; quin eos prae se fert mores, ut ab Euripide videri possit nutritus et educatus esse. Ipsum illud *πόθος τὴν καρδίαν ἐπάταξε* vide ne sit ex Andromeda expressum. — Iam quaerit Hercules, cuiusnam teneatur desiderio v. 56. *Ἡ. Γυναικός; Δ. οὐ δῆτ'. Ἡ. ἀλλὰ παιδός; Δ. οὐδαμῶς. Ἡ. ἀλλ' ἀνδρός; Δ. ἀτταταῖ. Ἡ. ξυνεγένου τῷ Κλεισθένει.* Hic cum librorum longe plurimorum, etiam Ravennatis, ni fallor, et V. M. sit *ξυνεγένου τῷ Κλεισθένει*, iam sua sponte patet neque *ἀτταταῖ* aut *ἀτταταί*, neque *ἀππαπαῖ*, neque *ἀππαπάπ* locum habere posse; est igitur inter *ἀταταῖ* et *ἀπαπαῖ* diiudicandum, quorum ut hoc praeferrem, movit me tum Suidae auctoritas, apud quem *ἀππαπαί* vel *ἀπαπαί*, quod apud Zonaram est,

8) *δημ. καταλ. ἀπολογ.* p. 778. 9) „Requiro *οὐ συκοφαντητά*“ Dindorf. Cur requirat, nescio, qui v. 1012 reliquerit *οὐδὲ τοῦτο συκοφαντητέον*.

7 ordine alphabeti defenditur, tum quod iam origo patet, unde orta sit reliqua scripturae discrepantia. — V. 73. Ubi exposuit Bacchus, Euripidis se teneri desiderio neque ab quoquam mortalium sibi persuaderi passurum esse, ne hunc potissimum ex inferis repetat, poeta enim sibi opus esse solerti, cum qui solertes sint, non supersint, qui vero supersint, solertes non sint; interrogat Hercules τί δ' οὐκ Ἰοφῶν ζῇ; id quod noli accipere ita, quasi vero non constet Herculi, Iophon sitne inter vivos an non sit; nam quamvis Hercules tragicorum res non multum curaverit, illud tamen ut Atheniensis minime omnium ignorare poterat; immo ita quaerit, ut reprehendat simul Bacchum solertes negantem superesse, cum supersit Iophon. Quod iam respondet Bacchus, „illud enim unum bonum superstes esse, si quidem sit superstes; nam illud ipsum sibi non satis constare, quomodo se per se habeat“ (i. e. sitne superstes an non sit), et quae mox addit idem „Sophoclem nolle se educere ex inferis, priusquam exploraverit, quid Iophon sine patre solus possit“, utrumque probat, ab Sophoclis morte ad hoc usque Ranarum tempus nullam Iophontem fabulam docuisse, qui ne poterat quidem docere, si quidem mortuus est Sophocles vel ipso anno Ol. XCIII, 3, cuius anni Lenaeis actae sunt Ranae, vel exeunte Ol. XCIII, 2.

Quaerit igitur Bacchus ab Hercule qua via possit ad inferos perveniri; hic priusquam respondeat, illud primum ipse interrogat v. 116.: ὦ σχέτλιε τολμήσεις γὰρ ἰέναι καὶ σύγε, quem versum, cum totus Herculi tribueretur, Seidlerus ita correxit, ut ab καὶ σύγε Bacchi inciperet responsionem continuaretque illa cum sequentibus. „Alloquitur autem Hercules Dionysum, non Xanthiam, περὶ οὗ οὐδεὶς λόγος.“ Dindorf. Hic quidem verissime; sed eo ex argumento non consequitur versum ita dispescendum esse, ut dispesci iussit Seidlerus; quidni enim interroget Hercules: audebisne tu quoque (sc. ut ego, ut Theseus) ad inferos descendere? Patet igitur, καὶ σύγε Herculi tributa facilem habere explicatum; contra cum sequentibus μηδὲν ἔτι πρὸς ταῦτα coniuncta, utut alioquin frequententur ante imperativos, nimiam et inanem vim tribuerent σὺ pronomini.

Iam Hercules inter alia consilia hoc quoque suadet Baccho, ut in Ceramicum eum, qui extra urbem erat, profectus, turrim

ibi altam escendat in eaque lampadis demissionem observet, κἄπειτ' ἐπειδὰν φῶσιν οἱ θεώμενοι εἶναι, τόθ' εἶναι καὶ σὺ σαυτόν (v. 132 sq.). Ita in omnibus libris exstat scriptum, nisi quod scholiasta testatur in nonnullis exemplis esse εἴητε (τινὲς γράφουσιν εἴητε ἀντὶ τοῦ ἀφείητε); quod cum tam ineptum visum esset, ut non posset non pro corrupto haberi, Seidlerus tum in scholiis ratus est scripturam latere: γράφουσιν εἶνται ἀντὶ τοῦ ἀφεῖνται, tum illud ipsum εἶνται restituendum Aristophani esse, scribendumque „εἶνται", τόθ' εἶναι κ. σ. σ. Duo autem sunt, quae in librorum scriptura reprehendantur; ἐπειδὰν φῶσιν εἶναι neque significare id, quod velint interpretes „*quando iubebunt spectatores lampadem mitti*," neque spectatoribus convenire initium certaminis iubere; utrumque verissime; nam hoc fuerit athlothetarum, fuerit curatorum ludorum, fuerit regis, spectatorum non fuit. Verumenimvero utraque reprehensio cadit in explicationem interpretum, in librorum scripturam non cadit, neque haec mutanda est propterea, quod illam patet falsam esse; quidni enim interpretemur hanc: quando *dicent* spectatores mitti, „wenn die Zuschauer sagen werden, nun gehe es los." Quem igitur sensum Seidlerus coniectura consecutus est, idem inest in librorum scriptura, quae illi etiam praestat, quod eiusdem vocabuli repetitio gratius accidit ad aures. — Ceterum, si spectant hi versus, quo eos ab veteribus inde enarratoribus interpretes omnes retulerunt, ad lampadum cursum, cuius initium fieri taedae demissione iubebatur, erat Baccho, si vel maxime voluisset Herculis hoc consilium sequi, aliquantisper exspectandum, donec ea via ad Orcum perveniret; nam Lenaeis nullus erat taedarum cursus. Quodsi quaeras, cur omnino de via, qua perveniri ad inferos possit, Herculem maluerit Bacchus consulere quam Theseum vel alium eorum heroum, qui fabulis 8
ferebantur inde redisse, unde mortalibus negatum est redire, unum habeo, quod respondeam; illud enim maxime moverit poetam, quod Bacchus Herculis sustinens personam iocis et risui excitandis videri debebat aptissimus.

Reverso in aedes suas Hercule Xanthias iussus sarcinas vix depositas recipere in se rogat dominum, his ferendis ut aliquem conducat eorum, qui efferantur; Bacchus autem, ἐὰν δὲ, interrogat, μὴ εὕρω, praestat enim hoc cum Buttman-

no [10]) ut synizesin scribi; verum in ea re suum quisque sequatur iudicium; illud certum est, quam scripturam schol. in nonnullis dicit exemplis reperiri, *ἐὰν δὲ μὴ ἔχω*, neque omnino facilem habere explicatum, neque cum scholiasta explicari posse *ἐὰν δὲ μὴ ἔχω ἀργύριον* et ab hoc loco plane abhorrere. — Si igitur neminem invenisset Bacchus, tum Xanthias se paratum profitetur cum eo ire. Peropportune nunc ex porta funesta (ex *Ἠρίαις πύλαις*) funus exportatur pauperioris alicuius hominis in lectica vel potius in sandapila ab aliquot vespillonibus, qui ubi scenae appropinquarunt escenditque mortuus, una cum feretro recedunt; corpus huius defuncti apertum iacebat, una alba veste indutum (non huius enim ea est fortuna, qui vel tribus utatur *ἱματίοις*, quorum potestatem fecit Solonis [11]) lex), caput foliis et floribus redimitum beneque unctum. Eum igitur alloquitur Bacchus interrogatque velitne sua vasa in Orcum ferre; hic mercedem postulat duarum drachmarum, qua non statim concessa sibi Bacchum et Xanthiam abire procul iubet; Bacchus autem *ἀνάμεινον*, inquit, *ὦ δαιμόνι' ἐὰν ξυμβῶ τι σοι* (v. 172.). Quam hic schol. commemorat scripturam *ἵνα*, habetque Vat., (de Ravennatis enim scriptura mihi non satis constat, in Barocc. autem, in F. [in *γρ.*] et in V. est *ἵν' ἄν*), eam probaverunt doctissimi viri, a quorum iudicio mihi recedendum est; *ἵνα* enim maluerit dicere Bacchus, si certo speravit futurum esse, ut inter ipsos conveniat; qua de re cum dubitare vehementer debuerit, dubitationi significandae aptius est *ἐάν*, „ob wir wohl einig werden.“

Iam vero ubi relicto logeo Bacchus et Xanthias ad eum accedunt locum, qui nunc tabularum [12]) sive *καταβλημάτων* ope paludem referebat, navigium, quod hemicyclio [13]) repraesentabatur, Charon appellit, ignotus ille quidem heroicis temporibus, sed idem notissimus animarum navita Aristophanis aequalibus; hic senior aetate, morosior, tristior vultu, vestitu eo indutus, quo solebant Attici uti remiges, per scalas et portam Charoniam

---

10) Gr. Gr. max. I. p. 117. 11) Plutarch. Sol. 21. Cicer. de legg. II, 2. 12) Pollux IV, 131. *κατεβάλλετο δὲ ἐπὶ τὰς περιάκτους ὄρος δεικνύντα ἢ θάλατταν.* 13) Poll. l. c. *τῷ δὲ ἡμικυκλίῳ — ἡ θέσις κατὰ τὴν ὀρχήστραν, ἡ δὲ χρεία δηλοῦν — τοὺς ἐν θαλάττῃ νηχομένους.*

escendorat. Sequitur locus (v. 181. sqq.), in quo de personarum descriptione et olim [14]) dubitatum est, neque nunc recte statui videtur. Nam verba *τουτὶ τί ἔστι* post Brunckium Xanthiae tribuuntur, quae magis in Dionysum conveniunt, cui olim adscripta eraut; nam quaerere dominorum, respondere servorum est, doin interrogare cadit in sollicitum et anxium; atque Bacchum tota fabula novo quoque adspoctu commotum ostondit; cf. v. 270. sqq. Patet iam, quae sequitur responsio *Τοῦτο λίμνη νὴ Δία αὕτη 'στὶν, ἣν ἔφραζε, καὶ πλοῖόν γ' ὁρῶ*, eam Xanthiae esse. Id Bacchus confirmat salutatque navigii gubernatorem: *νὴ τὸν Ποσειδῶ, κἄστι γ' ὁ Χάρων οὑτοσί. Χαῖρ' ὦ Χάρων κτλ.* — Ipse autem Charon nautarum more navigaturos invitantium proclamandis urbium locorumque nominibus, ad quae appulsuri sunt, ficta aliquot ab Aristophane locorum Orci nomina appellat, inter haec etiam *ἢ 'ς κόρακας*; nam quod ex uno Barocciano nuper scriptum est *ἢ εἰς κόρακας* vide ne male scriptum sit; fallor enim aut Aristophanes, quamquam alioquin *εἰς* formam longe praefert, nunquam tamen *εἰς κόρακας*, sed semper *ἐς κόρακας* dixit. — Id cum omnium nominum maxime mirum videatur Baccho, quaerit: *ποῖ σχήσειν δοκεῖς; ἐς κόρακας, ὄντως;* Neque enim audiendus est nuperus interpres, qui Voneti libri personarum descriptionem imitatus, *ἐς κόρακας* Charoni tribuit respondenti; huic enim caussae nihil erat, cur prae reliquis locis 9
a se antea nominatis unum nunc *ἐς κόρακας* nominaret. Respondet Charon v. 189.: *ναὶ μὰ Δία σοῦ γ' εἵνεκα* [ita enim cum Ravennate et libris plurimis scribendum, non vero *σοῦ γ' οὕνεκα*; pro illa enim scriptura etiam ii faciunt libri, qui *ἕνεκα* offerunt, cum *E* ante Euclidem non minus *ει* quam *ε* significaverit; responsio autem haec est annuentis, quod Germani dicimus „Ia, zu dienen."] *ἔμβαινε δή*. Male hic Rav. *ἔσβαινε* et V. *εἴσβ.*, nam Thucydides quidem cum Xenophonte *ἐσβαίνειν ἐς ναῦς* non minus dicit quam *ἐμβαίνειν*; reliquis autem scriptoribus magis frequentatur *ἐμβαίνειν* [15]). — Nave conscensa **Bacchus Xanthiam vocat, ut idem faciat, cuius rei cum Charon**

---

14) Schol.: *τοῦτο λίμνη νὴ Δία*. *τοῦτο οἱ μὲν τὸν Διόνυσόν φασι λέγειν, οἱ δὲ τὸν Ξανθίαν.* 15) Markland. ad Lys. or. fun. p. 104. R.

neget servo se potestatem esse facturum nisi ad Arginusas [16]) proelio interfuerit, fatetur Xanthias se non interfuisse, *οὐ γὰρ ἀλλ' ἔτυχον ὀφθαλμιῶν*, laborasse enim se tum oculorum lippitudine; cur hoc potissimum caussetur, rationem scio nullam, nisi forte ea tum ingravescebat valetudo, aut eodem praetextu alii quoque tum utebantur multi. *) — Iubet igitur Charon Xanthiam circumire paludem, seque exspectare *παρὰ τὸν Αὐαίνου λίθον*. Finxit poeta lapidis nomen, quasi vero fuerit quidam *Αὔαινος*, cuius gignendi casus sit *Αὐαίνου*, cum revera *αὐαίνου* imperativus sit *αὐαίνεσθαι* verbi. Neque vero fuerit Athenis, id quod scholiasta narrat, ipse *Αὐαίνου λίθος*, sed aliquid tamen, quod sono proxime accederet. Xanthias suam miseratus fortunam, *οἴμοι κακοδαίμων*, inquit, *τῷ ξυνέτυχον ἐξιών*, id quod ad *ἐνόδια ξύμβολα* [17]) referendum est. — Quod v. 202 et 525. legitur *οὐ μὴ φλυαρήσεις ἔχων*, satis constat inter peritos *ἔχων* in hac similibusque formulis diuturnitatem quandam significare, et, ut verbis utar Hermanni, *ληρεῖς* est „nugaris," *ληρεῖς ἔχων* „nugator es"; unde autem orta sit eius participii potestas nondum videtur probabiliter explicatum; ne Gregorii quidem Corinthii [18]) ratio placet, *ληρεῖς ἔχων* pro *ἔχεις λήρων* dici putantis. Immo est, ni fallor, *ἔχων* intransitiva potestate, licetque nobis imitari: „fasele doch nicht anhaltend."

Ranae, quarum sequitur cantus, qua specie, quo amictu apparuerint in scena, et alii inquisiverunt, et maxime argutatus est Genelli [19]), frustra illi laborantes; longe enim credibilius, quod scholiastae narrant, ranas omnino non apparuisse in scena, et voces tantum earum auditas esse, quibusdam, qui pone scenam collocati erant, ranarum cantum imitantibus. Quamquam scenam ita arbitramur instructam fuisse, ut spectatores paludem in eaque ranas coaxantes sibi viderentur vidisse. Qui autem imitabantur

16) Hoc appellaveritne *τὴν περὶ τῶν κρεῶν* an *περὶ τῶν νεκρῶν*, antiquitus dubitatum est; Ixion et Apollonius *νεκρῶν* praetulerunt, Aristarchus *κρεῶν*, cuius ego iudicium sequor, etsi de explicatione vocabuli semper mihi scrupulus restat. *) [Scilicet celebrata erat illa *πρόφασις* inter Spartanos. vid. Herodot. VII, 229 sq. H.] 17) De his disputavi in Erschii et Gruberi Encyclop. Art. III, 3. p. 373. 18) p. 146. ed. Schaef. Cf. Hermann. in Viger. 351. (p. 777. ed. 2da.) [cf. comment. tert. p. VII.] 19) Das Theater zu Athen p. 260.

ranarum voces, hi neque erant ipsius chori mystici choreutae,
quibus, si vel maxime poterant utrique rei ita vacare, ut non
utramque confunderent, indignum erat simul rei tam frivolae
operam navare; neque magis singularem chorum constituebant,
quasi vero huius fabulae duplex fuerit chorus, alter mystarum,
alter ranarum; immo, quo ducunt scholia, aliquot Athenienses
sumptibus choragi conducti παραχορήγημα constituebant. Sed
hunc ranarum cantum cum neque dici liceat sine consilio et temere,
neque credidile sit eam ob caussam scriptum esse, ut Athenienses
aliquam inde voluptatem perciperent, quod Lenaeis i. e. Game-
lione mense sive Ianuario eius cantus imitationem audirent, quem
ipsum Februario demum mense Anthesteriis soliti sint audire,
quid Aristophanem dicamus in hoc cantu scribendo spectasse?
Verisimillimum mihi quoque videtur, quorundam poetarum vanam
garrulitatem et obscuram orationem eo cantu risui haberi; for-
tasse totus cantus cento est ex variis variorum tragicorum sed 10
ex Euripidis potissimum carminibus consutus, veluti ξύναυλος
βοά apud Euripidem [20]) exstat. Brumoeus autem, qui ranis
coniecit repraesentatas eorum poetarum personas, quos in hac
fabula irrideat Aristophanes, et Bernard. Thierschius, qui
illis poetis praefuisse vult Euripidem, ineptiunt ambo. Quodsi
ranae ne conspiciebantur quidem in scena vel orchestra, earum
etiam cantum non licet in antistrophica describi, ideoque resti-
tuendus est tum qui post v. 223. in libris plerisque omnibus
extat versus βρεκεκὲξ κοὰξ κοάξ, quem interpositum fuisse
arguit etiam quod sequitur ὑμῖν δ' ἴσως οὐδὲν μέλει, tum qui
post v. 265 legitur in libris omnibus οὐδὲ μὴν ὑμεῖς γ' ἐμέ, quam-
quam hic quo modo sit integritati restituendus nondum constat,
cum deteriorum tantum librorum sit ὑμεῖς γε δή με; certe Rei-
sigii ὑμεῖς γέ μ' οὐδέν non sufficit. — Versus 260. autem, βρεκεκὲξ
κοὰξ κοὰξ, quem libri plerique ranis tribuunt, Ravennas autem
Baccho, bis ponendus est; nam eo loco abesse ab neutris, neque
ab ranis neque a Baccho, hic versus potest. — Unum in illo
cantu superest, de quo in praesentia quaeram accuratius; quod
enim vv. 215. sqq. legitur, ἣν ἀμφὶ Νυσήϊον Διὸς Διώνυσον
(sic enim scribendum est) ἐν Λίμναισιν ἰαχήσαμεν, Ἡνίχ' ὁ

20) Eurip. El. 879.

κραιπαλόκωμος τοῖς ἱεροῖσι Χύτροισι χωρεῖ κατ' ἐμὸν τέμενος λαῶν ὄχλος, quaeri potest quorsum spectet. Cum enim notissimus sit is usus *ἀμφὶ* praepositionis, quo eum significet, qui cantu celebratur, unde hymnorum non paucorum ab *ἀμφὶ* vel *ἀμφί μοι* factum [21]) initium; *ἐν Λίμναισιν* antem cum sit quaesita ambiguitate ita positum, ut non minus ad *ἰαχήσαμεν* pertineat, quod ranae in paludibus habitant, quam ad *Διώνυσον*, cuius quidem antiquissimum templum, Lenaeon, in ea parte Athenarum urbis erat, quae, quod palus olim fuerat, Limnae etiam postea dicebatur [22]), uti omnino Bacchi antiquissima templa in locis paludosis videntur esse exstructa; cumquę hoc ex loco et ex Apollodori [23]) libro de diis pateat, sollemnia et Chytrorum, id est Anthesteriorum, et Lenaeorum Bacchi fuisse Nyseii et Limnagenis, quaeritur iam, qua ratione nunc dicant ranae, in Nyseii sive Limnagenis Bacchi honorem canere se Chytris solitas. Fallor, aut eo simul spectat poeta, quod Chytris non erat quidem ante Lycurgum comicorum *ἀγὼν ἐφάμιλλος*, sed plebeiis tamen scommatis et iocis se petebat Atheniensium inebriata multitudo (*κραιπαλόκωμος ὄχλος*) ab cantu ranarum non multum abhorrentibus.

Finito ranarum cantu mutatur scena, quae nnno apud inferos est; appellit Charon; escendit Bacchus; vocatus huic obviam fit Xanthias; procedentes ambo incidunt prius in coenum tenebricosum (*σκότος καὶ βόρβορον* v. 272), dein in Empusam, ordine inverso, quam Hercules indicaverat futurum esse; nam hic statim post *λίμνην μεγάλην* commemoraverat *ὄφεις καὶ θηρί' ὄψει μυρία δεινότατα* et tum demum *βόρβορον πολὺν καὶ σκῶρ ἀείνων*. Bacchus cum non statim animadvertat indicatas ab Hercule innumeras et terribiles beluas, hunc mentitum consulto dicit, nt scilicet absterreret se ab eo itinere faciendo, *εἰδώς με μάχιμον*

21) Pind. P. II, 27. *κελαδέοντι μὲν ἀμφὶ Κινύραν πολλάκις φᾶμαι Κυπρίων.* Homer. h. 6: *Ἀμφὶ Διώνυσον Σεμέλης ἐρικυδέος υἱὸν μνήσομαι.* Aristoph. Nub. 591. *Ἀμφί μοι αὖτε Φοῖβ' ἄναξ* ubi cf. God. Hermann. 22) Cf. Leakii Topogr. Athen. ex interpr. Germ. p. 110. 222, notamque C. O. Muelleri p. 464. 23) Ap. schol. Aristoph. Ach. 960 (972). Advertit in hanc Bacchi Lenaeorum et Anthesteriorum naturam eandem primus, quod sciam, Boeckhius in egregia commentatione de Dionysiis.

οντα φιλοτιμούμενος (quorum hoc nescio cur **Schneiderus** in Lexic. explicet „prahlen“ „iactantem,“ cum non minus hic quam alibi significet contentionis studium sive potius invidiam inde ortam), *ἐγὼ δέ γ' εὐξαίμην ἂν ἐντυχεῖν τινι*, ubi noli repetere cum nupero interprete *θηρίῳ*, immo latius patet et *τινὶ* aliquid magnum significat, „ich wünschte es begegnete mir ein ordentlich Abenteuer.“ Statim vero, ubi audire ab se strepitum Xanthias indicat, de fortitudine deiectus Bacchus quaerit *ποῦ, ποῦ; Ξ. 'ξόπισθεν. Δ. ἐξόπισθεν οὖν ἴθι.* Ita enim hic versus (285) scribendus videtur. Nam quod post Brunckium editum est *ποῦ ποῦ 'στιν; Ξ. ὄπισθεν. Δ. ἐξόπισθε νῦν* (pri- 11
mum ab Dindorfio recte *νυν* scriptum est) *ἴθι* non magis satisfacit, quam quod ante Brunckium, *ποῦ, ποῦ 'στ'; κτλ.* Nam primum *'στ'* et *'στιν* paucorum est librorum repudiaturque ab Rav. M. Vat. A. C.; dein repugnat anxietati Bacchi; qui enim prae anxietate quaerit, parcissimus esse solet verborum et abstinet fere verbis, quibus carere aliquo modo oratio potest, i. e. omnibus praeter ea, quibus metus significatur (nam v. 291. *ποῦ 'στι* interrogatio est laeti, non anxii, itaque diversae naturae); tum in responsione Xanthiae et libri habent aut *ἐξόπισθεν*, ut Ravennas, aut *'ξόπισθεν*, ut V. et C., et qua mox voce utitur Bacchus, eadem propter concinnitatem sermonis probabile est usum antea Xanthiam esse; denique *νῦν* in Ravenn. omittitur, in V. eius loco *αὖ* legitur, id quod ducere ad *οὖν* videtur, quod et confunditur saepe cum *νῦν* [24]) et non aliter quam *δή* et *νυν* imperativis additum excitandi vim habet et adhortandi. — Mutatae spectri formae, quas Xanthias indicat vv. 287. sqq., visaene etiam spectatoribus fuerint, non ausim definire, quamquam Atticis machinatoribus non dubito fuisse artem, qua eiusmodi varietates videndas spectatoribus praeberent. Illud autem certum est, tum v. 289. *τοτὲ μέν γε βοῦς, νυνὶ δ' ὀρεύς, τοτὲ δ' αὖ γυνὴ* scribendum, tum v. 291. post *Ἔμπουσα τοίνυν ἔστι*, non minus quam v. 293. post *καὶ σκέλος χαλκοῦν ἔχει* interrogandi signum esse ponendum; nam Bacchus ea est trepidatione, ut non audeat spectrum adspicere ipsum et quale sit intueri; immo quaerit et videt (sane enim aliquo modo vidisse

24) Cf. intprr. ad **Gregor. Corinth.** p. 398.

eum evincit v. 306.) amoto vultu. Ceterum quoniam hic Empusae mentio fit, licebit quasi praetereunti animadvertere ad Demosthenis [25]) eum locum, quo Aeschinis oratoris matrem Empusae nomine appellatam esse omnibus constare dicit orator (*ἣν Ἔμπουσαν πάντες ἴσασιν καλουμένην, ἐκ τοῦ πάντα ποιεῖν καὶ πάσχειν δηλονότι ταύτης τῆς ἐπωνυμίας τυχοῦσαν, πόθεν γὰρ ἄλλοθεν*), grammaticorum omnium glossas pertinere videri; earum autem amplissima enarratio exstat in Lexico Rhetorico [26]): *ἐκλήθη οὖν ἡ μήτηρ Αἰσχίνου Ἔμπουσα, ὡς μὲν λέγει Δημοσθένης, ἀπὸ τοῦ πάντα ποιεῖν καὶ πάσχειν (καὶ γὰρ τὸ φάσμα παντόμορφον), ὡς δὲ Ἰδομένης φησὶ δημαγωγὸν ἐπεὶ ἀπὸ σκοτεινῶν τόπων ἀνεφαίνετο τοῖς μυουμένοις.* Ibi intellexit Bekkerus [27]) *δημαγωγῶν* esse scribendum et excidisse numerum libri; sed hic fortasse latet in prima littera sequentis vocabuli, ut *δημαγωγῶν ε* reponendum sit; verum corrigendum etiam est: *ὡς δὲ Ἰ δ ο μ ε ν ε ύ ς φ η σ ι.* Intellegendus est enim Idomeneus Lampsacenus, de cuius vita et scriptis probabiliter nuper commentatus est Sintenisius [28]), nisi quod, id quod iam in huius libri censura [29]) indicavi, non recte fecit, quod quaecumque a Plutarcho, Athenaeo et scholiasta Aristophanis ex Idomeneo de Pisistratidis, Themistocle, Pericle, Phocione, Hyperide, aliis narrantur, ad unum librum de S o c r a t i c i s retulit; immo probabile est ab Idomeneo amplum conditum esse vitarum opus, eique operi tum libros de Socraticis, tum libros, qui nunc demum innotescunt, de demagogis infuisse; in his igitur libris etiam Aeschinis vitam narravit, quam ab Idomeneo esse scriptam etiam aliunde [30]) constat, atque in ea ne cognomen quidem neglexit, quo contumeliae caussa Glaucothea illa sive Glaucis Aeschinis mater appellata est, quod ab Demosthene [31]) maligne explicatum

25) de coron. p. 270, 25. 26) p. 250. init. 27) In commentar. p. 1100. 28) ad Plutarch. Pericl. p. 313. sqq. 29) Hallisch. Allg. Literat. Zeit. 1836. Iuli p. 428. 30) Scholium quoddam in Im. Bekkeri editione Aeschinis p. 247. *ὅτι μαθητὴς ἐγένετο, ὡς μὲν Δημήτριος ὁ Φαληρεύς φησι, Σωκράτους τοῦ φιλοσόφου, εἶθ' ὕστερον Πλάτωνος, ὡς [δὲ] Καικίλιος καὶ Ἰ δ ο μ ε ν ε ὺ ς καὶ Ἕρμιππος ἱστοροῦσιν, οὐκ ἤκουσε τούτων τῶν ἀνδρῶν.* 31) Ne ab Demosthene quidem ipso illam explicationem pro certa et indubitata habitam esse, satis arguunt postrema *πόθεν γὰρ ἄλλοθεν.*

et in rem meretriciam relatum [32]), honestius et verisimilius retulit ad initiationes et lustrationes noctu ab ea peractas, in quibus 12
etiam Aeschines filius adesse matri solebat [33]). Atque hinc etiam illud apparet, cur Aristophanes paullo ante quam chorus mystarum in orchestra conspiciatur, Empusam Baccho et Xanthiae occurrentem fecerit; si enim Aeschinis mater propterea Empusa appellabatur, quod initiandis sese conspiciendam in locis obscuris praebebat, Empusae spectrum dixeris quorundam initiorum quasi prolusionem fuisse.

Ab hoc spectro quomodo sibi caveat incertus Bacchus *ἱερεῦ*, inquit, *διαφύλαξόν μ' ἵν' ὦ σοι ξυμπότης* (v. 296.). Veteres enarratores quod hunc versum alicuius poetae volunt esse ludo factum notarique statuunt superstitiosorum hominum morem, qui in summas adducti angustias ad sacerdotem aliquem confugiunt, utrumque recte dixerint; quis autem sit sacerdos, cuius nunc imploretur auxilium, ea de re duas proponunt sententias, quarum neutra probabilis. nam alii sacerdotem esse credunt chori mystici, qui et adest nondum nec additum habet sacerdotem; alii ipsius Liberi sacerdotem esse arbitrantur, cui quidem in theatro honoris caussa locus in primis ordinibus datus sit; sed dissimile est veri ad hunc per orchestram Bacchum volare potuisse. Immo in thymele, quam constat [34]) ex ara Bacchi et ortam esse et *βωμὸν Διονύσου* perpetuo fuisse, in qua *ῥαβδοφόρους* scimus collocatos fuisse, qui ordinem et disciplinam spectatorum curarent, erat, ni fallor, sacerdos etiam Bacchi constitutus, et hunc alloquitur, si quem nunc alloquitur, ad hunc confugit, huius a tergo latet Bacchus. — Postquam vero

32) Matrem Aeschinis prostitisse prima iuventute in lupanari ad Calamitae herois sacellum Demosthenes de cor. 270, 9. *ἡ μήτηρ σου τοῖς μεθημερινοῖς γάμοις ἐν τῷ κλισίῳ τῷ πρὸς τῷ Καλαμίτῃ ἥρωϊ* et Apollonius in Vit. *ἥν φασι τὴν πρώτην ἡλικίαν ἡταιρηκέναι καθεζομένην ἐν οἰκήματι πρὸς τῷ τοῦ Καλαμίτου ἡρῴῳ* docent. Huius herois nomen lexicographorum testimoniis confirmatum neque recte ab Schaefero addubitatum haud scio an cohaereat cum mense *Καλαμαιών* Cyzicenorum et Olbiopolitarum C. I. Gr. 2082. 33) Demosth. de coron. 313, 14. de f. l. 403, 17. Apollonii et incerti scriptoris Vit. Aeschinis. 34) C. O. Muellerus de Eumenid. p. 81. Idem „Anhang z. d. Buch. Aeschyl. Eumen." p. 35. sqq.

spectrum ex conspectu amotum est, iubet Bacchum Xanthias sine ulla mora ad se accedere, nam hoc significatur verbis ἴϑ' ᾗπερ ἔρχει δεῦρο δεῦρ' ὦ δέσποτα, quae sic, sublata quae post ἔρχει erat interpunctione, scribenda sunt. Cum vero nondum credat amotum illud esse, iubet Bacchus iureiurando interposito sibi affirmari v. 304. Ξ. Ἥμπουσα φρούδη. Δ. κατόμοσον. Ξ. νὴ τὸν Δία. Ita est enim scribendus hic versus cum libris F. G. Barocc. R. V. M. et scribendum esse vidit Kusterus, cum ante hunc legeretur νὴ Δία pessumdato versu; Reisigius autem quod sequenti versu extet: Δ. καὖϑις κατόμοσον. Ξ. νὴ Δί'. Δ. ὄμοσον. Ξ. νὴ Δία., in hoc iotus nescio quam inconcinnitatem et illepidam articuli variationem reprehendit, quorum utrique succurendum putavit excogitata speciosa coniectura: Διόν. Δία κατόμοσον. Ξ. νὴ Δία. Verum variationis, inconcinnitatis si quod est vitium, remotum quidem illa coniectura ab Xanthiae responsione est, in oratione autem Bacchi non tantum superest, si nunc ὄμοσον, nunc κατόμοσον, sed augetur etiam, si modo Δία κατόμοσον dicat, modo κατόμοσον, modo ὄμοσον; neque quidquam poterat Bacchi interesse, per Iovemne potissimum iuraretur an per alium deum.

Redit tandem vix confirmatus Bacchus in suum locum, et οἴμοι τάλας, inquit, ὡς ὠχρίασ' αὐτὴν ἰδών. Qui autem sequitur versus, scribendus est: Ὁδὶ δὲ δείσας ὑπερεπυῤῥίασέ σου, ut est in Ravenn., cum in reliquis μου vel μοι extet; idemque invitis quidem libris omnibus tribuendus Xanthiae, cui iam veteres enarratores [35]) videntur tribuisse; quae enim versui inest ioci festivitas non convenit in Bacchum vix a metu confirmatum, optime autem in Xanthiam quadrat haec secum aut ad spectatores dicentem. Ὁδὶ autem lepidissimum est utique de uno spectatorum intellegere. Qui sequuntur versus duo, Bacchi sunt, et neglecta caesura in hunc modum scribendi: Οἴμοι πόϑεν ταυτὶ κακά μοι προςέπτατο; Τίν' αἰτιάσωμαι ϑεῶν μ' ἀπολλύναι; Cum enim ante Brunckium: πόϑεν μοι

35) In scholiis admodum corruptis legitur: Ἀρίσταρχος δ' ἐφ' ἑαυτοῦ φησι λέγειν τὸν Ξανϑίαν. Alii autem narrantur quidem aut ad sacerdotem Bacchi aut ad unum aliquem de spectatoribus ὁδὶ pronomen retulisse, versum autem ab alio dici quam ab Xanthia nemo narratur statuisse.

ταυτὶ τὰ κακὰ προςέπεσεν, post hunc ex membr. et C. μοι τα κακὰ ταυτὶ προςέπεσεν editum sit, in Ven. autem extet: προςέπτατο γρ. προςέμπεσεν: patet 1.) quod reliquos libros occupaverit προςέπεσεν, id glossemati deberi, veram scripturam 13
προςέπτατο esse. 2.) μοι quod omnibus in libris eodem loco extet scriptum et ad sententiae integritatem desideretur, tolli non licere maleque fecisse, qui οἴμοι πόθεν ταυτὶ τὰ κακὰ προςέπτατο in verborum receperit cohaerentiam. 3.) Contra τὰ κακὰ quod aliis in libris ante, in aliis post ταυτὶ legatur ut sublestae fidei emendandum esse, quippe quod explendi versus gratia additum sit, postquam προςέπεσεν in verborum ordinem immigrasset. Sequens versus Αἰθέρα Διὸς δωμάτιον ἢ χρόνου πόδα inepte continuatur Baccho in libris aliquot, quorum oscitantiam mirere etiam Brunckium et Dindorfium esse secutos; nam ne nunc quidem ita confirmatus est Bacchus, qui isto modo possit semet ipse irridere; immo est Xanthiae, cui et Ravennas et editi ante Brunckium libri tribuunt; Xanthias haec ita secum dicit, ut a spectatoribus percipi possint, irridetque his vanum Euripidis desiderium, quo Bacchus permotus hoc suscepit iter; cf. vv. 100 sqq. — Nunc primum percipitur e longinquo tibiarum cantus chorum mox in orchestram introiturum comitantium, quo audito Bacchus Xanthiam vocat οὗτος voce, quam Brunckium secuti editores malo Xanthiae tribuerunt; nam et nominandi casus cum articulo coniunctus veluti ὁ παῖς v. 40. ὁ Ξανθίας v. 270. et οὗτος pronomen appellatio est, qua ab superioribus dignitate inferiores solent vocari, veluti ab dominis servi; rarius in appellationibus locum habet dignitate parium [36]), ab servis autem ita appellari dominos, etiam Atticis hominibus impudentiae videretur; quamquam Xanthias utitur sane vernilitate servili, παῤῥησίᾳ ea, quam Athenienses fere soli mancipiis suis concesserunt. — Reliqua in hunc modum distribuenda sunt: Ξ. Τί ἔστιν; Δ. οὐ κατήκουσας; Ξ. τίνος; Δ. αὐλῶν πνοῆς [37]). Ξ. ἔγωγε, καὶ δᾴδων γέ με Αὖρα τις εἰςέπνευσε

---

36) Cf. v. 171. 198. al. 37) Πνοὴ αὐλῶν frequentatur poetis; cf. ut his utar, Pind. O. VI, 83. N. III. 70. J. II, 25. Ceterum tibiarum hic usus non minus mysticus quam choricus.

μυστικωτάτη. *Δ.* ἀλλ' ἠρέμα πτήξαντες ἀκροασώμεθα. Ita demum omnia conveniunt personarum indoli.

Atque haec quidem hactenus; nam reliquam fabulae partem aliis oblatis opportunitatibus persequemur, ubi nostram interpretandi rationem non improbari intellexerimus prudentibus horum studiorum arbitris, imprimis Augusto Seidlero, qui, modo velit (et utinam aliquando velit), docere nos omnes possit, quid sit Aristophanem interpretari.

II.

DE ARISTOPHANIS RANIS COMMENTATIO SECUNDA [1]).

Cum ante hos XIV annos de festivissima Aristophanis 3
fabula Ranarum apud vos, cives optimi, disserere coepissemus, promisimus, quae tum essemus exorsi, aliquando nos aliis oblatis opportunitatibus pertexturos esse. Cui recepto cum essent multa hucusque morata quo minus staremus, nunc tandem eandem fabulam denuo apud vos familiari enarratione explicantibus nobis satisfaciendum visum est, ut ne fidem fefellisse plane videremur. Perveneramus vero tum usque ad eum locum, quo chorus in orchestram mox introiturus ex longinquo percipitur, quem mystarum esse chorum spectatores iam tum possunt ex late splendente facum arcanarum [2]) lumine, quas chorus usque ad exitum fabulae (cf. v. 1546 sqq.) tenet, et ex Iacchi clamoribus auditis percipere, ubi autem propius accedit, etiam magis intellegunt ex myrteis choreutarum coronis (v. 328.) — myrto enim initiati non minus quam novem archontes coronabantur — et ex porcae extis ab sacerdote vel uno choreutarum latis, unde fit, ut Xanthias iam post primam stropham auditam suavi quodam porcinae carnis odore capi se profiteatur (v. 334.); nam porcae ut omnino Cereri, et maxime praesentaneae porcae in funere, familiae purgandae caussa, ita imprimis in Cereris initiis immolabantur [3]). Referebat autem hic chorus, ut iam ab Schol. in v. 324. monitum est, sollemnia ea caerimoniasque, quae Athenis quotannis die vicesimo Boedromionis sive sexto Eleusiniorum ab initiatis fiebant; eo enim die Iacchi statuam myrteo serto

---

[1) Prooem. Ind. Schol. Hal. per aestatem a. 1851. habendarum.]
2) Iuven. XV, 140. 3) Cf. C. O. Mueller. Eleusinia §. 21. p. 283. §. 6. p. 272. §. 9. not. 90. §. 33. p. 293. Encyclop. Erschii et Grub. I. T. 33.

coronatam ex Ceramico urbano per sacras portas in via sacra deferebant Eleusina eamque statuam sequebantur innumerae copiae mystarum, virorum feminarumqne, itidem myrto coronatorum ab suis iacchagogis deductorum, nisi quod mulieres opnlentia superbientes plaustris utebantur, donec id Lycurgi oratoris interdicto vetaretur [4]); dicebatur illnd *ἐξάγειν, πέμπειν, ἐλαύνειν τὸν Ἴακχον ἐξ ἄστεος Ἐλευσινάδε.* Nihil autem molestiarum tanti itineris, quod erat quattuor amplins horarum, sentiebant [5]), immo, id quod hic chorus imprimis imitatur vespera illius diei Eleusine mystae pervigilia agebant et in pratis Eleusiniis, maxime circa fontem, cui *Καλλίχορος* nomen, hilaritatis pleni facum sub lumine tripudiabant [6]), ab qua saltatione ne senes quidem abstinebant; unde in Ran. v. 340. sqq. est: *γόνυ πάλλεται γερόντων, ἀποσείονται δὲ λύπας χρονίους τ' ἐτῶν*
4 *παλαιῶν ἐνιαυτούς.* Fallimur, aut in hanc ipsam vesperam cadit illnd *τὸ ἐν Ἐλευσῖνι πῦρ, τὸ μυστικὸν πῦρ, τὸ Ἐλευσινάδε λαμπαδηφορεῖν* (Lobeck. Aglaoph. p. 1094.) et quod garrulum Theophrastus (Char. 3.) narrantem facit, *ὅτι Δαμάσιππος μυστηρίοις μεγίστην δᾷδα ἔστησεν.* Qnaerentibns autem, cur poeta in hac fabula choro mystarum Iacchum deducentium usus sit, duae fere rationes apparent. Primum enim illnd fortasse Aeschyli causa fecerit, cuius de tragoedia merita in hac fabula nobilitantur; namque Aeschylns non solum pago Eleusinius erat, sed etiam ut omnino veterum religionum amantissimus, ita Eleusinia sacra vehementer colebat, unde Aristophanes in hac fabula v. 892. precantem eum facit: *Δήμητερ ἡ θρέψασα τὴν ἐμὴν φρένα Εἶναί με τῶν σῶν ἄξιον μυστηρίων.* Dein quae brevi tempore ante editam hanc fabulam erat habita Iacchi deductio, adeo Atheniensibus accepta fuit, ut videri posset iucundum iis fore illam in memoriam redire. Postquam enim Decelea per Lacedaemonios occupata est, i. e. post Ol. 91, 3, per aliquot annos deductionem Iacchi non in via sacra sed mari fieri cam-

---

4) Demosth. c. Mid. p. 565. §. 158. Aristoph. Plut. 1014. Pseudo-Plutarch. X. Orr. p. 252. Hutt. 5) Huc spectare, quod v. 396. Iacchus iubeatur *καὶ δεῖξον, ὡς ἄνευ πόνου πολλὴν ὁδὸν περαίνεις*, docent schol.: *ἐπεὶ ὁδεύουσιν ἀπὸ τοῦ Κεραμεικοῦ εἰς Ἐλευσῖνα, προπέμποντες τὸν Διόνυσον.* 6) Mueller. l. c. §. 16. p. 280.

que ob rem multos sacrorum rituum in ea deductione sollemnium omitti oportebat. Id quo gravius tulerant Athenienses, eo iis gratius erat, quod Alcibiades, ubi primum Athenas revertit, Ol. 93, 2, nihil antiquius habuit, quam ut Iacchum antiquo patrioque more deducendum eamque deductionem ab hostium impetu defendendam curaret [7]). Hinc v. 382. precatur chorus, faciat Ceres, ut possit ipso *ἀσφαλῶς πανήμερον παῖσαί τε καὶ χορεῦσαι.* Cum vero fabula Ranarum sollemnibus Lenaeorum acta sit, mirere forsitan in illa sic Eleusiniorum sacra transferri potuisse, neque ea re contaminatas visas esse religiones; itaque paene statuas ad Cererem quoque et Iacchum pertinuisse Lenaea, praesertim cum ab illa dea petat chorus v. 385. *καὶ τῆς σῆς ἑορτῆς ἀξίως παίσαντα καὶ σκώψαντα νικήσαντα ταινιοῦσθαι*, Iaccho autem tribuantur v. 400. sqq. inventa ea, quae ad comoediam pertineant. Accedit quod rex, qui Eleusiniorum, idem etiam Lenaeorum, nullorum autem aliorum sollemnium [8]) procurationem habebat. atque *ἐπιμελητὰς μυστηρίων* curam Lenaeorum quoque quondam habuisse titulus probat a Boeckhio illustratus in Oec. Civ. Athen. 2. p. 126. Neque vero mystica chori indoles ultra vv. 460. *εὐσεβῆ τε διήγομεν περὶ τοὺς ξένους καὶ τοὺς ἰδιώτας* patet; in reliquis enim fabulae partibus chorus non aliam atque communem omnium chororum comicorum naturam prae se fert; nam quod in illis quoque (v. 697. *τὸν ἱερὸν χορὸν δίκαιόν ἐστι χρηστὰ τῇ πόλει συμπαραινεῖν* et v. 688. *Μοῦσα χορῶν ἱερῶν*) sacrum se dicit, non inde explicandum est, quod mysticus erat, sed quod feriarum Bacchi causa instructus; etenim quod Demosthenes (Mid. p. 519. §. 16.) dicit, *ἱερὰν ἔγωγε (ἐσθῆτα) νομίζω πᾶσαν, ὅσην ἄν τις ἕνεκα τῆς ἑορτῆς παρασκευάζηται τέως ἂν χρησθῇ*, multo magis in chorum quam in vestes chori valet [9]). Constabat autem hic chorus ex iuvenibus, unde v. 346. chorus se dicit *χοροποιὸν* [10]) *ἥβαν*, iisque partim feminis partim maribus; nam Hercules Baccho v.

---

7) Xenoph. h. gr. I, 4, 20. Plutarch. Alcib. 34. 8) Pollux 8, 90. 9) Egit de huius chori indole C. O. Muellerus in Mus. Rhenan. 1837. T. 5. p. 342 sqq., a cuius sententia hic illic recedendum nobis fuit. 10) Illud hic de choreutis, aliis vero locis, veluti apud Xenoph. Agesil. 2, 17. Corp. Inscr. Graec. n°. 5940, de chori magistro vel praefecto dicitur.

157. spem ostenderat fore, ut apud inferos θιάσους εὐδαίμονας ἀνδρῶν γυναικῶν conspicaretur; hinc v. 406. μειρακίσκη εὐπρόσωπος συμπαιστρία commemoratur, cuius τιτθίον προκύψαν χιτωνίου παραῤῥαγέντος conspexisse se dicit hemichorium, idemque v. 445. narrat ἐγὼ δὲ σὺν ταῖσιν κόραις εἶμι καὶ γυναιξίν. Neque contra facit, quod v. 609. Xanthias chorum appellat οὐ κακῶς ὦνδρες παραινεῖτε; nam nihil habet offensionis sic coetus alloqui, quibus praeter viros etiam feminae intersint. Sed mulierum partes etiam in choro sustinebant viri; chorum enim oportebat civibus Atticis constare, civium autem uxores filiaeque quo minus in comico choro saltarent, id moribus Atheniensium repugnabat. Ex XXIV vero choreutis ut XIII virili, XI muliebri habitu vestituque fuisse statuamus, suadet Schol.
5 Aristoph. Eq. 586. εἰ μὲν ἐξ ἀνδρῶν εἴη καὶ γυναικῶν ὁ χορός, ἐπλεονέκτει τὸ τῶν ἀνδρῶν μέρος καὶ ἦσαν ιγ', αἱ δὲ γυναῖκες ιά. Hi antem tunicula muliebri (χιτωνίῳ) et sandalio, sed utroque scisso induti erant [11]). Fortasse chorentae huius chori omnes de initiatis erant capti, id quod poetae non poterat adeo difficile esse per eius chori choragum consequi, qui ipsi ab Praetore erat datus. Ceterum Aristophanes quum de Eleusiniis nihil hic dixerit, nisi quae ad eorum laudem gloriamque pertinerent, non poterat eo nomine Atheniensium animos offendere, aut illas religiones videri in scena enunciasse, quamquam Aeschylum [12]) ferunt impietatis reum esse factum, quod in quibusdam fabulis de Cerere posuisset, quae ad Eleusinia pertinere viderentur.

Xanthias igitur ubi primas chori voces Ἴακχ' ὦ Ἴακχε audit, statim intellegit esse hic initiatos, quos sibi significarit Hercules (v. 158.): Τοῦτ' ἔστ' ἐκεῖν', ὦ δέσποθ', οἱ μεμυημένοι Ἐνταῦθά που παίζουσιν, οὓς ἔφραζε νῷν. Ἄιδουσι γοῦν τὸν Ἴακχον ὅνπερ Διαγόρας. Non est offensioni, quod etsi plerumque τοῦτ' (vel τόδ') ἐκεῖνο verbo substantivo caret, ubi illa formula significatur id usu venisse quod futurum esse est in antecedentibus dictum, ubi fere respondet nostro „da haben

11) Cf. v. 401. et quae infra eo de loco commentaturi sumus. 12) Cf. Lobeck. Aglaoph. I, 76 sqq. Welcker. Trilog. Aeschyl. p. 106 sqq. et quae ipsi scripsimus de lit. Attic. p. 302.

wirs," hic tamen additum est ἐστί; nam similiter Eurip. Helen. 641. τοῦτ' ἔστ' ἐκεῖν' et Amphis (ap. Meinek. fr. comic. 3, 303. s. 646.) τοῦτ' ἐκεῖν' ἔστιν σαφῶς. Neque magis offendas hic, quod ἔφραζε, ut v. 182. ἣν ἔφραζε et v. 274. ὡς ἔλεγεν ἡμῖν, dixit Xanthias omisso Herculis nomine, quippe quod nemo spectantium potuerit oblivisci Herculem fuisse qui dixerit. Verum pro ὅνπερ Διαγόρας critici quidam veteres ὅνπερ δι' ἀγορᾶς commendarunt, quae scriptura etiam in libro Ven. exhibetur; fuisse inter illos etiam Tarsensem quendam enarrator Aristophanis Apollodorum an Hesychius Diodorum dixerit, non licet expedire. Etsi autem Iacchi deductio per forum Ceramici fiebat, quominus tamen δι' ἀγορᾶς hic probetur, illud impedimento est, quod, quantum scimus, nihil tum peculiare in foro factum, quin idem in reliqua sacra via fieret, forum igitur cur hic prae ceteris commemoraretur, causae nihil erat. Itaque unice verum videtur Διαγόρας, quod qui veterum enarratorum ad Diagoram quendam retulerunt, qui temporibus illis insigni fuerit staturae proceritate eoque nomine ab comicis derisus, obliti sunt docere, inter istum et Iacchi deductionem quid intercesserit necessitudinis. Hinc sponte deferimur ad Diagoram Melium, cuius inter atheos, qui dicuntur, clarum nomen est. De illo cum olim data opera commentati simus [13]), nunc satis habebimus excerpsisse illinc, quae huc maxime facere videntur. Diagoras igitur non constat quidem quo tempore Athenis domicilium habere coeperit, sed anno Ol. 89, 1. adeo iam ea in urbe percrebruit, de popularibus diis quam ille secus iudicaret, ut in Nubibus, quae fabula eo anno docta est, Socratem Aristophanes quo Diagoreae pravitatis affinem esse significet, Melium dicat, ab eoque Socrate Melio Strepsiadem didicisse velit Iovem regno expulsum esse et Δῖνον in eius locum successisse (v. 827.). In Avibus autem, quam fabulam poeta Lenaeis Ol. 91, 2. scenae commisit, plebisscitum, quo Athenienses Diagoram qui interfecisset, praemium talenti promiserunt, ita commemoratur (v. 1073.), ut illud nuper et plane paulo ante factum esse appareat. Atque ipso illo anno Ol. 91, 2. Diagoram impietatis in crimen vocatum Athenis aufugisse, idque in eum perlatum esse

13) In Encyclop. Halan. I, 24. p. 439—448.

Atheniensium populi scitum Diodorus (13, 6.) memoriae mandavit. Quanam re illud in crimen venerit eamque in so Atheniensium iram incenderit, nemo quidem liquido planeque scribit; sed cum per se pateat Athenienses sic non quae illo omnino de deorum popularium dignitate detraxisset ulcisci, sed vindicare tantum potuisse, si quid in ipsas Atheniensium religiones com-
6 misisset, tum plura sunt quae suadeant, ut Diagoram statuamus propter Eleusiniorum religionem imminutam reum impietatis factum et supplicium in eum esse constitutum. Primum enim Melanthius illud Atheniensium in Diagoram scitum in libro commemoravit, quem de initiis scripsit, id quod non erat facturus, nisi in quaedam initia deliquisset Diagoras. Doin in Attica initia, id est in Eleusinia commisisse eum Lysias significat, qui in oratione c. Andocid. 6. §. 17. (p. 214.) scribit: *τοσοῦτο δ' οὗτος Διαγόρου τοῦ Μηλίου ἀσεβέστερος γεγένηται. ἐκεῖνος μὲν γὰρ λόγῳ περὶ τὰ ἀλλότρια ἱερὰ καὶ ἑορτὰς ἠσέβει, οὗτος δὲ ἔργῳ περὶ τὰ ἐν τῇ αὐτοῦ πόλει.* Ille igitur Andocidis impietatem eo maiorem dicit Diagorea esse, quod Eleusiniorum religiones illi fuerint patriae, huic peregrinae, atque in eorum sacra et sollemnia ille re, hic verbo deliquerit. Etiam apertius id docet Iosephus, qui (c. Apion. 2, 37.) talentum scribit promisisse Athenienses, Diagoram qui necasset, *ἐπεὶ τὰ παρ' αὐτοῖς μυστήρια χλευάζειν ἐλέγετο*, docet Tatianus (or. c. Graec. p. 164, A.): *τοσοῦτο ἐξορχησάμενον τὰ παρ' Ἀθηναίοις μυστήρια τετιμωρήκατε καὶ τοῖς Φρυγίοις αὐτοῦ λόγοις ἐντυγχάνοντες ἡμᾶς μεμισήκατε.* Verum in Eleusinia ille non rebus sed verbis commisit, id autem dupliciter, cum ea et divulgarit et risui obiecerit; illud vero eam vim habuisse, ut multos absterruerit quominus initiarentur, forsitan ne tum quidem crederemus, si locupletioribus testibus constaret, quam Schol. in Arist. Av. 1073. *ἐπεὶ τὰ μυστήρια πᾶσι διηγεῖτο κοινοποιῶν αὐτὰ καὶ τοὺς βουλομένους μυεῖσθαι ἀποτρέπων*, Suid. s. v. *Διαγόρας*, Tarrhaeo Proverb. *τὰ μυστήρια οὗτος ηὐτέλιζεν ὡς πολλοὺς ἐκτρέπειν τῆς τελετῆς.* Neque vero ille cum Eleusinia impugnaret, reliquis initiis pepercit; immo etiam Samothraciis et Orphicis detraxit, id quod apparet ex Cicerone (N. D. 3, 37.), Diog. Laert. (6, 59.), Athenagora (legat. pro Christian. p. 5, A.): *Διαγόρᾳ μὲν γὰρ εἰκότως ἀθεότητα ἐπεκάλουν Ἀθη-*

ναῖοι μὴ μόνον τὸν Ὀρφικὸν εἰς μέσον κατατιθέντι λόγον καὶ ἐν Ἐλευσῖνι καὶ τὰ τῶν Καβείρων δημεύοντι μυστήρια. Illa igitur omnia ludibrio et despectui in libris obiecit, quos Tatianus *Φρυγίους αὐτοῦ λόγους* dicit, hi vero non diversi fuisse videntur ab libris iis, quos Suidas et Hesychius Milesius *ἀποπυργίζοντας αὐτοῦ λόγους* appellant. Vix autem Athenienses ea severitate ulti essent, quae Diagoras in Eleusinia contumeliose scripserat, nisi eodem fere tempore Ol. 91, 2. ab aliquot iuvenibus Atticis iisque maximam partem nobilibus eadem sacra essent re polluta et hermae qui vocantur capitibus truncati idque ad populare imperium evertendum facere esset visum. Facile enim poterant calumniatores persuadere Atheniensibus tum coniurationis suspicione vehementer sollicitis et metu suspensis [14]), ut illorum scelerum Diagoram quasi quendam suasorem et auctorem esse crederent. Facit huc, quod ab Atheniensibus Hermocopidas quoque fuga elapsos qui necasset, non secus atque Diagoram qui interfecisset, pecuniae praemium expositum est [15]). Illius autem rei, iam ante novem fere annos factae, quid moverit poetam, nunc ut meminerit, id quidem plane ignoramus; an reversus nuper Alcibiades fecit, ut non minus quam rerum, propter quas ille urbe exciderat, etiam Diagorae et impietatis ab hoc commissae in memoriam rediretur? Nam post infelicem Antiochi ad Ephesum pugnam Athenienses denuo in Alcibiadem solliciti erant suspicione et civitas in diversas partes trahebatur, vehementer ei aliis obtrectantibus, aliis faventibus, id quod ex hac ipsa fabula vv. 1442. sqq. apparet. — Esse igitur ad *ὅνπερ Διαγόρας* supplendum *χλευάζει, διασύρει* vel tale quiddam et scholia docent et ex iis liquet, quae diximus. — Iam Xanthias sarcinas deposuisse videtur, quas v. 437. demum denuo portare iubetur.

In chori parodico (v. 322 — 332, 336 — 346), quod laudes Iacchi celebrat, tenendum est quaecumque Athenarum fuerint, 7
ad Orcum, quaecumque Iacchum deducentium sint, ad Iacchum

14) Thuc. 6, 60: *ὁ δῆμος ὁ τῶν Ἀθηναίων χαλεπὸς ἦν τότε καὶ ὑπόπτης ἐς τοὺς περὶ τῶν μυστικῶν τὴν αἰτίαν λαβόντας καὶ πάντα αὐτοῖς ἐδόκει ἐπὶ ξυνωμοσίᾳ ὀλιγαρχικῇ καὶ τυραννικῇ πεπρᾶχθαι.*
15) Thuc. l. c.

ipsum transferri. Hunc satis constat eum Cerere Cererisque initiis cohaesisse, atque Cereris alumnum fuisse Cerealemque Bacchum non minus quam *καταχθόνιον Διόνυσον* vocari posse [16]. Venerandae autem sedes, in quibus hic habitare dicitur [17], sunt praeter Iaccheum [18] aedes Cereris, quae urbem Athenarum intranti non longe a Porta, proxime autem ab Pompeo aberat; in hac enim signa erant Cereris Proserpinae et Iacchi facem ferentis [19]; neque dubitamus, quin etiam in Eleusinio utroque et urbis et Eleusinis Iacchus Cereris *σύνναος* fuerit. — Quod autem myrtea corona, qua Iacchus, ut mystae, cinctus erat, *πολύκαρπος* hic dicitur (v. 326.), suadere videtur, ut eam non aliter atque *εἰρεσιώνῃ* cum *πανσπερμίᾳ* quadam coniunctam fuisse statuamus. —

Qui sequuntur XVIII versus metro Aristophaneo scripti quo minus pro ea parabasis parte accipiantur, quae proprie eo nomine aut *ἀνάπαιστος* dicitur, illud primum obstat, quod parabasis non locum habet, nisi ubi histriones scenam reliquerunt et quaedam quasi pausa intercedit fabulae, quorum neutrum cadit in hos versus; accedit, quod carmen non eos habet comites, qui solent iustam parabasin et antecedere et sequi, *κομμάτιον* et *πνῖγος* sive *μακρόν*; denique ne argumentum quidem tale est, quale solet illius partis parabasis esse [20]. Verum ficta videtur [21] haec oratio ad similitudinem *προῤῥήσεως* sive praefationis eius, quae in Eleusiniis a praecone, ni fallimur, praedicabatur, verba praeeunte hierophanta atque barbaros, profanos, *ἀλιτρούς*,

---

16) C. O. Mueller. Elcusin. §. 36. p. 295. 17) Praeferimus enim, quod ab God. Hermanno El. D. M. p. 503. propositum est, *Ἴακχ' ὦ πολυτίμοις ἐν ἕδραις ἐνθάδε ναίων* coniecturae Reisigii, qui *πολυτίμητ'* pro librorum *πολυτιμήτοις* scripsit; namque etsi Aristophanes deos saepius *πολυτιμήτους* dicit, ut Vesp. 1036. deos omnes, Ran. 333. Proserpinam, Thesmoph. 293. Cererem, ib. 600. Cererem et Proserpinam, Eq. 1317. Av. 668. Iovem, Ach. 807. Herculem, Pac. 978. Pacem, Nub. 268. 292. 327. Nubes ita appellat, *πολύτιμον* autem, quod sciamus, in fabulis Aristophanis, quae quidem aetatem tulerunt, non reperitur: nimis tamen ieiunum fuerit *ἐν ἕδραις ναίων* nullo addito adiectivo ad *ἕδραις* vocem. 18) Plutarch. Aristid. 27. 19) Paus. I, 2, 4. 20) Cf. quae de parabasi disseruimus in Encyclop. Erschii et Grub. 3, 11, p. 268 sqq. 21) Idem placuit iam antiquis grammaticis. Schol. in v. 369. *παρὰ τὴν τοῦ ἱεροφάντου καὶ δᾳδούχου πρόῤῥησιν τὴν ἐν τῇ ποικίλῃ στοᾷ.*

sacrilegos, impios, magicae superstitioni deditos (*γόητας*), impuros, paricidas, sicarios, denique alioquin famosos procul ab sacris illis abesse iubebat [22]). Illius praefationis si ipsum carmen [23]) aetatem tulisset, magis otiam perspici posset, haec Aristophanis praefatio, quam ab coryphaeo chori pronunciatam esse arbitramur, unde in fine, ubi omnis chorus canere iubetur, extat: *ὑμεῖς δ' ἀνεγείρετε μολπήν*, quam festive urbaneque sit ficta: ita in ea seriis ioca mixta sunt. Nam favere linguis et recedere iubentur primum quicumque *ἄπειρος τοίωνδε λόγων ἢ γνώμη μὴ καθαρεύει Ἢ γενναίων ὄργια Μουσῶν μήτ' εἶδεν μήτ' ἐχόρευσεν, Μηδὲ Κρατίνου τοῦ ταυροφάγου γλώττης βακχεῖ ἐτελέσθη Ἢ βωμολόχοις ἔπεσιν χαίρει μὴ 'ν καιρῷ τοῦτο ποιοῦσιν.* Hic ipsa verba *ὄργια εἶδεν* et *ἐχόρευσεν* memoriam revocabant Eleusiniorum, quippe quae partim ex *δεικνυμένοις* partim ex *δρωμένοις* constiterint, quae autem *ἱερὰ ἔφαινεν ὁ ἱεροφάντης*, ea *εἶδεν ὁ μύστης*, unde qui Eleusiniis magnis initiatus erat, *ἐπόπτης* dicebatur; in *δρωμένοις* vero non minimum locum tenebant saltationes, hinc *ἐξορχεῖσθαι τὰ ἀπόῤῥητα* dicebatur, qui ea sacra profanabat. — *Τοῦτο ποιοῦσιν* explicandum est de *βωμολοχεύεσθαι*, ut apud Demosth. Mid. p. 581. *εἰ τοὺς ἄλλους ῥᾳδίως κρίνων ἐμὲ μηδὲν ἔχεις ἐφ' ὅτῳ τοῦτο ποιήσεις* i. e. *κρίνοις* [24]). Cratinum autem quod et ipsum cognomine Bacchi *ταυροφάγον* et poesim eius quod *βακχεῖα* dicit, id non modo ad hominis vinolentiam spectat, sed etiam ad poetae facultatem, 8
quae Bacchicum quiddam spirabat; eodem consilio infra (v. 1270.) Aeschylum *τὸν βακχεῖον ἄνακτα* dicit; Cratinus autem idem fere praestitit comoediae, quod Aeschylus tragoediae. Primum igitur omnium procul abesse iubet quicumque comoediae verae imperiti sint et pravo utantur de comoediis indicio. Intellegitur hinc chorum in hac fabula mystarum speciem tantum prae se ferre, re autem vera comicum potius quam mysticum esse. — Dein transit ad rempublicam arcetque qui *στάσιν ἐχθρὰν μὴ καταλύει*, ubi cave ne cum Beckio *ἐχθρᾶς* voce peculiarem quandam seditionis

---

22) Lobeck. Aglaoph. p. 14 sq. Mueller. Eleusin. §. 20. p. 282. 23) Quam Lucianus Alexandr. 38. habet *πρόῤῥησιν*, ea satis recentis est originis. 24) Cf. Buttmann. in ind. in Demosth. Mid. Schoemann. in Isaeum p. 372.

speciem significari statuas „quae conspiratione cum hostibus facta excitetur“; immo ost „odiosa“, id quod cadit in unamquamque *στάσιν*; sic etiam Euripid. Cresphont. fr. XV. *τὰν δ' ἐχθρὰν στάσιν εἶργ' ἀπ' οἴκων.* Sed praeter eum qui discordias et discidia civium suorum tantum abest ut sedet, ut privati commodi causa excitet, etiam removet eum, qui in damnum reipublicae tempestatibus tum iactatae corrumpi se patiatur, si cum imperio sit (*ἢ τῆς πόλεως χειμαζομένης ἄρχων καταδωροδοκεῖται*). Quemnam hic carpat poeta, ignoramus, nisi forte ad Phrynichum praetorem vel ad Adimantum Leucolophidae F. spectavit. Neque magis nobis constat, quosnam in iis, quae iam sequuntur, *ἢ προδίδωσιν φρούριον ἢ ναῦς*, significarit, nisi *φρουρίου* sive castelli nomine Oropum dixit, quae cum per undeviginti annos priores Peloponnesii belli Atheniensium in potestate fuisset, exeunte hieme anni Ol. 92, 1. Oropiorum aliquot et Eretriensium atque nonnullorum magistratuum Atticorum proditione, qui postea quadringentorum imperium vel instituebant vel adiuvabant, in Boeotorum potestatem venit [25]. — Sequitur *ἢ τἀπόῤῥητ' ἀποπέμπει ἐξ Αἰγίνης Θωρυκίων ὢν εἰκοστολόγος κακόδειμος Ἀσκώματα καὶ λίνα καὶ πίτταν διαπέμπων εἰς Ἐπίδαυρον.* De Thorycionis rebus nihil scimus et ne antiquis quidem poetae enarratoribus quidquam videtur constitisse, nisi quod ex h. l. et ex v. 376. apparet; illi autem loci docent exactorem [26] eum vicesimae in insula Aegina fuisse, eo autem munere abusum esse ut Epidaurum hostibus corium, carbasum sive lintea et picem apparandis navibus mitteret. Cum anno demum Ol. 91, 2. Athenienses in locum tributi sive *φόρου* sociis stipendiariis vectigal vicesimae imperarint *), fraudem Thorycionis, qui haud scio an non civis Atticus sed ut exactorum plerique inquilinus fuerit, illo anno oportet esse posteriorem. Epidaurus vero, quae per omne Peloponnesium bellum in fide foedereque Lacedaemoniorum erat et his tum

25) Thuc. 8, 60. *Βοιωτοὶ δὲ τελευτῶντος ἤδη τοῦ χειμῶνος Ὠρωπὸν εἷλον προδοσίᾳ Ἀθηναίων ἐμφρουρούντων. ξυνέπραξαν δὲ Ἐρετριέων τε ἄνδρες καὶ αὐτῶν Ὠρωπίων κ. τ. λ.* Cf. Lys. pro Polystrat. p. 669. §. 6. 26) Falluntur enim interpretum ii, qui eum publicanum sive redemptorem eius vectigalis esse volunt. *) [Boeckhius Oecon. Civ. Athen. II. p. 589. rem arbitratur indicari brevi ante Ranas editas actam.]

naves tum gravis armaturae milites praebebat, anno Ol. 91, 4. decem naves Lacedaemoniis apparabat [27]); anno autem Ol. 92, 2. classis Peloponnesia Epidauri portum tenebat atque inde Aeginam excursionibus factis infestabat, id quod tum a nonnullis sic accipiebatur, ut perniciosis Atticorum optimatium consiliis adiuvandis eam navium stationem a Peloponnesiis electam esse crederent [28]). In ea igitur opportunitate forsitan etiam Thorycionis illa fraus commissa est. Ceterum hypostigme, quae vulgo post *ὢν* collocatur, ante illud collocanda est; nemo enim facile probaverit explicationem scholiorum et Suidae *Θωρυκίων ὢν* significare dicentium *τὸν Θωρυκίωνα μιμούμενος*. *Τἀπόῤῥητα* autem vocabulum cum latius pateat et quaecumque lege vetantur comprehendat, ut nunc sacra, quae divulgare, nunc secreta, arcana, quae ad alios deferre, nunc convicia sive maledicta significet, quibus uti nominatim erat interdictum [29]), hic accuratius explicatur iis, quae sequuntur, *Ἀσκώματα λίνα πίτταν*; nam hinc apparet sic dici quaecumque aut omnino exportare aut ad hostes exportare non liceat; *ἀσκώματα* enim, quae a *σκεύεσι* navium distinguuntur, comprehendunt [30]) corium omne, quo in 9
navibus adornandis opus erat, ut *ἤσκωται* ea navis dicatur, quae corio instructa est. — Verbis quae sequuntur *ἢ χρήματα ταῖς τῶν ἀντιπάλων ναυσὶν παρέχειν τινὰ πείθει* significantur ii Atheniensium, qui infesto in patriam vel in populare eius imperium animo post cladem Siciliensem auctores fuerunt Persarum regi vel satrapis Persicis Tissapherni, Pharnabazo, Cyro, ut Lacedaemonios in navibus aedificandis adornandisque, in stipendio classi persolvendo, pecuniis, ligno, vestibus adiuvarent [31]); nam ut Alcibiades apud Xenophontem dicit (I, 1, 12.), Atheniensibus tum *οὐκ ἦν χρήματα, τοῖς δὲ πολεμίοις ἄφθονα παρὰ βασιλέως*. —

Praeterimus, quod ioculariter interpositum est, *Ἢ κατατιλᾷ τῶν Ἑκαταίων κυκλίοισι χοροῖσιν ὑπᾴδων*; namque etsi veteres huius fabulae enarratores illud spectare docent ad Cine-

27) Thuc. 8, 3. 28) Thuc. 8, 92. 29) Cf. de lit. Attic. p. 482. 30) Id diligentissime enarravit Boeckhius in libro, cui inscriptum est „Urkunden d. Seewes." p. 106 sqq. 31) Thuc. 8, 5. 17 sq. 28. 29. Xenoph. h. gr. I, 1, 24 sq. 6, 6.

siam, dithyramborum a cycliis choris canendorum poetam, quem Aristophanes totiens et etiam in hac fabula (v. 153. et 1459 sq.) exagitat (modo hic quoque locus sit a poeta profectus et minus recte Apollonio et Aristarcho in fidei suspicionem venerit): non tamen ex rebus Cinesiae demonstrant, in Hecatam vel in Hecatae signum aut sacra quid ille commiserit, cuius causa et hic carpatur et Eccl. 330. *οὔ τί που Κινησίας σου κατατετίληκεν.* — Accuratius de eo, quod sequitur dicendum: *Ἢ τοὺς μισθοὺς τῶν ποιητῶν ῥήτωρ ὤν εἶτ' ἀποτρώγει*[32]) *Κωμῳδηθεὶς ἐν ταῖς πατρίοις τελέταις ταῖς τοῦ Διονύσου.* Agitur hic de oratore aliquo, qui de minuendis poetarum mercedibus ad populum tulerit vel pertulerit, eamque rogationem iratus fecerit, quod esset in Atticis Liberalibus derisus. Derideri autem cum in comoediis tantum potuerit, probabile est etiam rogationem illam non ad omnium poetarum, sed ad comicorum tantum *μισθοὺς* pertinuisse. Quod igitur Boeckhius (Oecon. Civ. Athen. 1, 258. [333. ed. sec.]) scribit „Auch die Dichter erhielten Lohn, welchen ihnen der Rath der Fünfhundert gab, und vermuthlich einen nicht unbedeutenden, da Agyrrhios und Archinos, von Komikern beleidigt, es der Mühe werth achteten, das Volk zur Schmälerung desselben zu bewegen", haud scio an aliquanto arctioribus finibus sit circumscribendum. Etenim et per se parum probabile est poetas omnium generum stipendio publico Athenis auctos esse, neque quibus eam in rem a Boeckhio testimonium denunciatur, schol. in h. l. et in Eccl. 102., id efficiunt; nam in hoc nihil est nisi *Ἀγύῤῥιος — καὶ τὸν μισθὸν δὲ τῶν ποιητῶν συνέτεμε*, in illo autem extat: *τοῦτο εἰς Ἀρχῖνον, μήποτε δὲ καὶ εἰς Ἀγύῤῥιον. — οὗτοι γὰρ προϊστάμενοι τῆς δημοσίας τραπέζης τὸν μισθὸν τῶν κωμῳδῶν ἐμείωσαν κωμῳδηθέντες.* Aliud schol., quod et apparet mancum esse neque habemus quomodo in integrum restituamus, ita conceptum est: *ἢ τοὺς μισθούς.*] *οὓς ἔλαβε παρὰ τῆς βουλῆς αὐτοῖς παρασχεῖν. λέγει δὲ διὰ τὸν Ἀρχῖνον.* Illi igitur de comicorum tantum mercede per eam rogationem imminuta loquuntur, de mercede autem aliorum poetarum non loquuntur; neque vero illi quae narrant, aliunde quam ex ipso Aristophane petivisse videntur. Fallimur,

32) Menander. p. 104. Meinek. *ἀποτρώγειν τὸ μισθάριον.*

aut mercedem Aristophanes non aliam dicit quam quae histrionibus data est ab civitate. Nam ex quo tempore Athenienses comoediam non pagis reliquerunt adornandam, sed eam etiam ad urbem, ad rem publicam pertinere voluerunt et summus praetor sive archon comicos quoque choros inter poetas distribuebat, ex eo tempore quotannis tum in Dionysia urbana tum in Lenaea publicis sumptibus olim terni, novissimis temporibus quini [33]) actores comici primarum partium cum ipsorum grege i. e. cum *δευτεραγωνισταῖς* et *τριταγωνισταῖς* accepta mercede conducebantur, ut illis in sollemnibus in scena agerent; ea merces poterat videri poetis data esse, quod tum saepenumero poetae ipsi primas partes agebant, tum, si alius erat *πρωταγωνιστής*, sine dubio hic cum poeta transigebat, ut sibi suoque gregi fabulam ab eo scriptam in scena peragendam committeret. Ad eam igitur mercedem imminuendam illa spectaverit rogatio, cuius auctor fueritne Agyrrhius an Archinus antiquitus dubitatum est. Nobis vero primum Archinus ex Coele pago tum tempore excludi videtur, tum studiorum, quod secutus est, genere. Namque illum novimus quidem Thrasybulo in recuperanda libertate adiutorem fuisse et ad populum ex Phyle reducendum plurimum contulisse, postquam autem populare imperium restitutum est, legem pertulisse, qua amnestiae sic prospiceret, ut in eum *παραγραφὴν* sive exceptionem daret, quicumque contempta amnestia alium in ius vocaturus esset [34]); ferunt etiam Euclide praetore eum suasisse Atheniensibus, ut Ionica litteratura uterentur [35]), id quod ad tabulas publicas referendum est. Sed nulla plane res commemoratur, quam ante illud tempus Archinus gesserit, unde credibile est non multo prius eum ad rem publicam accessisse. Ex quo vero eam capessivit, magis videtur imperia militaria

33) **Hesychii** glossa *μισθός. τὸ ἔπαθλον τῶν κωμικῶν καὶ τὸν ἀμφορέα· ἔμμισθοι δὲ πέντε ἦσαν*, ad ea tempora pertinet, cum quinae comoediae Lenaeis et Dionysiis docerentur. Cf. **Boeckh.** C. I. Gr. I. p. 352 sq. 34) **Isocrat.** adv. Callimach. 18. §. 2. Cum in illa lege etiam cautum sit *τὴν ἐπωβελίαν ὀφλεῖν* (sic enim pro *ὀφείλειν* scribendum), *ὁπότερος ἂν ἡττηθῇ*, apparet, quae schol. in **Aeschin.** c. Tim. §. 163. Archinum de *πρυτανείοις* et *ἐπωβελίᾳ* sanxisse narret, ad illam de *παραγραφῇ* legem pertinuisse. 35) **Suid.** s. v. *Σαμίων ὁ δῆμος*

obtinuisse [36]) quam de reditibus et expensis publicis laborasse, quamquam ne eloquentia quidem plane caruerit, si quidem Thrasybulum illum Stiriensem ob rogationem de civitate Lysiae danda, vel, ut alii scribunt, de uno eorum, qui Phyle redierant, coronando, *παρανόμων* accusavit eamque accusationem non minus pervicit [37]) quam illam rogationem, cuius ipse auctor erat, de praemiis honoribusque in eos, qui ex Phyle redierant, conferendis [38]). Atque etiam civili prudentia insignem eum fuisse arbitramur, ob quam cum Thrasybulo [39]) inter *προστάντας τοῦ δήμου* et cum Cephalo Collytensi oratore claro inter *συμβούλους* [40]) *τοῦ δήμου* numeratur. — Atque haec quidem contra Archinum pugnant. Non plane eadem etiam Agyrrhio adversantur. Neque enim absonum videri potest, quem de theoricis [41]) et de mercede con-

---

36) **Demosth.** c. Timocr. 742. §. 135. *Μυρωνίδης ὁ Ἀρχίνου υἱὸς τοῦ καταλαβόντος Φυλὴν καὶ μετά γε τοὺς θεοὺς αἰτιωτάτου ὄντος τῆς καθόδου τῷ δήμῳ καὶ ἄλλα πολλὰ καὶ καλὰ πεπολιτευμένου καὶ ἐστρατηγηκότος πολλάκις.* 37) **Aeschin.** c. Ctesiph. p. 584. §. 195. **Pseudo-Plutarch.** Vit. Lys. p. 232. 38) **Aeschin.** c. Ctesiph. p. 576. §. 187 sqq. 39) **Aeschin.** f. l. p. 138. §. 176. 40) **Dinarch.** c. Demosth. p. 54. §. 76. 41) **Harpocr.** s. v. *θεωρικά* — *ἦν τινα ἐν κοινῷ χρήματα ἀπὸ τῶν τῆς πόλεως προσόδων συναγόμενα. ταῦτα δὲ πρότερον μὲν εἰς τὰς τοῦ πολέμου χρείας ἐφυλάττετο καὶ ἐκαλεῖτο στρατιωτικά, ὕστερον δὲ κατετίθετο εἴς τε τὰς δημοσίας κατασκευὰς καὶ διανομάς, ὧν πρῶτος ἤρξατο Ἀγύῤῥιος ὁ δημαγωγός.* Cum iam a Pericle Plutarchus (Per. 9.) narret populum Atticum *θεωρικοῖς καὶ δικαστικοῖς λήμμασι* corruptum esse atque in inscriptione quadam (C. I. Gr. n. 147.), quae ad Ol. 92, 3. pertinet, aliquotiens pecuniae commemorentur, quae Hellenotamiis in diobeliam (*ἐς τὴν διωβελίαν*) datae sint, diobelia vero alia nulla cogitari possit, quam quas *θεωρικοῦ* nomine dari solita sit, **Boeckhius** (Oecon. Civ. Ath. I, 240. [311. ed. sec.]) coniecit *θεωρικὰ* ab Pericle quidem instituta, ab Agyrrhio autem post recuperatam libertatem sub Euclide praetore vel paullo post instaurata et ita aucta esse, ut praetore Diophanto Ol. 96, 2. drachma *θεωρικῶν* nomine singulis civibus in sollemnia, quae plurium dierum essent, daretur. Verum, ni fallimur, Harpocrationis locus non Agyrrhium vult primum fuisse, qui *θεωρικὰ* vel instituerit vel intermissa restituerit, sed primum, qui reditus aerarii militaris et operibus publicis exstruendis et theoricis dividendis impenderit; id si verum est, antea alii reditus eas in impensas insumebantur. Etiam **nomine** *θεωρικῶν* fortasse Agyrrhius primus usus est, ut certum est post Euclidis demum praeturam institutum esse magistratum singularem, qui illis largitionibus praeesset, cuius legitimum nomen quod fuerit non constat; nam

cionali [42]) tulisse ad populum, in carcere autem et vinculis per aliquot annos propterea fuisse narrant, quod arrogasse sibi visus 11
esset, quae aerarii essent [43]), eundem de mercede poetarum vel potius actorum comicorum imminuenda rogationem fecisse. At vero aetas non magis pro Agyrrhio quam pro Archino facit. Etenim fuerunt sane Agyrrhii Athenis plures et alii aliis temporibus; sic, ut hoc utamur, Agyrrhius is, qui Callimedontis, cui Carabo cognomen, filius erat et ut insignis nebulo a Philemone comico [44]) traducitur, multo posterior est Agyrrhio eo, quem Andocides [45]) publicanum dicit et societatis magistrum, quae quinquagesimam triginta talentis redemptam tertium iam in annum obtinuerit. Ab utroque autem distinguendi videntur et Agyrrhius is, qui apud Isocratem [46]) commemoratur, et is, qui exeunte Olymp. 97. in caesi Thrasybuli locum praetor in Hellespontum missus est [47]). Hic vero non diversus videtur fuisse ab demagogo, ut brevitatis causa graeco vocabulo utar, quippe

---

θεωρικὴ ἀρχή, *ἄρχων τῶν θεωρικῶν*, *οἱ ἐπὶ τὸ θεωρικὸν κεχειροτονημένοι*, alia (Boeckh. l. c. I, 197. [250.]) periphrases, quae dicuntur, sunt, non nomina. 42) Schol. Aristoph. Eccl. 102. *Ὁ Ἀγύῤῥιος — καὶ πρῶτος ἐκκλησιαστικὸν δέδωκεν.* Cum autem ex ipso Aristophane (Eccl. 300 sqq. *ὅρα δ' ὅπως ὠθήσομεν τούσδε τοὺς ἐξ ἄστεος ἥκοντας, ὅσοι προτοῦ μὲν, ἡνίκ' ἐλθόντας ἔδει λαβεῖν ὀβολὸν μόνον, καθῆντο λαλοῦντες ἐν τοῖς στεφανώμασι, νυνὶ δὲ — τριώβολον ζητοῦσι λαβεῖν, ὅταν πράττωσί τι κοινόν.*, ibid. 392 sqq. *Β. πόθεν ἥκεις ἐτεόν; Χ. ἐξ ἐκκλησίας — Β. τὸ τριώβολον δῆτ' ἔλαβες; Χ. εἰ γὰρ ὤφελον· ἀλλ' ὕστερος νῦν ἦλθον.* Plut. 329. *δεινὸν γὰρ εἰ τριωβόλου μὲν εἵνεκα ὠστιζόμεσθ' ἑκαστότ' ἐν τἠκκλησίᾳ*) appareat, quo tempore fabulae Ecclesiazusae et Plutus doctae sint, concionalem mercedem ternorum, eandem autem antea singulorum obolorum fuisse, recte Boeckhius (I, 245 [327] sqq. coll. Schoemann. de comit. Athen. p. 65 sqq.) coniecit Agyrrhium quidem auctorem fuisse non concionalis mercedis, sed ut eius mercedis nomine terni oboli darentur, mercedem vero ipsam fortasse ab Callistrato quodam, cui Parnytes cognomen, brevi post Periclis obitum vel paullo ante introductam esse, eamque tum singulorum obolorum fuisse. Quare paene adducimur, ut in schol. Eccl. intercidisse statuamus *τριώβολον*, praesertim cum alioquin non *ἐκκλησιαστικὸν* sed *τὸ ἐκκλ.* scripturus fuerit, rescribamusque: *καὶ πρῶτος ἐκκλησιαστικὸν τριώβολον δέδωκε.* 43) Demosth. in Timocr. p. 742. §. 134 sq. 44) Ap. Athen. 8, 340, d. 45) Andocid. de myst. p. 65. §. 133.. ubi ludibrii causa *ὁ καλὸς κἀγαθὸς* appellatur. 46) Trapezit. p. 365. §. 31. 47) Xenoph. h. gr. 4, 8, 31. Diodor. 14, 91.

quem schol. Arist. Eccl. 102. *στρατηγὸν Θηλυδριώδη ἄρξαντα ἐν Λέσβῳ* appellet et Plato comicus in fabula incerta [48]) sic tangat: *Λαβοῦ λαβοῦ τῆς χειρὸς ὡς τάχιστά μου, Μέλλω στρατηγὸν χειροτονεῖν Ἀγύῤῥιον.* Commemorat illum Aristophanes in iis tantum fabulis, quas novissimas docuit, in Ecclesiazusis (102), quae fabula Ol. 96, 4. et in Pluto (v. 176.), quae Ol. 98, 1. acta est, atque priore quidem loco eum dicit tum gravissimas res administrare (*νυνὶ δ', ὁρᾷς, πράττει τὰ μέγιστ' ἐν τῇ πόλει*). Parum autem credibile est eundem iam ,viginti fere annis antequam Plutus acta sit et tanta potentia Athenis fuisse, ut ab comicis agitaretur, et ita agitatum esse, ut iratus illam tulerit rogationem, praesertim cum nulla ratio appareat, cur si eum reliqui adeo exagitarunt comici poetae, aut unus ei pepercerit Aristophanes, aut si etiam hic in eum invectus est, cur id in fabulis tantum deperditis factum, in superstitibus non factum sit. Denique demagogum illum Demosthenes loco quodam [49]) Timocrateae orationis, ubi temporis ordinem videtur tenere, ita commemorat, ut non solum Euclide praetore sed etiam Thrasybulo Collytensi et Philepsio Lamptrensi esse aliquanto posterior videatur; nam eum post hos et ante Myronidem Archini f. ponit. Docet autem is locus hunc Agyrrhium fuisse pago Collytensem et avunculum Callistrati Aphidnaei, oratoris eximii, virum bonum et popularem, qui saluti populi Attici multum consuluerit.

Quae hactenus disputavimus, satis illa demonstrant de auctore rogationis, quae ad mercedem poetarum vel, ut nos dicimus, actorum comicorum imminuendam pertinuerit, certi quiddam ne antiquo quidem enarratori constitisse, neque hunc aliud quidquam ea de re proposuisse quam coniecturam, eamque admodum vacillantem, nos vero, si in eas compellamur angustias, ut a nobis necessario alteruter eorum auctor statuendus sit, vindicias malle secundum Agyrrhium dare quam secundum Archinum.

Qui sequitur versus, cum ante Brunckium valde luxatis
12 fuisset numeris, *τούτοισιν ἀπαυδῶ καὖθις ἀπαυδῶ καὖθις μάλ' ἀπαυδῶ*, Brunckius eum primus ex Gellio in hunc modum cor-

---

48) Meinek. Fragm. Comic. II, 681. ed. min. p. 392. 49) §. 134 sq.

rexit: *Τούτοις αὐδῶ καὖθις ἀπαυδῶ καὖθις τὸ τρίτον μάλ' ἀπαυδῶ*, eique nunc plerique omnes adstipulantur. At vero ille nos scrupulus pungit, quod cum libri Aristophanis in ter repetito *ἀπαυδῶ* conspirent omnes, etiam Rav. et Venet., discrepent autem in *τούτοισιν*, cuius loco alii *τούτοις* praebent, vitium in hoc potius quam in *ἀπαυδῶ* latere videtur, quod in *αὐδῶ* immutare etiam propterea religioni nobis est, quia concinnitati repugnat. Sensisse idem videtur Porsonus, qui *τοισίδ' ἀπαυδῶ* voluit. At vero cum *ἀπαυδᾶν* cum acc. et inf. coniungatur etiam Eq. 1078. *ταύτας ἀπαυδᾷ μὴ διδόναι σ' ὁ Λοξίας*, videndum, sitne hic potius rescribendum: *τοῦτον ἀπαυδῶ, καὖθις ἀπαυδῶ, καὖθις τὸ τρίτον μάλ' ἀπαυδῶ ἐξίστασθαι μύσταισι χοροῖς*.

Finita *προῤῥήσει* coryphaeus chorum canere iubet carmina, quae pervigilio illorum sollemnium digna sint, nam *ὑμεῖς δ' ἀνεγείρετε μολπὴν καὶ παννυχίδας τὰς ἡμετέρας, αἳ τῇδε πρέπουσιν ἑορτῇ* est fere *μολπὴν παννυχίδων ἀνεγείρετε*. Edicto morigeratus chorus semet ipse primum hortatur, ut in pratis florentibus fortiter tripudiet (nam *χώρει νυν πᾶς ἀνδρείως* ad spondeorum masculos numeros pertinet) cavillans secum iocansque, *ἠρίστηται δ' ἐξαρκούντως*. Id Brunckio adeo ineptum visum est, ut *ἠρίστευται* eius loco reponeret; illius iudicium secutus est Fritzschius, quamquam choro, cui satis iam fuerit victoriarum, caussae vix quidquam esse poterat, cur denuo tripudiando de nova victoria laboraret. Alii id ad sacras epulas retulerunt; Bernhardyus (hist. litter. Graec. p. 656.) illustrari illud vult Philochori quodam loco (ap. Athen. XI, 464. f. *Ἀθηναῖοι τοῖς Διονυσιακοῖς ἀγῶσι τὸ μὲν πρῶτον ἠριστηκότες καὶ πεπωκότες ἐβάδιζον ἐπὶ τὴν θέαν καὶ ἐστεφανωμένοι ἐθεώρουν*), simulque ad vinum et bellaria refert, quae spectantibus inter ludos scenicos sint oblata. Verum quid cibi a spectantibus vel ante spectandum vel inter spectandum largiter capti valere poterant, ut choro spiritus et animi adderentur? Satius igitur fuerit referre illud ad lautiorem victum chorentis a choragis praebitum [50]), praesertim cum probabile sit porcinae car-

---

50) De hoc Plutarchus de glor. Athen. 9. p. 93. Hutt. *οἱ δὲ χορηγοὶ τοῖς χορευταῖς ἐγχέλια καὶ θριδάκια καὶ σκελίδας καὶ μυελὸν*

nis, cuius odore Xanthiam capi vidimus, aliquid gustasse chorum, antequam in orchestram introierit. —

Chorus igitur primum τὴν Σώτειραν celebrat, tum Cererem, denique Iacchum, quem propter eius iuvenilem pulcritudinem τὸν ὡραῖον θεὸν appellat (v. 390.). Illius nomine cum alii Cererem, alii Proserpinam statuant significari, nobis neutrum placet; namque Cererem statim canet, Proserpinam autem Σωτείρας cognomine esse Athenis cultam non constat. Idem argumentum etiam obstat, quominus Sospitae nomen ad Dianam referatur, de qua ceteroquin propterea cogitaveris, quod tum Eleusiniis [51]) templum erat Propylaeae Dianae, tum Sospita Diana multis locis Graeciae colebatur, veluti Megaris [52]), Pegis [53]), Troezene [54]), Boeae Laconicae [55]), apud Pellenaeos [56]), Megalopolitas [57]), Phigaliae [58]), Anaphae [59]), alias, ut Ἄρτεμις Αὐλὶς Σωτεῖρα est C. I. Gr. 5941.; verum eodem cognomine eam deam Athenis vel apud Eleusinios esse cultam nemo certe est qui memoriae mandaverit. Hinc facimus potius cum scholiasta Minervam hic intellegendam esse scribente [60]); nam erat Athenis τὸ ἱερὸν τοῦ Διὸς τοῦ Σωτῆρος καὶ τῆς Ἀθηνᾶς τῆς Σωτείρας, commemoratum illud Lycurgo [61]), atque in Minervam potius quam in Cererem et Proserpinam conveniebat, quod dea promisisse hic
13 dicitur Athenas sese in perpetuum esse servaturam (ἣ τὴν χώραν σώζειν φήσ' εἰς τὰς ὥρας). Quamquam scrupulum illud facile iniecerit, quod Cereri et Iaccho magis Proserpina quam Minerva consors sacrorum erat, neque minus mirere hic illam omitti quam hanc commemorari. — In iis, quae sequuntur, praestat fortasse sic distinguere: ἄγε νυν ἑτέραν ὕμνων ἰδέαν, τὴν καρποφόρον βασίλειαν Δήμητρα θεὰν ἐπικοσμοῦντες ζαθέοις μολπαῖς, κελαδεῖτε, ut ὕμνων ἰδέαν cum κελαδεῖτε, Δήμητρα autem cum

παρατιθέντες, εὐώχουν ἐπὶ πολὺν χρόνον φωνασκουμένους καὶ τρυφῶντας. Hypothes. in Antiph. de caed. chor. p. 760. ὁ χορηγὸς τοὺς χορεύειν μέλλοντας — ἔτρεφε. Aristoph. Ach. 1154. ἐμὲ τὸν τλήμονα Λήναια χορηγῶν ἀπέκλεισ' ἄδειπνον. 51) Paus. I, 38, 6. 52) Id. I, 40, 2. 53) ib. I, 44, 7. 54) ib. 2, 31, 1. 55) ib. 3, 22, 12. 56) ib. 7, 27, 3. 57) ib. 8, 30, 10. 58) ib. 8, 39, 5. 59) C. I. Gr. 2481. 60) ἔστιν Ἀθήνησιν Ἀθηνᾶ Σώτειρα λεγομένη, ᾗ καὶ θύουσι. 61) c. Leocr. p. 148. §. 17. cf. Wesseling. in Herod. I. 60.

ἐπικοσμοῦντες coniungatur, quamquam potest etiam cum *κελαδεῖτε* duplex accusativus coniungi; Cererem autem *καρποφόρον* scimus [62]) in Paro insula esse cultam, quae insula religionibus illius Deae nobilitata erat. — Iacchi vero laudes ita celebrat chorus, ut modo de Eleusiniis, modo de Lenaeis cogitasse videatur; nam ad illa pertinet, quod v. 395. sqq. iubetur Iacchus *δεῦρο συνακολούθει πρὸς τὴν θεὸν καὶ δεῖξον ὡς ἄνευ πόνου πολλὴν ὁδὸν περαίνεις* (cf. supra p. 22. not. 5), ad haec autem quod v. 400. sqq. extat: *σὺ γὰρ κατεσχίσω μὲν ἐπὶ γέλωτι κἀπ' εὐτελείᾳ τόν τε σανδαλίσκον καὶ τὸ ῥάκος, κἀξεῦρες ὡς ἀζημίους παίζειν τε καὶ χορεύειν.* Eos enim versus quod scholiasta [63]) ad choragos refert sordidius iam et illiberalius munere

---

62) C. I. Gr. T. II. p. 1076. n°. 2384, f.

63) *ἔοικε δὲ παρεμφαίνειν ὅτι λιτῶς ἤδη ἐχορηγεῖτο τοῖς ποιηταῖς. ἐπὶ γοῦν τοῦ Καλλίου τούτου* (hoc addidit, ut significaret, Calliam se eum dicere, quo praetore Ranae actae essent, i. e. eum, qui Ol. 93, 3. cum magistratu fuerit; nam fasti Attici Calliae nomen habent etiam Ol. 81, 1. 92, 1. et 100, 4.; ad eundem praetorem retulit rem etiam Clintonus F. H. a. 406, 4., Boeckhius vero Oec. Cic. Athen. I, 485. [598.] in Ol. 92, 1. eam reiecit) *φησὶν Ἀριστοτέλης, ὅτι σύνδυο ἔδοξε χορηγεῖν τὰ Διονύσια τοῖς τραγῳδοῖς καὶ κωμῳδοῖς, ὥστε ἴσως ἦν τις καὶ περὶ τὸν Ληναϊκὸν ἀγῶνα συστολή. χρόνῳ δ' ὕστερον οὐ πολλῷ τινι καὶ καθάπαξ περιεῖλε Κινησίας τὰς χορηγίας, ἐξ οὗ καὶ Στράττις ἐν τῷ εἰς αὐτὸν δράματι ἔφη σκηνὴ μὲν τοῦ χοροκτόνου Κινησίου.* In novissimis Meinekius Fragm. Comic. 5, 53. (p. 431. ed. min.) coniecit: *Σκηνὴ μέν ἐστιν ἥδε τοῦ χοροκτόνου Κινησίου.* Cum satis frequens sit, apud oratores imprimis, memoria *τῶν συντριηράρχων* et *τοῦ συντριηραρχεῖν* (syntrierarchiam diligentissime exposuit Boeckhius Oecon. Civ. Athen. 2. p. 84 sqq. [1. p. 720. ed. sec.]), *συγχορηγία*, nisi fallimur, hoc uno loco commemoratur. Aristoteles igitur scribit anno Ol. 93, 3. Liberalibus, i. e. magnis sive urbanis, concessum esse, ut bini choragia et tragicorum et comicorum chororum perfungerentur; illud igitur ad sola Dionysia urbana et ad solos tragicos et comicos choros pertinebat; ad alia autem sollemnia et ad alios choros non pertinebat. Alioquin scholiastae non coniectura opus fuisset, ut similem imminutionem etiam Lenaeis locum habuisse statueret. Verum in synchoragiam idem valebat sine dubio, quod in syntrierarchiam, ut etiam postquam illa esset concessa, nihilo minus vulgo et plerumque singuli singulorum chororum choragia perfungerentur et tum demum, cum non reperirentur, qui singuli choragiae sumptibus perferendis pares essent, concessum esse ut bini eos susciperent. Quod vero adiicitur, non multo post illud decretum choragiam a Cinesia plane sublatam esse cumque propterea ab Strattide comico

defunctos, plurimum sane apud nos valet et debet valere Aristotelis auctoritas narrantis praetore Callia eo, cuius anno Ranae doctae sunt, tragicis et comicis choris synchoragiam binorum concessam esse, at negamus eo illos versus spectare. Immo eo pertinent, quod comicus chorus vestitu quoque et calceamento longe parcior erat quam tragicus utebaturque et tunica vel palliolo lacero [64]) et sandaliis laceris; neque enim *σχισταὶ* hic intellegendae sunt, quod erat [65]) genus pretiosorum calceorum.
14 Utitur vero ea vilitate, ut ipse profitetur chorus, risus captandi causa, id quod mox probat, commemorans se modo oblique intuentem conspexisse ex patente tunicula eminentem mammam.

Finito carmine, quod de laudibus Iacchi erat, Bacchus et Xanthias, qui post v. 320. de medio recesserant, paululum prodount, haec inter se colloquentes. V. 412. *Διόνυσος. ἐγὼ δ' ἀεί πως φιλακόλουθός εἰμι καὶ μετ' αὐτῆς παίζων χορεύειν βούλομαι. Ξανθ. κἄγωγε πρός.* Secuti enim sumus in personarum vicibus describendis Dindorfii iudicium, cum vulgo Xanthiae priora, Baccho posteriora tribuerentur; sed ad Venerem Bacchus (v. 113.), ut ad Cererem Xanthias, propensior est (v. 334.), quamquam ne hic quidem ab venustarum saltatricum consuetudine abhorret (v. 520 sqq.) neque Bacchus a conviviis (v. 1502.). Pertinet huc scholion, quod male est inferius collocatum: *τὸ δὲ πρὸς λαγνείαν ἐπιῤῥεπὲς ἀμφοτέρων σκώπτων τοῦ τε δεσπότου καὶ τοῦ δούλου τοῦτό φησιν.* — *φιλακόλουθος* habet

---

in fabula contra ipsum scripta *χοροκτόνον* dici, id ad solos comicos choros referendum est; nam, ut ait schol. in Ran. 153., *ὁ Κινησίας ἐπραγματεύσατο κατὰ τῶν κωμικῶν ὡς εἶεν ἀχορήγητοι.* Neque mirum eum, quem Lysias auctor sit singulis annis a poetis comicis esse impugnatum (ap. Harpocr. v. *Κινησίας — οἱ κωμῳδοδιδάσκαλοι καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν γράφουσιν εἰς αὐτόν*), multum operae insumpsisse, ut illis chori ne darentur. Verum si ille rogationem ad populum ea de re tulit, eventu in praesens certe omnino caruit, nam post aliquot demum annos, fere exeunte Ol. nonagesima septima, chorus comicus plane obmutuit. 64) Nam *τὸ ῥάκος* schol. quidem explicat *τριβώνιον*, sed potest etiam esse *χιτών* et cum *χιτωνίου παραῤῥαγέντος* mentio fiat v. 409., apparet eos saltem chorentas, qui partes sustinuerint muliebres, tunicula esse usos, *χιτώνιον* enim *γυναικὸς ἔνδυμα* est, pallium autem superiniectum fuisse non est credibile. 65) Pollux 7, 86. *σχισταὶ πολυτελὲς ὑπόδημα καὶ θρυπτικόν.*

etiam Aristomenes (ap. Meinek. fr. comic. 2, 734.); *ἀεί πως* autem et *πως ἀεί*, quod extat Arist. Plut. 246. et alibi, est „fere semper", habet igitur paene eundem significatum, quem *τὶς* pronomen adiectivis [et maxime voci *πᾶς*] additum; denique *πρός* hic adverbii vice fungitur, ut Eq. 576. et aliis locis saepe (cf. Krabinger in Synes. *περὶ βασιλ.* p. 224.). — Chorus vero ut modo tres deos celebravit, ita *γεφυρισμοὺς* sivo scurriles iocos, quibus mystae in ponte Cephissi se petebant [66]), imitatus, tres nunc cives vellicat, Archedemum, Clisthenem, Calliam, priores quidem duos binis iambicis periodis aequalibus, tertium una tantum periodo, nisi altera per librariorum socordiam intercidit. Primum autem Archedemum, cui maledicitur etiam infra 596. *κάκιστ' ἀπολοίμην κ'Ἀρχέδημος ὁ γλάμων*, carpit, quod dolo malo in civium tabulas receptus nunc inter Attici populi duces princeps pravitatis sit: *βούλεσθε δῆτα κοινῇ Σκώψωμεν Ἀρχέδημον, ὃς ἑπτέτης ὢν οὐκ ἔφυσε φράτορας* [67]), *Νυνὶ δὲ δημαγωγεῖ Ἐν τοῖς ἄνω νεκροῖσι* [68]) *Κἄστιν τὰ πρῶτα τῆς ἐκεῖ μοχθηρίας*. Atque illum tamquam peregrinum etiam Eupolis in *Βάπταις* vellicavit, fuisse tum autem magna in civitate potentia eaque in perniciem civitatis abusum confirmat Xenophon (h. gr. I, 7, 2.), quo ex loco apparet iniustissimae condemnationis $\overline{X}$ ducum, qui ad Arginusas vicerunt, quae brevi ante hanc Ranarum fabulam actam acciderat, culpam in illum potissimum conferendam esse. Scribit enim Xenophon: *Ἀρχέδημος τότε προεστηκὼς ἐν Ἀθήναις καὶ τῆς Δεκελείας ἐπιμελούμενος* *) *Ἐρασινίδῃ* (erat hic unus ex decem illis imperatoribus) *ἐπιβολὴν ἐπιβαλὼν κατηγόρει ἐν δικαστηρίῳ φάσκων ἐξ Ἑλλησπόντου αὐτὸν ἔχειν χρήματα ὄντα τοῦ δήμου, κατηγόρει δὲ καὶ περὶ τῆς στρατηγίας*. Archedemus igitur Erasinidae mulctam dixit atque ut id recto se facere probaret, in iudicio eo, cui ipse praeerat, duo illi crimina intulit peculatus [69]) et rei militaris malo administratae. Mulctae autem

66) Mueller. Eleusin. §. 17. not. 70. p. 281. 67) Cf. de bon. damnat. p. 66. 68) Sic Athenienses appellat, non quod tum male rem gesserint, sed, ut ait Berglerus, ex sententia mortuorum. *) [L. Dindorfius librorum vestigiis insistens scripsit *τῆς διωβελίας ἐπιμελόμενος* idque probavit Boeckhio Oec. Civ. Athen. I. p. 311. ed. sec.] 69) Cf. schol. in Ran. 1196.

dictio eum ad solos magistratus pertinuerit, Archedemum quoque pro potestate mulctam dixisse oportet; difficilius est dicere, quanam ille tum fuerit potestate; nam verba *προεστηκὼς ἐν Ἀθήναις καὶ τῆς Δεκελ. ἐπιμελ.* non legitimum continent certi cuiusdam magistratus nomen. Quod Schneiderus coniecit Deceleae tribunum sive demarchum fuisse Archedemum, eumque abusum ea lege, quae demarchum iubeat sepulturam curare eorum, qui in ipsius pago obierint neque a quoquam sepeliantur, pro civibus ex Decelea occisis publice dixisse et duces navium accusasse, illa coniectura facile refelli potest; nam primum demarchus nemo poterat esse nisi sui quisque demi sive pagi, Archedemus autem non erat Deceleensis sed Pelex pago; dein mulctae dictio *ἐπιβολὴν ἐπιβάλλειν* ad magistratus populi pertinebat, non autem ad pagorum potestates. Verisimilius est Deceleae curatorem hic eum diei, qui curare debuerit, ne ab Lacedaemoniis, qui tum Deceleam tenuerint, urbi periculum procrearetur; ei vero procurationi probabile est unum ex ducibus (*στρατηγοῖς*) praefectum fuisse. Verbis igitur *τῆς Δεκελείας ἐπιμελούμενος* non perpetua sed temporaria quaedam potestas significari videtur, uni ex decem ducibus commissa. Ut autem Archedemus inter *προεστῶτας ἐν Ἀθήναις* i. e., inter eos referretur, qui summam reipublicae gubernarent, magis videtur ipsius quam muneris auctoritati deberi. Lysias [70]) pecuniam publicam non mediocriter eum avertisse dicit et Alcibiadem imperatoris filium Graeco more ab eo amatum esse significat. Verum Xenophon quem in historia Graeca non vituperat quidem sed fecisse narrat, quae vituperatione videntur digna esse, eundem in libris [71]) *Ἀπομνημονευμάτων* satis idoneum dicit et ad dicendum et ad agendum, aequitatis studiosum atque ex calumniatoribus persequendis quaestum sibi comparasse scribit; hinc factum, ut Crito suadente Socrate illum quovis officiorum genere coleret, Archedemus autem, quo Cri-

70) C. Alcib. I. p. 536. §. 26. *οὗτος παῖς μὲν ὢν παρ' Ἀρχεδήμῳ τῷ γλάμωνι οὐκ ὀλίγα τῶν ὑμετέρων ὑφῃρημένῳ — ἔπινε μὲν ὑπὸ τῷ αὐτῷ ἱματίῳ κατακείμενος.* 71) Xenoph. Mem. II, 9, 4. *Ἀρχέδημον πάνυ μὲν ἱκανὸν εἰπεῖν τε καὶ πρᾶξαι, πένητα δέ. οὐ γὰρ ἦν οἷος ἀπὸ παντὸς κερδαίνειν ἀλλὰ φιλόχρηστός τε καὶ εὐφυέστερος ὢν (?) ἀπὸ τῶν συκοφαντῶν λαμβάνειν.*

tonem ab sycophantis liberaret, eos ipsos in iudiciis vexaret, qui illum essent vexaturi. Dicendi laudem Aeschines [72]) quoque ei tribuit, multaque eum dicit periclitatum esse ut Thebanis gratificaretur. —

Transit ad Clisthenem, quem tamquam muliebria passum iam v. 48. et 57. agitavit et nunc carpit sed quaesita ambiguitate: *Τὸν Κλεισθένους δ' ἀκούω Ἐν ταῖς ταφαῖσι πρωκτὸν Τίλλειν ἑαυτοῦ καὶ σπαράττειν τὰς γνάθους, Κἀκόπτετ' ἐγκεκυφώς, Κἄκλαε καὶ κεκράγει Σεβῖνον, ὅςτις ἐστὶν Ἀναφλύστιος.* Libri plurimi, inter eos etiam optimi Rav. et Von., *τὸν Κλεισθένους*, quorum duo superscriptum habent *τὸν Καλλίαν*, unus *υἱόν*; et sic etiam veterem enarratorem in eo, quo usus sit libro, repperisse probat explicatio eius: *ὑποτίθεται υἱὸν Κλεισθένους, οὗ τὸ ὄνομα οὐκ εἶπε.* Nihilominus plerique nunc ediderunt *τὸν Κλεισθένη*, quod, ut *τὸν Κλεισθένην*, deteriorum modo librorum est. Atque *τὸν Κλεισθένους* sane non videtur stare posse; id enim de filio tantum Clisthenis intellegi potest, at neque aliunde constat illi filium fuisse, et ut fuerit, non poterat commemorari, nisi Clisthenes iam desiit inter vivos esse, quem, cum haec fabula doceretur, superstitem fuisse vv. 48. et 57. probant. Itaque videndum, sitne *τοῦ Κλεισθένους* scribendum; nam *ἀκούειν τινὸς* nonnumquam ita dici ut fere significet *περί τινος*, satis notum est et suffecerit attulisse Xenoph. Oecon. XI, 11. *τῆς δέ χρηματίσεως καὶ μετὰ ταῦτα-ἀρκέσει ἀκούειν.* Demosth. c. Polycl. p. 1225. §. 60. *ὧν ἀκούοντά με καὶ παρὰ τῶν ἀφικνουμένων λόγῳ, τὰ δὲ καὶ δι' ἐπιστολῶν παρὰ τῶν οἰκείων.* de fals. leg. p. 414. Xenoph. Memorab. I, 3, 8. Dein *καὶ κεκράγει* scripsimus cum Rav. V. M., cum *κἀκεκράγει* sit vulg.; quidni enim Aristophani largiamur, quod Thucydidi, Xenophonti, Platoni (*πεποιήκεσαν* in Apolog. p. 22. Bekkerus vel uno libro adstipulante scripsit, *ἀποπεφεύγη* ibid. p. 36. c. n. Stallbaum.), Isaeo (*δεδώκει, παραδεδώκει*), Aeschini (*τετελευτήκεισαν* p. 167.), Demostheni (*ἐνεστήκει* p. 274, 3. *μεταβέβλητο* 685, 1. *πεπόνθεσαν* 299. *ἀποδεδώκει* 699, 27. al.), Longo (*πεπαίδευτο* p. 89, 3. *πέπληστο* p. 140, 18. Schaef.

---

72) Aeschin. c. Ctesiph. p. 532. §. 139. *Ἀρχέδημος ὁ Πήληξ καὶ δυνατὸς εἰπεῖν καὶ πολλὰ κεκινδυνευκὼς ἐν τῇ πολιτείᾳ διὰ Θηβαίους.*

et al. saep.) concedunt omnes; cf. Buttmann. Gr. max. §. 83. a. 9. Matthiaeus Gr. Gr. §. 165. Amphibolia autem, in qua acumen illorum scommatum ost positum, in co versatur, quod verba et sic intellegi possunt, quasi vero Clisthenes mortem amici cuiusdam lugeat, et eo referri, quod ab illo impudica passus sit; ad pleraque iam superiores adverterunt; nos illud tan-
16 tum adiicimus, in sepulcris saepe meretrices stetisse (Kirchmann. de funerib. p. 327.) et *Σεβῖνον* nomen sic fictum esse, ut Atheniensium neminem potuerit verum hominis nomen fallere, similiter ut statim *Ἱππονίκου* risus captandi causa in *Ἱπποβίνου* detortum est. —

Callias, in quem postremum vorbis invehitur, *καὶ Καλλίαν γέ φασι Τοῦτον τὸν Ἱπποβίνου Κύσθου λεοντῆν ναυμαχεῖν ἐνημμένον*, is est, qui immensas Hipponici patris divitias hereditate acceptas in scorta, in puerorum amores, in omne luxuriae genus, in adulatores, in sophistas profudit. Cum dialogus Aeschinis Socratici, oui „Callias“ inscriptum erat, ab Athenaeo (5, 220, b.) dicatur *περιέχειν τὴν τοῦ Καλλίου πρὸς τὸν πατέρα διαφοράν*, inde igitur perspiciatur quandam ei iam cum patre Hipponico simultatem intercessisse *), probabile est anno Ol. 89, 1., quo quidem pater ad Delium occubuerit, saltem septendecim annos eum natum fuisse; nam neque cum filio natu minore pater simultatom exercuisset, et filius, si moriente patre minor octodecim annis fuisset, non statim bona patris accepisset, sed sub tutore fuisset; statim autem in illorum possessionem venisse cum oportet, cum iam Eupolis in *Κολάκων* fabula, quam Dionysiis urbanis Ol. 89, 3. docuit, Calliae adsentatores et perditam luxuriam vehementer exagitaverit. Itaque Callias, quo anno Ranae actae sunt, Ol. 93, 3., egit, ut minimum dicamus, trigesimum septimum, anno autem Ol. 102, 2., quo Spartam est legatus missus (Xenoph. H. Gr. 6, 3.), saltem septuagesimum annum; nam quod Meinekius (Quaest. Scenic. I, 54.) ex ipso illo Xenophontis loco apparere scribit pergrandem natu hominem obiisse, fortasse ille sic iam septuagenarium dicit; certe

*) [C. F. Hermannus de Aeschinis Socratici reliq. p. 14. interpretatur differentiam, quae inter Calliam prodigum et Hipponicum ultra modum parcum et tenacem intercessit.]

causae nihil scimus, cur sit Callias maior natu statuendus quam a nobis factum est. Eum quod Aristophanes hic *Ἱπποβίνου* filium praedicat, ad ipsius dissolutos mores, non vero ad contumeliam patris pertinere, cuius *σωφροσύνη* ab Andocide laudetur, iam ante hos xxv annos monuimus, cum commentationum scenicarum censuram scriberemus. Quod eum autem *κύσθου λεοντῆν ναυμαχεῖν ἐνημμένον* dicit, non modo vitae turpitudinem et scortorum consuetudinem castigat, sed, nisi fallimur, etiam ridiculam quandam hominis vanitatem et insolentiam, qua eum fuisse vel ex Xenophontis Hellenicis [73]) cognoscas; quem cum genere suo et *δᾳδούχου* munere non mediocriter superbierit, credibile est nuperae ad Arginusas pugnae daduchi vestitu et vitta cinctum interfuisse, imitantem sic exemplum avi cognominis, quem eodem habitu Marathoniae pugnae interfuisse schol. Aristoph. Nub. 64. scribit: *Καλλίας ὁ δᾳδοῦχος ἐν τῇ ἱερᾷ στολῇ προςελθὼν εἰς τὴν μάχην ἐν Μαραθῶνι*, etsi Plutarchus (Aristid. 5.) itidem testatus illi eum proelio interfuisse *στρόφιον* tantum commemorat, non autem *στολήν*. Illa autem coniectura eo videtur similior veri, quod Callias is, de quo agitur, aliquando [74]) etiam apud senatum, cum is postridie initiorum in aede Eleusinio in urbe haberetur, eodem pallio amictus Andocidem accusavit. —

Eo chori cantico finito Bacchus et Xanthias magis in medium prodeunt eorumque alter ex choro percontatur, ubi aedes Plutonis sint; sitne Bacchus an Xanthias percontatus, ex scholiis apparet antiquitus dubitatum esse; verum cum magis in dominum quam in servum conveniat quaerere, recte libri verba Baccho tribuerunt. Ad illa ubi respondit chorus, Xanthias impedimenta, quae non iussus a domino videtur post v. 321. deposuisse, iterum baiuli instar portare iubetur, id quod suo more queritur.

Quod sequitur canticum, eius posterior pars *Χωρῶμεν ἐς πολυῤῥόδους Λειμῶνας ἀνθεμώδεις, Τὸν ἡμέτερον τρόπον, Τὸν καλλιχορώτατον, Παίζοντες, ὃν ὄλβιαι Μοῖραι ξυνάγουσιν. Μόνοις γὰρ ἡμῖν ἥλιος Καὶ φέγγος ἱλαρόν ἐστιν, Ὅσοι με-*

---

73) 6, 3, 3. *ἦν δὲ οὗτος οἷος μηδὲν ἧσσον ἥδεσθαι ὑφ' αὑτοῦ ἢ ὑπ' ἄλλων ἐπαινούμενος.* 74) Andocid. de myst. p. 55. §. 111. *ἀναστὰς Καλλίας ὁ Ἱππονίκου τὴν σκευὴν ἔχων λέγει.*

μνήμεϑ', εὐ- Σεβῆ τε διήγομεν Τρόπον περὶ τοὺς ξένους Καὶ τοὺς ἰδιώτας non dubitamus quin choro et universo quidem choro
17 adscribenda, neque sic inter hemichoria dispertienda sit, ut alterum *χωρῶμεν-ξυνάγουσιν*, alterum canat *Μόνοις-ἰδιώτας*; si enim poeta illam voluisset distributionem, accuratius, opinamur, singuli quidem versus sibi respondissent. Prior autem pars *Χωρεῖτέ Νυν* (sic) *ἱερὸν ἀνὰ κύκλον ϑεᾶς Ἀνϑοφόρον ἀν' ἄλσος Παίζοντες, οἷς μετουσία Θεοφιλοῦς ἑορτῆς. Ἐγὼ δὲ σὺν ταῖσιν κόραις Εἶμι καὶ γυναιξὶν Οὗ παννυχίζουσιν ϑεᾷ Φέγγος ἱερὸν οἴσων*, in quem sit modum describenda, de eo et potest dubitari et dubitatum esse tum schol. probat *δύνανται πάντες οἱ κατὰ χορὸν ἀλλήλοις παρακελεύεσϑαι καὶ μὴ εἰς ἀμοιβαῖα διαιρεῖσϑαι, ἀλλὰ τοῦτο εἰς οὐδὲν φαίνοιτο ἂν οἰκονούμενος*, tum libri, qui versus *ἐγὼ δὲ — οἴσων* alii choro, alii hemichorio, alii Dionyso tribuunt, unus Sacerdoti; atque editores quidem alii alios libros sequuntur, nobis *ἐγὼ δὲ — οἴσων* severiora et graviora videntur, quam quae in Dionysum conveniant, cui ante Brunckium adscripta sunt et reddenda esse Dindorfius in ed. Oxon. statuit. Quare illa pars fortasse integra uni est coryphaeo relinquenda. — Ceterum *ϑεᾶς* esse Cereris, non esset quod moneretur, nisi schol. R. *ἤτοι Κόρης ἢ Δήμητρος* dubitaret Proserpinaene an Cereris diceretur; coniungendum autem illud potius est cum *κύκλον* quam cum *ἄλσος*, quamquam *ἄλσεα ϑεῶν, ἄλσος Δήμητρος, Περσεφονείης* tironibus quoque vel ex Homero et Pindaro nota; *ἱερὸς κύκλος* autem hic aliter dicitur, quam apud Homerum Il. Σ, 504. *οἱ δὲ γέροντες εἵατ' ἐπὶ ξεστοῖσι λίϑοις, ἱερῷ ἐνὶ κύκλῳ*, ubi fori est orbis; contra hic lucus ipse sic dicitur, qui aedem Cereris cingit; ita *ἀνϑοφόρον ἀν' ἄλσος* explicationem fere continent verborum *ἱερὸν ἀνὰ κύκλον ϑεᾶς*. *ϑεοφιλὴς ἑορτὴ* Eleusinia dicuntur, id est cara Cereri, quippe quae ipsa instituerit et regibus Eleusiniis monstraverit [75]). Chorus suum *τρόπον* quod *καλλιχορώτατον* appellat, cohaeret cum *καλλιχόροισι* [76]) *παγαῖσι* sive cum puteo, quem *Καλλίχορον* appellarunt, quod ibi Eleusiniorum feminae primum

---

75) Hom. hym. in Cerer. 274. 473 sqq. 76) Euripid. Ion. 1074.

chorum instituisse dicebantur [77]). Coniungitur vero cum illis *ὃν Μοῖραι ξυνάγουσιν*, quasi vero non *καλλιχορώτατον* dixerit sed *κάλλιστον τοῦ χοροῦ*, neque enim *τρόπον ξυνάγειν* dicitur sed *χορὸν ξυνάγειν*, id autem nihil aliud est quam *χορὸν συλλέγειν* (Antiph. de caed. chor. p. 768. 69.), *χορὸν ἀθροίζειν* (Xenoph. Hieron. 9, 4.), quod cum choragorum sit, hunc mystarum chorum sic significat non ab chorago sed divinitus quasi coactum esse.

77) Paus. I, 38, 6.

III.

DE ARISTOPHANIS RANIS COMMENTATIO TERTIA [1]).

3 Ad Aristophanis Ranas, de quibus ante hos XV annos commentari apud vos, cives ornatissimi, coeperamus, cum anno superiore ita essemus revocati, ut usque ad id canticum progrederemur, quod verbis clauditur *εὐσεβῆ τε διήγομεν περὶ τοὺς ξένους καὶ τοὺς ἰδιώτας*, nunc nova scholarum indici praefandi opportunitate oblata eam telam pertexere et ab eo, ad quem tum perveneramus locum, pergere placet.

Chorus igitur, cuius erant ora eo usque in spectatores conversa, finito illo cantico se in scenam et ad actores vertit, Bacchus vero postquam ad Plutonis aedes accessit, quas interroganti sibi monstraverat chorus (vv. 431—436.), dubius haeret, quo modo illarum ianuam pulset, cum fieri potuerit ut aedes aliter apud inferos pulsentur atque apud superos. Significat id duobus versibus

462. *Ἄγε δὴ τίνα τρόπον τὴν θύραν κόψω; τίνα;*
Πῶς ἐνθάδ' ἄρα κόπτουσιν οὑπιχώριοι;

quorum priorem vel secum vel ad Xanthiam, alterum vel ad chorum vel ad spectantes conversus dixerit. In illo quae est iteratio sive *ἐπανάληψις*, interrogationibus adiicitur saepe, quo fiant alacriores, ut in Nubib. 80. *πῶς δῆτ' ἂν ἐπεγείραιμι; πῶς;*. Xanthias vero eum cunctari vetat et cum Herculis personam prae se ferat, iubet eum fortiter fores experiri, in cuius oratione *ἀλλὰ γεύσει τῆς θύρας* tantum abest ut „grandior sit et tragica locutio", ut comicum quiddam redoleat, contra *καθ' Ἡρακλέα*

[1) Prooem. Ind. Schol. Hal. aestate a. 1852 habendarum.]

τὸ σχῆμα [2]) καὶ τὸ λῆμ' ἔχων soni similitudinem habet de industria quaesitam. Sic Bacchus iam erectior animo pulsat ianuam, sed fortasse, ut Herculis personam hac quoque in re tueatur, non manu sed clava adhibita, simulque, ut mos erat pulsantibus, ianitorem vocat, παῖ, παῖ. Is priusquam patefacit aditum, intra limen aedium quaerit, quis sit (τίς οὗτος), ubi vero Bacchus respondet Herculem se esse fortem, vehementer iratus prorumpit servus de aedibus; nam ineptit, quicumque scripsit, quod est apud schol.: εἷς τῶν ἐν Ἅιδου λέγει. τινὲς δὲ τὸν Αἰακὸν λέγουσιν ἀποκρίνασθαι, ὅπερ ἀπίθανον, sive ea ad τίς οὗτος; sive ad Ἡρακλῆς ὁ καρτερὸς spectant. Is 4
servus in plerisque libris mss. Αἰακός dicitur, pauci pro Aeaci nomine et hic et v. 746 sqq. vel θεράποντα vel οἰκέτην habent. Verum quamquam in ipsis Aristophanis verbis nulla extat Aeaci compellatio, ille igitur ipse non eximit quem res iniicit scrupulum, non est tamen dissimile veri Aeaco quasdam quasi ianitoris inferorum partes, quas ei Lucianus deferat, iam Aristophanem tribuisse, praesertim cum Apollodorus quoque ab eodem claves Orci servari dicat. Etenim quo magis Aeaci nomen ab Aeginetis, hostibus illis Attici nominis, et religionibus colebatur et fabulis augebatur, eo proclivior fuerit Atticus poeta, quem alii poetae Pindaro posteriores tertium post Minoa et Rhadamanthum iudicem inferorum finxerunt, eum in ianitoris Orci locum detrudere. Utut est et quocumque nomine dicendus, qui eas partes sustinet, non est tamen pro vulgari ostiario habendus; nam ita in alios Plutonis servos imperiosum (cf. 620 sqq.) et ea in personatum Herculem audacia se praebet, ut atriensis potius vel vilicus videatur; neque quae a v. 746 sqq. leguntur, in ianitorem conveniunt, sed in vernam potius cubicularium, cui dominus propter diuturnum usum nonnihil παρρησίας concessit. Is igitur habitu eo, qui tum erat servorum Atticorum familiae urbanae, claves tenens prosilit et Bacchum conviciis et comminationibus excipit, quae animum eius debilitent et plane frangant. V. 466

2) Τὸ σχῆμα hic vestitus est (cf., ut hoc utamur, Stallbaum. in Platon. Criton. p. 143.), τὸ λῆμα autem animus et fortitudo; cf. v. 501. κατὰ σὲ τὸ λῆμ' ἔχων. ib. 906. Nubb. 456. λῆμα οὐκ ἄτολμον. Etiam schol. explicat: φρόνημα.

sqq. Ὦ βδελυρὲ κἀναίσχυντε καὶ τολμηρὲ σύ, Καὶ μιαρὲ καὶ παμμίαρε καὶ μιαρώτατε, Ὃς τὸν κύν' ἡμῶν ἐξελάσας τὸν Κέρβερον Ἀπῇξας ἄγχων κἀποδρὰς ᾤχου λαβών, Ὃν ἐγὼ 'φύλαττον, ἀλλὰ νῦν ἔχει μέσος κτλ. In illis σὺ pronominis sedes ea est, quae solet esse in maledictis; praeter Pac. 182. quem locum iam Berglerus attulit, satis habemus commemorasse Aristoph. Amphiar. fr. X. ὦ μιαρὲ καὶ Φρυνώνδα καὶ πονηρὲ σύ, incert. comic. ap. Phot. 280, 7. ὦ πρόδοτα καὶ παραγωγὲ καὶ μύραινα σύ. Demosth. Mid. p. 559, 7. ὦ μιαρὰ κεφαλὴ σύ. Id. c. Theocr. p. 1338, 5. ὦ μιαρὸν σὺ θηρίον. — Pro ἡμῶν peiores libri ἡμῖν; verum genitivus pronominis personalis pro dativo commodi qui dicitur et incommodi vel pro pron. possessivo positus, quem Buttmannus in Demosth. Mid. §. 7. satis explicavit, saepissime apud comicum reperitur, veluti in hac ipsa fabula v. 486. εἰς τὴν κάτω μου κοιλίαν καθείρπυσεν. 559. ἐκκαίδεκ' ἄρτους κατέφαγ' ἡμῶν, ubi itidem in illis libris est ἡμῖν. 1211. σου τοὺς προλόγους διαφθερῶ, ubi pauci libri vel τοὺς σοὺς offerunt vel quod Brunekio placuit σοι τούς, quamquam etiam v. 1239. est διακναίσῃ τοὺς προλόγους ἡμῶν. — Iam vero ἄγχων aptissimum est fabulae de Cerbero per Herculem ex inferis ad Eurystheum ducto; dicitur enim Hercules tum tria Cerberi capita intra genua strinxisse et sic animal domuisse [3]) atque ita aliquotiens in artium monumentis conspicitur. — Sermonis illa abundantia ἐξελάσας ἀπῇξας ἄγχων κἀποδρὰς ᾤχου λαβών, ut quod quadam neglegentia additur ὃν ἐγὼ 'φύλαττον, irato homini accommodata sunt; denique ἀλλὰ νῦν ἔχει μέσος est etiam in Equit. 387., ut ἐγὼ γὰρ ἔχομαι μέσος in Acharn. 575. —

Iam Aeacus, ut Baccho terrorem incutiat, fluvios atque cacumina quaedam Orci et monstra nonnulla inferorum commemorat, ipso sono horribilia, in quibus Aristophanes partim fabulas apud alios, imprimis tragicos poetas, iam receptas sequitur, vel verba illorum, veluti Euripidis in Theseo deperdita fabula imitans, partim quaedam suo, ut dicitur, Marte risus concitandi causa vel fingit vel ficta ab aliis hic illic immutat. Sic quod Echidnam, quam alii in Arimis vel in antro quodam

3) Apollodor. 2, 5, 12. κρατῶν ἐκ τοῦ τραχήλου καὶ ἄγχων τὸ θηρίον ἔπεισε.

Syriae vel in insula Pithecusa habitare narrant, apud inferos collocat et quam alii mulierem superne formosam in draconem desinere tradunt, centum capitibus esse dicit, de suo hansit et de indnstria Echidnam cum Hydra confundere videtur; neque minus Aristophani debentur *Ταρτησία μύραινα* et *Γοργόνες Τιθράσιαι*, de quibus satis enarratores dixerunt. — Aeacus ita conviciatus et minitatus in domum discedit, quasi vero inde cum Echidna et Gorgonibus sit rediturus, Bacchus autem prae timore 5
alvum exoneraturus snbsedit; qnod ubi animadvertit Xanthias, cum primum verbis increpat v. 480. *οὗτος* [4]), *τί δέδρακας*; ut in Plut. 439. *οὗτος, τί δρᾷς*; et Ach. 594. *οὗτος, τί δράσεις*; dein celeriter surgere iubet, ne quis id alins videat. Bacchus autem animi deliqnium, quod dicitur, pati se simulat atqne ei quasi curando spongiam cordi admovendam Xanthiam afferre inbet, allata vero ad abstergendas nates utitur, qui usus spongiae apud utriusque sermonis scriptores latissime patet. Tum personae sic describendae sunt, ut ab Fritzschio factum:

Ξανθ. Ἰδοὺ λαβὲ προσθοῦ. Διον. ποῦ 'στιν; Ξανθ. ὦ χρυσοῖ θεοὶ v. 485. *Ἐνταῦθ' ἔχεις τὴν καρδίαν;*

Quominus enim *προσθοῦ* Baccho et *ποῦ 'στιν* Xanthiae tribuantur, obstat praeter *ἀπεψησάμην*, qno Bacchns v. 491. utitnr, ipsum illud *προσθοῦ*; nam Bacchns debebat *πρόσθες* dicere. — Mox paululum mutanda videtur distinctio: *Ξανθ. Ὦ δειλότατε θεῶν σὺ κἀνθρώπων. Διον. ἐγώ; Πῶς δειλὸς, ὅςτις σπογγιὰν ᾔτησά σε; Οὔκουν ἕτερός γ' αὔτ' εἰργάσατ' ἀνὴρ, Ξανθ. ἀλλὰ τί; Διον. Κατέκειτ' ἂν ὀσφραινόμενος, εἴπερ δειλὸς ἦν.* Etenim minore distinctione post *ἀνὴρ* posita promptins apparet Bacchi orationem interrumpi Xanthiae interrogatione, ut *ἂν* particula, quae post *κατέκειτο* extat, vim suam etiam in *εἰργάσατο* exerceat neque de mntanda scriptura cogitandum sit, quamqnam aliis aliud placuit, nt *οὐκ ἂν, οὐ τἂν, οὔκουν ἕτερός γ' ἂν εἰργάσατ'*. Similiter Isaens de Nicostr. her. §. 11. *οὔθ' οἱ νόμοι κατεφρονοῦντο, οὔτε τὰ γένη ὑβρίζετο πρὸς τούτων, οὔτ' ἂν τῶν τεθνεώτων οὐδεὶς κατεψεύδετο*, qui locus non magis

4) *Οὗτος* quod hic dominum servus appellat [cf. supra p. 19.], excusatur eo, quod nunc ipsum dominus servili modo se gessit, *δέδρακας* autem est hic fere praesentis significatu.

est ad omissi *ἂν* exempla referendus quam sicubi primo orationis membro adiectum efficax est in sequentia, de quo disseruerunt interpretes in Demosth. Phil. I. p. 41, 21. —

495. *Ἐπειδὴ λῃματιᾷς κἀνδρεῖος εἶ, Σὺ μὲν γενοῦ 'γὼ τὸ ῥόπαλον τουτὶ λαβὼν Καὶ τὴν λεοντῆν, εἴπερ ἀφοβόσπλαγχνος εἶ.* Scripturam *λῃματίας* probatam Bentleio praebent scholia et cum *γρ.* nota Venetus; praeferimus autem receptum, quippe quod comicum quiddam spiret; nam et omnino amant comici poetae verba in *ᾶν* et *ιᾶν* exeuntia, et *λῃματιᾶν* videtur aut ad desiderativorum *ὠνητιᾶν, χεζητιᾶν, κλαυσιᾶν*, quae nonnumquam imitativorum habent potestatem, ut *τυραννιᾶν*, aut ad verborum morbos significantium *ὑδεριᾶν, ὀφθαλμιᾶν, ψωρᾶν* proportionem, quae Graece *ἀναλογία* dicitur, esse factum, ut *γαυριᾶν, ὑποδειλιᾶν*, atque utrumque et „fortis hominis partes agis“ et „fortitudinis morbo laboras“ lepidius est. Quod autem protasis *ἐπειδὴ λῃμ. κ. εἶ* post apodosin *σὺ μὲν—λεοντῆν* repetitur, verbis paululum immutatis, id cum apud alios scriptoros tum apud comicum aliquotiens usu venit, veluti infra v. 745. *κἄν τι σφαλῆτ', ἐξ ἀξίου γοῦν τοῦ ξύλου, Ἤν τι καὶ πάσχητε, πάσχειν τοῖς σοφοῖς δοκήσετε*, in media apodosi iteratur protasis, ubi, id quod quasi praetereuntes dicimus, *ἤν τι πάσχητε* lenitudinem eam orationis habet, quae saepe redit in testamentorum tabulis, *ἐὰν δέ τι πάθω.* Apud oratores autem et philosophos illa abundantia sermonis minime rara est, quamquam eius ignoratio aliquotiens illorum enarratores ludos fecit. Ne rei satis notae, a qua ne Latini quidem scriptores abhorrent (cf. Madvig. in Cicer. de fin. 1, 3.), exempla cumulemus, satis habemus commemorasse Andocid. de myst. §. 11. *εἰ δὲ μή, χρήσασθε ἐμοὶ ὅ τι ἂν ὑμῖν δοκῇ, ἐὰν μὴ τἀληθῆ λέγω.* Demosth. adv. Aphob. 814. §. 5. *ἡγούμενος καὶ τούτους ἔτι οἰκειοτέρους εἴ μοι ποιήσειεν, οὐκ ἂν χεῖρόν με ἐπιτροπευθῆναι, ταύτης τῆς οἰκειότητος προσγενομένης.* Isaeum de Ciron. hered. §. 20. *μὴ οἴεσθ' ἄν, εἰ τοιαύτη τις ἦν ἡ μήτηρ ἡμῶν, οἵαν οὗτοί φασι, μήτ' ἂν τὸν πατέρα ἡμῶν γάμους ἑστιᾶν καὶ γαμηλίαν ἐξενεγκεῖν —*
6 *μήτε τὰς τῶν ἄλλων δημοτῶν γυναῖκας αἱρεῖσθαι ἂν αὐτὴν — εἰ μὴ πάντοθεν ἦν ὁμολογούμενον τὴν μητέρα ἡμῶν εἶναι θυγατέρα γνησίαν Κίρωνος.*

Postulat igitur Bacchus, ut Xanthias clavam sumat pellemque leoninam, sibi autem servilem vestitum tradat et partes inter se permutent; ille morigeratur permutatoque habitu in se intueri iubet Bacchum (v. 500.) καὶ βλέψον εἰς τὸν Ἡρακλειοξανθίαν, Εἰ δειλὸς ἔσομαι καὶ κατὰ σὲ τὸ λῆμ' ἔχων. Id irridens Bacchus spectatoribus dicit: μὰ Δί' ἀλλ' ἀληθῶς οὐκ Μελίτης μαστιγίας. Quorsum autem illud spectet, nondum videtur satis expositum. Etenim intellexerunt quidem iam veteres enarratores respici hic ad nobilem Herculis Ἀλεξικάκου aedem, quae Melitensi in pago fuerit, Ageladae Argivi statuarii signo claram [5]) simulque tangi Calliam Hipponici fil., qui et eo in pago habitarit et irrisus sit supra (v. 430.), quasi vero sustinuerit κύσθου λεοντῆν ναυμαχεῖν ἐνημμένος, quo loco castigari coniecimus hominis et cum scortis consuetudinem et ridiculam vanitatem, quae ipsum impulerit ut daduchi vestibus fortasse proelio ad Arginusas commisso interesset [6]). Id poterat videri sufficere, nam sic Xanthias et ut verbero μαστιγίας et ut Calliae imitator οὐκ Μελίτης diceretur. Verum ut reconditum quiddam in verbis inesse statuamus, scholio movemur in Lucian. Iov. Tragoed. §. 49. Illinc enim discimus primum Calliam eo in pago urbano non habitasse sed ei etiam civiliter adscriptum et δήμοθεν Melitensem fuisse atque id ex deperdita Aristophanis fabula Ὧραις apparuisse; dein eundem Calliam ab Cratino τὸν ἐκ Μελίτης στιγματίαν esse dictum, quod fundos paternos oppigneraverit strenue. Namque apud Athenienses si qui fundus hypothecae dabatur, lapis in eo (sive ὅρος) ponebatur, qui et nomen creditoris continebat et summam creditae pecuniae, nonnumquam etiam nomen praetoris eponymi, cuius quidem anno dabatur hypotheca, veluti ἐπὶ Θεοφράστου ἄρχοντος ὅρος χωρίου (οἰκίας, οἰκίας καὶ χωρίου, οἰκίας καὶ κήπου) τίμης ἐνοφειλομένης Φανοστράτῳ Παιανιεῖ δισχιλίων δραχμῶν [7]). Fundi, in quibus tales ὅροι collocati erant, χωρία ἀφωρισμένα, atque, ut videtur, etiam στικτὰ dicebantur; certe Menander aliquotiens ἄστικτον χωρίον

---

5) Cf. C. O. Mueller. de Phid. vit. p. 13. 6) Cf. Comment. II. p. XVI. [p. 45.]. 7) Cf. Boeckh. Oecon. Civ. Athen. I. p. 91. p. 180. ed. 2da. Meier et Schoemann de lit. Attic. p. 506. Corp. Inscr. Gr. no. 530 sqq. Ross „die Demen“ p. 30. 50.

agrum dixit, qui non esset oppigneratus. Festive igitur Cratinus Calliam, quippo qui fecerit ut fundi paterni *στικτοὶ* essent, *στιγματίαν* dixit, quo nomine alioqui servus poenao causa notis quibusdam inustus dicebatur. Aristophanes autem ulterius progressus *μαστιγίαν* posuit pro Cratineo *στιγματίᾳ*. Sed praestat infra scribero ipsa verba scholiastao: *Ὁ μὲν Καλλίας οὗτος τὸν δῆμον Μελιτεύς, ὡς Ἀριστοφάνης Ὥραις — ὡς δὲ στιγματίαν αὐτὸν Κρατῖνος κωμῳδεῖ ὡς ἕνα τῶν καταχρέων. οἱ γὰρ δανειζόμενοι τὰς κτήσεις ὑπετίθεσαν καὶ ἐπέγραφον αὐτὰς εἰς τὸ γιγνώσκεσθαι ὅτι ὑποθῆκαί εἰσιν. ὅθεν καὶ Μένανδρος ἄστικτον χωρίον εἰώθει λέγειν τὸ ἀνεπιδάνειστον.* Fecisse id Cratinus videtur in fabula Pytine, quam Olymp. 89, 1. docuit; nam neque ullam fabulam illa posteriorem docuit, immo brevi post quam illa victoriam reportaverat, fato functus est Olymp. 89, 2. vel 3.; neque ante annum Olymp. 89, 1., quo Hipponicus in pugna Deliaca occubuit, filius eius Callias in bonorum paternorum possessionem venit aut superstite patre poterat oppignorare fundos. Itaque adolescentulus Callias paucis mensibus bona paterna ita dilapidavit, ut iam tum ea infamia flagraret.

Ut permutatione facta Xanthias leonina indutus clavam sumpsit, Bacchus autem sarcinas sustulit, illico ex aedibus exit famula Proserpinae et eo quidem vestitu, quo tum utebantur lautiores ancillae nobilium matronarum Atticarum, atque personatum Herculem ad coenam invitat, quam domina audito ipsius adventu
7 satis lantam paravit; commemorat cibos, quibuscumque voracitatem Boeotii Herculis delectari scit, panes, pultem, assum bovem, *πλακοῦντας ὤπτα κολλάβους. ἀλλ' εἴσιθι.* Sic enim scribendum sublata, quae vulgo post *ὤπτα* legebatur, interpunctione et *πλακοῦντας κολλάβους* ita accipiendum, ut illo genus, species hoc significetur. Similiter *ὄφεις παρεῖαι* non minus dicitur quam *παρεῖαι ὄφεις* [8]) atque in Theophr. Char. 5. [21. ed. Foss.] scribendum esse *ἀμέλει καὶ πίθηκον θρέψαι δεινὸς τίτυρον* ipsi alias [9]) docuimus. Etenim *κολλάβους* schol. in h. l. explicat *εἶδος πλακοῦντος τετραγώνου*, quos si alii enarratores Aristophanis volunt *ἄρτους* esse — atque sane esse illos *ἄρτους ἐκ νέου πυροῦ*

8) Cf. Foss de Theophrast. Notat. Mor. I. p. 38. 9) Prooem. Indic. scholar. 1850—51. p. VIII sq.

γαλακτοχρῶτας apparet ex Athenaeo (3, 110, f.), et apud Pollucem (1, 248. 6, 7.) legimus ἄρτους κολλάβους — at refelluntur eo, quod ἔπεττεν ἄρτους modo est commemoratum.

Verum omnibus ciborum illecebris Xanthias, qua est frugalitate, resistit et invitationem Proserpinae recusare pergit, ut v. 513. ancilla eum increpet: ληρεῖς ἔχων. In explicanda hac formula, quae etiam ap. Cratinum (Pytin. fr. 13. T. 2. p. 125. Meineke) et ap. Aristophanem in Lysistr. 945. Av. 341. extat, laborarunt multi, sed nobis certe nulla priorum explicatio satisfecit; neque enim aut cum iis, qui ἔχων hic omni potestate carere volunt (schol. in h. l.: περιττὸν δὲ τὸ ἔχων), aut cum Valckenario, God. Hermanno, aliis facere possumus, qui Gregorium Corinthium secuti, transpositionem eam arbitrantur esse pro ληρῶν ἔχεις, ut γήμας, μαθὼν ἔχει dicitur, aut eos probaverim, qui vel ἔχων statuunt esse i. q. τυχών, aut formulam profectam dicunt ab interrogatione veluti τί κυπτάζεις ἔχων, τί διατρίβεις ἔχων; sed continuatam potius actionem eo participio significari arbitramur et idem fere esse quod συνεχῶς „in einem fort" *). Sed ea de re aliis aliud placeat, illud certum est eum illius participii usum satis arctis finibus esse circumscriptum, atque in secunda tantum persona reperiri et ubi cum verbis garriendi vel nugandi coniunctum sit, veluti ληρεῖς ἔχων, οὐ μὴ φλυαρήσεις ἔχων, nisi quod Theocritus etiam παίσδεις ἔχων dixit. — Ubi vero ancilla commemorat intus iam esse et tibicinam pulcherrimam et insuper [10]) duas tresve saltatrices pubescentes admodum (convivia enim et deorum et inferorum non oblectamentis carere possunt, quae tum erant conviviorum Atticorum), Xanthias, ut est ad Venerem pronus, sine mora introiturus est, vorum a Baccho etiam procliviore ad voluptates retinetur habitumque servilem resumere, Herculeum reddere cogitur, ad quae iam dicit v. 533 sqq. ἀμέλει καλῶς, ἔχ' αὔτ', ἴσως γάρ τοί ποτε ἐμοῦ δεηθείης ἄν, εἰ θεὸς θέλοι, in quibus ἀμέλει καλῶς sunt ἐκ παραλλήλου posita; nam ἀμέλει apud Aristophanem esse καλῶς docet Lex.

---

*) [Cf. supra I. p. 12.]

10) Id enim significat v. 514. αὐλητρίς γέ σοι Ἤδη ᾽νδον ἔσθ' ὡραιοτάτη κὠρχηστρίδες Ἕτεραι δύ' ἢ τρεῖς. Ut apud Demosth. pro Phorm. p. 953, 15. ἕτερος Σωσικλῆς vel Σωκλῆς.

Rhet. 214, 22.; *ἴσως* autem de re admodum certa dicitur [11]) et *εἰ θεὸς θέλοι* consuetudini Atticae respondet, ea in formula numquam *ἐθέλειν* admittenti [12]).

Commutatione vestitus facta, quae chorum movet ut de inconstantia et mobilitate verba faciat, a Baccho autem utcumque excusatur, introituri sunt in Plutonis domum, quum repente de sinistro scenae ostio, unde solebant [13]) in comoedia viliores personae exire, duae exeunt cauponae damnum conquerentes ab Hercule sibi factum, qui, cum apud inferos esset, ad se deverterit cibisque multis consumptis se debita pecunia fraudarit; sunt vero eae statu inquilinae, ut Athenis tum inquilinae modo ei rei vacabant, cives autem Atticae ab eo quaestu abhorrebant; hinc utraque suum quaeque patronum (*προστάτην*) de civibus
8 Atticis habet; nam Orcus plane ad Atticae reipublicae rationem est descriptus. Et altera quidem Cleone, altera Hyperbolo patrono utitur (v. 576 sqq.), qui, cum haec fabula ageretur, non amplius inter vivos erant; nam Cleon Olymp. 89, 3. in proelio ad Amphipolin cecidit, Hyperbolus Sami, quo se testarum indicio Athenis eiectus receperat, vere anni Olymp. 92, 1. ab optimatibus Atheniensium et Samiorum interfectus est [14]). Patrocinium autem tam insignium ab impudentia hominum non mediocriter valet ut timido Baccho terrorem incutiat. Illae igitur sine dubio procedunt habitu eo, qui tum inquilinarum erat et cauponarum Atticarum. Verum alterius partes tritagonista tuetur, alterius quarta persona, sive id *παρασκήνιον* dicis, sive *παραχορήγημα*. Comitantur eas duae ancillae, quae *κωφὰ πρόςωπα* sunt. Alteri vel cauponae vel ancillae nomen est *Πλαθάνη*, quo erat etiam quae Isocrati nupsit [15]). Ceterum videntur illae communem cauponam factitare atque eius rei societatem secum coisse. — Inter cibos, quos tum Hercules sumpserit, commemorant etiam *καὶ κρέα γε πρὸς τούτοισιν ἀνάβραστ' εἰκο-*

---

11) Cf., si tanti est, Heindorf. in Platon. Legg. p. 111. Schaefer. in Long. p. 357 sq., alios. 12) Cf. commentat. nostram Andocid. V. p. 5. 13) Pollux. 4, 124. *τριῶν δὲ τῶν κατὰ τὴν σκηνὴν θυρῶν ἡ μέση μὲν βασίλειον — ἡ δὲ ἀριστερὰ τὸ εὐτελέστατον ἔχει πρόςωπον ἢ ἱερὸν ἐξηρημωμένον, ἢ ἄοικός ἐστι.* 14) Cf. Clinton. F. H. 2. p. 74. et XLII. Krueg. Meineke Quaest. Scen. 2. p. 27 sq. 15) Cf. Pseudo-Plutarch. Vit. X Orat. p. 243. Anonym. Vit. Isocr.

σιν Ἀνημιωβολιαῖα. Ita Rav. cum plerisque libris mss. Aristophanis, ita editores Brunckio superiores, qui quod Kusterus praestare dixerat divisim scribere ἀν' ἡμιωβολιαῖα, in verborum ordinem recepit; eum secutus est Dindorfius, alii. Atque pro coniunctim scripta voce pugnant schol., Suidas, Etym. M. 107, 21.; divisim scriptam tueri creditur Pollux 9, 64. τὸ δὲ τοῦ ὀβολοῦ ἥμισυ ἡμιωβόλιον, καὶ ἡμιωβολιαῖον τὸ τοσούτου ὤνιον, ὡς ἐν τοῖς Βατράχοις Ἀριστοφάνους καὶ κρέα γε — ἀν' ἡμιωβολιαῖα. Verum, ni fallimur, nihili est ἀν' ἡμιωβολιαῖα. Nam ἀνὰ uti numeralibus ita nominibus nummos significantibus additum facit, ut haec distributivorum, quae dicuntur, potestate sint, veluti ap. Demosth. adv. Aphob. 816, 5. μαχαιροποιοὺς τριάκοντα καὶ δύο ἀνὰ πέντε μνᾶς ἢ καὶ ἕξ. Itaque recte dixeris ἀν' ἡμιωβόλιον, non recte ἀν' ἡμιωβολιαῖον; contra recte ex illo novum oritur adiectivum ἀνημιωβολιαῖα, quo non minus significatur complurium rerum singulas esse ἡμιωβολίου pretio, quam ἡμιωβολιαῖον una res dicitur, quae eo est pretio.

In personarum vicibus describendis neque codices inter se conspirant et editoribus aliis aliud placuit. Nobis illud imprimis ea in re spectandum videtur, ut quartae personae, quae πανδοκευτρίας β' partes tuetur, quam paucissima, plura πανδοκευτρίᾳ α' mandentur, cuius personam tritagonista sustinet. Itaque ab vv. 564 sqq. locum sic descripserimus:

Πανδοκ. β'. οὐ μὲν οὖν με προςεδόκας,
565 Ὁτιὴ κοθόρνους εἶχες, ἂν γνῶναί σ' ἔτι;
Πανδοκ. α'. Τί δαί; τὸ πολὺ τάριχος οὐκ εἴρηκά πω,
Μὰ Δί', οὐδὲ τὸν τυρόν γε τὸν χλωρὸν etc.
Ξανθ. 571 Τούτου πάνυ τοὔργον, οὗτος ὁ τρόπος πανταχοῦ.
Πανδοκ. α'. Καὶ τὸ ξίφος γ' ἐσπᾶτο μαίνεσθαι δοκῶν.
Πανδοκ. β'. Νὴ Δία, τάλαινα. Πανδοκ. α'. νὼ δὲ δεισάσα γέ πω
Ἐπὶ τὴν κατήλιφ' εὐθὺς ἀνεπηδήσαμεν.
575 Ὁ δ' ᾤχετ' ἐξάξας γε τὰς ψιάθους λαβών.
Ξανθ. Καὶ τοῦτο τούτου τοὔργον· ἀλλ' ἐχρῆν τι δρᾶν.
Πανδοκ. α'. Ἴθι δὴ κάλεσον τὸν προστάτην Κλέωνά μοι.
Πανδοκ. β'. Σὺ δ' ἔμοιγ', ἐάνπερ ἐπιτύχῃς, Ὑπέρβολον,
Ἵν' αὐτὸν ἐπιτρίψωμεν. Πανδοκ. α'. ὦ μιαρὰ φάρυγξ,
580 Ὡς ἡδέως ἄν σου λίθῳ τοὺς γομφίους

Κόπτοιμ' ἄν, οἷς μου κατέφαγες τὰ φορτία.
Ξανθ. Ἐγὼ δέ γ' εἰς τὸ βάραθρον ἐμβάλοιμί σε.
9 Πανδοκ. β'. Ἐγὼ δὲ τὸν λάρυγγ' ἂν ἐκτέμοιμί σου,
Δρέπανον λαβοῦσ', ᾧ τὰς χόλικας κατέσπασας.
Πανδοκ. α'. Ἀλλ' εἶμ' ἐπὶ τὸν Κλέων' ὃς αὐτοῦ τήμερον
Ἐκπηνιεῖται ταῦτα προςκαλούμενος.

Vulgo quidem vv. 564—566. *οὐ μὲν οὖν — εἴρηκά πω* tribuuntur priori cauponae, vv. 567—570. alteri, eidem v. 572., priori *νὴ Δία τάλαινα*, posteriori *νὼ δὲ δεισάσα — ψιάθους λαβών*, huic etiam v. 582. tum priori vv. 583—586. adscribuntur, editi autem ante Brunckium vv. 577—579. *ἴθι δὴ — ἐπιτρίψωμεν* priori dant cauponae, denique ad v. 582. schol. habet: *τινές φασι τὸν Διόνυσον λέγειν τοῦτον τὸν στίχον.* Mittimus reliquam scripturae discrepantiam, satis illam magnam. At primum *τί δαί* numquam, quod sciamus, apud Aristophanem in medio sermone, sed semper in eius initio legitur [16]; dein *τὸ πολὺ τάριχος οὐκ εἴρηκά πω* non alii personae convenit atque ei, quae iam alios cibos commemoravit; denique quattuor versus 567—570. et duos cum semisse 573—575. non recte quartae personae continuantur. — Tum illud patere videtur, v. 579. *ὦ μιαρὰ φάρυγξ* — 581. *τὰ φορτία* alius esse personae, alius v. 582. *ἐγὼ δὲ — ἐμβάλοιμί σε*, alius 583—584. *ἐγὼ δὲ τὸν λάρυγγ' — κατέσπασας*, neque haec novissima ab eo dici posse, cuius fuerint vv. 579—581., denique v. 585 sq. *ἀλλ' εἶμ' ἐπὶ τὸν Κλέωνα — προςκαλούμενος* eiusdem oportere personae esse, quae v. 577. dixerit *ἴθι δὴ κάλεσον τὸν προστάτην Κλέωνά μοι.* Quod enim quao modo Cleonem ab ancilla arcessi iusserat, nunc ipsa eum abit arcessitura, non potest nobis scrupulum iniicere. Sequitur hinc primum v. 582. aut Baccho esse tribuendum, cui veteres quidam critici adscripserunt, aut, id quod nobis quidem magis placet, Xanthiae, qui ea vel secum vel ad spectatores

16) Cf. Ran. 6. 135. 1331. 1475. Ach. 736. 768 sq. 878. Pac. 922. 1222. Plut. 156. 906. Eq. 28. 171. 351. 496. Av. 64. 226. 1459. 1622. 1647. 1682. Nubb. 1094. 1271. alias. Refragantur huic praecepto tres loci. Ach. 588. *τί δαὶ Δράκυλλος.* Av. 136. *τί δαὶ σύ* et ib. 1152. *φέρ' ἴδω, τί δαί*; nam Thesm. 146. *τίς δαὶ κατόπτρου* et Av. 826. *τίς δαὶ θεὸς πολιοῦχος ἔσται* alius sunt generis. Verum in illis malim *τί δ' ἢ* reponere.

conversus dixerit, dein vv. 583—586. non eidem personae continuandos, sed vv. 583. 584. cauponae posteriori, 585 sq. priori esse tribuendos. Atque tantum de personarum descriptione; obiter autem monemus in v. 567. forum, in quo ille caecus Athenis prostiterit venalis, ipsum eodem esse nomine dictum [17]), dein v. 575. in Callistrati quidem editione *τοὺς ψιάθους* extitisse idque tamquam singulare notatum esse, quod poeta eo nomine hic ut masculino sit usus; nos vero tantum ne Callistrato quidem tribuimus, ut quod ille unus praebuit, invitis omnibus libris obtrudamus poetae; denique v. 576. monemus consulto videri eandem syllabam a poeta quinquies repetitam, tum *ἀλλ' ἐχρῆν τι δρᾶν* esse explicandum *ἀλλ' ὑμᾶς ἐχρῆν δεινόν τι δρᾶν.* —

Postquam cauponae cum suis ancillis discesserunt, Bacchus periculum ab illis sibi conflandum metuens, iterum a Xanthia blandis precibus usus consequitur, ut habitum inter se commutent, quo facto chorus Xanthiam adhortatur, rem ut bene gerat, Xanthias et recte se moneri dicit neque animum sibi defuturum promittit, qui rei gerendae par sit (587—619.). In his pauca sunt, de quibus e re videatur dicere. Primum enim in iureiurando, quo Bacchus promittit Herculeum vestitum se non amplius Xanthiae esse erepturum, *πρόῤῥιζος αὐτὸς, ἡ γυνὴ, τὰ παιδία Κάκιστ' ἀπολοίμην* (v. 595 sq.), facto illo, ut iam interpretes monstrarunt, ad exemplum oratorum Atticorum *ἐξώλειαν* sibi in iudiciis saepins imprecantium, inest asyndeton satis usitatum, ut infra 1428. *αὐτὸς, τὰ παιδί', ἡ γυνὴ, Κηφισοφῶν*, et supra 157. *ἀνδρῶν γυναικῶν* [18]). Ceterum quod v. 595. *ἡ γυνὴ* praecedit, sequitur *τὰ παιδία*, v. 1428. autem contra- 10
rium fit, vulgaris ordo est *παῖδες καὶ γυναῖκες*, rarior *γυναῖκες καὶ παῖδες* [19]). Tum vv. 598. sqq. recte distinxit Fritzschius: *Νῦν σὸν ἔργον ἔστ', ἐπειδὴ Τὴν στολὴν εἴληφας, ἥνπερ Εἶχες, ἐξ ἀρχῆς πάλιν, Ἀνανεάζειν*, ut *ἐξ ἀρχῆς πάλιν* coniungatur cum *εἴληφας*. Neque mirum, quod chorus Herculem, cuius iubet Xanthiam memorem esse, deum dicit (*τοῦ θεοῦ μεμνημένον* 603.), cum Hercules non heroicis sed divinis caerimoniis et religionibus

17) Lys. c. Pancleon. p. 732. *ἐλθόντα εἰς χλωρὸν τυρόν.* 18) Cf. Schaefer. in Long. p. 403. 19) Cf. Sintenis. in Plutarch. Themistocl. 10. Maetzner. in Lycurg. p. 75.

fuerit apud Athenienses cultus. Denique in verbis *Εἰ δὲ παραληρῶν ἁλώσει Κἀκβαλεῖς τι μαλθακόν, Αὖθις αἴρεσθαί σ' ἀνάγκη Τις πάλιν τὰ στρώματα* retinendum *τις*, quod significat „magna quaedam“; *'στιν* autem, quod eius loco in Veneto est, parum placet, cum non praesens sed futurum desideretur, ut iam Davesius *"σται* coniecit, id quod Dindorfius in Oxon. editione praetulit. —

Interim de sinistra scenae ianua exit Aeacus, neque Gorgonas quidem aut Echidnam aut aliud ex Orci monstris, ut v. 475 sqq. minatus erat, secum adducit, sed lacertosos quosdam et robustos homines lora ferentes, qui simulatum Herculem vinculis constringant. Sunt autem numero duo, et recalcitrante demum Xanthia tres alii insuper ab Aeaco advocantur; nam quominus statim ab initio tres illos eosque solos cum Aeaco venisse statuas, obstat dualis forma, qua et Aeacus in adhortando et Xanthias in arcendo (v. 621. *ἀνίετον*. 622. *μὴ πρόσιτον*) utuntur. — Nomina *Διτύλας Σκεβλύας Παρδόκας* barbarum [20]) quiddam sono produnt eoque facta sunt, ut Bacchus magis etiam contremiscat. Dein operarii servi, qui quidem ad robustiores operas adhibebantur, Athenis — et apud inferos pleraque omnia similiter atque apud Athenienses sunt comparata — plerique erant domo barbari; Thraces autem, ut ab quodam erarratore dicuntur, caussae nihil est cur eos magis dicamus quam alius barbarae nationis. Pro *Παρδόκας* in Ven. est *Σπαρδόκας*; neutrum aliunde cognitum; si quid esset mutandum, poterat coniici *Παρδαλᾶς*; id enim nomen extat in C. I. Gr. no. 189. 3417. 4812. et *Παρδαλίσκη* nomen ancillae est apud Plautum in Casina. In verbis *εἶεν καὶ μάχει* (v. 622.) esse *εἶεν* „itane“ iam monuerunt alii, et solet eo significatu esse, ubi interrogationem antecedit [21]). *Καὶ* autem est mirantis vel indignantis, ut saepius in interrogationibus, praesertim in *καὶ πῶς* [22]), *εἶτα καὶ* [23]), *κᾆτα πῶς* [24]) et similibus. — Xanthias igitur unus tribus vel sex adversariis fortiter resistit eosque plagis infligendis ab se arcet.

---

20) Schol. *τὰ ὀνόματα εἴρηκεν ὡς δούλων ἢ τοξοτῶν βαρβάρων.* 21) Cf. Heindorf. in Platon. Lysid. §. 29. in Euthydem. p. 363. 22) Cf. infra v. 590. Xenoph. Symp. 3, 6. 23) Demosth. adv. Pantaen. p. 973. §. 24. 24) Infra v. 662.

In iis quae sequuntur, aliis alia placuit personarum descriptio. Namque

625. *Διόνυσ.* *Εἶτ' οὐχὶ δεινὰ ταῦτα, τύπτειν τουτονὶ*
Κλέπτοντα τἀλλότρια; Ξανθ. μὴ ἀλλ' ὑπερφυᾶ.
Αἰακ. *Σχέτλια μὲν οὖν καὶ δεινά.*

Venetus *εἶτ' οὐχὶ — τἀλλότρια* Aeaco, *μὴ ἀλλ' ὑπερφυᾶ* Baccho tribuit, et scholia docent *εἶτα — τἀλλότρια* ab nonnullis Aeaco continuata, ab aliis *εἶεν καὶ μάχει* usque ad *τἀλλότρια* vel etiam usque ad *δεινά* aut Plutoni aut ei, qui ex regia Plutonis exeat, esse tributa. Verum praestat *Εἶτ' — τἀλλότρια* Baccho relinquere, qui, ut antea Xanthias caupones in Bacchum, ita in Xanthiam Aeacum exacerbare conatur. *Μὴ ἀλλ' ὑπερφυᾶ* Xanthiae tribuimus ironia sive inversione utenti; quamquam potuimus etiam Aeaco, et contra *σχέτλια μ. ο. καὶ δεινὰ* vel Xanthiae vel Baccho dare. — Ceterum *ὑπερφυᾶ* aliquanto maius est quam *δεινά* [25]).

Illis igitur repulsis negat Xanthias umquam se ad inferos descendisse, nedum quidquam illinc a se furto surreptum esse; eius in rei fidem, exemplum iudiciorum Atticorum secutus, *προ-* 11
κλήσει εἰς βάσανον utitur, et servum suum simulatum quaestioni offert tormento habendae; cum autem alias qui suos homines tormento offerebant, et saeviora tormenta nominatim excipere, et pacisci cum adversariis soliti sint, ut resarcirentur sibi damna, si qua servi sui passuri essent ex tormentis, Xanthias neque reluctari se dicit quominus ad quodvis cruciatus tormentique genus descendatur et omne remitti ab se condonarique damnum, si quod ex tormentis adhibitis fecerit Bacchus [26]). Tormentis

---

25) Demosth. c. Mid. 543, 2. *δεινὸν ὡς ἀληθῶς καὶ ὑπερφυές.*
26) V. 638 sqq. *κἄν τι πηρώσω γέ σοι Τὸν παῖδα τύπτων, τἀργύριόν σοι κείσεται. Ξανθ. Μὴ δῆτ' ἔμοιγ', οὕτω δὲ βασάνιζ' ἀπαγαγών.* In his *τἀργύριον* est „debita damni compensandi causa pecunia". ut v. 148. *ἢ παῖδα κινῶν τἀργύριον ὑφείλετο* et v. 569. *τἀργύριον ἐπραττόμην* est „debita merces"; *οὕτω* autem Brunckius scholiastam secutus minus recte explicat „ne eum mihi mutilaveris, sed proinde ut dixi, abductum torque"; nam significat potius „non compensans argento damnum, si quod e tormentis fecerit". Est enim *οὕτω* earum vocum in numero, quarum significatio pendet ex adiectis; sic ap. Lys. c. Agorat. §. 54 p. 478. *οὗτοι μὲν ἀπέθανον, ὁ μὲν στρεβλωθεὶς, Ξενοφῶν, ὁ δὲ Ἱππίας*

autem raro in iure iudiciove quaerebatur, sed plerumque alio loco, verum adhibitis testibus, qui postea apud iudices testabantur, quae servi essent inter tormenta confessi [27]). Hinc Xanthias quoque Aeaco suadet, ut Bacchum ad tormenta abducat, at Aeacus in ipsius Xanthiae conspectu oculisque eam quaestionem instituturus, Bacchum iubet deponere vasa et adhortatur, ut vera dicat. Bacchus torqueri se vetat, se enim immortalem esse [28]), Bacchum, Iovis filium, alterum autem servum; itaque Herculis personae, quam modo ipse, modo Xanthias susceperat, nunc plane obliviscitur. Ad illa Xanthias eo magis verberandum eum dicit, quippe qui, deus si sit, nullum sit ex verberibus dolorem percepturus.

Cum vero uterque deum se profiteatur, uterque est verberandus, ut, qui ex verberibus non capturus sit dolorem, is tandem deus agnoscatur. Nudi igitur (v. 656. *ἀποδύεσθε δή*), vel certe depositis sarcinis et habitu Herculeo alternis vicibus ab ipso Aeaco Bacchus et Xanthias verberantur. Cum autem vapulantes servi videantur valde placuisse Atheniensibus ideoque a multis poetis comicis sint introducti [29]), hoc loco novus lepos eo accessit, quod uterque dolorem misere dissimulare studet et multa comminiscuntur, ut, si quem gemitum invitis dolor expressit, ne is pro doloris signo habeatur. Est vero antiquitus dubitatum prior utrum Xanthias an Bacchus vapulet et quem in modum descriptionem personarum fieri oporteat; at nobis probabile videtur, Xanthiam, cuius utpote servi tergum ad verbera obduruerit, etiam magis ad accipiendas plagas properare ideoque priorem verberari. Itaque a vv. 659. sic omnia descripserimus:

οὕτω id est *μὴ στρεβλωθείς*; cf. Reiskium in h. l. Id. de caed. cons. 4. §. 7. p. 171. *οὐ γὰρ ἂν οὕτως ἤλθομεν* i. e. sine armis. 27) Cf. Schoemann. de iit. Attic. p. 679 sqq. 28) V. 643 sqq. *ἀγορεύω τινὶ Ἐμὲ μὴ βασανίζειν ἀθάνατον ὄντ', εἰ δὲ μή, Αὐτὸς σεαυτὸν αἰτιῶ.* Id hemistichium reddendum fortasse Nicochari in Bekkeri Anecd. 349, 8. *εἰ πεύσομαι Τὸν ἀηδόνειον ὕπνον ἀποδαρθόντα σε, Αὐτὸς σεαυτὸν αἰτιῶ*, ubi aliis aliud placuit; cf. Meineke. fr. comic. 2, 846. (468. ed. min.). 29) In parabasi Pacis v. 746 sqq. gloriatur Aristophanes ab se primo morem sublatum esse superiorum et aequalium poetarum, qui servos vapulantes et lacrimantes in scenam prodire iusserint.

Ξανθ. καλῶς λέγεις.
Ἰδοὺ σκόπει νυν, ἤν μ' ὑποκινήσαντ' ἴδῃς.
Αἰακ. Ἤδη 'πάταξά σ'. Ξανθ. οὐ μὰ Δί'. Διον. οὐδ' ἐμοὶ δοκεῖς.
Αἰακ. Ἀλλ' εἶμ' ἐπὶ τονδὶ καὶ πατάξω. Διον. πηνίκα;
Αἰακ. Καὶ δὴ 'πάταξα. Διον. κᾆτα πῶς οὐκ ἔπταρον;
Αἰακ. Οὐκ οἶδα. τουδὶ δ' αὖθις ἀποπειράσομαι.
Ξανθ. Οὔκουν ἀνύσεις τι; ἀτταταῖ. Αἰακ. τί τἀτταταῖ;
Μῶν ὠδινήθης; Ξανθ. οὐ μὰ Δί' ἀλλ' ἐφρόντισα,
Ὁπόθ' Ἡράκλεια τἀν Διομείοις γίγνεται.

Ἰδού v. 659. nonnulli volunt esse imperata facientis, ut respon- 12
deat fere nostratium formulae „Zu dienen“, quo significatu etiam v. 200. et 1398. extat et nonnumqnam ἤν ἰδού legitur ἐκ παραλλήλου, quod dicunt, ut v. 144. Pac. 327. Sed praestat eo illud sensu accipere, quo v. 484. est ἰδοὺ λαβέ; etenim ante imperativos videtur adhortantis esse et fere idem significare atque ἄγε, φέρε. Hoc autem loco Xanthias sarcinas et vestes deposuerit. — V. 660. Rav. ἤδη 'πάταξας idque Xanthiae continuat, quae autem inferuntur, οὐ μὰ Δί', Aeaco dat et οὐδ' ἐμοὶ δοκεῖς Xanthiae, atque huic ea tribui scholiasta quoque auctor est; editores autem plerique omnes οὐδ' ἐμοὶ δοκεῖς ἀλλ' — πατάξω Aeaco continuant, nisi quod pro δοκεῖς Bentleius δοκεῖ vel δοκῶ, Reiskius hoc vel δοκεῖν coniecit. At primum v. 660. ἤδη 'πάταξά σ' scribendnm et Aeaco tribuendum esse satis eo probatur, quod idem Aeacus v. 662. similiter dicit Καὶ δὴ 'πάταξα, ubi neque in scholiis neque in libris mss. ulla reperitur scripturae discrepantia, de alia igitur persona ne cogitari qnidem potest. Dein οὐδ' ἐμοὶ δοκεῖς Baccho esse tribuenda inde apparet, quod, Aeaco si dentur, simul δοκεῖς, quod omnium est librorum, nisi in difficultates vix expediendas incurratur, in δοκῶ vel δοκεῖ mutandum est et ne ea quidem mutatione facta in Aeacum conveniunt; debebat enim Aeacus, si ne sibi quidem iam percussisse videbatur Xanthiam, hunc denuo percutere neque vero statim ad Bacchum verberandum transire. — V. 664. cum magna sit in libris mss. scripturae discrepantia et in diversissima discesserint editores, praetulimus cum Thierschio, Dindorfio et Bekkero, quo certa ducit Veneti scriptura τί τἀτταταῖ; haec enim probat Xanthiae eiulationem opor-

tere etiam ipsam esse ἀτταταῖ, non ἰατταταῖ; accedit quod hic ne legitimus quidem fuisse videtur eiulatus, sed ut παπαῖ erat atque ἀπαπαῖ et ἀπαππαῖ vel ἀπαππαπαῖ, non autem ἰαπαπαῖ, ita non magis fuerit ἰαταταῖ sed solum ἀτταταῖ. Hinc scribendum est ἀνύσεις τι; ἀτταταῖ, ubi τι per litoteta significat „valde", ut τίς est „magnus quidam". Quorsum vero pertinet, quod ita eiulasse se simulat Xanthias, non quo ex verberibus dolorem ceperit sed quod cogitarit, Heraclea in Diomeis quando sint futura? Etenim Heraclea ab Atheniensibus quinto quoque anno et, ni fallimur, vel secundo Olympico anno exeunte vel tertio incipiente, celebrabantur. Atque pentaeterica ea fuisse docet Pollux [30]; annus autem Olympicus Heracleorum ex decreto Callisthenis apparet; hic enim Olymp. 108, 2. mense Scirophorione exeunte, postquam Philippus Thermopylis traiectis Phocidem occupaverat, rogationem apud populum pertulit παῖδας καὶ γυναῖκας ἐκ τῶν ἀγρῶν κατακομίζειν, καὶ τὰ φρούρια ἐπισκευάζειν, καὶ τὸν Πειραιᾶ τειχίζειν, καὶ τὰ Ἡράκλεια ἐντὸς τείχους ἐν ἄστει θύειν [31]. Tantum de tempore illorum sollemnium. Agebantur autem non in urbe sed in pagis, atque ea ipsa causa erat, cur Olymp. 108, 2. appropinquante Macedonum metu rogaretur, ut ne illo tempore in pagis sed intra urbis moenia celebrarentur. Ex Heracleis pagorum Atticorum maxime illustria videntur fuisse, quae Marathone [32] et quae in pago Diomensi agebantur, ut ex Liberalibus rusticis Piraeensia ceteris praestabant. Iam credibile est post Deceleam ab Lacedaemoniis occupatam Heraclea propter hostium

---

30) 8, 107. οὗτοι, sc. οἱ ἱεροποιοί, ἔθυον θυσίας τὰς πεντετηρίδας, τὴν εἰς Δῆλον, τὴν ἐν Βραυρῶνι, τὴν τῶν Ἡρακλείων, ut recte a Meursio, Iungermanno, aliis pro Ἡρακλειδῶν est repositum. 31) Cf. Demosth. f. l. p. 368. §. 86. p. 379. §. 125. Boehnecke, Forschungen p. 414 sq. qui quod p. 655. ex Stephan. Byz. v. Ἐχελίδαι. δῆμος τῆς Ἀττικῆς ἀπὸ Ἐχέλου ἥρωος, οὗτος δ' ἀπὸ Ἕλους τόπου μεταξὺ ὄντος τοῦ Πειραιέως καὶ τοῦ τετρακώμου Ἡρακλείου, ἐν ᾧ τοὺς γυμνικοὺς ἀγῶνας ἐτίθεσαν τοῖς Παναθηναίοις Heraclea colligit Hecatombaeone mense tempore Panathenaeorum esse celebrata, verum potest esse, sed non ex Stephani loco apparet; nam ibi ἐν ᾧ referendum est ad Ἐχελίδαι δῆμος, non autem ad Ἡρακλείου. 32) De his cf. Boeckh. Explic. Pind. p. 193. [A. Schaefer, Demosthenes und seine Zeit. II. p. 276.]

metum aliquotiens vel plane omissa vel in urbem ex pagis reiecta 13
esse, ut propter eandem causam Eleusiniorum quaedam sollemnia, quae Eleusine celebrari solita sunt, temporibus illis aliquamdiu praetermittebantur. Itaque non inepte desiderat simulatus Hercules tam grata Herculi sacrificia. —

Bacchus denuo percussus vociferatur ἰοὺ ἰού, cum vero Aeacus ex eo quaerit, quid rei sit, respondet v. 678.: ἱππέας ὁρῶ. Itaque ea vociferatio, quae etiam ipsa valde placuit comicis poetis (cf. Nubb. 542.), non tantum erat dolentium et laetantium (cf. schol. in Pac. 317. in Nubb. 1170.), atque fortasse illorum ἰού, horum ἰοῦ, sed etiam tum equitum equos incitantium tum equitibus acclamantium, ut nostrum hop hop. — Quod v. 671. est hemistichium, βαδιστέον τἄρ' ἐστίν, reperitur etiam Eccles. 742. Quae autem Bacchus iterum verberatus v. 672. vociferatur, Ἄπολλον, ὅς που Δῆλον ἢ Πυθῶν' ἔχεις sic accipienda sunt, ut Ἄπολλον eiulantis in modum vociferatus sit, tum sumpto ad respirandum spatio reliqua submissiore voce addiderit, uti mox v. 679. Πόσειδον eiulationi subditur ὃς Αἰγαίου πρῶνας. — Post eum vero versum lacunam nobis deprehendisse videmur. Etenim postquam plagas tergo illatas Bacchus et Xanthias ita fortiter tulerunt, ut dolorem vel dissimularint vel dissimulasse sibi videantur, Xanthias Aeaco suadet, ut ne amplius terga ipsorum verberet, sed ilia et ventrem; Aeacus probat consilium, iubetque Bacchum ventrem verberandum offerre et eum caedit; qui cum vel nunc dolorem dissimulet, statim desperatur ab Aeaco, quasi vero ne illa quidem via discernatur, uter deus sit. At vero iniquum erat ita iudicare, antequam Xanthias quoque fuit ventre caesus. Itaque intercidisse aliquot versus videntur, quibus etiam Xanthias ita vapulare et dolorem inde captum callide dissimulare diceretur. Utrum autem Xanthias an Bacchus prior sic caedatur, lacuna igitur sitne ante v. 679. Πόσειδον — ἤλγησέ τις, an post v. 682. ἁλὸς ἐν βένθεσιν statuenda, non ausim diiudicare.

Aeacus vero postquam sic desperavit deum a se discerni posse, utrumque in Plutonis domum deducit, ut ab hoc et a Proserpina discernantur; ita scena ab histrionibus vacuefacta et fabulae actu ad quandam pausam deducta chorus ad parabasin se convertit, quae in Ranarum fabula minus integra est; habet

enim ex septem partibus, quibus integra parabasis constat, quattuor tantum, stropham, epirrhema, antistropham et antepirrhema, *κομματίῳ* autem, *ἀναπαίστῳ* et *μακρῷ* caret. Nam quominus XVIIII versus metro Aristophaneo scripti, qui a v. 346 sqq. leguntur, pro ea parte parabasis accipiantur, quae vel anapaestus vel proprio parabasis nomine dicitur, quo minus igitur statuatur parabasin hic non incipi, sed interruptam histrionum sermonibus nunc ad finem modo perduci, satis iis cautum videtur, quae in secunda commentatione de Aristophanis Ranis p. VII. [p. 56.] disseruimus. — Sed stropha et antistropha in exagitandis duobus tum potentibus in civitate viris Cleophonte et Cligene versantur. Illorum Cleophon (cuius vitam et mores cum alii enarrarunt, quorum nomina ex C. F. Hermanni libro de antiquitatt. graec. iur. publ. §. 167. not. 18. peti possunt, tum Meinekius hist. cr. com. gr. p. 171 sq. optime enarravit) saepe ille a comicis traductus [33]) et a Platone comico in cognomine comoedia, quae eodem die atque Ranae docta est, laceratus, sic propter peregrinam originem loquacitatemque stropha perstringitur, uti vv. 1553. eo nomine carpitur, quod paci componendae tum prae ceteris unus maxime adversabatur, ut simul Athenienses ob multarum artium peritiam praedicentur [34]). Quod ei autem sive
14 minatur sive vaticinatur chorus, pereundum ipsi fore, etiamsi par futurus sit absolventium et condemnantium numerus [35]), spectat, ni fallimur, ad peregrinitatis indicium, quo Cleophontem scimus [36]) condemnatum et coniici licet ipso Ranarum editarum tempore arcessitum esse. Cligenes, quem poeta in antistropha vexat, illud sine dubio spectans, ut quos in stropha et

---

33) Cicer. de rep. 4, 10. 34) V. 688. *Μοῦσα χορῶν ἱερῶν* (sic non hic chorus, ut mystarum, sed omnes chori, ut Baccho sacri, dicuntur) *ἐπίβηθι — τὸν πολὺν ὀψομένη λαῶν ὄχλον, οὗ σοφίαι μυρίαι κάθηνται.* V. 711. *ὦ σοφώτατοι φύσει.* ib. 1129. *θεατῶν γ' οὕνεχ' ὡς ὄντων σοφῶν.* Nubb. 576. *ὦ σοφώτατοι θεαταί.* ib. 525. *ὑμῖν τοῖς σοφοῖς.*, alia. 35) V. 659. *Ῥύζει δ' ἐπίκλαυτον ἀηδόνιον νόμον, ὡς ἀπολεῖται, Κἂν ἴσαι γένωνται.* Sic enim cum Dindorfio pro *κελαδεῖ* reliquorum librorum et *κελαρύζει* Ravennatis scribendum est. Nicomachus in Bekker. Anecdot. p. 349, 10. *μέλπουσιν ἀηδόνιον κλαγγήν.* Aeschylus in fabula incerta ib. 349, 7. *θρηνεῖ δὲ γόον τὸν ἀηδόνιον.* 36) Aeschin. de leg. sua p. 254.

antistropha derideat, quadam nominum quoque sint similitudine, Cleophonte est multo minus notus, ex ipsius autem poetae verbis apparet parva eum statura (Κλειγένης ὁ μικρὸς), corpore deformem [37]), ebrium (μεθύων), conditione vero balneatorem [38]) fuisse, tum autem rempublicam capessivisse et multis negotia facessisse (ὁ νῦν ἐνοχλῶν); quod vero dicit propediem ipsi pereundum fore et quia non ignoret fatalem sibi casum instare, propterea numqnam non cum baculo exire [39]), fortasse eo spectat, quod falsis accusationibus in odium multorum civium incurrerit, et quoniam sibi ab iis omnia metuerit et imprimis ne par pari referrent, eodem perrexisse cum telo esse. Scholiasta nihil videtur de homine aut in κωμῳδουμένοις repperisse aut aliunde rescivisse; nam quod scribit, φαίνεται δὲ ὁ Κλειγένης περὶ τὰ πολιτικά, καὶ τῶν πλουσίων μέν ἐστι, ξένος δὲ καὶ βάρβαρος οὗτος, videtur coniectura esse undecumque capta, non vero aut tabularum publicarum fide aut testimoniis rerum scriptorum niti. Fuit, qui istum Cligenem coniiceret non diversum esse ab Cligene sive Cleogene Halensi, qui anno Olymp. 92, 3. primus scriba senatus quingentorum sive scriba primae prytaniae Aeantidis fuerit, cuius memoria extat tum in titulo quodam C. I. Gr. no. 147. ubi forma est ΚΛΕΓΕΝΕΣ i. e. Κλειγένης, tum apud Andocidem de myst. p. 47. §. 96. ubi est Κλεογένης. At vero nomen illud non ita rarum est, ut non plures simnl potuerint temporibus illis apud Athenienses eodem nti; est igitur illa coniectura ex earum numero, quas neque comprobare neque refellere possis. Fortasse Cleogenes antistrophae ut morum similitudine ita generis quoque propinquitate Cleophontem attigit,

---

37) ὁ πίθηκος οὗτος schol. quidem explicat ὁ ἐοικὼς κατὰ τὴν ἡλικίαν πιθήκῳ, ubi ἡλικία significat, ut saepe, staturam; cf., si tanti est, Larcher. in Herodot. 3, 16. Demosth. adv. Boeot. de dot. p. 1024. §. 56. At „simia“ in utroque sermone deformis dicitur, ut ap. Aristoph. Acharn. 120.; cf. Schaefer. in Long. p. 385. Heindorf. in Horat. Serm. I, 10, 18. 38) ὁ πονηρότατος βαλανεύς. Dicebatur autem βαλανεύς, qui in balneis meritoriis parva mercedula [ἐπιλούτρου] accepta lavantibus utensilia balnei commodabat. 39) ὅστις ἔτ' οἰμώξεται, οὐ πολὺν — χρόνον ἐνδιατρίψει, εἰδὼς (?) δὲ τάδ', οὐκ εἰρηνικός ἐσθ', ἵνα μήποτε κἀποδυθῇ μεθύων ἄνευ ξύλου βαδίζων.

qui in stropha deridetur; certe solebant cognati etiam nominibus cognatis esse, ut *Κλέων Κλεομέδων Κλεαίνετος*, *Νικίας* et *Νικήρατος*, *Δημοσθένης Δημομέλης Δημοχάρης*, *Δημέας* et *Δημάδης*, alia innumera.

Longe autem praestantissima huius comoediae pars Atheniensibus arbitris visa est parabasis, quae iis sic placuisse dicitur, ut ob eam fabula iterum i. e. non mutata doceretur; id Dicaearcho auctore argumenti [40]) scriptor tradit. Verum cum parabasis nomine dubitari nequeat quin epirrhema vel solum vel una cum antepirrhemate significetur, epirrhemate autem Atheniensibus consilium detur, non generatim modo prudentiae plenum, id quod in antepirrhema cadit, sed nominatim et data opera temporibus illis atque civitatis rationibus, quales tum erant, aptum, si modo verum est, quod Dicaearchus scribit, necesse est non longo spatio post primam editionem interiecto sed fortasse eodem vel certe sequente anno iterum edita sit fabula. Duo autem vel sunt vel videntur esse, quae hic suadeantur Atheniensibus, quorum prius *πρῶτον*, alterum *εἶτα* voce significatur.

πρῶτον οὖν ἡμῖν δοκεῖ
Ἐξισῶσαι τοὺς πολίτας κἀφελεῖν τὰ δείματα,
Κεἴ τις ἥμαρτε σφαλείς τι Φρυνίχου παλαίσμασιν,
Ἐγγενέσθαι φημὶ χρῆναι τοῖς ὀλισθοῦσιν τότε
Αἰτίαν ἐκθεῖσι λῦσαι τὰς πρότερον ἁμαρτίας.
Εἶτ' ἄτιμον φημὶ χρῆναι μηδέν' εἶν' ἐν τῇ πόλει.
Καὶ γὰρ αἰσχρόν ἐστι τοὺς μὲν ναυμαχήσαντας μίαν
Καὶ Πλαταιᾶς εὐθὺς εἶναι κἀντὶ δούλων δεσπότας κτλ.

Ad *ἐξισῶσαι* v. 699. possis ex v. 701. repetere *χρῆναι*, sed eo non opus est, cum post *δοκεῖ*, uti post *οἴομαι ἡγοῦμαι νομίζω*, infinitivus sic saepe ponatur, ut necessitatis notio accedere videatur et complures grammatici *δεῖν* supplendum putarint [41]). Quaenam vero est civium inaequalitas, quam e republica tolli iubet poeta? Nam neque ad *ἀτίμων* et *ἐπιτίμων* differentiam removendam pertinere potest, cum ad *ἀτίμους* alterum

40) *οὕτω δὲ ἐθαυμάσθη τὸ δρᾶμα διὰ τὴν ἐν αὐτῷ παράβασιν, ὥστε καὶ ἀνεδιδάχθη, ὥς φησι Δικαίαρχος.* 41) Cf. Bos. Ellips. p. 596. ed. Schaef. Bernhardy Syntax. p. 371.

spectet poetae consilium, quod *εἶτα* voce introducitur; neque magis ad exules revocandos, de quibus fuit qui cogitaret; nam tali consilio magnam in se concitaturus fuisset poeta Atheniensium indignationem, qui non erant ignoraturi, sic redituros esse etiam, quicumque vel caedem perpetrassent, vel cum hostibus Attici nominis fecissent, vel populari imperio semper adversati essent. Ineptit Marcellinus [42]), quod, Zopyrum auctorem prae se ferens, post cladem Siciliensem exulibus omnibus reditum ab Atheniensibus decretum et solos Pisistratidas eo beneficio exclusos esse scribit [43]). Immo ab exulibus promiscue reducendis vel quadringenti abstinuerunt, verentes scilicet, ne sic Alcibiades quoque reverteretur [44]); post sublatum autem quingentorum dominatum et restitutum populare imperium Alcibiadi quidem et paucis aliis redeundi potestas facta est [45]), de universis vero exulibus nihil generatim statutum; etiam Patroclidis rogatio non modo ab revocandis exulibus abstinuit [46]), sed nominatim suum beneficium ad eos pertinere noluit, quicumque fugissent [47]). Sic post cladem demum ad Aegos Potamon acceptam obsessamque a Lysandro urbem inter alias duras pacis leges ea quoque Atheniensibus imposita est ab victoribus Lacedaemoniis, ut exules apud se reciperent; hinc exules eodem redierunt tempore, quo moenibus eversis Lysander in Piraeum venit [48]). Quod igitur Philochorus et Demetrius de reditu exulibus decreto scripsisse dicuntur [49]), id fortasse ad tempus occupatae ab Lysandro urbis pertinet; contra Thucydides rerum scriptor post sublatos demum XXX tyrannos redditamque populo reipublicae procurationem de exilio revocatus est, idque, si verum est, quod Pausanias (I, 23, 9.) narrat, singulari Oenobii rogatione. — Quod autem

---

42) Vit. Thucyd. p. 6, 13. Bekk. *τοὺς Ἀθηναίους κάθοδον δεδωκέναι τοῖς φυγάσι πλὴν τῶν Πεισιστρατιδῶν μετὰ τὴν ἧτταν τὴν ἐν Σικελίᾳ.* 43) Cf. quae scripsimus de bon. damnat. p. 228. 44) Thucyd. 8, 70. 45) Thucyd. 8, 97. 46) Andocid. de myst. §. 80. *τοὺς δὲ φεύγοντας οὔτε Πατροκλείδης εἶπε κατιέναι οὔθ' ὑμεῖς ἐψηφίσασθε.* 47) ibid. §. 78. *πλὴν ὁπόσα ἐν στήλαις γέγραπται τῶν μὴ ἐνθάδε μεινάντων ἢ — τίς ἐστι φυγή, ἢ θάνατος κατεγνώσθη ἢ σφαγεῦσιν ἢ τυράννοις.* 48) Cf. Meier. de bon. damn. p. 229. not. 247. 49) Marcellin. Vit. Thuc. p. 6, 22. *κάθοδος ἐδόθη τοῖς φεύγουσιν, ὡς καὶ Φιλόχορος λέγει καὶ Δημήτριος ἐν τοῖς ἄρχουσιν.*

modo commemoravimus Patroclidis decretum, id ipsum in his verbis poetae explicandis nos non mediocriter adiuvare potest; nam ut illud de restituendis in integrum tum ἀτίμοις tum affinibus dominatui quadringentorum cavit, ita Aristophanes quoque, sed contrarium ordinem sequens, prius suadet, qui inter CCCC. fuerint, vel cum eis fecerint et illis rerum potitis magistratus et imperia acceperint, iis ut populo se purgandi potestas fiat, purgatis autem delictorum venia detur; dein auctor est, ut ἄτιμοι in integrum restituantur. Eam interpretationem confirmat
16 v. 700. σφαλείς τι Φρυνίχου παλαίσμασιν. Nam etsi veteres enarratores dubitarunt, quisnam de aequalibus Phrynichis hic significetur, atque nonnulli de comico, alii vel de tragico eius nominis poeta cogitarunt, non est tamen dubitandum, quin, id quod etiam ab Didymo et Cratero perspectum est [50], eo nomine Stratonidae filius pago Diradiotes dicatur, qui, postquam in classe Attica, quae ad Samum stativa habebat, praetura functus est, dominatum CCCC una cum Pisandro imprimis instituit [51], magna eam in rem calliditate usus, qua etiam in reliqua vita multum pollebat. Recte igitur poeta eos, qui a Phrynicho persuaderi sibi passi sunt, ut in illius dominationis societatem transirent, supplantatos esse dicit Phrynichi artibus. Λείματα autem quae ἀφελεῖν vult, interdicta sunt, quibus cautum erat, ut ne ad populum ea de re ferretur, iubet igitur ἄδειαν dari rogaturis. Sic Patroclides quoque suae rogationis tum demum auctor extitit, ἐπειδὴ ἐψηφίσαντο Ἀθηναῖοι τὴν ἄδειαν περὶ τῶν ὀφειλόντων, ὥςτε λέγειν ἐξεῖναι καὶ ἐπιψηφίζειν. Neque vero Aristophanes promiscue ad omnes illius culpae affines quam suadet veniam patere voluerit, sed sine dubio ea excludit tum dominationis et coniurationis auctores, tum omnes quicumque vel causae suae diffidentes semet ipsi exilii damnarint et solum verterint, vel legitimis in iudiciis propter caedes commissas capite aut exilio multati sint; iis igitur solis veniam rogat, qui non ipsi duces sed alios duces secuti facinore paene non voluntario

---

50) Schol. in Aristoph. Lys. 313. 51) Lysias or. 25. §. 9. p. 763. Φρύνιχος καὶ Πείσανδρος καὶ οἱ μετ' ἐκείνων δημαγωγοὶ τὴν προτέραν ὀλιγαρχίαν κατέστησαν. Cf. quae de Phrynicho disputavimus in Encycl. Halan. III, 25. p. 311 sqq.

culpam contraxerint eamque apud populum vel in iudicio purgaverint.

Tantum de priore consilio; alterum autem, ut diximus, ad *ἀτίμους* pertinet, neque vero auctor est poeta, ut *ἀτιμίας* poena de numero legitimarum poenarum tollatur perpetuo, sed ut civibus iis, qui tum affecti erant *ἀτιμίᾳ*, reddatur *ἐπιτιμία*, si in integrum restitutionem populum rogarint et stipendia triremibus merere velint. Apparet id ex iis, quae v. 708 sqq. leguntur:

Πρὸς δὲ τούτοις εἰκὸς ὑμᾶς, οἳ μεθ' ὑμῶν πολλὰ δὴ
Χοἱ πατέρες ἐναυμάχησαν καὶ προσήκουσιν γένει,
Τὴν μίαν ταύτην παρεῖναι ξυμφορὰν αἰτουμένοις.
Ἀλλὰ τῆς ὀργῆς ἀνέντες, ὦ σοφώτατοι φύσει,
Πάντας ἀνθρώπους ἑκόντες ξυγγενεῖς κτησώμεθα
Κἀπιτίμους καὶ πολίτας, ὅςτις ἂν ξυνναυμαχῇ.

Poeta v. 710. *ξυμφορὰν* dicit pro *ἀτιμίᾳ*, quae extenuatio satis est nota, etiam ex oratoribus [52]). *Πάντας ἀνθρώπους* quod dicit v. 712., accipiendum est pro *πάντας Ἀθηναίους*; neque enim auctor est poeta civitatis inquilinis et peregrinis dandae, quicumque inter navales milites scribi se patiantur, quamquam sane Diodorus [53]) scribit ante proelium ad Arginusas datam esse ab Atheniensibus civitatem inquilinis et peregrinis, quotquot belli discrimen cum ipsis subire voluerint. Iram autem, quam remittere Athenienses iubet (v. 711.), referimus ad quattuor imperatores, qui se iniustae poenae subtraxerunt, qua tribus fere mensibus ante Ranas editas [54]) Atticus populus decem praetores, qui ad Arginusas vicerant, propter neglectam caesorum sepulturam affecerat. — Quid vero sit, quod poeta v. 705. servorum qui- 17

52) **Andocid.** de myst. p. 41. §. 86. *ἑωρῶμεν ὅτι πολλοῖς τῶν πολιτῶν εἶεν συμφοραί, τοῖς μὲν κατὰ νόμους, τοῖς δὲ κατὰ ψηφίσματα.* **Demosth.** c. Mid. §. 58. *ἀστρατείας ἑάλω καὶ κέχρηται συμφορᾷ.* ib. 96. *τηλικαύτῃ καὶ τοιαύτῃ συμφορᾷ περιπέπτωκεν.* ib. 99. *τῇ τοῦ πατρὸς συμφορᾷ.* Similiter etiam *ἀτύχημα* dicitur de *ἀτιμίᾳ* et de *φυγῇ*, et *συμφορὰ* etiam de capitis poena. 53) **Diodor.** 13, 97. *Ἀθηναῖοι ἐποιήσαντο πολίτας τοὺς μετοίκους καὶ τῶν ἄλλων ξένων τοὺς βουλομένους συναγωνίσασθαι*, ubi *τοὺς βουλομένους συναγωνίσασθαι* est etiam ad *τοὺς μετοίκους* referendum, ne forte credas inquilinos tum omnes esse in civitatem receptos. 54) Cf. **Boeckh.** Oecon. Civ. Ath. I, 366. not. ed. 2da.

cumque proelio ad Arginusas interfuerint, Plataeenses dicit factos esse, nondum videtur satis expositum. Res autem sic se habet. Etenim Plataeensibus iis, qui Athenas confugerant, cum esset eorum patria Olymp. 88, 2. propter fidem Atheniensibus per centum amplius annos praestitam ab Lacedaemoniis post diuturnam obsidionem capta, illis igitur vel ipso anno Olymp. 88, 2. vel paulo post Hippocrate quodam rogante civitas Attica data est, sed quae non optimo esset iure; nam interdictum iis, ne sacerdotia gentilicia neve magistratus IX praetorum caperent et eorum demum filiis, qui essent ex insto matrimonio cum cive Attica suscepti, aditus etiam ad illa patefactus [55]). Ex eo igitur tempore videtur apud Athenienses adscribi Plataeensibus eodem fere loco fuisse, quo apud Romanos erat in Caeritum tabulas referri. Sed aliud exemplum deterioris illius civitatis eo sub nomine ab Atheniensibus datae non novimus praeter hoc, quod ex verbis comici et ex loco quodam Hellanici apparet, quem scholiasta in h. l. adscripsit. Illinc enim discimus Olymp. 93, 2. servis bonam operam reipublicae in classe praestituris Plataicam civitatem sive illud deterius civitatis ius, quod ante XX annos Plataeensibus sit datum, promisisse Athenienses [56]). Haec de epirrhemate. — In antepirrhemate Athenienses duobus nominibus carpuntur, et primum quidem propter nummos adulteratos. Cum enim Attici nummi, Aristophanis orationi si fidem ea in re habere licet, olim et integritatis et notae laude praestiterint, anno Olymp. 93, 2., fortasse ut bellicis necessitatibus subveniretur, ex aureis Victoriis aurei nummi, at nec bonae notae nec sinceri, sed quibus multum aeris admixtum erat, ipso autem editarum Ranarum anno Olymp. 93, 3. aenei oboli pro argenteis cusi sunt; hoc ab comico in Eccles. v. 810., illud in hoc antepirrhemate respicitur [57]), quamquam inter veteres enarratores fuerunt, qui hic utramque rem notari crederent. Verum illa culpa hic leviter tantum tangitur; copiosior est poeta in altero crimine inferendo; apud Athenienses enim probos cives et generosa stirpe profectos optimarumque artium disciplina institutos

55) Cf. auct. orat. c. Neaer. p. 1380. §. 104. 56) Cf. Boeckh: Oecon. Civ. Athen. 1, 366. ed. 2da. 57) Cf. Boeckh. l. c. T. I. p. 17. 33. 777.

arceri a republica; omnia malorum hominum peregrina vel etiam servili origine ortorum consiliis et auctoritate regi, istis imperia, magistratus, legationes deferri. Itaque adhortatur Athenienses, ut pristinum ad morem revertantur et rempublicam tuendam regendamque civibus probis denuo committant; quinam autem tum fuerint, quibus tamquam utilibus poeta civitatem uti velit, parum constat; cogitabamus de Conone.

IV.

COMMENTATIO PRIMA DE ANDOCIDIS QUAE VULGO FERTUR CONTRA ALCIBIADEM ORATIONE *).

3 Contra Alcibiadem orationem videri et ad Andocidem male referri et sophisticae artis scitamentum esse ingenii ostentandi vel stili exercendi caussa compositum, id nos accuratius demonstratum ituros cum nuper [1]) promiserimus, promissis ita nunc stare animum induximus, ut quaestionem ab avorum inde memoria non minima doctorum hominum contentione agitatam quasi de integro in examen vocaremus. Nam postquam primum Taylorus [2]) „exultante“, ut ipse gloriatur, „crisi“ eam orationem non ad Andocidem pertinere sed ab Phaeace conscriptam esse conatus est evincere, statim quidem Tib. Hemsterhusius [3]) in eius discessit sententiam et Ioannes Piersonus [4]) quibus ille usus esset argumentis, ea minime contemnenda dixit; aliquot autem annis interiectis exorti sunt summi viri Ruhnkenius et Valckenarius, quorum ille in historia critica oratorum Graecorum [5]), hic in adversariis, quorum particulam Sluiterus [6]) publici iuris fecit, refutatis argumentis aliquot, quibus aut minus ad persuadendum idoneis aut plane falsis Taylorus erat usus, Andocidi ereptam orationem denuo vindicarent, atque ea lis vindiciarum ita illis duumviris successit, ut, qui postea

[*) Praemissa Ind. schol. per aestatem a. 1836 habendarum.] 1) Prooem. Indic. Schol. Univers. Halan. 1835—1836. p. 1. not. 3. Allgem. Encyclop. d. W. u. K. III, 7. p. 177. 2) Lect. Lys. c. VI. 3) ad Thom. M. p. 810. B. 4) ad Moerid. v. *πομπεῖα* p. 332. 5) p. 131. ed. Reisk. 6) Lection. Andocid. p. 17. §. 99. Taylori, Ruhnkenii et Valckenarii ea de re disputationes coniunctim editae leguntur in Andokid. v. A. G. Becker. p. 81—108.

Andocidis orationes singulari industria tractavit, Sluiterus [7]) negaret „post Ruhnkenii egregiam disputationem esse qui dubitaret, quin germana esset Andocidis oratio“. Dubitare tamen ausi sunt Athanas. Augerius [8]), dein ipse huius commentationis auctor in eo libro [9]), quem adolescentulus de bonis damnatorum scripsit, tum Wachsmuthius [10]), denique is qui laudabile studium in oratorum Atticorum monumentis explicandis et vir posuit et senex pergit ponere, Albertus Gerardus Beckerus [11]). Neque vero dubitationibus conficitur res, praesertim cum non tantum Droysenius [12]) in eleganti commentatione, quam de Hermocopidis nuperrime scripsit, sibi eam orationem germanam Andocidis videri et professus et probare conatus sit, sed etiam Fredericus Augustus Wolfius [13]), Augustus Boeckhius [14]), Georgius Schoemannus [15]) quotiens huic orationi testimonium denuntiant, ita 4
ea utantur, ut nullam videantur fidei dubitationem habuisse. — Cum igitur eam caussam susceperimus tuendam, quae posset inferior videri, si esset anctoritatibus transigenda, dabimus operam ut non temere ab summorum hominum iudiciis dissensisse videamur, sed conquisitis sedulo rationibus, de quarum veritate cuivis licebit iudicare qui non desipiat, accurate disseremus et diligenter argumentabimur. Namque in ea arte factitanda, quae ab iudicandi munere critica appellatur, non minus illud fugiendum est, ne rationibus tibi nolis persuaderi, ubi prisca et inveterata

---

7) Idem iudicium est E. Hepneri praefat. ad interpretat. Germanic. huius orationis Vratislav. 1824. p. VI. 8) In praefatione quam interpretationi Gallicae praemisit p. 198. 9) p. 5. Cf. etiam A. L. Z. 1827. No. 118 sqq. 10) Hellen. Alterth. 1, 2, 190. 11) Andokides übersetzt und erläutert von A. G. Becker. Quedlinburg 1832. p. 4. p. 13 sqq. Hunc fere sequitur Anton. Westermannus in hist. eloq. graec. p. 66. 12) p. 41. Rheinisches Museum III. p. 199. 13) ad Leptin. §. 137. p. 376. — Scholis Wolfii de litter. graec., quas Guertleri male feriata industria nuper edidit, sciens abstineo, manium religionem reveritus, neque ex iis, quae p. 374. leguntur, colligas, quid Wolfius ea super quaestione statuerit. 14) Oec. Civil. Athen. I, 431. II, 16. [dubitat V. D. in ed. sec. I. p. 525. In rhetorum scholis orationem confictam esse docuit H. Sauppius in Zimmermanni diurn. scholast. a. 1835. p. 328.] 15) de comit. Athen. p. 243.

quaedam opinio diuturnitate [16]) temporum consecrata possessione deturbanda est (quasi vero longi temporis praescriptioni non minus sit tribuendum in re litteraria quam in iure civili et publico aut inscriptionibus sive titulis librorum in fronte exstantibus maior sit fides quam reliquo qui contextus libri vocatur, in quo si quae ex coniectura immutantur, ea non certiora posse esse iis quae ex codicum subsidio scribuntur Bentleius significavit ad Horat. praef.), quam ne novitatis quodam pruritu captus quodvis opinionum figmentum temere arripias. Qui autem pro rationibus quadam quasi circumforanea iactatione utitur, qua rem oratorie verbis auget modo, modo minuit, is plebem imperitam ducere maluisse censendus est, quam doctis hominibus persuadere, qui quidem graviter ferunt, si aliter persuadeas quam ratione diligenter inita subductaque. Neque vero magis rationum loco ad argumentorum id genus refugiendum, quae in vagis incertisque sensibus posita sunt; etenim ne naevis quidem desunt amatores, immo

amatorem - amicae
Turpia decipiunt caecum vitia aut etiam ipsa haec
Delectant.

Huc referimus, quod Ruhnkenius „eandem" dicit „in hac contra Alcibiadem quam in ceteris Andocidis orationibus esse dicendi formam, vim et gravitatem", quod Valckenarius „vim dicendi in hac oratione elucere admirabilem et prorsus Andocideam", quod „eundem" vult „videri stilum atque in reliquis, quae sine controversia sint Andocidis, eandem dicendi vehementiam, eandem libertatem", quod Droysenio videtur, „eundem tu-

---

16) Lepidam fabulam post Richardum Paceum et Richardum Bentleium narravit F. A. Wolfius in quodam prooemiorum, quae elegantissima solebat indicibus scholarum huius Halanae universitatis praemittere, et Freder. Manitius in unum corpus redegit, p. 126. [p. 69. coll. Wolfianae] „fuisse olim in Britannia indoctum quendam sacrificulum, qui triginta per annos recitans librum horariarum precum pro verbo Sumpsimus legere solitus esset Mumpsimus. Is quum natu iam grandior ab amico ultra ordinem litterato monitus esset, ut ridiculum errorem deponeret, vocem insolitam miratum religiosum hominem pro simplicitate sua respondisse, non videre se cur antiquum suum Mumpsimus mutaret novo alterius Sumpsimus". Scilicet paucorum annorum, unius aetatis levis error saepenumero antiquae possessionis ius et gravitatem usurpat.

multuarium sermonem etiam haec prae se ferre oratio, qui huius oratoris proprius est". Nam haec nisi singula comprobantur singulatim, quomodo persuadeant ei, quicumque suis, non aliorum oculis videre didicit, intellexitque oratorem hunc visum esse ipsis antiquitatis arbitris non vehementem, non liberum, immo sedatum, simplicem, paene humi serpentem? Legi autem hunc librum velim neque ab indoctissimis, qui (si fas est C. Lucilii facete dictum in rem meam conferre) neque nihil intellegunt, neque ab doctissimis, qui plus quam ipse.

II.

Si qui autem sunt, quibus totum hoc commentandi genus, quo de librorum antiquorum fide disputatur, quod est sane admodum lubricum et incertum, ut iusto audacius plane abiiciendum videatur, quique metuant ne libri auctoribus privati, veluti liberi abs te parentibus orbati [17]), spectro tibi et terriculo sint, hi meminerint, quaeso, tum fraudem et errorem incertis sive obscuris parentibus editos partus magnis nominibus supponentium, tum artem supposita ab germanis discernendi non nudius tertius esse receptam, sed antiquitate non fere inferiorem esse ipsis philologiae incunabulis. Grammaticam enim et criticam artem etsi volunt ab Aristotele initia cepisse*), grammatici tamen nomen primus videtur aut Praxiphanes Dionysophanis F. Mytilenaeus, Theophrasti sodalis, aut Eratosthenes, critici autem Apollodorus Cyrenaeus recepisse.

Bibliothecam a Pisistrato primam [17b]) conditam esse recens quaedam fama [18]) memoravit, patri fortasse tribuens, quae filiorum, Hipparchi praecipue, fuerint; neque huic bibliothecae praeter Homerum nisi paucissimorum quorundam poetarum nuper demum perscripta carmina quidquam inesse potuisse significavit Wolfius [19]). Eadem librorum colligendorum laude floruit Pisistrati aequalis, Samiorum tyrannus, Polycrates, qui etiam ipse

17) Utor metaphora a Photio cod. 265, sed etiam a classicis scriptoribus usurpata. Cf. Schaefer. Appar. Crit. in Demosth. IV. p. 298. *) Dio Chrysost. orat. de Homero LIII. p. 274 R. καὶ δὴ καὶ αὐτὸς Ἀριστοτέλης, ἀφ' οὗ φασι τὴν κριτικήν τε καὶ γραμματικὴν ἀρχὴν λαβεῖν. 17b) De Smyrnaca bibliotheca fabulosa cf. Wolf. Proleg. p. 145. Schweighaeuser. in Athen. T. I. p. 488. 18) Athen. I, 3. Gell. VI, 17. 19) Prolegom. ad Homer. p. CXLV.

poetis veluti Anacreonte usus erat et Ibyco Rhegino [20]). Ea autem aetas ut prima librorum conflandorum, ita prima erat litterariae fraudis, cuius, ut alios [21]) taceam, Pisistratus reus est, qui cum collectionem carminum Homericorum instituisset, uonnulla intulit in Atheniensium gratiam *), et Onomaeritus [22]), Pisistratidarum familiaris, manifestus tenebatur, qui sua carmina cum aliis tum Orpheo et Musaeo supposuerat. Amplissimam librorum supellectilem is sibi comparavit, qui cum superaret omnes doctrina, doctrinae subsidiis omnium carere poterat minime, Aristoteles. Ea quod multum praestitit et superiorum et aequalium bibliothecis, Straboni [23]) Aristoteles primus dicitur collegisse libros atque eo exemplo Aegypti regibus praeivisse; multa infuisse et rara etiam orationum exemplaria Rhetoricorum libri probant, in quibus ita et artium scriptoribus et oratoribus testimonium denuntiatur, ut ipsorum verba testimonii caussa non raro apponantur. Multa inerant etiam *ἀδέσποτα ὑπομνήματα*, sive commentarii, de quorum auctoribus non constabat. Ea bibliotheca hereditate ad Theophrastum et hoc mortuo ad Neleum Scepsium simul cum ipsius Theophrasti bibliotheca pervenit; Neleus exceptis ipsorum Aristotelis Theophrastique libris, quos vendere fortasse religioni erat [24]), reliquam bibliothecam Aegy-

---

20) Panofka de reb. Samior. p. 36. 21) Nitzsch de histor. Homer. I. p. 97 sqq. *) Diog. Laert. I, 57. De Cercope suspicari possumus. v. Ritschl. die Alexandr. Bibl. p. 54. [Bernhardy hist. litt. Gr. II. p. 232.] 22) Herodot. VII, 6. Cf. Ritschelii mei egregiam de Onomacrito commentationem in Encyclop. Univ. III, 1. p. 4 sqq. 23) Strab. XIII, 608. extr. *Ἀριστοτέλης — πρῶτος ὧν ἴσμεν συναγαγὼν βιβλία.* Stahr. Aristotel. II, 25. Ea in bibliotheca colligenda quam non sumptibus pepercerit, vel illud docet, quod Speusippi philosophi pauculos libros tribus talentis Atticis emisse narratur (Gell. III, 17. Diogen. Laert. IV, 5.). 24) Horum exempla ipsis fortasse Aristotelis Theophrastique manibus perscripta postquam diu in urbe Scepsi negligenter sub clavibus reposita et mox in fossa quadam subterranea iacuerunt occultata, tandem duobus fere post Neleum saeculis in manus Apellicontis Teii emptionis lege pervenerunt, qui insigni tum librorum et prototyporum potissimum colligendorum cupiditate flagravit. Statim post mortem Apellicontis Athenis ab Sulla captis illius quoque bibliotheca ab victore Romam translata est. — Posui haec paullo verbosius, ut significarem probari mihi rationem ab Stahrio nostro initam (Aristot. II. p. 18 sqq.), qua cum Strabone Plutarchoque Athenaeum conciliavit.

ptiorum regi alteri Ptolemaeo Philadelpho vendidisse videtur [25]), qui conditam a patre [26]) suo Lagida bibliothecam in Bruchio auxit

---

25) Athen. I, 3. *παρ' οὗ (Νηλέως) πάντα πριάμενος ὁ ἡμεδαπὸς βασιλεὺς Πτολεμαῖος Φιλάδελφος δὲ ἐπίκλην μετὰ τῶν Ἀθήνηθεν καὶ τῶν ἀπὸ Ῥόδου εἰς τὴν καλὴν Ἀλεξάνδρειαν μετήγαγε.* 26) Ut hunc, quem constat doctrinarum fuisse studiosissimum et Alexandri res gestas mandasse ipsum litteris, bibliothecam condidisse, aut certe ei condendae fundamenta iecisse cum Valckenario (de Aristobul. p. 45.) et Boeckhio praef. ad Pind. Schol. IX. statuam, neque ad Philadelphum filium etiam origines bibliothecae referam, movit me praeter Irenaeum et Clementem Strom. I. p. 341. d. Demetrii maxime Phalerensis memoria in fabula de ortu LXX interpretationis ut praefecti bibliothecae Alexandrinae toties rediens veluti in Aristeae, si diis placet, epistola (p. II. ed. Hodii *κατασταθεὶς ἐπὶ τῆς τοῦ βασιλέως βιβλιοθήκης Δημήτριος ὁ Φαληρεύς*. Cf. ipsas a Demetrio datas litteras ibid. p. V.), apud Tertullianum Apolog. c. 18. et multos alios, quem a Philadelpho praepositum bibliothecae esse eo minus est credibile, quo magis ex Hermippo (cf. Lozynski p. 90.) constat, Philadelphi odium meruisse Phalerensem consilio, quod patri Soteri dedisset de regno Eurydices filiis relinquendo; id Berenices filium tam graviter molesteque tulisse, ut statim ab regno capessito Demetrium relegatum in custodia teneret, in qua hunc morsu aspidis esse vita privatum. Neque vero propterea, quod narratio de origine illius interpretationis in numerum fabularum referenda est, credibile Demetrii nomen temere fictum esse; quidni aliud finxerunt, si Demetrii ne fuit quidem ea provincia? Accedit quod a Plutarcho (Apophth. reg. 8. p. 124. [T. II. p. 189. D.]) narratur, *Δημήτριος ὁ Φαληρεὺς Πτολεμαίῳ τῷ βασιλεῖ παρῄνει τὰ περὶ βασιλείας καὶ ἡγεμονίας βιβλία κτᾶσθαι καὶ ἀναγινώσκειν.* Uno argumento sciens abstineo, quod Museum quoque a Ptolemaeo I. conditum esse ex Plutarcho (non poss. suavit. viv. secund. Epicur. c. 13. T. 14. p. 103. H.), *εἰ δὲ Πτολεμαῖος ὁ πρῶτος συναγαγὼν τὸ μουσεῖον τούτοις συνέτυχε* fuerunt qui efficere vellent; malo enim *ὁ πρῶτος* coniungere cum *συναγαγών* „qui primus coegit", quam cum *Πτολεμαῖος* „Ptolemaeus primus". Neque vero audiendus est Humphredus Hodius, qui in libro acutissimo alioqui et maximae doctrinae „de bibliorum textib. originalibus" lib. I. c. 8. id efficere studet, Demetrio principe viro et legum latore et philosopho indignum videri munus, quod tantum in litteratos homines humilioris conditionis, in grammaticos, in servos, in libertos deferri solitum sit; scilicet neque grammatici neque liberti Caesaris Augusti abiectae sunt conditionis et aliud est bibliothecae praeesse, aliud a manu esse; Demetrium autem non abhorruisse ab grammaticorum eruditione index librorum eius probat (ap. Diogen. Laert. V, 80 sqq.), in quo praeter rhetorica et philosophica opera commemorantur etiam historici commentarii et in Iliad. et Odyss. libri sex. Negat etiam accuratae doctrinae vir Weichertus, tum a Ptolemaeo I. bibliothecam conditam tum Demetrium ei praefuisse, et Zenodotum vult primum

6 multis accessionibus et fortasse [27]) secundam in Serapeo adiecit magno librorum apparatu Athenis, Rhodi aliisque locis empto et coacervato [28]). Bibliothecam ab Philadelpho conditam narrant veteres chronologi alii, veluti Syncellus [29]) et Iulius Africanus [30]) Olympiade CXXXII, alii, veluti Eutropius [31]) quidam, tricesimo

---

a bibliotheca fuisse (de Apollon. Rhod. vit. et carminib. p. 11 sqq.), sed argumenta, quod sciam, non attulit. [Cf. de hoc loco Christiani Ostermanni comment. de Demetrii Phalerei vita, rebus gestis et scriptorum reliquiis part. II. Fuldae a. 1857 edita p. 8—13.] — 27) Eam constat ante Caesarem extitisse, quo tempore condita sit non constat; sed ut iam in Ptolemaeum secundum eam referrem laudem, movit me argumentum sane levidense, quod Athenaeus V, 203. c. huius regis βιβλιοθηκῶν κατασκευὴν iactat, quod Zenodotus, quem scimus hoc rege et filiis regiis erudiendis et bibliothecae praefuisse, Suidae (s. v.) dicitur τῶν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ βιβλιοθηκῶν προὐστάναι, quod in Chronic. Paschal. p. 173. (326. ed. Dind.) Ptolemaeus Philadelphus dicitur sacros Hebraeorum libros ἐν ταῖς κατὰ τὴν Ἀλεξάνδρειαν κατασκευασθείσαις αὐτῷ βιβλιοθήκαις ἀποθέσθαι μετὰ καὶ ἄλλων πλείστων ἀπὸ ἑκάστης πόλεως φορολογήσας παντοίων βιβλίων; quod Apollonius quoque Rhodius, qui post Eratosthenem a bibliotheca erat (cum Eratosthenes autem diem obierit supremam Ol. CXLVI. cf. Bernhardy Eratosth. p. X. XII. Apollonius videtur regnante Ptolemaeo IV. Epiphane, qui ab Ol. CXLIIII, 1. usque ad CXLVIIII, 4. regnavit, bibliothecae praepositus esse) ab incerto vitae enarratore dicitur τῶν βιβλιοθηκῶν τοῦ Μουσείου ἀξιωθῆναι, unde illud certe apparet, non in Physconem demum sive Ptolemaeum VII. referendam esse secundae bibliothecae originem. Levidense appellavi argumentum, quod βιβλιοθηκῶν pluralis numerus saepius videtur de una dici bibliotheca, veluti Dionysium Alexandrinum, qui ab Neronis usque ad Traiani tempora vixit, Suidas s. v. τῶν βιβλιοθηκῶν ait προὔστη; „Ptolemaeorum eruditissimus, quem Philadelphum supernominant, et omnis litteraturae sagacissimus cum studio bibliothecarum Pisistratum, ut opinor, aemularetur", habet Tertullian. Apolog. c. 18. Neque tacendum est, quod bibliothecam singulari numero ab Philadelpho conditam memorant Augustin. (de Civ. Dei XVIII, 42. „in bibliotheca, quam nobilissimam fecerat"), Iustinus Martyr. (Apolog. 2. ὅτε βιβλιοθήκην κατεσκεύασε cohort. ad Graec. βιβλιοθήκην ἐν τῇ Ἀλεξανδρείᾳ κατασκευάσας), Eusebius Chronic. ex interpretat. Hieronymi p. 140. „in Alexandrina bibliotheca habuit quam sibi ex omni genere litteraturae comparaverat"), Epiphanius (de pond. et mens. c. X. βιβλιοθήκην κατασκευάσας ἐπὶ τῆς αὐτῆς Ἀλεξάνδρου πόλεως ἐν τῷ Βρουχίῳ καλουμένῳ κλίματι). 28) Athen. V, 203, c. 29) Chronograph. p. 273. (518. ed. Dind.) τὴν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ βιβλιοθήκην καθίστησιν ρλβ' ὀλυμπιάδι, ἧς πληρουμένης τελευτᾷ. 30) ap. Euseb. l. c. 31) Ennead. IV, 8.

postquam regnum adeptus esset anno, qui utrique non secum pugnant; nam cum Ptolemaeus primus anno altero mortuus sit Ol. CXXIV, eique statim successerit Philadelphus filius, quem pater iam vivens in regni societatem adsciverat, trigesimus huius regis annus idem erat primus Olympiadis CXXXII. Faciunt cum his etiam Strabo [32]) et Aelianus [33]), qui propter ingravescentem valetudinem litterarias oblectationes ab Philadelpho expetitas esse volunt; correptus enim morbo rex erat extrema demum aetate corpore voluptatibus consumpto. — Ad eundem Philadelphum, αὐτογράφων studiosissimum, arbitror fabulam referendam esse ab Galeno [34]) commemoratam; narrat enim is ab Atheniensibus interposito pignore XV talentorum Sophoclis, Euripidis et Aeschyli libros regem accepisse ea lege, ut describi curaret, dein salvos redderet; acceptos iussisse in optimis chartis splendidissime describi; tum archetypa ab Atheniensibus missa retinuisse, ab se curata exempla remisisse rogantem, ut et XV talenta retinerent et pro veteribus, quos dedissent, novos libros acciperent. Verissime autem ab Aug. Boeckhio [35]) et Grysario [36]) monitum est, non ipsa illorum poetarum archetypa, sed illud exemplum in Alexandrinam bibliothecam transmissum videri, quod ex Lycurgi lege publice Athenis confectum in tabulario ab scriba urbis servatum esset, quod quidem exemplum fortasse non alias fabulas comprehendit, quam quas Athenis ipsis poetae docuerant, et ne eas quidem omnes, sed solas victrices. Per- 7
miserint hoc Athenienses ei regi, cui summa quaeque atque etiam illud detulerunt, ut eum inter heroas indigenas referrent, a quo tribus diceretur [37]), scilicet remuneraturi anceps [38]) auxilium, quod adversus Antigonum Ol. CXXVIII tulerat, classe Patroclo duce missa, quae quidem re infecta non minus discesserat quam Spartani, quos ut Areo imperatore Atheniensibus suppetias ferrent idem Philadelphus excitaverat; remuneraturi etiam regiam

---

32) XVII, p. 789. 6, p. 487. Tzsch. 33) V. H. IV, 15. 34) Comment. II. in Hippocrat. ἐπιδ. γ′. (p. 240. ed. Chart. 412. ed. Bas. T. 17. p. 607. Kühn.). 35) de tragic. graec. p. 12 sq. 36) in egregia commentatione de tragoed. Graecor. circ. temp. Demosth. p. 7. 37) Boeckh. ad Corp. Inscr. Graec. T. 1. p. 162. 38) Schorn Geschichte Griechenl. p. 56.

liberalitatem, qua gymnasium Ptolemaeus Atheniensibus prope ab Theseo condiderat.

Eodem bibliothecae amplificandae studio cum reliqui Ptolemaei ducebantur, etiamsi alioquin sceleribus affluerent, tum septimus, quem propter obesitatem opprobrii caussa Physconem dicebant, utut erat omni vita inquinatissimus. Patre huius, Epiphane, regnante (regnabat autem hic ab a. Chr. 204 — 181) Pergami rex Eumenes II. Attali primi filius, qui ab Ol. CXLV, 4 usque ad Ol. LIV, 3 sive ab a. 197 — 159 a. Chr. regnavit [39]), Pergami bibliothecam condidit [40]), mox Alexandrinae aemulam et ab successoribus acerrime auctam. Quanta enim cum contentione et aemulatione iam a principio inde inter utrosque reges, et Ptolemaeos et Attalicos, bibliothecae amplificatio agitata sit, cum alia adsunt documenta, tum duo illustria; unum illud, quod cum Eumenes invitasset ad se grammaticum eum, qui post Apollonium Rhodium Alexandrinae bibliothecae praeerat, sive is Aristophanes [41]) erat, sive ab hoc diversus, praefecturus nimirum bibliothecae suae, iter parantem Epiphanes in carcerem coniecit et per aliquot annos in vinculis tonuit. Alterum hoc est, quod papyri sive chartae papyraceae ex caule plantae Aegyptiae, quae Graecis *βύβλος* dicebatur, contextae exportatione Ptolemaeus interdixit, quem alii volunt Physconem fuisse; nos id quoque in Epiphanem cadere coniicimus. Ea autem res secus evenit, quam rex expectaverat; nam necessitas coegit Perga-

39) Cf. Boeckh. C. I. Gr. I. p. 164. 40) Strab. XIII, 626. [Plin. N. H. XXXV, 2. Alexandreae et Pergami reges, qui bibliothecas magno certamine instituere. Wegneri libellus de aula Attalica litterarum artiumque fautrice Havniae a. 1835 editus est. Meierus singula tractavit in Encycl. Halensi v. Pergamenisches Reich.]. Doctissimi Mansonis librum „ueber die Attalen, ihr staatskluges Benehmen und ihre andern Verdienste“ nondum licuit videre. [Is prodiit in progr. gymn. M. Magdal. Vratisl. a. 1815. pagg. 31. 4. de bibliotheca condita vid. ib. pag. 29. II.] 41) Suid. v. *Ἀριστώνυμος — προέστη τῆς τοῦ βασιλέως βιβλιοθήκης μετὰ Ἀπολλώνιον — διασκευασθεὶς δὲ ὡς βουλόμενος πρὸς Εὐμένη φυγεῖν ἐφυλάχθη ἐν εἱρκτῇ χρόνον τινά.* Nam haec quominus ad Aristonymum grammaticum omnibus ignotum referantur scito Meinekii iudicio cautum est probabiliter ea ad nobilissimum Aristophanem referentis; quamquam qua ratione is Suidae locus reddendus sit integritati, nondum constat, certe Bernhardyi coniectura magis significat quid desideretur et quid potuerit scribi quam quid scriptum fuerit.

menos ut membranam invenirent, quae inde Pergamena dicebatur [42]), longe praestantiorem illam reliquis pellibus rasis, quibus olim Graeci, Herodoti temporibus aliquot nationes barbarae ad scribendum utebantur. — Neque ab hoc librorum colligendorum studio Syriae reges Seleucidae abhorrebant; immo praeterquam quod iam in Antiochi primi Soteris aulam aliquot viri doctrina ingeniove insignes convenerant invitati, Antiochus Magnus, qui Ol. CXXXVIIII, 1 a. Chr. 224 regnare coepit, Euphorionem Antiochenae bibliothecae dicitur praeposuisse [43]). — Prae his autem regiis non attinet privatas [44]) commemorare bibliothecas vel antiquiores illas Atheniensium Euripidis [45]), Euthydemi [a]) et Euclidis [46]) et Cyprii Nicocratis [47]), Aristotelis (Diog. Laert. 8
IV, 5.), vel eius qui Sullanis temporibus magnam librorum molem coegit, Apellicontis Teii [48]), vel denique Tyrannionis, grammatici Amiseni, quem a Lucullo in praeda Amisena Romam deductum (a. a. Chr. 71.) librorum supra tricies mille sibi collegisse **Suidas** (s. v.) auctor est. Ea mota contentione cum reges illi et librorum numero et magnis nominibus, ad quae referrentur, superare se studerent, quicumque lucro magis quam veri-

42) **Plin.** N. H. XIII, 21. „aemulatione circa bibliothecas regum Ptolemaei et Eumenis supprimente chartas Ptolemaeo idem Varro membranas Pergami tradit repertas" cf. **Funcc.** de scriptur. veter. p. 90 sqq.; ineptiunt **Lydus** de mensib. p. 30., **Boissenad.** Anecd. I, 420. et **Tzetzes** Chiliad. XII, 405. 43) **Suid.** v. *Εὐφορίων — καὶ προέστη ὑπ' αὐτοῦ τῆς ἐκεῖσε βιβλιοθήκης.* 44) **Athen.** I, 3. 45) Hinc Euripidis pendet **eruditio**, quam ut abhorrentem ab tragoediarum natura toties reprehendit Aristophanes, ut *σοφοῦ* cognomen ei paene in contumeliam verteret; et Ran. v. 940 sqq. Comicus Euripidem facit gloriantem, tumore se et gravitate liberasse tragoediam *ἐπυλλίοις καὶ περιπάτοις — χυλὸν διδοὺς στωμυλμάτων ἀπὸ βιβλίων ἀπηθῶν.* In ea bibliotheca cum aliorum physicorum libri tum Anaxagorae fuerint Clazomenii, cuius ut auditor poeta diceretur, Anaxagorea placita in tragoediis saepe significata (cf. **Valcken.** Diatr. c. IV. et V.) effecerint, quamquam Euripidem eo familiariter usum esse non negamus. a) **Xenoph.** Mem. IV, 2. 46) Hunc cur praetorem statuant fuisse anni Ol. XCIV, 2, caussae nihil scio. 47) Hic attigeritne cognatione Nicoclem, Euagorae filium et in regno Cyprio successorem, hominem non mediocriter doctum, an Nicocreontem illum, quem Ptolemaeus I. Cypro in suam potestatem receptae praefecit, hominem non minus luxuria diffluentem quam crudelitate insignem, non ausim definire. 48) **Athen.** V. p. 214.

tate ducebantur, magnis auctoribus suppositos libros eo magis cupidissimis emptoribus emendos offerebant, quo et praemia maiora essent proposita, et minus quam nunc verendum, ne fraudis statim convincerent se reges ab re critica adeo alieni. M e r c a t u s i g i t u r l i b r o r u m f e r a x d i c e n d u s e s t l i t t e r a r i a e f r a u d i s. Is iam ante Alexandrum cum alias tum Athenis institutus est, ubi *τὰ βιβλία* forum dicebatur, in quo libri venales prostabant [49]); quod vocabulum cum iam apud Eupolidem comicum eo extet significatu, antiquitatem Attici librorum mercatus satis testatur; Athenis autem et aliis ex Graeciae urbibus etiam in colonias Ponti, Thraciae exportabantur libri. Sosii vero sive bibliopolae antiquorum Graecorum, id quod quasi praeteriens annotandum arbitror, sumptus [50]) describendis tantum exemplis videntur fecisse, ipsis auctoribus honorarium donum aut raro aut numquam obtulisse; nam quod apud Plinium [51]) extat „Isocrates viginti talentis unam orationem v e n d i d i t", noli ita accipere, quasi vero vendiderit bibliopolae, immo Plinius minus accurate locutus est, neque pro v e n d i t a sed pro oratione Nicocli Cypriorum regi i n s c r i p t a ab h o c $\overline{XX}$ talenta accepit [52]) Isocrates. Per bibliopolas *ψευδεπιγράφων* numerum vehementer iam antiquitus auctum esse, uno satis habeo probare exemplo; ab Isocrate enim cum iudicialem orationem nullam Aphareus privignus eius, non multas esse scriptas Cephisodorus auditor eius maxime germanus contenderent, apud bibliopolas tamen multi fasciculi iudicialium orationum Isocratis circumferebantur; auctor est Aristoteles [53]), quo nomine cur Siculum potissimum rhetorem coniiciant significari, non satis scio. Sed multo latius id fraudis genus coepit patere, cum Ptolemaei et Attalici reges inter se certarent [54]); neque mirum si ea littera-

---

49) P o l l u x IX, 47. B o e c k h. Oec. Civ. Athen. I, 51. [68. ed. sec.]
50) C h r i s t i a n i S c h o e t t g e n i i histor. librariorum et bibliopolarum recentis et medii aevi c. 2. in P o l e n. Thesaur. III. M a n s o „Vermischte Schriften" p. 281. 51) P l i n. N. H. VII, 31. 52) P s e u d o - P l u t a r c h. Vit. Isocr. p. 333. H. *παρὰ Νικοκλέους τοῦ Κυπρίων βασιλέως ὃς ἦν υἱὸς Εὐαγόρου — εἴκοσι τάλαντα λαβὼν ὑπὲρ τοῦ πρὸς αὐτὸν γραφέντος λόγου.* 53) apud D i o n y s. H a l i c a r n. de Isocrat. iudic. p. 576. 54) Utor hic notissimis locis G a l e n i in Hippocrat. de natur. homin. Comm. p. II. 28. (T. XV. p. 109. Kühn.) *Ἐν*

riae fraudis quasi quadam officina Alexandriae aperta unus etiam et alter Iudaeorum, qui graece docti et graecis litteris imbuti in ea urbe delitescebant, ita usus est, ut Graecorum doctissimis poetis et scriptoribus versus, carmina, fabulas, libros supponeret, veluti Aristobulum in commentariis, quos in legem Moysis scriptos Philometori regi inscripsit, Orpheo, Lino, Homero, Hesiodo versus fraudulenter supposuisse **Valckenarius** [55]) evicit; erat ea scilicet pia fraus, qua gentis suae antiquitatem et gloriam tuerentur, qua gentiles, quibus quidem aut odio aut despicatui 9
et contemptui erant, Iudaeis plurima debere convincerent.

Iam vero postquam bona librorum copia in regiis illis thesauris congesta est, partim bibliothecarum praefecti, partim qui eruditorum hominum in Museo, regia adiuti liberalitate, litteris operabantur [56]), indices sive tabulas librorum secundum scriptorum genera dispositas ediderunt; idem ne reges quidem ipsos dedignatos esse facere, ex Philadelphi exemplo colligeres, a quo librorum Aristotelicorum scriptum esse indicem Davides [57]) Armenius auctor est, modo constaret recte ab hoc esse ad Philadelphum relatum, quod de Ptolemaeo nescio quo tradidit Ammonius, seu cuiuscumque est vita Aristotelica, quae eius nomen prae se fert. His in tabulis tum incertos libros (*ἀδέσποτα*

τῷ κατὰ τοὺς Ἀτταλικούς τε καὶ Πτολεμαϊκοὺς βασιλέας χρόνῳ πρὸς ἀλλήλους ἀντιφιλοτιμουμένους περὶ κτήσεως βιβλίων ἢ περὶ τὰς ἐπιγραφάς τε καὶ διασκευὰς αὐτῶν ἤρξατο ῥᾳδιουργία τοῖς ἕνεκα τοῦ λαβεῖν ἀργύριον ἀναφέρουσιν ὡς τοὺς βασιλέας ἀνδρῶν ἐνδόξων συγγράμματα, et **Ammonii Hermeae** F. ad Arist. Categ. fol. 3, 9. *Τρεῖς ἀφορμαὶ γεγόνασι τοῦ νοθεύεσθαι τὰ συγγράμματα τοῦ Ἀριστοτέλους — Ἡ δὲ τρίτη τοιαύτη ἐστίν. Πτολεμαῖον τὸν Φιλάδελφον πάνυ ἐσπουδακέναι φασὶ περὶ τὰ Ἀριστοτελικὰ συγγράμματα, ὡς καὶ περὶ τὰ λοιπά, καὶ χρήματα διδόναι τοῖς προσφέρουσιν αὐτῷ βίβλους τοῦ φιλοσόφου. Ὅθεν τινὲς χρηματίσασθαι βουλόμενοι ἐπιγράφοντες συγγράμματα τῷ τοῦ φιλοσόφου ὀνόματι προσῆγον.*

55) In diatribe de Aristobulo Iudaeo. Idem argumentum aliquot illustribus exemplis tragicorum Graecorum **Boeckhius** (Graec. tragoed. princip. p. 146 sqq.) illustravit. [Cf. I. **Bernays**, Ueber das phokylideische Gedicht, p. XXXIV. H.]

56) Callimachus certe, cuius *πίνακες* mox commemorabuntur, non ipse praeerat bibliothecae, sed quo tempore Zenodotus huic erat praefectus, in Museo locum obtinebat suum. [Vid. **Ritschl**, die Alexandrin. Bibliotheken, p. 19. H.]

57) Verba Davidis descripta habent **Brandisius** (Mus. Rhen. I. 3. p. 220.) et **Stahrius** Aristot. I, 159. II, 63.

ὑπομνήματα), quos credibile est numero plurimos fuisse, ad certos quosdam auctores referebant, tum ab suppositis germana distinguebant, in utraque re suum ipsorum iudicium secuti. In eo pronunciando parcendum fortasse erat regis aemulationi, vix aequo animo laturi, si quem librum ambitioso deceptus titulo emisset ingenti pecunia, non ad eum pertinere scriptorem iudicaretur, cuius nomen esset in fronte scriptum; sed ut fuerit ab regis metu liberrimum iudicium, cum plerumque unam fere rem eamque incertissimam in iudicandis librorum auctoribus spectasse videantur, dicendi genus dico, stili differentiam [58]), ad longe certiores autem temporum rationes raro recurrisse, quid mirum, si alius aliud [59]) et nonnumquam nemo recte et vere statuit?

Habes hic tres eosque communes omni litterarum generi quasi fontes, unde ψευδεπίγραφα in omnia scriptorum genera manasse quodammodo videntur, primum fraudem sive piam illam sive impiam eorum, qui scientes dolo malo alienis nominibus a se scripta supponebant, veluti Anaximenes Lampsacenus, ut inimico suo Theopompo invidiam maiorem conflaret et odium adversus eum in maximis Graeciae civitatibus augeret, ab se scriptum Tricaranum huic supposuit, in quo Theopompi scribendi genus malignum et mordax accuratissime expresserat [60]), dein fraudem sive errorem bibliopolarum, maxime eorum, qui magnis bibliothecis exempla librorum emenda offerebant, postremum errorem eorum, qui cum praeessent vel adessent bibliothecis earumque indices sive πίνακας facere debo-

---

58) Eius rei infra aliquot exempla afferentur; nunc unum memoro Ammonium (ad Arist. Categ. fol. 3.) narrantem ex Analyticorum libris, qui in bibliotheca fuerint XL, esse IV, ex duobus Categoriarum libris unum ab exegetis pro germano Aristotelis iudicatum; ἐκρίθη δὲ ἔκ τε τῶν νοημάτων καὶ τῆς φράσεως κ. τ. λ. 59) Carmina eadem cum ab aliis ad Stesichorum, ad Ibycum ab aliis referantur, Neucus coniecit carmina sine notitia auctorum transmissa grammaticos certis assignasse de suo, id quod aliorsum retulit Schneidewinus Ibyc. Rhegin. p. 47. Omnino ab diversis diversa saepenumero facta esse iudicia de eiusdem libri auctore cum possis innumeris exemplis comprobare, ego satis habeo unam hic excitare comoediam Μαμμακύθους, quam alii alium tribuere Meinekius te docere potest (Qu. Sc. II, 53.). 60) Cf. Passov. in procem. indic. scholar. Vratislav. 1829. p. 5. (Opusc. academ. p. 172.).

rent, incerta male ad certos auctores referebant. Orationum autem alienis nominibus subdendi quartus quidam erat et peculiaris fons. Nam cum „circa Demetrii Phalerensis tempora fictas ad imitationem fori consiliorumque materias apud Graecos dicere institutum“ [61]) esset, aut latius patere coepisset, atque ex eo inde tempore dicendi palaestrae in caussis iisdem tractandis exercerentur, quae a veteribus oratoribus aut erant actae aut agi potuerant, fieri non poterat, quin ea scribendi pericula sive ingenii lusus ubi aetatem tulissent, fucum imperitis et a critica arte alienis facerent nonnumquam, ut ad ipsos eos summos oratores referrentur, quorum nomina prae se ferre viderentur. Uno nunc utar eoquo notissimo exemplo, alia et luculenta infra additurus; Periclem enim et Alcibiadem cum satis constet nihil scriptum reliquisse, quae utriusque orationes ferebantur Ciceronis aetate, quis dubitabit aut Quintiliano accedere spurias eas iudicanti, aut Spengelio earum originem ex rhetorum posteriorum exercitationibus derivanti [62])? Atque huic orationum non dissimilis ratio epistolarum quoque erat subdendarum, quarum auctores ab fraude non minus inepta quam impudenti alienissimi videntur fuisse.

III.

Memoravimus nobilissimas aliquot Graecae antiquitatis bibliothecas, Alexandrinas duas, Bruchii et Serapei, quarum cum illa esset ab Iulio Caesare incensa, aliam Augustus in Sebastee condidit, unam Pergamenam, quae ante Augusti tempora Romam translata est [a]), unam Antiochenam. Fuerint his, et si quae aliae essent maiores, sui cuique *πίνακες*; notissimi tamen erant Alexandrini et Pergameni. Alexandrinos appello ab Callimacho Cyrenaeo [b]) et Aristophane Byzantio factos. Ab Callimacho enim, quem constat natura sua doctum potius grammaticum fuisse quam poetam, floruisse autem credibile est sub Philadelpho maxime, vitamque produxisse ad Euergetae regni initia, id est ad Ol. CXXXIII, 2., Suidas auctor est scriptos esse *πίνακας τῶν ἐν πάσῃ παιδείᾳ διαλαμψάντων* [63]) *καὶ ὧν συνέγραψαν ἐν βι-*

61) Quintil. I. O. II, 4, 41. 62) Ruhnken. hist. cr. orat. Graec. p. 125 sqq. R. Spengel *συναγ. τεχν.* 61 sqq. a) Menag. ad Diogen. VII, 34. [b) Rehdantz. in A. Schaeferi Demosthenes u. seine Zeit III, 2. p. 317 sqq.] 63) Titulum imitatus est, non librorum indolem

βλίοις κ' καὶ ϱ', id est „tabulas eorum, qui in quavis disciplina inclaruerunt atque eorum quae conscripserunt libris CXX“; a quibus haud scio an minus recte ut diversos libros distinxerit lexicographus tum *πίνακα καὶ ἀναγραφὴν τῶν κατὰ χρόνους καὶ ἀπ' ἀρχῆς γενομένων διδασκάλων* (sive, ut alii maluerunt, *διδασκαλιῶν*) tum *πίνακα τῶν Δημοκρίτου γλωσσῶν καὶ συνταγμάτων*; nam mihi idem probatur, quod Wowerio [64]) et Ruhnkenio [65]) visum est, ut has quoque illius vasti operis partes arbitrer fuisse. Fallor, aut erat illud ita adornatum, ut referret quodammodo eos librorum indices, quos nostri homines „reales“ appellant, nisi quod his multo erant ampliores et doctiores. Erant igitur scriptores in classes quasdam descripti, ut qui eiusdem artis fuissent, eos idem *πίναξ* comprehenderet. Suus igitur *πίναξ* erat lyricis [66]), suus tragicis [67]), suus comicis [68]), nisi unus utrisque [69]), suus historiarum scriptoribus [70]), suus philosophis [71]), suus oratoribus, atque haec est [72]) *ἀναγραφὴ*

et formam, praeter Hermippum Smyrnaeum, de quo infra dicturus sum, Hesychius Milesius, cuius liber inscriptus est *περὶ τῶν ἐν παιδείᾳ διαλαμψάντων σοφῶν*. Welcker Allg. Lit. Zeit. 1835. Octbr. p. 229.

64) Polymath. c. 16.

65) Ad Callimach. fragm. p. 470. ed. Ernest.

66) Refero huc, quod Schol. Pind. Pyth. II. init. hoc carmen, quod nunc secundum est Pythiorum, Nemeaeum voluit esse. Cf. Boeckh. Praef. ad schol. p. X.

67) Hinc petitum arbitror, quod habet Harpocr. v. *Ἴων*. — *ἔγραψε δὲ καὶ φιλόσοφόν τι σύγγραμμα, τὸν Τριαγμὸν ἐπιγραφόμενον, ὅπερ Καλλίμαχος ἀντιλέγεσθαί φησιν ὡς Ἐπιγένους*. De hoc philosophico libro, qui *τριαγμοὶ* plurali numero ab aliis inscribitur, cf. Nieberding de Ion. Chii vit. etc. p. 96. Fortasse autem etiam hoc posuit Callimachus in choliambis, in quibus Ionis certe ut *πολυγραφωτάτου* mentionem factam esse Suidas v. *διθυραμβοδιδάσκ.* probat.

68) Ex hoc petita sunt, quae habent Athenaeus VIII, 336., e. de comoedia Alexidis *ἀσωτοδιδάσκαλος*, XI, 496. de fabula Diphili *Εὐνοῦχος*, Schol. Aristoph. Nub. 579. de Nubium didascaliis et fortasse etiam quae apud Ptolemaeum Hephaestionem extant ap. Bentl. p. 470.

69) Id credideris propter singularem numerum in illo qui supra positus est *πίναξ τῶν διδασκαλιῶν*, sed pluralem in eadem re habet Etym. M. 672. 28. Cf. infra not. 97. Ceterum, nisi vehementer fallor, quas Suidas Callimacho tribuit *Τραγῳδίας, Κωμῳδίας, Σατυρικὰ Δράματα, Μέλη* non sunt nisi tragoediarum, comoediarum, fabularum satyricarum et lyricorum carminum tabulae.

70) Athen. II, 70, a. ab Callimacho tradit *Ἀσίας περιήγησιν* ad Hecataeum insulanum (*νησιώτην*) referri, quam alii Hecataeo Milesio tribuant.

71) Huc refero, quod de Parmenidis carmine est apud Diogen. Laert. IX, 23, de

τῶν ῥητορικῶν (sc. *συγγραμμάτων*), suus deinceps reliquis litterarum generibus, suus etiam erat miscellae litteraturae, atque hic est [73]) *ὁ τῶν παντοδαπῶν συγγραμμάτων* vel [74]) *ὁ τῶν παντοδαπῶν πίναξ*. In his igitur tabulis de cuiusque scriptoris nomine, aetate, patria, genere, magistris, omni vita, librorum fabularumve inscriptionibus, argumentis, temporibus [75]) breviter disputabatur, ab suppositis germana discernebantur. Si in eo iudicio faciendo Callimachus erravit nonnumquam, si vel vehementer erravit, quis paullo humanior non ignoscet „opere in longo obrepsisse somnum", aut non indignabitur Caecilios (nam huius farinae hominibus sua videtur Photius [76]) debere) Callimachum imparem iudicando pronunciantes (*ὁ δὲ Καλλίμαχος οὐδ' ἱκανὸς ὢν κρίνειν*). Accedit quod, si Callimacho in tragicis quidem comicisque poetis recensendis licuit et publicarum tabularum sive *διδασκαλιῶν* fidem consulere et summorum hominum, Aristotelis, Theophrasti, Dicaearchi, Aristoxeni, aliorum conferre iudicia [77]) et ad eorum auctoritatem suum dirigere, in oratorum recensu faciendo neminem habuit sibi praeeuntem et pleraque omnia ipse primus in examen vocare debuit. — Contra Theocrinem oratio ut inter Demosthenicas referretur Callimachi [78]) iudicio factum est, quam non esse summi oratoris evincunt quae in ipsa ea oratione contra Demosthenem [79]) dicuntur; rectius eam Dinarcho vindicavit Dionysius; huiusne potius an Callimachi sequatur ea in re iudicium, dubius animi haeret Harpocratio [80]), propensus 11

Eudoxi magistris ap. eundem VIII, 86, de illius magistro et praeceptore ap. Procl. in Platon. Parmenid. quem excitat Bentl. p. 471. 72) Athen. XV, 669, d. 73) Id. XIV, 643, f., unde patet *πλακουντοποιϊκὰ συγγράμματα* sive varios variorum de placentis commentarios hic esse percensitos. 74) Id. VI, 244, a. ubi *δεῖπνα ὅσοι ἔγραψαν*, quotquot scriptores convivia scripserunt, ex eo indice excitantur. 75) Cf. quae excitavi not. 68. 76) Cod. 265. p. 491, b. cf. not. 85. Caecilium nominavi neque Dionysium Halicarnassensem, quod hunc certe in iudicio de fide orationum c. Aristogitonem faciendo maligne vellicavit, quicunque demum est, quem excerpsit Photius p. 491, a. 32. 77) De his cf. Meinekius Quaestt. Scen. III. p. 1 sqq. Aristoxeni *Τραγῳδοποιοί* commemorantur Ammonio v. *ῥύεσθαι καὶ ἐρύεσθαι*. 78) Dionys. de Dinarch. iudic. p. 653. 79) Cf. Demosth. p. 1333, 16. 1335, 25. 1336, 9. 80) v. *Θεοκρίνης — δῆλον ἔκ τε τοῦ κατὰ Θεοκρίνου εἴτε Δημοσθένους ἐστὶν εἴτε Δεινάρχου.* Hinc intelligitur etiam v. *ἀγραφίου* cum Tayloro et Bek-

tamen magis ad Callimachi sententiam [81]). Orationes adversus Boeotum de nomine et adversus Mantitheum de dote materna nunc inter Demosthenicas leguntur; Dinarcho, cuius non esse temporum ratio docet, Callimachus quoque tribuerit, quem non minus quam Pergamenos grammaticos in Dinarchi orationibus germanis et spuriis iudicandis Dionysius Halicarnassens [82]) vult paullo fuisse negligentiorem, quamquam, quinam sint *οἱ Δημοσθένους ἀφαιρούμενοι τοῦτον τὸν λόγον καὶ Δεινάρχῳ προςάπτοντες*, non significat Dionysius [83]). — Ex deperditis autem Demosthenis orationibus quod adversus Critiam [84]) orationem *περὶ τοῦ ἐνεπισκήμματος* Callimachus germanam dixit, quam suppositam Dionysius, et pro Satyro [85]) orationem adversus Charidemum quod Dinarcho tribuit, quam alii Demostheni adscripserunt, quis ausit nunc pronunciare, utrum iudicium rectius sit. Neque iniuria reprehenditur [86]) Callimachus, quod Prodicum inter oratores retulit, qui erat inter philosophos referendus; immo concedo in Demosthene [87]) et omnino in oratoribus [88]) in tabulas
12 referendis non pauca vel praetermisisse vel commisisse Battia-

---

kero scribendum esse *διδάσκουσι δὲ τοῦθ' οὕτως ἔχειν Δημοσθένης τε ἢ* [erat *τε καὶ*] *Δείναρχος ἐν τῷ κατὰ Θεοκρίνου καὶ Λυκοῦργος*. 81) Certe v. *ἐνδεκάζοντες* simpliciter excitat: *Δημοσθένης ἐν τῷ κατὰ Θεοκρίνου*. 82) de Dinarch. iudic. p. 630. 83) Id. ibid. p. 665. 84) Harpocr. v. *ἐνεπίσκημμα — ἔστι δὲ καὶ λόγος τις ἐπιγραφόμενος Δημοσθένους πρὸς Κριτίαν περὶ τοῦ ἐνεπισκήμματος, ὃν Καλλίμαχος μὲν ἀναγράφει ὡς γνήσιον, Διονύσιος δὲ ὁ Ἁλικαρνασσεὺς ὡς ψευδεπίγραφον*. 85) Phot. cod. 265. p. 491, b. *καὶ τὸν ὑπὲρ Σατύρου δὲ λόγον τῆς ἐπιτροπῆς πρὸς Χαρίδημον οἱ μὲν πρὸς τὴν κρίσιν ἔχοντες τὸ ἀσφαλὲς Δημοσθένους λέγουσιν εἶναι, ὁ δὲ Καλλίμαχος, οὐδ' ἱκανὸς ὢν κρίνειν, Δεινάρχου νομίζει, τινὲς δὲ ὑπεβάλοντο αὐτὸν Λυσίᾳ, καίτοι καὶ τὸν χρόνον ἔχοντες αὐτοῖς διαμαχόμενον καὶ τὸν τύπον ἅπαντα τῆς ἐργασίας καὶ τὰ πράγματα καὶ τὴν ἑρμηνείαν κ. τ. λ.* 86) Schol. Aristoph. Av. 692. *οὐκ ὀρθῶς δὲ Καλλίμαχος ἐν τοῖς ῥήτορσι καταλέγει*. 87) Ad Demosthenicarum orationum tabulam referendum quod est apud Dionysium Halic. de admir. vi dicendi in Demosth. p. 994. *ὃν ἐπιγράφει Καλλίμαχος ὑπὲρ Ἁλοννήσου*. 88) Memoratur Callimachi iudicium non tantum de Demosthenicarum et Dinarchearum, sed etiam de Lysiacarum orationum titulis ap. Dionys. de Isaeo 6. p. 594., ubi pro *τοῦτον ἐπιγράφει τὸν λόγον Καλλίμαχος περὶ Φερενίκου ὑπὲρ τοῦ Ἀνδροκλείδου κλήρου* noli dubitare quin sit cum Tayloro scribendum: *ὑπὲρ Φερεν. περὶ τοῦ Ἀ. κ.*

dam, sed idem ego nego, eo nomine Caeciliis licuisse Callimachum naso suspendere adunco. Neque vero hi Callimachi libri etsi toti erant in scriptoribus percensendis, res ipsas videntur neglexisse; immo cum legum tabulae (*νόμων πίνακες*) diserte excitentur [89], quibuscum „instituta Barbarica" (*νόμιμα βαρβαρικά*) Suidae [90]) commemorata arctius cohaeserint, atque de avibus [91]) commentarium ut in his tabulis infuisse credamus propria quaedam [92]) ratio suadeat, *ἐθνικαὶ* autem *ὀνομασίαι* [93]), sive „de rerum nominibus apud populos civitatesque alias aliis", „Mirabilia" (*θαυμάσια*), „de certaminibus" (*περὶ ἀγώνων*) et „de fluminibus" [94]) libri ab iisdem tabulis non abhorreant, non inepte coniecisse mihi videor, si parte quadam Callimachei operis quoddam quasi *Ὀνομαστικὸν* [95]) relatum esse censeam.

Tam late diffusa doctrinae spatia unus emensus est Callimachus. Huius aequales Alexander Aetolus, cum solas tragoedias, et Lycophro Chalcidensis, cum solas comoedias in unum colligendas et iusto ordine disponendas sibi sumerent [96]), poterant hi suum spatium, breve illud, etiam aliquanto curiosius et dili-

89) Athen. XIII, 585. *ἀνέγραψε δ' αὐτὸν ὁ Καλλίμαχος ἐν τῷ τρίτῳ πίνακι τῶν νόμων, καὶ ἀρχὴν αὐτοῦ τήνδε παρέθετο κ. τ. λ.* Ex hoc loco patet leges non serias tantum rerum publicarum sed fictas quoque philosophorum et lepidas conviviorum illis in tabulis locum habuisse. 90) v. *Φασηλιτῶν θῦμα.* 91) Unus Athenaeus semel *περὶ ὀρνίθων* appellat (IX, 388, d.), tribus aliis locis cum scriptoribus reliquis omnibus *περὶ ὀρνέων* dicit. 92) Movit me vocabulum *ἀναγράφειν*, quo utitur Schol. Aristoph. Av. 305. *ὁ δὲ ἐλεᾶς μήποτε ἐλείας ἐστὶν ἐν τοῖς Καλλιμάχου ἀναγραφόμενος* (sic enim cum Bastio scribendum). 306. *ἐν τοῖς Καλλιμάχου ἀναγέγραπται κέβλη.* 765. *Καλλίμαχος οὐκ ἀναγράφει τὸν πάππον.* 883. *ἡ γὰρ βάσκα καὶ καταῤῥάκται εἰσὶ παρὰ Καλλιμάχῳ ἀναγεγραμμέναι.* 1181. *τὴν κύμινδιν οὐκ ἀνέγραψεν ὁ Καλλίμαχος.* 93) Cum his, ni fallor, *κτίσεις νήσων καὶ πόλεων καὶ μετονομασίαι* Suidae, *περὶ μετονομασίας ἰχθύων* eidem, *μηνῶν προσηγορίαι κατὰ ἔθνος καὶ πόλεις* eidem excitatae ita cohaerebant, ut praemissas singularum insularum et urbium origines exciperent nomina aliquot rerum illustrium, veluti mensium, piscium, apud Graecos aliarum civitatium alia. 94) *περὶ τῶν ἐν τῇ οἰκουμένῃ ποταμῶν*, cuius partes fuerint *περὶ τῶν ἐν Εὐρώπῃ, περὶ τῶν κατ' Ἀσίαν ποταμῶν.* 95) De Onomasticorum forma et indole disputavi in Erschii et Gruberi Encycl. Art. III, 4. p. 6 sq. 96) Cf. Meinek. Qu. Sc. III. p. 3 sq.

gentius perlustrare. Neque magis mirum, quod Aristophanes Byzantius, Callimachi, Eratosthenis et Zenodoti discipulus, Philopatore et Philometore regnantibus clarus, quem bibliothecae Alexandrinae post Apollonium videri praefuisse supra dictum est, in iis quae *πρὸς τοὺς Καλλιμάχου πίνακας* [97], id est aut „adversus C. tabulas“ aut „commentarii caussa in C. tabulas“, scripsit, quaedam ab hoc vel commissa correxit vel omissa addidit. Atque hi Aristophanis commentarii ne ad omnes quidem Callimachi tabulas videntur pertinuisse, sed fortasse uno Pla-
13 tone [98]) excepto solas poetarum comprehendisse; certe oratorum nomine neque Aristophani neque Aristophaneis usquam denunciatur testimonium; poetarum autem cum Hesiodi et Lyricorum carmina disponeret, germana ab spuriis discerneret, verba recenseret et metricis colis distingueret, tum scenicorum potissimum fabulas accuratius est perscrutatus [99]). Aristophanis discipulus, magnus Aristarchus, qui origine Samothrax

97) De his Aristophanis commentariis quae egregia ad me perscripsit Godofr. Bernbardyus, collega coniunctissimus, si nunc publici iuris facio, gratiam non mediocrem spero ab lectoribus me esse initurum. „Constat Aristophanem Byzantium commentarios in Callimachi Pinaces reliquisse (v. Athen. IX. p. 408. F. coll. VIII. p. 336. E.), id est, indices litteratos ab illo conscriptos paulo copiosius enarrasse variisque accessionibus locupletasse. Hinc facillima patet via ad locum Etymol. M. v. *Πίναξ* resarciendum: *ὁ οὖν Καλλίμαχος ὁ γραμματικὸς ἐποίει πίνακας, ἐν οἷς ἦσαν αἱ ἀναγραφαὶ παρὰ τῶν ἀρχαίων. οἷς ἐντυχὼν ὁ γραμματικὸς ἐποιήσατο τὰς ὑποθέσεις τῶν δραμάτων.* Haud temere verba mendosa sic mihi visus sum redintegrasse: — *ἐν οἷς ἦσαν ἀναγραφαὶ ποιητῶν ἀρχαίων. οἷς ἐντυχὼν Ἀριστοφάνης ὁ γραμματικὸς κ. τ. λ.* Quis autem ignorat pervagatissima illa Argumenta, quae fabulis poetarum seenieorum sub Aristophanis praescriptione solent adiungi, saeculis quidem illa Byzantinorum hominum fabricata, sed ab vetustis fontibus ducta“. Haee Bernhardyus, quorum postrema videntur spectare ad aliquot argumenta prosa oratione perscripta, veluti quae Sophoclis Antigonae, Euripidis Medeae et Bacchabus praeposita sunt; nam iambica, quae Sopboclis Philocteta et Oedipus Rex, quae Aristophanis Acbarnenses, Equites, Aves, Ecclesiazusae et Plutus addita babent, quorum formam referunt etiam argumenta Nubibus et Lysistratae sine nominis praescriptione adiecta, videntur germana ipsius Aristopbanis neque ullam a Byzantiis hominibus passa esse mutationem. 98) Diogen. Laert. III, 61. 99) Wolf. Prolegom. in Hom. 216. Boeckh. praef. in Pind. Schol. p. XII sq.

ab Alexandrinis civitate donatus sub Ptolemaeo VI Philometore floruit Olymp. CLVI, non magis quam Aristarchi discipuli, quamquam ex hoc ludo quadraginta grammatici [100]) profecti dicuntur, in oratorum censura quidquam praestitisse videntur [101]). Namque Suidas sane cum Cratete multum contendisse Aristarchum auctor est; sed eas contentiones pertinuisse etiam ad indices scriptorum litteratos [102]) cur credamus, nulla idonea ratio est. Didymus autem Alexandrinus, *χαλκέντερος*, Aristarcheus, de quo in proxima commentatione dicetur, commentarios quidem in oratores scripsit, de spuriis et genuinis non iudicavit. Magna vero auctoritate erant Pergamenae tabulae [103]) (*οἱ Περγαμηνοὶ πίνακες*) ab grammaticis Pergamenis factae [104]), quae ut erant aetate posteriores ita etiam superioribus videntur diligentiores vel certe ampliores fuisse [105]). Quibus potissimum Perga-

---

100) Inter eos fuerunt Ammonius Alexandrinus, qui Aristarcho praeceptori in schola Alexandrina successit (Boeckh. Praef. in schol. Pind. p. XIV. Schol. Hom. Il. *κ'*, 397.), Aper qui Romae docuit et Didymum frequenter perstrinxit Augusti temporibus (Suid. v. *Ἡρακλείδης*), Apollodorus Atheniensis, Aristodemus Alexandrinus (Schol. Pind. N. VII, 1. Boeckh. l. c. p. XIV.), Demetrius Adramyttenus cognomine Ixion, Dicaearchus Lacedaemonius (Suid. s. v.), Menecrates, Pamphilus, Satyrus cui cognomen erat *Ζῆτα* (Phot. bibl. cod. 190. p. 151, b. 22.), fortasse etiam Menander, Aristis et Mnaseas (nam Suid. v. *Ἐρατοσθένης* duplicem patitur interpretationem). — Ceterum de forma *Καλλιμάχειοι* (s. *Καλλιμάχιοι*), *Ζηνοδότειοι*, *Ἀριστοφάνειοι*, *Ἀριστάρχειοι*, *Κρατήτειοι* et similibus cf. post Lobeckium etiam Lozynski de Hermippo p. 6. 101) Fuerunt, qui cum Hellanico Plutarchus, Pseudo-Plutarchus et Suidas in maioribus Andocidis oratoris referendis testimonium denunciant, grammaticum crederent esse eum, qui Agathocle, Zenodoti discipulo, usus praeceptore, ab Ptolemaeo Epitheta, adversario Aristarchi, constanter auditus esset (Suid. v. *Πτολεμ.* Fabric. bibl. Gr. VII. p. 62.), sed falluntur; nam Lesbius rerum auctor in Atthide non oratoris quidem Andocidis sed maiorum eius posuit memoriam. 102) In ea sententia est Bernhardyus ad Suid. v. *Ἀρίσταρχ.* 103) Dionys. Halic. de Dinarch. p. 661. *οὗτος* (sc. *ὁ λόγος*) *ἐν τοῖς Περγαμηνοῖς πίναξι φέρεται ὡς Καλλικράτους.* Subiungit Dionysius nescire se Callicratisne sit, cuius nullam praeterea aliam viderit orationem, sed illud sibi constare, multum eam ab Dinarchi indole distare, cui tributa sit vulgo. 104) Id. ibid. p. 630. *οὔτε Καλλίμαχον οὔτε τοὺς ἐκ Περγάμου γραμματικοὺς περὶ αὐτοῦ γράψαντας.* 105) Athen. VIII. 336, e. *οὔτε γὰρ Καλλίμαχος οὔτε Ἀριστοφάνης αὐτὸ ἀνέγραψαν ἀλλ' οὐδὲ οἱ τὰς ἐν Περγάμῳ ἀναγραφὰς ποιησάμενοι.*

menorum grammaticorum acceptae referendae sint, nemo narravit diserte, verissime tamen F. A. Wolfius [106]) ad Cratetem Mallotam eiusque scholam retulit. Ille enim, quem inter secundum tertiumque Punicum bellum Attalus legatum Romam misit, a quo primo Romani graeca grammaticorum doctrina imbuti sunt, non Homericorum tantum carminum recensione est nobilitatus, idque adeo ut Homerici inde et critici cognomen referret, sed uti Aristarchus, quocum perpetuam exercebat et acerrimam contentionem, sectam sive scholam condidit Pergami, claram discipulis, qui *Κρατήτειοι* a magistro suo dicebantur, quorum nomina aliquot Wolfius habet. Fortasse praeter ipsum Cratetem Artemon [107]), Asclepiades Myrleanus [108]), Athenodorus Solensis
14 Stoicus [109]), Carystius Pergamenus [110]), Demetrius Scepsius [111]), Democritus Pergamenus, Herodicus [112]), Cratetis auditor, Cornelius Alexander [113]) polyhistor, Tauriscus [114]) in illarum tabularum conficiendarum societatem vocati erant. —

Praeter Callimacheos et Pergamenos *πίνακας* fuerintne alii quoque oratorum, an verbis *οἱ τοὺς ῥητορικοὺς πίνακας συντάξαντες*, quibus quidem utitur Halicarnasseus Dionysius [115]), illi ipsi significentur, nescio [116]).

Atque haec quidem hactenus; nam Polemonem, Hypsicratem, Antigonum Carystium, quos inter *τοὺς περὶ πινάκων γρά-*

---

106) Prolegom. p. 276. [Nitzsch, Hall. A. L. Z. 1837. p. 103. Wegener de aula Attalica. p. 110—153.] 107) *Ἀρτέμων ὁ ἀπὸ Περγάμου* Schol. Pind. O. II, 16. Vossius de hist. graec. p. 335. Boeckh. praef. in schol. p. XIII. 108) Haec scribenti mihi non ad manus fuit Werferi de Asclepiadis disputatio in Act. Phil. Monac. II, 491 sqq. [Vid. Lehrs, Analecta grammatica. Regimont. 1846. H.] 109) Ab hoc Zenonis auditore (Diogen. Laert. VII, 38.) narrat Isidorus, rhetor Pergamenus (ap. Diog. VIII, 34.), cum bibliotheca Pergamena ipsius fidei mandata esset, abscissa esse ex libris *τὰ κακῶς λεγόμενα τοῖς στωϊκοῖς* quae non recte dixissent Stoici, fraude autem deprehensa rursus inserta esse. 110) Is *περὶ διδασκαλιῶν* scripsit; cf. Athen. VI, 235, e. 111) Cratetis et Aristarchi auditor. Boeckh. l. c. p. XXII. 112) Wolf. l. c. p. 277. 113) Suid. s. v. 114) Sext. Empir. adv. Gr. I, 12. 115) de Demosth. et Aristot. p. 725. [116) Qui apud Steph. Byzant. v. *Ἄβδηρα πλεῖστοι δ' Ἀβδηρῖται ὑπὸ τῶν πινακογράφων ἀναγράφονται* et v. *Αἶνος· οὕτω γὰρ ἀναγράφεται ἐν τοῖς πίναξι* commemorantur haud scio an huc pertineant. Rettulit aliquando Letronnius.]

ψαντας Diogenes commemorat Laertius (VIII, 188.), pictorum non librorum tabulas enarrasse, satis nunc constat; quae autem ab vitarum scriptoribus, praecipue Hermippo Smyrnaeo Callimachio (cf. Harpocr. v. Εὐθίας et argum. in Isocrat. orat. ad Philipp.), ab Demetrio Magnesio in doctissimo libro de homonymis sive de illustribus viris eodem nomine nuncupatis (Dionys. Hal. de Dinarch. iud. p. 632.), quae Augusti temporibus ab Caecilio Calactino et Dionysio Halicarnasseo, quae a Paulo Mysio ad germanas orationes ab suppositiciis discernendas praestita sunt, charta exclusi in aliam opportunitatem differimus.

V.

COMMENTATIO TERTIA DE ANDOCIDIS QUAE VULGO FERTUR ORATIONE CONTRA ALCIBIADEM *).

I.

3 Contra Alcibiadem orationem negamus ad Andocidem pertinere, quippe quam is neque potuerit sibi, neque alii gratificaturus, neque stili exercendi gratia scribere; alia autem orationem scribendi caussa et ratio nulla aut dici aut fingi potest. Non enim sibi scripsit, quippe quam personatus orator et eo tempore haberi fingat, cum inter se et Niciam et Alcibiadem de ostracismo certaretur, ut testularum relegationem ab se aversam in Alcibiadem declinaret; inter Andocidem autem et illos duumviros ea de re umquam esse decertatum, illud neque Lysias in oratione contra Andocidem aut alius quisquam sive oratorum sive scriptorum memoriae mandavit, et ne Andocides quidem ipse commemorat, quem, si id quoque periculum, si eam quoque calamitatem subisset aliquando, id in orationibus de reditu et de mysteriis non tantum credibile est commemoraturum fuisse, sed commemorare omnino oportuit, maxime in oratione de reditu §. 6. §. 9 sq. Accedit quod Andocides, antequam Hermarum mutilatorum argueretur, tantum abest, nt aliquid commiserit, quo civibus suis eum potuerit metum incutere, ut ostracismo dignum putarent; ut temporibus illis delituisse potius quam ceteris civibus ullo modo praestitisse videatur; adeo nihil de Andocidis illa aetate constat. Atque hoc loco dicendum mihi video de huius oratoris et natalibus et praetura, de quibus minus recte hodieque statui videtur. Quem enim Thucydides

[*) Praemissa Indici scholarum per aestatem a. 1837 habendarum.]

(1, 51.) auctor est classi viginti navium Atticarum, quae exeunte quarto anno Olympiadis sextae et octogesimae Corcyraeis auxilio veniret, cum Glaucone Leagri filio praefuisse Andocidem Leogorae, eum unus Taylorus [1]) statuit oratoris avum significari, reprehensus eo nomine ab Ruhnkenio [2]), quod seni octogenario classis detulisset praefecturam; quamquam, ut alios taceam, cum Phocio [3]) octogenarius exercitum duxerit, ne hoc 4
quidem nomine erat quod ita reprehenderetur Taylorus; reliqui igitur omnes cum Pseudo-Plutarcho [4]) et scholiasta Thucydidis [5]) faciunt, ut illud ad ipsum referant oratorem, quamquam hunc Lysias [6]) dilucide negat ulli umquam militiae aut equitem aut peditem aut trierarchum aut nautam aut ante aut post captas Athenas interfuisse; Lysiam autem credibile est ut accusatorem multa invidiose dixisse, auxisse alia, alia detraxisse, alia pressisse; tam impudenter mentitum esse credibile non est. Erant igitur, qui Ruhnkenium secuti huic loco fidem eo nomine detraherent, quasi vero res Andocidis parum cognitae fuerint orationis auctori, quam constat iam veteres criticos addubitasse Lysiaene esset; at vero oratio ut Lysiae non sit, certe nihil omnino continet, quod alioqui cum rerum memoria pugnare videatur. Verum ut nihil tribuas Lysiae sive ementito Lysiae, ipse certe Andocides, si vel alia in re minus est idoneus auctor, locupletissimus testis videri debet, cum testimonium contra se

---

1) Lection. Lysiac. 5. p. 253. Reisk. 2) hist. cr. orat. graec. p. 133 sq. Reisk. 3) Plutarch. Phoc. 24. Etiam Sophocles poeta octoginta amplius annos natus praetor fuisse statuendus esset, si vera traderet Plutarchus Nic. 15. Sed credibile est ab hoc esse male relata ad poetam, quae ad Sophoclem Sostratidae pertinuerint. 4) Vit. Andocid. init. Cum hoc faciunt Dukerus in Thucydid. l. c. et reliqui deinceps Thucydidis interpretes, Ruhnkenius l. c., Clinton F. H. p. 65. ed. Krüg., A. G. Becker de Andocid. p. 12. 5) *ὁ εἷς τῶν δέκα ῥητόρων ὥς φησιν Ἀκουσίλαος.* Acusilaum Gottleberus mira oscitatione antiquissimum rerum scriptorem intellegit, eumque incredibili socordia tacite sequitur nuperus interpres. Est grammaticus ignobilis intellegendus, uti Hellanicus fuit inter chorizontas. 6) c. Andocid. p. 134. R. §. 46. *οὐδεπώποτ' ἐκ τῆς πόλεως ἐστρατεύσατο, οὔτε ἱππεὺς οὔτε ὁπλίτης οὔτε τριήραρχος οὔτε ἐπιβάτης οὔτε πρὸ τῆς συμφορᾶς οὔτε μετὰ τὴν συμφορὰν πλέον ἢ τετταράκοντα ἔτη γεγονώς.* 7) Harpocr. vv. *καταπλήξ* et *φαρμακός.*

dicat; atqui is cum nullo eorum locorum, quibus et maiorum suorum et sua ipsius de republica Atheniensium merita iactat, militiae aut praeturae suae faciat mentionem, tacens disertius loquitur contra se, quam mille testes ex farina Pseudo-Plutarchi pro ipso loqui possunt. — Quid vero si ne per aetatem quidem credibile est, oratorem Andocidem illo anno classi praefuisse? Sane plerique omnes [8]) oratorem natum volunt esse anno primo Olympiadis septuagesimae octavae; eam enim extare temporum notationem apud auctorem vitarum decem oratorum, qui Plutarchi nomen prae se fert: *ἄρχει δὲ αὐτῷ τῆς γενέσεως ὀλυμπιὰς μὲν ἑβδομηκοστὴ ὀγδόη, ἄρχων δὲ Ἀθήνησι Θεογενίδης, ὥςτε εἶναι πρεσβύτερον αὐτὸν Λυσίου ἔτεσί που ἑκατόν.* Quo quidem loco nolui aut monstrum illud scripturae tollere *ἑκατόν*, cuius vice alii *ἐννέα*, alii *ὀκτώ*, alii *δέκα* correxerunt, aut invitis libris *ἀρχὴ* cum Méziriaco et Westermanno rescribere, quamquam illud Photii (cod. 261. pag. 488. Bekk.) *ἀρχὴν αὐτῷ τῆς γενέσεως γενέσθαι ἢ καὶ ὁ ὀλυμπιάδα* eam visum est commendare coniecturam; nam et *ἄρχει τῆς γενέσεως* tantum abest ut graecum non sit, ut reconditum aliquod dicendi genus videatur prae se ferre [9]); neque vero ea coniectura in ordinem recepta multum profeceris; immo haec quoque formula longe abhorret ab vulgari usu, ab more eo annum natalem significandi, quem ipse ementitus Plutarchus in vitis Lysiae et Isocratis sequitur; illic enim habet: *γενόμενος ἐπὶ Φιλοκλέους ἄρχοντος κατὰ τὸ δεύτερον ἔτος τῆς ὀγδοηκοστῆς ὀλυμπιάδος*, hic: *γενόμενος δὲ κατὰ τὴν ὀγδοηκοστὴν ἕκτην ὀλυμπιάδα ἐπὶ Λυσιμάχου.* Quis autem est ex cuiuscumquē generis scriptoribus, qui isto modo hominis natales significaverit: *ἄρχει* vel *ἀρχὴ αὐτῷ τῆς γενέσεως ὀλυμπιάς*? Nemo quisquam *). Fallor igitur aut latet hic longe aliud quam vulgo statuunt. Quod est enim gravissimum, contra eam temporis notam pugnat Lysias, pugnat Andocides, pugnant etiam quodammodo comici poetae Eupolis, Plato, Aristophanes. Lysias [10]) enim in oratione ea, quae fere anno tertio Olympiadis

---

8) Becker l. c. p. 9. Clinton p. 41. Kr., alii. 9) Cf. Boeckh. in Corp. I. Gr. I. p. 29. p. 276, b. p. 877. et mea de bon. damn. p. 233. [*) Tu vide Vateri Rerum Andocid. part. I. p. 33.] 10) verba adscripsi not. 6.

nonagesimae quartae sive habita est sive habita esse fingitur, Andocidem quadragenario maiorem appellat, quo anno, si esset Andocides re quidem vera natus Ol. LXXVIII, 1., iam sexagesimum sextum vel septimum annum egisset. Atque huic malo paravit sane medicinam Taylorus [11]), quam etiam doctissimo viro comprobavit, Clintoni [12]); iussit enim vel *ἑξήκοντα* rescribi vel servato *τετταράκοντα* subintellegi *ἀφ' ἥβης*, quorum hoc contra usum sermonis, utrumque contra veritatem pugnat, cum sex vel septem et sexaginta annos natus non vere dicatur „amplius sexaginta natus annos"; et quo usus est argumento orator, id ea sive coniectura sive interpretatione recepta plane perverteretur; nam ut apta est addita aetatis memoria in constanti et virili aetate, ita ab senio abhorret, et vir sexagenario maior si numquam militiam fecisse dicitur et opprobrii caussa dicitur, utique inepte additur: quamquam est iam sexagenario maior. An etiam hic ad ignorantiam oratoris refugiendum? Quid vero, quod ipse Andocides cum adversario facit suo? nam tum in oratione de reditu §. 7. *νεότητι* sive iuvenili imperitiae tribuit *), quae ab se post Hermas deiectos principio anni Ol. XCI, 2. commissa sunt, quo anno, si versus esset vulgaris calculus, octavum agebat et quinquagesimum annum; tum in oratione de mysteriis §. 148. liberos sibi nondum natos dicit, quo tempore si standum est ab eodem calculo, annum agebat sexagesimum nonum; sed quid verbis opus est, cum haec oratio nullum unum senii prae se ferat signum, immo in virilem et constantem aetatem solam omnis conveniat? Accedit comicorum testimonium, ex quibus Aristophanes tum in Nubium fabula (v. 108.), quam Ol. LXXXVIIII, 1., tum in Vespis (v. 1260.), quam sequente anno docuit (Ol.

---

11) In Lys. l. c. 12) ad a. 400, 3. p. 97. Kr. Ceterum quam Clinton ex verbis Lys. p. 229. §. 32. *οὔκουν χρὴ — οὔτε πρεσβύτερον ὄντα οὔτε νεώτερον ὁρῶντας Ἀνδοκίδην — σωζόμενον — ἀθεωτέρους γίγνεσθαι, ἐνθυμουμένους ὅτι ἥμισυς ὁ βίος βιῶναι κρείττων ἀλύπως ἐστὶν ἢ διπλάσιος λυπουμένῳ ὥςπερ οὗτος* provectioris aetatis significationem colligere vult, eam video in verbis inesse nullam. [*) Non huc pertinet Demosth. de corona §. 136. qui facinus quoddam ab Aeschine quadragesimum quintum annum agente perpetratum non sine ironia appellat *πολίτευμα τοῦ νεανίου τούτου*.]

LXXXVIIII, 2.), Leogoram Andocidis patrem perstringit, qui etiam nunc gallos phasianos alat; quo tempore, si verus esset vulgaris calculus, filius iam quintum vel sextum et quadragesimum annum, pater igitur iam, ut minimum dicam, sexagesimum quintum annum egisset, in quam senectam non cadere solet frivolae adolescentiae lusus. [Eupolidis vero et Platonis versus tractavit Meineke fragm. com. II, 1. p. 444. 2. p. 652.] Patet igitur esse ab sola Lysiae notatione progrediendum, et quem hic anno fere Ol. LXXXXIV, 3. quadragenario maiorem dixit, eum anno fere altero Olympiadis octogesimae quartae natum esse oportet *); tum potuit Andocides quae Ol. LXXXXI, 2. commissa ab se essent, cum vicesimum octavum annum ageret, per iuvenilem errorem excusare, idemque quo tempore de mysteriis orationem habuit, i. e. anno Ol. LXXXXV, 1., cum quadragesimum alterum annum ageret, spem liberorum alere.

Haec si recte disputavimus, patet Andocidem Leogorae, qui praetor classi Ol. LXXXVI, 4. sive LXXXVII, 1. praefuerit, ab oratore oportere esse diversum, quippe qui tum decimum egerit vel undecimum annum; ad avum oratoris, quem [13]) etiam Ol. LXXXIV, 4. cum Sophocle, Pericle et eodem Glaucone in expeditione contra Samios ducem credibile est fuisse, eam praeturam cur minus referamus, caussae nihil est; quod enim Taylorum reprehendit Ruhnkenius minus bene computasse tempora nec sensisse se seni octogenario classis praefecturam deferre, id si vel maxime verum esset, ut diximus modo, non erat vehementer vituperandum; sed verum esse numquam effici potest. Namque quod Leogoras abavus oratoris fere Olympiade sexagesima contra Pisistratum pugnavit, non hinc consequitur huius nepotem oratoris avum Ol. $\frac{86,\ 4.}{87,\ 1.}$ octogenarium fuisse; im-

---

[*) Cf. Vateri Rerum Andocid. part. II. in Iahnii Archiv f. Phil. IX. p. 165.]

13) Schol. Aristid. p. 182. Frommel. ex Androtione *τῶν δέκα στρατηγῶν τῶν ἐν Σάμῳ τὰ ὀνόματα* habet, atque inter ea nominantur etiam *Ἀνδοκίδης Κυδαθηνεὺς* (l. *Κυθαθηναιεύς*) et *Γλαύκων ἐκ Κεραμέων*. De temporibus eius expeditionis, de quibus acriter nuper disputatum est, vide Schultz de vit. Sophocl. poet. p. 44 sq. De Leagris Glauconis disputavit Meineke hist. crit. comic. p. 174.

mo illum si quo tempore praetor fuit, id est exeunte Olympiade sexagesima, annum statuamus egisse trigesimum quintum eademque aetate suscepisse Leogoram proavum oratoris, ab hoc autem aetatis anno quadragesimo susceptum esse. Andocidem avum oratoris, tum hic natus Ol. LXX, 4. agebat anno quarto Olympiadis octogesimae sextae sexagesimum quartum annum, quem nemo
dixerit exercitui ducendo esse ineptum; quamquam nihil vetat, 6
quominus Leogoram abavum anno Ol. 63, 2., Leogoram proavum Ol. 73, 2. suscepisse filium statuas; tum Andocides avus anno 86, 4. annum agebat fere quinquagesimum quartum. Verum quae nos de abavo tradimus, quoniam videmus ab aliis ad proavum referri, operae pretium est, quibus locis utraque nitatur sententia eos inter se componere. Etenim pro utraque ipse pugnare videtur Andocides, qui in oratione de reditu §. 26. ὁ τοῦ ἐμοῦ, inquit, πατρὸς πρόπαππος Λεωγόρας στασιάσας πρὸς τοὺς τυράννους ὑπὲρ τοῦ δήμου, ἐξὸν αὐτῷ διαλλαχθέντι τῆς ἔχθρας καὶ γενομένῳ κηδεστῇ ἄρξαι μετ' ἐκείνων τῶν ἀνδρῶν τῆς πόλεως εἵλετο μᾶλλον ἐκπεσεῖν μετὰ τοῦ δήμου καὶ φεύγων κακοπαθεῖν μᾶλλον ἢ προδότης αὐτῶν καταστῆναι, in oratione autem de mysteriis §. 106. haec habet: οἱ γὰρ πατέρες οἱ ὑμέτεροι γενομένων τῇ πόλει κακῶν μεγάλων, ὅτε οἱ τύραννοι μὲν εἶχον τὴν πόλιν, ὁ δὲ δῆμος ἔφυγε, νικήσαντες μαχόμενοι τοὺς τυράννους ἐπὶ Παλληνίῳ στρατηγοῦντος τοῦ Λεωγόρου τοῦ προπάππου τοῦ ἐμοῦ καὶ Χαρίου, οὗ ἐκεῖνος τὴν θυγατέρα εἶχεν, ἐξ ἧς ὁ ἡμέτερος ἦν πάππος, κατελθόντες τοὺς μὲν ἀπέκτειναν —. Qui loci cum inter se visi sint pugnare, Valckenarius, Reiskius et Sluiterus priorem corruptum censent atque ex altero ita emendandum, ut illic πατρὸς πάππος vel πατρὸς προπάτωρ vel πατρόπαππος rescribatur, quorum nihil aut per litterarum vestigia verisimile aut sua sponte credibile est; quam enim ob caussam maluisse dicamus oratorem dicere „ὁ τοῦ ἐμοῦ πατρὸς πάππος“, quae potuit brevissime dicere: „ὁ ἐμὸς πρόπαππος“? Accedit quod ista coniectura contra temporum rationem pugnat; namque, ut alia taceam, Andocidem avum oratoris satis constat anno quarto Olympiadis octogesimae tertiae foedus tricennale cum Lacedaemoniis conciliasse, quo quidem tempore, si Leogorae illius, qui contra Pisistratum Ol. LX. pugnavit, fuisset non nepos sed filius, an-

num egisset fere nonagesimum. Quare si in utraque oratione res agitur eadem, neque in oratione de mysteriis sui suorumque plane oblitus est orator, haec erit ex oratione de reditu in eam speciem redintegranda: *τοῦ Λεωγόρου τοῦ προπάππου τοῦ πατρὸς τοῦ ἐμοῦ*. — *ἐξ ἧς ὁ ἡμέτερος ἦν πρόπαππος*, quae emendatio et temporibus convenit, neque facilitatis laude caret, si quidem *τοῦ πατρὸς* credibile ante *τοῦ ἐμοῦ* per homoeoteleuton excidisse, atque inde factum esse, ut serpente errore *πρόπαππος* in *πάππος* mutaretur; denique commendatur ea coniectura quadam concinnitate; recte enim sibi opponuntur *ὁ πρόπαππος ὁ ἡμέτερος* et *ὁ πρόπαππος ὁ πατρὸς τοῦ ἐμοῦ*; neque vero offensioni est, quod proavum et abavum eodem nomine statuimus fuisse; quamquam Sluiterum interrupta nominum successio in familia Andocidis morata est, quem miror ne summi quidem meminisse oratoris, qui et ipse Demosthenes dicebatur et patre erat Demosthone. Quamquam fortasse ne hac quidem opus est mutatione, ubi de reditu orationem ad res Ol. LX. contra Pisistratum, de myster. orationem ad res Ol. LXVII, 3. contra Pisistratidas gestas referas; illae fuerint abavi, hae proavi oratoris. Nonnulla autem confudisse videtur Andocides in illa enarratione, quom etiam oratio de pace cum Lacedaemoniis rerum demonstrat fuisse imperitiorem; nam cum altero loco ita loquatur, ut de ea credas pugna agi, quae contra Hippiam tyrannum, qui urbem tenebat, ab exulibus Atheniensium auspiciis Alcmaeonidarum ad Lipsydrium, locum supra Parnetha, adverso Marte commissa est [14]), iniecta tamen Pallenii [15]) me-

---

14) Cf. Herodot. V, 62. Aristoph. Lysistr. 666. Athen. XIV, 695. e. Etym. M. 361, 32. Suid. v. *ἐπὶ Λειψυδρίῳ μάχη*. et s. *Λυκόποδες*. Hesych. vv. *ἐπὶ Λειψυδρίῳ*, *Λειψύδριον*, *Λιψύδριον*. Phot. vv. *Λιψύδριον* et *Λυκόποδας*. Accuratius de ea re egisse Aristotelem in republica Atheniensium ex Schol. Aristoph. l. c. apparet. 15) Herodot. I, 61 sq. Polyaen. I, 21. Schol. Aristoph. Ach. 234., unde patet tum ab Aristotele in eadem republica tum ab Androtione in Atthide eius proelii factam fuisse mentionem. Suid. et Phot. *τὸ ἀπὸ τῆς Παλλαινίδος*, *τὸ φοβερὸν ἀπὸ τῆς ἐπὶ Παλλαινίδι μάχης, ἐν ᾗ ἡττήθησαν Ἀθηναῖοι*. Ceterum *Παλλήνιον* apud Andocidem Minervae templum est Pallenidis, quod in pago Pallenes conditum erat, qui etiam deae nomen dedit *Παλληνίδος Ἀθηναίης*; moneo hoc propter Elmsleium, qui (in Eur. Heracl. 849.) au-

moria probat illud agi certamen, quod cum Pisistrato ipso post secundum exilium reditum moliente consertum est, in quo quidem proelio non, id quod Andocides dicit, penes eos qui contra tyrannum faciebant, sed penes Pisistratum victoria erat. Superest *Χαρίον* nomen, pro quo Stephanus in margine ignoti illo tempore *Χαβρίου*, Sluiterus (p. 9.) notissimi *Καλλίου* reponi iussit; mihi *Χάρμου* reponendum videtur; etenim Charmum novimus temporibus illis polemarchum fuisse; eundem scimus puerum ab Pisistrato amatum, virum Hippiae amore flagrasse [16]), et aram primum Amori consecrasse [17]) (Plutarchum enim, qui ab Pisistrato eam aram consecratam dicit, ipsum epigramma ab Athenaeo servatum erroris arguit), denique ab eodem constat susceptos esse et filiam forma egregia, Hippiae iuveni amasio suo collocatam [18]), et filium Hipparchum, qui post eiectos tyrannos, quos generis propinquitate attingebat, primus testarum iudicio urbe excidit [19]); neque enim incredibile est, qui postea cum Pisistratidis fecit, eum olim contra Pisistratum decertasse, immo affinitatem eius coniici licet ab Pisistrato esse eo ipso nomine quaesitam, ut per hunc adversarios sibi conciliaret et huius se praesidio tueretur. 7

Quid vero tandem illi loco ementiti Plutarchi faciendum? Illud videor mihi demonstrasse, neque apud quemquam scriptorem verbis *ἄρχει* vel *ἀρχὴ τῆς γενέσεως αὐτοῦ ὀλυμπιὰς ἑβδο-*

---

ctor est, ut *ἐπὶ Παλλήνῳ* apud Andocidem rescribatur, quasi vero aut pago nomen fuerit *Πάλληνον*, non *Παλλήνη*, aut *ἐπὶ Π.* de pago dici potuerit. Neque magis erat quod cum Valckenario rescriberetur: *Παλληνείῳ*. Temenioa enim *Διισωτήριον*, *Διπόλιον*, *Διοςκόριον*, *Φεῤῥεφάττιον*, *Ἀπολλώνιον*, *Ποσειδώνιον*, *Δημήτριον*, *Διονύσιον*, *Ἀφροδίσιον* satis tuentur scriptum simplici *ι* nomen. 16) In hunc modum licebit Plutarchum cum Athenaeo componere, quorum ille Solon. 1. *λέγεται*, inquit, *καὶ Πεισίστρατος ἐραστὴς Χάρμου γενέσθαι*, hic XIII. p. 609. d. *συνέβη* dicit *τὸν Χάρμον ἐραστὴν τοῦ Ἱππίου γενέσθαι.* 17) Pausan. I, 60, 1. 18) Clidemus ap. Athen. l. c. *Χάρμου τοῦ πολεμαρχήσαντος θυγατέρα ἔλαβεν Ἱππίας περικαλλεστάτην οὖσαν τῷ μετ' αὐτὸν τυραννεύσαντι.* 19) Harpocr. v. *Ἵππαρχος — ἄλλος δέ ἐστιν Ἵππαρχος ὁ Χάρμου, περὶ δὲ τούτου Ἀνδροτίων ἐν τῇ β' φησιν, ὅτι συγγενὴς μὲν ἦν Πεισιστράτου τοῦ τυράννου καὶ πρῶτος ἐξωστρακίσθη τοῦ περὶ τὸν ὀστρακισμὸν νόμου τότε πρῶτον τεθέντος δι' ὑποψίαν τῶν περὶ Πεισίστρατον, ὅτι δημαγωγὸς ὢν καὶ στρατηγὸς ἐτυράννησεν.*

μηκοστὴ ὀγδόη significari posse, ea Olympiade Andocidem oratorem esse natum et, si vel maxime significetur, falsum id ipsum esse et contra veritatem pugnare. Quodsi est coniecturae locus, coniecerim significari potius tempus, quo pater oratoris Leogoras natus sit; certe huius natales in illud fere tempus cadant necesse est, si etiam Olympiade octogesima nona iis vacavit lusibus, quos cum Platone Aristophanes perstringit; quare vide lateatne hic sententia fere haec (nam verba quis ausit praestare?): *ἀρχη[γὸς] δὲ αὐτῷ τῆς γενέσεως ὀλυμπιά[δα] μὲν ἑβδομηκοστὴ[ν] ὀγδόη[ν] ἄρχον[τος] δὲ Ἀθήνησι Θεογενίδ[ου, αὐτὸς δὲ κατὰ τὴν ὀγδοηκοστὴν τετάρτην ὀλυμπιάδα ἐγεννήθη, ἄρχοντος δὲ Ἀθήνησι Λυσανίου] ὥςτε εἶναι πρεσβύτερον αὐτ[οῦ] Λυσί[αν] ἔτεσί που [ἑκκαίδεκα].* Cur *ἀρχηγὸς τῆς γενέσεως* neque simpliciter *πατὴρ* dictum sit nescio; sed et *ἀρχηγὸς* et *ὀλυμπιάδα* et *ἄρχοντος* si erant per notas sive compendia scripturae scripta, in eum, qui nunc extat, modum facile perverti poterant; quae autem inter *Θεογενίδου* et *ὥςτε* excidisse conieci, poterant aberrantibus scribae oculis per homoeoteleuton omitti. Sententiae veritatem intelleget, qui Lysiam meminerit Ol. LXXX, 2. Philocle Athenis praetore esse uatum, quo si annis erat sedecim fere minor Andocides, huius natales incidunt in Ol. LXXXIV, 2. *) quo anno pater Leogoras, nisi mea me fallit coniectura, annum egit fere vigesimum sextum; orator autem si erat Ol. LXXXIV, 2. natus, recte anno Ol. LXXXXIV, 4. quadragenario maior ab Lysia dicebatur. Denique haud scio an Lysaniae praetoris uomen, quod non minus Ol. LXXVIII, 3. quam Ol. LXXXIV, 2. fastos obtinet, errori ansam dederit.

II.

Probavi, quod primum pollicitus sum, ante Hermas mutilatos nihil commisisse Andocidem, quo civibus suis cognosceretur,
8 nedum quo eum metum incuteret, ut se ostracismo dignum putare possent. Addo ne tempus quidem fingi ullum posse, quo Andocides cum Nicia et Alcibiade potuerit de ostracismo decertare. Neque enim iniri potuit id certamen aut ante aut post

---

[*) Cf. F. Vater, lectionum Andocid. spec. I. Berol. 1840.]

illud tempus, quo cum Nicia et Phaeace Alcibiades de testula ita certavit, ut re inter utrumque adversarium composita Hyperbolus inopinato testularum suffragiis urbe eiiceretur, id quod hieme anni primi Olympiadis nonagesimae primae factum esse nuper in commentatione de ostracismo [20]) evici. Nego ante illud tempus potuisse institui certamen, cuius caussa Andocidia oratio sit habita, quod in hac §. 22. captae Moli insulae mentio fit, Melus autem capta est ea ipsa demum hieme. Neque magis post illud tempus, cum vere eiusdem anni in Siciliam profecti sint Nicias et Alcibiades, unde neque Nicias umquam, neque Alcibiades antea revertit Athenas, quam cum summis calamitatibus et ipse conflictatus et patria in summum discrimen esset adducta, id est Ol. LXXXXIII, 2. Eo autem argumento nolo abuti, quod post Hyperbolum rerum scriptores aperte negant quemquam ostracismi caussa solum vertisse; nam poterat sane de ostracismo institui certamen, tamenetsi res eventu carebat; legem autem quae esset de testarum iudicio, eam conieci [21]) esse non diserte sed tacite abrogatam, cum Euclide praetore legibus singulis in examen revocatis ea lex in numerum probatarum legum non reciperetur. — Reliquum est igitur, ut in eo ipso certamine orationem habitam dicas, quod Phaeacem inter et Alcibiadem Niciamque esse institutum Plutarchus [22]) narrat, atque aut Phaeacis nomen, quae quidem Ruhnkenii sententia est, pro Andocidis nomine, errore sive Plutarchi sive scriptorum, quos Plutarchus secutus est, positum existimes, aut ipsum Andocidem ea oratione effecisse statuas, ut inter triumviros eos, qui ei certamini ineundo designarentur [23]), pro suo nomine Phaeacis

20) Cf. Erschii et Gruberi Encyclop. Art. III, 7. p. 184. 21) ibid. p. 180. 22) Nic. 11. Alcib. 13. 23) Designationem quandam factam esse ternorum plerumque civium, qui inter se ita de ostracismo certarent, ut eorum unus ea relegatione necessario esset plectendus, id primum oratio c. Alcib. §. 2. docet, cuius verba supra posui; dein idem ipsa ratio et rei natura suadet; nam nulla antea facta designatione eorum, de quibus ferrentur suffragia, dici vix potest, qua ratione tanta concio in suffragia mitti potuerit; denique idem reliquarum rerum analogia probat; veluti quod quotiens chirotonia sive manuum allevatione ab Attica concione munera deferebantur, designabantur candidati, id quod *προβάλλεσθαι* (veluti *ἐπιμελητὴν τῶν Διονυσίων, πυλαγόραν*) dicebatur.

nomen poneretur. At horum neutrum credibile; neque est enim simile veri aut neglegentia ignotius Phaeacis nomen pro notissimo Andocidis nomine poni, aut, alteram sententiam si malis sequi, huius rei omnem apud omnes scriptores intercidere memoriam potuisse. Sed quid multa? cum ipse personatus orator §. 2. se dicat cum Nicia et Alcibiade certare et uni eorum ostracismum **n e c e s s a r i o** subeundum esse (*οἱ δ' ἀνταγωνιζόμενοι — ἐσμὲν ἐγὼ καὶ Ἀλκιβιάδης καὶ Νικίας ὧν ἀναγκαῖον ἕνα τῇ συμφορᾷ περιπεσεῖν*), quod necessarium erat, id evitari et immutari nullo modo poterat. Namque quod in eodem hoc certamine Hyperbolus, qui non fuerat inter designatos, inexpectato excidit urbe, qui vero fuerant designati, eorum nemini carendum fuit civitate, hoc adeo fuit peculiare, ut nentiquam liceret in exemplum trahi.

III.

Postquam demonstravimus neque Andocidi testularum suffragiis committendo caussam rationemve cogitari neque commissi tempus fingi idoneum posse, reliquum est ut comprobemus personatum oratorem scripsisse alia, quae Andocides, si quidem sibi scripsit, non potuerit, alia non scripsisse, quae Andocides debuerit dicere. Quorum utrumque tum etiam magis patebit, ubi extare evicero in oratione, quae ne aequalium quidem dixisset quisquam, non extare quae eo in loco, ea in opportunitate aequalium nemo non scripsisset. Nunc vero satis habeo illud unum commemorare, quod partim quater iudicio eoque capi-
9 tali petitum se dicit, accusatores sibi acerrimos, in dicendo et agendo maxime strenuos fuisse, iudicum tamen sententiis liberatum se esse (§. 8. §. 36.), partim legationes iactat ab se reipublicae caussa in Thessaliam, Macedoniam, Molossiam, Thesprotiam, Siciliam et Italiam obitas, in quibus id praestitisset, ut alii cum Atheniensibus conciliati in gratiam redirent, alii foedus facerent et amicitiam, alii ab hostibus desciscerent; partim denique ludicras victorias gloriatur a se reportatas, *εὐανδρίας*, de qua est in commentatione proxima accuratius dicendum, tragici chori et lampadis sive cursus faces gestantium (§. 41 seq.). Ea omnia credibilene cadere in adolescentulum viginti sex vel septem annorum? Nam eum annum egit Andocides anno Ol. LXXXXI, 1., nisi meus me calculus fefellit,

quo eum natum statui Ol. LXXXIV, 2. Credibilene toties legatum esse missum, qui nondum ne senatoria quidem fuerit et heliastica aetate triginta annorum? Sed fac convenisse haec in Andocidem adolescentulum, unde illud explicandum, quod ea non modo Pseudo-Plutarchus et Photius in vitis oratoris non commemorant, sed ne orator quidem ipse vir factus ulla earum rerum neque in oratione de reditu neque in oratione de mysteriis gloriatus est? An deerat opportunitas? Immo non omittit in illa oratione, quae aut ipse tenuia pro exercitu Atheniensium Sami stationes habente fecit, „non ligna remis faciendis apta, non ferrum[24]), non frumentum, quae importavit, eaque ita exaggerat, quasi vero ea ipsa Atticum exercitum victorem, civitatem salvam fecerint §. 11 sq.; non omittit quae maiora olim maiores sui gesserant (§. 26.); in eadem etiam pollicitationes facit, et magnarum utilitatum occultam spem civibus suis ostendit, si se recepissent (§. 1—3. §. 19.); in oratione autem de mysteriis non tacet imperia, praefecturas, quaesturas maiorum suorum, non tacet res ab illis terra marique bene gestas, ut hac iniecta memoria iudices ad misericordiam sui commoveat; suarum legationum, suarum ludicrarum victoriarum nullam facit mentionem, quamquam ea

24) §. 14. *Πείσανδρος „ἄνδρες“ ἔφη „βουλευταί, ἐγὼ τὸν ἄνδρα τοῦτον ἐνδεικνύω ὑμῖν σῖτόν τε εἰς τοὺς πολεμίους εἰςαγαγόντα καὶ κωπέας.* Excidisse videtur *καὶ χαλκόν* per homoeoteleuton ante *καὶ κωπέας*; certe idem extat §. 12. Sequitur locus, quem cum „affectum“ Reiskius dicat, age levissima mutatione sanemus: *καὶ ἐπειδὴ ἐγίγνωσκον ἀπολούμενος, εὐθὺς προςπηδῶ πρὸς τὴν ἑστίαν καὶ λαμβανόμενος τῶν ἱερῶν, ὅπερ μοι καὶ πλείστου ἄξιον ἐγίγνετο ἐν τῷ τότε· εἰς γὰρ τοὺς θεοὺς εἶχον τὰ ὀνείδη οὗτοι, οἵ με μᾶλλον τῶν ἀνθρώπων ἐοίκασι κατελεῆσαι, βουληθέντων τε αὐτῶν ἀποκτεῖναί με οὗτοι ἦσαν οἱ διασώσαντες.* Scribendum est enim: *εἶχον τὰ ὀνείδη, οὗτοί με μᾶλλον κτλ.* quae licet duplici explicare ratione, aut ita, ut *εἶχον* sit prima persona: „Nam in deos poteram salutis meae gloriam referre; hos potius quam homines videtur mei esse misertum, atque hominibus interficere me volentibus hi fuerunt, qui servarint“ (tum *ὄνειδος*, quod constat ambiguae significationis verbum esse (cf. Schol. et Valckenarius ad Eur. Phoen. 808. et Muretus V. L. VI, 18.), ad laudem est referendum), aut ita, ut *ὄνειδος* de infamia intellegas, et *εἶχον* vocabuli subiectum statuas esse *τοὺς τετρακοσίους*; „nam apud deos (vel si mavis „in re divina“) ignominiam habuerunt“. In utraque explicatione *οὗτοι* bis positum de iisdem i. e. de diis dicitur.

erat movendis Atheniensium animis aptissima; quicumque usum et consuetudinem [25]) Attici fori non ignorat, fateatur necesse est in utraque oratione, in utraque opportunitate illas res nullo modo potuisse omitti, si re quidem vera in Andocidem cecidissent. Probavi igitur scripsisse ementitum oratorem, quae Andocides non potuerit dicere, quippe quae non cadant in Andocidem. Unde vero illud explicandum, quod in omni contra Alcibiadem oratione nulla res commemorata, ne verbum quidem unum positum est, quod in Andocidem solum conveniat, quod Andocidem agi tibi persuadeat? „O magna vis veritatis, quae contra hominum ingenia, calliditatem, solertiam facile se per se ipsa defendat“. Non caret veritas notis suis; sed fraus, verita scilicet ne convincatur aliquando, lucis odio abhorret ab notis certis; itaque amat sententias communes, quod in earum umbra latere se posse sperat, neque quidquam magis fugit, quam in eas res exspatiari, de quibus non licet dicere nisi interiore et accuratiore temporum scientia imbuto. Quid? credibilene in illa ostracismi opportunitate omissurum fuisse Andocidem, quibus *μισοδημίας* ab se crimen repellere potuerit, res ab maioribus suis contra Pisistratidas gestas (de myst. §. 106.), legationes, imperia ab populo Attico iisdem decreta, triumphos ab maioribus iisdem reportatos (de myst. §. 147. de pac. §. 6.)? omissurum, non Archelai quidem Macedoniae regis *πατρικὴν φιλίαν* commemoratam de redit. §. 11. (nam Archelaus anno demum Ol. LXXXXI, 3. id est aliquanto post eum ostracismum regnare coepit) sed Perdiccae amicitiam, qui pater erat Archelai; non defleturum, quod Leogorae patris, quod sororis, quae Calliae filio Teleclis nupserat, quod tot consanguineorum consuetudine, quod ipsa patria carendum, ne verbo quidem defleturum calamitatem, quod inter inquilinos in peregrina terra esset sibi habi-

25) Cf. Lys. pro Mantith. §. 17.; adv. Poliuch. de public. Nic. §. 21.; de bon. Aristoph. §. 57.; *ἀπολογ. δωροδοκ.* (or. XXI.) §. 1—10. *ποιεῖν τὰ προςταττόμενα* et *τὰς στρατείας στρατεύεσθαι* quoties actores et rei aut ab se factis gloriabantur in foro Attico aut ab adversariis sive male sive omnino non facta vituperabant! cf., ut his utar, Isaeum de Dicaeog. h. §. 35 sq. de Nicostr. her. §. 27. de Apollodor. h. §. 36 sq. de Philoct. h. §. 60.

tandum? Satis arbitror praestitisse me Andocidem hanc si scripsisset orationem certe non potuisse **sibi** scribere. — An igitur ut *λογογράφος* ediscendam dicendamque **alii** scripsit, Phaeaci fortasse, qua is, quem scimus in testularum certamine positum fuisse, uteretur in eo periculo? Nam post Antiphontem Rhamnusium [26]), quem primum orationes constat easque mercede accepta aliis scripsisse, non pauci eandem vitae rationem secuti sunt; Phaeacem autem Erasistrati et Eupolis dixit satis quidem habere loquentiae, sed parum aut nihil eloquentiae (*λαλεῖν ἄριστος, ἀδυνατώτατος λέγειν*) et Plutarchus [27]) cum aliis in rebus tum in dicendo fuisse inferiorem seribit, et plus valuisse in sermonis quadam et colloquii probabilitate quam in certaminibns publicis subeundis. Verum eorum nihil tantum apud me valet, ut quem scholiasta Aristophanis excellentem oratorem (*δεινὸν ῥήτορα*) appellat, quippe qui capitali in canssa etsi in re manifesta deprehensus se ita defenderit, nt in iudicio absolveretur, quem Aristophanes [28]) ipse *σοφὸν* dicit *συνερκτικὸν καὶ περαντικὸν καὶ γνωμοτυπικὸν καὶ σαφῆ καὶ κρουστικὸν καταληπτικόν τ' ἄριστα τοῦ θορυβητικοῦ*, eum aliena nedum Andocidis in dicendo opera indiguisse credam. Atque omnino quibns ostracismi periculum subeundum erat, non adeo poterant abhorrere ab orandi arte, ut temporibus illis, quibns quidem ipsa eloquentia vix in iustae disciplinae formam redacta erat, alieno ministerio uterentur. — Unum igitur reliquum est, ut stili exercendi, ingenii ostentandi caussa hanc ab Andocide scriptam dicas orationem. Nolo id ipsius iam Quintiliani refellere testimonio, qui I. O. II, 4, 42. „fictas“ inquit, „ad imitationem fori consiliorumque materias apud Graecos dicere **circa Demetrium Phalerea** institutum fere constat“, quoeum facit quodammodo quod ab **Aeschine** demum, postquam Athenis excidit et in Caria Rhodoque vitam egit, secundum sophisticae genus excultum, Aeschines primus declamationes (*πλάσματα καὶ μελέτας*) composuisse dicitur [29]). Nam ut taceam tum de fictis orationibus,

---

26) **Ruhnken.** de Antiph. p. 808. **Schoemann.** de lit. Attic. p. 707. C. F. **Hermann** Lehrb. d. griech. Staatsalt. §. 142. not. 16.

27) Alcib. 13. [**Bergk** comment. de reliqu. com. p. 337.]

28) Equit. 1374.

29) Cf. **Philostrat.** Prooem. ad vit. Sophist. pag. 481. **Phot.** pag. 20.,

quas suis historiis Thucydides interposuit, tum de *μελέταις* sive de declamationibus, quas, si minus ab Protagora [30]) Abderita, Prodico Ceo [31]), Theramene [32]) et Critia [33]), certe
11 ab Gorgia Leontino [34]), huiusque discipulo Alcidamante Elea-

a. v. 30. *λέγεται δὲ οὗτος πρῶτος ἐκεῖσε σχολάζων τὰ πλάσματα καὶ τὰς λεγομένας μελέτας συνθεῖναι.* 30) In hunc quidem censum nullus venit eorum librorum Protagorae, quos aetatem tulisse Diogenes Laert. IX, 55. auctor est, sed referre quodammodo huc possis „scriptas et paratas a Protagora rerum illustrium disputationes, quae nunc communes appellantur loci" commemoratas Ciceroni Brut. 12. 31) Prodicum Callimachus quidem suis in tabulis inter oratores retulit (Schol. Aristoph. Av. 193.); sed qui eius commemorantur Diogeni et Philostrato *λόγοι* (cf. Welcker de Prodic. p. 554.), fuerint omnes demonstrativi potius et didactici generis, veluti *πεντηκοντάδραχμος* et *δραχμιαία ἐπίδειξις* (Plat. Cratyl. §. 2.) et fabula de Hercule. Verum Prodici quoque fuisse communes locos Quintilianus (III, 1, 12.) testatur: „primi communes locos tractasse dicuntur Protagoras, Gorgias, Prodicus et Thrasymachus". 32) Quas ad Theramenem, cuius eloquentia una erat concionalis (Bibl. Coisl. p. 594.), Suidas refert *μελέτας ῥητορικάς*, sive *μελετῶν βιβλία γ'*, eas Ruhnkenius (hist. crit. orat. graec. p. 126. R.) ab recentioribus sophistis fictas, Welckerus (de Prodic. p. 569.) non declamationes sed in arte rhetorica vult versatas esse. 33) Critiae possis huc prooemia demegorica referre in scholiis ad Hermogenem commemorata, quippe quae ad fictas orationes proxime accedant. Critiam autem ut omnino hic loci nominarem, movit me Ciceronis auctoritas, qui quae de orat. II, 22. §. 93. habet: „Consecuti sunt hos Critias, Theramenes, Lysias; multa Lysiae scripta sunt, nonnulla Critiae, de Theramene audivimus; omnes enim retinebant illum Pericli sucum, sed erant paullo uberiore filo", quandam videntur indolis illorum hominum similitudinem indicare. Erat autem Critias creber splendidis sententiis, grandis verbis neque tamen minus perspicuus, qui ut debuerit nonnulla Gorgiae magistro, magis tamen ad Antiphontis genus accessit, ut scholiorum illorum auctori paene nihil videatur ab Antiphonte distare; cf. Bach. de Crit. p. 22. Spengel. script. art. p. 121. 34) Palamedis defensio, quae hodieque sub Gorgiae nomine extat, esset ea quidem hic imprimis commemoranda, quod imitationem iudicii forique refert, nisi eam non minus constaret spuriam esse (vid. Foss. de Gorg. p. 80 sqq.), quam quae eiusdem sub Gorgiae nomine circumfertur Helenae laudatio (Foss. p. 106.). Magis huc facit funebris laudatio ab Gorgia Atheniensibus in bello mortuis et publice sepultis scripta; quippe quam satis constat ab Gorgia peregrino homine ne potuisse quidem publice haberi, sed ostentationis caussa et scriptam et recitatam esse; erat igitur ea oratio ficta quidem, verum non ad imitationem fori, sed demonstrativi generis. Magis huc faciunt etiam communes loci, quos esse ab Gorgia tractatos et Quintilianus l. c. tradit, et

ta [35]), Thrasymacho Chalcedonio [36]), Antiphonte Rhamnu- 12

Cicero, qui l. c. sic pergit: „Quod idem fecisse Gorgiam, cum singularum rerum laudes vituperationesque conscripsisset“. Qnem in numerum non est quidem referendum ἐγκώμιον εἰς Ἐλείους commemoratum ap. Aristotel. Rhet. III, 14, 1., sed Achillis laudationes, de quibus vid. Foss. p. 78. [de fortitudinis laudibus dubitaveris v. Geel. nov. bibl. crit. V. p. 153.]
35) Non est quidem hic ex duabus declamationibus iudicandus, qnae sub eius nomine circumferuntur, qnarum prior, cui inscriptum est „Ὀδυσσέως κατὰ Παλαμήδους προδοσίας“, ficta est ad Attici iudicii similitudinem; altera, cui inscriptum est περὶ τῶν τοὺς γραπτοὺς λόγους γραφόντων ἢ περὶ σοφιστῶν· vix orationis speciem refert; nam earum neutra vereor cum Fossio p. 81. sqq. ne ad hunc pertineat Alcidamantem, quamquam aliud et Spengelio art. script. p. 174. et Welckero de Prodic. p. 555. placuisse scio. Verum λόγος Μεσσηνιακὸς Alcidamantis (Spengel. p. 176 sqq.), quem Archidamo Isocratis oppositum fuisse Spengelius putavit (l. c. p. XXIV.), erat, ni fallor, fictus ad exemplum deliberativae orationis.
36) Thrasymachum quod discipulum Suidas dicit Platonis fuisse philosophi et Isocratis oratoris, merito post Geelium (hist. sophistar. p. 202.) erroris arguit Spengelius l. c. p. 95., fortasse contrarium verum esse dicens; nimirum credibile apud Suidam μαθητὴν esse pro καθηγητὴν scriptum. [Contra dixit C. Fr. Hermannus disp. de Thrasymacho Chalcedonio sophista. Gottingae 1848.] Plato enim et Isocrates etsi alios duces magis secuti sunt, veluti Isocratem scimus Gorgiae plurimum tribuisse, Thrasymachi ut poterant per temporum rationem discipuli esse, ita caussae nihil est cur fuisse negemus; Thrasymacho autem, si est coniecturae locus, Demetrium eum, qui erat etiam ipse Chalcedonius orator et Thrasymacho antiquior, ducem crediderim fuisse; Diogen. Laert. V, 83. Γεγόνασι δὲ Δημήτριοι ἀξιόλογοι εἴκοσι, πρῶτος Χαλκηδόνιος ῥήτωρ καὶ Θρασυμάχου πρεσβύτερος. Quae de exitu hominis significantur ab Iuvenale VII, 203. „Poenituit multos vanae sterilisque cathedrae, sicut Thrasymachi probat exitus“, scholiasta in huno modum explicavit: „rhetoris apud Athenas, qui suspendio perit“, sed non idoneus auctor, qui talis rei fidem faciat. — Verum de Thrasymachi petulantia, impudenti arrogantia, acerbitate et animi tanta vehementia, ut nomen ei diceretur Thrasymacho ex re esse inditum (Athen. XI, 505, c. Spengel. p. 94. not. 9.), cuius vehementiae eam Plato de rep. I, 336. fecit descriptionem, ut quasi ab pictore in tabula expressam credas, de lucri fame, qua ducebatur homo, de morum doctrina, quam perniciosam publice profitebatur, ut qui ab bonestate iustitiam disiungeret, et banc ad nnam potentiorum utilitatem referret, non magis hic locus est dicere, quam de iis, quae circa ipsam rhetoricam novavit; ab eo „Τέχνην ῥητορικήν“ Snidas, „Μεγάλην τέχνην“ scriptam esse Schol. Aristoph. Av. 881. testatur, cui arti interfuerintne ἀφορμαὶ ῥητορικαὶ ab eodem Suida et Ὑπερβάλλοντες ab Plutarcho excitati, an hi quidem fuerint separatim editi, nescio;

sio [37]), Lysia [38]) et Platone [39]) scriptas esse constat: Polycra-

eiusdem „Miserationes“ sive Ἐλέους Plato et Aristoteles excitant, in quibus quidem de actione ad misericordiam commovendam instituenda ita egerit, ut non tantum doctrinam traderet, verum etiam exempla proponeret, quibus possent uti, quibus caussa esset dicenda; quos autem „communes locos“ ab Thrasymacho tractatos esse Quintilianus l. c. dicit, eos haud scio an ab Ἐλέων libro non fuerint diversi. Verum praeter illos communes locos et Miserationum exempla maxime hne pertinent hominis orationes, in quibus primum eum temperato usum esse dicendi genere, quod Lysiae quoque fuit, Theophrastus ap. Dionys. H. p. 464. et 958. testatur; orationum autem etsi demonstrativae et numero fuerint plurimae et maxime landatae sint, tamen quod Halicarnasseus Dionysius concionales negat aut iudiciales ab eo esse relictas (de Isaeo p. 628.: πᾶς δ' ἐστὶν ἐν τοῖς τεχνογραφικοῖς καὶ ἐπιδεικτικοῖς, δικανικοὺς δὲ ἢ συμβουλευτικοὺς οὐκ ἀπολέλοιπε λόγους), id, cum non tantum Suidas „ἔγραψε συμβουλευτικούς“ habeat, sed tum Clemens Alex. Strom. VI, 624. orationem eius ὑπὲρ Λαρισσαίων commemoret, tum Dionysius quoque ipse de Demosth. p. 959 sqq. luculentum exemplum ἐξ ἑνὸς τῶν δημηγορικῶν λόγων eius ponat, in quo ad integritatem restituendo optandum est nt etiam post Reiskium periclitentur eruditi homines, id igitur noli ita interpretari quasi vero quas ab eo negat relictas, easdem neget etiam scriptas omnino fuisse; dein tenendum est qnod Welckerus de Prodic. p. 565. advertit, concionales orationes, quae ad Thrasymachum referebantur, non videri veras fuisse sed fictas potius ad concionalium et consiliorum similitudinem. 37) Antiphontem Rhamnusium hoc loco commemoravimus, quod, etsi quo natus sit anno non satis constat, satius tamen videtur Pseudo-Plntarchum sequi et Suidam, qui eum tradunt Gorgia paullo maiorem fuisse. Qnod autem Ruhnkenius (de Antiphonte p. 797.) Antiphontem Ol. LXXV, 2. vel 1. natum esse statuit, persuasit ille doctissimis viris, persuasit etiam Clintoni, mihi non persuasit. Etenim cum Gorgiam fere Ol. LXXI, 1. natum esse Fossius de Gorg. p. 11. evicisse videatur, Antiphon, si esset Ol. LXXV, 2. natus, non ὀλίγῳ fuisset νεώτερος illo, sed septendecim annis, humanae vitae satis longo spatie, νεώτερος enim non est „posterior“, sed „iunior“. Dein quod habet Pseudo-Plntarchus γέγονε δὲ κατὰ τὰ Περσικὰ καὶ Γοργίαν τὸν σοφιστὴν ὀλίγῳ νεώτερος αὐτοῦ, id duplicem scrupulum movet, cum partim γέγονε non minus, immo fortasse etiam frequentius de flore aetatis, quam de anno natali apud Suidam et id genus grammaticos dicatur (cf. Heyse Quaest. Herod. I, 18. Pflngk. de Theopomp. Ch. pag. 10.), partim κατὰ τὰ περσικὰ non certius ad initium quam ad finem belli ab Xerxe gesti referatur. Neque quod auctor γένους Ἀντιφῶντος a Bekkero foras editi habet „κατὰ δὲ τὰ Περσικὰ γενόμενος συνήκμασε Γοργίᾳ τῷ σοφιστῇ“ scrupulos eos exemerit. Photius igitur quod scripsit „ὁ χρόνος ἦν καθ' ὃν ἤκμαζεν, ἐν ᾧ διαπέπρακται τὰ Περσικὰ ὀλίγῳ πρότερον Γοργίου τοῦ σοφιστοῦ γεγονώς“ peropportune utramque tollit dubi-

tes et Lysias fictam ille Socratis accusationem, hic fictam [13]

---

tationem et *γέγονε* docet de flore aetatis, *τὰ Περσικὰ* autem de tempore eo debere intellegi, quo plane confectum erat illud bellum; id autem tempus nullum aliud dici poterat, quam quod Cimonis ad Eurymedontem terra marique reportatam victoriam et Calliae illam quam fabulantur pacem, id est quod Ol. LXXVII, 4. secutum est; id si fere erat florentis Antiphontis tempus, hic natus sit necesse est non post Ol. LXXI, 4., ut quo anno ad Eurymedontem pugnatum est, annum, ut minimum dicam, fere egerit vicesimum quintum; nam alioquin non poterat circa id tempus *ἀκμάζειν* dici. Antiphontem autem si Sophilus pater suscepit, cum annum ageret vicesimum, fuerit hic natus fere Ol. LXVI, 4., ut, quo anno Alcibiades (natus Ol. LXXXII, 3.) puer in ipsius ludum litterarium itabat, id quod iam Ol. LXXXIV, 2. accidisse statui licet, annum fere septuagesimum primum egerit, quae aetas ludo litterario habendo ne hodie quidem inepta videtur. Neque vero Antiphontem iam anno Ol. LXXI, 4. natum esse, propterea incredibile dicendum, quod eundem Ol. LXXXXII, 1. satis constat ad populare imperium evertendum et ad dominatum quadringentorum instituendum unum plurimum contulisse et sublato eo dominatu capitis caussam optime dixisse; an incredibile est senes octogenarios illa esse mentis acie, animi alacritate, consiliorum copia? Minime vero. Ceterum nos sola probabilia sectamur, cum verum ipsum non liceat consequi. — Antiphontis autem huc non ars pertinet rhetorica, tribus ad minimum libris scripta, quae Polluci (VI, 143.) spuria videtur, non orationes pertinent aut concionales aut iudiciales, quas quod semel tantum pro se ipse dixit tum, cum capitis caussam peroravit, plerasque omnes aliis scripsit. Atque iudicialem orationem primus Antiphon ad edendum scripsit, ut nullam ferri orationem iudicialem, quae Antiphontem aetate antecedat, Photius auctor sit. Concionales autem, quas *δημηγορικῶν λόγων* nomine Hermogenes de form. orat. II, 11. p. 387. Walz. solus commemorat, nullas omnino ipse ad populum habuisse, sed omnes aliis videtur scripsisse; easdem significat Thucydides VIII, 68. verbis usus *καὶ ἐν δήμῳ πλεῖστα εἷς ἀνὴρ ὅςτις ξυμβουλεύσαιτό τι δυνάμενος ὠφελεῖν*; atque earumdem in numero fuerint orationes de Lindiorum et Samothracum tributis et *λόγος περὶ ἀνδραποδισμοῦ*. Huc igitur, ubi de fictis ad fori consiliorumque similitudinem orationibus agitur, sola pertinent tum quae (cf. Cicero Brut. 12.) similia locis communibus Protagorae et Gorgiae conscripta ab Antiphonte fuerunt, tum prooemiorum et epilogorum libri, tum tetralogiae sive deuterologiae, quas exercitationis caussa scriptas neque in iudicio habitas esse constat (Spengel. p. 118.), tum *ὀλιγαρχικὸς* et *πολιτικὸς λόγος*; qui enim *πολιτικὸν* ad concionales retulit orationes, Ruhnkenius, non videtur attendisse, ab Hermogene distingui inter *τοὺς δημηγορικοὺς* et *τὸν πολιτικόν*. Una alterave ex fictis sive exercitationis caussa scriptis Antiphontis orationibus latere videtur in scholiis ap. Spengel. art. scriptor. p. 211. [T. VII. p. 5. Rhet. Walz.] *λέγουσι δέ τινες δικανικὸν λόγον εἰρηκέναι πρῶτον Μενεσθέα τὸν στρατηγὸν*

14 eiusdem defensionem scripsit [40]); atque pro Nicia [41]) Attico

τὸν Ἀθηναίων, ὃς καὶ ἐπὶ Τροίαν ἀφίκετο· ἄλλοι δὲ λέγουσιν Ἀντιφῶντα, τοῦτον τὸν ῥήτορα κατὰ Θησέως περὶ τῶν Παλλαντιδῶν. Haec patet corrupta esse, non patet in quem sint modum ad integritatem revocanda; conieci „Ἀντιφῶντα· τοῦτον τὸν ῥήτορα [καὶ γεγραφέναι τὸν] κατὰ Θησέως ὑπὲρ τῶν Παλλαντιδῶν“, ut post Ἀντιφῶντα repetendum sit: δικανικὸν λόγον εἰρηκέναι πρῶτον. Conieci etiam: Ἀντιφῶντα τοῦτον τὸν ῥήτορα [καὶ γεγραφέναι τὸν] κατὰ Θ. Quae intercidisse statuo, poterant ab librariis omitti ab καὶ ad κατὰ aberrantibus. Ferebatur igitur antiquitus ad iudiciorum similitudinem facta oratio „Menesthei pro Pallantidis contra Theseum“. Cf. Plutarch. Thes. 13. *). Eam alii ad ipsum Menesthea retulerunt et primum voluerunt forensis eloquentiae exemplum esse, alii fictam dixerunt esse ab Antiphonte et sub persona Menesthei scriptam. — Ceterum Prooemiorum et Epilogorum libri et communes loci fuerintne ab Antiphonte separatim editi an partem constituerint artis rhetoricae, in medio relinquo. 38) Μελετῶν sive declamationum in numerum ex Lysiae orationibus retulerim primum ἐγκώμια Pseudo-Plutarcho, Photio, Suidae et Eudociae memorata, dein ἐπιταφίους; nam etsi qui nunc sub Lysiae nomine circumfertur ἐπιτάφιος, non huius est oratoris, tamen ἐπιταφίους λόγους (plurali numero) ab eo esse scriptos iidem scriptores memoriae mandarunt, quorum quidem ἐπιταφίων nullus fuerit quin exercitationis vel ostentationis caussa scriptus sit, si quidem funebris oratio Athenis tempore illo tantum in bello caesis ab Attico cive eo habebatur, cui senatus quingentorum illud detulisset munus; itaque ab Lysia, qui non civis Atticus sed ἰσοτελής erat sive municeps, neque eiusmodi oratio haberi neque alii habenda scribi poterat; munus enim illud non deferebatur nisi ei, qui tantum valeret eloquentia, ut non indigeret alieni oratoris ministerio. Denique ad declamationes Lysiae referendae sunt etiam aliquot συμβουλευτικοὶ λόγοι, quo nomine apud Dionys. Halic. de Lys. 8. et 16., sive δημηγορίαι, quo nomine apud Pseudo-Plut. Phot. et Eudoc. dicuntur; nam ut orationem περὶ τοῦ μὴ καταλῦσαι τὴν πάτριον πολιτείαν Ἀθήνησι Dionysius Halicarnasseus c. 22. scriptam quidem dicit uni ex primoribus civitatis, habitane autem sit an non habita, in medio relinquit, ita non paucae δημηγοριῶν non eo consilio ut ab aliis haberentur, sed ut ederentur, scriptae fuerint. 39) Satis est eo nomine Menexenum dialogum excitare, de cuius fide equidem etiam post Astii commentarium non magis dubito quam olim Dionysius Halicarnasseus dubitavit. 40) Polycrates patria Atheniensis (Πολυκράτης ὁ Ἀθηναῖος Dionys. de Isaeo p. 627. Suid. s. v.), aequalis erat Thrasymachi, Critiae, Socratis, Lysiae, Isocrate autem, quem constat Ol. LXXXVI, 1. natum esse, paullo maior

[*) H. Sauppius verba κατὰ Θησέως περὶ τῶν Παλλ. transposuit pone ἀφίκετο.]

duce oratio ut non sit referenda ad Lysiam, ad quem retulit

(Isocrat. Busir. §. 50. μὴ θαυμάσῃς εἰ νεώτερος ὤν), propter paupertatem sophisticam artem factitabat (ἐξ ἀνάγκης ἐλθόντα ἐπὶ τὸ σοφιστεύειν διὰ πενίαν hypothes. Isocr. Busir.); itaque ad eum ipsum spectant quae habet Isocrates §. 1. τοῖς ἀναξίως μὲν δυστυχοῦσιν, ἐκ δὲ φιλοσοφίας χρηματίζεσθαι ζητοῦσιν. — Athenarum urbe diu multumque carebat, id quod Isocrates oomprobat, qui uondum ei obviam factum et ab aliis tantum de eius calamitate se accepisse dicit; in Cypro tum, cum Isocrates Busiridis encomium scriberet i. e. post restitutos a Conoue lougos muros, sive post Ol. XCVI, 3., vixisse Polycratem, rectene tradat auctor illius hypothesis (σοφιστεύοντα δὲ νῦν ἐν Κύπρῳ) nescio; tenebat certe tum nou Salaminis tantum sed paeue omnis Cypri insulae imperium Euagoras, quem scimus Ol. CI, 3. mortuum esse; Graecorum autem, si Isocratis laudationi credendum (Euagor. §. 51.), multi et praeclari relictis suis patriis in Cyprum migrabant ibique domicilia sua pouebaut, ἡγούμενοι κουφοτέραν καὶ νομιμωτέραν εἶναι τὴν Εὐαγόρου βασιλείαν τῶν οἴκοι πολιτειῶν. Erant vero Polycrati et in Cypro discipuli (cf. Isoor. Busir. §. 47.) et idem Athenis nou ultimum locum in docenda arte orandi obtinebat (οὐ τὰ ἔσχατα ἐνεγκαμένου διδασκαλείου τοῦ Ἀθήνησι Pausan. VI, 17. extr.) et fortasse uou minus quam Gorgias in Thessalia quoque per aliqnot annos docuit; nam vix dixisset Pausanias l. c. ab Iasone Pheraeo Gorgiam pluris factum esse quam Polycratem, nisi uterque potissimum scholas dicendi habuisset apnd Thessalos. Discipulorum autem notissimus Zoilus fuerit Amphipolita (Aelian. V. H. XII, 10.), Anaximenis Lampsaceni magister, qui quidem Zoilus libros tum philosophicos, rhetoricos, grammaticos, historicos scripsit, tum Homeri vituperatioue apud aequales posterosque tantam infamiam meruit, ut nomen in proverbium abiret. Zoili enim tempora eum et aliorum testimoniis et Dionysii Halicarnassei satis sint certa, quorum hic de Demosth. p. 974. ita eum commemorat, ut inter Polycratem et Anaximeuem medios interponat Isaeum et Zoilum, in libro autem de Platone p. 757. post Isocratis discipulos Cephisodorum et Theopompum statim Zoili nomeu ponat, indoctior utique est Vitruvius, quam cui fidem habere liceat fabulam narrauti etiam multis aliis uominibus insipidam et incredibilium plenam, qua Zoilus ad Ptolemaeum Philadelphum ex Macedonia venisse fertur (Praef. lib. VII.). Polycrates autem, ut ad hunc redeat oratio, dicendi artem minus praeceptis quam exemplis videtur excoluisse; certe cum inter artium scriptores uullo loco, nullo numero sit, orationes non paucas scripsit; praeter orationes autem nt genealogias, fortasse Hippiae Elei sophistae exemplo excitatum, scripsisse singulari industria eum et edidisse statuam, movit me illud Isocratis (Busir. §. 8.) ὃ δὲ πάντων ἀτοπώτατον, ὅτι περὶ τὰς γενεαλογίας ἐσπουδακὼς ἐτόλμησας εἰπεῖν. Orator qualis fuerit, Dionysius docet, quo teste (de Isaeo p. 627.) κενὸς μὲν ἐν τοῖς ἀληθινοῖς, ψυχρὸς δὲ καὶ φορτικὸς ἐν τοῖς ἐπιδεικτικοῖς, ἄχαρις δὲ ἐν τοῖς χαριεντισμοῦ δεομένοις ἐστί. Ex demonstrativis autem orationibus sola, quod sciam, com-

Theophrastus, quamquam ea de re lubricum manebit iudicium,

---

memorantur encomia; encomium Agamemnonis antithetis, metaphoris et tropis plenum apud Demetr. de elocut. §. 120. p. 54. Walz., Clytaemnestrae apud Quintil. I. O. II, 17, 4., murium apud Aristot. Rhet. II, 24, 6., calculorum, testarum apud Menandr. sive potius Alexandrum rhetorem Rhet. Ald. p. 611. [T. IX. p. 334. Walz.], Thrasybuli ap. Aristotel. l. c. §. 3.; eidem quod Spengelius (script. art. p. 75 sq.) illud Helenae encomium vindicavit, quod nunc sub Gorgiae nomine circumfertur, vereor ut praetor prudens et aequus secundum eum vindicias dederit. Busiridis [Philodem. rhet. p. 72. ed. Gros. *οἱ ῥητορικοὶ σοφισταὶ βουσιρίδας καὶ πολυφήμους καὶ τοιούτους ἄλλους ἐγκωμιάζοντες.*] quale scripserit Polycrates encomium ex severa censura perspicitur, quam Isocrates in suo Busiride instituit; intellegitur hinc inscriptum illud fuisse *ἀπολογία ὑπὲρ Βουσίριδος* (§. 44.), sed tantum abfuisse ut defenderit Polycrates Busiridem, ut facta huic ab aliis crimina etiam auxerit, neque intra veracis famae fines se continuisse, sed multa poetarum mendaciis et calumniis tribuisse, multa de suo finxisse, quae ne similia quidem veri essent, sed contra temporum rationem pugnarent, usum etiam esse defensione levi et frivola, quod eadem iam aliis et ante Busiridem facta prae se ferret. Suadet igitur Polycrati Isocrates, ut in posterum eligat sibi dicendi locos et materias non pravas sed honestas; sin minus, ne certe ea dicat quibus sibi ipse infamiam contrahat, discipulos corrumpat et omnem dicendi artem suspectam vulgo faciat. Ea censura iustane sit, nescio; acerbam esse, fastus plenam et arrogantiae, et ab Isocrate vel iis in locis alto supercilio hominem maiorem natu despici videri, quibus quandam benevolentiae speciem prae se ferat (cf. §. 3.), satis videor mihi perspicere. Neque credibile alio animo eam censuram ab ipso acceptam esse Polycrate; certe huius auditor Zoilus *κατὰ Ἰσοκράτους τοῦ ῥήτορος* scripsit Suida teste. Atque haec de encomiis. [Addi poterant Helenae ac fortasse Alexandri.] — Scripsit vero Polycrates etiam accusationem Socratis, non qua in iudicio uteretur unus ex accusatoribus Socratis, immo aliquot annis eo iudicio posteriorem, quippe quae oratio longorum murorum a Conone sex annis post Socratem interfectum restitutorum memoriam contineat: immo ut alio loco scripsi „ingenii ostentandi caussa involantibus in tam illustre argumentum non minus aequalibus quam posteris, alio accusatorum, alio rei personam fictis exercitationis caussa orationibus in rhetorum palaestris tuente“. Id cum non animadvertissent Hermippus Callimachius Smyrnaeus, Themistius (XXIII. Sophist. p. 357, 20. Dind. *οἱ δικασταὶ ἐγοητεύθησαν ὑπὸ τοῦ λόγου ὃν ξυνέγραψε Πολυκράτης, Ἄνυτος δὲ ἐμισθώσατο*) Quintilianus (J. O. II, 17, 4. „is composuisse orationem, quae est habita contra Socratem, dicitur“), alii, vidit iam Phavorinus ap. Diogen. Laert. II, 39.; nam quod scripsit „*μὴ εἶναι ἀληθῆ τὸν λόγον τὸν Πολυκράτους κατὰ Σωκράτους*“ non significat „non esse eam orationem ad Polycratem referendam“, sed ut monstravit Bentleius epist. Socrat. p. 51. „fictam eam ab Polycrate esse exercitationis caussa“; vidit is quem Suidas secutus est v.

cum Dionysius Halicarnasseus ex multis argumentis, quibus com-

---

Πολυκράτης — τοὺς κατὰ Σωκράτους λόγους δεύτερος Ἀνύτου καὶ Μελήτου γράψας, viderunt Perizonius ad Aelian. V. H. XI, 10., Bentleius, qui diss. de epist. Socrat. VI. p. 50 sqq. rem egregie enucleavit, Kusterus ad Suid. l. c., Spengelius (art. scriptor. p. 141.). Eam orationem, etsi hac et Busiridis laudatione maxime superbiit Polycrates (Isocrat. Busir. 4. αἰσθόμενος οὐχ ἥκιστά σε μεγαλαυχούμενον ἐπί τε τῇ Βουσίριδος ἀπολογίᾳ καὶ τῇ Σωκράτους κατηγορίᾳ), ita tamen reprehendit Isocrates, ut eam Socratis laudationem potius dicat quam accusationem fuisse, quippe quae virum omnibus iudicantibus reliquorum omnium praestantissimum visum, Alcibiadem, Socrati discipulum dederit, quem nemo sciat ab hoc esse institutum, ut si liceret mortuis iudicium de orationibus facere, Socrates eius accusationis nomine plus ipsi esset gratiae habiturus, quam reliquis, qui eum consueverint laudare, laudationum caussa. Contra eandem accusationem Lysias scripsit πρὸς Πολυκράτην ὑπὲρ Σωκράτους ἀπολογίαν; in hac defensione cum omnino Palladiorum tum eius potissimum, quod Diomedi ereptum Demophilus Athenas attulisset, memoria posita, refutatumque erat illud Polycratis, quo Socrati negasset popularem fuisse animum, quippe qui in ore saepius habuisset illud Homeri (Iliad. 2. 198 sqq.), quo Ulixes dicitur verbis mitigasse si quos principes, verberibus accepisse si quos ex plebe turbantes repperisset; fides utriusque rei est penes Schol. Aristid. p. 102. (cf. Müller. Phid. vit. p. 21 sq.) et 180. Fromm. Ceterum utrumque crimen et de Alcibiade instituto et de Homericis illis versibus cum refellat etiam Xenophon. Mem. Socr. I; 2, 12 et 58., ut ab accusatore iactum, credibile multa sumpsisse Polycratem de vera Anyti accusatione et in suam rem vertisse. Ab Lysia autem, si est coniecturae locus, Polycratem crediderim magis amice reprehensum quam acerbe castigatum; nam cum hoc ab Isocrate factum sit, credibile Lysiam, uti solebat, etiam hac in re in alia omnia abisse, et quae excitatur ab Harpocratione (v. πεφοριῶσθαι) πρὸς Πολυκράτην κατ'. Ἐμπέδου ἐπιστολὴ probare videtur fuisse aliquod his oratoribus epistolarum commercium. Denique recte statuit Spengelius p. 141. ab hac Socratis defensione diversam debuisse esse eam, quam ab Lysia allatam Socrati ut pro se in iudicio uteretur Socratem ut commode scriptam laudasse, ut non virilem seque indignam improbasse fabulantur (cf. Lys. fragm. p. 28. p. 42.); modo ea fabula vera sit; sed non credo veram esse, multo minus aetatem tulisse fabulosam defensionem; quodsi enim schol. Platon. 330 Bekk. Meleti dicit mentionem facere etiam Lysiam ἐν Σωκράτους ἀπολογίᾳ et in Bekk. Anecd. 115, 8. ὑπουργία ἀντὶ τοῦ ὑπηρεσία. Λυσίας ἐν τῇ Σωκράτους ἀπολογίᾳ excitatur, atque inter Lysiae orationes tum Photius Σωκράτους ἀπολογίαν, tum Pseudo-Plutarchus Σωκρ. ἀπολογίαν ἐστοχασμένην τῶν δικαστῶν commemorant, non videntur aliam significare, quam quae Polycratis declamationi opposita erat; dicitur haec ἐστοχασμένη τῶν δικαστῶν (cf. Sintenis ad Plutarch. Pericl. II. p. 62. extr.), quippe quae magis forensi usui et mori responderit, quam aut quae

probari posse dicit eam orationem non esse Lysiae, nullum unum afferat, certe longe est Demetrio Phalereo antiquior; ea autem oratio non re vera habita erat ab Nicia, cum caussam captivus apud Syracusanos peroraret, sed ficta ab auctore ad fori similitudinem. Quintilianus igitur aut turpiter errasse aut non illud putandus est dixisse, ante Phalerensem Demetrium numquam fictas fuisse ad fori imitationem orationes, sed tum demum in singularem scholae industriam, in continuum exercitationum genus abisse; atque idem de iis iudicandum, qui Aeschinem primum declamationum auctorem ferunt. Quid quod Plato in Menexeno [42]) illud Socratem facit dicentem, ante compositas et paratas fuisse oratoribus orationes, quibus uterentur, ubi res et tempus ferrent? Itaque iam Andocidis temporibus orationes non paucas fictas et ostentandi ingenii caussa scriptas esse ab oratoribus et dicendi magistris non licet inficias iri. Verum Andocides quod vidit vel certe potuit videre, a quibus declamationes scriptae sunt, non propterea ipse censendus est scripsisse; quem neque veterum quisquam memoriae mandavit artem orandi esse de industria professum et quae una eius extat nulli dubitationi obnoxia oratio de mysteriis (nam orationes de reditu et de pace, quamquam harum quoque non alia est ratio, tamen quod in dubitationem vocatae iam sunt, rectene an secus, non quaeram in praesentia, minus idoneae fortasse ad hominis indolem iudicandam), ea igitur ut naturalem quandam loquondi vim et facultatem prae se fert, ita artem dicendi nullam ostendit. Id de Andocide iudicium iam veteres fecerunt critici, quorum cum nemo sit, a quo laudetur, nisi laudi vertas quod apud Pseudo-

re vera ab Socrate habita aut quae a Platone scripta est; nam hunc proxime accedere ad veram illam ab Socrate habitam inter peritos constat. Hic vero est Polycrates, a quo Aeschrion Samius iambographus ap. Athen. VIII, 335, c. scriptum dixit impudicum de rebus Venereis librum, qui Philaenidis sub nomine circumferretur; nam quae habet „*Πολυκράτης δὲ, τὴν γονὴν Ἀθηναῖος, λόγων τι παιπάλημα καὶ κακὴ γλῶττα*“ videntur in hunc imprimis cadere. [Rectius dubitatur iam ob aetatem Philaenidis. v. Orat. Att. ed. Baiteri et Sauppii T. II. p. 223.]. Eiusdem vero Polycratis sintne etiam *Λακωνικά* excitata ab Athenaeo IV, 139, d. in medio relinquo.
41) Cf. Dionys. de Lys. iudic. c. 14. p. 483 sqq. R. Spengel. p. 138 sqq.
42) p. 235, c. *εἰσὶν ἑκάστοις τούτων λόγοι παρεσκευασμένοι.*

Plutarchum [43]) et Photium [44]) simplex, inornatus, tenuis, non figuratus dicitur; Quintilianus [45]) et Hermogenes [46]) ita eum reprehendunt, ut alter eum paene de numero Atticorum oratorum excludat, alter nullam fere ei virtutem relinquat, qua orator spectatur; ab Halicarnasseo autem Dionysio duobus locis [47]) ita commemoratur, ut non propter eloquentiam probetur, sed dialecti ratio significetur. „At“, inquiet quispiam, „in canona tamen decem oratorum classicorum receptus est“. Id quantam vim habeat tum perspicietur, ubi et a quibus institutus canon, et quid in eo instituendo spectatum sit, inquisiverimus, id quod commentatione quarta facturi sumus.

---

43) *ἔστι δὲ ἁπλοῦς καὶ ἀκατάσκευος ἐν τοῖς λόγοις, ἀφελής τε καὶ ἀσχημάτιστος.* 44) *ἁπλοῦς τε κ. ἀ., ἀφελείας τε φίλος καὶ τῷ ἀσχηματίστῳ σχηματιζόμενος.* Ceterum tenendum est, quod habet Phot. p. 485, 35.: *ὅταν τις ἀσχηματίστους εἶναι λέγῃ λόγους, οὐ καθάπαξ οἰητέον τῶν σχημάτων αὐτοὺς ἀπεστερημένους εἶναι (τοῦτο γὰρ ἀδύνατον), ἀλλ' ὅτι τὸ ἐμμέθοδον καὶ συνεχὲς καὶ ἐῤῥωμένον τῶν σχημάτων οὐκ ἔστιν ὁρώμενον ἐν αὐτοῖς,* 45) J. O. XII, 10, 21. „Quapropter mihi falli multum videntur, qui solos esse Atticos credunt tenues et lucidos et significantes et quadam eloquentiae frugalitate contentos. — Nam quis erit hic Atticus? sit Lysias: hunc enim amplectuntur amatores istius nominis modum. Num igitur iam usque ad Coccum et Andocidem remittemur?“ 46) de form. II. Rhet. Walzii T. III. p. 389. *ὁ δὲ Ἀνδοκίδης πολιτικὸς μὲν εἶναι προαιρεῖται, οὐ μὴν πάνυ γε ἐπιτυγχάνει τούτου· ἀδιάρθρωτος γάρ ἐστιν ἐν τοῖς σχήμασι καὶ ἀδιευκρίνητος, καὶ τὰ πολλὰ ἐπισυνάπτει τε καὶ περιβάλλει ἀτάκτως διὰ τὸ ταῖς ἐπεμβολαῖς χωρὶς εὐκρινείας χρῆσθαι. ὅθεν ἔδοξέ τισι φλυαρὸς καὶ ἄλλως ἀσαφὴς εἶναι· ἐπιμελείας δὲ αὐτῷ καὶ κόσμου πάνυ βραχὺ μέτεστι, γοργότητος δὲ ὡσαύτως, καὶ μέντοι καὶ τῆς κατὰ μέθοδον δεινότητος ὀλίγον* (an *οὐκ ὀλίγον*), *ἀλλὰ καὶ σφόδρα ὀλίγον ἔχει, τῆς δ' ἄλλης σχεδὸν οὐδ' ὅλως.* 47) de Lys. iudic. p. 454. *Λυσίας — τῆς Ἀττικῆς γλώττης ἄριστος κανών, οὐ τῆς ἀρχαίας ᾗ κέχρηται Πλάτων καὶ Θουκυδίδης, ἀλλὰ τῆς κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον ἐπιχωριαζούσης, ὡς ἔστι τεκμήρασθαι τοῖς τε Ἀνδοκίδου λόγοις καὶ τοῖς Κριτίου καὶ ἄλλοις συχνοῖς.* de Thucyd. hist. iudic. c. 51. p. 941. *οὐδεὶς αὐτῶν* (oratorum et philosophorum Peloponnesii belli temporibus florentium) *κέχρηται ταύτῃ τῇ διαλέκτῳ* (Thucydidis), *οὐθ' οἱ περὶ Ἀνδοκίδην καὶ Ἀντιφῶντα καὶ Λυσίαν ῥήτορες, οὐθ' οἱ περὶ Κριτίαν καὶ Ἀντισθένη καὶ Ξενοφῶντα Σωκρατικόν.*

VI.

DE ANDOCIDIS QUAE VULGO FERTUR ORATIONE CONTRA ALCIBIADEM COMMENTATIO QUARTA *).

3 Delectum aliquando institutum esse monumentorum veteris Atticae eloquentiae, quae aetatem tulissent, et probatissimorum in numerum decem potissimum oratores Atticos relatos esse, quorum orationes non omnes quidem, at fere solae tum eloquentiam discentibus imitationi proponerentur, tum in grammaticorum scholis explicarentur, illud quidem satis constare arbitramur. Neque hoc magis dubium, comprehensos eo canone esse Antiphontem, Andocidem, Lysiam, Isocratem, Isaeum, Aeschinem, Demosthenem, Hyperidem, Lycurgum, Dinarchum. Primum enim horum vitae eo libro enarrantur, qui inscriptus est „Vitae decem oratorum“ (*Βίοι τῶν δέκα ῥητόρων*), qui quidem liber etsi, qua nunc est forma, ab Plutarcho, cuius sub nomine hodie circumfertur, non modo editus sed ne scriptus quidem vel raptim exaratus est eo consilio, „ut haberet quaedam quasi adversaria sive collectanea, in quae coniiceret, quaecumque ad decem oratores pertinerent, eorum vitas olim ex ordine accurateque descripturus“ [1]), solus tamen ex superstitibus scriptoribus unus tot

[*) Praemissa Indici scholarum per hiemem a. 1837—1838 habendarum.]

1) Haec fere et olim fuit Hieronymi Wolfii, et nunc est Gerardi Beckeri sententia, qui in libro, cui inscripsit „Andokides übersetzt und erläutert von G. A. B. Quedlinburg 1832“ data opera eo de libro commentatus est (p. 109 sqq.); in eandem sententiam discessit Westermannus in commentatione „de auctore et auctoritate libri qui inscribitur vitae decem oratorum“, quam Plutarcheo libello a se edito praemisit; eandem probare videtur etiam Welckerus in diar. Halens. (A. L. Z. 1836 Oct. mens. p. 206.). Quam si mihi minus placere fateor, ne quodam videar

continet rarissimarum et memorabilium rerum memorias, ut ex 4

---

obloquendi pruritu repugnare, dicam quod sentio. Adversaria quae sibi aliquis magnus scriptor suumque in usum congerat, ut accuratius aliquando ea describat suo interposito iudicio, non illud mihi tribuo, ut qua forma quave specie debeant esse definiam; largior aliam aliis formam placere, neque omnium posse eam esse speciem, quam in Lessingii nostratis collectaneis, quotquot bene sapiunt, admirantur omnes; neque ubi collectanea auctore vel mortuo vulgabuntur, limatam et tersam orationem, aut dilucidum et commodum ordinem expectabo; sed magnus scriptor etiam cum sibi scribit, non adeo suam exuerit personam, ut eam numquam prae se ferat, neque adeo obliviscitur sui, ut perpetuo inepta ponat iuxta egregia; in isto autem de decem oratoribus libro quid inest, quod aut ab sentiendi cogitandique aut etiam a scribendi ratione eum tibi prodat scriptorem, cuius indolem ut reliqua taceam ex vitis parallelis satis novimus? Nam quod extant in istis vitis, „quae licet Plutarchum earum auctorem esse aperte non demonstrent, tamen cum reliqua eius dicendi ratione minime discrepent“ (Westermann. p. 16.), quorum quidem numerus etiam augeri potest, quid hoc demonstrat, nisi, ut summum largiar, aliquam epitomatorem contraxisse cum Plutarchi libris familiaritatem? Etiam summo scriptori aliquid humani excidit; est tamen quoddam errorum genus, quod ab magno scriptore ne somniante quidem, nedum raptim scribente committi possit, quale, ut uno utar exemplo, illud est, quod in vita extat Antiphontis (p. 833.): postquam enim narravit sublato quadringentorum imperio Antiphontem proditionis esse reum factum et capitis supplicio affectum, haec subdit: *οἱ δὲ ὑπὸ τῶν τριάκοντα ἀνῃρῆσθαι αὐτὸν ἱστοροῦσιν ὥςπερ Λυσίας ἐν τῷ ὑπὲρ τῆς Ἀντιφῶντος θυγατρὸς λόγῳ (ἐγένετο γὰρ αὐτῷ θυγάτριον, οὗ Κάλλαισχρος ἐπεδικάσατο)· ὅτι δὲ ὑπὸ τῶν τριάκοντα ἀπέθανεν, ἱστορεῖ καὶ Θεόπομπος ἐν τῇ ιέ τῶν Φιλιππικῶν. ἀλλ' οὗτός γε ἂν εἴη νεώτερος Λυσιδωνίδου πατρός καὶ Κρατῖνος ἐν Πυτίνῃ οὐ πονηροῦ μνημονεύει* (fortasse scribendum: *Π. αὐτοῦ ὡς οὐ π. μν.*). *πῶς ἂν ὁ προτεθνεὼς καὶ ἀναιρεθεὶς ὑπὸ τῶν τετρακοσίων πάλιν ἐπὶ τῶν τριάκοντα εἴη;* Hic subsistam; nihil dicam, quam mediocriter in oratorem conveniat *ἱστορεῖν* vocabulum *) (*ἱστορεῖ Λυσίας*), neque quantopere repugnet concinnitati orationis, quod sequitur *ὅτι δὲ ὑ. τ. τριάκ. ἀπέθανεν, ἱστορεῖ καὶ*, ubi vel solum *καὶ* suffecisset: etiam illud feram supinae neglegentiae, quod de quo post quadringentorum imperium perduellionis supplicium sumptum scripserit, de eodem paucis versibus interiectis ita loquitur, quasi vero ab ipsis CCCC interfectum eum esse scripserit; sed tam insulso argumento, quale hoc est „quomodo enim, qui mortuus antea

---

[*) At eodem utuntur grammatici saepius, velut schol. Pind. Nem. III. 16. v. Toup. Opusc. I. p. 374. Itemque Plutarch. Moral. p. 1136. B. *ἱστορεῖ ὁ ἄριστος μελῶν ποιητὴς Ἀλκμάν.*]

limpidissimo fonte, ipsius fortasse Plutarchi, manasse, atque

---

et interfectus ab CCCC est, possit iterum esse sub XXX virorum dominatu", Plutarchum οὔτ' ὄναρ οὔθ' ὕπαρ nego uti potuisse. Omnino vel mediocriter sapiens non adeo desiperet, ut aut in unum conferret Antiphontem quae cadunt in plures, aut si in eum errorem lapsus resipisceret tandem, iterum eo laberetur, ut eundem narraret Antiphontem ad Dionysium priorem esse legatum missum et ab hoc propter quandam verborum contumeliam interfectum, abs quo Dionysio satis constat Syracusarum dominatum esse anno demum Ol. XCIII, 3. captum. Posuerit quaedam Plutarchus non suo ordine; haec per iniuriam, illa per neglegentiam turbaverit; sed eundem orsum modo ab verbis „φέρονται δὲ τοῦ ῥήτορος λόγοι ἑξήκοντα, ὧν κατειψευσμένους φησὶν Καικίλιος εἶναι τοὺς εἰκοσιπέντε", antequam pergeret „λέγεται δὲ τραγῳδίας συνθεῖναι καὶ ἰδίᾳ καὶ σὺν Διονυσίῳ τῷ τυράννῳ" interpositurum fuisse „κεκωμῴδηται δὲ εἰς φιλαργυρίαν ὑπὸ Πλάτωνος ἐν Πεισάνδρῳ" atque iterum cum oratore poetam Antiphontem commisturum, illud utique credibile non est. Quanto apud Photium pleraque et enarrata rectius vel certe ab erroribus magis vacua et disposita commodius; confundit hic quoque cum oratore poetam, interponit intempestive λόγος δὲ αὐτὸν καὶ τραγῳδίας συνθεῖναι ἰδίᾳ τε καὶ συνδιατρίβοντα Διονυσίῳ τῷ τυράννῳ, sed caret insulso argumento, quod notavimus, neque ab XXX sed ab CCCC interfectum illum esse ab Lysia memoriae mandatum esse scribit: Λυσίας δὲ τοὐναντίον ἱστορεῖ, φησὶ γὰρ μᾶλλον αὐτὸν ὑπὸ τῶν υ' ἀνῃρῆσθαι, id quod multo est probabilius. Nimirum ut Lysiae orationes ὑπὲρ τῆς Ὀνομακλέους θυγατρός et ὑπὲρ τῆς Φρυνίχου θυγατρός ad filias ἐπικλήρους duorum ex CCCC viris pertinuisse videntur, quorum quidem Onomacles eodem quo Antiphon decreto proditionis est reus factus, Phrynichus autem ante sublatam quadringentorum tyrannidem, inter quos unus plurimum potuerat, ab Apollodoro Megarensi caesus, post restitutum vero populare imperium iudicio ea de caede habito proditionis condemnatus atque etiam post mortem poenis affectus est iis, quae legibus erant in perduelles constitutae: ita probabile est eiusdem oratoris orationem ὑπὲρ τῆς Ἀντιφῶντος θυγατρός ad filiam Antiphontis eius pertinuisse, qui etiam ipse unus fuit ex quadringentis, neque ab hac oratione diversam fuisse orationem, quam Pollux ὑπὲρ Καλλαίσχρου appellat (X, 105.), immo inscriptam fuisse ὑπὲρ Καλλαίσχρου περὶ τῆς Ἀντιφ. θυγατρός; nam addit Pseudo-Plutarchus: ἐγένετο γὰρ αὐτῷ θυγάτριον οὗ Κάλλαισχρος ἐπεδικάσατο. Iam vero tres illae orationes etsi quo tempore sint habitae non constat, simile tamen veri videtur eas tum unius eiusdemque fere temporis, tum paucis post Euclidem praetorem annis esse habitas; nam aut fallor, aut illud quoque amnestiae erat, ut triumvirorum illorum bona olim publicata liberis eorum si non omnia certe ex parte redderentur; nam bonis non redditis quid erat, quod filiarum matrimonia trium adeo expetenda faceret, ut propinqui apud iudices certarent, ad quemnam singulae iure pertinerent, cuinam singulae lege nubere deberent? Verum enim vero ut vel eo demum anno, quo Lysias fato

luti tantum, ut iam fluat lutulentus plane, ab eo demum contraxisse videatur, a quo in hanc fuerit epitomen sive excerptus sive coactus. Tum eorumdem vitae ab Photio exponuntur cod. 259—268., qui quod Lycurgum ex reliquis, qui inter oratores referantur, nullo esse minorem, se tamen orationibus eius legendis nondum vacasse scribit [2]), id noli ita interpretari, quasi vero inter Lycurgum et reliquos novem oratores, quorum se legisse dicit orationes, sic distinxerit, ut eum minus quam reliquos pro classico habuerit. Denique easdem vitas probabile est traditas fuisse in libro *βίον τῶν δέκα ῥητόρων*, quem esse revera a Plutarcho scriptum huius filius Lamprias testatur, qui in indice librorum a patre suo scriptorum hunc librum quadragesimo loco commemorat. Neque alia desunt testimonia, quibus hos potissimum quos nominavimus eum ad canona pertinuisse comprobetur; nam praeterquam quod pro universis stant et Hermogenes [3]),

---

functus est suo Olymp. C, 2., id est triginta fere duobus annis post interfectum Antiphontem, haec ab illo scripta sit oratio, non poterat Lysias, qui quo tempore de Antiphonte supplicium sumebatur, Athenis fuerat, adeo aut errare, aut de industria fallere auditores, ut re vera ab CCCC narraret capitis supplicio eum affectum esse, quem plerique omnes tum probe meminerant illud post eorum tyrannidem sublatam passum a populo esse. Immo, ni fallor, Lysias in ea oratione, ut Antiphontem comprobaret ab populari imperio non abhorruisse, illud fecerit, inter CCCC eum pro restituenda re publica adeo laborasse, ut in collegarum odium incurreret, etiam morti destinaretur, et extremo mortis periculo legatus ad Lacedaemonios missus obiiceretur; id supinus lector in eam partem acceperit, quasi re vera ab CCCC capite eum multatum esse narraverit Lysias. Verum redeo in viam. Nam haec non est unius alteriusve loci, unius vitae, sed eadem totius libri ratio, quo decem oratorum vitae perscriptae sunt; evolve, ut hoc quoque utar, Andocidis vitam; scatet ea quidem sordibus, quas librariorum culpa contraxerit et quae maximam partem deficientibus melioribus libris nunc emaculari non possunt, sed quidquid per has sordes intellegi potest, nihil est non erroribus ipsius scriptoris inquinatum.

2) *τῶν μὲν θ' ῥητόρων οἱ λόγοι, ὧν ἐποιησάμεθα τὴν ἀνάγνωσιν ἐν τούτοις περιγράφεται ἡ μνήμη· Λυκούργου δὲ οὐδενὸς τῶν ἄλλων ὅσα γε τελεῖν εἰς ῥήτορας καὶ δημαγωγοὺς τὸ ἔλαττον φερομένου οὔπω παρέσχεν ἡμῖν ὁ χρόνος ἀναγνῶναι.*

3) Hic enim postquam civilis eloquentiae (*πολιτικοῦ λόγου*) auctores enumeravit Lysiam, Isaeum, Hyperidem, Isocratem, Dinarchum, Aeschinem, Antiphontes duos, Critiam, Lycurgum, Andocidem, (de form. orat. II, 11. p. 390. Walz.) ita pergit: *τῷ μὲν οὖν Δημοσθένει οἱ λοιποὶ τῶν δέκα, μεθ' ὧν καὶ ὁ Κριτίας, ὑποτεταγμένοι οὑτωσί*

et Scholiasta Hermogenis [4]) et auctor prolegomenon *τῶν στάσεων* [5]), sui singulis fideiussores et vindices sunt. Nam pro Antiphonte testimonium dicunt Harpocratio [6]) et Phavorinus [7]), pro Andocide Philostratus [8]) et Suidas [9]), pro Lysia Suidas [10]), pro Isocrate Photius [11]), pro Isaeo, Hyperide, Lycurgo auctor vitae Isocratis [12]), Harpocratio [13]), Suidas [14]), pro Aeschine Photius [15]) et scholiasta Luciani [16]), pro Dinarcho Sui-

---

πως τὰ δεύτερα καὶ τὰ τρίτα τοῦ δικανικοῦ τε καὶ συμβουλευτικοῦ τῶν λόγων εἴδους ἀποφέρονται. In scholiis Maximi Planudae T. V. p. 561. Walz. *δέον μετὰ τοὺς δέκα ῥήτορας διαλαβεῖν περὶ Κριτίου, μετὰ τὸν Ἀντιφῶντα τέταχεν αὐτόν· σχεδὸν γὰρ ὁ αὐτὸς εἶναι δοκεῖ τῷ Ἀντιφῶντι καὶ μηδὲν διαλλάττειν αὐτοῦ.* [Add. schol. Aesch. p. 27. ed. Turic. *τῶν δέκα ῥητόρων ὁ σκάριφος Ἰσαῖος — Ὑπερείδης — Ἰσοκράτης — Ἀντιφῶν — Δείναρχος — Λυσίας — Λυκοῦργος — Ἀνδοκίδης — Αἰσχίνης — Δημοσθένης —.*]

4) p. 198. Reisk. T. IV. p. 15. Walz. *ἐκ τῶν οὖν Ἀθηναίων καὶ οἱ δέκα ῥήτορες ἡμῖν ἐξεφάνησαν· ὧν πρῶτός ἐστιν Ἀντιφῶν ὁ Ῥαμνούσιος, Λυσίας ὁ Κεφάλου, Ἰσαῖος, Ἀνδοκίδης, Δημοσθένης, Αἰσχίνης, Λυκοῦργος, Ὑπερίδης, Δείναρχος.*

5) T. VII. p. 26. Walz. *Ὅτι τρεῖς χαρακτῆρές εἰσι τῆς ῥητορικῆς, οἷον εἴδη φράσεως, αὐστηρὸν, μέσον, ἰσχνόν. Θουκυδίδης μὲν τὸν αὐστηρὸν ἐπετήδευσε χαρακτῆρα καὶ Ἀντιφῶν ὁ ῥήτωρ ὁ τούτου διδάσκαλος, τὸν δὲ μέσον Δημοσθένης, Ὑπερίδης, Δείναρχος, Λυκοῦργος· τὸν δὲ ἰσχνὸν Αἰσχίνης, Ἰσοκράτης, Λυσίας, Ἀνδοκίδης, Ἰσαῖος· οὗτοι γάρ εἰσιν οἱ ῥήτορες οἱ διαπραττόμενοι.*

6) v. *Ἀντιφῶν. εἷς τῶν ι ῥητόρων.*

7) v. *Ἀντιφῶν. εἷς τῶν δώδεκα ῥητόρων*, quod patet esse corruptum.

8) de vit. Soph. II, 14. *βοώσης δ' ἐπ' αὐτὸν τῆς Ἑλλάδος καὶ καλούσης αὐτὸν ἕνα τῶν δέκα οὐχ ἡττήθη τοῦ ἐπαίνου μεγάλου δοκοῦντος ἀλλὰ ἀστικώτατα πρὸς τοὺς ἐπαινέσαντας, „Ἀνδοκίδου μὲν“, ἔφη, „βελτίων εἰμί“.*

9) v. *Ἀνδοκίδης — τῶν πρωτευόντων δέκα εἷς.*

10) v. *Λυσίας — εἷς τῶν μετὰ Δημοσθένους δέκα ῥητόρων.*

11) Cod. 159. p. 102. *Οὗτος μὲν οὖν ὁ ῥήτωρ (Ἰσοκράτης) σοφιστεύειν μᾶλλον ἢ τῶν κοινῶν προστατεῖν ὥσπερ καὶ οἱ ἄλλοι ἐννέα ῥήτορες, ὧν καὶ Δημοσθένης ἦν, εἵλετο.*

12) In Baiteri editione Panegyrici p. XLV. *ἔσχε δὲ μαθητὰς — Ὑπερίδην, Ἰσαῖον, Λυκοῦργον, οἵτινές εἰσι τῶν δέκα ῥητόρων τῶν κριθέντων καὶ ἀναγινωσκομένων.*

13) v. *Ἰσαῖος — εἷς μέν ἐστι τῶν ι ῥητόρων οὗτος*, quae habent etiam Suidas et Photius. Item Harpocratio v. *Λυκοῦργος — εἷς τῶν ι ῥητόρων.*

14) Suidas v. *Ὑπερίδης — Ἀθηναῖος ῥήτωρ τῶν πρώτων κεκριμένων δέκα εἷς.* v. *Λυκοῦργος — τῶν μετὰ Δημοσθένους κριθέντων ῥητόρων.*

15) Photius cod. 61. p. 20. *οὗτος ὁ Αἰσχίνης εἷς ἦν τῶν ι ῥητόρων.*

16) Schol. Lucian. Scyth. §. 10. *τοὺς περὶ Δημοσθένην λέγει δέκα*

das[17]); pro Demosthene autem satis iam in iis locis inest testimonii, quibus reliqui novem modo *οἱ περὶ Δημοσθένην ῥήτορες*[18]), modo *οἱ μετὰ Δημοσθένους ῥήτορες*[19]), nunc *οἱ μετὰ Δημοσθένους κριθέντες*[20]) vel *ἐγκριθέντες*[21]) *ῥήτορες* dicuntur. Quae cum ita sint, neque aut praeter hos alius quisquam in probatorum oratorum canona a quoquam tradatur esse relatus, neque omnino caussae quidquam sit, cur eum canona esse aliquando immutatum statuamus, illud iam licebit pro contestato haberi eo ordine, quocumque demum is tempore conditus sit, illos decem neque alios ullos esse comprehensos. Gramma- 6
ticus enim bibliothecae Coislianae[22]) quod omisso Dinarcho novem tantum numerat oratores, id describentium errori tribuendum est, neque audiendus Rankius, si credit (nam num credat, ex verbis eius[23]) non satis perspicitur) si igitur ab eo grammatico credit consulto esse Dinarchum praeteritum, quod is „non immerito a reliquorum numero excludi posse“ videretur; Hermogenes autem, cuius verba modo excitavimus, non credendus est Critiam quoque in ordinem referre, sed ita palam loquitur, ut hunc ab canone distinguat. Illud vero notabilius, quod grammaticus ille Coislianus *ῥήτορες*, inquit, *θ' Δημοσθένης, Λυσίας, Ὑπερείδης, Ἰσοκράτης, Αἰσχίνης, Λυκοῦργος, Ἰσαῖος, Ἀντιφῶν, Ἀνδοκίδης*; qui cum in enumerandis oratoribus neque temporis ordinem, quem ementitus Plutarchus[24]) in vitis secutus est, neque argumenti affinitatem sive eloquentiae

---

ῥήτορας Ὑπερίδην, Αἰσχίνην καὶ τοὺς λοιπούς, quibus explicat Lucianea haec: *παιδείᾳ καὶ λόγων δυνάμει τῇ Ἀττικῇ δεκάδι παραβάλλοις ἄν.* 17) Suid. v. *Δείναρχος — τῶν μετὰ Δημοσθένους ἐγκριθέντων εἷς.* 13) Schol. Luc. l. c. 19) Suid. v. *Λυσίας.* 20) Id. v. *Λυκοῦργ.* 21) Id. v. *Δείναρχ.* 22) bibl. Coisl. p. 597. 23) Rankius Vit. Aristoph. p. CXI. 24) Apud hunc ita se excipiunt oratores: Antiphon, Andocides, Lysias, Isocrates, Isaeus, Aeschines, Lycurgus, Demosthenes, Hyperides Dinarchus; apud Photium hoc ordine: Antiphon, Isocr., Andocid., Lysias, Isaeus, Aeschin., Demosth., Hyperides, Dinarchus, Lycurgus; Hermogenis ordo patet ex not. 3.; eius scholiasta quem sequatur ordinem, docet not. 4., ordinem prolegomenon videri licet ex eadem not. 4. Itaque consensu quattuor testium Antiphonti primus, sextus Aeschini, ab tribus consentientibus tertius Hyperidi, quartus Isocrati, nonus Andocidi, denique duorum consensu quintus Isaeo, decimus locus Dinarcho tribuitur.

genus spectaverit, id quod obversatum est Hermogeni, quid alind spectasse eum dicamus nisi dignitatem quandam et eloquentiae pretium? Id ut credamus facit etiam Demosthenes primo loco commemoratus, cum decem illi saepe significentur *οἱ περὶ Δημοσθένην* vel *οἱ μετὰ Δημοσθένους*. Qui igitur primas detulerunt Demostheni, iidem Andocidem in ultimum locum detruserunt, quem ex decem probatis habuit pro pessimo et infimo Herodes quoque ille Atticus, cuius festive responsum [25]) a nobis paullo ante ex Philostrato positum satis probat, ea de re etiam inter aequales Herodis convenisse omnino. Ab quonam autem habitus est delectus ille oratorum? Atque Ruhnkenius [26]) quidem, quem plerique deinceps sunt secuti, eam quoque laudem in Aristarchum contulit et Aristophanem Byzantium, recte notatus eo nomine ab Rankio [27]) nostro, qui illud recte docuit, ab veterum nullo id illis diserte tribui duumviris; poetas quidem constare ab iis alios esse in ordinem redactos, alios non receptos, eosdem de prosae scriptoribus iudicasse neminem memoriae prodidisse. Quod autem Rankius coniunctionem eam decem oratorum omnino „sine doctorum virorum conatibus" id est, si recte intellego, ab nullo docto homine factam sed quasi sua sponte „inter ipsos Athenienses ortam" vult, „quia decem oratores a Solone essent instituti", „doctorum virorum autem fuisse numero illi aut quos exemerant adiicere aut quos receperant eximere", id non uno nomine displicet. Quid enim primum illud monstrum decem oratorum ab Solone institutorum? Videtur accepisse Rankius aliquid de decem Atheniensium publicis oratoribus neque vero percepisse; neque enim de-

---

25) Nam illud *Ἀνδοκίδου μὲν βελτίων εἰμί* quod not. 8. commemoravimus, non ad morum pravitatem, sed ad eloquentiam Andocidis spectare recte observavit Rankius p. CXIII. not.

26) hist. crit. orat. Graec. p. 169.

27) de Aristoph. vit. p. CVII sqq. Hic non possum quin alium errorem Rankii notem, qui p. CXII. dicit ab Photio (cod. 61. p. 64. R.) non ad Aristarchum sed ad Phryniohum provocari, ut probet Aeschinem optimis esse aceensendum. Scilicet Aeschines hic non orator commemoratur, sed Socraticus, neque optimis oratoribus accensetur, sed Atticae dialecti optimis auctoribus; istud igitur abhorret plane ab ea re de qua nunc una agitur. Ceterum id ipsum Phrynichi Arabis iudicium amplius extat apud eundem Photium in cod. 158. p. 101, b. 20.

narius numerus in republica Attica decem tribubus ab Clisthene institutis prior erat, et oratores illi sive *συνήγοροι*, tam qui adiuvandis logistis et euthynis sorte legebantur [28]), quam qui legibus defendendis et reis persequendis creabantur suffragiis [29]), ipso Clisthene videntur aliquanto esse posteriores. Dein numero illi quod alios tradit exemptos, alios additos fuisse, id contra memoriae fidem pugnat. Omnino ut decem potissimum oratores 7
Atticos in ordinem recipientibus denarium numerum credas obversatum esse toties in rebus Atticis redeuntem, ordo ipse non potest quin doctae debeatur industriae, quae si vel maxime aliquid tribuit Attici populi iudicio, de oratorum suorum praestantia non pessimi iudicis, non tamen adeo nulla fuisse statuenda est, ut canona eum ipsos inter Athenienses quasi sua sponte ortum dici liceat. An Socraticae sectae [30]) quod decem potissimum etiam ipsae numeratae sunt, non doctorum arguto acumini debetur? Neque vero quod Rankius se fatetur „nullum inter viros doctos reperisse, cui hanc decem oratorum coniunctionem merito tribuere licuerit“, propterea par erat negare eam ab docto homine esse factam. Atque omnino antequam illum reperiri posse praefracte negaretur, erat eorum memoria diligenter colligenda, a quibus decas illa commemoratur. Quo facto etiam illud patebit, rectene ab Kiesslingio meo factum sit, quod in eleganti commentatione, quam nuper de Hyperide oratore Attico scripsit [31]), quam aliquot annis post, quam haec a nobis primum calamo exarata sunt, accepi, quod in ea igitur commentatione non tantum contra Rankium negat Athenis factam illam decem oratorum comprehensionem, sed diserte etiam contendit Alexandriae institutam neque ab rhetorum scholis sed a grammaticis esse profectam; scilicet quod rhetores in exemplis suis excitandis nulli oratorum delectui adstricti reperiantur, sed liberius versentur atque ex Stratocle quoque, Pythea, Polyeucto,

---

28) Aristotel. ap. Schol. Arist. Vesp. 689. (711.) Lex. Rhet. 301, 4. 29) Demosth. c. Timocr. 711. Harpocr. Phot. v. *συνήγοροι*. Schoemann de comit. p. 108. 224. 30) Diogen. Laert. II, 47. *τῶν δὲ φερομένων δέκα οἱ διασημότατοι.* — *ἐπεὶ κατάρχει (Πλάτων) τῶν δέκα αἱρέσεων.* 31) Hildburghusae 1837. 4. repetita cum Lycurg. fragm. p. 129 sqq.

Moerocle, aliis exempla repetant, id quod secus factum ab Harpocratione, Suida, Polluce, Photio, qui ultra decadis terminos non progrediantur.

Eorum igitur, qui decadis mentionem fecerunt, antiquissimus est, quod sciam, Caecilius Calactinus [32]), Siculus rhetor, homo libertinus, qui Archagathus antea dicebatur, latinum autem nomen ex manumissione demum cepisse videtur, atque Augusti temporibus [33]) simul cum rhetoribus Timagene Alexandri-
8 no [34]) et Hermagora [35]), cui Carioni cognomen erat, Romae elo-

32) Ita appellandus est, id qnod dudum perspectum est eruditis viris, is qui Athenaeo VI, 272, f. et XI, 466, a. (ubi cf. Casaub.) dicitur *Καικίλιος ὁ ῥήτωρ ἀπὸ Καλῆς ἀκτῆς*. Huius enim sive *Καλάκτης* urbis, quae sita erat medio fere in littore Tusci maris (Znmpt. ad Verrin. p. 518.), cives *Καλακτῖνοι* vocantur. Quamquam *Καικίλιος ὁ Καλακτίτης* est apud Phoebammon. de figur. T. VIII. p. 494. Walz. Eundem qnod Suidas v. *Καικ.* dicit *Καλαντιανὸν*, *Κάλαντις δὲ πόλις Σικελίας*, pervidendum est pertineatne ad Q. Caecilium Nigrum, Verris quaestorem, qnem domo fuisse Siculum tradit vetus argumenti enarrator, qui Asconii Pediani nomen prae se fert; ideoque haud scio an fuerit Galatinus ex Galate urbe Siciliae, scribendumque sit apud Snidam: *Γαλατινός· Γαλάτη δὲ π. Σ.* Certe quod Iudaeorum fidem secutum esse Caecilium Suidas auctor est, id iam ab Vossio et Toupio ad Longin. I, 1. merito ad Q. Caecilium relatum est, neque moror in diversa abeuntem Krnegernm de vit. Thuc. p. 34. 33) Snid. *σοφιστεύσας ἐν Ῥώμῃ ἐπὶ τοῦ Σεβαστοῦ Καίσαρος*, quacum temporis nota etiam illud conspirat, qnod et Timagenis et Hermagorae aequalis fuisse, Dionysio autem Halicarnasseo familiariter usus esse dicitur, unde patet quae apud Suidam sequuntur „*καὶ ἕως Ἀδριανοῦ*“ ad hunc Caecilium nullo modo spectare posse (quamquam qui a Suida huius Dionysii aequalis appellatur, Apion grammaticus cognomine *μόχθος*, sub Tiberio et Claudio docuit); ad tertium aliquem ab Tonpio sintne recte relata, in medio relinquo; nam mihi illa non minus quam quae reliqua habet lexicographus videntur vehementer luxata. 34) Snid. v. *Τιμαγένης — ἐσοφίστευσεν ἐν Ῥώμῃ ἐπί τε αὐτοῦ Πομπηΐου καὶ μετ' αὐτὸν ἐπί τε Καίσαρος τοῦ Αὐγούστου καὶ μετέπειτα ἅμα Καικιλίῳ.* De Timagene liberrimi oris homine cf. Ebert diss. Sicul. p. 134 sqq. 35) Snid. v. *Ἑρμαγόρας, Τήμνου τῆς Αἰολίδος, ὁ ἐπικληθεὶς Καρίων, ῥήτωρ. Ἐπαίδευσε δὲ οὗτος μετὰ Καικιλίου ἐν Ῥώμῃ ἐπὶ Καίσαρος Αὐγούστου καὶ τελευτᾷ πόῤῥω τῆς ἡλικίας.* Est hic Hermagoras iunior (*Ἑρμαγόρας ὁ νεώτερος* ap. Maxim. Planud. *σχολ. εἰς στάσ.* T. V. p. 337. Walz.), Theodori Gadarei anditor (Quintil. III, 1, 18.), artium rhetoricarum auctor (Strab. XIII, 621.), declamator non ignobilis, qui, ut Senecae verbis utar (Controv. II, 14. p. 190. Bip. 112. Burs.) „raras sententias dicebat, sed argutas et quae audito-

quentiam non sine laude docebat. Hic cum alia scriberet, quae pertinerent ad dicendi artem, tum singulari industria de indole et ingenio decem oratorum (περὶ τοῦ χαρακτῆρος τῶν δέκα ῥητόρων) est commentatus. Adversus hunc Toupius ab Lysimachide scriptum arbitratur librum πρὸς Καικίλιον περὶ τῶν παρὰ τοῖς Ἀττικοῖς ῥητόρων, Ammonio excitatum v. θέωρος restituendumque eo loco περὶ τῶν ι παρὰ τ. Ἀ ῥ.; Valckenario enim ἑορτῶν pro ῥητόρων rescribenti Suidae obstare auctoritatem, id quod non animadversum fuisse dicit viro doctissimo. Quam significet auctoritatem Toupius, nescio; neque enim quod de oratorum indole scriptum esse ab Caecilio Suidas auctor est, propterea Lysimachides quoque, si quem librum Caecilio vel inscripsisse vel opposuisse dicitur, eo libro statim putandus est de oratoribus egisse; Valckenarii autem coniecturam duobus opinor argumentis niti; altero eo, quod Lysimachidem de festis diebus esse commentatum ex Harpocratione constare videtur, ab eodem esse de oratoribus scriptum nemo tradidit; altero eo, quod de discrimine inter θεωρεῖν et θεάσασθαι et de origine θεωρικοῦ vocabuli apud Athenienses probabilius est in libro de festis diebus quam in libro de oratoribus fuisse expositum. Addam tertium quoddam; Lysimachidem de oratoribus Atticis si ipse quoque scripsisset eumque librum ei opposuisset libro, quem Caecilius de eodem argumento ediderat, inscripturum potius fuisse περὶ τῶν ι Ἀττικῶν ῥητόρων, quam περὶ τῶν παρὰ τ. Ἀ. ῥ. Ceterum omnis res continetur sola probabilitate sive similitudine

rem diligentem penitus afficerent, securum et negligentem transcurrerent", distinguendus ille ab nobilissimo Hermagora, qui etiam familiam ducebat, quos „Hermagoreos" Quintil. VII, 4, 4. vocat. (Οἱ Ἑρμαγόρειοι memorantur etiam apud Walz. Rhet. Gr. VI, 52. VII, 308. οἱ περὶ Ἑρμαγόραν autem (II, 513.) nihil nisi ipsum Hermagoram significant). „Fecit enim ille velut propriam viam, quam plurimi sunt secuti". (Quint. III, 1, 16.) Huius disciplinam Cicero (Brut. 76.) „ad ornandum inopem, ad inveniendum expeditam" appellat, praeceptis autem (ibid. 78, 3.) „ornamenta non satis opima dicendi — sed apta quaedam et parata singulis caussarum generibus argumenta tradi" dixit, atque omnino ita eum reprehendit (Quint. III, 5, 15.), ut tamen in rhetoricis eum sequatur (III, 6, 58.; 11, 18.). Contra hunc Pompeius Magnus ex Mithridatico bello reversus Rhodi declamavit (Plutarchi Pomp. 42.). Cf. Westermann. hist. eloq. gr. p. 178 sq. 181. 182 sq. [Piderit, de Hermagora rhetore. Hersfeldae 1839.]

veri; atque, cum Valckenarii coniectura etiam mihi displiceat, si quidem Lysimachidae liber non „de festis diebus“, sed „de mensibus Atheniensium“, vel, ut plurimum largiar, „de mensibus et de festis Atheniensium diebus“ inscriptus fuisse videtur [36]), ego quoque aliquid de meo periclitabor; potuisse in eo agi de iis quae oratorum Atticorum vel propria vel dubia sunt, eumque librum opponi commentariis Caecilii sive iis, quibus hic universos decem oratores comprehendit, sive iis, quibus unum alterumve eorum enarravit; potuisse denique eum inscribi „περὶ τῶν ἰδίων τῶν (vel π. τ. ζητουμένων τῶν) παρὰ τοῖς Ἀττικοῖς ῥήτορσιν, neque eam quidem mutationem nimis ab tradita scriptura recedere, nemo facile negabit, coniecturam hanc veram esse ne ego quidem praestiterim. Sed revertamur ad Caecilium. Quem hic librum de ingenio decem oratorum scripsit, sitne is separatim editus, an simul cum eo tum commentarii, quos „de Antiphonte“, „de Lysia“, „de Demosthenis orationibus germanis et spuriis“, tum comparationes, quas et „inter Demosthenem et Aeschinem“ et „inter Demosthenem et Ciceronem“ instituit, tum libellus „de iis quae [37]) oratoribus

36) Cum **Harpocrationi** bis et v. *Μαιμακτηριών* et v. *Μεταγειτνιών* excitetur *Λυσιμαχίδης ἐν τῷ περὶ τῶν Ἀθήνησι μηνῶν*, patet qui uno loco, v. *Σκίρον*, commemorantur *οἱ γράψαντες περί τε ἑορτῶν καὶ μηνῶν Ἀθήνησιν, ὧν ἐστι καὶ Λυσιμαχίδης*, ne id quidem probare, Lysimachidae librum utroque nomine, nedum illud solo *ἑορτῶν* nomine inscriptum fuisse. 37) **Suid.** *περὶ τῶν καθ' ἱστορίαν ἢ παρ' ἱστορίαν εἰρημένων τοῖς ῥήτορσι.* [Cfr. **Krueger** hist. phil. Studien p. 104.] Esse hunc eundem librum, quem *περὶ ἱστορίας* **Athenaeus** XI, 466, a. inscripsit, **Vossius** de histor. graec. p. 179. pro certo posuit, **Toupius** eos pro diversis libris habet, dubius haeret ea de re **Schweighaeuserus**. Ego facio cum Toupio, qui ab utroque libro recte etiam commentarium Caecilii de bellis servilibus distinxit. Ceterum, ut hoc quasi praeteriens moneam, quem **Osannus** noster (Beiträge zur griech. u. röm. Litter. Gesch. I. p. 239.) invenisse sibi visus est Caecilii librum, cui et inscriptum „*αἱ τῶν σοφῶν* (s. *σοφιστῶν*) *διατριβαί*“ et postea ab Longino librum „*φιλολόγων ὁμιλίαι*“ oppositum esse autumat, is nullus est, immo quae ap. Lexicogr. Dobrei p. 668. in explicatione *εἰσαγγελίας* adduntur „*ἔστι δὲ τὸ μελετώμενον ἐν ταῖς τῶν σοφ[ιστ]ῶν διατριβαῖς*“ significant locum cum *περὶ καινῶν* sive *ἀγράφων ἀδικημάτων* in sophistarum exercitationibus saepius esse tractatum, atque id verum est (cf. de lit. Attic. p. 226.). [Adde C. **Mülleri** Fragmenta historic. Graec. Vol. III. p. 330 — 33.]

vel secundum vel praeter historiae fidem dicta snnt", non magis ausim definire, quam libri „de figuris" [38]) et „de differentia 9
inter Asiaticum et Atticum dicendi genus" fuerintne eum libris „de arte rhetorica" [39]) coniuncti, an ab iis ita separati, nt libellus „de sublimitate" dubitari [40]) nequit quin separatus ab reliquis fuerit. Quae de Isocrate [41]) et Aeschine [42]) Caecilius narrasse fertur, ea quidem credibile est in libro de decem oratoribus infuisse; eius autem commentarios non in solis eloquentiae virtutibus indicandis et in discernenda orationum fide [43]) se continuisse, sed aliquid etiam verborum enarrationi tribuisse [44]), denique tabularum [45]) quoque publicarum ex tabnlario Attico

38) Quintil. IX, 3, 89. „Haec omnia copiosius sunt exsecuti, qui non ut partem operis transcurrerunt, sed proprie libros huic operi (i. e. de figuris sive *περὶ σχημάτων*) dedicaverunt, sicut Caecilius" probat libros de figuris separatos fuisse ab rhetoricis. Illos de figuris libros Quintilianus etiam aliis locis velnt IX, 1, 12. IX, 3, 38. 46. 91. 97. excitat; eosdem commemorat Tiberins de figur. T. VIII. p. 571. 572. 573. 576. et Phoebamm. p. 494.; unde restitutum est nomen in Tiber. p. 554., ubi pro eo corrupte *κἀκεῖνος*, in Alexandr. p. 462. ubi *Καρκῖνος* extat. 39) Quintil. III, 1, 16. Eodem refero III, 6, 47. nbi de statu agitur et V, 10, 7., ubi de *ἀποδείξει* et Walz. Rhet. Graec. IV, 59., ubi de divisione *πολιτικοῦ λόγου* disputatur. 40) Longin. I, 1. *Τὸ μὲν τοῦ Καικιλίου συγγραμμάτιον ὃ περὶ ὕψους συνετάξατο.* 41) Pseudo-Plut. vit. Isocr. p. 48. Westerm. (p. 335. Reisk.) Phot. cod. 260. p. 486, b. 42) Pseudo-Plut. vit. Aeschin. p. 55. (342.) ubi cf. quae excitat Westerm. Phot. cod. 61. p. 20. 43) Nam ad hanc pertinuisse ex Pseudo-Plutarchi Photiique locis not. 41. et 42. satis patet; idem ex vitis Antiphontis et Lysiae evinci potest. Dicetur ea de re commentatione II. 44) Caecilii explicationem *ἐξούλης* indicii habet Harpocrat. s. v., *εἰςαγγελίας* et *προβολῆς* Lexicogr. Dobrei p. 668. et 678., ubi nomen viri corruptum est in *Κικίνου*, *Κακεῖ*, *Κεκήλιος*; eas vero nti enarrationem verborum *θεωρεῖν*, *θεάσασθαι*, *θεωρικοῦ* (Ammon. l. c.) non in libris de decem oratoribus, sed in eius „delectu vocabulorum" extitisse arbitror, quae *ἐκλογὴ λέξεων* alphabetice erat descripta, et commemoratur Suidae tum in prooemio quo eos recenset, ex quibus ipsius lexicon compositum sit, tum v. *Καικίλιος*, ubi videtur hac certe opus esse transpositione: *κατὰ Φρυγῶν β'. Ἐκλογὴ λέξεων κατὰ στοιχεῖον. ἔστι δὲ ἀπόδειξις τοῦ εἰρῆσθαι* (f. *τοῦ μὴ εἰρῆσθαι*) *πᾶσαν λέξιν καλλιῤῥημοσύνης* (an *λέξιν μετὰ κ.*?). Hic igitur delectus vocabulorum, ni fallor, ad solos oratores spectavit et ita erat comparatus, ut quae vocabula sermonis elegantiae convenirent, quaeve eam minus decerent, singulatim traderet. 45) Pseudo-Plut. Vit. Antiph. p. 28. Westerm.

depromptarum fidem rebus explicandis adhibuisse facile demonstrari potest. —

Eam autem decem oratorum coniunctionem ut testimoniis Panaetii et Demetrii Magnetis comprobari videtur non ante Caecilium, ita quibusdam Rutilii Lupi et Dionysii Halicarnassei locis evinci dixerim, ne Caecilii quidem temporibus admodum percrebruisse usu. Panaetius enim Rhodius, Stoicus, nobilissimus libri de officiis auctor, quo Scipio Africanus minor et Laelius familiariter utebantur, quorum illum a. U. DCIX. a. Chr. CXLV. in Aegyptum comitatus est, Panaetius igitur Demosthenis orationes vehementer probavit, quod earum pleraeque honestum solum et pulcrum sequerentur atque illud ut longe praeferendum utilitati commendarent; „ut, si ad orationum nobilem et ingenuam indolem bellica etiam virtus et integritas et innocentia accessisset, non fuisset Demosthenes in eundem cum Moerocle, Polyeucto, Hyperide oratorum numerum referendus, sed superius collocandus et cum Cimone potius, Thucydide, Pericle comparandus". Nonne Panaetius, si ei innotuisset decas illa oratorum, scripturus potius fuisset: „Demosthenes, si praeter oratoris virtutes [46]) etiam illas reliquas habuisset, non in decadem fuisset referendus"; nunc vero illam coniunctionem non commemorat; quam autem commemorat, in ea nihil fere est, quod ad Demosthenem propius pertineat, nisi et temporis et sentiendi quaedam communio; nam sane triumviri illi uti Demosthenes ipse contra Macedonas faciebant et eosdem Alexander post Thebas excisas ut sibi traderentur postulavit [47]). Gravius etiam est

---

46) Plutarch. Demosth. 13. *ὡς εἴγε τῇ περὶ τὰς ὑποθέσεις αὐτοῦ φιλοτιμίᾳ καὶ τῇ τῶν λόγων εὐγενείᾳ παρῆν ἀνδρία τε πολεμιστήριος καὶ τὸ καθαρῶς ἕκαστα πράττειν, οὐκ ἐν τῷ κατὰ Μοιροκλέα καὶ Πολύευκτον καὶ Ὑπερείδην ἀριθμῷ τῶν ῥητόρων ἀλλ' ἄνω μετὰ Κίμωνος καὶ Θουκυδίδου καὶ Περικλέους ἄξιος ἦν τίθεσθαι.* 47) Demosth. de corona p. 239, 29. Plutarch. l. c. 23. Phocion. c. 17. Diodor. Sic. XVII, 15. Arrian. I, 10, 7. Cum his confundit Suidas v. *Ἀντίπατρος* et v. *Δημοσθένης* eos oratores, quos Antipater post Lamiacum bellum tradi sibi iussit, quos etiam ipsos vult illos fuisse decem; nam reliqui scriptores, qui quidem fide digni sunt, in rebus Antipatri aut omnino *τοὺς ῥήτορας* aut tantum *τοὺς περὶ Δημοσθένην καὶ Ὑπερείδην* commemorant (Grauert. Histor. u. philol. Analekt. I.

Demetrii testimonium Magnetis, qui Ciceronis erat aequalis, familiariterque utebatur Attico, ad quem librum de concordia (περὶ ὁμονοίας) misit; is enim in nobilissimo libro de poetis et scriptoribus, qui eodem nomine appellantur (περὶ ὁμωνύμων ποιητῶν καὶ συγγραφέων, sive ut brevius appellatur ἐν τῇ περὶ [47 b]) ὁμωνύμων πραγματείᾳ) de Dinarchis haec perscripsit [48]): „Dinarchos repperimus quattuor; eorum unus est ex Atticis oratoribus, unus fabulas quae ad Cretam pertinent collegit, tertius Delius origine poeta fuit", reliqua; nonne si selectorum decem oratorum canon tum iam esset receptus, scripsisset potius: „ex decem oratoribus Atticis" (ἐκ τῶν δέκα ῥητόρων τῶν Ἀττικῶν)? Non minus notabile est testimonium Rutilii Lupi seu Gorgiae potius eius, ex cuius quattuor libris graece scriptis versa sunt Rutilii schemata dianoeas et lexeos; Gorgias enim, cuius aetas iam inde patet, quod Athenis Ciceroni filio in declamando magister fuit, paullo post autem patris iussu dimissus ab hoc est, ille igitur exempla figurarum nulla ex Antiphonte, Andocide, Isocrate, Isaeo et Aeschine derivavit; derivavit ex Lysia, Demosthene, Hyperide, Lycurgo et Dinarcho atque ex Lysia et Demosthene sane plurima, sed non minus utitur exemplis, quae ex Pythea, Cleochare, Charisio, Demochare, Demetrio Phalereo, Hegesia, et ex ignotis istis Myrone, Daphnide, Sosicrate repetita sunt; utrumque autem videtur probare nondum fuisse canona, qui et omissos illos quinque complecteretur, et hos novem praeter expectationem nostram adhibitos excluderet. Neque huius argumenti vis propterea frangitur,

---

p. 281.), unde schol Aphthon. T. II. p. 683. duos ab Antipatro Atticorum oratorum interfectos esse narrat: Ἀντίπατρος δὲ ἐξ Ἀθηνῶν ῥήτορας ἀπέκτεινε δύο, (Spengel. art. script. p. 226. male habet μ' ex nota litterarum β et μ confusione ortum) καὶ ἑκατὸν ἐκ πάσης τῆς Ἑλλάδος. Praeter modum exaggeratus est numerus ab Sopatro schol. ad Hermog. T. V. p. 8. Walz, et ab auctore Prolegom. τ. στάσεων, T. VII. p. 6., qui IIC oratores ἐκδοθῆναι ἐξ Ἀθηνῶν produnt, ex reliqua Graecia ille dicit multos, hic MDCCC sublatos. Caeterum Moeroclis nomen et apud Plutarchum et apud Suidam corruptum est. 47 b) Περὶ ὁμωνύμων scripsit etiam Agresphon excitatus Suidae v. Ἀπολλώνιος. 48) Dionys. Halic. de Dinarch. T. V. p. 631. R. Δεινάρχοις δ' ἐντετύχομεν τέτταρσιν, ὧν ἔστιν ὁ μὲν ἐκ τῶν ῥητόρων τῶν Ἀττικῶν.

quod Demetrius Alexandrinus, quem M. Antonini demum temporibus vixisse Galeus non improbabiliter statuit, in libro de elocutione, Demadis quoque et Demetrii Phalerei, quod Hermogenes, qui sub Marco Antonino florere coepit, Aristidis etiam Nicostratique sophistarum utitur exemplis, quod Longinus, ut alia omittam, tum in libro de sublimitate Hegesiae, tum in libro de inventione exemplo utitur ex Polyeucti oratione contra Demadem [49]) sumpto, quamquam horum virorum temporibus decas illa oratorum nemini non nota erat. Nam Demetrio ne propositum quidem erat in una oratorum elocutione se continere, immo omnem comprehendit, ideoque saepissime appellat et poetas, Homerum, Hesiodum, Archilochum, Stesichorum, Anacreontem, Sappho, Hipponactem, tragicos Sophoclem, Euripidem, Theognidem, comicos Epicharmum, Aristophanem, Menandrum, Philemonem, et rerum scriptores veluti Hecataeum, Herodotum, Thucydidem, Xenophontem, Theopompum, Philistum, et philosophos Aeschinem, Antisthenem, Platonem, Aristotelem; atque eadem ratio adhibenda est Hermogeni explicando et Longino; contra Gorgias ille praeter unum locum (I, 6.), quo Platonis et Aristotelis et Theophrasti, et alterum (I, 8.), quo Aristotelis utitur exemplis ad figuras illustrandas, nulla prorsus alia habet nisi oratorum.

Longe vero gravius illud argumentum est, quod ex Dionysio Halicarnasseo repetas. Hic enim, quamquam Caecilio familiariter usus [50]) est, decadis tamen oratorum nullam omnino facit mentionem et ne iis quidem locis, quibus illa praeteriri non potuisse videtur, si iam in vulgus innotuisset. Eiusmo-
11 di autem loci tres sunt maxime memorabiles; primus in libro de oratoribus antiquis [51]) extat, ubi professus dicturum se, antiquorum et oratorum et historicorum quinam maxime memorabiles, quamnam et vivendi et dicendi rationem secuti sint, et quid in singulis imitandum quidve fugiendum extet, id argumentum appellat non vulgare neque in medio positum, neque ab quoquam superiorum tractatum; se certe inquisivisse multum neque tamen ullam repperisse scriptio-

---

49) Rhet. Gr. T. IX. p. 544. Walz. 50) Dionys. de praec. historic. T. VI. p. 777. R. 51) T. V. p. 450 sq.

nem eiusmodi. Itane potuisset dicere, si iam canon in omnium ore et manibus fuisset? Eodem referendum, quod mox sequitur: „oratores autem cum multi admodum et boni sint, dicturum se non de omnibus esse, quippe quod nimii foret ambitus, sed selecturum ex iis optimos cuiusvis aetatis: atque oratores quidem tres ex antiquioribus Lysiam, Isocratem, Isaeum, totidem ex posterioribus, Demosthenem, Hyperidem, Aeschinem in partes esse vocaturum, „quos ego reliquis praestare arbitror“ (οὓς ἐγὼ τῶν ἄλλων ἡγοῦμαι κρατίστους). Itane suum licuisset iactare iudicium, si eadem provincia iam aliorum fuisset? Secundus locus est in iudicio de Isaeo [52]); postquam enim de hoc explicavit oratore, velle se addit nunc breviter etiam de reliquis oratoribus verba facere, ne quis ab se illustres oratores aut propter ignorantiam aut propter fugam laboris omissos putet; commemorat igitur ab Gorgia inde subsequentes oratores, in his etiam Antiphontem, sed ita ut nullo verbo significet, hunc prae Thrasymacho et Critia et Polycrate commemorandum fuisse, atque ubi de singulis exposuit singulatim cur eos omiserit, ita pergit: τὸν δὲ δὴ τρίτον Ἰσαῖον εἴ τις ἐροιτό με, τίνος ἕνεκα προςεθέμην Λυσίου δὴ ζηλωτὴν ὄντα, ταύτην ἂν αὐτῷ φαίην τὴν αἰτίαν ὅτι μοι δοκεῖ τῆς Δημοσθένους δεινότητος — τὰ σπέρματα καὶ τὰς ἀρχὰς οὗτος ὁ ἀνὴρ παρασχεῖν. Itaque non propterea dicit de Isaeo data opera se esse commentatum, quod hic ab aliis, quod sit omnium iudicio in ordinem receptus, sed quod sibi videatur Demosthenicae eloquentiae semina dedisse. Tertius locus in libro de Dinarcho legitur [53]); is aliam quidem sequitur rationem, neque tamen aliud probat: Περὶ Δεινάρχου τοῦ ῥήτορος οὐδὲν εἰρηκὼς ἐν τοῖς περὶ τῶν ἀρχαίων γραφεῖσιν — ὁρῶν δὲ καὶ τοῦτον παρὰ πολλοῖς ἠξιωμένον ὀνόματος ἐπὶ δεινότητι λόγων — ἡγησάμην δεῖν μὴ παραλιπεῖν αὐτόν. Dinarchum igitur cur non putaverit omittendum, non eam habet rationem, quod sit in numerum et canona selectus, sed quod „apud multos“ hunc quoque viderit in aliquo esse honore. —

52) c. 19. p. 625. 53) p. 629 sq. Etiam in veterum scriptorum censurae c. 5. quo de oratoribus agit, p. 431 sqq. et in libro ad Ammaeum de Demosth. et Aristot. p. 722 sq. R. Dionysius fecisset, credo, decadis mentionem, si ea ipsi innotuisset.

Unus superest ex Caecilii et Dionysii aequalibus, Didymus Alexandrinus, grammaticus Aristarcheus, qui sub Iulio et Augusto floruit et indefessis laboribus *χαλκεντέρου* cognomen meruit; hic commentarios scripsit cum in alios scriptores, tum in oratores, quorum commentariorum decimus liber excitatur [54]): *Δίδυμος ἐν δεκάτῳ ῥητορικῶν ὑπομνημάτων φησὶν οὕτως.* Qui si fuit commentariorum rhetoricorum ultimus, tum hi commentarii ad decem oratores pertinuerint, id quod propterea credibile, quod in septem illorum, in Demosthenem, Hyperidem, Aeschinem, Isaeum, Isocratem, Lycurgum, Dinarchum eos pertinuisse probari potest [55]). — Hos proximo sed magno intervallo excipit Philostratus Lemnius, quem sub Nerone vixisse atque de iis quae in oratorum monumentis in disceptatione versarentur scripsisse Suidas auctor est; namque titulus *περὶ τῶν ζητουμένων παρὰ τοῖς ῥήτορσιν*, nisi quid me fefellerit, ad decem illos oratores pertinet. Sub Flaviis floruit Quintilianus, qui decadem oratorum satis perspicue indicat [56]): „Sequitur", inquit, „oratorum ingens manus, ut cum decem simul Athenis aetas una tulerit, quorum longe princeps Demosthenes". Atque nominatis post eum Aeschine, Hyperide, Lysia, Isocrate, haec sub-
12 iungit: „Neque ego in his, de quibus locutus sum, has solas virtutes sed has praecipuas puto, nec ceteros parum fuisse magnos. Quin etiam Phalerea illum Demetrium, quamquam is primus inclinasse eloquentiam dicitur, multum ingenii habuisse et facundiae fateor, vel ob hoc memoria dignum, quod ultimus est fere ex Atticis, qui dici possit orator". Quo quidem loco si vel latissime „aetatis" vocabulum patere statuis, „una aetas" contra memoriae fidem pugnat; sed Demetrium quoque qui volunt adscribi ab Quintiliano oratorum decadi, vehementer falluntur; immo Quintilianus hunc diserte ab „ceteris" distinxit, quo vocabulo comprehendit reliquos quinque. Haec Quintilianus. Post hunc testes decadis oratoriae excitandi sunt Pausanias, Valerius Diodorus, Herodes, Lucianus, Phrynichus Arabs, Iulianus, Hermogenes, Harpocratio, Longi-

54) ap. Ammon. v. νῆες. 55) Probavi Praef. ad Demosth. Midian. p. XVI. 56) X, 1, 76.

nus, et qni Iustiniani temporibns fuit Leontius Scholasticns. Philonem enim, cnius loxicon rhetoricum creditur ab Etymologo [57]) significari, sciens praeterea, quod neqne scriptura certa ot significatio incerta, eo autem nomino Herenninm significari Philonem Byblium, qui Domitiani temporibus fuit, quam maxime incredibile est [58]); Plutarohus autem Chaeronensis, qni vitam fere ab anno decimo Claudii usque ad quartum annum Hadriani produxit, iam antea nobis inter anctores vitarum decem oratorum commemoratus est. Cuinsnam Pausaniae id fuerit lexicon rhetoricum, qnod sub eius nomine ab Enstathio [59]) excitatur, quod

57) 255, 33. *οὕτω Φίλων εἰς τὸ ῥητορικόν.* 58) De Eranio Philene, auctore libri *περὶ διαφορᾶς σημασίας*, probo Valckenarii iudicium ad Ammon. p. 155. 59) ad Il. K, 249. p. 332, 14. *Παυσανίας ἐν τῷ κατ' αὐτὸν ῥητορικῷ λεξικῷ.* Reliquos enim locos, quibus Pausanias vel simpliciter excitatur ne libro quidem nominato (id quod tum innumerabilibus Eustathii locis fit, tum in schol. Homer. Od. *B*, 300.), vel addita lexici memoria (veluti in Eustathii comment. ad Il. A, 197. p. 71, 36. Lips. *Παυσανίας δὲ καὶ Αἴλιος Διονύσιος ἐν τοῖς οἰκείοις λεξικοῖς*), de industria praetereo, quod ab Pausania praeter rhetoricum aliud lexicon nullum esse scriptum non certo constat, etsi ego aliud non credo ab eo esse profectum, sed quod eius Atticum lexicon Eustathio (ad Dionys. Perieg. 525. *Παυσανίας δὲ οὗ τὸ Ἀττικὸν λεξικόν*), quae eius *Ἀττικῶν ὀνομάτων συναγωγή* Scholiastae Thucyd. VI, 28. (*Παυσανίας δὲ ἐν τῇ διαπεπονημένῃ αὐτῷ τῶν Ἀ. ὀ. σ.*) commemoratur, et quod Pausaniae lexicon Photio cod. 153. ad *Ἀττικὰς συναναγνώσεις* imprimis utile dicitur, ipsum illud censeo lexicon rhetoricum esse; ideo non dubitavi quae Photius de Pausaniae lexico tradit, ad rhetoricum referre. Etiam Aelii Dionysii Halicarnassei, atticistae, qui genus suum ad Dionysium antiquitatum Romanarum auctorem referebat, Hadriani autem aequalis erat, et ab Dionysio musico discernendus videtur, sed huius etiam Dionysii lexicon atticarum vocum, quod Scymno nescio cui incriptum et bis editum fuisse, eius autem binas editiones quinis constitisse libris Photius cod. 152. narrat, ad oratores potissimum spectasse arbitror, praesertim cum hoc addat disci hinc posse, quae Atheniensium propriae sint circa sollemnia et circa iudicia dicendi formulae (*λέξεις περί τε τὰς ἑορτὰς καὶ τὰς δίκας*). Nam etsi „alia etiam, quae Atticorum propria sint, facile illic inveniri“ addit, cum tamen forensia vocabula prae ceteris commemoret, videtur etiam ad forensem potissimum usum spectasse lexicon. Ceterum Aelius Dionysius Halicarnasseus *ἐν δ' Ἀττικῶν ὀνομάτων* commemoratur ab schol. Hom. Il. p. 435, a. 18. Bekk. Apud Eustathium ad Il. B, 869. p. 298, 30. haec extant: *Καρῶν πόλις ἦν καὶ ἡ Ἁλικαρνασσός, ἐξ ἧς*

alphabetico ordine descriptum et in testimoniis quidem afferendis parcius, in vocabulorum autem enumeratione et enarratione Aelii Dionysii lexicis atticarum vocum multo locupletius fuisse Photius auctor est, nescio; sed ego quoque eo inclino, ut lexici auctorem tum ab Caesariensi Cappadociae sophista, Aristidis aequali, Aeliani et Aspasii praeceptore, quem Philostratus [60]) ut pravum
13 rhetorem reprehendit, Suidas inter alia etiam singularem librum de syntaxi scripsisse narrat, non diversum, tum ab Pausania eo, qui sub Hadriano et Antoninis Graeciae edidit descriptionem, diversum statuam esse; rhetoricum autem lexicon Graecae antiquitati non aliud erat notum, quam quod ad decem oratores patuit. — Valerius Diodorus, Pollionis Valerii Alexandrini philosophi, eius, qui et philosophica quaedam et corpus Atticarum vocum litterarum ordine descriptum edidit, filius, Teleclis vero discipulus, interpretationem scripsit eorum, quae in decem oratoribus in disceptationem vocata sunt (*Ἐξήγησιν τῶν ζητουμένων παρὰ τοῖς δέκα ῥήτορσι*); in hominis autem aetate designanda mirifice inconstans Suidas, qui v. *Διόδωρος* hunc, v. *Πωλίων* Pollionem patrem sub Hadriano vixisse (*γεγονώς*) dicat, nisi priore loco *γεγονότος* pro *γεγονώς* rescribendum est. Ab hoc Fabricius negat diversum esse Diodorum eum, cuius lexicon decem oratorum cedere Iulianeo lexico testimoniorum copia, ceteroquin ita conspirare cum hoc, ut alterum de altero descriptum videatur, utrum autem aetate prius sit non constare, narrat

---

ὥρμητο Αἴλιος Διονύσιος Ἁλικαρνασσεύς, καθὰ δηλοῖ αὐτὸς ἐν οἷς περὶ Ἀττικῶν ὀνομάτων διαλεγόμενος λέγει οὐ Κᾶρας εἶναι τοὺς Ἁλικαρνασσεῖς ἀλλὰ Ἕλληνας. id. ad Il. *B*, 311. p. 185, 21. Lips. (228.) *Αἴλιος Διονύσιος ὁ Ἁλικαρνασσεὺς ἐν οἷς γράφει πρὸς Σκύμνον φησίν.* Fuisse hunc Dionysium patre Tryphone probare videntur Harpocratio (qui v. *γρυπάνιον* excitat: *Διονύσιος μὲν οὖν ὁ τοῦ Τρύφωνος ἐν δ' ὀνόματων* et v. *Ἕρμος* habet *Δ. ὁ τ. Τ. ἐν τῷ περὶ ὀνομάτων*) et Stephanus Byzantius, qui ei vv. *Μυῤῥινοῦς* et *Ὅα* testimonium denunciat, unde mihi quidem probabile Dionysium eum, quem Stephanus in explicandis nominibus demorum Atticorum *Ἀζήνη*, *Ἐλαιεύς*, *Τρικόρυνθον*, *Χόλαργος* in auxilium vocat, Tryphonis filium et libri *περὶ ὀνομάτων* auctorem esse. Tryphon vero ille non est Ammonis f. Alexandrinus, quippe qui Augusti temporibus vixerit, sed alius ab hoc diversus. 60) Vit. Sophist. II, 13. p. 594 c. n.

Photius [61]). — Herodem Atticum, qui Traiano imperante natus vitam ad Commodum usque produxit et a. p. Chr. n. CXLIII consul ordinarius fuit [62]), ut inter decadis testes citemus facit quod supra [63]) memoravimus festivum eius responsum, quo Andocide se meliorem iactavit. Temporibus illis nova condita est oratorum decas ex sophistis, qui tum floruerunt eloquentiae laude, in quam alteram decada praeter Nicostratum etiam Polemonem, Herodem, Aristidem, Dionem Chrysostomum probabile est fuisse relatos [64]). — Sub Antoninis et Commodo floruit tum Lucianus, qui in Scytha §. 10. decadem commemorat (*παιδείᾳ δὲ καὶ λόγων δυνάμει τῇ Ἀττικῇ δεκάδι παραβάλλοις ἄν*), tum Phrynichus Arabs, qui Demosthenem *μετὰ τοῦ ῥητορικοῦ τῶν ἐννέα χοροῦ* inter optimas normas, regulas et exempla purae Atticae orationis recenset [65]). — Iuliani lexicon *τῶν παρὰ τοῖς δέκα ῥήτορσι λέξεων κατὰ στοιχεῖον*, quod amplissimi erat ambitus et ad oratorum lectionem imprimis utile (Philostrati autem Tyrii rhetorico lexico non mediocriter praestabat), hoc loco commemoramus, etsi Fabricii coniectura, Iulianum eum ab Iuliano, cui Phrynichus Arabs duos libros sophistices parasceues inscripsit, non diversum esse opinantis incerta admodum est; sed certiora de Iuliani aetate nobis non magis constant. Hermogenem, Harpocrationem, Longinum satis est verbo nunc memorasse, quod Longini, qui anno CCLXIII periit, locus [66]) ita luxatus est, ut

---

61) **Phot.** cod. 150. **Fabric.** bibl. graec. T. VI. p. 245. Harles.
62) Cf. **Boeckh.** in Corp. Inscr. Gr. T. I. p. 44. 413.
63) p. 124. not. 8. p. 126. n. 25.
64) **Schol. Lucian.** T. IV. p. 144. Iacob. **Prolegom. in Aristid.** *Τρεῖς φοραὶ ῥητόρων γεγόνασιν, ὧν ἡ μὲν πρώτη ἀγράφως ἔλεγεν, ἧς ἐστι Θεμιστοκλῆς καὶ Περικλῆς καὶ οἱ κατ' ἐκείνους ῥήτορες· ἡ δὲ δευτέρα ἐγγράφως ἔλεγεν, ἧς ἐστι Δημοσθένης καὶ Αἰσχίνης καὶ Ἰσοκράτης καὶ σὺν αὐτοῖς ἡ πραττομένη τῶν ῥητόρων δεκάς· ἡ δὲ τύχη καὶ τῇ Ἀσίᾳ τούτων δωρεῖται φοράν, τρίτην οὖσαν ἐπιστήμην, ἧς ἐστι Πολέμων, Ἡρώδης καὶ Ἀριστείδης καὶ οἱ κατὰ τούτους τοὺς χρόνους γεγόνασι ῥήτορες.* **Suid.** v. *Νικόστρατος, Μακεδὼν, ῥήτωρ, ἐτάχθη δὲ ἐν τοῖς κριθεῖσιν ἐπιδευτέροις δέκα ῥήτορσι, σύγχρονος Ἀριστείδου καὶ Δίωνος τοῦ Χρυσοστόμου· ἦν γὰρ ἐπὶ Μάρκου Ἀντωνίνου τοῦ βασιλέως.* Cum his componas **Suid.** v. *Ὑπερίδης* [cf. supr. n. 14.] et epigramma Leontii.
65) **Phot.** cod. 158. p. 101, 7, a.
66) fragm. I. *Κορωνὶς δ' ἔστω λόγου παντὸς καὶ φρονήματος Ἑλληνικοῦ Δημοσθένης, Λυσίας, Αἰσχίνης, Ἀριστεί-*

ne constet quidem, num sit ad oratorum decada referendus; de Valerio Harpocratione Alexandrino, lexici decem oratorum auctore, qnem Maussacus secundo, Valesius qnarto p. Ch. n. seculo tribuit, in commentatione quinta dicetur accuratius, Hermogenis autem Tarsensis, qni sub Marco Antonino floruit, de decade oratorum testimonia iam supra a nobis commemorata sunt. Leontii denique scholastici hoc extat [67]) in Chiredium epigramma: *Χειρεδίου τόδε σῆμα, τὸν ἔγραφεν Ἀτθὶς ἄρουρα, Εἰκόνα ῥητόρων τῆς προτέρης δεκάδος·*

Haec fere sunt, quae de canone decem oratorum Atticorum superare videntur testimonia. Quibus id, ni fallor, efficitur,
14 factum eum ab nescio quo non increbruisse usu ante primum seculum, ex eo autem inde tempore non minus ab rhetoribus usurpatum esse quam ab grammaticorum filiis; qnid, quod omnia suadent, ut apnd quem, quantum ex superstitibus scriptoribus iudicari licet, prima canonis memoria extitisse videtur, ab eodem Caecilio atque eo ipso in libro, quem is de indole decem oratorum scripsit, rem primum motam et demonstratam esse arbitremur? huins viri auctoritas, cui etiam in orationum fide aestimanda aliquid est tributum, tantum valuisse videtur, ut non statim quidem aequales at posteri tamen plerique omnes in eius sententiam discederent. Neque enim quod articulo usus in inscriptione est, „*περὶ χαρακτῆρος τῶν δέκα ῥητόρων*", si vel maxime Caecilii ea inscriptio est neque ad alium referri debet, propterea statim dici licet agi eo libro de oratoribus decem tamquam iam aliunde notis; immo ita poterat inscribi liber, etiamsi in eo primum discernebantur illi decem ab reliquis. Verum de Caecilio canonis auctore aliud alius sequatur iudicium; illud autem videtur dubitationem nullam habere, qnin in eligendis decem segregandisque ab reliquis oratoribus unam oratoriam indolem neque grammaticam [68]) rationem nescio quam spectatam esse dicamus; non quo omnium omnino optimos et imitatione dignissi-

---

δης [Ruhnken. *Ὑπερείδης* rescripsit], *Ἰσαῖος*, *Τίμαρχος* [*Δείναρχος* Ruhnken.], *Ἰσοκράτης*, *Ξενοφῶν* [*Ἀντιφῶν* Ruhnken.]. 67) Anthol. Gr. III, 107. Br. IV, 77. Iacobs. 68) Quod neque Callimachus nec Pergameni grammatici de Dinarcho quidquam accurate scripserunt, illud certe probat antiquiores grammaticos de oratorum decade ne cogitasse quidem.

mos in selectorum numerum receptos fuisse existimemus, sed canon suo quemque in genere optimum vel unicum comprehendit, atque, ut verbo dicam, si componatur illa oratorum selectio cum pinacotheca, eam potius pinacothecam refert, in qua quaedam quasi historiae, quam eam, in qua sola pulcritudinis et venustatis lex regnat. Etenim res ita se habet. In distinguendis dicendi generibus, quos Graeci characteras vocant, etsi non inter omnes convenit orandi magistros, illud tamen videtur plerisque [69]) placuisse, ut probabilis veraeque eloquentiae, id est Atticae, ab Asiatici generis abundantia abhorrentis, tria potissimum genera statuerent, quorum primum alii „*αὐστηρόν*“ vocarent, alii „*ἁδρόν*“, alii „*ὑψηλόν*“, alii „*δεινόν*“; alterum omnes eodem nomine „*μέσον*“; tertium omnes non minus firmo consensu „*ἰσχνόν*“ appellarent; Latinis primum „grande“, „grandiloquum“, „grave“, „copiosum“, „uber“; alterum „medium“, „mediocre“, „temperatum“; tertium „gracile“, „tenue“, „extenuatum“, „acutum“, „subtile“ dicitur. Ea genera ab Isaeo, Isocrate, Lysia inventa, ab Demosthene, Hyperide, Aeschine ita volunt esse perfecta, ut sublimitatis inchoatae ad Isaeum, absolutae laus ad Demosthenem, mediocris et temperatae eloquentiae, quae eadem nitida et compta est, initia ad Isocratem, fines ad Hyperidem; tenuis autem, humilis et subtilis orationis semina quasi ad Lysiam referenda sint, maturitas ad Aeschinem. In ea sententia est Dionysius Halicarnasseus [70]), neque ratio est,

69) Auctor ad Herenn. IV, 8. Cicer. orat. 20. de optim. gener. orat. 2. [Bernhardy in Cic. Brut. §. 40.] Gell. VII, 14. *ἰσχνὸν, ὑψηλὸν καὶ τὸν μεταξὺ τούτων* distinguit Dionys. Hal. de *δεινότ.* Demosth. 33. p. 1059. ibid. 37. p. 1067. *αὐστηρὸν, μέσον, ἰσχνὸν* auctor Prolegom. *τῶν στάσ.* T. VII. p. 27. Walz. cf. supra not. 5. *ἁδρὸν, ἰσχνὸν, μέσον* habet Gellius. 70) de oratorib. antiq. p. 451. *ἔσονται δ' οἱ μὲν παραλαμβανόμενοι ῥήτορες τρεῖς μὲν ἐκ τῶν πρεσβυτέρων Λυσίας, Ἰσοκράτης, Ἰσαῖος, τρεῖς δ' ἐκ τῶν ἐπακμασάντων τούτοις Δημοσθένης, Ὑπερίδης, Αἰσχίνης, οὓς ἐγὼ τῶν ἄλλων ἡγοῦμαι κρατίστους.* de Isaeo p. 628. *τὸν δὲ τὴ τρίτον, Ἰσαῖον, εἴτις ἔροιτό με τίνος ἕνεκα προσεθέμην Λυσίου δὴ ζηλωτὴν ὄντα, ταύτην ἂν αὐτῷ φαίην τὴν αἰτίαν ὅτι μοι δοκεῖ τῆς Δημοσθένους δεινότητος — τὰ σπέρματα καὶ τὰς ἀρχὰς οὗτος ὁ ἀνὴρ παρασχεῖν.* de Dinarch. p. 629. *Περὶ Δεινάρχου τοῦ ῥήτορος οὐδὲν εἰρηκὼς ἐν τοῖς περὶ ἀρχαίων γραφεῖσιν διὰ τὸ μήτε εὑρετὴν ἰδίου γεγονέναι χαρακτῆρος τὸν ἄνδρα ὥσπερ*

cur ab eo indicio gravissimo sane et longe prudentiore quam quod scriptoris prolegomenon supra (not. 5.) protulimus, canonis auctorem abhorruisse credamus. Antiphonti non inepte conieceris locum esse inter selectos datum, quod primus fuit scriptarum ad edendum orationum auctor, abs quo nondum quidem peculiare aliquod dicendi genus excultum, sed ars tamen ipsa Attica primum mota est; Lycurgus, quamquam idem quod Demosthenes dicendi genus secutus, propter praecipuam et propriam acrimoniam et acerbitatem, cuius δεινώσεις imitandae maxime videbantur [71]), Dinarchus [72]) denique ut felicissimus trium simul dicendi generum imitator, quae ab Demosthene, Hyperide et Lysia tractata erant, in numerum receptus esse videtur. Reliquus est Andocides; quid igitur fuit, quod etiam eum inter selectos referrent? Scilicet cum eloquentia reliquorum novem artem et artis praecepta saperet, adiecerunt his unum, cuius oratio ab arte et scientia abhorreret et humilem quidem ac tamen quandam quasi naturam sequeretur. Illud iudicium utrum rectum fuerit an non fuerit, non huius loci est quaerere; nobis satis est demonstrasse id fuisse veterum iudicium, neque Andocidem propterea, quod in decada oratorum receptus sit, pro artifice eloquentiae habendum esse, cui oratio ulla exercitationis caussa scripta tribui possit; etsi non ignoro proxima aetate etiam imperatorem Iphicratem rhetoricis exercitationibus et declamationibus vehementer usum, eoque nomine derisum esse [73]). Verum haec hactenus. Superest, ut contra Alcibiadem orationem postquam demonstravimus non esse ab Andocide profectam, maius aliquid aggrediamur et ne ab aequali quidem eius scribi potuisse evincamus, id quod commentatione quinta facturi sumus.

τὸν Λυσίαν καὶ τὸν Ἰσοκράτην καὶ τὸν Ἰσαῖον, μήτε τῶν εὑρημένων ἑτέροις τελεωτὴν ὥςπερ τὸν Δημοσθένην καὶ τὸν Αἰσχίνην καὶ Ὑπερείδην ἡμεῖς κρίνομεν.
71) Dionys. Halic. p. 433. R. Nissen. de Lycurg. orat. vit. et reb. gest. p. 56 sqq. 72) Dionys. de Dinarch. p. 639 sqq. 73) Plutarch. Praecept. Polit. c. 15. p. 172. Hutt. Ἰφικράτης δὲ καὶ μελέτας λόγων ποιούμενος ἐν οἴκῳ πολλῶν παρόντων ἐχλευάζετο.

VII.

DE ANDOCIDIS QUAE VULGO FERTUR ORATIONE CONTRA ALCIBIADEM COMMENTATIO QUINTA *).

Contra Alcibiadem quae est oratio, eam Ioh. Taylorus [1]) 3
tribus argumentis usus est nt Andocidi eriperet, tribus ut illi ereptam Phaeaci cuidam Erasistrati filio vindicaret. Atque ex tribus superioribus argumentis illud unum ipse in subsidium vocavi, quod Andocidem negavit cnm Alcibiade et Nicia nmquam de ostracismo decertasse; duobus reliquis abstinui, quod alterum non verum, alterum non idoneum est ad obtinendum id quod agitur. Quod enim ab orationis actore memorari dicit domo se humili potius quam illustri esse, Andocidi autem, qnippe qui ad Mercurium retulerit gentis originem, summam religiosamque et fuisse generis antiquitatem et iactari alias, id sane faceret non mediocriter ad persuadendnm, si esset verum; sed non est verum, neque in hac oratione commemoratur, qnod dicitur commemorari, sed illud tantum contendit orator, genns si spectetnr, videri ostracismnm in Alcibiadem convenire, cuius maiores plus semel ostracismi caussa solum verterint, in se non convenire, cuius ex maioribus nemo sit ostracismum passus. Quod autem apud Lysiam narrari dicit, esse ab Andocide privato Siciliam, Italiam, Peloponnesum, Thessaliam, Hellespontum, Ioniam, Cyprum peragratas, ab hoc vero oratore legationes memorari ab se in Thessalia, Macedonia, Molossia, Thesprotia, Italia et Sicilia praeclare obitas, id verum quidem est, sed cnm qui alio tempore privatus est illuc profectus, caussae nihil sit, quin idem

[*) Praemissa Indici scholarum per aestatem a. 1838 habendarum.]

1) Lection. Lysiac. p. 265 sqq. Reisk.

potuerit alias eodem legatus ire, nullam habet persuadendi vim.
Ea autem argumenta, per quae efficere conatur esse eam ora-
tionem ad Phaeacem referendam, si vel maxime vera essent
omnia, ne tum quidem illud probarent, quod probari vult. At-
tamen operae pretium est etiam haec singulatim dispicere et iusta
trutina librare. Taylorus igitur primum, „ipse, inquit, oratio-
4 nis initio actor sibi significat esse cum Nicia et Alcibiade ostra-
cismi certamen, *οἱ δ' ἀνταγωνιζόμενοι περὶ τῶν ἄθλων τούτων
ἐσμὲν ἐγὼ καὶ Ἀλκιβιάδης καὶ Νικίας, ὧν ἀναγκαῖον ἕνα τῇ
συμφορᾷ περιπεσεῖν*, atque inter Phaeacem et reliquos duum-
viros esse olim de ostracismo disputatum ex Plutarcho [2]) patet".
Eius argumenti auctoritatem Valckenarius [3]) et Ruhnke-
nius ita elevaverunt, ut aliisne persuaserint, nesciam, mihi non
persuaserint. Ruhnkenius enim, quum quos Plutarchus secutus
sit auctores, non inter se conveniant neque res eodem modo
narretur, immo vaga et incerta narratio sit, qua sit neglegentia
a plerisque tertius ostracismi quasi quidam competitor omissus,
eadem Phaeacem contendit esse pro Andocide positum, pro An-
docide scilicet, cuius nomen nemini veterum scriptorum ea in
re commemoratur. Valckenarius etiam ulterius progressus tum

---

2) Plut. Alcib. 13. *Ἀγῶνα εἶχε (Ἀλκιβιάδης) πρός τε τὸν Φαίακα τὸν Ἐρασιστράτου καὶ Νικίαν τὸν Νικηράτου. — Ἐπεὶ δὲ δῆλον ἦν, ὅτι ἑνὶ τῶν τριῶν τὸ ὄστρακον ἐποίσουσι, συνήγαγε τὰς στάσεις πρὸς ταὐτὸν ὁ Ἀλκιβιάδης καὶ διαλεχθεὶς πρὸς τὸν Νικίαν κατὰ τοῦ Ὑπερβόλου τὴν ὀστρακοφορίαν ἔτρεψεν. Ὡς δ' ἔνιοί φασιν, οὐ πρὸς Νικίαν ἀλλὰ πρὸς Φαίακα διαλεχθεὶς καὶ τὴν ἐκείνου προςλαβὼν ἑταιρίαν ἐξήλασε τὸν Ὑπέρβολον, οὐδ' ἂν* (l. *οὐδὲν*) *προςδοκήσαντα.* Id. Nic. 11. *Ἀκμαζούσης τῆς πρὸς τὸν Νικίαν τοῦ Ἀλκιβιάδου διαφορᾶς καὶ γιγνομένης ὀστρακοφορίας — πολὺς θόρυβος ἀμφοτέρους περιΐστατο καὶ κίνδυνος ὡς θατέρου πάντως ὑποπεσουμένου τῷ ὀστρακισμῷ — Ὑπέρβολος — καταφανὴς ἦν ἡδόμενός τε τῇ διαφορᾷ καὶ παροξύνων τὸν δῆμον ἐπ' ἀμφοτέρους. συνιδόντες οὖν τὴν μοχθηρίαν οἱ περὶ τὸν Νικίαν καὶ τὸν Ἀλκιβιάδην καὶ λόγον δόντες ἀλλήλοις κρύφα καὶ τὰς στάσεις συναγαγόντες εἰς ἓν ἀμφοτέρας καὶ ἀναμίξαντες ἐκράτησαν, ὥςτε μηδέτερον αὐτῶν ἀλλὰ τὸν Ὑπέρβολον ἐξοστρακισθῆναι. — Οὐκ ἀγνοῶ δ', ὅτι Θεόφραστος ἐξοστρακισθῆναί φησι τὸν Ὑπέρβολον Φαίακος οὐ Νικίου πρὸς Ἀλκιβιάδην ἐρίσαντος, ἀλλ' οἱ πλείονες οὕτω γεγράφασιν.* Theophrasti locum in libro de legibus infuisse, probavi in commentatione de ostracism. §. 1. not. 5.

3) Valcken. ap. Sluiter. Lect. Andocid. p. 17 sqq. Ruhnken. hist. cr. orat. graec. p. 135. R.

a Plutarcho negat de ostracismi disputatione inter triumviros illos habita quidquam tradi, tum in huius orationis principio καὶ Νικίας verba ab eruditulo adiecta vult, quamquam et Plutarchus id in vita Alcibiadis diserte tradit, quod tradi ab eo negat, et in hac oratione illis verbis sublatis ne stare quidem locus potest, in quo tum pro ἕνα erat certe τὸν ἕτερον dicendum. Sed Ruhnkenius quoque Plutarchum perperam intellexit; hic enim non de numero eorum, inter quos de testularum periculo certatum sit, sed de ea re una scriptores inter se discedere dicit, quod Hyperbolus ut ostracismo eiiceretur, plurimi quidem, quos ipse sequitur Plutarchus, re cum Nicia, pauci, inter quos Theophrastus Eresius, re cum Phaeace composita effecisse Alcibiadem velint; eam sententiam vita Alcibiadis tam manifesto prae se fert, ut dubitari nequeat, quin obscurior ille locus ex vita Niciae non in eum modum accipiendus sit, quasi vero „plurimi scriptores" nullam omnino ea in re fecerint Phaeacis mentionem; nam id si dixisset, „pugnantia secum frontibus adversis" posuisset Plutarchus in vitis Niciae et Alcibiadis; sed non posuit, etsi non πρὸς Ἀλκιβιάδην διαλεχθέντος quo etiam in Aristidis vita (c. VII) utitur, sed π. Ἀ. ἐρίσαντος scripsit. — II. Alterum argumentum Taylori hoc fere est: quae de se profiteatur orationis actor, in Phaeacem cadere omnia. Redeunt haec, si quid video, ad tres notas; 1) primum enim ab oratore commemorari, capitis se olim caussam dixisse atque absolutum esse, duos, qui in eadem secum caussa fuerint, dissimili fortuna usos capite noxam luisse, Phaeacem autem constare [4]) caussam capitis ἐπαντοφώρῳ dixisse et facundiae salutem debuisse; 2) dein genus suum oratorem dicere [5]) humile potius atque ignobile quam illustre esse, Phaeacem autem neque domo fuisse nobilem neque maioribus clarum, immo hominem quasi novum et nobilitatis suae primum auctorem; 3) denique legationes suas iactare oratorem, Phaeacem autem anno X^o belli Peloponnesiorum legatum esse ab Atheniensibus in Siciliam atque Italiam missum [6]), qui sociorum animos confirmaret, alios contra Syracusanos irritaret. Ex his tribus notis secundam et tertiam impugnavit Ruhnkenius:

4) Aristoph. Eq. 1374. c. schol. 5) §. 34. 6) Thuc. V, 4.

5 neque enim Phaeacem fuisse obscuro genere ortum, neque ab oratore genus abiici suum; legatum autem Phaeacem constare sane in Italiam esse et in Siciliam missum, sed inde Thucydide teste domum revertisse, ab oratore autem iactari legationes ab se etiam in Thessalia et Macedonia et Thesprotia obitas. Sed ne prima quidem nota ita cadit in Phaeacem, ut in hunc solum conveniat, sed ita cadit, ut ab Phaeace non abhorreat, ut de Phaeace potuerit praedicari; idem vero arbitror etiam in reliquas duas notas cadere ab Ruhnkenio sublatas. Etenim si neque Phaeax obscuris erat natalibus, neque orationis actor genus suum obscurum fuisse dicit, si Phaeax in Italiam et Siciliam legatus ivit et orationis actor se non tantum illuc sed insuper etiam in Thessaliam et Macedoniam et Thesprotiam legatum missum esse commemorat, nihil certe inest in oratione, unde Phaeacem non posse huius orationis actorem esse comprobetur. Id ut non multum est, ita non est plane nihil; ea enim, ut hoc utar, Andocides ne potuisset quidem de se praedicare. — III. Iam res redit ad triarios, ad illud telum, quod retorqueri nullo modo, ad id argumentum, quod nulla vi infirmari posse Taylorus statuit; Plutarchum [7]) enim haec posuisse: *φέρεται δὲ καὶ λόγος τις κατ' Ἀλκιβιάδου καὶ Φαίακος γεγραμμένος, ἐν ᾧ μετὰ τῶν ἄλλων γέγραπται, καὶ ὅτι τῆς πόλεως πολλὰ πομπεῖα χρυσᾶ κεκτημένης Ἀλκιβιάδης ἐχρῆτο πᾶσιν αὐτοῖς ὥςπερ ἰδίοις πρὸς τὴν καθ' ἡμέραν δίαιταν.* Hic pro *καὶ Φαίακος* ex cod. ms. Aldino esse *ὑπὸ Φαίακος* scribendum; quae autem verba in Phaeacis contra Alcibiadem oratione hic dicantur extare, ea ipsa in hac legi, quae Andocidis nomen prae se ferat §. 29.: *τὰ πομπεῖα παρὰ τῶν ἀρχιθεωρῶν αἰτησάμενος ὡς εἰς τἀπινίκια τῇ προτεραίᾳ τῆς θυσίας χρησόμενος, ἐξηπάτησε καὶ ἀποδοῦναι οὐκ ἤθελε, βουλόμενος τῇ ὑστεραίᾳ πρότερος τῆς πόλεως χρήσασθαι τοῖς χρυσοῖς χερνίβοις καὶ θυμιατηρίοις.* At vero quos locos eosdem esse praedicat Taylorus, eos et verbis vehementer distare neque mediocriter sententia discrepare Valckenarius et Ruhnkenius satis probaverunt; vasa enim sacra ab Alcibiade Plutarchus quotidianos, id est profanos ad usus, orator hic ad pompam et commissationem Olympicam narrat adhibita, quae res

---

7) Vit. Alcibiad. c. 13.

sunt diversissimae; neque in illud invehitur orator, quod sacris
civitatis vasis Alcibiades sit ad privata *ἐπινίκια* abusus, sed
quod vasa ab principibus Atticae legationis sacrae ad epiniciorum
privata sollemnia mutuatus, reddere postridie noluerit, cum
publice haberetur pompa fieretque sacrificium ab victoribus cer-
taminum, ab legationibus sacris, ab hellanodicis, sed suo publi-
ce facto sacrificio prius adhibuerit; quo illud consecutus est Alci-
biades, ut cum vasis iisdem Attica postea uteretur theoria, non
ipse civitatis, sed civitas Alcibiadis vasa videretur mutuo acce-
pisse [8]). In Plutarcho autem quam Taylorus probavit scripturam
atque receperunt Coraes, Baehrius, Schaeferus „*ὑπὸ Φαίακος*“,
eam Xylandri tantum esse correctionem, ab anonymo adnotatam,
in libro autem nullo repertam satis evicit Sintenisius [9]), qui cum
scripturam tueatur, quae communis est librorum omnium, sen-
tentiam autem eius hanc velit esse „Phaeacis, ut in aliis rebus
adversatus est Alcibiadi, ita etiam oratio extat; alterum *καί*,
quod est ante *Φαίακος* vim hanc habet, ut indicet etiam Phaea-
cem, ut Lysiam, Antiphontem orationibus exagitasse Alcibiadem“,
haud scio an ingeniosius sit in hoc loco quam verius versatus.
Neque enim aut e re nunc erat, illud indicasse quod dicit indi-
cari Sintenisius, cum in iis, quae antecedunt proxime, nulla sit
vel Antiphonteae vel Lysianae orationis mentio facta, aut ita
est indicatum, ut indicium facili negotio intellegas; etenim si
voluit illud indicari, quidni scripsit multo simplicius: *φέρεται δὲ
καὶ Φαίακος λόγος τις κατ' Ἀλκιβιάδου γεγραμμένος*? Uti enim
nunc scriptus est locus, *καὶ Φαίακος* vix divellas ab *κατ' Ἀλκι-
βιάδου*, atque quum hodieque extet Lysiae oratio *κατὰ Ἐπικρά-* 6
τους καὶ τῶν συμπρεσβευτῶν, quum in manibus habeamus De-
mosthenis orationes *πρὸς Ναυσίμαχον καὶ Ξενοπείθη*, *κατὰ
Εὐέργου καὶ Μνησιβούλου*, quum olim extiterit Lysiae oratio
πρὸς Νικόδημον καὶ Κριτόβουλον, Isaei *κατὰ Ἐλπαγόρου καὶ
Δημοφάνους*, Hyperidis *πρὸς Πυθέαν καὶ Λυκοῦργον*, Dinar-
chi *πρὸς Περικλέα καὶ Δημοκράτην*, orationes igitur contra
duos scriptae non adeo rarae fuerint usu, unusquisque, qui mo-
do legit *λόγος κατ' Ἀλκιβιάδου καὶ Φαίακος γεγραμμένος*, in

---

8) Cf. commentat. meam de Olympior. lud. §. 6. in Encyclop. Art. III. T. 3. p. 301 sq. not. 2. 9) ad Plutarch. Pericl. p. 279.

eam primum defertur sententiam; ut orationem contra Alcibiadem et Phaeacem scriptam significari credat. Verum tamen, cum ea sit Plutarchei loci cohaerentia, ut significanda fuerit oratio ab Phaeace non contra Phaeacem scripta; (quae enim eum locum praecedunt ad facundiam pertinent Phaeacis, qui dicendi laude ab Alcibiade superatus sit, ipsius in republica adversario et aemulo), cumque καὶ et ὡς tam similibus notis scribantur, ut et facile confundi possint et saepe librariorum oscitatione confusa sint [10]), praestare videtur rescribere: Φέρεται δὲ καὶ λόγος τις κατ' Ἀλκιβιάδου ὡς Φαίακος γεγραμμένος „fertur oratio quaedam contra Alcibiadem scripta, ut Phaeacis". Id si recte coniicio, Plutarchus significasse putandus est, primum eam orationem admodum obscuram et ignobilem (λόγος τις), dein Phaeacis quidem nomine esse inscriptam, inscriptionem autem eam suspectam videri. Verum ea de coniectura aliis aliud placeat; quod Tayloro autem firmissimum visum est argumentum, id iam corruit ita, ut plane iaceat. Quae vero praeterea Ruhnkenius et Valckenarius Tayloro opposuerunt, non sunt admodum valida. Ruhnkenius enim „sed finge", inquit „Phaeacis esse orationem. Illene Alcibiadem, quocum de Hyperbolo eiiciendo consenserat, tam indignis modis accepisset? et quis orationem habet adversus eum, quocum conspiret?" Ego vero et olim licuisse arbitror et nunc licere, adversus quem orationem antea habueris, quem indignis modis antea acceperis, cum eo postea in gratiam redire atque de alio eiiciendo consilia communicare. „Quid?" pergit, „Phaeacis oratio, Plutarcho lecta, si ostracismum in disceptationem vocasset, Plutarchus rem confectam habuisset, nec ullo modo dubitare potuisset, sicut dubitat, an Phaeacis partes quaedam in hoc certamine fuerint". His iam quodammodo responsum est supra; neque enim illud dubitat Plutarchus, Phaeacisne quoque eo in certamine partes fuerint quaedam, sed illud unum dubitari dicit, Alcibiades utrum cum Phaeace an cum Nicia de eiiciendo Hyperbolo conspiraverit, id quod poterat dubitare, etsi hanc legit orationem atque ab Phaeace scriptam esse credidit. Valckenarius autem „mirum est", inquit,

10) Cf. **Bast.** et **Schaef.** ad Greg. Cor. p. 24 sq. 201. 217. 781. 816.

„si hanc ut Phaeacis legerit orationem Plutarchus, nihil inde, quod ad Alcibiadem spectet, eum excerpsisse, praeter illud perpusillum sane. Multa ibi habentur historica vitae Alcibiadis, qnae Plutarchus attigisset, si cognita habuisset". Aliis contra visus est Plutarchns neque pauca ex hac oratione in suos usus vertisse; id rectene sit visum, nunc non quaero; illud vero iam nunc licet contendere, praeter tributorum novam descriptionem ab Alcibiade factam nullam rem commemorari ab oratore, quin a Plutarcho significata sit; atqne quod rerum utriqne communium non ita conspirat enarratio nt videri possit ex altera altera expressa, id nemini mirum videbitur qui meminerit Plntarcho indignum fuisse in illustrium virorum vitis scribendis multum adversariorum conviciis et contumeliis tribuere. Verum fac multa esse, qnae excerpere potuerit ex oratione Plutarchus, neque tamen excerpserit; num id si est mirum, magis mirum est, si eam orationem ut Phaeacis, qnam si eandem ut Andocidis legit? Ego vero non credo. Quae reliqua profert Valckenarins, cum non faciant contra Phaeacem, ut orationis anctorem, sed pugnent pro Andocide, ad qnem superioribus commentationibns expositum est cur non possit referri oratio, licebit verbo expedire. Namque cum tribus insuper usus sit argumentis Val- 7
ckenarius, eorum unum (VII^{um}) „quod ea oratio sine dubitatione ut Andocidis citetur ab Harpocratione", tum examinabimus, ubi orationis interiore virtute demonstrata testimoniorum naturam aestimabimus, quae orationi fidem partim adferunt, partim imminuunt; VI^{um} autem et VIII^{um}, quae eodem redennt „vim dicendi in hac oratione elucere admirabilem et prorsus Andocideam, stilum videri enndem in hac oratione atque in reliquis, quae sint sine controversia Andocideae", statim et uno ictu conficiam utrumque. Etenim cum Valckenarius non singulatim demonstraverit inesse in oratione virtutes eas, quibus spectatur eloquentia, istuc ipsum eluceatne admirabilis dicendi vis in hac oratione, tum demum apparebit, ubi eius singula et verba et sententias in iudicium severum illud quidem, sed, ni fallor, non iniquum addnxerimns; sed fac vere praedicare Valckenarium de virtutibus orationis, multo minus ea potest haberi pro fetu Andocidis, quem consentiens antiquitas admirabilem vim dicendi negavit esse consecutum.

Eo igitur iam deducta est disputatio, ut nihil constet ab Tayloro esse allatum, quod ab Phaeace profectam esse orationem doceat; sed quae quidem accommodate ad persuadendum sunt dicta, eo valent, ut quicumque demum fuerit orationis auctor, ab eo vel Phaeaci vel ex persona Phaeacis scriptam eam esse dicas. Atque id mihi quoque placet; nam cum Alcibiades Niciasque semel omnino idque cum Phaeace de ostracismo decertasse narrentur, ea oratio, in cuius principio actor profitetur sibi adversus illos duumviros ostracismi certamen esse, non potest ex alius actoris persona scripta esse quam ex Phaeacis, nisi vel ea ipsa in re ab auctore orationis dicas contra rerum fidem et memoriam peccatum esse. Eam igitur narrationem, qua de testularum discrimine inter tres illos principes viros disceptatum esse ferebatur, legit personatus orator, eam pro fundo habuit, cui suam declamationem superstrueret. —

Postquam vero evicimus orationem ad Andocidem nullo modo referri posse, ad Phaeacem non demonstratum esse cur deberet referri, age iam illud conemur efficere, ut ne ab aequali quidem Andocidis eam proficisci potuisse intellegatur; quod si obtinebimus, etiam magis actum erit de Taylori coniectura ut de Ruhnkenii Valckenariique iudicio.

II.

Contendo igitur inesse in oratione, quae aequalium nemo, non inesse, quae ea in opportunitate aequalium quivis dixisset; contendo ita compositam esse orationem, ut neque tempus neque locus possit cogitari, quo aut haberi aut audiri potuerit; quam autem aequalium aliquis vel stili exercendi caussa scripserit orationem, ita certe adornaturum fuisse, ut si minus suo certe aliquo et tempore et loco posset videri habita esse. Haec iam sed inverso ordine demonstratum eo singula. Doneo enim lex erat de ostracismo, id est ab Clisthenis inde descriptione reipublicae usque ad Hyperbolum urbe eiectum, testularum certamen ita haberi solitum est, ut primum plebs quotannis decerneret, eo anno illud certamen ita haberi solitum est, ut primum plebs quotannis decerneret, eo anno illud certamen videreturne sibi an non videretur instituendum, id quod in prima concione ordinaria sextae prytaniae, id est inter Decembrem Ianuarium-

que menses erat decernendum; ubi vero ea in concione recitato SCto, quod ea de re esset perscriptum, plebis maior pars manuum allevatione iussisset ostracismum haberi, plebisscitum fiebat, quo credibile est tum ternos cives de ostracismo inter se decertaturos designatos, tum tempus incundo certamini, nisi id lege erat perpetua sancitum, esse constitutum; eo autem tempore, qnod erat sive lege sive plebisscito iussum sive ex magistratuum arbitrio constitutum, concio in foro vetere Ceramici urbani praesidentibus novem praetoribus et senatu quingentorum habebatur, atque in ea concione populus ita tributim suffragia 8
ferebat, ut cuius nomen ex ternis illis designatis non tribuum sed civium maior pars eaque non infra sex milia in testulis scripsisset, is voce praeconis excedere intra decimum diem urbe et olim per decem, postea per quinque annos continues carere civitate iuberetur; annis enim singulis singulos tantum licebat testarum nomine urbe eiicere [11]). Haec qnum ita sint, in quanam concione vis hanc contra Alcibiadem orationem esse habitam? quae si non in concione est habita, nunquam est habita. In primane ordinaria sextae prytaniae? at ipsum orationis initium docet iussum iam ostracismum haberi, designatos iam esse inter quos certaretur de estracismo. An igitur in ea ipsa concione qua institutum est certamen? crederes id propter ea quae §. 5. extant: *οἶμαι δὲ καὶ τοὺς φίλους ἐν ταύτῃ μάλιστα τῇ ἡμέρᾳ λυπεῖσθαι καὶ τοὺς ἐχθροὺς ἥδεσθαι.* Verum haec concie in foro habebatur, in quo neqne suggestus fuit sive *βῆμα* oratori neque sedilia anditoribus, stantes vero audiverunt Romani cives, non audiverunt Graecerum conciones, ne hereicae quidem aetatis *ἀγορά* [12]), fertasse [13]) ne Spartanorum quidem *ἁλία*, nedum Athenienses, apud quos quantum invaluerit mos ut sedens audiret concio et iudicium, illud documento est, quod

11) Cf. comment. **meam** de ostracismo §. 4. in Encycl. Ant. III, 7. p. 180 sqq. 12) **Homer.** Il. B. 95. *ὑπὸ δ' ἐστοναχίζετο γαῖα, λαῶν ἱζόντων.* — *σπουδῇ δ' ἕζετο λαὸς, ἐρήτυθεν δὲ καθ' ἕδρας κτλ.* ut tot locos taceam, quibus et surgere dicuntur qui verba sunt facturi, et considere, qni verba fecerunt, *τοῖσι δ' ἀνιστάμενος μετέφη* (*A*, 57.) *ἤτοι ὅγ' ὣς εἰπὼν κατ' ἄρ' ἕζετο* (ib. 68.). 13) Omnem tollit dubitationem **Thuc.** I, 87. *ἀναστήτω.*

totiens solum *οἱ καθήμενοι* [14]) de concione aut de iudicio dicitur. Atque eidem concioni ne tempus quidem fuisse videtur orationes audiendi; ponamus enim civium amplius sex milia testas non in unam quidem cistam cunctos iecisse (nam tum *ὀστρακοφορίᾳ* ne tres quidem dies suffecerint), sed singulis tribubus suas fuisse cistas, ut deni simul cives potuerint suffragia ferre; dies tamen octo vel decem horarum nullo modo etiam orationibus habendis sufficeret; nam eo die singulis tribubus conveniendum erat in sua conciliabula sive *ἀγορὰς* [15]), hinc tribubus singulis singulatim intra saepta fori procedendum, ab tribulibus, ut minimum numerum ponam, sexcentenis, testae singulatim inscribendae (inter quos non pauci litterarum rudes scribendique expertes fuerint, qui debebant nomina per alios scribenda curare) inscriptae testae ferendae in cistas, cistae aperiendae, testae dirimendae, denique describendae et cuius nomen maior civium pars in testis scripsisset [16]), ei per praeconem indicendum ut urbe excederet. At, inquit, tres breves orationes non multum temporis exigunt. Verum orator quamquam §. 25. Alcibiadem indicare videtur nondum dixisse sed dicturum esse caussam (*ἡγοῦμαι δ' αὐτὸν πρὸς τοῦτο μὲν οὐδὲν ἀντερεῖν, λέξειν δὲ περὶ τῆς νίκης τῆς Ὀλυμπίασι, καὶ περὶ πάντων μᾶλλον ἢ τῶν κατηγορηθέντων ἀπολογήσεσθαι*, ubi velim advertas ad futurum tempus), tamen §. 8. de suis accusatoribus plurali numero loquitur (*εἰκότως ἂν τῶν κατηγορούντων ἠκροᾶσθε*), ut praeter tres illos ostracismi competitores alii etiam in ea con-

---

14) Cf. Dem. Mid. §. 18. 15) Boeckh. C. I. Gr. I. p. 125.

16) Rem ne quis a me exaggerari criminetur, moneo, Lutetiae Parisiorum a. d. XXVI. Dec. 1837, cum in concilio legatorum (deputés) Galliarum suffragia ferrent CCCIIL legati, electionem eorum qui essent pro praeside horarum fuisse trium et dimidiae (Journ. des débats 27. Decbr.), sequenti die quum eligerentur qui essent concilio a secretis „cette operation (le depouillement du scrutin) commencée à trois heures est achevée à cinq heures moins un quart"; quantum autem interest litteratissimos Galliarum legatos, suffragiis ferendis exercitatos, in suffragia mittere et Atticos cives, maximam partem illitteratos, quorum plurimi raro interfuerint concioni, quibus nomen non ut illis papyro, sed testulis inscribendum erat; quod apud illos trium horarum est, apud hos esset, ut minimum ponam, septem vel sex horarum, si idem tantum esset suffragia ferentium numerus.

cione verba fecerint necesse sit, si huic oratori fides est. —
Accedit, quod si in hac concione habita esset oratio, vix locus
fuisset Alcibiadi Niciam et Phaeacem ita in suas partes trahendi
ut imminentem sibi ostracismum coniunctis studiis in Hyperbo-
lum deflecterent. — Reliquum est, ut orationem habitam dicas in
una earum concionum, quae inter *κυρίαν ἐκκλησίαν* sextae pry- 9
taniae et concionem eam, qna *ὀστρακοφορία* institueretur, me-
diae essent interpositae. Verum neqne constat nlla praeterea
concione de ostracismo esse actum, neque omnino credibile in
ostracismo habendo ab qnoqnam eorum, qui ei certamini essent
designati, verba ad populum facta esse; alioquin non potuisset
aut hic orator §. 3. commemorare in ostracismo esse neque accu-
sationi neque defensioni locum (*οὔτε κατηγορίας γενομένης οὔτε
ἀπολογίας δοθείσης*), ant pervulgari in vulgus illa fabnla an
historia [17]) de Aristidis ostracismo; nam si in ea opportunitate
concionati ad multitudinem fuissent et qui populo auctores erant,
ut Aristides urbe eiiceretur, et Aristides cum ab eo se periculo
defenderet, non potuisset utique illitteratus ille rusticus aut adeo
Aristidem ignorare, ut non alium potins qnam ipsum Aristidem
rogaret, velletne pro se Aristidis nomen testulae inscribere, ant
speciosis caussis, cur eum eiici vellet, adeo carere, ut tam in-
humanum responsum redderet, „non placere sibi quod is tam
cupide elaborasset ut praeter ceteros Iustus appellaretur". Haec
Andocidem ant Andocidis aequales qui ostracismum ipsi viderant
exerceri, non poterant fingere; sed fac in ostracismo non de-
fuisse aut tempns ant locum orationibus habendis et andiendis,
illnd unum, quod ab hac oratione omnis abest et temporum, in
quae ostracismus ille cadebat, accuratior notatio, et coronae,
apud quam oratio habita sit, significatio, quarum utramque verus
orator vel nolens et invitus prodidisset, personatus orator fugit,
ne erroris convinceretur, vel illud igitur satis est documento,
quo tempore haec scriberetur oratio, ea omnia iam ignorata
fuisse. Nunc enim quod annum definire licet, quo haberi debuit,
habita si esset, quod orationis fictum tempus scimus cadere in
Ol. XCI, 1., intra Decembrem mensem anni a. Ch. CCCCXVI

---

17) Plutarch. Arist. 7. Apophthegm. p. 116. Vol. VIII. Hutt. Corn. Nep. III, 1. Suid. v. Ἀριστείδης.

et Iunium mensem anni CCCCXV, non orationis auctori illud acceptum referimus sed aliis scriptoribus [18]). Num verus orator tum rerum omnium omisisset memoriam, quae illi opportunitati propriae erant et ad ostracismum pertinebant, tum virorum, quorum studiis, contentionibus, artibus illud testularum certamen agitatum est? Hic vero ne verbum quidem habet, unde doceamur aut quid ab cyria ecclesia sextae prytaniae ad habitum usque ostracismum sit actum gestumque, aut quinam eo anno auctores populo fuerint, ut ostracismus haberetur, et qui factum sit, ut praeter Alcibiadem Niciamque ipse certamini illi destinaretur? Quid quod de Nicia ne tantillum quidem verborum facit actor, in unum debacchatur Alcibiadem, quamquam ei non minus erat cum Nicia quam cum Alcibiade decertandum, et quamquam ita est adornata oratio, ut Niciam aut Niciae amicos ante actorem credas verba ad populum fecisse; nam cum Alcibiades non dicatur dixisse, dicatur dicturus esse caussam; quis alius τῶν κατηγορούντων (§. 8.) nomine intellegatur praeter Niciam et Niciae patronos? Levius quiddam est neque tamen plane praetereundum, quod semel tantum et oratione iam ad exitum vergente §. 36, 6. appellatio reperiatur coronae andientium ὦ Ἀθηναῖοι, cum in oratione de mysteriis, quae est apud iudices habita, quinquagies fere redeat appellatio ὦ ἄνδρες §. 1. 2. (bis) 3. 5. 6. 8. 10. 14. 15. extr. 19. 22. extr. 25. 27. 29. 37. 39. 43. 46. 51. 52. 54. 56. 57. 60. 67. 69. (bis). 85. 88. 92. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 109. 117. 120. 123. 124. 127. 128. 130. 132. 139. 140. 142. 146., semel ἄνδρες §. 89. extr., semel ὦ ἄνδρες δικασταί §. 136. princ., semel ὦ Ἀθηναῖοι 137., in orationibus autem de reditu et de pace, quae concionales sunt, appellatio ὦ ἄνδρες bis (de red. §. 1. §. 5.), ὦ Ἀθηναῖοι duodevicies (de reditu §. 6. 17. 22. 24., de pace §. 1. 2. 4. 6. 10. 17. 21. 25. 32. 34. 35. 37. 41. (bis)), ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι semel ib. §. 13. extet. Non ei rei multum tribuo; scio enim
10 Antiphontem, qui in iudicialibus orationibus appellatione utitur ὦ ἄνδρες I, 1. 3. 19. 26. 30., extr. II, β. 13. III, γ. 3. V, 1. 7. 17. 26. 45. 49. 52. 72. 86. (bis) 92. VI, 7. 9. 14. 16. 20.

18) Cf. comment. meam de ostr. p. 187.

25. 28. 39. 33. 41., semel appellatione *ὦ δικάζοντες* 1. §. 7. ter appellatione *ὦ ἄνδρες δικασταί* III, *β*. §. 2. V, 84. VI, 1., in nonnullis brevioribus *τετραλογιῶν* orationibus nulla omnino uti appellatione (veluti II, *α*; *γ*; *δ*. III, *α*; *δ*. IV, *α*; *β*; *γ*; *δ*.); scio etiam Lysiae orationes breviores VIII. et IX. omni carere appellatione; etiam apud Thucydidem in funebri oratione (II, 35.), in nonnullis concionalibus orationibus nullam extare appellationem, veluti in ea, quam ad Athenienses Corcyraei (I, 37 sqq.), Pericles (II, 60.), Cleo (III, 37.), Diodotus (III, 41.), Nicias (VI, 10.), ad Syracusanos Hermocrates (ib. 33.) et Athenagoras (ib. 36.) habere finguntur, cum in aliis extet, veluti I, 32. in Corcyraeorum, I, 140. in Periclis, IV, 17. in Lacedaemoniorum, IV, 95. in Hippocratis oratione *ὦ Ἀθηναῖοι*, I, 68. in Corinthiorum, I, 76. in Atheniensium, I, 79. in Archidami, I, 86. in Sthenelaidae, III, 53. et 67. in Thebanorum, *ὦ Λακεδαιμόνιοι*, I, 120. in oratione Corinthiorum *ὦ ἄνδρες ξύμμαχοι*, II, 11. in Archidami *ἄνδρες Πελοποννήσιοι καὶ οἱ ξύμμαχοι*, II, 87. *ὦ ἄνδρες Πελοποννήσιοι*, II, 89. *ὦ ἄνδρες στρατιῶται*, IV, 10. in Demosthenis *ἄνδρες οἱ ξυναράμενοι τοῦδε τοῦ κινδύνου*, IV, 59. in Hermocratis *ὦ Σικελιῶται*, IV, 85. in Brasidae oratione *ὦ Ἀκάνθιοι*, 126. *ἄνδρες Πελοποννήσιοι*, 92. *ὦ ἄνδρες Βοιωτοί*. At in isto declamatore fuga appellationis ex ignoratione coronae videtur explicanda; nobis quidem sane constat non in iudicio, non in senatu, non in *ἑταιρίας* aliquo conciliabulo, sed in concione tantum eam haberi potuisse orationem, qua quis ostracismi periculum ab se defenderit et in alium intenderit; istum vero hominem suam coronam non satis ab iudicio distinxisse, etiam alius locus, quem infra afferemus, demonstrabit. Verum id, ut dixi, levius, neque caret excusatione; illud gravius, quod ne verbo quidem deflet imminentem sibi solitudinem, calamitatem patria carentis et in peregrina civitate inquilinorum in numero viventis. —

III.

Sed si ita reprehendendus est orator eorum nomine, quae non dixit, cum deberet dicere, quomodo defendi poterunt, quae dixit, cum non deberet dicere? Cum animus sit orationem ita a principio usque ad finem perlustrare nunc, ut neque omittam,

quae in reprehensionem incurrere videantur, neque reticeam si quae mihi laudabilia occurrant, praevideo iam futurum, ut stipato agmine impetum in me faciant viri boni, qui „exemplorum nube“ excusari posse probabunt, quae ego incusavero. Licebit mihi enim Graecorum imitari exemplum, apud quos tum dicendi magistri praecipiunt [19]) τὰ ὑπὸ τῶν ἀνταγωνιστῶν ἐπίδοξα λέγεσθαι ὡς δεῖ προκαταλαμβάνειν, tum [20]) oratores προδιήγησιν τῆς ἀπολογίας ἧς ἀκούουσι μέλλειν γίγνεσθαι exhibent. Ego vero scio istorum potuisse praecidi impetum, si satis habuissem afferre, quae nulla arte excusari poterunt; sed velim utrumque teneant qui haec legent, et illud quod in Gallorum proverbio est, recte accusari, cui sit excusatione opus, et hoc suum cuique litterarum generi esse ut sentiendi ita etiam dicendi quendam quasi orbem, quem nemo impune excedat, quin statim coelum quasi mutasse videatur; atque id valet non minus in prosae orationis quam in poesis genera, neque minime in illam ab Graecis magis quam ab alia ulla natione excultam eloquentiam. Quodsi mihi nihilominus quandoque acciderit, ut diutius in eandem rem intentus praestricta mentis acie mihi videar vidisse quae non adsunt, erit apud aequos indices non minus excusando quam reprehendendo locus.

11 Mitto prooemii initium [21]), quo orator non nunc demum, sed iam antequam ad aliquam reipublicae partem accesserit, intellexisse se dicit, quam sit arduum attingere rempublicam, boni autem civis illud se putasse semper, ut pro populo periclitetur, neque vero privatas extimescens simultates publicarum rerum curam abiiciat; civitates enim per eos, qui privatas tantum res agant, nihilo fieri maiores, per eos autem, qui publicas capessant, magnas et liberas; illud igitur mitto, quamquam quem continet locum communem (nam est communis locus) neque

---

19) Aristot. Rhetor. ad Alex. c. 19. p. 1433, 31. Bekk. 20) Aeschin. c. Tim. §. 116. 21) Graeca verba subscribo Οὐκ ἐν τῷ παρόντι μόνον γιγνώσκω τῶν πολιτικῶν πραγμάτων ὡς σφαλερόν ἐστιν ἅπτεσθαι ἀλλὰ καὶ πρότερον χαλεπὸν ἡγούμην, πρὶν τῶν κοινῶν ἐπιμελεῖσθαί τινος· πολίτου δὲ ἀγαθοῦ νομίζω προκινδυνεύειν ἐθέλειν τοῦ πλήθους καὶ μὴ καταδείσαντα τὰς ἔχθρας τὰς ἰδίας ὑπὲρ τῶν δημοσίων ἔχειν ἡσυχίαν.

ita cum ea re quae agitur, cohaeret, ut audientium animis ad eam praeparandis idoneus sit, et ita friget, ut non periculis circumdatum oratorem sed securum declamatorem spiret, quamquam et τῶν πολιτικῶν πραγμάτων ἅπτεσθαι aliud quam oratorum coelum refert, quamvis τὰ τῆς πόλεως et τὰ πολιτικὰ πράττειν si minus ab oratoribus certe ab aliis frequentetur scriptoribus illius aetatis, quamquam denique et νομίζω pro ἐνόμιζον et προκινδυνεύειν τοῦ πλήθους de eo dictum, qui non bellorum aut proeliorum pericula pro populo ingrediatur [22]), sed civiles procellas sustineat, si minus offensioni, certe insolitum est. In iis autem, quae sequuntur „ὧν τῶν ἀγαθῶν εἷς ἐγὼ βουληθεὶς ἐξετάζεσθαι μεγίστοις περιπέπτωκα κινδύνοις, προθύμων μὲν καὶ ἀγαθῶν ἀνδρῶν ὑμῶν τυγχάνων διόπερ σώζομαι, πλείστοις δὲ καὶ δεινοτάτοις ἐχθροῖς χρώμενος ὑφ' ὧν διαβάλλομαι", „ἐξετάζεσθαι" quidem eo significatu satis est oratorum usu comprobatum [23]), neque περιπίπτειν κινδύνοις ab eo usu abhorret, quo certe περιπίπτειν ἀτυχίαις, ἀτυχήμασι, ζημίᾳ, συμφοραῖς, ὀργῇ, λοιδορίαις, λόγοις frequentatur [24]), sed tum ὧν τῶν ἀγαθῶν neque excusatur iis exemplis, in quibus pronomini relativo interposita longiore oratione additur substantivum [25]) perspicuitatis caussa, neque sanatur sublatis τῶν ἀγαθῶν (nam illud est scriptorem, non eius librarium corrigere), tum προθύμων — διαβάλλομαι quocunque demum modo verbis διόπερ σώζομαι medeare, quae mihi quidem sensu cassa videntur (erat cum δι' ὧνπερ *) ἐσωζόμην expectarem), displicent vehementer; nam primum προθύμων καὶ ἀγαθῶν ἀ. ὑ.

22) Demosth. 25, 6. προκινδυνεύετε στρατευόμενοι. 297, 11. τοὺς ἐν Μαραθῶνι προκινδυνεύσαντας, atque de Atheniensibus Marathone pugnantibus προκινδυνεύειν usitatissimum est; cf. Thuc. I, 73. c. n. Isocrat. Paneg. c. 22. §. 75. τοὺς τοῖς σώμασιν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος προκινδυνεύσαντας. Lycurg. c. Leocr. §. 50. ὑπὲρ κοινῆς ἐλευθερίας προκινδυνεύοντες. Ne Xenophon quidem eo vocabulo quamquam saepius utitur usquam aliter utitur. 23) Cf. Dissen ad Dem. de cor. §. 277. p. 318. 24) Cf. Bergmann in Isocr. Areop. p. 176. Bensel. 25) Veluti ap. Andoc. de myst. §. 80. ἐγένετο ὑμῖν, ὧν ἐγὼ οὐδὲν δέομαι μεμνῆσθαι οὐδ' ἀναμιμνήσκειν ὑμᾶς τῶν γεγενημένων κακῶν. cf. Matth. §. 476. [*) In eandem coniecturam incidit Ier. Marklandus eamque probavit Baitero.]

τυγχάνων non explicant, qui factum sit, ut in pericula incideret, cum bonorum vellet in numero esse, quam explicationem continent verba *πλείστοις — διαβάλλομαι*; atqui superius incisum ut oratorem credas voluisse inferiori respondere, faciunt iam *μὲν — δὲ* particulae; accedit quod naturalis ordo neglectus est, si quidem in pericula necesse est prius inciderimus, quam ex iis eripi et servari liceat; erat igitur sic potius collocandum: *πλείστοις μὲν — διαβάλλομαι, προθύμων δὲ καὶ ἀγαθῶν — σώζομαι*; denique viri bene de populo meriti dici solent [26] *πρόθυμος καὶ ἀγαθὸς περὶ τὸν δῆμον (τὴν πόλιν, τὴν φυλὴν) γενόμενος*, sed qui ea fuerit impudentia, ut populum de se bene meritum in se *πρόθυμον καὶ ἀγαθὸν γενόμενον* dixerit, scio neminem. Verum illis missis propero ad graviora; sequitur enim locus hic: *ὁ μὲν οὖν ἀγὼν ὁ παρὼν οὐ στεφανηφόρος ἀλλ' εἰ χρὴ μηδὲν ἀδικήσαντα τὴν πόλιν δέκα ἔτη φεύγειν· οἱ δ' ἀνταγωνιζόμενοι περὶ τῶν ἄθλων τούτων ἐσμὲν ἐγὼ καὶ Ἀλκιβιάδης καὶ Νικίας, ὧν ἀναγκαῖον ἕνα τῇ συμφορᾷ περιπεσεῖν*, in quo nolo reprehendere aut *περιπεσεῖν* paucis versibus interiectis post *περι-*
12 *πέπτωκα* ingratius repetitum, aut quod ostracismo eiectus et hic et §. 36. *φεύγειν* dicitur, quod quidem in exules cadit, qui autem ostracismi caussa solum vertunt, non *φεύγειν* sed *μεθίστασθαι* dicuntur; quomodo autem excusetur, quod partim quae huic inciso vera insunt, non erant ab oratore demum auditores docendi, quibus etiam non monitis constabat utique, quod erat ipsorum in oculis positum, instituì certamen id inter actorem et Alcibiadem et Niciam eorumque uni ostracismum subeundum esse; partim sarcasmum referunt *ὁ μὲν οὖν ἀγὼν οὐ στεφανηφόρος*, in quem nego praeter sannionem incidere quemquam potuisse re vera periclitantem; tulerim, si in comoedia Xanthias cum Davo uter ipsorum vapulet certans inter illud suum et sacrorum ludorum certamen acerbam faciat comparationem; sed principes in civitate viros tum ipsum, cum decertent inter se, cuinam ipsorum sit per longum tempus republica carendum, eo lusus et ludibrii nego posse descendere, ut dicant et dicant **apud populum** suo certamini non coronam, quae in certaminibus sacro-

26) **Boeckh.** Corp. Inscr. Gr. no. 857. *ἀνὴρ ἀγαθὸς περὶ τὸν δῆμον τὸν Ἀθηναίων*, ib. no. 90. 101. 105. 106.

rum ludorum caussa institutis dari soleat, sed exilium propositum esse praemium; quibus denique machinis et artibus defendatur, quod hic et §. 5. decem annorum exilium ostracismus dicitur esse, cum ex Philochoro [27]) constet ostracismo eiectum olim quidem per X, mox autem per V tantum annos carere urbe debuisse; atque ea mutatio etsi quo anno sit facta ignoratur, tum certe facta erat, cum ultimum haberetur ostracismus; atqui haec oratio ad ultimum spectat ostracismum, neque post eum umquam est iterum habitus. An Philochoro fidem non habebis, peritissimo Atticarum antiquitatum viro? Sed faciunt cum eo etiam Diodorus (XI, 55.) et schol. Aristoph. Vesp. 1001., uti a me nuper [28]) demonstratum est. Atque haec de priore prooemii parte; transeo ad alteram, in qua lex de ostracismo lata sex nominibus rationibusque reprehenditur.

IV.

Primum enim repugnare eam legem dicit iuriiurando senatus populique. *Ἄξιον δὲ*, inquit, *μέμψασθαι τὸν θέντα τὸν νόμον, ὃς ἐναντία τῷ ὅρκῳ τοῦ δήμου καὶ τῆς βουλῆς ἐνομοθέτησεν· ἐκεῖ μὲν γὰρ ὄμνυτε μηδένα μήτε ἐξελᾶν μήτε δήσειν μήτε ἀποκτενεῖν ἄκριτον, ἐν δὲ τῷδε τῷ καιρῷ οὔτε κατηγορίας γενομένης οὔτε ἀπολογίας ἀποδοθείσης διαψηφισαμένων κρύβδην τὸν ὀστρακισθέντα τοσοῦτον χρόνον δεῖ στερηθῆναι τῆς πόλεως*. Commemorat igitur iusiurandum senatus populique atque hoc significat unum fuisse, utrique commune; si enim suum voluisset significare fuisse populo iuramentum, suum senatui, non singulari esset numero usus. Nos vero novimus quidem iusiurandum [29]) senatus (*ὅρκον βουλευτικόν*), in quo inerat partim [30]) *κατὰ τοὺς νόμους βουλεύσω*, partim *τὰ βέλτιστα βουλεύσω τῇ πόλει* [31]), partim *ἀποφανῶ εἴ τινα οἶδα τῶν λαχόντων ἀνεπιτήδειον ὄντα βουλεύειν* [32]), partim *οὐδὲ δήσω Ἀθηναίων οὐδένα, ὃς ἂν ἐγγυητὰς τρεῖς καθιστῇ τὸ αὐτὸ τέλος*

27) ap. grammat. in Phot. Porson. append. p. 672. *τοῦτον ἔδει — μεταστῆναι τῆς πόλεως ἔτη δέκα, ὕστερον δὲ ἐγένοντο πέντε.*
28) Commentat. de ostracism. p. 182.
29) Schoemann Antiq. Jur. Publ. Graec. p. 212.
30) Xenoph. Memorab. I, 1, 18.
31) c. Neaer. 1396, 25.
32) Lys. c. Philon. p. 869 R.

τελοῦντας πλὴν ἐάν τις ἐπὶ προδοσίᾳ τῆς πόλεως ἢ καταλύσει τοῦ δήμου συνιὼν ἁλῷ κτλ. [33]), partim, certe ex anno inde Ol. XCII, 3. *καθεδοῦμαι ἐν τῷ γράμματι ᾧ ἂν λάχω* [34]), partim denique, ex quo amnestiae lex lata est, *καὶ οὐ δέξομαι ἔνδειξιν οὐδὲ ἀπαγωγὴν ἕνεκα τῶν πρότερον γεγενημένων πλὴν τῶν φευγόντων* [35]). Novimus iusiurandum heliastarum [36]) (*ὅρκον ἡλιαστικόν* sive *ἡλιαστῶν*), quod continebat sane etiam illud *οὐδὲ τοὺς μένοντας ἐξελῶ παρὰ τοὺς νόμους τοὺς κειμένους*, sed id sacramentum, etsi Harpocratio [37]) auctor est eo omnes esse Athenienses publice obstrictos, constat tamen non pertinuis-
13 se nisi ad eos qui heliastae ut sederent sortiti essent, aut certe heliasticam aetatem [38]) attigissent triginta annorum. Novimus sacramentum epheborum, quo qui ad ephebiam pervenissent, id est septimum decimum aetatis annum excessissent, in aede Agrauli, ni fallor, sollemnibus Agrauliorum adactos esse constat [39]), quod quidem sacramentum referebat fere sacramentum militare. Novimus iusiurandum novem praetorum [40]), quo illi ineuntes magistratum in leges iurabant; nam praeter novem archontas alios etiam magistratus in capessendo munere iusiurandum dedisse merito negat C. F. Hermannus [41]) ab quoquam memoriae traditum esse. Novimus [42]) iusiurandum arbitrorum sive iudicum de chororum certaminibus iudicantium, ut iuramenta praeteream, quae in iudiciis aut ab litigantibus aut ab testibus aut ab arbitris compromissariis dabantur. Iusiurandum vero populi idque commune senatus neque reliquorum scriptorum quisquam commemorat (id autem silentium est, si quod aliud, ut cum Fr. Aug. Wolfio loquar, argutum et vocale), neque credibile est fuisse, aut si fuit, ea continuisse quae hic narratur continuisse. Non credibile est fuisse; nam si fuisset, debuisset esse annuum, annuum autem neque fingi potest qua

---

33) **Demosth.** c. Timocr. 746. 34) **Philochor.** p. 66. Siebel. 35) **Andocid.** de myst. §. 91. 36) **Schoemann** de lit. Attic. p. 128. 37) v. *Ἀρδηττος — ἐν τούτῳ, φασί, δημοσίᾳ πάντες ὤμνυον Ἀθηναῖοι τὸν ὅρκον τὸν ἡλιαστικόν*. 38) **Demosth.** c. Timocr. 747, 9. 39) **Pollux** VIII, 105. **Stob.** XLIII, 48. p. 110. **Cicer.** de rep. III, 9. 40) **Schoemann** l. c. p. 245. not. 18. 41) **Prooem.** ind. schol. Marburg. a. 1833—34. p. VI. not. 1. 42) **Demosth.** c. Midiam §. 17. 65. 55.

in opportunitate solitum sit dari; et non minus Demophanti [43]) plebiscitum quam sacramentum amnestiae [44]) repugnant annuo populi sacramento. Demophanti enim lex, quae lata est anno [45]) Ol. XCII, 3., iussit *ὀμόσαι δ' Ἀθηναίους ἅπαντας καθ' ἱερῶν τελείων, κατὰ φυλὰς καὶ κατὰ δήμους, ἀποκτείνειν* [46]) *τὸν ταῦτα ποιήσαντα — ταῦτα δὲ ὀμοσάντων Ἀθηναῖοι πάντες καθ' ἱερῶν τελείων, τὸν νόμιμον ὅρκον, πρὸ Διονυσίων.* Amnestiae autem sacramentum Andocides significat senatum quotannis iurasse: *ἡ δὲ βουλὴ αὖ ἡ ἀεὶ βουλεύουσα τί ὄμνυσι; „καὶ οὐ δέξομαι ἔνδειξιν οὐδὲ ἀπαγωγὴν ἕνεκα τῶν πρότερον γεγενημένων, πλὴν τῶν φευγόντων"*, quotannis heliastas: *ὑμεῖς δ' αὖ, ὦ Ἀθηναῖοι, τί ὀμόσαντες δικάζετε; „καὶ οὐ μνησικακήσω, οὐδὲ ἄλλῳ πείσομαι, ψηφιοῦμαι δὲ κατὰ τοὺς κειμένους νόμους"*, cives autem omnes semel tantum et post reconciliatam quidem omnium pacem: *ὁ μὲν κοινὸς (ὅρκος) τῇ πόλει ἁπάσῃ, ὃν ὀμωμόκατε πάντες μετὰ τὰς διαλλαγάς, „καὶ οὐ μνησικακήσω τῶν πολιτῶν οὐδενί" κτλ.* Nonne autem tum Demophantus tum amnestiae auctor sua iuramenta addi iussissent annuo populi iuramento, si annuum fuisset? Ego vero opinor. Sed ut fuerit annuum populi iusiurandum, atque adeo fuerit, id quod etiam minus credibile est, commune senatus populique, illud certe non poterat continere *μήτε δήσειν ἄκριτον*, se neminem in vincula carceremque coniecturos esse praeter condemnatos; nam carcere et vinculis in *ἀπαγωγῆς, ἐνδείξεως, ἐφηγήσεως* atque in nonnullis *εἰσαγγελίας* indiciis, quibus quidem aut perduellionis aut maiestatis (*προδοσίας ἢ καταλύσεως τοῦ δήμου*) ageretur, non convicti demum condemnatique, sed iam rei tenebantur, quorum nomen esset delatum.

In iis vero, quae addit orator, *„ἐν δὲ τῷδε τῷ καιρῷ οὔτε κατηγορίας γενομένης οὔτε ἀπολογίας ἀποδοθείσης"*, illud mirum, quod quamquam negat in ostracismo accusationi et defensioni locum esse, orationem tamen ipse scripsit, in qua et se defendit et Alcibiadem accusat, et accusatores diserte comme-

43) Andocid. de mysteriis §. 96. 44) Idem §. 90 seq. 45) Corp. Inscript. Graec. Nr. 147. 47) Lege *ἀποκτενεῖν*, quod Taylorus (Reisk. Orat. Graec. Vol. VIII. p. 693.) ex M. A. (i. e. manu antiqua aut margine Aldinae) iam adnotavit.

morat (§. 8.) qui sibi odium popularis imperii et seditionem obie-
cerint et §. 25. Alcibiadem dicit de omuibus aliis potius quam
dc iis rebus se csse defensurum qnarum sit accusatus (*περὶ πάν-
των μᾶλλον ἢ τῶν κατηγορηθέντων ἀπολογήσεσθαι*). Quam-
quam cum *κατηγορεῖν* et *ἀπολογεῖσθαι* non tantum de iusta ac-
cusatione et defensione sed etiam de opprobriis factis repulsis-
14 que dicatur [47]), id non vehementer reprehendendum est. Magis
mirum quod suffragiorum occultam lationem (*κρύβδην ψηφίζε-
σθαι*) reprehendit [48]), quae illud certc commodi habebat, ut pri-
vatae gratiae et privato odio minns locus essot, atque ad uniuscuiusque conscientiam recti omnia magis referrentur.

Alterum, quod in ostracismo reprehendit, hoc est: *εἶτα ἐν τοῖς τοιούτοις οἱ τοὺς ἑταίρους καὶ συνωμότας κεκτημένοι πλέον φέρονται τῶν ἄλλων*, in quo articulus absonus et aut tollendus aut cum *πολλούς* mutandus videtur; sed huius ipsius sententiae, quod in ostracismi opportunitate plus valere dicit, qui eoniuratorum sodalitia habeant, quam qui non habeant, quodnam profert argumentum? *οὐ γὰρ*, inquit, *ὥςπερ ἐν τοῖς δικαστηρίοις οἱ λαχόντες κρίνουσιν, ἀλλὰ τούτου τοῦ πράγματος ἅπασιν Ἀθηναίοις μέτεστι.* Taceo iterum doceri nunc auditores Athenienses, quod in ipsorum oculis esset positum, sed non tacere licet neque vesaniam, quae quando cives omnes suffragia ferant, gratiam et potentiam plus valere credat, quam ubi pars civium iudicandi provinciam sortita sit, neque imprudentiam, quae non secum et clam ita sentiat, sed eadem publice apud ipsos Athenienses profiteatur, apud quos scilicet *μισοδημίας* crimen ab so avertero studet.

Sequitur: *πρὸς δὲ τούτοις τῷ μὲν ἐλλείπειν τῷ δ' ὑπερβάλλειν ὁ νόμος μοι δοκεῖ· τῶν μὲν γὰρ ἰδίων ἀδικημάτων μεγάλην τιμωρίαν ταύτην νομίζω, τῶν δὲ δημοσίων μικρὰν καὶ οὐδενὸς ἀξίαν ἡγοῦμαι ζημίαν, ἐξὸν κολάζειν χρήμασι καὶ δεσμῷ καὶ θανάτῳ.* Reprehendit igitur orator ostracismum tertio loco propterea quod delictorum sit privatorum maior, publicorum mi-

---

47) Demosth. c. Mid. 519. §. 13. Lys. I, 37. Thuc. I, 91.
48) Recte enim *διαψηφισαμένων κρύβδην* esse ab Bekkero pro *οὔτε διαψ. κρ.* scriptum Philochori locus evincit, quem not. 27 excitavi *ἐτίθεσαν τὰ ὄστρακα στρέφοντες τὴν ἐπιγραφήν.*

nor iusto et lenior poena, quae scilicet poena omnino non erat, non erat τῶν προγεγενημένων ἀδικημάτων τιμωρία [49]), non πονηρίας κόλασις [50]), non instituebatur ἵνα τὴν κακίαν κολάζωσιν [51]), non erat μοχθηρίας κόλασις [52]). Neque vero Diodorus et Plutarchus in ea re soli contra oratorem testimonium dicunt, facit contra eum etiam Thucydides [53]), facit etiam Aristoteles [54]), qni quibus locis commemorat ostracismum, eum eo spectare dicit, ut decurtet eminontes atque aequalitati reliqnorum metuendos, in qua aeqnalitate vertatur vis popnlaris imperii. Orator autem in eundem fere errorem iterum incidit §. 35, ubi adversns cives, qui essent et magistratibus et legibus potentiores, qnod ab iis non possent privatae poenae repeti, ostracismum vult nt poenam publicam (δημοσίαν τιμωρίαν) institutum esse. Cur vero dicit publicorum delictorum ostracismum poenam iusto minorem esse et paene nihili? quod ἐξὸν κολάζειν χρήμασι καὶ δεσμῷ καὶ θανάτῳ, quod possint bonis et vinculis et morte puniri. Itaque per decem annos patria carere ex huius oratoris sententia levins est quam bonis mulctari. Sed sit ita; illud vero quod dicit licuisse καὶ δεσμῷ κολάζειν, non licuit, non licuit civem Atticum vinculis punire, neque vincula erant publica poena Atticorum civium; carcere enim teneri Athenis cives non poterant, nisi ant vadimonii caussa, ne desererent vadimonium, id quod in iudiciis tantum ἀπαγωγῆς, ἐνδείξεως, ἐφηγήσεως atque in nonnullis εἰςαγγελίαις locum habebat, aut ne se poenae ab iudicibus irrogatae subtraherent, si poena capitalis esset; poenae autem caussa cives non tenebantur vinculis, nisi quod tum in paucis quibusdam privatis litibns carceris poenam per προςτίμησιν addi licebat, atque in paucioribus etiam publicis canssis rens, cui mulcta irrogata esset, carcere tenebatur, donec solveret mulctam. Itaque poenam orator commemorat, quam non debebat, δεσμόν, non commemorat autem quas debebat, infamiam, publicationem bonorum, exilium perpetuum, longe graviores poenas quam mulctam et carcerem (χρήματα καὶ δεσμόν).

---

49) Diod. XIX, 1. 50) Idem XI, 87. 51) Idem XI, 55. 52) Plut. Aristid. 7. 53) VIII, 73. 54) Politic. III, 8. 11, 12; V, 2, 4.

15 Quod quarto loco reprehendit in ostracismo *ἔτι δ' εἴ τις διὰ τοῦτο μεθίσταται, ὅτι πολίτης ἐστίν, οὗτος οὐδ' ἀπελθὼν ἐνθένδε παύσεται, ἀλλ' ὅπου ἂν οἰκῇ, ταύτην τὴν πόλιν διαφθερεῖ, καὶ τῇδε οὐδὲν ἧττον ἐπιβουλεύσει, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον δικαιότερον ἢ πρὶν ἐκβληθῆναι*, corruptum esse recte perspexit Reiskius, male negavit A. G. Beckerus; nam aliqnem propterea eiicere civitate, qnod sit civis, tam est vesanum, ut ne iste quidem declamator illud in legislatorem contulerit; neque vero sanatur locus aut coniectura Reiskii *κακός* [ad quam proxime accedit Emperii *πονηρός*] aut Foertschii *τοιοῦτος* post *ἐστί* addentium, aut Ienensis alicuius censoris *ἀπολίτης* rescribentis pro *πολίτης*, quae omnia absunt ab veritate; quid enim desideretur, satis ex iis apparet, qnae sequuntur. Etenim cum in his dicatur, illud si spectarit legislator, irritam tamen fore expulsiónem, qnod postquam sit expulsns pergat et esse idem, qui fuerit antea, et urbem pessumdare eique insidiari non minns quam antea, sed iustiorem quam antea caussam sit habiturus, necesse est in antecedentibus significatum sit, eum iam antea quam expelleretur civitati insidiatum esse eiusqne libertatem pessumdedisse; scribendum est igitur: *ὅτι πολίταις ἐστὶν ἐπίβουλος, οὗτος οὐδ' κτλ.*; *ἐπίβουλος* enim, quod per litterarum similitudinem inter *ἐστίν* et *οὗτος* intercidisse statuo, notum satis est ex Platone [55]). Ea ipsa vero sententia non vera est; nam qui propterea urbe eiicitur, qnod civium suorum libertati insidietur, is eiectus habebit sane insidiandi voluntatem non minorem, caussam etiam iustiorem, sed, id quod unum spectatur, opportunitatem et potentiam longe minores.

Quinto loco reprehenditur ostracismus, qnod, cum possit usu venire, ut per ignorantiam optimus civis eiiciatur, futurum sit ut civitas per decem annos utilitatis fructu privetur, qnem ex eo non eiecto capere potuerit. In graecis verbis: *οἶμαι δὲ καὶ τοὺς φίλους ὑμῶν ἐν ταύτῃ μάλιστα τῇ ἡμέρᾳ λυπεῖσθαι καὶ τοὺς ἐχθροὺς ἥδεσθαι, συνειδότας ὡς ἂν ἀγνοήσαντες ἐξελάσητε τὸν βέλτιστον, δέκα ἐτῶν ἡ πόλις οὐδὲν ἀγαθὸν ὑπὸ*

---

55) Plato Sympos. p. 203 D. *ἐπίβουλός ἐστι τοῖς καλοῖς* Theaetet. §. 81. p. 174 D. [Fort. scrib. *ὅτι προδότης ἐστὶν — ἀλλὰ καὶ μᾶλλον καὶ δικαιότερον*. H.]

τούτου τοῦ ἀνδρὸς πείσεται, notabo levius quiddam, neque tamen plane praetermittendum; legitur enim hic ὡς ἂν et §. 27. θαυμάζειν ἄν, semel tantum §. 18. ἐὰν δέ ex foederibus petitum, quorum, uti legum, plebiscitorum, SCtorum, etiam sequiore aetate erat ἐὰν non ἄν [56]; Andocides autem in oratione de mysteriis ubique forma utitur ἐάν, §. 11, 8. 26, 5. 33, 3. 37, 6. 41, 8. 89, 5. 123. 146. 149, 11., unde credibile §. 144. pro τάδε, ἂν esse τάδ' ἐάν, §. 149. οὐδ' ἐὰν pro οὐδ' ἂν scribendum; κἄν autem §. 6. remansisse videtur contractum ex antiquiore καὶ ἤν, non vero ex καὶ ἄν, ideoque eodem etiam Antiphon utitur II, α, §. 3. II, β, §. 2. (bis) §. 9. V, 32. VI, 6. qui semel καὶ ἂν (VI, 4.) semel καὶ ἢν (VI, 25.) habet, ἐὰν fere ubique (I. §. 3. §. 20. extr. §. 29. §. 30. II, β, §. 1. §. 9. II, δ, §. 7. §. 8. §. 10. III, α, §. 1. β, §. 2. δ, §. 3. (bis) V, §. 5. (bis) §. 48. §. 66. (bis) §. 80. (bis) §. 85. §. 87. 90. 95. (bis) 96. VI, §. 4. §. 8. 28., nisi quod ἂν quater quidem post vocem quae in vocalem exit I, §. 23. δῷ ἂν V, §. 46. ἄχθεσθαι ἂν ib. §. 48. δεσπότῃ ἂν VI, §. 50. οὐδ' ἄν, semel tantum post consonam ἐστίν ἂν II, §. 1., quod cum propter ν ephelcysticum excusationem habeat, mihi minus suspectum videtur, quam μηδὲν ἄν, quod Andocides de myst. §. 8. dixit. Ex horum aequalibus Thucydides [57]) plerumque ἤν, rarius ἐάν, paene nunquam ἄν, unde VI, 18. Poppo pro ἂν maluit ἐάν, κἄν autem apud eundem saepius reperitur, veluti VI, c. 33. §. 5. Xenophon ἢν dicit et ἐάν, ἂν autem tum tantum, ubi antecedens vox desi- 16
nit in vocalem; ubi enim in consonam exit, tam raro reperitur, ut in vitii veniat suspicionem; in libello autem de republica Atheniensium, quem Xenophonte puto paullo antiquiorem esse,

56) Id eo usque valet, ut non tantum in ipsis legum formulis, sed etiam cum oratores suis verbis argumentum legum, plebiscitorum, SCtorum, pactionum, foederum referunt, ἐὰν particula utantur. Exempla ex innumerabilibus pauca dabo haec: Lys. c. Theomn. I, 6. 9. 12. 16. 30. II, 3. 4. 5. 6. pro milit. IX, 6. c. Alcib. XIV, 8. de caed. Erat. §. 32. 49. Corp. Inscr. Gr. 2329, 22. n° 75, 12. n° 76 ἐάν που. ib. ἐάν τι 87. ἐάν τι. 93. ἐάν δέ (bis) ib. ἐάν τις 120. ἐὰν δέ. 107. ἐάν τις. al. Suspectum hinc ἂν δυνατὸς ὦ in lege ap. Andocid. de myst. §. 97., cum in reliqua lege saepius ἐάν extet, suspectum ἂν οἱ ἄρχοντες ap. Lys. XXII, 6. 57) Poppo I, 1, 230.

non offendor neque in καὶ ἂν II, 17., neque in δέδοικεν ἂν I, 11., quod excusatur praecedente ν ephelc. Lysias [58]) numquam ἤν, sed semper ἐάν, nisi quod post vocabulum in vocalem exiens ἂν non raro habet, post consonam rarissime. Isocrates [59]) plerumque ἤν, raro ἐάν, nunquam ἄν videtur dixisse; Demosthenes [60]) et reliqui oratores ἤν forma abstinuerunt plane, ἐάν et ἄν ita usi sunt, ut dici nequeat utra forma saepius. Lycurgus fere ubique ἐάν formam habet, nisi quod ter post vocalem aut apostrophum, semel post consonam ἄν exhibet; Aristophanis poetae videtur aut ἤν aut ἐάν fuisse, cuius iambicam esse men-

58) ἐάν apud Lys. I, 5. 16. 36. 47. 49. III, 4. 9. (bis) VI, 14. 15. (bis) 41. 43. XI, 11. XII, 15. XIII, 52. 76. 97. XIV, 11. 12. 13. 20. 21. XV, 5. XVI, 3. (bis) XIX, 30. 33. 56. XXIII, 16. XXV, 4. 17. 33 XXVI, 6. 14. 15. extr. XXVII, 9. XXIX, 14. XXXI, 25. — ἄν post vocem, quae in vocalem exit V, 4. ὅτι, ἂν. VI, 15. εἶναι, ἂν. X, 15. διδάξαι, ἂν. XII, 28. τριάκοντα, ἂν. XIII, 61. γε, ἂν. XIV, 22. ἀξιῶ· ἂν. XIIX, 17. μάλιστ' ἂν. ib. 20. πιπράσκεται, ἂν. XIX, 1. ὅτι, ἂν. ib. 10. καὶ ἂν. 61. ὠφελήσεσθε ἂν. XXII, 10. δ' ἂν. ib. 19. ἡγούμενοι· ἂν. ib. 21. οὐδ' ἂν. 22. ἐπίστασθε· ἂν. XXVI, 5. ὥστε ἂν. 6. δοκῆτε· ἂν. XXIIX, 17. ἠδικημένοι· ἂν. Post vocem autem, quae exit in consonam litteram, apud Lysiam, ni fallor, sex tantum locis reperitur ἄν. VI, 4. γὰρ ἂν. XXI, 13. λειτουργεῖν· ἂν. XXII, 15. ἀγαπῶμεν· ἂν. ib. 19. λοιποὺς· ἂν. XXIV, 6. ἧς· ἂν. XXVII, 6. κλέπτειν· ἄν, de quibus mihi nondum stat iudicium, cum libros mss., quibus Lysiam acceptum referimus, pessime habitos esse constet. 59) Benslerus quidem ad Isocrat. Areopag. p. 146 sqq. Isocratem credit ἤν et fortasse ἄν, non tamen ἐάν scripsisse; verum qui vel ea tantum quae collecta ab eo sunt, perlustraverit, in eam potius deferetur sententiam, quam supra dixi; nam cum multis locis libri constanter ἤν, non paucis alii ἤν, alii ἐάν, alii ἄν exhibeant, 29 locis libri omnes ἐάν, 6 tantum locis omnes ἄν praebent, in quibus vocalisne an consona littera praecedat, ne licet quidem dicere nunc, cum verba a Benslero non adscripta sint, qua autem usus est editione Isocratis, ea mihi ad manus non sit. 60) In septuaginta primis paginis Demosthenicarum orationum ἐάν est in 16, 22. 29, 1. 31, 5. 32, 23. 37, 5. 18. 44, 19. 48, 4. 12. 51, extr. 52, 24. 54, 15. 55, 5. 67, 7. 70, 15. 71, 27. 73, 5. ἄν post consonam 12, 10. 21, 20. 22, 18. 24, 2. 26, 4. 29, 14. 33, 20. 43, 11. 45, 7. 59, 14. post vocalem aut post apostrophum 12, 12. 13, 17. 14, 2. 15, 1. 15, 23. (21, 3 et 32, 10 post ν. ephelc.) 31, 9. 33, 26. 41, 3. 42, 3. 13. 45, 25. 48, 8. 53, 1. 2. 54, 20. 24. 57, 18. 67, 24. 70, 15. 71, 18. 72, 19. [Demosthenes semel dixit ἤν varietatis causa in Philipp. I. §. 7. ubi vid. Voemel. G. Dindorfius ibi ἄν restituit. Cfr. tertiae Teubnerianae edit. praef. p. XVI.]

suram demonstravit G. Dindorfius [61]); *ἐπήν* autem non *ἐπάν* dixisse Atticos, L. Dindorfii [62]) scita observatio est.

Sed illud levius, praesertim cum quae eo ex genere afferri possunt et propediem sum allaturus, nondum constet, sintne ad oratorem an ad eius librarium referenda; gravius hoc quod eum sexto loco legis de ostracismo perlatae etiam hinc probari dicat pravitatem, quod ea lege omnium Graecorum Athenienses soli utantur, (legum enim eas esse optimas, quae non minus conveniant paucorum quam multitudinis imperio) mirifice contra rerum fidem et memoriam pugnat; satis enim constat apud Ephesios, Milesios, Argivos, Megarenses, Syracusanos si minus idem, certe simile obtinuisse institutum, etsi et nomine fuerit diversum et forma nonnihil immutatum. Attamen ita excusare oratorem licet, quod tum ostracismus Athenis diutius, per VC fere annos, perduravit, qui in reliquis Graecis urbibus brevissimi temporis fuerit, et iam multum ante fictum huius orationis tempus obsoleverit, tum quod non tam illud ab oratore dicatur, nullam aliam urbem ostracismo uti, quam id potius, nullam aliam Athenienses ea in re imitatam esse; atque ab Atheniensibus ad alias urbes pervenisse ostracismum, illud sane non est memoriae proditum. Verum si cui haec erroris non videatur legitima excusatio, nedum defensio esse, sicut ne mihi quidem videtur, eo tamen argumento non licet abuti, ut oratio eripiatur Andocidi, quem constat in rerum memoria fuisse negligentissimum, sed ostracismum, cum versatus sit in p o p u l a r i s imperii aequalitate tuenda, propterea reprehendere, quod p a u c o r u m imperio non conveniat, id ita ineptum est, ut in Andocidem aut eius aequales non videatur posse conferri.

V.

Finita censura legis de ostracismo perlatae [63]) audientiam 3
ita rogat orator, ut rem eum credas in iudicio, non apud popu-

---

61) In A r i s t o p h. Vesp. 228. ed. Oxon. 62) In X e n o p h. Cyrop. III, 2, 6. cf. G. D i n d o r f. in Aristoph. Lysistr. 1175. 63) Verbis utitur orator his: *περὶ μὲν οὖν τούτων οὐκ οἶδ' ὅ, τι δεῖ μ α κ ρ ό τ ε ρ ο ν λέγειν· πάντως οὐδὲν γὰρ πλεῖον εἰς τὸ παρὸν ποιήσαιμεν,*

lum agere, id quod non reprehendo vehementer, cum populus habendo ostracismo videri potuerit iudicium quasi quoddam constituisse, sed quod verbis iis rogat, „*δέομαι δ' ὑμῶν τῶν λόγων ἴσους καὶ κοινοὺς ἡμῖν ἐπιστάτας γενέσθαι καὶ πάντας ἄρχοντας περὶ τούτων καταστῆναι, καὶ μήτε τοῖς λοιδορουμένοις μήτε τοῖς ὑπὲρ καιρὸν χαριζομένοις ἐπιτρέπειν, ἀλλὰ τῷ μὲν θέλοντι λέγειν καὶ ἀκούειν εὐμενεῖς εἶναι, τῷ δὲ ἀσελγαίνοντι καὶ θορυβοῦντι χαλεπούς*“, id non habeo, quo excusem; tantum inest, quod in reprehensionem cadit. Primum enim cum iudices iureiurando promittant, *ὁμοίως* sive *ἐξ ἴσου ἀμφοῖν ἀκροάσασθαι*, se aequis auribus et animis litigantium utrumque esse audituros [64]), cum igitur iudicis sit aequum se auditorem praebere, *παρασχεῖν ἑαυτὸν ἴσον καὶ κοινὸν ἀμφοτέροις ἀκροατήν* [65]), hoc tamen loco auditores rogantur, orationum ut non auditores sed moderatores sint aequi, atque illud ipsum in hunc modum rogantur, *ἐπιστάτας γ. καὶ π. ἄρχοντας — καταστῆναι.* Luzacius ratus respici hic ad novem archontas et senatus epistatam, quos concioni de ostracismo testulas ferenti moderatores adfuisse constet, sic locum interpretatur, quasi vero admoneantur nunc ab oratore

---

ea est enim librorum scriptura, nisi quod interpunctionem ante *πάντως* posui, quam libri post *πάντως* exhibent; Reiskii autem coniectura *πάντως γὰρ οὐδὲν* rescribentis non opus est, cum satis constet *γάρ* particulam pluribus vocibus saepe subiici eaque nonnumquam tertio (Demosth. p. 815 extr. C. J. Gr. n. 2214.), nonnumquam quarto (Demosth. p. 695, 7. 1364, 3.), nonnumquam quinto (Xenoph. Cyrop. VII, 5, 25. c. n. Bornemann. Menander p. 160. Philem. p. 406.), nonnumquam sexto (Alexis ap. Athen. IV, 164, e.), quin vel septimo loco (Philem. p. 413 extr.) ponatur, id quod post Hemsterhusium ad Luciani Dialog. Mortuor. 25 init. ab Schaefero Melet. 76., Reisigio Coniect. 147., Stallbaumio ad Platon. Phileb. 90., aliis monitum est. Hoc vero loco, quem nunc in manibus habemus, *μακρότερον* offensioni est, cum oratores ea in formula *πλείω* praeferant, veluti Lysias XI, 31., ubi eadem locutio omnis adest, XXII, 22., ubi omissis *περὶ μὲν οὖν τούτων* verbis sola extant *οὐκ οἶδ' ὅ τι δεῖ πλείω λέγειν*, quae etiam apud Isaeum VII, 45.; VIII, 46. et Dem. 993. 1271. reperiuntur. [Editt. Turicenses scripserunt *μακρότερα*.] 64) Dissen. in Demosth. de cor. p. 160. 65) Demosth. de cor. 227. §. 7. adv. Aphob. *Ψευδομ.* 844, 17. *ἄνπερ ἴσοι καὶ κοινοὶ γένησθε ἡμῶν ἀκροαταί.*

auditores, ut sancta archontum et epistatae munera omnes in se suscipiant. Placuit ea interpretatio Sluitero [66]), A. G. Beckero, etiam Schoemanno [67]) meo, mihi non placet; neque enim primum erat ἀρχόντων nomen ita illis novem proprium, quod solum etiam non addito ἐννέα vocabulo auditores adverteret ad novem praetores, atque idem fere de ἐπιστατῶν nomine dici licet, quod sane in praesidem proedrorum vel tribulium vel nec tribulium imprimis conveniebat, plerumque tamen etiam Athenis latius patebat, et ne ἐπιστάτας τῶν δημοσίων ἔργων et τῶν ὑδάτων commemorem, in omnes cadebat, quicumque alicui rei praeessent; dein neque praetores neque epistatam ea in concione, quae de ostracismo decernebat, orationum habuisse regimen constat, quorum imperium in populum potius pertinebat in suffragia mittendum; denique ita figurata oratio, quae ne addita quidem ὥσπερ vel alia simili particula est mitigata, audacior videtur et durior, quam quae oratorem deceat humi adeo serpentem. Neque vero Isaei locus, quem cum hoc Schoemannus componi iubet, facit ad Luzacii interpretationem commendandam; Isaeus 4
enim quod adhortatur iudices, ne Cleonis adversarii eloquentiae contra legem et ius pugnantis plus tribuant, ἀλλ' ὑμᾶς αὐτοὺς βραβευτὰς ἁπάντων καταστήσατε, recte dicitur ab Schoemanno „illam arbitrii libertatem nulla re externa vel aliena impeditam significare“ iudicesque monere, ut in pronuncianda sententia illud unum sequantur, quod sibi ex animi sententia iustum videatur, ad illud iudicium suum dirigant, ab illo ne aliena eloquentia deflecti se patiantur; sed de sollemnium certaminum moderatoribus cogitare atque ad eorum exemplum iudices revocare oratorem, illud non concedo, adeo βραβεύειν, βραβέων et βραβευτῶν vocabula etiam in vulgus usitatum erat ad omnes referre, quicumque aliquid moderarentur. Atque idem de hoc ementiti Andocidis loco statuo, quem etiam ipsum credo non de certis quibusdam sed de magistratibus omnino cogitasse. Verum utracumque interpretandi ratio praefertur, mihi et λόγων ἐπιστάτας γενέσθαι et ἄρχοντας περὶ τούτων i. e. περὶ τῶν λόγων καταστῆναι nescio quomodo vehementer displicent; neque tamen verba potissimum sunt quae reprehendam, quamquam ne ea qui-

66) p. 222. 67) in Isaeum p. 424.

dem carent reprehensione, sed multo etiam magis sententia; quid enim est, quod iudices iubentur orationum suscipere moderationem et potestatem, quarum regimen ad eos nullo modo pertinet? immo ab aequo iudice litigantibus remittitur, ut qua uti ipsi instituerint, eandem utrique litigantium faciat dicendi potestatem: *ὥςπερ καὶ τῆς κατηγορίας ἠκούσατε, ὡς αὐτὸς ὁ κατήγορος ἐβούλετο εἰπεῖν, οὕτω καὶ τῆς ἀπολογίας εὐτάκτως ἀκούσατε* [68]). — Qualis vero illa sit orationum moderatio ab iudicibus suscipienda, explicatur iis quae subiunguntur, *καὶ — χαλεπούς*, nam *καί* particula satis constat et alio loco etiam accuratius demonstrabitur eas coniungi nonnumquam sententias, quarum altera explicationem contineat alterius, ut ab accuratius dicente possit etiam *ὥςτε* particula pro *καί* poni. Rogatur itaque populus, ita orationum regimen suscipiat, ut primum potestatem neque conviciantibus faciat neque supra modum gratificantibus, *καὶ μήτε τοῖς λοιδορουμένοις μήτε τοῖς ὑπὲρ καιρὸν χαριζομένοις ἐπιτρέπειν*; nam illud „supra modum" inest in verbis *ὑπὲρ καιρόν*, quae significatu non differunt ab Aeschinio [69]) *περαιτέρω καιροῦ* et Demosthenico [70]) *ὑπερβάλλοντας καιρόν*. Quinam vero sunt quibus populus eam non permittere, non facere potestatem iubetur? ni fallor, oratores; oratores autem cuinam possunt hic dici *χαρίζεσθαι*? nemini nisi ipsi populo, neque enim illud *χαρίζεσθαι* aliud videtur esse quam *πρὸς χάριν δημηγορεῖν* [71]), *πρὸς χάριν λέγειν* [72]) aut *πρὸς ἡδονὴν* [73]) *δημηγορεῖν*. Convicia autem oratores non facile dixerint populo, sed sibi; est igitur reprehendendus orationis auctor, quod cum aliud sit obiectum *λοιδορουμένοις*, aliud *χαριζομένοις* participii, non id tamen in hunc fere modum diserte significavit: *μήτε τοῖς ἀλλήλοις λοιδορουμένοις μήτε τοῖς ὑμῖν ὑ. κ. χαρ.* Quod vero deinde orator ita moderari vult populum orationibus, *ἀλλὰ τῷ μὲν θέλοντι λέγειν καὶ ἀκούειν εὐμενεῖς εἶναι, τῷ δὲ ἀσελγαίνοντι καὶ θορυβοῦντι χαλεπούς*, id primum offensioni est iunctura *ἀκούειν εὐμενεῖς* audaciore illa, quam quae in oratorem conveniat; neque enim ea aut comparari potest cum *ἀκούειν*

---

68) Aeschin. de leg. sua §. 192. 69) c. Cts. 471. §. 80.
70) c. Aristocr. 660, extr. 71) Demosth. Ol. III. p. 29, 17.
72) Isocrat. Panath. §. 141. 73) Dem. Ph. I, 51. 8.

ἡδέα [74]) et ἀκοῦσαι μὲν ἴσως τισὶν ἀηδῆ, ῥηθῆναι δὲ οὐκ ἀσύμφορον [75]) vel aliis locis, quibus ἀκούειν infinitivus cum adiectivis coniungitur non ad personas quae audiant sed ad res quae audiantur relatis, aut excusatur formulis πιθανώτατος λέγειν et similibus. Deinde etiam magis displicet θέλοντι forma; etenim quae Homeri et epicae, quae Pindari [76]) et lyricae, quae Herodoti et ionicae dialecti, perpetuo ἐθέλειν formam sequentium, nisi quod Herodotus [77]) θέλειν post vocabulum admittit, quod in vocalem exit, eadem erat ratio etiam veteris atticismi; [idem fere praecipit Aelius Dionys. ap. Eustath. ad Il. *K*, p. 800, 30.] ab eo more tragoedia primum recessit versus necessitate cogente, ut ἐθέλειν in senariis nunquam, in anapaestis nonnunquam admitteret; comicus autem semper ἐθέλειν habet nisi a) post vocalem 1) post $\bar{\alpha}$; *O.* 929. κεφαλᾷ θέλεις. 2) post $\bar{\eta}$; *B.* 1489. ψιχὴ θέλει. *Λ.* 401. δυςπινῆ θέλεις. *Σ.* 512. μὴ θέλῃ. 3) post $\overline{\alpha\iota}$; *B.* 1453. καὶ θέλω. *Σ.* 541. ἐπιτρέψαι θέλω. 4) post $\overline{\epsilon\iota}$; *Λ.* 473. ἐπεὶ θέλω. 5) post $\overline{o\iota}$; *Λ.* 198. ὅποι θέλεις. *Π.* 465. θεοὶ θέλωσι. 6) post $\overline{o\upsilon}$; *Λ.* 299. ἐπὶ ξήρου θελήσω. *Λ.* 336. ἐμοῦ θέλοντος. b) in formula θεὸς θέλῃ et θέλοι. *Π.* 348. 1189. *Εἰ.* 1186. atque illis locis in fine versus, *Εἰ* 936. in medio versu. *Βα.* 534. εἰ θεὸς θέλοι, Alexis Athen. 6, 258, e. ἂν θεὸς θέλῃ. Id. 8, 340, b. ἂν θεοὶ θέλωσι. Reliqui sunt quattuor loci, quorum duo, qui in fine versus habent ὅσον θέλω. I, 720., κλύειν θέλων *O.* 408., non cadunt in reprehensionem, sed versus lege excusantur; tertius σὸν θέλω *Θ.* 914. ut ex Euripide petitus excusationem habet legitimam; qui unus superest, ubi γαμεῖν θέλει initio versus est positum, haud scio an sit transpositione sanandus; γυναῖκα διὰ τοῦπος τοδὶ γαμεῖν θέλει. Eandem rationem tenet Thucydides [78]), ut post consonam litteram ubique [79]) ἐθέλειν, post

---

74) Aristoph. *Σ.* 523. 75) Isocrat. l. c. §. 156.

76) Boeckh. not. crit. in Pindar. p. 438. f., quaedam hanc in rem facientia habet etiam cens. lexici Passovii in Diariis Ienensibus 1822. August. No. 155. p. 257 sqq., quae censura nunc scribenti mihi non ad manus est.

77) Herodot. I, 109. εἰ δὲ θελήσει. I, 24. μεγάλα, θελῆσαι.

78) Cf. Poppo I, 1. p. 211.

79) Qui locus enim unus contra pugnat VII, 18. ἢν δίκας θέλωσι διδόναι, aut est transpositione sanandus διδόναι θέλωσι, aut cum Gr. ἐθέλωσι rescribendum.

vocalem nonnumqnam [80]) θέλειν habeat. Eandem [Plato v. Schneid. Platon. rep. III. p. 350 sqq.)], Xenophon (Kuehner. in Xen. Mem. I, 2, 4.); nam in Sturzii lexico Xenophonteo p. 518. tres tantum afferuntur loci, qui contra faciant, Hellenic. III, 4, 5. εἰ τοίνυν θέλεις. Cyrop. IV, 1, 22. λέγε τὸν θέλοντα. IV, 5, 29. οὐ τὸν θέλοντα, quos omnes et si qui alii eorum sunt similes, vel invitis libris emandandos arbitror, ut Oec. V, 17. μένειν ἐθέλωσι nunc ex Stobaeo et Guelph. et Cyrop. V, 2, 10. ξένους ἐθέλοιμι addicentibus libris scriptum est; his hand scio an eximendum sit Cyrop. IV, 2, 9. ἂν θέλοιειν, cum post ἂν forma θέλειν saepius redeat, veluti apud Lys. I, 6. ἂν θέλῃ; non repugnat autem regulae Cyrop. II, 1, 19. μὴ θελήσουσι, III, 1, 8. πείθεσθαι θέλει, VI, 4, 14. μετὰ θελόντων, Anab. III, 2, 16. ὅτι θέλουσι, quamquam vel illis locis librorum unus et alter ἐθέλειν exhibet; frequens etiam Xenophonti formula ἢν (ἐὰν) ὁ θεὸς θέλῃ (θελήσῃ), ἢν οἱ θεοὶ θέλωσι, in qua ἐθέλειν forma vix admittitur, veluti Cyrop. II, 4, 19. ἢν θεὸς θελήσῃ V, 4, 21. ἢν θεὸς θέλῃ VII, 1, 9. ἢν οἱ θεοὶ θέλωσι (ubi male a Schneidero receptum ἐθέλωσι), Anab. VII, 3, 31. ἐὰν (sic enim scribendum) οἱ θεοὶ θέλωσι. Ibid. §. 43. ἐὰν θεὸς θέλῃ. Hellen. II, 4, 17. ἂν (l.: ἐὰν) θεὸς θέλῃ. Atqne eadem ratio est etiam oratorum Atticorum, ut nbi praecedens vocabulum in consonam litteram exeat, semper ἐθέλειν dicant excepta sola formula ἐὰν (ἂν) θεὸς (ὁ θεὸς *) θέλῃ (θελήσῃ), veluti Demosth. c. Aristogit. p. 770, 15., ubi Bekkerus minus recte ἐθέλῃ ex F. recepit, sin vero illud in vocalem claudatur, nonnumquam θέλειν, aliquando ἐθέλειν praeferant, nisi quod post μὴ Atticorum
6 auribus magis placuit θέλειν quam ἐθέλειν, id qnod primus, qnod sciam, Schaeferus [81]) docuit. Sic apud Antiphontem nbiqne est ἐθέλω, septies reperitur θέλω sed semper post vocem, quae in vocalem exit, ὁ θελ. (I, 11.), ἐμοῦ θελ. (ibid. §. 12.) θεοὶ θέλωσι (ib. §. 24. extr.) εἶναι θέλ. (IV, γ. §. 1.), ἔτι θελήσ. (V, 95.), ἔστι θέλω (III, δ, 3.) διέφθαρται· θέλω (ibid.

80) VI, 34. εἰ θέλοιμεν, ubi miror Popponem maluisse ἐθέλειν. [*) Rectius in simplici forma articulum omitti docuit Scheibe in Vindic. Lysian. p. 64.] 81) in Demosth. 1425, 25.; id placuisse oratorum principi demonstrant exempla haec 183, 22. 1239, 4. 1240, 18.

§. 5.); apud Andocidem semper extat ἐθέλειν, semel μὴ θέλοντας (de myst. §. 6.) quod est legitimum, et in hac quoque c. Alcib. oratione §. 38. reperitur. Eram illud accuratius persecuturus, cum in ipso tempore animadverti, oratorum morem de industria et data opera enarrasse Benselerum [82]), ad quem licet lectores ablegare.

Claudit orator sententiam verbis „τῷ δὲ ἀσελγαίνοντι καὶ θορυβοῦντι χαλεπούς“, ubi ἀσελγαίνειν καὶ θορυβεῖν forensia sunt vocabula, sed significatum hic habent non forensem; ad quem enim spectant? ad oratorem; ἀσελγαίνειν autem in foro Attico ii potissimum, quicumque re violentiam cum audacia et comminatione coniungunt, insolenter petulanterque agunt et contumeliam faciunt [83]), aliis autem scriptoribus, rarius oratoribus ita dicuntur, qui rebus venereis nimis operati sunt aut Venere impudica et foeda abutuntur [84]); ἀσέλγεια igitur coniungitur cum πλεονεξίᾳ [85]), cum ὕβρει [86]), cum ὠμότητι [87]), cum μάχαις et κώμοις [88]), sed Attici oratores neque violentiam dicentis, quae verbis tantum constat [89]), ἀσέλγειαν vocaverint, neque ἀσέλγειαν cum θορύβῳ coniunxerint; θορυβεῖν enim non in dicentem, sed in audientium coronam cadit sive adstrepentium laudantiumque sive obstrepentium et vituperantium [90]); qui autem in verbis faciendis licenter et turbulenter agunt, ἐνοχλεῖν dicuntur [91]), ὑποκρούειν, ἀκοσμεῖν, λοιδορεῖσθαι, non dicuntur θορυβεῖν; id dubitanti scrupulum exemerit quae lata erat lex [92]) de oratorum decentia (περὶ τῆς εὐκοσμίας τῶν ῥητόρων), cuius initium hac oblata opportunitate ita hic describam, ut restituen-

---

82) In Isocratis Areopagitic. p. 157 sq. 83) Lexic. Seguer. 217, 9. ἀσ. ἡ περὶ τὰ ἀφροδίσια καθ' ὑπερβολὴν σπουδή, οἱ δὲ ῥήτορες ἐπὶ ὕβρεως καὶ αἰκίας ἐχρήσαντο. ibid. 451. 10. ἀσέλγεια ἡ μετ' ἐπηρεασμοῦ καὶ θρασύτητος βία. 84) Pollux VI, 188. Suid. et reliqui lexicogr. ἀσέλγεια πορνεία, ἀκαθαρσία. 85) Demosth. Phil. IV, 131, 4. 86) Demosth. c. Mid. init. Aristid. de IV viris p. 158, 6. 87) Demosth. c. Mid. §. 88. 88) Isaeus de Pyrrh. h. §. 13. 89) Aeschini enim c. Ctesiph. p. 647. ἡ τούτων ἀσέλγεια sane oratorum ita dicitur protervitas, sed non quae verbis tantum constat. 90) Cf. quae commentaturus sum in Dem. Mid. §. 14. 91) Lys. pag. 224. 298. Dem. 622. 12. 92) ap. Aeschin. c. Tim. §. 35.

dum videtur: *τῶν ῥητόρων ἐάν τις λέγῃ ἢ*[93]) *ἐν βουλῇ ἢ ἐν δήμῳ περί τὸν μὴ*[94]) *εἰςφερομένου, ἢ μὴ χωρὶς περὶ ἑκάστου, ἢ δὶς περὶ τοῦ αὐτοῦ ὁ αὐτὸς τῆς αὐτῆς* (sc. *ἐκκλησίας* s. *βουλῆς*) *ἢ*[95]) *λοιδορῆται ἢ κακῶς ἀγορεύῃ τινά, ἢ ὑποκρούῃ*[96])
7 *χρηματιζόντων μεταξύ, ἢ μὴ*[97]) *ἀνεστηκὼς λέγῃ περί του ἐπὶ τοῦ βήματος, ἢ παρακελεύηται ἢ ἕλκῃ τὸν ἐπιστάτην, ἀφειμένης τῆς ἐκκλησίας ἢ τῆς βουλῆς.* Quamquam enim huius legis rogatori propositum erat comprehendere quaecumque contra decentiam committi ab oratore possent, *θόρυβον* tamen et *ἀσέλγειαν ῥήτορος* non commemorat. At, inquiet quispiam, quin tu igitur relicta priorum interpretum ratione locum sic interpretaris, ut *τῷ ἀσελγαίνοντι καὶ θορυβοῦντι* non minus quam superiora illa *τοῖς λοιδορουμένοις* et *τοῖς χαριζομένοις* non ad dicentes sed ad audientes referantur, et *τῷ μὲν θέλοντι λέγειν καὶ ἀκούειν εὐμενεῖς εἶναι* quin ita explicas, ut *ἀκούειν* non ex *εὐμενεῖς* pendeat sed *λέγειν καὶ ἀκούειν* ex *θέλοντι*; ea enim inita via locum sic expedias, quasi vero iubeatur populus, „orationibus id adhibere regimen, ut auditoribus non permittat oratores neque conviciis consectari neque immodica gratia, sed ei, qui suo tempore loqui, suo audire paratus sit, benevolus adsit, turbu-

93) *ἢ* addidi de coni. 94) libri: *περὶ τοῦ εἰςφερομένου μὴ χωρὶς ἢ περὶ ἑκάστου*, nisi quod *ἢ* ante *περὶ* om. abh.; Bekker. *ἢ περὶ ἑκάστου* uncis circumscripsit; *μὴ περὶ τοῦ εἰςφερομ.* Schoemannus (de comit. 115.) de coni.; ego quod requiri videtur *μή*, ante *εἰςφ.* excidisse arbitror [at tum scribendum erat *περὶ τοῦ μὴ εἰςφερομένου*]; in reliquis secutus sum Matthiam de iudic. III, 233. 95) libri: *ὅτι ἢ*, in quo quid lateat, mihi nondum constat. 96) *ὑποκρούῃ*]. Ita scripsi cum d, *ὑποκρούῃ ἢ* vulgo, id quod reprobavi, cum *ὑποκρούειν μεταξὺ* satis notum sit. [Recte dubitavit de hoc usu Fr. Frankius in progr. Misnensi a. 1859, ubi copiosam de hoc loco disputationem contra Io. Bakium in Mnemosyne VII. p. 329—339. proposuit.] 97) *μεταξύ, ἢ μὴ ἀνεστηκὼς λέγῃ περί του ἐπὶ τοῦ βήματος*]. Ita ego de coni. scripsi, *μεταξὺ ἀνηκέστως λέγῃ περὶ τοῦ* (*περὶ τῶν* f., *περί του* ah) *μὴ ἐπὶ τοῦ βήματος* libri, *ἀνεστηκώς* Brunckio debetur, atque comprobatum est Schoemanno l. c., sed etiam *περὶ τοῦ ἐπὶ τοῦ βήματος* sensu cassa sunt: quae ego reposui, sic coniungenda sunt, *ἢ μὴ ἀνεστηκὼς ἐπὶ τοῦ βήματος λέγῃ περί του*, atque explicanda in hunc modum „aut aliqua de re loquatur non pro suggestu“ (sed sedens), atque illud si minus per orationis tenorem desiderari, certe ei non repugnare patet. Fortasse etiam delendum *περί του*, ut male ex superioribus repetitum.

lenter autem proterveque se gerenti gravis sit et acerbus". Verum ego vehementer vereor, illa via ne incidat in Scyllam, qui vult vitare Charybdin; neque enim primum poterat istuc orationum (τῶν λόγων), sed debebat auditorum dici regimen; dein cum τῷ μὲν θέλοντι λέγειν καὶ ἀκούειν (si vel maxime illud „suo tempore" supplebis mente, sine quo locus sensu omnino caret, quamquam nego supleri illud posse) cum tamen vel sic ad oratorem sit referendum, concinnitas perit sententiae, nisi quod ei oppositum est τῷ δὲ ἀσελγαίνοντι καὶ θορυβοῦντι, etiam id ad oratorem referatur; denique illud audientium regimen ad populum non magis pertinebat, populi non magis erat. Redeundum igitur est ad eam sententiam, in quam superiores omnes [98]) discesserunt.

Quam vero ob caussam iubetur corona aequis animis audire dicentes? Ἀκούσαντες γὰρ, inquit, ἑκάστου τῶν ὑπαρχόντων ἄμεινον βουλεύσεσθε περὶ ἡμῶν. Eorum ancipitem visam esse sententiam variae probant variorum interpretationes; nam Reiskius vertit: quo melius de uno quoque loco atque articulo rerum in medio positarum audiveritis, hoc melius licebit de nobis statuere. Hepnerus: denn nach Anhörung der einzelnen Klagepunkte werdet ihr u. s. w. Gerh. Beckerus: denn wenn ihr auf diese

98) Reiskius sic locum interpretatur: „Quare unum hoc vos rogo, ut dicendorum aequi et communes velitis arbitri esse, et, ut reliquarum estis omnium rerum magistri atque gubernatores, ita huius quoque sitis, hoc est, ut neque conuitiorum importunitati, neque adulationum intemperantiae locum concedatis, sed modeste quidem atque composite caussam dicenti patulas aures mentesque praebeatis propitias, infestas autem clausasque insolenti atque clamoso". E. Hepner: „Ich bitte euch aber über den von uns zu haltenden Vortrag billig und gerecht zu urtheilen, in dieser Angelegenheit euch alle als obrigkeitliche Personen zu zeigen: und weder den Schmähenden, noch den übermässig Schmeichelnden nachzugeben, sondern dem, welcher reden will, wohlwollend euer Ohr zu leihen, demjenigen aber, welcher tobt und lärmt, kein geneigtes Gehör zu schenken". A. G. Becker: „Dagegen bitte ich auch, unsere Reden mit unpartheiischer Stimmung als unsre Vorgesetzten zu beachten, und dabei als obrigkeitliche Personen zu erscheinen, die (?) weder denen die da lästern, noch denen die da schmeicheln wollen beides zu gestatten, vielmehr dem (?) der da reden will wohlwollend anzuhören, aber den der tobt und lärmt zu strafen".

Weise alle Gründe gehört, werdet. Hi igitur omnes *τῶν ὑπαρχόντων* pro neutro acceperunt atque ad ea retulerunt, quae contra quemque dicenda adversarii haberent; verum fallor, aut etsi *ὑπάρχειν* non minus de malis rebus dicitur, quibus quis
8 opprimatur [99], quam de bonis, quae alicui competant, *τὰ ὑπάρχοντα* tamen solum per se non dicitur nisi de bonis facultatibusque [100], quae vero in aliquo reprehendenda sunt, ea *τὰ ὑπάρχοντα αὐτῷ ἐγκλήματα* [101], vel etiam *προςόντα* dicuntur [102], *τὰ ὑπάρχοντα* non dicuntur. Quodsi igitur *τὰ ὑπάρχοντα* neutrius est generis, referendum erit ad ea quae cuique adsunt vel defensionis suae vel accusationis adversariorum subsidia. Sed etiam *ἑκάστου* dubitationi obnoxium, sitne masculini an neutrius generis. Ego vero neque hoc neque *τῶν ὑπαρχόντων* neutrius generis esse arbitror; quidni enim orator, id si voluit, aut *ἑκάστῳ* aut *ἑκάστου τὰ ὑπάρχοντα* aut certe *ἕκαστον τῶν ὑπαρχόντων* praetulit, quo omnem fere evitasset ancipitem sententiam? Malo igitur utrumque de masculino intellegere atque locum sic explicare „ubi enim eos, qui adsunt [103]) (sc. caussam dicturi) singulos singulatim audiveritis". Utut est, oratorem non decebat sic scribere ut ludos faceret lectorem.

---

99) Lys. II, 14. *προτέρας ἔχθρας ὑπαρχούσης.* Ibid. §. 34. *ὑπάρχουσαν ἀπορίαν.* XII, 14. *τοῦ θανεῖν ὑπάρχοντος.* XII, 97. *ἡμῖν διαφορᾶς ὑπαρχούσης.* Ibid. §. 35. *τοσούτων συμφορῶν καὶ οὕτως αὐτῷ μεγάλων ὑπαρχουσῶν.* §. 46. *τῶν τούτοις ὑπαρχόντωτ κακῶν.* Aeschin. c. Tim. §. 72. *ὑπάρχει αὐτῷ — ἐπιδεικνύναι ἔνοχον ὄντα ἑαυτὸν τοῖς ἐσχάτοις ἐπιτιμίοις;* Demosth. c. Mid. §. 106. *μηδὲ ταφῆναι προςυπῆρχεν οἴκοι μοι.* 100) Isocr. π. ζευγ. 24. *ἡμῖν ὑπάρχει μέγιστα καὶ κάλλιστα τῶν πολιτῶν.* Demosth. de cor. 258, 3. *τὰ κάλλιστα τῶν ὑπαρχόντων.* Ol. II. p. 18, 12. *ὅπως μὴ χείρους περὶ ἡμᾶς αὐτοὺς εἶναι δόξωμεν τῶν ὑπαρχόντων.* advers. Spud. 1032, 19. *εἰ καὶ μηδὲν τούτων ὑπῆρχεν ἡμῖν.* Pseudo-Demosth. Amator. p. 1403, 11. *τὴν σὴν φύσιν ἀξίως τῶν ὑπαρχόντων διελθεῖν.* 101) Aeschin. c. Tim. §. 179. 102) Demosth. de cor. 318, 3. *ὡς ἐάν τις πρότερος εἴπῃ τὰ προςόνθ' ἑαυτῷ περὶ ἄλλου, ταῦθ' οὕτως ἔχοντα.* Idem prooem. demeg. p. 1443, 22. *τὰ προςόνθ' ἑαυτοῖς νουθετούμενοι.* Quamquam etiam id nonnumquam in bonam partem dicitur; cf. quae commentaturus sum in Midian. §. 20. 103) cf. de eo significatu *ὑπάρχειν* verbi meos commentar. in Mid. §. 22.

VI.

Suam defensionem orditur orator §. 8. verbis his: *Ἔστι δὲ περὶ τῆς μισοδημίας καὶ τῆς στασιωτείας βραχύς μοι λόγος καταλελειμμένος.* 9
Eorum vero *μισοδημίαν* sive odium popularis imperii novimus ex Lysia [104]), *στασιωτείαν* oratorum nemo, quod sciam, dixit; Plato [105]) dixit, sed ne Plato quidem eodem quo in hac oratione extat significatu; apud illum enim significat „seditiosorum societatem", hic „seditionis et factionis cupidinem"; voluit id Reiskius, qui „factiositatem", voluerunt Hepnerus et Beckerus, qui interpretati sunt „Parteisucht". Sed illud levius, paullo gravius, quod de popularis imperii odio et de seditionis cupidine ad dicendum sibi dicit non multa superesse neque vero dicit, cur omnino dicendum sibi illis de criminibus putet; debebat enim, ni fallor, certe illud significare ea ipsa sibi crimina esse ab adversariis obiecta.

Εἰ μὲν γάρ, pergit, *ἄκριτος ἦν, εἰκότως ἂν τῶν κατηγορούντων ἠκροᾶσθε καὶ ἐμοὶ ἀναγκαῖον ἦν ἀπολογεῖσθαι περὶ τούτων· ἐπειδὴ δὲ τετράκις ἀγωνιζόμενος ἀπέφυγον, οὐκέτι δίκαιον ἡγοῦμαι λόγον οὐδένα περὶ τούτου γίγνεσθαι.* Non repetam id, quod iam indicavi supra, non satis convenire inter se, quod accusationis et defensionis hic facit memoriam, supra autem negavit ullum in ostracismo accusationi et defensioni esse locum; quorsum vero spectat illud, *ἐπειδὴ δὲ τετράκις ἀγωνιζόμενος ἀπέφυγον*, quocum compone quae §. 35. extant, *ἐγὼ τοίνυν ἔν τε τῷ κοινῷ κέκριμαι τετράκις, ἰδίᾳ τε οὐδένα διεκώλυσα δικάζεσθαι βουλόμενον.* Pugnat hic, id quod quasi praeteriens moneo, *ἐν τῷ κοινῷ* contra usum forensem, qui potius *δημοσίᾳ* postulat; *δημοσίαι* enim et *ἰδίαι δίκαι* cum totiens sibi opponantur, *κρίνειν* quoque *δημοσίᾳ* cum dicatur saepius, veluti apud Demosth. c. Mid. §. 25. *δίκας ἰδίας μοι προςῆκεν αὐτῷ λαχεῖν — οὐ μὰ Δι' οὐχὶ δημοσίᾳ κρίνειν αὐτόν*, ibid.

---

104) Lys. c. Euandr. XXIV, §. 21. *οὐδὲν οὗτος εἰπεῖν ἕξει εἰς μισοδημίαν.* [*μισόδημος* Lycurg. §. 39. Isocrat. Areopag. §. 57. Dinarch. in Philocl. §. 22. Plutarch. Alcib. 21. de Andocide *ἐδόκει δὲ μισόδημος καὶ ὀλιγαρχικός*, item Aristophanes aliique.] 105) Plat. Legg. IV, 3. p. 715. *στασιωτείας ἀλλ' οὐ πολιτείας.* VIII, 4. p. 832. *πολιτεία μὲν οὐδεμία, στασιωτεῖαι δὲ πᾶσαι λέγοιντ' ἂν ὀρθότατα.*

§. 82. *κρινομένῳ δημοσίᾳ*, numquam tamen, quod meminerim, aut *κοινὰς* et *ἰδίας δίκας* sibi oppositas *), aut *κρίνειν κοινῇ* vel *ἐν κοινῷ* dictum repperi; sed sicubi extat coniunctum, significet necesse est lites una cum sociis habere; eas lites recte dixerit quispiam *κοινάς*, atque opposuerit litibus iis, quas quis solus sine sociis habet cum adversariis, id est *ἰδίας*; eiusmodi communem litem qui intendit, *κρίνειν κοινῇ* vel *ἐν κοινῷ*, ut is, in quem intenditur, *κρίνεσθαι κοινῇ* recte dicatur. Sed ut quater sit huius orationis actor publico iudicio et accusatus et absolutus, nisi ea quattuor iudicia omnia ad odium popularis imperii et seditionis cupidinem pertinebant, non erat, quod negaret sibi ut quater accusato et absoluto ea crimina propulsanda, auditoribus attendenda esse; si vero pertinebant, erat illud diserte significandum in hunc fere modum: „*ἐπειδὴ δὲ τετράκις περὶ τούτων ἀγωνιζόμενος ἀπέφυγον*". Verum tantum abest, ut quater, ut Athenis ne semel quidem potuerit illis criminibus vel arcessi vel absolvi; etenim nullum omnino erat Atheniensibus *μισοδημίας* aut *στασιωτείας* iudicium; in alio iudicio, veluti affectatae tyrannidis et maiestatis (*καταλύσεως τοῦ δήμου*), in *δοκιμασίαις*, in *εὐθύναις*, potuerint inter alia etiam illa crimina obiici et dissolvi, sed illorum ipsorum criminum nomine nemini poterat apud Athenienses dies dici.

10 Pergit orator: *πρὶν μὲν γὰρ κριθῆναι οὐ ῥᾴδιον ἦν εἰδέναι τὰς αἰτίας, οὔτ' εἰ ψευδεῖς εἰσὶν οὔτ' εἰ ἀληθεῖς· ἀποφυγόντος δὲ ἢ καταγνωσθέντος τέλος ἔχει καὶ διώρισται τούτων ὁπότερόν ἐστιν.* Hic *τέλος ἔχει* satis munitum est tum Antiphontis tum Andocidis auctoritate, quorum ille [106]) *ἡ μὲν γὰρ τούτων αἰτίασις οὐκ ἔχει τέλος ἀλλ' ἐν ὑμῖν ἐστι καὶ τῇ δίκῃ*, Andocides [107]) *τούτων δ' ἐστὶ τὸ τέλος παρ' ὑμῖν* dixit; sed *καταγνωσθέντος* cum non videatur aliud subiectum habere quam *ἀποφυγόντος*, contra usum pugnat sermonis, qui uti active non *τινά* sed *τινὸς καταγιγνώσκειν*, ita passive non admittit *κατέγνω-*

*) [Non memor fuit Meierus Lycurgi, qui in Leocrat. §. 6. *κοινὰς κρίσεις* privatis opposuit *μὴ διὰ τὰς ἰδίας ἔχθρας εἰς τὰς κοινὰς κρίσεις καθιστάναι* et §. 46. *ἐν τοῖς δημοσίοις καὶ κοινοῖς ἀγῶσι τῆς πόλεως*.]
106) de caed. Herod. §. 89. p. 140. princ. de caed. Choreut. §. 6. p. 142, 6.
107) de pac. §. 41.

σμαι sed *κατέγνωσταί μου*; notissimum est *ὅτου δ' ἂν καταγνωσθῇ* [108]) in legum formulis et *κατέγνωσται ἡ δίκη* [109]). Quidni ille, idem ut esset subiectum, aut *καταγνωσθέντος δὲ ἢ ἀπογνωσθέντος*, aut *ἀποφυγόντος δὲ ἢ ἑλομένου*, aut *ἀποφυγόντος δὲ ἢ ἁλόντος* scripsit? At vero ipsa sententiae vis quantum frangitur eo, quod non semel sed quater illis iudiciis accusatum se et absolutum dicit; quattuor enim passus iudicia quidni etiam quintum patiatur? Certe ille, qui suo ipsius periculo iam ter erat expertus *ἀποφυγόντος μὴ τέλος ἔχειν*, non poterat *δεινὸν νομίζειν*, id quod subiungit ementitus orator §. 9. *ὥστε δεινὸν νομίζω τοὺς μὲν ἁλόντας μιᾷ ψήφῳ μόνον ἀποθνήσκειν καὶ τὰ χρήματα δημεύειν αὐτῶν, τῶν δὲ νικησάντων πάλιν τὰς αὐτὰς κατηγορίας ὑπομένειν, καὶ τοὺς δικαστὰς ἀπολέσαι μὲν κυρίους εἶναι σῶσαι δ' ἀκύρους καὶ ἀτελεῖς φαίνεσθαι.* Hic non reprehendo neque ellipsin *τινὰς* pronominis ad *νικησάντων* supplendi, neque quod ab instituto ordine recessum et subiecti ratio variata est, qua non variata poterat scribi: *τοὺς μὲν μιᾷ μόνον ψήφῳ ἁλόντας ἀποθνήσκειν καὶ τὰ χρήματα δημεύεσθαι* [110]) *αὐτῶν*, nam et illa ellipsis et haec tum subiecti va-

108) Demosth. c. Mid. §. 47. c. Timocr. 720, 29. 733, 14. advers. Macartat. 1074. extr. Aeschin. c. Timarch. §. 35. 109) Demosth. c. Onetor. 872, 27. *κατεγνωσμένης ἤδη τῆς δίκης*. Aeschyl. Eumenid. 543. (563.) *Καὶ τῶνδ' ὅπως ἂν εὖ καταγνωσθῇ δίκη.* Aristoph. Equit. 1365. *εἰ μὴ καταγνώσεσθε ταύτην τὴν δίκην.* Neque ego persuaderi mihi patiar, ut locum Lys. de caede Erat. 33. (I, §. 30. Bekk.) *τοῦτον μὴ καταγιγνώσκειν φόνου* sanum arbitrer, immo cum Reiskio rescribendum est: *τούτου φόνον*. Alia longe ratio est *τοῦ ἀποψηφισθέντος Ἀντιφῶντος* ap. Dem. de cor. 271, 7. [De structura afferri poterant Lycurgea §. 52. *τὸ ἀδίκημα τοῦτο κεκριμένον ἐστὶ καὶ κατεγνωσμένον*, §. 54. *ἃ κατέγνωσται — κατεψήφισται ὑφ' ὑμῶν τῶν δικάζειν λαχόντων.* Apud Dinarch. c. Aristog. §. 8. *Κυδιμάχου — θανάτου καταγνωσθέντος* non audiendus est Maeznerus, nam *θανάτου* subiectum est. *καταγνωσθεὶς* cum accusativo criminis iunctum posterioribus scriptoribus illustravit Lobeck. in Sophocl. Aiac. p. 351.] 110) Reisk. Or. Gr. T. VIII. p. 693. ex Taylori adnotatiunculis: *δημεύεσθαι* m. a. (id est, „manus antiqua" aut „margo Aldinae") et p. p. (i. e. paulo post) *τοὺς νικήσαντας*. Sed utrumque sapit emendatorem. [Pro *δημεύειν* coni. Cobet. in Nov. Var. Lection. p. 353. *δημόσι' εἶναι*. Contra Reiskium *δημεύειν* defendit Foertsch. observ. crit. in Lysiae orat. p. 47.]; de ellipsi *τίς* pronominis cf. Bos. p. 475. et Schaefer. in ind. 915.

riatio tum ordinis mutatio potest vel optimorum scriptorum exemplis defendi; etiam quod qui vicerunt caussam, *οἱ νικήσαντες* appellantur, oratorum licet auctoritate confirmare, apud quos tum qui rogationem suam apud populum pertulit, *νικᾶν τὸ ψήφισμα, τὴν γνώμην,* tum in litibus et iudiciis qui adversarium vicit superiorque discessit, et *νικᾶν τοὺς ἀντιδίκους*, et non addito accusativo obiecti *νικᾶν* dicitur [111]). Verum illud notabilius, quod omnino oppositionis ratio non *νικήσαντας* sed potius *ἀποφυγόντας* postulat; nam *νικᾶν* in litigantium cadit utrumque, *ἀποφυγεῖν* autem in reum solum convenit, qui caussam vicit, hoc autem loco solus agitur reus.

In iis autem, quae sequuntur, *ἀτελεῖς* cum sit activa potestate de iis dictum, qui rem non ad finem perducant, ab oratorum usu abhorret; hi enim aut eum qui *ἀτελείᾳ* sive immunitate fruitur [112]), *ἀτελῆ*, aut id quod finitum non est [113]),
11 *ἀτελές* appellant. Quod autem gravissimum est atque si vel solum extaret, satis esset documento, hanc orationem non potuisse ne ab aequali quidem Andocidis proficisci, in iis quae statim subiunguntur, *ἄλλως τε καὶ τῶν νόμων ἀπαγορευόντων δὶς περὶ τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὸν αὐτὸν μὴ ἐξεῖναι δικάζεσθαι, καὶ ὑμῶν ὀμωμοκότων χρῆσθαι τοῖς νόμοις*, eos apud quos loquitur, iureiurando interposito promisisse dicit legibus se esse usuros (*τοῖς νόμοις χρῆσθαι*); id vero iusiurandum erat iudicum [114]), non erat populi, oratio autem haec habita est, si diis placet, ad populum, non in iudicio; id si tenuisset orationis auctor, ne illa quidem posuisset: *τῶν νόμων — δικάζεσθαι*, nam *δικάζεσθαι* non agebatur tum ea in caussa.

---

111) **Demosth.** adv. Macartat. 1059, 16—25. 112) **Demosth.** 260, 10. *ἀναλωμάτων ἀτελεῖς γενομένους*, 565, 4. *τῶν ἄλλων λειτουργιῶν ἀτελής*, 816, 8. *τριάκοντα μνᾶς ἀτελεῖς.* **Lys.** 908, 3. *ἀτελεῖς ἡ πόλις ἐποίησε.* 113) **Ammon.** p. 27. *ἀτελές ἐστι τὸ μήπω τετελεσμένον.* Eo significatu et **Thucydides** VIII, 27. *ἀτελῆ νίκην* et **Plato** (de Rep. VI, 9.) *ἀτελῆ φιλοσοφίαν* et (Sympos. p. 179. D.) *ἀτελῆ ἀπέπεμψαν* (re infecta) et **Demosth.** 1055, 1. *ἀτελὴς ἔσται ἡ ἐπιδικασία τοῦ κλήρου*, atque ipse **Andocides** de red. §. 28. dixit *ἀτελῆ τὴν γνώμην αὐτῶν ποιῆσαι.* 114) **Demosth.** Mid. §. 12. §. 188.

VII.

Illa de se praefatus orator ad Alcibiadem convertitur accusandum, in quo fere solo tota oratio ita continetur, ut recte sit ab grammaticis inscripta „κατ' Ἀλκιβιάδου". Sed prima ipsa verba §. 10. ὧν ἕνεκα περὶ ἐμαυτοῦ παραλιπὼν Ἀλκιβιάδου τὸν βίον ἀναμνῆσαι βούλομαι quendam mihi scrupulum iniiciunt; nam fallor, aut erat non ἀναμνῆσαι sed ὑπομνῆσαι dicendum. Primum enim Ammonius [115]) Ἀνάμνησις, inquit, καὶ Ὑπόμνησις διαφέρει. Ἀνάμνησις γάρ ἐστιν, ὅταν τις (ἀφ' ἑαυτοῦ recte addunt Fabric. et Valcken.) ἔλθῃ εἰς μνήμην τῶν παρελθόντων· Ὑπόμνησις δέ, ὅταν ὑφ' ἑτέρου εἰς τοῦτο προαχθῇ. Eo significatu ὑπομνῆσαι dixit, ut uno saltem utar exemplo, Aeschines (c. Timarch. §. 80.) ἐγὼ ὑμᾶς ὑπομνήσω et (§. 116.) ὑμᾶς ὑπομιμνήσκει καὶ ὁ παρ' ἐμοῦ λόγος. Atqui orator non vult neque ipse neque auditores ipsos in memoriam redire vitae Alcibiadis, sed eam vitam in memoriam potius redigere audientibus. Dein ἀναμνῆσαι non solemus nisi quae ut diutius praeterita exciderunt memoria; quae autem in ipsis oculis nostris paucis annis, paucis mensibus ante facta sunt, ea nisi obliviosi sumus, aut apud plane [116]) obliviosos (ἐπιλήσμονας) loquimur, non opus est aut ipsi repetamus memoria aut aliis in memoriam revocemus, sed licet tantum nobis ipsis meminisse, alios ut meminerint admonere, id est, licet μνημονεῦσαι [117]), licet συνδιαμνημονεῦσαι [118]), licet ὑπομνῆσαι [119]), non licet ἀναμνῆσαι; atqui quaecumque de Alcibiade commemoraturus est orator, ea erant omnia recens facta, quam autem rem cum Melia muliere narratur habuisse, necesse est tribus quattuorve mensibus facta sit antequam testularum iudicium haberetur, cui haec oratio scripta fingitur; eas res vix opus fuerit ἀναμνῆσαι. Neque propterea quod Isocrates in oratione, quam huius Alcibiadis filio cognomini scripsit, de mortui Alcibiadis rebus recte posuit [120]) ἀναμνήσθητε πρὸς

115) De differentiis p. 16. 116) Aeschin. c. Timarch. 72. 117) Demosth. c. Mid. §. 80. καὶ ταῦτ' ἐστὶ μὲν παλαιά, ὅμως τέ τινας ὑμῶν μνημονεύειν οἶμαι. Isocr. π. ζεύγ. §. 22. σχεδὸν ἅπαντες μνημονεύετε τὰ πραχθέντα. 118) Aeschin. c. Tim. §. 18. συνδιαμνημονεύσατε. 119) Aeschin. de leg. sua §. 70. βούλομαι ὑμᾶς τοὺς καιροὺς ὑπομνῆσαι. 120) Isocrat. π. ζεύγ. §. 16.

ὑμᾶς αὐτούς, ἐπειδὴ κατῆλθεν, ὡς πόλλ' ἀγαθὰ τὴν πόλιν ἐποίησεν, huic ementito oratori idem erat verbum de recentissimis rebus vivi Alcibiadis ponendum. Verum utrumque
12 discrimen cum neglegatur ab aliis oratoribus, neglegatur etiam ab Aeschine [121]) et Demosthene [122]), non ego huic oratori dicam eo nomine scripserim.

Pergit orator: *καίτοι ἀπορῶ γε διὰ τὸ πλῆθος τῶν ἁμαρτημάτων πόθεν ἄρξομαι, ἐμποδὼν ἁπάντων ὄντων.* Qui multa habet dicenda, ei difficilius solet esse exitum quam initium invenire [123]), is dubitaverit quae commemoret quae non commemoret [124]), quae prima quae postea commemoret [125]). Personatus autem Andocides hic propter multitudinem eorum quae delicta ab Alcibiade sunt dubitat initium unde faciat accusandi Alcibiadis, quae multitudo cum non pateat qui eam possit movere dubitationem, addit explicandi gratia: *ἐμποδὼν ἁπάντων ὄντων.* Id quid significet videamus. Nam uti omnes scriptores, ita oratores quoque [126]) eos qui impedimento *ἐμποδὼν εἶναι*, qui expedimento sunt, *ἐκποδὼν εἶναι* dixerunt; neque alio significatu Antiphontem credo in oratione quadam posuisse „*τοὺς ἐμποδὼν ἐκολάσατε*“ i. e. „vindicastis eos qui vobis se opposuerunt, at-

---

121) Aeschin. c. Tim. §. 81. *καὶ τὰ μὲν παλαιὰ ἐάσω, τὰ δὲ ἐν αὐτῇ τῇ ἐκκλησίᾳ γενόμενα, ὅτε ἐγὼ τὴν ἐπαγγελίαν ταύτην Τιμάρχῳ ἐπήγγειλα, ταῦθ' ὑμᾶς ἀναμνῆσαι βούλομαι.* §. 130. *ἀναμνήσθητε οὖν, ὦ ἄνδρες, τίνι κέχρησθε φήμῃ περὶ Τιμάρχου.* §. 195. *ὧν πρὶν τῆς συνηγορίας ἀκοῦσαι τοὺς βίους ἀναμιμνήσκεσθε.* §. 44. *ἀναμνῆσαι γὰρ μόνον προσήκει τοὺς ἀκούοντας.* 122) Demosth. de cor. 230, 24. *ἔστι δ' ἀναγκαῖον — ὡς κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους εἶχε τὰ πράγματα ἀναμνῆσαι ὑμᾶς*, ubi unus Hermogenes de form. I. 4. p. 86. Ald. habet *ὑπομνῆσαι.* 123) Lys. c. Eratosth. §. 1. *Οὐκ ἄρξασθαί μοι δοκεῖ ἄπορον εἶναι, ὦ ἄνδρες δικασταί, τῆς κατηγορίας, ἀλλὰ παύσασθαι λέγοντι, τοιαῦτα αὐτοῖς τὸ μέγεθος καὶ τοσαῦτα τὸ πλῆθος εἴργασται.* Cic. pro lege Manilia I, 3. Dicendum enim est de Cn. Pompeii singulari eximiaque virtute; huius autem orationis difficilius est exitum quam initium invenire. 124) Isocrat. *π. ζεύγ.* §. 39. *Διὰ δὲ τὸ πλῆθος τῶν ἐνόντων ὑπὲρ τοῦ πατρός, ἀπορῶ τίνος ἐν τῷ παρόντι πρέπει μνησθῆναι καὶ ποῖ' αὐτῶν χρὴ παραλιπεῖν.* 125) Demosth. de cor. *οὐκ ἀπορῶν δ' ὅ τι χρὴ περὶ σοῦ καὶ τῶν σῶν εἰπεῖν, ἀπορῶ τοῦ πρώτου μνησθῶ.* 126) Lys. c. Agor. §. 190. *οὐκ ἔστιν ἡμῖν οὐδὲν ἐμποδών.* Demosth. c. Mid. §. 104. *οὐδὲν ἐποιήσατ' ἐμποδὼν τοιούτῳ λόγῳ.*

que ita vobis impedimento fuerunt"; Harpocratio tamen, cui illum Antiphontis locum acceptum referimus, eum explicat „ἀντὶ τοῦ τοὺς ἐμπεσόντας", atque addit „καθὰ καὶ Ἀνδοκίδης ἐν τῷ κατ' Ἀλκιβιάδου", quae huc spectant; ille igitur hoc quoque loco ἐμποδὼν ὄντων explicat ἐμπεσόντων, ni fallor, eo fere significatu, quo, ut hoc utar, Demosthenes scripsit [127]) τοιοῦτός τις ὑμῖν λογισμὸς ἐμπέσῃ, quod si est vel maxime verum, non multum facit ad loci intellectum; nam propterea quod quae habes dicenda, occurrant tibi omnia, etiam minus dubitaveris, unde dicendi facias initium, quam si omnia tibi impedimento dicantur esse, et multo etiam minus, quam si eadem non occurrant. Liberius haec interpretatus est Reiskius: „Tot sunt numero delicta eius, et facto quasi agmine circumstant et ingerunt sese"; qui vero orationem in sermonem nobis vernaculum verterunt, senserunt quid ad integritatem sententiae deesset; Hepnerus enim reddidit „da sie mir alle auf einmal in ordnungsloser Masse vorschweben", A. G. Beckerus „indem sich mir alle seine Vergehungen auf einmal darstellen"; uterque igitur addidit, sine quo sententia stare nequit „auf einmal", sed addiderunt de suo, nam illud ὁμοίως sive ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ desideratur. Locus igitur ea laborat obscuritate, quae bonum scriptorem non decet; sed magis etiam dedecet sententia; nam oratori quae dicenda sunt ne debent quidem omnia simul eodem sed par est suo quidque tempore occurrere. Ea autem difficultate quemadmodum se expediendum sibi putet, tacet orator; quomodo se expediat, sta- 13
tim explicabo; Demosthenes [128]) autem in orationum initiis saepius profitetur, dicendi initium illud se esse facturum, unde rem caussamque et ipse possit brevissime explicare et auditores facillime possint intellegere; atque Aeschines [129]) similiter inde se dicit orsurum, unde orationem suam luculentam notam iustam auditoribus speret visum iri. Idem consilium si esset hic

127) c. Mid. §. 129. 128) Demosth. c. Aphob. I. p. 814, 4. ὅθεν δ' οὖν ῥᾷστα μαθήσεσθε περὶ αὐτῶν, ἐντεῦθεν ὑμᾶς καὶ ἐγὼ πρῶτον πειράσομαι διδάσκειν. Id. advers. Aphob. 84, 14. ἄρξομαι δ' ἐντεῦθεν, ὅθεν καὶ ὑμεῖς ῥᾷστ' ἂν μάθοιτε, κἀγὼ τάχιστ' ἂν διδάξαιμι. 129) Aeschin. f. leg. §. 11. ὅθεν δ' ἡγοῦμαι σαφεστάτους μοι τοὺς λόγους ἔσεσθαι καὶ γνωρίμους ὑμῖν καὶ δικαίους, ἐντεῦθεν ἄρξομαι.

qûoque ementitus orator secutus, intellexissetque etiam sibi esse ab iisdem incipiendum initiis, in rebus Alcibiadis referendis aliquem esset ordinem secutus, sive rerum sive temporum; nunc videtur ordinem naturalem neglexisse adeo, ut re comprobaverit sibi ἐμποδὼν ἅπαντα εἶναι; primum enim de nova ab Alcibiade facta tributorum descriptione loquitur, secundo loco de uxore male ab eo habita et de uxoris fratre Callia insidiis per eum petito, dein de eius amicorum et facultatum copia, de simulata popularis imperii pietate et caritate, qui plebi adulatus universae, civibus insultaverit singulis, tum de Agatharcho pictore minis et vi adacto ut Alcibiadis domum picturis exornaret, de Taurea in choragia aemulo verberibus per Alcibiadem e scena exacto, post de re quam cum Melia muliere habuit filioque ex ea suscepto, denique de Olympica Alcibiadis victoria, postremum de eiusdem maioribus per testularum iudicia urbe eiectis. Neque vero nullum ille ordinem spectavit; videamus quae ipse tum de rebus a se non dicendis, tum de ordine dicendorum profitetur. *Περὶ μὲν οὖν μοιχείας*, inquit, *καὶ γυναικῶν ἀλλοτρίων ἁρπαγῆς καὶ τῆς ἄλλης βιαιότητος καὶ παρανομίας καθ' ἕκαστον εἰ δεήσει* (legendum videtur δεήσειε [quod idem visum est Baitero]) *λέγειν, οὐκ ἂν ἐξαρκέσειεν ὁ παρὼν χρόνος, ἅμα δὲ καὶ πολλοῖς ἀπεχθοίμην τῶν πολιτῶν, φανερὰς τὰς συμφορὰς ποιῶν αὐτῶν.* Ea igitur quae non est dicturus, eiusdem generis sunt omnia; portinent enim ad venereos amores et libidines, quibus praeter modum indulserit Alcibiades; atque *μοιχεία* quidem ad uxores aliorum adulteratas, *ἁρπαγή* ad raptas mulieres, *βιαιότης* ad pudicitiam vi ereptam spectare et cum Attico iudicio *βιαίων* [130]) cohaerere videtur, uti erat *μοιχείας* iudicium [131]), *ἁρπαγῆς* num fuerit dubitatur [132]); denique *παρανομία* omnia comprehendit quaecumque in venereis rebus sive per blanditias commisit, sive vi intulit, stupra virginum et matronarum, etiam amores puerorum, et muliebria quae passus sit; magnam enim fuisse Alcibiadi circa suum ipsius corpus *παρανομίαν*, maiorem quam popularis imperii ratio ferret, ideoque multis visam esse

---

130) Meier de lite Attic. p. 544. 131) ibid. p. 327. 132) ibid. p. 360.

metuendam, non tacet gravissimus auctor Thucydides [133]), quem deinceps alii secuti sunt. Illa vero cur putat orator sibi esse tacenda? Duas affert rationes, unam, quod illis de rebus si vellet de singulis dicere singulatim, tempus non sufficeret, „καθ' ἕκαστον εἰ δεήσειε λέγειν, οὐκ ἂν ἐξαρκέσειεν ὁ παρὼν χρόνος, ubi οὐκ ἂν ἐξαρκέσειεν oratorum [134]) usu confirmatum est, ὁ 14
παρὼν χρόνος autem ab eo usu abhorrere videtur, qui in ea formula aut definiti temporis aut temporis omnino significationem postulat, veluti ἐπιλείψει με ἡ ἡμέρα [135]), ἐπιλείψει ὁ χρόνος [136]), χρόνος οὐκ ἐπιδέχεται μακρολογεῖν [137]), οὐκ ἄν μοι χρόνος ἱκανὸς γένοιτο [138]), πολὺ ἂν ἔργον εἴη λέγειν [139]). — Altera ratio haec est: ἅμα δὲ καὶ πολλοῖς ἀπεχθοίμην τῶν πολιτῶν, φανερὰς τὰς συμφορὰς ποιῶν αὐτῶν. Non igitur propterea illa tacet, ne civium suorum palam faciat domestica infortunia, neve eorum iam obductas cicatrices refricet, sed ne palam faciendo eorum in odium incurrat et offensionem; quanto civilius oratorum princeps [140]), qui παραιτήσομαι, inquit, δ' ὑμᾶς μηδὲν ἀχθεσθῆναί μοι, ἐὰν ἐπὶ συμφοραῖς τινῶν ὀνομαστὶ μνησθῶ· οὐ γὰρ ὀνειδίσαι μὰ τοὺς θεοὺς οὐδενὶ δυςχερὲς οὐδὲν βουλόμενος τοῦτο ποιήσω. Aeschines [141]) sane simili argumento utitur, ubi quaedam nomina tacenda sibi dicit, sed in caussa utitur dissimili.

---

133) Thucyd. VI, 15. φοβηθέντες γὰρ αὐτοῦ οἱ πολλοὶ τὸ μέγεθος τῆς τε κατὰ τὸ ἑαυτοῦ σῶμα παρανομίας ἐς τὴν δίαιταν καὶ τῆς διανοίας. VI, 28. τὴν ἄλλην αὐτοῦ ἐς τὰ ἐπιτηδεύματα οὐ δημοτικὴν παρανομίαν. Eandem commemorat Plutarch. Alcibiad. VI. ἡ γὰρ ὑπὸ Θουκυδίδου λεγομένη παρανομία εἰς τὸ σῶμα τῆς διαίτης. Idem reipubl. ger. praecept. t. XII, 143. Hutten. Ἀλκιβιάδην ἀπώλεσεν ἡ περὶ τὴν δίαιταν ἀναγωγία καὶ θρασύτης. Eodem significatu vocabulum in hac contra Alcibiadem oratione §. 33. extat: ἐξωστράκισαν Κίμωνα διὰ παρανομίαν, ὅτι τῇ ἀδελφῇ τῇ ἑαυτοῦ συνῴκησε. 134) Demosth. c. Mid. §. 129. οὐδ' εἰ τὸ παρ' ἀμφοτέρων ἡμῶν ὕδωρ ὑπάρξειε πρὸς τὸ λοιπὸν πᾶν τό τ' ἐμὸν καὶ τὸ τούτου προστεθέν, οὐκ ἂν ἐξαρκέσειεν. 135) Demosth. 324, 17. 136) Lys. XII. §. 1. 137) Dinarch. 252. 138) Isocrat. π. ζεύγ. §. 11. 139) ibid. §. 21. 140) Demosth. c. Mid. §. 58. p. 533. 141) Aeschin. c. Timarch. §. 158. init. περὶ δὲ τῶν ὁμοτρόπων τῶν Τιμάρχου, φεύγων τὰς ἀπεχθείας, ὧν ἥκιστά μοι μέλει, μνησθήσομαι. §. 165. ἀνὴρ εἷς τῶν πολιτῶν (τὸ δ' ὄνομα οὐ λέξω· τὰς γὰρ ἀπεχθείας φεύγω).

Illa igitur non commemorabit, commemorabit autem ἃ περὶ τὴν πόλιν εἴργασται καὶ τοὺς προςήκοντας καὶ τῶν ἄλλων ἀστῶν καὶ ξένων τοὺς ἐντυγχάνοντας, quae non admodum differunt ab iis, quae in huius Alcibiadis filium Lysias [142]) scripsit: ὅσα μὲν οὖν ἢ εἰς τοὺς πολίτας ἢ εἰς τοὺς οἰκείους ἢ περὶ τοὺς αὐτοῦ ξένους ἢ περὶ τοὺς ἄλλους ἡμάρτηκε, μακρὸν ἂν εἴη λέγειν. Commemoraturus est igitur primum quae circa rem publicam, dein quae circa propinquos, denique quae in cives et peregrinos commiserit Alcibiades, in quoscumque incidisset. At vero cum etiam quae taciturus est orator, aut in cives aut in peregrinos commissa ab Alcibiade sint, debebat addere „quae vero alia praeter stupra et amores" in hunc fere modum, τὰ δὲ ἄλλα, ἃ — εἴργασται. Verum si stetisset orator promissis, tria genera iniuriarum ab Alcibiade commissarum ordine exposuisset; atque sane quae de tributorum nova descriptione habet §. 11—12., ad primum, quae de re uxoria et de Callia insidiis petito § 13—15., ad secundum genus, quae de Agatharcho §. 17—18., de Taurea §. 20—21. narrat, ad tertii generis priorem et quae de stupri consuetudine cum Melia muliere commemorat, ad eiusdem generis speciem posteriorem retuleris; quae vero §. 16. extant de amicorum facultatumque multitudine, qui loci communes §. 19. leguntur, quae de neglecta gymnasiorum disciplina, de inventute ad iudicia et conciones properante, militiam autem senibus relinquente §. 22., et quae de Olympica victoria §. 25 sqq. posita sunt, ea non dixeris suo legi loco. Sed operae pretium est, quas res commemoravit Alcibiadis, eas singulatim considerare, priusquam de iis disseratur, quas non commemoravit, cum potuerit vel debuerit commemorare.

VIII.

Prima igitur extat memoria novae tributorum ab Alcibiade factae descriptionis §. 11. Πρῶτον μὲν οὖν, inquit, πείσας ὑμᾶς τὸν φόρον ταῖς πόλεσιν ἐξ ἀρχῆς τάξαι τὸν ἐπ' Ἀριστείδου πάντων δικαιότατα τεταγμένον, αἱρεθεὶς ἐπὶ τούτῳ δέκατος αὐτὸς μάλιστα διπλάσιον αὐτὸν ἑκάστῳ τῶν συμμάχων ἐποίησεν,

142) Lys. c. Alcib. I, 28.

ἐπιδείξας δ' αὐτὸν φοβερὸν καὶ μέγα δυνάμενον ἰδίας ἀπὸ τῶν κοινῶν προςόδους κατεσκευάσατο. In his et *πόλεις* de civitatibus sociorum [143]), et *τάξαι* [144]) vocabulum de tributorum descriptione plane sollemnia quasi sunt, atque *δέκατος αὐτὸς* Atticorum ut sermoni ita institutis respondet, *ἐξ ἀρχῆς* autem *τάξαι* pro *ἀνατάξαι*, vel *πάλιν ἐξ ἀρχῆς* [145]), sive *πάλιν ἐξ ὑπαρχῆς τάξαι* (nam „denuo describere“ est quod desideratur) et *ἑκάστῳ τῶν συμμάχων* [146]) pro *ἑκάστῃ τῶν συμμαχίδων* (nam tributa sociorum civitatibus, non singulis hominibus imperabantur) possunt scrupulum quendam etsi mediocrem iniicere, quo etiam non admodum pungimur; graviora sunt, quae statim commemorabo. Tulit igitur, si huic oratori credis, Alcibiades ad populum, ut sociorum tribnta, quae ab Aristide summa erant cum aequitate descripta, denuo ordinarentur, qua rogatione perlata Alcibiades cum novem collegis creatus a plebe est, qui denuo

143) Cf. Aristoph. Ach. 193. 504. 643. Vesp. 727. 657. Corp. Inscr. Graec. nò. 75. Quas fabulas Eupolis, Anaxandrides, Philyllius *Πόλεων* titulo docuerunt, eis satis constat choros fuisse, qui civitatum foederatarum personas agerent, veluti in Eupolidia fabula quae tulerunt aetatem fragmenta probant, Tenum, Chium, Cyzicum personatas prodisse; quarumnam urbium personas reliqui XXI chorcutae tulerint; ignoratur. Eorum vero fragmentorum illud quod ad Cyzicum pertinet, eamque urbem non tantum aureorum, sed etiam scortorum et pathicorum plenam fuisse demonstrat, hac oblata opportunitate uno leviore illo vitio liberabimus; cum enim in schol. Venet. in Aristoph. Pac. 1142. sic scriptum legatur: *ἡ δ' ὑστάτη ποῦ 'σθ; ἡ δὲ Κύζικος πλέα στατήρων*, rescribendum videtur: *Α. ἡ δ' ὑστάτη ποί' 'σθ; Β. ἥδε Κύζικος, πλ.* Patet hinc illum chorum neque *κατὰ ζυγὰ* neque *κατὰ στίχους* sed quodammodo *σποράδην* intrasse in scenam; si enim sive quattuor sive sex fuissent *κρασπεδῖται*, non una persona esset *ὑστάτη*. [Meincke fragm. com. V, 1. p. 38. probat Cobeti coni. *ἡ δ' ὑστάτη τίς ἥδε; Β. Κύζικος κτλ.*] 144) Cf., si tanti est, Herod. VI, 42. III, 89 sq. Thuc. I, 90. I, 19. Xenoph. red. Laced. III, 5. Demosth. p. 690. Aesch. c. Ctesiph. 47. Diod. XI, 47. *Ἐπίταξις τοῦ φόρου* est ap. Herod. III, 89. *Διάταξις* ap. Plutarch. Aristid. 24. 145) Dem. adv. Boeot. 1013, 8. Apud scriptores deterioris aetatis solum *ἐξ ἀρχῆς* et *ἐξ ὑπαρχῆς* saepius extat eo significatu, veluti apud Polluc. VIII, 60. Ulpian in Mid. §. 90. 146) Idem mox repetitur *ἑκάστῳ τῶν συμμάχων διπλασιάσειεν.* Verum etiam Herodotus VI, 42. *φόρους ἔταξε ἑκάστοισι* habet et Plutarch. Apophth. Reg. Vol. VIII. p. 85. Hutten. (*φησάντων δὲ μετρίους ἔχειν τοὺς φόρους*) *ἐκέλευσε τελεῖν τοὺς ἡμισεῖς ἕκαστον.*

describendis tributis praeesset; electus sociis tributum duplicavit. Nondum quaero, verene ea tradantur; sed quod orator usus est eius rei memoria, ut adversarium in invidiam et odium apud populum adduceret, quae erat, si qua alia, aptissima ad populi auram gratiamque ei conciliandam, id non video qui possit excusari; si esset apud socios accusandus Alcibiades, locum teneret idoneum memoria novorum per eum sociis iniunctorum onerum; apud Athenienses autem auditores nemo aequalium vel mediocriter sapiens poterat id reo crimini vertere, quod Atheniensium reditus auxisset. Quodsi Alcibiades publico eo munere abusus est, ut sibi privatim sectaretur commoda et emolumenta, erat illud accusandum et multo gravius accusandum, quam verbis factum *ἐπιδείξας — κατεσκευάσατο*, in quibus id ipsum *κατεσκευάσατο* duplici nomine in reprehensionem incurrit, partim quod octo vocabulis interiectis iterum repetitur *κατασκευάσειεν*, partim quod quaecumque apparari instruique possunt, ea omnia recte *κατασκευάζεσθαι* dicuntur, *πρόςοδοι* non magis dicuntur *κατασκευάζεσθαι* quam Romani dixerint „reditus apparari“. In illud igitur crimen non exspatiatur, quod unum offerebat amplissimum exspatiandi campum, immo paucis defungitur illo, ad id autem redit, quod sine noxa est. *Σκέψασθε δέ*, inquit, *πῶς ἄν τις κακὰ μείζω τούτων κατασκευάσειεν, εἰ* (legendum [147]):
16 *ἢ εἰ*) *τῆς σωτηρίας ἡμῖν πάσης διὰ τῶν συμμάχων οὔσης ὁμολογουμένως, νῦν* (legendum: *οὔσης, ὁμολογουμένως νῦν*) *κάκιον ἢ πρότερον πραττόντων, τὸν φόρον ἑκάστῳ διπλασιάσειεν.* Hic ut leviora mittam, quod et *κακὰ κατασκευάζειν* ab oratorum usu abhorret et male reticetur, quibusnam illa mala paraverit Alcibiades, nam si quidem non socii sed Athenienses ipsi intellegendi sunt, scribendum erat: *πῶς ἄν τις ἡμῖν κακὰ μείζω κτλ.*; verum illud non tulissent, credo, fastidiosae superbientium Atheniensium aures, aut suam non potentiam non opes et reditus

---

147) Similiter emendandus est Lysias c. Alcib. II. §. 3. *τί δ' ἂν αἴσχιον ἔθος ἢ δεινότερον πρᾶγμα τούτου τῇ πόλει γένοιτο, εἰ τολμήσει.* Rescribendum est enim: *ἢ εἰ τολμήσει.* [Similiter apud Antiphont. V, 16. *πῶς ἂν εἴη τούτων δεινότερα μηχανήματα ἢ εἰ* (ita emendandum) *ὑμῖν μὲν ἅπαξ τουτουσὶ πείσασι κατείργασται ἃ βούλεσθε.*] Cf. Matth. §. 450, 2. p. 845 sq. Schoemann. in Isaeum p. 188. [De simili epexegesis genere apud Ciceronem v. Madvig. in Fin. p. 44.]

sed omnem salutem in sociis [148]) positam, aut non in comoedia, sed in conciono socios dici deteriore nunc quam antea loco esse; per qnosnam enim factum est, ut essent, nisi per ipsos Athenienses? Quae vero statim sequuutur, §. 12. „ὥςτ᾽ εἴπερ ἡγεῖσθε πολίτην ἀγαθὸν Ἀριστείδην καὶ δίκαιον γεγονέναι, τοῦτον προςήκει κάκιστον νομίζειν, ὡς τἀναντία περὶ τῶν πόλεων ἐκείνῳ γιγνώσκοντα“, non videntur suo esse loco posita: debebant enim poni post ἑκάστῳ τῶν συμμάχων ἐποίησεν, nt ea esset sententiarum cohaerentia: quae erat ab Aristide aequissimis legibus facta tributorum descriptio, eam mutavit et duplicavit Alcibiades; si igitur ille ea in re videtur fuisse iustissimus, istum, quippe qui contraria illi rogaverit, pro pessimo cive habere debetis. Atque ita reprehenso Alcibiade quod Aristidi contraria rogasset, licebat ad novae descriptionis quaedam quasi interna vitia et inde ortas calamitates descendere; qnam autem praetulit orator argumentorum collocationem, pravam esse probat ὥςτε particula, qnae cum oratoribus non soleat fere dici, nisi qnando qnae eam seqnuntur, arcte cum iis cohaerent, quae eam praecedunt, hic tamen sententiarum compagem adeo laxam comprehendit, nt editores eam particulam vel maiore interpunctione ab antecedentibus divellendam crediderint; significat enim hic „igitur“ „itaque“; probant etiam quae seqnntur τοιγάρτοι διὰ ταῦτα πολλοὶ τὴν πατρίδα τὴν αὑτῶν ἀπολιπόντες φυγάδες γίγνονται, καὶ εἰς Θουρίους οἰκήσοντες ἀπέρχονται. Nam ut sociorum multi relictis suis urbibus Thurios migrarent, non potest propterea factum dici, qnod Alcibiadis descriptio contraria esset Aristidis descriptioni, sed quod illis pauperioribns factis onera iniungebantur plura, quam quae fuerant ditioribns illis ferenda. Sed ego neque illud, neqne hoc urgebo, quod, cum credibile sit, si qui essent omnino redacti, non esse unins, sed

---

148) Thuc. sane tum I, 22. Corinthios inter rationes belli contra Athenienses gerendi commemorantes facit etiam: ξυμμάχων ἀπόστασιν μάλιστα παραίρεσιν οὖσαν τῶν προσόδων, αἷς ἰσχύουσι, tum Periclem et I, 143. τὰ τῶν ξυμμάχων, δι᾽ ὧν ἰσχύομεν, et II, 13. τά τε τῶν ξυμμάχων διὰ χειρὸς ἔχειν, λέγων τὴν ἰσχὺν αὐτοῖς ἀπὸ τούτων εἶναι τῶν χρημάτων τῆς προσόδου dicentem introducit; neque vero dicit: δι᾽ ὧν σωτηρία αὐτοῖς (ἡμῖν) ἐστιν.

complurium civitatium foederatarum incolas vectigalium iniquitate redactos, ut sedem domiciliumque suum alio transferrent, tamen *τὴν πατρίδα* dicere maluit quam *τὰς πατρίδας*; longe enim graviora instant, quae neque remittere neque premere licet silentio. Considerandum est enim etiam atque etiam, primum sitne verisimile novam quandam tributorum descriptionem esse ab Alcibiade profectam, dein sitne credibile eam ea in re constitisse, in qua hic contendit orator, ut sociorum cuique duplicarentur tributa; tum si vel maxime essent duplicata, potueritne vel illud onus tantum videri, quod magnam sociorum manum cogeret, ut suas urbes desererent; postremum sitne credibile oppressos vectigalium descriptione socios, non unum alterumve sed plerosque Thurios potissimum concessisse habitatum.

IX.

17 Quodsi fuisset Alcibiades re vera tantae tributorum mutationis auctor, quantae hic prae se fert orator et illi credunt, qui eum secuti Atheniensibus duplicem statuunt fuisse rationem vectigalium sociis imperandorum, alteram ab Aristide, alteram ab Alcibiade descriptam, mirari liceret, tantam rem ab uno isto subdito oratore commemorari, ab reliquorum autem scriptorum nullo eandem memoriae esse mandatam. Unus enim praeterea Adrianensis sophista, qui vitam protraxit ad Commodum imperatorem, eam obiter perstringit; at ne Aristides [149]) quidem duplicata per Alcibiadem tributa, sed ita tantum aucta esse dicit, ut ne volentes quidem ea perferre potuerint. Tacet Thucydides; tacet non minus Lysias in orationibus, quas contra huius Alcibiadis filium cognominem, quam Isocrates in oratione, quam pro hoc adversus Tisiam scripsit, quorum certe hic eam rem si habuisset cognitam vix omisisset commemorare §. 15, ubi breviter exponit, qualem Alcibiades pater ante fugam exhibuerit populo

149) Aristid. de IVviris p. 149. T. 2. p. 199. Dind. *οὔτε γὰρ τοὺς φόρους Περικλῆς εἰς ἄπειρόν ἐστιν ὁ ἐξαγαγών, ἀλλὰ καὶ ταύτης τῆς ἀμετρίας, ὦ φίλε Σώκρατες, εἰ ζητοίης τὸν αἴτιον, τὸν ἑταῖρον εὑρήσεις τὸν σεαυτοῦ. ἐκεῖνος γάρ ἐστιν ὁ πρὸς τοσοῦτον προαγαγὼν τοὺς φόρους, ὅσον οὐδὲ βουλομένοις φέρειν ἐξῆν.*

Attico fidem et voluntatem (οἷος ἦν πρὶν φυγεῖν περὶ τὸ πλῆθος); tacet Aristophanes; tacuisse videntur etiam ii comicorum poetarum, qui fabulas Πόλεων nomine inscriptas docuerunt, quibus quidem fabulis credibile est vexationes direptionesque sociorum esse notatas; certe in fragmentis Eupolidiae fabulae commemorantur duces et demagogi Adimantus, Demus Pyrilampis, Amynias, Simo, Syracusius, Hyperbolus, Chaerephon, Theramenes, non commemoratur Alcibiades; tacet Diodorus; tacet etiam Plutarchus vel in eo commentario, quem de vita scripsit Alcibiadis, non taciturus, si eam rem vel ab Ephoro vel ab Duride Samio vel alio eorum scriptorum, quibus in vita illa exponenda utitur, significatam repperisset eamque tantam credidisset, quantam hic orator simulat; id quod eo est notabilius, cum idem Plutarchus in Aristidis vita, postquam ab Aristide vectigalia ita descripta dixit, ut summa tributorum CCCCLX esset talentorum, commemoret quidem Periclem, a quo aucta sint ad DC talenta, Alcibiadem autem non commemoret, sed mortuo Pericle *per demagogos* ad MCCC talenta usque illa vectigalia crevisse narret. Quid igitur est? Eo silentio non efficitur quidem Alcibiadi in describendis tributis nullas omnino fuisse partes (nam talia ne iste quidem orator, si esset vel ad infimam aetatem reiiciendus, posset plane de suo fingere aut comminisci), sed illud certe probatur, non fuisse tantas, quantas istic exaggeret. Non est igitur, quod orationibus, quae ab Antiphonte de Samothracum et de Lindiorum tributis scriptae sint, quas ad aucta tributa pertinuisse videri ne ego quidem nego, Alcibiadem potissimum dicamus esse impugnatum. — At, inquit, tantae partes si Alcibiadi non fuerunt, quibusnam tandem fuerunt? Plutarchus quidem omnino *per demagogos* dicit et *paullatim* (κατὰ μικρὸν) aucta esse tributa; apud Aristophanem autem in Acharnensibus, quae fabula Ol. 88, 4. docta est, statim in ipso initio fabulae Dicaeopolis gavisum se dicit vehementer, cum Cleo per equites cogeretur, ut quinque talenta vomeret, id quod scholiasta, Theopompi usus testimonio, ad eam pecuniam refert. 18
quam Cleo, acceptam ab insulanis, ut auctor esset Atheniensibus remittendi levandique tributum illis impositum, per equites sive per equitatum reddere coactus sit. Qua via per illos potissimum sit coactus cum non satis pateat, in adnotatatiuncula

huic loco subiecta proponam, quod coniectura auguratus sum [150]). Dein in Equitibus, quae fabula Ol. 88, 4. est edita, idem Cleo dicitur et publica devorasse bona [151]), priusquam sortito nancisceretur devorandi potestatem, et furatus esse [152]), et devoratis lupis Milesios turbasse [153]), quo quidem ex loco Athenaeus [154])

---

150) Aristoph. Ach. 5. *ἐγῷδ', ἐφ' ᾧ γε τὸ κέαρ εὐφράνθην ἰδών, Τοῖς πέντε ταλάντοις οἷς Κλέων ἐξήμεσεν. Ταῦθ' ὡς ἐγανώθην καὶ φιλῶ τοὺς ἱππέας διὰ τοῦτο τοὔργον· ἄξιον γὰρ Ἑλλάδι.* Schol. in h. l.: *παρὰ τῶν νησιωτῶν γὰρ ἔλαβε πέντε τάλαντα ὁ Κλέων, ἵνα κουφίσαι πείσῃ τοὺς Ἀθηναίους αὐτοὺς τῆς εἰςφορᾶς·* (an *φορᾶς*?) *αἰσθόμενοι δὲ οἱ ἱππεῖς ἀντέλεγον καὶ ἀπήτησαν αὐτόν* (an *αὐτὰ αὐτόν*?). *μέμνηται Θεόπομπος.* Quae anonymus vitae Aristoph. auctor p. XXXVI Beck. habet, *αἴτιος αὐτῷ* (i. e. *Κλέωνι*) *γέγονε* (sc. *Ἀριστοφάνης*) *ζημίας πέντε ταλάντων, ἃ ὑπὸ τῶν Ἱππέων κατεδικάσθη*, et quae scriptor argumenti Equitum tradit, *ὁ χορὸς ἐκ τῶν ἱππέων ἐστίν, οἳ καὶ ἐζημίωσαν τὸν Κλέωνα πέντε ταλάντοις ἐπὶ δωροδοκίᾳ ἁλόντα*, G. Dindorfius (in ed. Oxon. T. 3. p. 369.) ita reprehendit, ut, quod illi autument, damnatum ab equitibus Cleonem esse, ipsorum esse commentum dicat, non cogitantium iudiciariam potestatem equitibus Atticis nullam umquam fuisse; verum cum *καταδικάζειν, ζημιοῦν, ἀτιμοῦν* Graecis, ut „condemnare" Latinis, saepe accusatores dicantur, quatenus sua accusatione, ut condemnetur reus, perficiunt, ne illi quidem grammatici aliquid aliud videntur voluisse, quam quod ipsi Dindorfio visum est colligi ex schol. posse „equitum studiis factum esse, ut Cleo acceptam ab insulanis pecuniae summam redderet vel sponte vel *γραφῇ δώρων* petitus, quae ab heliastis iudicanda fuerit." Mihi ne illud quidem constat, sitne Cleo *δώρων* an *παρανόμων* iudicio damnatus; fingi enim utique licet eum, quod tulisset ad populum, ut insulanis remitterentur tributa, *παρανόμων* esse accusatum, caussam autem ita obtinuisse accusatores, quod cum donis ab insulanis corruptum esse probarent; in ea accusatione si ex magistris equitum alter nomen detulit, alter subscripsit, equites non pauci testimonium contra eum dixerunt, ea suffecerint, opinor, ut per equites potuerit videri esse damnatus. Quae autem concitarint in Cleonem equitatus iram, fingi multa possunt; velnti ponere licet tulisse eum de stipendio minore equitibus persolvendo aut de equitum inter Quinquatrus sollemnia minore deinceps splendore instituenda transvectione; fingi licet eosdem cum odio propterea iam essent inflammato et exacerbato, militia perfunctos transmarina, de donis percepisse, quae ab insulanis essent ei vel data vel promissa, atque ita idoneos fuisse testes arguendo ei et convincendo. [Longe alia de inimicitiarum causis discimus ex schol. ad Aristoph. Eq. 225 et 226. H.] [Ad dona, quibus Cleon corrumpi se passus sit, pertinet Eupolidis lusus *Γαληψὸν* urbem *ἀπὸ τοῦ λαμβάνειν* derivantis. Cf. Meineke fragm. com. II. p. 571.]

151) Aristoph. Eq. 258. *τὰ κοινὰ πρὶν λαχεῖν κατεσθίεις.*

152) ibid. 269. *ὁμολογῶ κλέπτειν.*

153) ibid. 361. *ἀλλ' οὐ λάβρακας καταφαγὼν Μιλησίους κλονήσεις.*

154) Athen. VII, 311.

luporum Milesiorum colligit praestantiam, quo autem pertineat
quod dicitur devoratis illis turbasse Milesios, nondum expositum
est a quoquam; si componatur vero is locus cum eo [155]), quo
optare se dicit Agoracritus, ut Cleo rogationem de Milesiis ad
populum facturus, qua perlata talentum sit lucraturus, antequam
faciat verba, saepiis vorandis suffocetur, non videbitur dissimile
veri eum de Milesiorum tributo sive minuendo sive non augendo
ad populum rettulisse atque eam ob rem a Milesiis talentum dono
accepisse. Cleonem igitur diserte eo nomine exagitat Aristophanes;
in Vesparum autem fabula, quam Ol. 89, 3. docuit,
ab iuvenibus omnino surrepta dicit [156]) tributa, in demagogos
abire tantos reipublicae reditus, qui verbis curam prae se ferant 19
populi [157]); eos ab sociis extorsisse comminatione quinquaginta
talenta. — Iam dicam, quod sentio. Aristides cum primam faceret
tributorum descriptionem, ita singulis urbibus pro earum
dignitate et potentia definivit quantum conferrent, ut non minus
ad soli tum magnitudinem tum fertilitatem quam ad reliquos reditus
respiceret (quod enim Plutarcho [158]) dicitur iussus esse Aristides
χώραν τε καὶ προςόδους ἐπισκεψάμενον ὁρίσαι τὸ κατ' ἀξίαν ἑκάστῳ καὶ δύναμιν, non id quasi sit *ἓν διὰ δυοῖν* ad
unos agrorum reditus est referendum, quamquam in classibus
Solonis sane agri soli censui erant censendo); quinto autem quoque
anno plerumque [159]) nova fiebat descriptio, id quod fortasse

155) ibid. 935. *εὔχομαι δέ σοι ταδί, τὸ μὲν τάγηνον τευθίδων ἐφεστάναι σίζον, σὲ δὲ γνώμην ἐρεῖν μέλλοντα περὶ Μιλησίων καὶ κερδανεῖν τάλαντον, ἣν κατεργάσῃ, σπεύδειν ὅπως τῶν τευθίδων ἐμπλήμενος φθαίης ἔτ' εἰς ἐκκλησίαν ἐλθεῖν, ἔπειτα πρὶν φαγεῖν, ἀνὴρ μεθήκοι καὶ σὺ τὸ τάλαντον λαβεῖν βουλόμενος ἐσθίων ἀποπνιγείης.* 156) Aristoph. Vesp. 1136. *τοιγαροῦν πολλὰς πόλεις Μήδων ἑλόντες αἰτιώτατοι φέρεσθαι τὸν φόρον δεῦρ' ἐσμέν, ὃν κλέπτουσιν οἱ νεώτεροι.* 157) Ibid. 685. *Φιλ. Ποῖ τρέπεται δῆπειτα τὰ χρήματα τἄλλα; Βδ. Ἐς τούτους τοὺς Οὐχὶ προδώσω τὸν Ἀθηναίων κολοσυρτὸν ἀλλὰ μαχοῦμαι περὶ τοῦ πλήθους ἀεί. — κᾆθ' οὗτοι μὲν δωροδοκοῦσιν κατὰ πεντήκοντα τάλαντα ἀπὸ τῶν πόλεων, ἐπαπειλοῦντες τοιαυτὶ κἀναφοβοῦντες, Δώσετε τὸν φόρον ἢ βροντήσας τὴν πόλιν ὑμῶν ἀνατρέψω.* 158) Plutarch. Aristid. 24. 159) Xenoph. de rep. Athen. III, 5. *αἱ τάξεις τοῦ φόρου· τοῦτο δὲ γίγνεται ὡς τὰ πολλὰ δι' ἔτους πέμπτου.* Cf. Boeckh. de oecon. publ. Athen. I, 431. 466.

iam ab Aristide est institutum, certe nullo modo ad *συντάξεις* demum, quae Ol. 100, 4. ab Callistrato introductae sunt, atque ad tempus illud referendum, quod inter eum annum et Ol. 105. interiacet; nam libellus de republica Atheniensium [160]), unde singulis quadrienniis habitum censum sociorum novimus, cuiuscumque est et aetatis et scriptoris, tum Atticum prodit auctorem (cf. *ἐποιήσαμεν* I, 12. *ἡμῖν* II, 12.), tum ut nihil, quod ad tempus post quadringentorum dominatum debuerit, ita multa continet, quae ad tempora post cladem ad Aegos Potamos acceptam institutamque tyrannidem XXX virorum referri non possint, velut quae de conservato populari imperio (I, 1. et III, 1.) et de infamia notatis eidem imperio non metuendis (III, 12.) leguntur, non poterant scribi, postquam illud imperium bis est sublatum; quae de imposita sociis necessitate Atticorum indiciorum subeundorum (I, 16.) extant, posteriora sint necesse est clade Siciliensi, per quam factum est ut socii desciscerent; nam eadem necessitate adstrictos esse etiam socios, qui Olympiade centesima Atheniensibus fuerint foedere adiuncti, neque memo-

---

160) Eum librum Schneiderus ante Ol. 88, 4., Boeckhius post Olympiadem centesimam (cf. l. c. et I, 343 sqq.), Aug. Fuchsius (Quaestionib. de libris Xenophont. de rep. Lacedaem. et de rep. Athen. Lips. 1838. p. 96.) circa Ol. 103, 2. haud diu post pugnam Leuctricam ab Xenophonte scriptum statuerunt, denique Bernhardyus in Macedonica tempora reiecit. [Aug. Platen (De auctore libri Xenophontei qui est de rep. Ath. 1843. Vratisl.) secutus Schneiderum et Guil. Roscherum statuit librum inter a. 427—424 scriptum esse, auctorem vero Critiam esse suspicatur, de quo iam Wachsmuthius cogitaverat. Guil. Kergel (De tempore quo scriptus sit libellus qui vulgo fertur Xenophontis de rep. Ath. 1846. Vratisl.) consentit fere cum Fuchsio de tempore libri, auctorem Xenophontem esse negat. Nuper C. G. Cobet (in Nov. Lectt. Lugd. Bat. 1858. pag. 705 sqq. 738 sqq. 749.) affirmavit Xenophontem auctorem esse et scriptum librum bello Peloponnesiaco dudum confecto, sed superesse nunc eius libri exiles reliquias easque misere corruptas. H.] Ego vero non quaero, quo tempore liber scriptus sit, sed ad quod tempus respexerit, quodnam ante oculos habuerit eius auctor. Verba autem II, 18. „*Κωμῳδεῖν δ' αὖ καὶ κακῶς λέγειν τὸν μὲν δῆμον οὐκ ἐῶσιν*“ ita intellego, ut non ad populi sed ad popularis imperii irrisiones ex odio malignoque animo profectas referam; nam numquam interdictum fuisse quominus a benevolo poeta et per irrisionis speciem corriperetur populus, sua sponte patet, neque illud si significarent ea verba, liber debebat ante Ol. 88, 4., sed non potuisset ullo omnino tempore scriptus esse.

riae est proditum neque est verisimile; quae de sociis narrantur ab defectione propterea impeditis, quod in insulis habitent neque in continenti terra (II, 1 sqq.), non poterant postquam iidem defecerunt omnes; quae (II, 18.) de comoedia excellentes viros irrisui habente, plebeiis autem hominibus parcente leguntur, non poterant post mediam comoediam ortam scribi, quae ne ex illustribus quidem viris quemquam nominatim carpsit. — Sed redeo in viam. Quotiens igitur nova haberetur tributorum descriptio, credibile est demagogos ordinandis tributis praefectos ea opportunitate sic esse usos, ut partim Atheniensium reditus augerent, partim ab sociis sibi privatim dona et largitiones extorquerent modo comminatione interposita augendorum, modo promissione facta minuendorum tributorum. Atque ea provincia ut Cleonem probabile est, ita non nego esse aliquando etiam Alcibiadem functum, quamquam non constat, quo is anno ea fuerit potestate. Etenim quod in Niciae foederibus Ol. 89, 3. compositis id quoque inter alia sancitur, ut civitates quaedam tributum pendant, quale sub Aristide pependerint, φέρουσαι τὸν φόρον τὸν ἐπ' Ἀριστείδου, probat sane illis quidem civitatibus ante ea foedera esse aucta tributa, sed non probat aucta esse per Alcibiadem, et multo minus probat aucta per eundem esse etiam reliquarum urbium vectigalia; eo autem solo praestantissimus idemque amicissimus oeconomiae publicae Atheniensium auctor usus est argumento [161]), ut Alcibiadem Ol. 89, 1 vel 2 ea monstraret functum esse provincia, ratus scilicet φόρον τὸν ἐπ' Ἀριστείδου opponi φόρῳ τῷ ἐπ' Ἀλκιβιάδου, qui re vera opponitur φόρῳ τῷ ἐπὶ τῶν ὑστέρων δημαγωγῶν; quod enim post illa foedera plus MCC talenta ex tributis in aerarium Atticum redisse Andocides et Aeschines testantur, sic demum aliquam haberet persuadendi vim, si constaret, id quod non constat, eandem summam ex tributis per Alcibiadem ordinatis redisse. Immo, ni egregie fallor, illi provinciae probabilius est Alcibiadem Ol. 89, 3/4 quam Ol. 89, 1/2 esse admotum. Etenim Alcibiades equis alendis sive ἱπποτροφίαις animum advertere coepit brevi post quam Hipponici filiam in matrimonium duxit [162]); eam vero duxisse videtur non

161) Boeckh. Oec. Civ. Athen. I, 431. 466. 162) Isocrat. π. ζεύγ. §. 32. postquam matrimonium ab Alcibiade contractum commemora-

multum ante Hipponici mortem, qui ad Delium occubuit Ol. 89, 1. initio hiemis; neque enim aut dissensissent inter se scriptores [163]), Hippareten utrum Hipponicus pater vivus an eo mortuo Callias frater desponsasset, nisi esset proximo ante patris mortem tempore desponsata, aut dotis accessionem decem talentorum qnam (ad decem talenta statim, cum dnceret, acceptam) post filium primum ex eo matrimonio susceptum addendam stipulatus erat, non ab Hipponico sed ab Callia exegisset Alcibiades, nisi post illius mortem demum esset filio anctus; atqui primum filium snscepit primo alterove matrimonii anno. Qnodsi Alcibiades Ol. 89, 1. demum equis alendis animum advertit, non potuit ante Olympiadem nonagesimam ad Olympiorum certamen curule descendere, ea vero. Olympiade descendisse eum credibile est propterea, qnod inter VII qnadrigas, qnas illi certationi commisit, currus etiam fuit, qui, cum publicns fuisset Argivorum, per eam, qua tum valebat apud Argivos anctoritate et potentia, effecit, nt sibi veniret [164]); apud Argivos antem gratiam iniit foedere inter ipsos et Athenienses composito, id quod exeunte fere anno Ol. 89, 4. ictum esse constat [165]). Ad illa autem Olympiorum sollemnia Ephesii, Chii et Lesbii sumptus Alcibiadi praebuerunt [166]), non praebituri, nisi eum potissimum sibi et metuendum et donis captandum putassent; id quod non habeo quorsum referam, nisi ad tributa ordinanda pertinet. At, inqnit, Chii ne fuerunt quidem tributarii. Scilicet etiam illis verendum erat, ne tributis ordinandis praefectus ferret ad populum, ut ipsis tributum imperaretur. Quodsi Ol. 89, 4. illae civitates eo fuerunt metu, credibilius est Alcibiadem eo ipso
21 anno quam tribns annis ante metuenda ea potestate fuisse. Satis ea de re, quam primam pollicitus sum, non videri Alcibiadis partes in describendis tributis tantas fuisse, quantas hic orator significet. Qnodsi tria statuantur ordinandi tributa discrimina, tertium genns non est ad Alcibiadem referendum, sed pro Alcibiade demagogi potins dicendi sunt, qni post Periclem rempu-

vit, pergit: *περὶ δὲ τοὺς αὐτοὺς χρόνους; — ἱπποτροφεῖν δ' ἐπιχειρήσας.* 163) Plutarch. Alcib. 8. 164) Isocrat. *π. ζεύγ.* init. Plutarch. 10. Pseudo - Andocid. §. 25. 165) Thuc. V, 43. 166) Cf. huius orationis §. 30.

blicam capessiverunt, ut distinguenda iam sint Aristidis, Periclis et insequentium demagogorum tempora.

X.

Aggredior ad alterum. Quod hic orator scripsit, (*Ἀλκιβιάδης*) *μάλιστα διπλάσιον αὐτὸν ἑκάστῳ τῶν συμμάχων ἐποίησεν*, quibuscum conferas quae mox addit *νῦν — τὸν φόρον ἑκάστῳ διπλασιάσειεν*, nobis quoque iniunxit quaerendi necessitatem, *μάλιστα* numeralibus additum quid significet. Atque errare veteres grammaticos, qui ei tum volunt locum esse, ubi numerus sit ad amussim computatus, cui nihil neque addi possit neque subtrahi, id quod Latini „plane" „omnino", Germani „gerade" dicunt, satis muno constat; immo inter plerosque omnes convenit additum esse *μάλιστα*, ubi significare vellet scriptor, quo esset usus numero, eum accedere ad veritatem, non ipsum verum esse; quod cum fieri possit dupliciter, ut aut excedatur id, quod re vera sit, aut non attingatur, quaeritur *μάλιστα* numeralibus adiectum significetne „ut plurimum" an „ut minimum dicam", sitne „paene" „höchstens", an „amplius quam" „mindestens" „gut und gern". Eam tollit dubitationem Demosthenis quidam [167]) locus, ubi duo talenta cum quinquaginta sex minis dicuntur *μάλιστα τρία τάλαντα.* Iam vero id ipsum quod „singulis sociorum" fere duplicata vult esse per Alcibiadem tributa, tum sua sponte est admodum dissimile veri, tum Plutarchi memoriae repugnat. Mandavit enim Plutarchus litteris non multum post Aristidem vectigal esse duplicatum, dein triplicatum; quibus quae subiicit explicandi caussa, non lumen addunt sed obscuritatem afferunt; „ad summam enim per Aristidem definitam $\overline{\text{CCCCLX}}$ talentorum ab Pericle fere tertiam esse partem additam, cum Thucydide teste bello Peloponnesiorum exorto redierint ex sociorum tributis in aerarium Atticum talenta DC; ea vero post mortem Periclis ab insequentibus demagogis ita paullatim aucta esse, ut $\overline{\text{MCCC}}$ talenta redirent". Plutar-

167) Demosth. c. Aphob. 819, 3. ubi Schaefer. sua in Stephani thesaur. 5907. extr. conferri iubet. Doctorum virorum nomina, qui eam rem pertractarunt, pete ex Poppone in Thucyd. I, 54. §. 2. p. 331 sqq.

chus igitur triplicatorum quidem vectigalium tempus definit, quip-
pe quae in demagogos conferat, qui post Periclem ad reipublicae
gubernacula sederint; dnplicatorum non definit, sed eius loco
indicat, id qnod non expectes, „tertia fere parte“ quando sint
aucta. Attamen etiam per illam obscuritatem perspicitur a Plu-
tarcho reditus quidem Atheniensium, qni in tributis
constarent, dnplicatos et mox triplicatos dici, singulis autem
sociorum duplicatas esse pensiones tributi nomine faciendas, id
non dici. Idem vero est etiam per se incredibile; etenim si
omnibus deinceps foederatis civitatibus nullo discrimine facto esset
impositum, ut vectigal penderent duplex pro simplici, quod antea
dedissent, peracta iam erat res eo plebisscito, quo duplicari iu-
bebatur vectigal, atque novis tabulis dnplicati vectigalis facien-
22 dis unus aliquis suffecisset, qui Hellenotamiis appareret, scriba,
neque computandi esset plane rudis. Quid igitur opus erat de-
cemviris de principum civium numero eligendis, qui vectigalia
describerent? aut quo modo potuissent qui huic provinciae admoti
essent, sive pollicitationibus sive comminationibus adhibitis dona
et largitiones ab sociis extorquere, quibus scilicet nihil esset ab
illis ant metuendum aut exspectandum? Satis patet reditus, quos
ex sociorum vectigalibus haberent Athenienses, non ita esse dn-
plicatos, ut tributi pensiones singulis sociorum duplicarentur;
immo si erat plebisscito iussum augeri tribntorum reditus, X viris
novae descriptionis arbitrium relinquebatur, modo curarent, ut
satisfieret legi; plerumque vero ne tale quidem fuerit plebissci-
tum, sed ut Aristides imperaverat tributa *κατὰ χώραν καὶ προς-*
όδους, ita qui singulis fere quadrienniis populi suffragiis electi
essent vectigalibus denuo describendis, in suis quoqne descri-
ptionibus novos sequebantur agrorum et reliquorum reditnum
aestimationes, quae quod erant arbitrio subiectae et ex aequo
et bono fiebant, propterea tum amplissimus patebat et gratiae
et odio locus, tum pedetentim poterant tributorum reditus
augeri.

XI.

Pervenio ad id, quod tertio loco professus sum, ut essent singulis sociorum duplicata vectigalia, ne illud quidem onus potuisse tantum esse, quod magnam sociorum manum cogeret, ut

relicta sua patria alio migrarent. Etenim vel MCCC talenta, quae si vel maxime talentum non, ut olim arbitrati sumus, MCCCLXXV sed ex recentissima Boeckhii computatione [168]) MD thaleris nostrae monetae aestimandum est, thalerorum efficiunt decies octies centena octogena millia (1,880,000), non poterant mille urbibus (tot enim fuisse Atheniensibus vectigales Aristophanes auctor est) magno oneri esse. Quodsi descriptionis iniquitate factum dicas, ut quae per se nulli essent universis, maximo fierent oneri nonnullis, ab oratore noli neglegere non unum dici alterumve, sed multos duplicati tributi onere ad illam esse necessitatem redactos. Eam tributorum descriptionem ut liceat nunc paullo melius perspicere (olim enim illud unum constabat [169]), Ol. 88, 4. Cytheriis imperatum esse tributum annuum quaternorum talentorum), debetur aliquot in publicam lucem prolatis inscriptionibus, quibus vectigalium ab civitatibus Atheniensium foederatis pensorum redditae per Hellenotamias rationes continentur. Earum a Boeckhio prima (quam A. dicam) ante aliquot annos in corpore Inscriptionum Graecarum (No. 143.), secunda (quam B. appellabo) ab eodem in diariis litterariis Halensibus (1835 Int. Bl. No. 35.), sex reliquae (quas C. D. E. F. G. H. litteris significabo) ab Franzio in iisdem diariis (anno 1837 Int. Bl. No. 39.) sunt editae *). Nulla earum, ne C quidem et D, quae maximi sunt ambitus, ita est servata, ut nihil desit ad integritatem, immo pleraeque paucis tantum constant et nominibus et numerorum notis; hinc factum est, ut nullius liceat aut annus definiri, quo sit exarata, nisi quod E creditur ad Ol. 86, 2. spectare, aut tempus, in quod depensae sint quae
adscriptae leguntur summae, id est sintne eae referendae ad 23
annuas an ad menstruas an ad alius temporis pensiones. Omnes ut scripturam habent Euclide antiquiorem, ita, cum Ol. 91, 2. sublatis tributis impositum sit sociis vectigal vicesimae, etiam

---

168) ap. **Schoemann.** Antiquitt. Graecor. 302. 169) Ex **Thucyd.** IV, 52. Quas Aeschines c. Ctesiph. p. 486. commemorat *τὰς ἐξ Ὠρεοῦ συντάξεις καὶ τὰς ἐξ Ἐρετρίας, τὰ δέκα τάλαντα*, posterioris sunt temporis, neque huc pertinent. [*) Plurimos huius generis titulos ediderunt Rangabé Antiqu. Hellen. p. 236 sqq. et Boeckhius Staatshaush. II. p. 369 sqq.]

post eum annnm in nonnullis foederatis civitatibus iterum ad tributum reditum esse probare videtur Chalcedoniorum exemplum, quibus post defectionem redactis per Alcibiadem iterum in ditionem potestatemque Atheniensium ininnctum est, ut idem qnod antea penderent tributum [170]. Sane nonnullae snmmae aut minutiores sunt, quam quibus credi liceat vel minimi oppidi contineri tribnta annua, veluti IV dracbmae adscriptae Neapolitis (C), V dr. Colopboniis (E), ant aliquot obolorum accessiones continent, quae, si sint annuis adiectae tributis, pntidam quandam et molestam diligentiam X virorum tributis ordinandis praefectorum probarint, rotundum vero annui vectigalis numerum conficiunt, si duodecimam tantum huius annui tributi partem illis inesse summis statuatur. Id Boeckhio praecunte demonstravit Franzius aliqnot exemplis, quorum quaedam maxime illustria hic repetam. In illis igitur tabulis una nrbs Azeotae (D) adscriptam habet summam dr. VI ob. IV, qnae si snnt menstruae, erat illis annuum tributum LXXX drachmarum; septem urbes Dascylitae, Serraei, Erodii (C), Palae Percosii (DE), Diosiritae (E), Colophonii et Notienses (G) adscriptam habent summam dr. VIII ob. II, qnae si sunt unius mensis, annuum erat illis tributum centum dr.; quattuordecim urbibus Stagiritis (C E), Astacenis (D), Sigeensibus (C), Sciathiis, Aeneatis (D), Argiliis (D), Sanaeis (D), Cianis (D), Gryneensibus, Did..... (D); Per..... (D), Pae..... (D), Pha..... (C), Oeneis (C) adscriptae sunt dr. XXVII ob. IV; iis igitur erat tributum annuum dr. CC; ab Larissaeis (D) dr. XXIII ob. II, ab Pheletiis (C) dr. XXVI ob. IV, ab Olophyxiis (E), Artacenis (D), Notiensibus (E) dr. XXXIII ob. II; ab Stoliis (C) dr. LXVI ob. IX; ab Singiis (C) dr. CLXXXIII ob. II acceptae referuntur; ea igitur si sunt menstrua, annuum erat tributum Larissaeis CCLXXX dr.; Pheletiis CCCXX; Olopbyxiis, Artacenis et Notiensibus CCCC dr., Stoliis DCC dr., Singiis MMCC dr.; ab

---

170) Xenoph. H. Gr. 1, 3, 9. *ὅρκους ἔδοσαν καὶ ἔλαβον παρὰ Φαρναβάζου ὑποτελεῖν τὸν φόρον Χαλκηδονίους Ἀθηναίοις ὅσονπερ εἰώθεσαν καὶ τὰ ὀφειλόμενα χρήματα ἀποδοῦναι.* Hic *τὰ ὀφειλόμενα* ego quoque ad tributa refero per defectionis tempus non depensa ideoque debita.

Cyzicenis acceptae referuntur DCCCLVIII dr., quae si sunt menstruae, annuum erat illorum tributum CCIↃↃCCC dr. Verum nonnullarum summarum alia videtur ratio esse; Maronensibus adscriptae sunt CL dr. in C, CCC dr. in D; Samothracibus C dr. in C; CC dr. in D; itaque credas in D contineri duorum, in C unius mensis tributa illarum urbium; nam quominus illud ab duplicatis tributis repetas, obstare videtur quod Abderitis MD dr. in C, M dr. in D, Thyssiis CL dr. in C, in D et E autem C dr., Lampsacenis in C dr. MCC, in D dr. MXLV, Dascylitis vero in C et D VIII dr. II ob.; Stagiritis in C et D XVI dr. IV ob. adscriptae sunt, nisi forte dicas quo tempore Maronensium et Samothracum duplo sint aucta, eodem et imminuta esse vectigalia Abderitarum et Thyssiorum parte tertia, Lampsacenorum fere octava parte, reliquarum vero urbium quas memoravimus non mutata esse vectigalia. Quaedam summae decimam potius quam duodecimam tributi annui partem, i. e., magis prytaniae quam mensis tributum referre videntur, veluti 24 XIIII dr. Jetarum (C) [× 10 = 140; × 12 = 168] XVIII dr. Elaeusiorum (D) [× 10 = 180 dr. × 12 = 216 dr.]. MCM dr. Ση.... (D) [× 10 = 19,000 × 12 = 22,800]; nonnullae summae possunt certe non minus videri prytaniae quam mensis significare tributum, veluti XXV dr. Iciorum (E) [× 10 = 250 × 12 = 300]; XL dr. Asseritarum (C) [× 10 = 400 × 12 = 480], L dr. Dicaeorum, Scablaeorum, Carystiorum (C), Neapolitarum et Bryllianorum (D); C dr. Aeniorum et Styrensium (C), Thyssiorum, Diensium (D), neque paucae aliae; nonnullae summae neque prytaniae neque mensis tributum videntur referre, veluti XVIII dr. $^1/_2$ ob. Thrambeorum (D), nisi dicas non curasse omnino Atheniensium decemviros, ut rotundus esset tributi annui numerus. Etenim placet mihi quoque, quod quodammodo significatum iam est ab Franzio, ut aerarii debitores intra nonam prytaniam dissolvere debebant nomina, post illam prytaniam duplicata nomina ab iis exigebantur, sic etiam civitatibus stipendiariis dies videtur dicta esse, intra quam expedirent vectigalia, ut qui ea die non persolvissent, ad eos ipsorum impensis et naves exactrices (ἀργυρολόγοι) et exactores mitterentur, qui imperatam pecuniam exigerent; intra eam diem autem sociorum arbitrio permissum fuerit, ut si vellent, menstruis, si mallent,

bimestribus, trimestribus, qnadrimestribus, semestribus pensionibus pecunia in antecessum repraesentata tributum exsolverent; atqne sociorum plerosque narratur magnorum Liberalium sollemnibus [171]), quae veris initio agebantur, nonnullos credibile est Quinquatribns [172]) sive Panathenaeis, quae in mediam fere aestatem cadebant, vectigalia pependisse sna; nam in minutioribus tributis reddendi vectigalis onus maius fuisset quam ipsius tributi, si reddere singulis mensibns deberent, neque permitteretur eodem tempore complurium simul mensium pendere vectigal. Quid quod minores civitates ne annua quidem usas pensione per suos proprios legatos credibile est reddidisse vectigal, nisi maior esset impensa in legationem facienda quam ipsins tributi?

25 Sed utut mntilae ad nos pervenerunt illae inscriptiones, sunt tamen quae doceant lnculente. Probant enim civitates Atheniensium stipendiarias in tria genera distributas esse omnes, in Ionicas, Thracias, Hellespontias; atque tabulas redditorum vectigalium ita comparatas esse, ut in sinistra scriberentur Ionicarum, in dextra Hellespontiarum, inter ntrasque Thraciarum civitatum tributa, summae autem acceptorum vectigalium nominibus singularum civitatium in sinistro latere adscriberentur, in hunc fere modum:

Ἰωνικὸς Φόρος.		*Θρᾴκιος Φόρος.*		*Ἑλλησπόντιος Φόρος.*	
Summae tributorum.	Nomina civitatium.	Summae tributorum.	Nomina civitatium.	Summae tributorum.	Nomina civitatium.

Ad *Ἰωνικὸν Φόρον* pertinent inscriptiones B, D, E, F, G, H; ad *Θρᾴκιον* A, C, D et initium E; ad *Ἑλλησπόντιον* C, D

171) Schol. Aristoph. Acharn. 386. [377.] *τῇ τῶν Διονυσίων ἑορτῇ, ἥτις ἐν τῷ ἔαρι ἐπιτελεῖται, ἐν ᾧ ἔφερον τοὺς φόρους οἱ σύμμαχοι.* 503. [509.] *εἰς δὲ τὰ Διονύσια ἐτέτακτο Ἀθήναζε κομίζειν τὰς πόλεις τοὺς φόρους, ὡς Εὔπολις φησιν ἐν Πόλεσιν.* 172) Haec coniectura eo nititur argumento, quod ad ea sollemnia coloniae Atheniensium boves singulae singulos misisse feruntur; cf. schol. Arist. Nub. 335. al. [Idem confirmat inscriptio a Schoellio, Sauppio, Boeckhio (Staatshaush. II. p. 748.) edita, qua de vectigalibus civitati Methonaeorum remittendis agitur. Tributorum pars Panathenaeis reddita est, pars Dionysiis.]

et duo versus in E, qui versus eo nomine sunt notabiles, quod Hellespontium habent in sinistra, Thracium tributum in parte dextra. Quod vero Stagiritae in C ad Hellespontias referuntur, qui in D et C recte inter Thracias civitates recensentur, aut errori videtur tribuendum sive scribarum, qui Hellenotamiis apparebant, sive lapicidarum, aut ad immutatos trium illorum generum fines referendum. Inter Ionici vectigalis civitates recensentur praeter urbes Ioniae, Milesios (B, E, H), Prienenses (E), Pygelenses (E), Ephesios (E, G), Colophonios (B, E, F, G), Notienses (B, E, G), Lebedios (F); Diosiritas, inter Lebedum et Colophona interiectos (E), Marathesios (E), Clazomenios (E, F, G), Erythraeos (G, F), Phocaeenses (E, F), et Halonesios (F); quae parva insula est in regione montis Coryci, praeter eas igitur urbes etiam Caunii (B), Idymaei [Idymenses], Tymnii (F), Myndii, Iasenses, Syangelenses (H), quae sunt Cariae, Cnidii (B, F, H), Coi (H), Rhodii (D) eorumque civitates Ielysii (B) sive Ialysii (H), Lindii (D, H), Camirenses (H), quae omnes sunt Doricae hexapolis, Isindii Pisidiae [immo Ioniae] (E), Gryneenses (E et B), Myrinaei (C), quae Aeolidis, Gargarenses (B), quae Mysiae, Polichnaei (F et B), quae Troadis est civitas [immo Ioniae], Thermae ex Icaro (E et, ni fallor, restituendum in C), cuius insulae Cycladis etiam Oenaei (E) videntur esse, quippe quos non credam diversos esse ab Oenoeis qui aliis dicuntur, denique Nisyrii (E), Telii (H), Lerii (G, H), Chalciatae (H), Elaeusii (H) [cf. Boeckh. Staatshaush. II. p. 681.], insularum Sporadum. Ad Thracii tributi civitates referuntur non tantum quae in ora Thraciae positae erant urbes, Abderitae (C, D), Dicaea ad Abderam (C), Maronenses (C) [a quibus non fuerint diversi Maronitae (D)], Tyrodizaei (A), Aenii (C), Limnaei (A), Galepsii (C), sed etiam ab altera parte tum ad Strymonem fluvium siti Argilii (D), tum ad Athonem montem collocati, Ὀλοφύξιοι ἐξ Ἄθω (D, E) Διῆς ἐξ (sive ἀπ') Ἄθω (D, E), Thyssii (D, E), tum qui Sithoniae erant Toronaei (D), tum Pallenes Scionaei (D), Aphytaei (D), Mendaei (D), Νεοπολῖται Μενδαίων ἄποικοι (C), sive Νεοπολῖται παρὰ Χεῤῥόνησον (A), Sanaei (C, D), Gigantii 26 prope Potidaeam [?] (D), tum insulani Samothraces (D), Thasii (D), Peparethii (D), Icii (D); ab altera parte Δαρεῖον παρὰ

τὴν Μυσίαν. Ad Hellespontias referuntur non tantum civitates Bospori, Byzantii (D), oppositaeque orae Bithyniae Calchedonii (D), Astaceni (D), Ciani (D), Propontidis Brylliani (D), Dascylitae (D), *Δασκυλῖται ἐν Προποντίδι* (C), Cyziceni (D), Artaceni (D), Pariani, Lampsaceni (C, D), Proconesii (D), Perinthii (D), Chersonesi Elaeusii, Troadis Aeolidisque Palaepercosii (D), Aziotae, Sigeenses, Larissaei [?], Atarnenses, atque e regione Troadis Tenedii insulani, sed etiam Cycladum incolae Andrii, Tenii, Cei, Cythnii, Parii, Ietae, Siphnii (C) et, quod etiam magis mirere, Singii et Stolii, quae erant Chalcidicae, Carystii et Styrenses (C), quae erant urbes Euboeae.

Dixi vectigalium civitatium facta tria vel certe in tributorum acceptorum tabulis distincta esse tria genera. Quod si quis propterea, quod quae hucusque innotuerunt tabulae, non plura prae se ferant genera, neget colligi licere non plura esse distincta; probabunt certe quae illis tabulis continentur civitatium nomina primum illud, etiam reliquas tributarias civitates, quae illis tabulis non sint enumeratae, inter tria illa genera dispesci percommode et describi potuisse; dein hoc, alia genera, quae ad tria illa accesserint, ne fingi quidem cogitarique posse *). Videmus enim civitatibus Ionici tributi adscriptas esse ab altera parte urbes Hexapolis Doricae, Pisidiae, partem insularum Sporadum et Cycladum, ab altera parte aliquot urbes Aeolidis, Troadis et Mysiae; eodem igitur credibile est relatas esse civitates Graecas, quae essent collocatae in occidentali et in australi oris Asiae, additosque etiam Lesbios exceptis Methymnaeis omnes, ex quo ea insula post defectionem iterum est in Atheniensium ditionem redacta, id quod in annum Ol. 88, 1. cadit. Ab Troade inde Aeolideque incipiebantur fines civitatium Hellespontii tributi, qui Bosporum, Bithyniam, Propontida, Chersonesum, reliquam partem Aeolidis Troadisque cum propinquis insulis Cy-

*) [*Καρικὸς φόρος*, item *νησιωτικὸς* in lapidibus sunt postea reperti. Cf. Boeckh. Staatsh. II. p. 605—611.] [Idem ib. pag. 621 sqq. docuit exiguas illas tributorum summas nec annuas esse nec menstruas sed menstruarum decimas et esse a triginta viris menstrui tributi *δεκάτην* tamquam *ἀπαρχὴν* illatam in aerarium Minervae et tabulis consignatam; simul demonstravit quae Mciero modica visa sunt tributa, ne decemplicata quidem nimia esse. H.]

cladumque plurimas comprehendebant et ad Chalcidicam Euboeamque usque patebant, unde verisimile est adnumeratas iis esse etiam reliquas in septemtrionali ora Asiae sitas vectigales urbes adiacentesque insulas. Denique Thracii tributi fines ab Chalcidica inde patebant atque praeter Thraciae Macedoniaeque oras insulas finitimas complectebantur. Quae igitur erat civitas sociorum stipendiariorum, quin ad unum illorum trium generum referri posset? An Aegina, quae stipendiaria erat Atticorum cleruchorum? Sed ea fuerit vel Thracii vel Hellespontii tributi. An Oropus Boeotiae? sed ea non videtur fuisse sociorum subditorum, sed omnino subditorum. An insulae Ionici maris? sed neque Corcyraei neque Zacynthii neque Cephallenenses erant tributarii.

Ipsa autem quae excitavimus exempla probare videntur ita fines terminosque illorum trium generum constitutos fuisse, ut ad Thracii tributi referretur tamen nonnumquam, quae esset alias Hellespontii, inter Hellespontias recenseretur aliquando, quae alias inter Ionici vectigalis civitates locum obtineret. Cum vero eiusdem generis civitates non geographico percenseantur ordine (nam ut uno ex innumeris utar exemplo, in H *Πεδιῆς ἐν Λίνδῳ* dirempti sunt ab Lindiis ipsis et hi interpositis Teliis et Cnidiis disiuncti ab 27
Camirensibus et Ielysiis) et ne eodem quidem ordine in omnibus tabulis extent, ego quidem crediderim solam temporis, quo sint vectigalia ab civitatibus persoluta, rationem secutos esse hellenotamias, ut cuius civitatis primum ad eos deferrentur tributa, eius primum in tabulis perscriberetur nomen.

Iam autem ponamus utrumque, et quae tulerint aetatem tabulae, eas omnes vectigalis non aucti sed simplicis, et quae singulis civitatibus adscriptae sint summae, omnes esse menstrui tributi (quamquam eorum neutrum credibile), sed ne sic quidem duplicatarum summarum duodenas pensiones annuas credibile multis civitatibus magno fuisse oneri. Maximam omnium summarum constituunt decies mille drachmae in A, quae, cum dextrum interciderit latus, non constat cuiusnam fuerint urbis; ea igitur si menstrua fuerunt unius civitatis tributa simplicis vectigalis, erant annua eiusdem urbis duplicati vectigalis quadragena talenta sive sexagena milia imperialium; id ita fuisse non credo; sed ut fuerit, ne sic quidem potuisset magnae urbi intolerabile

videri tributum; cum enim Persarum regis liberalitas Themistocli tres urbes ad cibaria donaret, Magnesiam ad Maeandrum, quae panem praeberet, Lampsacum, unde vinum, Myunta, unde opsonium haberet, quibus nonnulli scriptores duas addunt urbes in vestitum et stragula concessas, Percoten et Palaescepsin, ex sola Magnesia quinquagena talenta Themistocli quotannis redibant [173]). Earum autem summarum, quas scimus quarumnam fuerint urbium, maximae sunt tria milia dr. Thasiorum (D); $\overline{\text{MMCLVII}}$ dr. Byzantiorum (D), $\overline{\text{MDCXX}}$ Pariorum (C), $\overline{\text{MD}}$ Clazomeniorum, Abderitarum (C; nam in D adscriptas habent $\overline{\text{M}}$ tantum dr.), $\overline{\text{MCC}}$ Lampsacenorum (C) et Toronaeorum (D); eas si statuamus menstrui fuisse vectigalis non aucti, annuum fuerit tributum duplicatum Thasiorum $\overline{\text{XII}}$ talenta, Byzantiorum octo talenta et $\overline{\text{MMMDCCLXV}}$ dr.; Pariorum sex talenta et $\overline{\text{MMDCCLXXX}}$ dr., Clazomeniorum et Abderitarum sex talenta, denique Lampsacenorum et Toronaeorum quattuor talenta et $\overline{\text{MMMMDCCC}}$ dr.

Ut vero omnino possit de magnitudine Atticorum tributorum fieri iudicium, non ego componam, quae hodieque civibus in Borussia, Gallia vel Britannia imperantur vectigalia et in regis sive regni fiscum redeunt, seclusis iis, quae in municipiorum arcas perveniunt, quamquam credo solius portorii et vectigalis artium sive lustralis auri nomine ex hac Halanorum civitate in regis fiscum quadruplo amplius redire quam ex Byzantiorum tributis in aerarium Atheniensium redierint; non conferam quae Romani aut veteres in provinciis scripturae decumaeque nomine ab agrorum vectigalium possessoribus, aut posteriores ab Constantini inde imperio terrenae iugationis et annonae nomine ab omnibus fundorum possessoribus pro singulis agrorum capitibus exigebant, quamquam iugatio ita aucta erat ante Iulianum, ut Gallia, si Savinii [174]) calculos sequor, iugationis caussa aut 100,000,000 aut 128,000,000, post remissionem a Iuliano factam

173) Thucyd. I, 138. Nep. Themistocl. 10. Plutarch. de fortun. Alexandr. c. 5. qui τρεῖς πόλεις ὑποφόρους ἔλαβε habet, Themistocl. 30. Diodor. XI, 59. Tres urbes commemorat etiam auctor epistoll. Themistocl. XX. 174) Savigny die römische Steuerverfassung in Abhandlung. der Berl. Acad. aus 1822. p. 64 sqq.

20,000,000 aut 35,840,000 penderet. Abstinebo etiam ab acerbissimorum vectigalium stipendiorumque comparatione, quae aut Ptolemaei Aegypti aut Seleucidae Syriae reges exegerunt, quamquam baec ad direptiones potius esse referenda vel unum docet 28
Iudaeae exemplum; Demetrius enim II. Nicator, Syriae rex, in ea epistola [175]), qua vectigalium ab se faciendam remissionem Iudaeis indicat, *καὶ νῦν*, scribit, *ἀπολύω ὑμᾶς καὶ ἀφίημι πάντας τοὺς Ἰουδαίους ἀπὸ τῶν φόρων καὶ τῆς τιμῆς τοῦ ἁλὸς, καὶ ἀπὸ τῶν στεφάνων, καὶ ἀντὶ τοῦ τρίτου τῆς σπορᾶς, καὶ ἀντὶ τοῦ ἡμίσους τοῦ καρποῦ τοῦ ξυλίνου τοῦ ἐπιβάλλοντός μοι λαβεῖν, ἀφίημι ἀπὸ τῆς σήμερον καὶ ἐπέκεινα τοῦ λαβεῖν ἀπὸ τῆς γῆς Ἰούδα, καὶ ἀπὸ τῶν τριῶν νομῶν προςτιθεμένων αὐτῇ ἀπὸ τῆς Σαμαρείτιδος καὶ Γαλιλαίας, καὶ ἀπὸ τῆς σήμερον ἡμέρας καὶ εἰς τὸν αἰῶνα χρόνον.* Cum his compone exemplum litterarum ab eodem rege Lastbeni eadem de re scriptarum [176]): *ἔτι τε ὅσα παρὰ τῶν θυόντων ἐν Ἱεροσολύμοις ἐλάμβανον οἱ πρὸ ἐμοῦ βασιλεῖς, καὶ ὅσα ἀπὸ τῶν καρπῶν τῆς γῆς καὶ τῶν φυτῶν, καὶ τἄλλα τὰ προςήκοντα ἡμῖν, καὶ τὰς λίμνας τῶν ἁλῶν, καὶ τοὺς νομιζομένους ἡμῖν στεφάνους ἀφίημι αὐτοῖς.* Patet igitur hinc reges Syriae ab Iudaeis exigere solitos 1) vectigal ex salaria annona; 2) aurum coronarium; 3) tertiam partem annuorum fructuum ex satis, dimidiam ex plantatis, quod unum vectigal maximo oneri fuisse patebit tibi, ubi memineris [177]) Athenienses Pisistratidis vicesimam fructuum dedisse, Hygino autem quintam fructuum partem maximum quod exigi soleret visum esse vectigal; 4) vectigal ab singulis, qui sacra faciebant Hierosolymis singulorum sacrificiorum nomine acceptum; atque haud scio an diversi ab his fuerint qui *φόροι* in regiis litteris commemorantur; id quod propterea credibile, quod sub Antiocho magno exactionem sive tributum capitum et aurum coronarium Iudaeam dedisse scimus [178]). Sub Ptolemaeo Euergeta annua vectigalia Syriae, Phoenices, Iudaeae et Samariae ad octo milia talentorum excreverunt, quae auctionis lege ab rege ut videtur ipso ita optimatibus cuiusque

---

175) Maccab. X, 29 sq. 176) Sequi malui hic **Iosephum** XIII, 4, 9. quam Maccab. XI, 34 sq. 177) Cf. **Burmann.** Vectigalia pop. Rom. pag. 13. 178) Cf. **Ioseph.** A. I. XII, 3, 2.

urbis venibant, ut suae quisque patriae tributa redimeret et quae imperata esset summa, eam ab civibus suis redactam regibus solveret; exspectabatur autem ab his principibus publicanis, ut praeter eam, quam regi promisissent summam, dona etiam non promissa festis quibusdam diebus offerrent, veluti die natali filii regii[179]); Iudaei pontifices solebant regibus de suo vicena talenta pro populo solvere, quae cum Onias non solveret, qui in pontificatu Manassi successerat, Ptolemaeum Euergetam vehementer exacerbavit. Taceo etiam tricena milia talentum vectigalis annui, quae Alexandro Magno fuerunt[180]), taceo tributum, quod Thessaliae populis primum ab Scopa est descriptum, dein imperari solebat, quotiens Thessaliae unus imperator sive *Ταγός* praeesset, veluti cum Iaso Pheraeus ea esset potestate[181]), quod ignoramus quantum illud fuerit vectigal; taceo eadem ductus ratione etiam tributum, quod ab coloniis suis nonnullae civitates veluti Sinopenses[182]) exigere solebant, et intra sola Persarum et Lacedaemoniorum exempla me contineb0, qui modicorum tributorum summa laude florebant.

29 Atque apud Persas satis constat Cyro quidem et Cambyse regnantibus de tributis nondum fuisse c e r t i q u i d q u a m constitutum, sed dona subinde regibus oblata, nisi quod nonnullis provinciis (quibus quidem fuerit iam sub Medorum imperio[583]) *δασμός* pendendus) tributa ab Cyro esse imperata Xenophontis Cyropaedia[184]) fidem facit; ab Dario autem Hystaspis[185]) filio cum totum regnum in viginti praefecturas, quas satrapias voca-

---

179) Ioseph. XII, 4, 4 et 9. 180) Iustin. XIII, 1, 9. 181) Xenoph. Hell. VI, 1, 4. *πάντα τὰ κύκλῳ φόρον φέρει, ὅταν ταγεύηται τὰ κατὰ Θετταλίαν.* ib. §. 7. *προεῖπε τοῖς περιοίκοις πᾶσι τὸν φόρον, ὥςπερ ἐπὶ Σκόπα τεταγμένος ἦν, φέρειν.* Scopam alii arbitrantur significari secundum, qui Simonidis Cei, alii tertium, qui Cyri minoris erat aequalis; ego in priorem discedo sententiam, atque celebratum Critiae tyranni versu *πλοῦτον μὲν Σκοπαδῶν* tributi illius reditibus deberi puto. 182) Xenoph. Anab. V, 5, 10. Schneid. 183) Xenoph. Cyrop. II, 4, 12. III, 1, 10, 34. IV, 6, 9. 184) Id. IV, 6, 9. VII, 4, 9. *Οἱ μὲν οὖν Ἕλληνες οἱ ἐπὶ θαλάττῃ οἰκοῦντες πολλὰ δόντες δῶρα διεπράξαντο ὥςτε εἰς μὲν τὰ τείχη βαρβάρους μὴ δέχεσθαι, δ α σ μ ὸ ν δ ὲ ἀ π ο φ έ ρ ε ι ν καὶ στρατεύειν ὅποι Κῦρος ἐπαγγέλλοι.* VII, 5, 36. *Προεῖπε δὲ Βαβυλωνίοις μὲν τὴν γῆν ἐργάζεσθαι καὶ τ ο ὺ ς δ α σ μ ο ὺ ς ἀ π ο φ έ ρ ε ι ν.* Atque Persarum Cyrique *δασμοφόροι* commemorantur VII, 5, 79. 185) Herodot. III, 89.

bant, descriptum est, quorum singulae singulos rectores haberent, raro duae pluresve eidem mandarentur praesidi; tum annuorum tributorum, quae e singulis praefecturis in regis fiscum redirent, ita ordinata est ratio, ut sola Persis ab tributis immunis esset, nonnullae regiones non tributum penderent, sed doua ferrent, veluti Aethiopes, Colchi, Arabes; reliquarum autem provinciarum aliis aurum, aliis argeutum imperaretur. Eorum tributorum annuorum summa erat CCIↃↃMMMMDLX talenta Euboica, quae Dario ex Asia et ex Africae exigua parte redibat; ad eam accessit procedeute tempore alia, quae ex insulis atque ex Europae ea parte, quae ad Thessaliam usque patens postea Persarum in ditiouem redacta est [186]), quam summam ignoramus quauta fuerit. Provinciis erat suus cuique fiscus [187]), quem quaestores exercebant, qui modo *γαζοφύλακες* modo *οἰκονόμοι* appellautur [188]); ita commemorantur Syriae et Phoenices quaestores; eum in fiscum redibant provinciae vectigalia; inde impensae fiebant, quas provinciae ratio exigeret; quibus autem ad provinciam sustentandam uou esset opus, in communem regni fiscum sive thesaurum, qui Susis erat, redibant. Ea vero tributorum descriptio quanta floruerit aequitatis laude, illa probatur narratione, quae apud Plutarchum [189]) extat; evocatos esse ab Dario provinciarum principes interrogatosque graviane sibi viderentur tributa; qui cum respondissent videri modica, dimidium eius, quod proposuisset, singulis imposuisse tributum. Patet hinc descriptionem Darii esse non subtiliter sed pinguius atque ex quodam quasi aequitatis arbitrio factam. Ea vero ita valuerit perpetuo, ut ueque ab ea recederetur temere, et maioribus ubi esset opus tributis, maiora ad eam rationem exigerentur, quam haec ab Dario facta tributi ordinatio sequeretur. Hic igitur est *ἀρχαῖος δασμός*, quem Persarum rex etiam Ol. 96, 1.

---

186) Falsus memoria est Strab. XV, 735. qui tributa ab Dario Longimano descripta dicit; neque enim Dario sed Artaxerxi id erat cognomen. 187) Patet id ex huius Darii, si diis placet, epistola ap. Ioseph. A. I. XI, 4, 9. *βούλομαι οὖν ὑμᾶς ἀναγνόντας τὴν ἐπιστολὴν χορηγεῖν αὐτοῖς ἐκ τοῦ βασιλικοῦ γαζοφυλακίου τῶν φόρων τῆς Σαμαρείας πάνθ' ὅσα πρὸς τὰς θυσίας αὐτοῖς ἐστι χρήσιμα.* 188) XI, 5, 1. 2. 189) Plutarch. Apophth. regia P. VIII. p. 84. Hutt.

postulavit ut Graecae civitates in Asia sibi penderent [190]). Ionibus autem, qui adversus Darium rebellaverant, subactis iterum Artaphernes Sardium praefectus terras eorum per parasangas dimensus, tributa imposuit, quae constituta fere sunt eodem modo, quo erant antea descripta; sicuti autem ab Artapherne erant ordinata, ita constanter manebant ad Herodoti [191]) usque aetatem. Hinc efficitur primum summam tributorum Ionibus denuo subactis imperatorum non esse ab Artapherne auctam, immo eandem fere mansisse, quae esset in Darii descriptione ei satrapiae parti imposita, sed esse aliter quam antea inter singulos Ionas distributam; videtur enim, cum descriptio Darii, ut dixi, pinguius esset facta, Artaphernis ordinatio ad agrorum non bonitatem, sed ad dimensiones esse revocata, ut singuli parasangae singula referrent capita (licebit enim Constantini sequi exemplum, qui „capita" appellavit, quae nostris hominibus „Steuerhufen" dicuntur); deinde canona sive capitastra, id est tabulas, in quas credibile est relatas esse tum agrorum dimensiones tum tributa illis imposita, ad Herodoti certe aetatem mansisse immutatas. In eas tabulas pergebant referri Asiae minoris civitates Graecae, etiam postquam excusso Persarum iugo adscriptae essent Attico foederi, quippe quae nullis pacis legibus ab Persis relictae Atheniensium potestati, belli tantum vi in horum ditionem venissent [192]); hinc explicandum, quod Tissaphernes appellatus ab rege est, ut tributa redderet, quae regis aerario debebat, eratque per Athenienses impeditus quominus ab Graecis urbibus suae satrapiae exigeret [193]). Tributa mandatum erat satrapis ut per φορολόγους sive coactores collecta in fiscum referrent [194]), quibus autem regionibus non praeessent satrapae, sed tum φρούραρχοι sive tribuni, qui imperium militare, tum ἄρχοντες sive magistratus, qui iurisdictionem et civilem potestatem haberent, erat magistratuum δασμοὺς ἐκλέγειν id est tributa cogenda curare [195]). Praeter tributa vero auri argentique erat singulis regionibus annona quoque imperata, prout earum

190) Xenoph. histor. Gr. III, 4, 25. 191) cf. Herodot. VI, 42. [Diodor. Sic. Exc. Vatic. p. 41.] 192) Krüger histor.-philol. Stud. pag. 96 sqq. 193) Thuc. VIII, 5. 194) Brisson. de regn. Persar. I, 186. 195) Xenoph. Oecon. IV, 9.

natura et virtus ferret, ut haberet rex quibus tum ad se aulamque tum ad alendos exercitus opus esset [196]); veluti Armeniae, ut eo utar exemplo, impositum erat ut equos regios aleret [197]) quam non fuisse tributo auri argentive immunem Cyropaedia [198]) docet; atque ad hoc annonae vectigal itidem erat regnum descriptum et in partes distributum. Neque pauca satrapis sive provinciarum rectoribus ab provinciis in cellam praeberi solita; horum enim iam Cyrus voluit mensam bene esse largeque exstructam [199]). Quae si reputaveris, non videbitur tibi tributum, quod ab Atheniensibus imperatum est sociis, etiam postquam ad MCCC talenta accrevit, maius multo fuisse, quam quod iidem Dario regnante debuerant Persis pendere; nam praeterquam quod Atheniensium socii neque Atticae civitati suppeditare annonam neque in cellam praesidibus frumentum vinumque praebere debebant, unum illud, quod primae praefecturae, quae Ionas, Magnetas Asianos, Aeolenses, Cares, Lycios, Milyenses et Pamphylos comprehendebat, quadringenta, tertiae autem, quae Hellespontios dextri littoris, Phryges, Thraces Asiaticos, Paphlagonas, Mariandynos et Syros complectebatur, talenta CCCLX, utrique igitur praefecturae DCCLX talenta tributi nomine imperata erant (quarum provinciarum altera Ἰωνικόν, altera Ἑλλησπόντιον φόρον Atheniensium quodammodo referebat, utraque ut continebat regiones, quae Atheniensibus non parebant, ita non continebat etiam, quae Atheniensibus parebant, quibus addendum est Thraciarum urbium amplissimarum vectigal) illud igitur unum satis probat ne aucta quidem tributa multo praestitisse summae, quam Persae sub Dario ab iisdem civitatibus 31
exegissent, quae quidem suae ditionis fuissent. Nam subsequentibus Persarum regibus nova onera sive per reges sive per provinciarum praesides addita sunt, veluti Bagoses tribunus militum Artaxerxis II. Iudaeis imposuit, ut priusquam quotidianas offerrent hostias, quinquagenas drachmas in singulos annos publice penderent [200]).

196) Herodot. I, 192. 197) Xenoph. Anab. IV, 5. 24. 34. Krüger. Arrian. Anab. I, 26, 5. 198) Xenoph. Cyrop. III, 1, 10. 42. 199) Brisson. l. c. I, 174. II, 133. 200) Ioseph. A. J. XI, 7. Utinam tulissent aetatem, quae Ctesias περὶ τῶν κατὰ τὴν Ἀσίαν φόρων scripsit, excitata illa ap. Athen. II, 67, a. X, 442, b.

Lacedaemonii quidem, antequam Athenienses clade Siciliensi afficerentur, sociis suis aequa lege sunt usi, ut non perpetua ab iis tributa exigerent, sed tum tantum ἀποφορὰν sive pecuniae collationem foederatis civitatibus imperarent, quotiens collata pecunia ad belli necessitates opus esset, quod in sociorum conventu sive ἐν προβούλων κοινῷ συνεδρίῳ decretum, de communi consilio esset gerendum; ubi autem afflictis Atheniensium rebus Sicula primum, dein clade ad Aegos Potamon accepta sublatus est metus, per quem factum erat ut vererentur Lacedaemonii ne socios vectigalibus onerarent, ab eo inde tempore tributa etiam annua ab sociis cogebant, ut plus millena talenta quotannis inde redirent [201]. Neque vero sociorum tributariorum Lacedaemoniis maior multo erat numerus quam fuerat Atheniensibus. Quid quod iam Ol. 92, 1. Lacedaemonii ab solis Rhodiis, cum se Peloponnesiorum foederi adiunxissent, duo et triginta talenta exegerunt, sane non ordinarii tributi nomine, sed ad impensas in bellum faciendas [202]?

XII.

32 Perveni tandem eo, quod postremum pollicitus sum; ut fuerit duplicati tributi onus sociis gravissimum et acerbissimum, illud tamen incredibile esse dictu, quod Thurios potissimum conflasse vult orator, quotquot sociorum essent nova vectigalium descriptione oppressi; neque ista sunt multo credibiliora illa fabula, quae apud scholiastam extat Aristidis, qui ita aucta dicit sub Alcibiade tributa, ut ea insulani ne venditis quidem in servitutem liberis suis potuerint pendere [203]. Quod de Thuriorum civitate, illud satis constat, Sybaritas patria profugos, quod sibi esset ab Spartanis negatum, esse per Athenienses consecutos, ut et se restituerent et novam coloniam eodem mitterent, mittendique Periclem fuisse auctorem [204]; eo

201) Diodor. XIV, 10. 202) Thuc. VIII, 44. 203) Schol. Aristid. T. III. p. 510. Dind. *ἐπὶ τοσοῦτον ηὔξησε τοὺς φόρους ἐπ' ἐκείνου, ὥςτε νησιώτας τὰ ἑαυτῶν τέκνα πωλοῦντας μόλις τελεῖν.* 204) Diodor. XII, 10 sqq. Plutarch. Pericl. 11. reip. ger. praec. c. 15.

enim suasore deducti illuc sunt decem in navibus mille [205]) Athenienses et ignotus nobis numerus tum Peloponnesiorum, tum, ni fallor, aliorum quoque Graecorum [206]), qui illis se invitatione Atheniensium moti aggregaverant; deducendae coloniae decemviri praefuerunt, quorum princeps [207]) fuerit Lampo, quem quia, praeterquam quod rempublicam capesseret, vates etiam esset, 33
tum Cratinus [208]) in fabula, quam *Δραπέτιδας* sive Fugitivas inscripsit, propter voracitatem et avaritiam exagitavit, tum Eupolis in fabula *Χρυσῷ γένει* ut *ἐξηγητὴν* sive sacrorum interpretem notavit, tum Aristophanes in Nubium fabula contemptus caussa *Θουριόμαντιν* appellavit [209]), quod cum secus intellege-

205) In loco Plutarchi Pericl. 11. *Πρὸς δὲ τούτοις χιλίους μὲν ἔστειλεν εἰς Χεῤῥόνησον κληρούχους, — εἰς δὲ Θρᾴκην χιλίους Βισάλταις συνοικήσοντας. ἄλλους δ' εἰς Ἰταλίαν οἰκιζομένης Συβάρεως, ἣν Θουρίους προσηγόρευσαν* arbitror „*ἄλλους*“ nihil aliud significare quam „*ἑτέρους τοσούτους*“. 206) Probant id tum nomina paullo post afferenda tribuum Thuriarum, quas non credibile aliquanto demum post conditam urbem descriptas esse, tum virorum aliquot, qui coloniae Thurios deducendae essent praefecti, veluti Catharii Lacedaemonii; denique idem docent Dionys. H. in Lys. princ.: *εἰς Θουρίους ᾤχετο —, κοινωνήσων τῆς ἀποικίας, ἣν ἔστελλον Ἀθηναῖοί τε καὶ ἡ ἄλλη Ἑλλάς* et Eustath. in Dionys. Perieg. 373. *Ὕστερον δὲ τῆς πόλεως μετατεθείσης καὶ συνοικισθείσης ὑπὸ Ἀθηναίων καὶ ἄλλων Ἑλλήνων, Θούριοι προσηγορεύθησαν ἀπὸ κρήνης τινὸς ὁμωνύμου.* Idem paucis interiectis: *οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι ἀποικίαν στείλαντες τὴν πόλιν συνῴκισαν καὶ Θούριον ὡς εἴρηται μετωνόμασαν.* 207) Lamponi primas fuisse partes probant tum grammaticorum glossae, qui, ut Hesychius, *Θουριομάντεις* explicant *τοὺς περὶ Λάμπωνα*, tum ii loci scriptorum, qui missis reliquis unum commemorant Lamponem, veluti Plutarchi Reip. ger. praec. c. 15. *Ὡς Περικλῆς Μενίππῳ μὲν ἐχρῆτο πρὸς τὰς στρατηγίας — Λάμπωνα δὲ Θουρίων οἰκιστὴν ἐξέπεμψεν* et Scholiast. in Aristoph. Aves 521. *ὁ δὲ Λάμπων — ᾧ καὶ τὴν εἰς Σύβαριν τῶν Ἀθηναίων ἀποικίαν ἔνιοι περιάπτουσιν, αὐτὸν ἡγήσασθαι λέγοντες Ἀθηναῖον* (malo: *Ἀθηναίων, Ἀθηναῖον*) *ὄντα σὺν ἄλλοις θ'.* 208) Cf. Bergk. commentt. de reliq. comoed. Attic. p. 46 sqq., qui, quod p. 50 scripsit: „Lampo vero non fuit interpres ex Eumolpidarum gente, neque enim fuit mysteriis initiatus. vid. Aristot. Rhetor. III, 18.“, ut minimum dicam, tribus nominibus erravit. 209) Aristoph. Nub. 331. *αὗται βόσκουσι σοφιστάς, Θουριομάντεις.* Plurali numero usus poeta est, ut eos significaret, qui Lamponis sequebantur exemplum; neque vero hinc colligi potest praeter Lamponem alios plures vaticinandi caussa Thurios coloniam esse comitatos.

rent grammatici (eorum enim glossae ad unum eum Nubium locum spectant), ita acceperunt, quasi vero is iustus titulus fuerit omnibus illis decemviris deducendae Thurios coloniae praefectis; eum autem Lamponem non mansisse Thuriis, sed postquam deduxisset coloniam, reverstisse Athenas Aristophanes probat, qui eum et in Nubium et in Avium fabula (v. 520. et v. 981.), id est multis annis post conditos Thurios perstrinxit, probant etiam induciae et foedera anno Ol. 89, 3. Athenienses inter Lacedaemoniosque composita, quorum utraque Atheniensium nomine Lampo cum aliis principibus reipublicae viris iuravit [210]); eum enim Lamponem ab Thuriorum conditore non esse diversum fabulae illae Comici docere videntur. Praeter Lamponem commemorantur [211]) inter coloniae duces etiam Xenocritus [212]), Plexippus, Dionysius cognomine Aeneus, Athenienses omnes, tum Dionysius Chalcidensis [213]), Catharius Laco; quamquam horum

210) Phot. *Θουριομάντεις, τοὺς περὶ Λάμπωνα· τὴν γὰρ εἰς Σύβαριν ἀποικίαν οἱ μὲν Λάμπωνι ἀνατιθέασιν, οἱ δὲ τῷ Χαλκιδεῖ* (Bergk p. 52.: *τῷ Χαλκῷ*) *Διονυσίῳ, οἱ δὲ Καθαρίῳ* (codex: *καθάριοι*) *τῷ Λάκωνι, οἱ δὲ Πληξίππῳ* (codex: *Πλησίππω*, latet aut quod reposui aut *Πεισίππῳ*; cf. Corp. Inscr. 168, b.; Bergk: *Τλησίππῳ*, quod nihili est) *Ἀθηναίῳ* (Bergk: *τῷ Ἀθ.* praeter necessitatem). 211) Cf. Thucyd. V, 19. 24. 212) Pro Xenocrito, cuius nomen ap. Diodor. (XII, 10. *κτιστῶν γενομένων Λάμπωνος καὶ Ξενοκρίτου*) Phot. l. c. atque in Vit. Thucyd. loco infra afferendo extat, cur Heynius Opusc. 2. p. 139. et Heyseus Quaest. Herod. p. 63. Xenocratem ponant, nescio. 213) Pro Chalcidensi Dionysio Bergkius Aeneum posuit, quippe quem fuisse unum ex ducibus Thurios missae coloniae indicare videatur Plutarch. Nic. 5. *καὶ ὁ μάλιστα ταῦτα συντραγῳδῶν — Ἱέρων ἦν, ἀνὴρ τεθραμμένος ἐπὶ τῆς οἰκίας τοῦ Νικίου, περί τε γράμματα καὶ μουσικὴν ἐξησκημμένος ὑπ' αὐτοῦ, προσποιούμενος δ' υἱὸς εἶναι Διονυσίου τοῦ Χαλκοῦ προσαγορευθέντος, οὗ καὶ ποιήματα σώζεται, καὶ τῆς εἰς Ἰταλίαν ἀποικίας ἡγεμὼν γενόμενος ἔκτισε Θουρίους.* Ego vero, quamquam postrema mihi quoque videntur esse ad Hieronem referenda, in Photium tamen non ausim inferre mutationem, qui si illum poetam et oratorem Dionysium Aeneum significare voluisset, cuius ex elegiis versus aliquot apud Athenaeum extant, vix omisisset addere *προσαγορευθέντι, καλουμένῳ, ἐπικαλουμένῳ, ἐπικληθέντι* vel aliquid simile; certe Athenaeus eiusmodi quiddam omnibus locis addit, quibus hominis facit mentionem. Neque intellego, quidni statui liceat Dionysium non tantum Aeneum sed Chalcidensem quoque inter conditores Thuriorum fuisse, praesertim cum Chalcidenses multum apud Thurios valuisse receptae ab iis Charondae leges

pars non priori sed alteri coloniae praefuerit eodem missae. Ab ea igitur colonia haud procul ab ruinis vastatae Sybaridis urbs condita est, quae ab Thuriae fonte, qui eius in vicinia erat, plerumque incolarum nomine *Θούριοι*, rarius *Θουρία* aut *Θούριον* dicitur. Coloniae urbisque ab ea conditae tempus Diodorus [214]) in annum refert Ol. 83, 3. quo Callimachus praetor Athenis esset; a quo cum dissentire videantur Dionysius et falsus Plutarchus atque Photius, qui duobus demum abhinc annis praetore Athenis Praxitele, id est Ol. 84, 1., Lysiam Thurios properasse scribunt [215]), erant qui eum dissensum ita compo- 34

---

suadeant, quae Chalcidicis civitatibus Italiae scriptae erant. [Rectius statuit Boeckh. Staatsh. II. p. 136. Metrolog. Unters. p. 314.] 214) XII, 7.
215) Dionys. Hal. de Lys. iud. p. 452.: *ἔτη δὲ ιέ γεγονὼς εἰς Θουρίους ᾤχετο πλέων σὺν ἀδελφοῖς δυσὶ κοινωνήσων τῆς ἀποικίας, ἣν ἔστελλον Ἀθηναῖοί τε καὶ ἡ ἄλλη Ἑλλὰς δωδεκάτῳ πρότερον ἔτει τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου.* Ille igitur Thurios profectum scribit Lysiam duodecimo ante bellum Peloponnesiacum anno, cum annos natus esset XV; nam *γεγονὼς ἔτη* non significat „agentem annum“ sed „natum annos“; itaque Photius, qui Lysiam annum dicit egisse XVI, cum Thurios abiret, *ἔτος δὲ ἑξκαιδέκατον ἦγε*, neque discrepat ab illo, neque erroris erat ab Hoelschero de Lys. p. 17. arguendus. Apud falsum Plutarchum autem haec extant: *ἐπεὶ δὲ τὴν εἰς Σύβαριν ἀποικίαν τὴν ὕστερον Θουρίους μετονομασθεῖσαν ἔστελλεν ἡ πόλις, ᾤχετο* (dicitur enim Lysias) *σὺν τῷ πρεσβυτάτῳ ἀδελφῷ Πολεμάρχῳ — ἦσαν γὰρ αὐτῷ καὶ ἄλλοι δύο Εὐθύδημος καὶ Βράχυλλος — τοῦ πατρὸς ἤδη τετελευτηκότος ὡς κοινωνήσων τοῦ κλήρου ἐπὶ Πραξιτέλους ἄρχοντος.* Discimus inde Praxitele praetore id est Ol. 84, 1. abisse Lysiam. Eius autem anni etiam tempestatem accuratius definire licet, si cum ementiti Plutarchi coniungas Dionysii notam; etenim cum bellum Peloponnesiacum geri coeptum sit vere Ol. 87, 1., sive anni a. Chr. 431, Lysias fieri non potest ut ante ver Ol. 84, 1. (— 443) profectus sit Thurios; nam cum annus demum ab vere Ol. 84, 1. usque ad ver Ol. 84, 2. constituat XIIum annum ante illud bellum, si ante id ver abisset orator, non fuerat Dionysio XII sed XIII annus dicendus. Hinc autem etiam alia quaedam colligere licet, quae ad tempora Lysiae et Isocratis Platonisque accuratius definienda pertinent. Lysias enim si vere — 443 Ol. 84, 1. Thurios profectus annos XV natus erat, agebat annum XVIum, natus sit necesse est ante ver — 458 Ol. 80, 2., quo quidem anno, praetore Athenis Philocle, natum eum esse personatus Plutarchus scribit; qui si esset post id ver natus, vere Ol. 84, 1. egisset XVtum, non XVItum annum, natus esset annos XIV, non XV. Verum Lysiam non tantum ante ver — 458 necesse, sed eundem probabile etiam est aliquanto post Metagitn. Ol. 80, 1. sive post Septembr. — 459

nerent, ut Ol. 83, 3. coepta tantum dicerent agitari mittendae coloniae consilia, missam vero eam esse conditamque urbem anno Ol. 84, 1.; probabiliora indicavit Wesselingius, persecuti sunt Hoelscherus et Bergkius; ipse enim Diodorus auctor est brevi post conditam urbem (neque enim tempus accuratius definivit) seditione gravi Thurios laborare coepisse, Sybaritis sibi ut antiquis possessoribus praecipuos magistratus et honores proximosque urbi agros arrogantibus, qui cum essent novis advenis et numero minores et viribus inferiores, plerique sunt necati, pauci civitate exciderunt, qui ad Traentem fluvium consederunt; victores autem novam colonorum manum ex Graecia arcessive-

---

esse natum. Isocratem enim, quem Dionysius Halic. auctor est sexta et octogesima Olympiade praetore Athenis Lysimacho esse natum, primum probari potest aliquanto ante Thargelionem eius anni sive ante Maium — 435 esse natum; namque Platonem constat natum esse praetore Athenis Apollodoro die quinto Thargelionis Ol. 87, 3. s. 21. Maii 429; eo autem maior erat Isocrates, si supposititium Plutarchum sequeris (*πρεσβύτερος δὲ Πλάτωνος ἑπτά*), annis septem, sin vero cum Diog. Laert. III, 3. (*ἐστὶν οὖν Πλάτων Ἰσοκράτους νεώτερος ἔτεσιν ἕξ*) facis, annis sex; qui cum ita videantur esse conciliandi, ut Diogenem statuere debeamus de plenis tantum annis dixisse, ab ementito Plutarcho ne menses quidem esse neglectos qui sextum annum excesserint, patet Isocratem aliquanto ante Vum Thargel. Ol. 86, 1. oportere natum esse, alioqui non potuisset dici inter utrinsque viri natales paene septem interesse annos. Dein eundem Isocratem ante Martium — 435 oportere natum esse probat Dionysius, qui eum quinto ante bellum Peloponnesiacum anno refert esse natum, quod bellum, ut modo dixi, geri coeptum est vere — 431. Postremum eiusdem Isocratis natales Corsinius evicit etiam secundo mense Ol. 86, 1. esse priores, itaque cadere ante primos dies Augusti et post extremos dies Iunii 436; constat enim eum mortuum esse Ol. 110, 3. paucis post pugnam Chaeronensem diebus, quae septimo die Metagitnionis mensis eius anni sive 3. Augusti — 338 pugnata est, atque anno completo aetatis nonagesimo octavo ingressum esse nonum et nonagesimum; neque vero erat eam rationem cur Clinto F. H. a. 338 et 461 iusto accuratiorem appellaret. Iam autem Isocratem Lysia annis XXII minorem fuisse et Dionys. Halic. in Isocr. p. 534. memoriae mandavit, et in numero *δυσὶ καὶ εἴκοσιν ἔτεσι* convenit cum Dionysio etiam personato Plutarcho: at inter Thargelionem Ol. 86, 1. et Tharg. Ol. 80, 1., inter ante ver Ol. 86, 1. et ante ver Ol. 80, 1. ut inter Metagitn. Ol. 86, 1. et Metagitn. Ol. 80, 1. intersunt XXIII anni; necesse igitur est Lysias natus sit aliquanto post Metagitnionem. Ea non exposuissem diligentius, si mihi aut Ullrichii diss. de Sybaritis aut Voemelii de anno quo Thurii conditi sint commentatio ad manus fuisset aut eos idem scirem mecum statuere.

runt, qua aucti rempublicam habuerunt praeclare moderatam, divisis inter omnes aequabiliter et urbis sedibus et agrorum fundis compositoque cum propinquis Crotoniatis amicitiae foedere, eximia autem soli fertilitate adiuti brevi ad magnas divitias pervenerunt. Eam igitur novorum accolarum accessionem credibile est ad Praxitelis praetoris annum sive ad Ol. 84, 1. esse referendam atque inter hos Lysiam quoque cum duobus [216]) fratribus fuisse. Hippodamus autem Milesius Euryphontis filius [217]), no-

216) Ita Dionys. Hal. l. c. et Suid. s. v. His ego plus tribuo, quam qui neglectis fratribus natu minoribus, tum admodum pueris, Polemarchum fratrem natu maximum solum Lysiae comitem adiungunt ementit. Plutarchus et Photius; etenim Polemarchus solus nominatur, quod eius in tutela fratres tum fuerint et iter in Italiam fecerint; quod autem Photius ᾤχετο, scribit, καὶ αὐτὸς σὺν τῷ πρεσβυτάτῳ τῶν ἀδελφῶν Πολεμάρχῳ ἐφ' ᾧ τοῦ πατρῴου μετασχεῖν κλήρου, cum Plutarchus ille omisso πατρῴου sola habeat ὡς κοινωνήσων τοῦ κλήρου, ita reprehensum est ab Hoelschero p. 19., quasi vero ad hereditatem male retulerit κλήρου vocabulum Photius, quod de sorte assignati Thurini agri dixisset Plutarchus. Ego autem ut certam quandam sortem, in cuius partem venturus Lysias Thurios se contulisset, a Plutarcho quoque significatam esse arbitrer, articulo addito moveor, quo debebat abstinere, si unam aliquam sortem significare voluisset ex iis, in quas assignatus Thurinus ager esset divisus; illam vero certam sortem ne ego quidem scio aliam quam paternam; Cephalum tamen ivisse Thurios neque tradidit quisquam, neque est per se credibile, si quidem Plutarchus Lysiam abisse Thurios narrat, postquam pater diem supremum obisset; quare coniicio, ut ante Peloponnesiaci belli initium Corinthii, cum Epidamnum deducerent coloniam, iis, qui coloniae vellent esse participes neque tamen statim cum ceteris navigare, in urbe remanendi fecerunt potestatem numeratis modo quinquagenis drachmis Corinthiis, inventique multi sunt et qui navigarent, et qui pecuniam numerarent (Thuc. I, 28.), ita etiam Athenienses similem quandam potestatem dedisse, cum Thurios mitterent coloniam; Cephalum igitur cum confectus aetate Athenis remanere mallet, numerata pecunia sortem aliquam assignati Thurini agri nactum esse, atque eo mortuo, ut in huius sortis partem venirent (τοῦ κλήρου), filios eo abisse. 217) Milesium illum Hippodamum ab Atheniensi cognomine Archeptolemi patre non esse diversum non mihi persuasit Leutschius in Mus. Rhenan. II, 356., qui quod Attica civitate donatum coniecit hominem relatumque esse ad Agrylensium pagum, tum omnium scriptorum refellitur silentio, qui cum non taceant architectum et Milesium et Thurinum fuisse, multo minus tacerent Atheniensem factum esse, si is rarum temporibus illis civitatis Atticae donum virtute meruisset sua; tum Archeptolemi rebus gestis refutatur, qui si patre fuisset non nato cive sed civitate

bilissimus illius aetatis architectus, qui et Piraeeum aedificavit et Rhodum quoque, si diis placet, exstruxisse fertur, utrine interfuerit coloniae non ausim definire, fortasse neutri interfuit, sed quamquam Hesychius eum μετοικῆσαι εἰς Θουρίους dicit, cognomen tamen meruit Thurii vel propterea quod eorum urbem condidit, vel quod postquam condidit, civitate donatus ab Thuriis est; mihi tamen credibilius est vixisse eum inter Thurios et

donato, non potuisset ita capessere rempublicam Atticam, ut eum capessivisse Aristophanes probat; etiam nomen Eurypbontis, quo Milesii pater utitur, docere videtur Archeptolemos ab ea familia abesse, id quod intellegentes barum rerum iudices perspicient etiam non moniti. Neque magis mihi persuasit Leutsehins, quod in extrema eadem pagina scripsit: „Auf keine Weise ist unser Arcbeptolemos aber eine Person mit dem Eq. 794. erwähnten Spartaner dieses Namens". Scilieet ille hominem antea statuit Spartanum esse, ut dein dicere posset Spartanum Archeptolemum ab Atheniensi Archeptolemo esse diversum; sed illud erat non statuendum tantum, sed etiam comprobandum, nobilem aliquem illa tempestate Spartanum fuisse eo nomine; quod si non probatur (ut non potest probari), fatendum est, Athenienses auditum in comoedia Areheptolemi nomen ad civem suum potius nobilissimum quam ad peregrinum hominem minus notum fuisse relaturos. Verum ab eodem Milesio architeeto ut Rhodum non minus urbem quam Piraeeum designatam arbitrarer, ne Muelleri quidem mei me movit auetoritas (v. Archaeol. Encbir. §. 111., de muniment. Athen. p. 11.), cui soleo omnia tribuere; etenim ut nihili faciam temporis notam ab Schol. Aristoph. Eq. 327. traditam, qui κατὰ τὰ Μηδικὰ dicit designatum Piraeeum ab Hippodamo esse, ut concedam confusam ab eo scholíasta esse munitionem portus Piraeei, quae Themistocle suadente ante Salaminium proelium instituta est, cum oppidi Piraeensis exstruetione, ut hanc, quae una cum foro Piraeensi, quod Ἱπποδαμείας ἀγορᾶς nomine appellatum est, ad Hippodamum architectum pertinet, ad Periclea demum tempora referendam esse eonoedam, non credo tamen eiusdem architecti fuisse, Ol. 83, 3. vel si mavis 84, 1. Thurios et Ol. 93, 1. Rhodum aedificare, nam eo anno Diodor. XIII, 75. auotor est Rhodum urbem conditam esse, a quo non video cur sit discedendum; neque vero Strabo tamquam rem certam refert Rhodum ab eodem esse architecto exstructam, qui Piraeeum aedificasset, sed famam ita ferre: ἐκτίσθη — ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἀρχιτέκτονος, ὥς φασιν, ὑφ' οὗ καὶ ὁ Πειραιεύς. Si igitur conieeturae locus est, crediderim Hippodamo architecto filium fuisse cognominem etiam ipsum arehitectum et ab boc Rhodum urbem esse conditam, quem fortasse Dorieus Thuriis in Solis insulam secum duxerit; cf. Boeokb. Explicat. Pind. pag. 166 sq. [Contra disputat C. F. Hermann, de Hippodamo Milesio ad Aristot. Polit. II, 5. Marburgi 1841. H.]

ibidem mortuum esse. Herodotum, quem etiam ipsum primis coloniis comitem adiungunt Strabo et Plutarchus, aliquot demum annis post conditam urbem eo secessisse Heyseus [218]) statuit. De Thucydide historiarum scriptore eodem profecto explosa est fabula [219]); fueritne in Olori filium male collatum, quod ad Thucydidem Melesiae pertinuerit, nolim decernere.

Quibus legibus sit missa colonia quibusque, qui Athenien- 36
ses non essent, facta potestas adiungendi se Atticis colonis,
ignoramus; dubitari autem non potest, quin Athenienses coloniam
suam videri voluerint, etsi concesserint, qui ex inquilinis suis
et ex aliis Graecis civitatibus eodem irent coloni, *ἐπ' ἴσοις καὶ
ὁμοίοις εἶναι*, id est, iuribus ut fruerentur privilegiisque iis-
dem, quibus Attici cives eo profecti. — Respublica autem ita
est ordinata, ut imperium non esset paucorum sed populi [220]),
describerenturque cives in X tribus, quarum tres comprehende-
rent Peloponnesios, Arcas, Achaeis [221]), Elea, tres septentrio-

---

218) Heyse Quaest. Herod. p. 68. 219) Aliud placuit Kruegero Vit. Thucyd. p. 50 sqq. qui Olori filium aliquantum temporis statuit vixisse Thuriis; sed qui unus eum ibi versatum dicit, incertus vitae eius scriptor, verbis iis utitur, quibus vix fidem habeas: *πρῶτον μὲν γάρ*, inquit, *ὑπὸ τοῦ Ξενοκρίτου ὡς Σύβαριν ἀποδημήσας ὡς ἐπανῆλθεν εἰς Ἀθήνας, συγχύσεως δικαστηρίου φεύγων ἑάλω. ὕστερον δὲ ὀστρακίζεται ἔτη δέκα.* Ibi alterum *ὡς*, quod delendum censuit Bergkius l. c. p. 25., retineri potest, si prius *ὡς* cum *Σύβαριν* coniungitur (ut Thucyd. ipse *ὡς Ἄβυδον* coniungit) instituiturque constructio *ὡς ἐπανῆλθεν εἰς Ἀθήνας, ἀποδημήσας ὡς Σύβαριν.* Testularum autem indicio cum constet Thucydidem Melesiae f., non constet Thucydidem Olori excidisse urbe, non est sane improbabilis coniectura et ab Dryandro in libello de Antiphonte et ab Bergkio proposita, etiam superiora ad Melesiae filium referenda esse censentium, atque, cum is Thucydides Ol. 84½. ostracismum sit passus, Ol. 83, 3. Thurios migrasse eum putantium. Verum ut illi fabulae nihil omnino tribuam, movet me primum nomen indicii *συγχύσεως δικαστηρίου* quod nullum fuit Athenis, et ne fingi quidem cogitarique potest, quale fuerit; dein *Σύβαριν* et *ἀποδημήσας* vocabula, quae repugnant certe coniecturae, cum non possint ad coloniam Thurios deductam referri, sed iter alia ex caussa Sybarin susceptum indicent. 220) Diodor. XII, 11. 221) Achaeorum magnum Thuriis fuisse numerum tum Scymnus Chius 325 et Liv. XXV, 15. fidem faciunt, qui eam coloniam dicunt Achaeorum, tum per se probabile est Achaeos, quorum fuisset Sybaris, frequentes in eam migrasse civitatem, quae in Sybaris locum successisset.

nales Graecos Boeotia, Amphictyonis, Doris, quattuor ex reliquis gentibus profectos continerent, Ias, Athenaïs, Eubois, Nesiotis. Ea descriptio quo sit tempore facta, non constat; brevi post conditam urbem esse factam, credibile est; sed quocumque demum tempore est facta, verisimile est tum et Atticos colonos numero fuisse fere decimam partem coloniae (alioquin non in unam tribum omnes essent relati), et Atticam potentiam plurimum polluisse; nam decem tribus Thuriorum referunt decem Atticas; et populare imperium illorum expressum videtur ad exemplum reipublicae Atticae; et tres tribus Ias, Nesiotis, Eubois colonos comprehenderunt homines ex subditis vectigalibusque Atheniensium civitatibus profectos; noli enim dubitare, quin Ias Ionas Asiae minoris, Nesiotis autem insulanos comprehenderit insularum Aegaei maris, quae quidem Atheniensibus parebant; Euboea vero, quae paullo ante ab Atheniensibus defecerat, Ol. 83, 2. iterum erat in fidem recepta; cum Arcadibus, Achaeis, Eleis, Doriensibusque Tetrapolis nullas certe Athenienses tum simultates exercebant; Amphictyonis Phocenses potissimum Locros et Acarnanas videtur comprehendisse, ex quibus Phocenses Atheniensibus debebant beneficiorum nomine vehementer obstricti esse, quae bello sacro paucis annis ante acceperant; unos mirere admissos Boeotos, quibus crederes propter cladem ad Coroneam nuper acceptam infensos tum fuisse Athenienses; verum Boeotos illos non credo Thebis sed tum Plataeis tum reliquis ex oppidis profectos, quae Thebanis et Boeotico foederi aut non parerent, aut inviti et vi adacti parerent. — Sed aliquot annis post apud Thurios labefactari coeptam esse Atheniensium potentiam et auctoritatem, discidium dissensioque docet ab Diodoro [222]) in annum Ol. 86, 3. collata, cum ex Attica profecti coloni coloniam Atheniensibus vindicarent, refragarentur autem qui ex Peloponneso venissent. Ea autem lis non vana erat nominis, cuiusnam et conditoris et civitatis dicenda ea esset colonia, sed iurium, ad quamnam pertinerent metropolis iura et honores, ad cuiusnam civitatis et leges et instituta (νόμους et νόμιμα) esset nova respublica describenda, quanam esset dialecto publice in plebiscitis et senatusconsultis publicis-

222) Diodor. XII, 35.

que reliquis tabulis utendum. Quamquam autem Attici coloni
id prae se ferre poterant, venisse se ut universis numero pauciores,
ita longe plures ex una Athenarum quam ex ulla alia 37
urbe, et sua ab patria naves ducesque maximam partem primis
colonis praebitas esse; Apollo tamen Delphicus, in quem tamquam
arbitrum erat de magna ea disceptatione compromissum,
ut erat tum recenti propter bellum sacrum (Ol. 83, 1.) ira abalienatus
ab Atheniensibus et infesto hostilique in eos animo (id
quod mox Peloponnesios Doriensesque in Athenienses concitando,
atque opem suam et rogati et non rogati promittendo victoriamque
iis fortiter pugnantibus pollicendo [223]) luculenter comprobavit),
Apollo igitur rem ita composuit, ut coloniam iuberet suam
nominari seque eius conditorem ferret; quod cum placeret Thuriinis,
restituta est concordia. Ex eo igitur inde tempore Thurii
nullius urbis dicta habitaque est colonia, neque ulli populo illud
ius concessum, quod habet in colonias metropolis. Patet hinc
potentiam tum neque Atheniensium tantum amplius valuisse, ut
eorum in fide retineretur colonia, neque aliorum ita crevisse,
ut eam coloniam sibi obtinerent. Eo, ni fallor [224]), tempore
factum est, ut quas leges quondam Charondas Catinensis [225])

---

223) Thuc. I, 118. 122. II, 54. *κατὰ κράτος πολεμοῦσι νίκην ἔσεσθαι καὶ αὐτὸς ἔφη ξυλλήψεσθαι καὶ παρακαλούμενος καὶ ἄκλητος.* 224) Diodorus quidem XIII, 11. Charondae leges Thuriis scriptas dicit statim postquam eiectis deletisque Sybaritis novi essent ex Graecia arcessiti accolae, id quod in annum cadere Ol. 84, 1. paullo ante comprobavimus, verum penes Diodorum eius rei nulla fides, qui etiam Charondam Thurium dicat Thuriis scripsisse leges. 225) Qui locus Bentleium (resp. ad C. Boyl. p. 360. ed. Lips.) vehementer exercuit, Stephani Byz. v. *Κατάνη — ἀπὸ δὲ τῆς Κατάνης Χαρώνδας ὁ διάσημος τῶν ἐν Ἀθήνησι νομοθετῶν*, ei nunc parata est medicina per Schol. Platon. Rep. X, 600, a: *Χαρώνδας ἐκ Κατάνης πόλεως Σικελίας διάσημος νομοθέτης τῶν Ἀθήνησιν ἐλθόντων εἰς Θουρίους ἐποίκων.* Neque enim dubito, quin Stephano quoque tum *νομοθέτης* tum ea sint restituenda, quae post *Ἀθήνησιν* habet Schol. Platon.: *ἐν* ante *Ἀθήνησιν*, quod Bentleio fuit offensioni, tueri licet exemplis deterioris aetatis scriptorum; cf. Bernhardy. in Suid. II, 454, 11. et Syntax. p. 81. not. Sed Bekkerus, nescio quem secutus auctorem, *τῶν Ἀθήνηθεν ἐλθόντων* edidit, fortasse praeter necessitatem; cf. Matth. Gr. Gr. §. 569.; inest enim breviloquentia quaedam sive confusio constructionum haec *τῶν Ἀθήνησιν ὄντων καὶ ἐντεῦθεν ἐλθόντων εἰς Θουρίους.*

suae patriae et reliquis Chalcidicis Italiae Siciliaeque civitatibus scripserat [226]), Thurini ad suam rempublicam transferrent et accommodarent, quos, si Atheniensium in fide remansissent, credibile est Solonis potius usuros fuisse legibus [227]); Chalcidicarum autem legum usus probare videtur, qui apud Thurios Chalcidensi origine essent, eos tum in civitate plurimum valuisse. Neque vero Charondae legibus ita usi sint, ut non adderent mutarentve, quibus additis mutatisve opus esse paullatim usu didicissent. Immò quod Protagoram Abderitam auctor est Heraclides Ponticus [228])

226) Quae apud Stobaeum T. 44. no. 40. extant *Χαρώνδα Καταναίου προοίμια νόμων*, si me audis, qui malo ea in re cum Bentleio quam cum Heynio (Opusc. 2, 107.) facere, non modo verba sunt Charondae, sed ne argumenta quidem sententiasque continent ab eo profectas, immo ita abhorrent ab indole ingenioque Charondeae aetatis, ut philosophi non solum manum sed etiam sentiendi rationem videar mihi agnoscere; quae vero apud Diodorum XII, 12 sqq. leguntur Charondearum legum specimina, haud scio an pleraque certe quod ad argumentum cum legibus conveniant olim ab Charonda scriptis. [Nuper parum accurate de hac re in conventu philologor. Stuttgart. Gerlachius et Naegelsbachius egerunt; vid. Verhandlungen der XVI. Versammlung deutscher Philologen. Stuttg. 1857. p. 109 sq. H.] 227) Cf., si tanti est, Aristoph. Av. 1240. *χρῆσθαι Νεφελοκοκκυγιέας καὶ τοῖσδε τοῖς μέτροισι καὶ ψηφίσμασι καθάπερ Ὀλοφύξιοι.* 228) Ap. Diog. Laert. IX, 50. *Ἡρακλείδης ὁ Ποντικὸς ἐν τοῖς περὶ νόμων — καὶ Θουρίοις νόμους γράψαι φησὶν αὐτόν.* Eum Abderitam dixi, plerosque omnes secutus scriptores; neque vero ab his censendi sunt dissentire (id quod credidisse videtur Brandisius hist. philos. 523.) qui eum cum Eupolide Comico Teium appellant, si quidem Teii fuerunt, qui ut Cyri dominationem effugerent, relicta patria Abdera condiderunt. Protagoram Apollodorus Atheniensis floruisse scribit Ol. 84, annos autem natum septuaginta mortuum atque in arte sophistica versatum esse quadraginta annos; his enim, cum conspirent cum Platonicis Menon. p. 91. d, plus tribuo, quam incertis scriptoribus ap. Diog. Laert., qui eum nonaginta annos natum decessisse retulerunt. Is vero sophista Athenis propter libri principium, quo de diis professus erat, nescire se sintne an non sint, accusatus ab Pythodoro Polyzeli filio, ut poenae se subtraheret, effugit urbe, libri quotquot reperta essent exemplaria, cremata esse publice Diogenes scribit, id quod, nisi mea me fallit coniectura, Ol 91, 1. vel 2. factum est, quo tempore propter Hermas deiectos et polluta Cereris initia magna subiit Atheniensium mentes religio eosque ita occupatos tenuit superstitio, ut tota urbs impietatis iudiciis distineretur; eundem certe in annum cadit etiam Diagorae condemnatio et fuga; cf. quae de Diagora commentatus sum in

Thuriis scripsisse leges, Ephorus [229]) autem Thuriorum leges 38
ut ad nimiam subtilitatem exactas reprehendit, ea ita compono, ut Protagorae potissimum leges ea laborasse statuam subtilitate. — Eodem tempore fuerit immutata Thuriorum respublica, ut quae esset antea ad popularem statum descripta, eo uteretur temperamento, quod Graecis philosophis πολιτεία dicitur, quo nomine constat significari illud imperium, quod intersit inter populare et optimatium; facta vero sit ea immutatio, cum in magistratibus deferendis non omnia relinquerentur sorti, sed multa censui tribuerentur; quod cum paullatim longius progrederetur, ut imperia magistratusque ne minima quidem deferrentur nisi iis, qui maximo essent censu, vergit imperium ex πολιτείᾳ in ὀλιγαρχίαν sive in paucorum imperium; quo contulit etiam eius legis neglectio, quae vetabat, ne quis intra quintum annum iterum praetura fungeretur. Eo autem imperio cum essent ita abusi optimates, ut spreta lege omnem sibi solis vindicarent agrum publicum, populus bellis exercitatus insurrexit et munitioribus locis potitus adegit optimates, ut secum communicarent agros [230]). Sed redeo in viam missa earum rerum commemoratione, quae posterioris sunt aetatis.

Illo igitur tempore Ol. 86, 3. Atheniensium auctoritas imminuta quidem est Thuriis, neque tamen sublata penitus; ne illud quidem verum videtur, quod summus Pindari enarrator statuit [231]), plus semel ab Atheniensibus defecisse Thurios, primam tamen, quam relatam noverimus defectionem, eam esse, quae ante Ol. 91, $^3/_4$. accidisset, quo anno Thurii essent Atheniensibus restituti. Etenim Thucydides (VII, 33.), cui eam ob rem testimonium denunciatum est, eorum nihil habet; qui cum nihil

---

Encyclop. Halens. T. 24. p. 443 sqq.; in ipsa fuga Protagoras, cum Siciliam peteret, naufragio facto periit. Neque enim quod Pythodorus unus dicitur fuisse ex Quadringentis, fidem facit Protagoram etiam sub dominatu eo accusatum esse, in qua sententia praeter alios Brandisius est. Quodsi Ol. 91, 2. obiit, natus fuerit fere Ol. 74, 1., sophisticam exercere coeperit Ol. 81, 2., inclaruerit quadragesimo aetatis anno; Thurios in legibus emendandis adiuverit intra Ol. 84, 2. et 91, 1.

229) ap. Strab. VI, 260.

230) Aristotel. Politic. V, 6 et 8. Ea longius persecutus sum, quod in eis locis interpretandis discedo nonnihil ab Heynio (Opusc. II. p. 147 sqq.).

231) Boeckh. Explicat. Pindar. p. 167.

dicat de Thuriis potestati Atheniensium restitutis non magis probat defecisse ante id tempus ab Atheniensibus, a quibus ne poterant quidem defecisse dici, quippe quibus neque paruissent antea neque foedere obstricti essent. Quid autem Thucydides illo loco? Demosthenem narrat et Eurymedontem, quos Athenienses cum classe exercitui suo Siciliensi Niciaeque auxilio misissent, cum Thurinum agrum praeterveherentur, deprehendisse ibi seditione facta eiectam nuper urbe factionem eam, quae fuisset Atheniensibus adversaria; ea re motos in eo agro subsedisse et persuasisse Thuriis, ut foedere facto amicis et hostibus iisdem uterentur, quibus Athenienses; id consecutos Atticos duces accepisse ab illis auxilia DCC hoplitarum, CCC iaculatorum.[232]); hinc Thucydides [233]) eo loco, quo copias recenset, quae secutae essent Athenienses contra Syracusanos pugnaturae, ex Italiotis unos memorat Thurios et Metapontinos stetisse ab Atheniensibus idque fecisse eos seditionis tempestate interceptos. Illis ex locis patet primum Thurios tum laborasse seditione, apud quos gymnasia et syssitia sive una convivantium sodalitia discordiis alendis opportuna fuisse Plato testatur [234]); dein qui essent apud Thurios Atheniensibus adversati, ante seditionem plus valuisse quam qui Atheniensibus favissent; illis autem per seditionem eiectis amicos Atheniensium obtinuisse, ut foedus societasque cum Atheniensibus iniretur. Etenim Athenienses cum magnum in Siciliam appararent exercitum, tres praemiserunt naves
39 exploraturas, quaenam Siciliae Italiaeque civitates se essent recepturae [235]); classis autem Attica cum oram legeret Italiae, ex Italicis civitatibus nulla neque commeatum sive forum ei praebuit neque exercitum intra moenia admisit, sed pleraeque fecerunt aquae tantum et stationis potestatem, Tarentum autem et Locri ea quoque negaverunt [236]); verum Thucydides neutro eorum locorum, quibus illarum rerum memoriam prodit, Thuriorum facit mentionem, quam non praetermisisset, opinor, si Atheniensibus esset ab Thuriis singularis quaedam sive benevolentia sive male-

232) Thuc. VII, 35. Diodor. XIII, 11. 233) Thuc. VII, 57. 234) Plat. Legg. I, 636. syssitia cum ab Atticorum hominum ingenio abhorreant, eius temporis videntur esse, quo fracta erat Atheniensium Thuriis potentia. 235) Thuc. VI, 42. 236) Thuc. VI, 44.

volentia exspectanda. Diodorus vero [237]) etiam diserte dicit Thuriam delatos Athenienses omnem esse humanitatem expertos. Rem igitur sic animo informavi; Athenienses cum antequam expeditionem in Siciliam susciperent, Thurios neque ullo foedere sibi obstrictos haberent neque ab se abalienatos scirent, nihil ab illis aut exspectare aut metuere poterant; suscepta vero ea expeditione Thurii alii, praesertim qui Atticae essent originis, ad spem fuerint erecti, alii dominatum metuerint Atheniensium; adveniens tamen exercitus exceptus sit si non benigne certe multo minus maligne, et etiam ante factum foedus fuerint Thurii inter ea Italiae oppida, unde commeatus Attico perveniret exercitui [238]); Epipolis autem captis Syracusisque obsidione clausis aucti sint animi eorum, qui apud Thurios Atheniensibus favebant, adversaque factione eiecta ex urbe cum superveniente Demosthene foedus etiam factum fuerit. Tandem devicto atque ad internecionem exstincto Atheniensium in Sicilia exercitu Thurii, partim ut victorum animos placarent, partim ut ab foederis illius auctoribus poenas repeterent, trecentos urbe expulerunt eorum qui Atheniensium rebus studuerant et inter eos Lysiam oratorem, qui annos natus XLVII praetore Athenis Callia, cum quadringenti essent cum imperio, redit Athenas.

Sed quorsum illa sum persecutus? Etenim volui primum unicuique patere sitne verisimile Thurios non unum alterumve eorum, qui essent nova tributorum descriptione oppressi, sed aut omnes aut certe plurimos abisse; cum enim personatus hic orator praesenti utatur tempore *πολλοὶ —, φυγάδες γίγνονται καὶ εἰς Θουρίους οἰκήσοντες ἀπέρχονται*, significare videtur tum ipsum, cum haberetur ostracismus, cuius caussa haec habita fingitur oratio, id est Ol. 91, 1., nondum migrationem finitam esse sed perstare; atque iam pro se videat quisque, sitne ullo modo credibile Thurios etiamtum ita incolis vacuos fuisse et desertos, ut potuerint eo potissimum confluere, quotquot sociorum Atticorum Attici dominatus iugo se subtraxissent? Quid quod, si eo quoque anno Thurios convenissent, quicunque propter onera ab Atheniensibus sibi imposita ad patrias urbes relin-

237) Diodor. XIII, 3. 238) Thuc. VII. c. 14. inter *τὰ τρέφοντα ἡμᾶς χωρία τῆς Ἰταλίας.*

quendas coacti atque propterea Atheniensibus essent iufensi, cum Siculum bellum paucis mensibus post Ol. 91, 2. et 3. gereretur, in uulla alia urbe Italiae maius tum debuisset Attici nominis odium esse quam ipsis Thuriis; videmus autem plaue contra ab nulla alia Italica urbe benignius eos quam ab Thuriis exceptos. Sed adest telum etiam acrius et certius; si enim hic orator vera uarraret, temporibus illis non tantum Athenienses omnes communi Thuriorum odio laborassent, sed Atheniensium uemo apud Thurios magis fuisset invisus, magis iis odio et detestationi quam Alcibiades; atqui hic, ubi per Salaminiam revocatus et ad iudicium capitis subeuudum Athenis adesse iussus una cum sociis criminis consceusa navo sua ex Sicilia cum Salaminia navigavit rediturum se Athenas esse simulans, ad quomnam Italiae portum adpulit? ad eum ipsum, quem, si vera uarraret hic personatus orator, debebat omnium maxime ut hominum sibi inimicissimorum receptaculum quovis modo fugere, ad Thurios; hic egressus nave evauuit una cum sociis; latuerunt per plures dies; ab iis qui iu Salaminia erant, quaesiti sunt aliquamdiu; qui cum apparerent nusquam, Salaminii cursum perrexerunt, Alcibiades autem cum sociis suis aliquot diebus post oueraria nave inde Cyllenen vecti sunt. Itaque qui apud Thurios Alcibiadi debebant infestissimi esse multi, tantum abest ut oblata uterentur opportunitate, qua sine ullo suo periculo graves poenas ab iniuriarum sibi illatarum auctore repeterent, ut nemo iuveniretur, qui vel eum vel unum ex sociis eius proderet; si absconditus est, si evasit Alcibiades, fallor aut per Thurios absconditus evasit [239]). Postremum volui probare, si vel maxime abissent socii Thurios habitatum, oratorem tameu nou *εἰς Θουρίους οἰκήσοντες* sed aut *μετοικήσοντες* aut *συνοικήσοντες* dicere debuisse; nam nequo vacui erant Thurii incolis, novosque advenas credibile inter iuquilinos potius quam inter cives receptos esse, ueque vero hic *οἰκεῖν* verbi usus excusatur iis exemplis, quibus idem de inquilinis positum est vocabulum neque sine putida diligentia *μετοικεῖν* dici potuit [240]). — Atque haec quidem hactenus.

---

239) Thuc. VI, 61. 88. Plut. Alcib. 22 sq. Diodor. XIII, 5.
240) Cum quicumque *μετοικεῖ*, idem etiam *οἰκεῖ*, nihil mirum est *οἰκεῖν*

XIII.

Locum autem eum, qui ad tributorum descriptionem ab Alcibiade factam pertinet, clausit orator verbis his: *δηλώσει δὲ ἡ τῶν συμμάχων ἔχθρα πρῶτον, ὅταν ἡμῖν καὶ Λακεδαιμονίοις γένηται ναυτικὸς πόλεμος. ἐγὼ δὲ νομίζω τὸν τοιοῦτον πονηρὸν εἶναι προστάτην, ὅςτις τοῦ παρόντος χρόνου ἐπιμελεῖται, ἀλλὰ μὴ καὶ τοῦ μέλλοντος προνοεῖται, καὶ τὰ ἥδιστα τῷ πλήθει, παραλιπὼν τὰ βέλτιστα, συμβουλεύει*, ubi non offendor *δηλώσει* verbo, quamquam illud Valckenario adeo erat offensioni, ut de rescribendo *δηλώσεται* cogitaret; *δηλοῦν* enim et *δεικνύναι* satis constat etiam intransitiva dici potestate [241]). Neque reprehendo, quod verbis *ἡ τῶν συμμάχων ἔχθρα* non addidit „*πρὸς ἡμᾶς*", cum per se pateat de alia sociorum simultate agi hic non posse nisi de ea quam cum Atheniensibus exercuerint; ne illud quidem vituperaverim, quod noluerit *ὅταν ἡμῖν παρὰ Λακεδαιμονίων γένηται πόλεμος*, sed maluerit *ἡμῖν καὶ Λακεδαιμονίοις* dicere, cum possimus id formulis *ὁ πόλεμος Ἀθηναίων καὶ Πελοποννησίων* [242]), *ὁ Λακεδαιμονίων καὶ Ἠλείων πόλεμος ἔληξε* [243]) similibusque tueri. Magis offendor *πρῶτον* vocabulo, quod non suo legitur loco; neque enim dici poterat, „tum primum patebit sociorum erga nos malevolentia, quando bellum nobis erit adversus Lacedaemonios mariti-

---

[et *κατοικεῖν* v. Maetzner. Lycurg. p. 179.] de *μετοίκοις* quoque dici; atque ubi illud unum spectatur ut quis habitare, non vero ut inter inquilinos, ut habitare cum aliis dicatur, ingratae est diligentiae illud addere: veluti quod Lysias Eratosth. §. 4. habet *Οὑμὸς πατὴρ Κέφαλος ἐπείσθη μὲν ὑπὸ Περικλέους εἰς ταύτην τὴν γῆν ἀφικέσθαι, ἔτη δὲ τριάκοντα ᾤκησε*, quod idem tum pro Call. §. 3. de Callia inquilino, *οἰκῶν δ' ἐν ταύτῃ τῇ πόλει πολλὰ μὲν ἀγαθὰ ὑμᾶς ἐποίησεν*, tum c. Phil. §. 9. e. de Philone dixit, *εἰς τὴν ὑπερορίαν ἐξῴκησε, καὶ ἐν Ὠρωπῷ μετοίκιον κατατιθεὶς ἐπὶ προστάτου ᾤκει*, recte scripsit, ubi *μετοικεῖν* esset aut non necessarium aut molesta plane videretur et putida diligentia; in eo autem, de quo nunc agitur, ementiti Andocidis loco ut *οἰκεῖν* falsam movet suspicionem nondum habitatam regionem fuisse, ita *μετοικεῖν* unum esset ad movendam misericordiam opportunissimum. 241) Lycurg. c. Leocr. §. 50. *ἐδήλωσε δὲ ἡ τούτων τῶν ἀνδρῶν ἀρετή.* Neque igitur is usus tum tantum habet locum, quando nullum *δηλοῖ* vel alii simili verbo est subiectum; cf. Stallbaum. in Platon. Phileb. pag. 139. Gorg. pag. 135. 242) Thuc. II, 1. 243) Xenoph. Hell. III, 2, 22.

15 *

mum“, sed dicendum erat, „patebit, quamprimum bellum erit“; verum ei malo, quod fortasse iuvito auctore in ordinem verborum illatum est, facile medeare, modo ordine mutato rescribas: *δηλώσει δὲ ἡ τῶν συμμάχων ἔχθρα, ὅταν πρῶτον κτλ.* Graviorem autem culpam, quam ab ipso non demoveas oratore, va-
41 ticinando commeruit; vatem enim agit et hic et §. 24., ubi praedicit fore ut tantis Alcibiades cladibus Athenienses afficiat tantasque iis perturbationes erect, ut recentes eius iniuriae superiorum iniuriarum memoriam siut deleturae. Utrumque vaticinium ita confirmavit eventus, ut in numerum vaticiniorum sint referenda, quae post eventum dicuntur esse praedicta. Etenim si praestantibus ingenio viris vel maximo ea esse solet perspicacitas, ut caussarum et effectuum cohaerentiam intellegant, ea mentis acies, ut quo tendant quae aguntur divinatione quadam praesentiant et ex praesentibus colligant quae sint futura; tamen quae futura sint non tantum divinare summatim, sed ne eas quidem omittere res, quae quia non positae sunt in caussarum illa et effectuum cohaerentia neque hinc explicantur, in solo casu versantur, profecto illud est post eventum vaticinari. Atqui Ol. 91, 1., quo anno haec fingitur habita esse oratio, nemo poterat praevidere futurum esse ut quattuor annis post sive Ol. 92, 1. navale gereretur bellum i. e. bellum ab classe Lacedaemoniorum contra classem Atheniensium suscipiendum, etsi foedera Ol. 89, 4. composita nun multum firmitudinis esse habitura bellumque fore ut brevi denuo recrudesceret iam tum neminem prudentiorum fugit [244]). Etenim Lacedaemoniis non interdixit quidem Lycurgus, id quod Plutarchus [245]) fabulatur, quominus nautae fierent navaleque proelium committerent (neque enim diserte interdicitur quominus fiat, quod neque factum est umquam et ne animum induxit quidem quisquam facere), verum adeo abhorrebant illi ab re navali, ut brevi antequam inciperetur Peloponnesium bellum, Pericles [246]) apud Athenienses diceret rerum nauticarum peritia eos plane carere. Ipsius belli initio foederatis Peloponnesiis erat sane classis, cen-

244) Thuc. VI, 10. 245) Institut. Laconic. V, 8. p. 255. Hutt. *ἀπείρητο δ' αὐτοῖς ναυταῖς εἶναι καὶ ναυμαχεῖν.* 246) Thucyd. I, 142.

tum, ni fallor [247]), navium; sed naves praebebant [248]) Corinthii, Megarenses, Sicyonii, Pellenenses, Elei, Ambraciotae, Leucadii, non praebebant Lacedaemonii, etsi classis praefectus Lacedaemonius erat. Verum quanta tum laborarent navalis belli imperitia et classis Peloponnesia et classis praefectus Cnemus Spartanus, pugna ad Stratum initio anni Ol. 87, 4. commissa luculenter docuit [249]). Sicula demum clade oppressis Atheniensibus, cum ex eorum sociis non pauci defectionem aut pararent aut cogitarent, Lacedaemonii ad maximas spes erecti adesseque rati tempus, quo bellum facili opera conficerent et pessumdatas Atheniensium res etiam magis perderent, id est hieme Ol. 91, 4., Agis rex pecuniam ab sociis ad classem comparandam coegit; et insequenti vere Lacedaemonii sibi foederatisque civitatibus centum naves faciendas assignarunt, atque sibi quidem Boeotisque quinas et vicenas, Phocensibus et Locris quindecim, nonnullas Arcadibus Troezeniis et Epidauriis, reliquas paucas Corinthiis, Pellenensibus, Sicyoniis, Megarensibus imperarunt, quarum quidem civitatium iam initio belli fuerat naves praebere [250]). Ea classe comparata ubi Alcibiades et Chalcideus Spartanus cum quinque navibus celori cursu usi in Asiam navigarunt, primum Chios, mox Erythraeos et Clazomenios permoverunt, ut ab Atheniensibus deficerent [251]), tum Miletum ad defectionem induxerunt [252]). Illum vero Siculi belli eventum et quae deinceps secuta sunt, Ol. 91, 1. nemo poterat praevidere, hic autem orator adeo non dubitat quin navale Lacedaemoniorum futurum sit bellum, ut illud tantum ignorare se significet quando sit futurum, neque *εἰ γένοιτο ναυτικὸς πόλεμος*, sed *ὅταν γένηται* dicat, ubi *γίγνεσθαι* ad initium est et ad originem belli referendum; alioquin iste debebat saltem *γίγνηται* dicere.

In ea autem, quae sequitur, sententia primum offensioni 42
est *προστάτης* vocabulum, quod de rei publicae moderatoribus et praefectis tum tantum dici solet, cum genitivus *τῆς πόλεως* vel simile quiddam aut additum est aut ex cohaerentia orationis

247) Thuc. II, 66. 248) Thuc. II, 9. 249) Thuc. II, 84 sqq. 250) Thuc. VIII, 4. 251) ibid. VIII, 14. 252) ibid. VIII, 17.

repeti facile potest [253]), id quod non cadit in hunc locum; deinde offendor *πονηρὸν* verbo, quod de hominibus (nam rerum *πονηρῶν* concedo aliam esse rationem), sed de hominibus cum dicitur, eos plerumque significat [254]) qui malitia sunt animi, improbitate, pravitate, ita ut oppositum sit *τῷ ἐσθλῷ*, *τῷ χρηστῷ*, *τῷ καλῷ κἀγαθῷ*; rariore usu aerumnosos significat; atqui reipublicae qui ita praeest, ut praesentia curet, futura non curet, inutilis dicatur, non idoneus, hebetior appelletur, improbus dici non potest; tum facit ut haeream etiam in oppositione, quae inter *τὰ ἥδιστα* et *τὰ βέλτιστα* hic instituitur, quam abhorrere ab hoc loco senserunt interpretes, tum Reiskius qui vertit „plebique consiliorum auctor fiat iucundorum magis quam salutarium", tum Hepnerus, qui reddidit: „der dem Volke das Angenehmste durch seinen Rath anempfiehlt, ohne das, was das Vortheilhafteste ist, zu beachten"; *τὰ βέλτιστα* enim non sunt salutaria, sed decora, honesta; desideres igitur *τὰ σύμφορα*. Postremum omnis displicet sententia; etenim qui rempublicam ita moderatur, ut curet praesentia, futura non curet, ne pravus quidem aut minus idoneus praeses recte dicatur; quidni enim cuique tempori recte relinquatur cura sui? non offenderer, si *τὸ παραχρῆμα* vel *τὸ παραυτίκα* opponeretur *τῷ μέλλοντι*; ita enim significaretur praeses, qui ne suum quidem tempus curae sibi habet, sed, quod dicitur, in diem vivit; ferrem, si ita diceretur curare praesentia, ut perderet, ut praetervideret futura, *ὅςτις τῶν παρόντων ἐπιμελεῖται οὕτως, ὥςτε*

---

253) **Aristoph.** Eccl. 176. *ὁρῶ γὰρ αὐτὴν* (sc. *τὴν πόλιν*) *προστάταισι χρωμένην ἀεὶ πονηροῖς.* Plut. 921. *πονηρόν γ' ἄρα προστάτην ἔχει* (sc. *ἡ πόλις*). Pac. 695. (*ὁ δῆμος*) *αὑτῷ πονηρὸν προστάτην ἐπεγράψατο.* Apud **Eurip.** Suppl. 255. *γλώσσαις πονηρῶν φηλούμενος* intellegendi sunt *προστάται τῶν οὐκ ἐχόντων καὶ σπανιζόντων βίου.* Itaque quod apud **Dinarch.** c. Dem. 54. extat, *μία αὕτη σωτηρία καὶ πόλεως καὶ ἔθνους ἐστὶ τὸ προστατῶν ἀνδρῶν καὶ συμβούλων σπουδαίων τυχεῖν*, propositae regulae convenit; quod apud **Xenoph.** H. Gr. II, 3, 51. legitur, *νομίζω προστάτου ἔργον εἶναι οἷου δεῖ ὃς ἂν ὁρῶν φίλους ἐξαπατωμένους μὴ ἐπιτρέπῃ*, non repugnat, modo intellegas hic *τὸν τῶν φίλων προστάτην.*

254) Grammatici explicant *πονηρὸν τὸν κακοήθη* ab eoque distinguunt *πόνηρον τὸν ἐπίπονον*, cf. **Ammon.** p. 116. Valck.

ἀπολλύναι τὰ μέλλοντα vel *ὅςτις τ. π. ἐπιμελεῖται, περιορᾷ δὲ τὰ μέλλοντα*; qnae nunc leguntur, non arbitror ferenda.

Post memoriam vectigalium sociis ab Alcibiade denuo de- 43
scriptorum et auctorum orator §. 13. *Θαυμάζω δὲ*, pergit, *τῶν πεπεισμένων Ἀλκιβιάδην δημοκρατίας ἐπιθυμεῖν, τοιαύτης πολιτείας, ἣ μάλιστα κοινότητα δοκεῖ εὑρῆσθαι, οἳ οὐδ' ἀπὸ τῶν ἰδίων αὐτὸν θεῶνται ὁρῶντες τὴν πλεονεξίαν καὶ τὴν ὑπερηφανίαν.* In ea sententiae conformatione quod offensioni aliis fuit, mihi non est; qnod mihi est offensioni, non fuit aliis. Etenim *ἣ μάλιστα κοινότητα δοκεῖ εὑρῆσθαι* plerisque displicuit adeo, nt coniecturis tentandum putarent, veluti Reiskio, qui *ἣ μ. διὰ κοινότητα*, Sluitero, qui vel *ἣν* — ita enim libri post Stephanum typis expressi — *μ. διὰ κ. δοκεῖτε ἡρῆσθαι*, vel cum Valckenario *ἣν μ. κ. δοκεῖ αἱρεῖσθαι*, Bakio, qui [255]) *ἣ μ. κοινότητι δοκεῖ συστῆναι* iusto audacius rescribi iussit; atque in Reiskii quidem sententiam ita novissimi quoque discesserunt editores, ut *διὰ* etsi uncinis circumdatum reciperent in verborum ordinem; ego autem librorum tueor scripturam, quod quae ei inest sententia, cohaerentiae orationis etiam aptior videtur, quam quod coniectura consecuti sunt eruditi interpretes; illam enim modo sic explices, ut *εὑρῆσθαι* verbum significatu „sibi parandi, impetrandi" accipias [256]), sententiam intelleges inesse hanc: „quod quidem populare imperium humanitatem potissimum invenisse sibique impetrasse videtur" id est: „populari potissimum imperio factum videtur, ut humanitas et morum civilitas reperiretur"; atqui populari imperio rectius negatur favere, qui ab ea re abhorret, quae eius imperii propria ab eoque inventa est, quam qui ab ea quam propter ipse inventus est populi dominatus; tum humanitas animusque popularis rectius ex populi imperio, quam id imperium ex populari animo ortum dicitur. — Quae vero sequuntur, *οἳ οὐδ' ἀπὸ — ὑπερηφανίαν*, mihi quidem sensu carere videntur, neque satisfacit, quod de coniectura, ni fallor, eaque audaciore rescripsit Stephanus, *οἷαν οὐδ'*

255) Schol. Hypomn. Vol. I. p. 227. 256) Lys. c. Alcib. I. §. 20. *δεηθέντες οὐκ ἐδύναντο εὑρέσθαι ποιεῖν τὰ ὑπὸ τῆς πόλεως προςταττόμενα.*

ἐπὶ τῶν ἰδίων αὐτὸν ἔχειν θεῶνται, etsi cum eo Reiskius
44 facit, qui graeca illa sic latine vertit: „quam aequalitatem ne privatis quidem in rebus ab Alcibiade observari ipsi tamen cernunt, videntes“; etenim in tali sententia tum *παρέχοντα* potius quam *ἔχειν* dicendum erat, tum vix ratio excogitetur idonea, qua cum *θεῶνται* illo coniungatur *ὁρῶντες κτλ.*, quae etiam minus apparet, ubi librorum sequeris scripturam. Ei malo fortasse medeare, si pro *ΗΟΡΩΝΤΕΣ ΤΗΝ* rescripseris: *ΘΗΡΩΝΤΑ ΠΛΗΝ ΤΗΝ*; „qui ne a privatis quidem rebus eum aliud vident venantem sectantemque quam cupiditatem et superbiam“. Erat cum displiceret etiam *δημοκρατίας ἐπιθυμεῖν*, quod nemo „concupiscere“ posse videbatur, quae iam haberet, neque popularis imperii desiderio teneri, qui eo sub imperio viveret; Alcibiadem igitur recte putavi ab Isocrate *π. ζ.* §. 41. dici *τῆς αὐτῆς πολιτείας ὑμῖν ἐπιθυμεῖν*, quod hic locus ad triginta virorum dominatum pertineret, non recte ab hoc dici oratore, quod anno Ol. 91, 1., quo haec oratio habita esse fingitur, Athenae illo regerentur imperio. Verum cum *ἐπιθυμεῖν* dicatur, quicumque alicuius vel rei vel personae etiam praesentis vehementiore studio amoreque teneatur [257]) eique valde faveat, non deest huic loco iusta excusatio.

Privatarum vero rerum, in quibus cupide se superbeque gessisset Alcibiades, orator primum commemorat uxoriam rem, eamque iis verbis commemorat, ut videatur de industria celasse, Hippareten crediderit ne ab Hipponico patre, an ab Callia fratre Alcibiadi esse in matrimonium collocatam, qua de re duplicem

---

257) Ut ex Stoicorum opinione *ἔρως* species quaedam *ἐπιθυμίας* est (cf. Diog. Laert. VII, 113.), ita optimo cuique scriptori *ἐπιθυμεῖν κόρης, παιδὸς, μειρακίου* significatu *ἐρᾶν* verbi dicitur, veluti Lys. adv. Simon. 3. 4. Idem vero c. Alcib. I. §. 22. *λίαν προθύμως τοῖς ἀδικοῦσι βοηθοῦντες πολλοὺς τῶν αὐτῶν ἔργων ἐπιθυμεῖν ποιήσουσιν.* §. 45. *τοιούτων ἔργων ἐπιθυμοῦσι* et c. Ergocl. §. 13. *ὅσοι μὲν ἐλευθερίας καὶ τοῦ δικαίου ἐπιθυμοῦντες* scripsit, unde patet etiam honestarum rerum studium *ἐπιθυμίαν*, illis studere *ἐπιθυμεῖν*, studiosum esse *ἐπιθυμητὴν εἶναι* dici, ut Xenophonti familiares Socratis eius *ἐπιθυμηταί* dicuntur, et ab Suid. s. v. *ἐπιθυμηταί* explicatur *πρόθυμοι.* Atque illud non sine ratione dici et inesse in unoquoque vehementiore amore studioque quoddam quasi absentis desiderium neminem fugiet.

apud scriptores percrebruisse famam Plutarchus [258]) docet; atqui illud ei certe constare debebat, qui ineundo matrimonio erat aequalis; orator enim ita pergit: ὃς τὴν Καλλίου γήμας ἀδελφὴν ἐπὶ δέκα ταλάντοις τελευτήσαντος Ἱππονίκου στρατηγοῦντος ἐπὶ Δηλίῳ ἕτερα τοσαῦτα προςεπράξατο, λέγων ὡς ὡμολόγησεν ἐκεῖνος, ὁπότε παῖς αὐτῷ ἐκ τῆς θυγατρὸς γένοιτο, προςθήσειν ταῦτα (an τοσαῦτα scribendum?). Intellegitur hinc saue Hippareteu ab patre desponsam promissamque esse; si ab eodem etiam collocatam credidit orator, ueque illud satius putavit in medio relinquere, cur eam maluit Calliae sororem quam Hipponici filiam dicere? quidni scripsit potius: ὃς τὴν Ἱππονίκου γήμας θυγατέρα ἐπὶ δέκα ταλάντοις, τελευτήσαντος τούτου ἐπὶ Δηλίῳ Καλλίαν ἕτερα τοσαῦτα προςεπράξατο? Id tamen levius est prae errore eo, qui exagitatus ab aliis, nunc mihi quoque notandus est; Hipponicum enim ad Delium dicit ducem occubuisse, quo in proelio non tantum Diodorus [259]) et Plutarchus [260]), sed etiam ipse Thucydides [261]) Hippocratem unum Atheniensium ducem fuisse testatum reliquit; quo fit, ut ne illud quidem liceat dici, illa in pugna primas quidem Hippocratem tenuisse, Hipponicum autem collegam ei additum fuisse; hic igitur, si ad Delium occubuit, miles occubuerit necesse est, uon dux; fuit hinc, cum de coniectura στρατεύοντος pro στρατηγοῦντος rescribendum putarem [262]), eamque postea deuuo contra eruditam Kruegeri [263]) dubitationem vindicavi [264]); nunc vero ne illud quidem ementito oratori tribuam, ut eo in proelio, quod Ol. 89, 1. pugnatum est, occubuisse Hipponicum affirmem, quem 45
sane anuo Ol. 89, 3. inter vivos non fuisse Eupolidis Colaces probant, quae fabula eo anno docta est [265]); fortasse enim, quae Kruegeri sententia est, Hippocratis cum Hipponici nomine proeliumque ad Delium, cui ille, cum pugna ad Tanagram, cui hic praetor interfuit, confusa ab oratore sunt. Etsi vero in rerum fidem et memoriam etiam ab melioris notae oratoribus multa et gravia peccata admissa sunt, anno tamen Ol. 91, 1. ne supinum

258) Plut. Alcib. 8. 259) Diod. XII, 69. 260) Plut. Nic. 6. 261) Thuc. IV, 89 sqq. 262) de ann. natal. Alcibiad. pag. 5. 263) Prolegom. in Xenoph. Symp. p. XII. exempl. Herbst. 264) in Midian. Demosth. T. I. pag. 185. 265) Athen. V, 218, b.

quidem oratorem latuerit, quis sex abhinc annis in nobilissimo ad Delium proelio dux occubuerit; quem igitur latuit, eum efficitur ei proelio non posse esse aequalem.

Pergit orator §. 14. demonstratque Alcibiadem, postquam viginti talentorum dotem exegisset, quantum dotis nomine nulli alii Graecorum contigisset, ita tamen erga uxorem suam insolentem se praebuisse, ut scorta libera et servilia in eandem domum reciperet, quam ipsa incoleret: *λαβὼν δὲ τοσαύτην προῖκα, ὅσην οὐδεὶς τῶν Ἑλλήνων, οὕτως ὑβριστὴς ἦν, ἐπεισάγων εἰς τὴν αὐτὴν οἰκίαν ἑταίρας καὶ δούλας καὶ ἐλευθέρας, ὥςτε ἠνάγκασε τὴν γυναῖκα σωφρονεστάτην οὖσαν ἀπολιπεῖν, ἐλθοῦσαν πρὸς τὸν Ἄρχοντα κατὰ τὸν νόμον.* Hunc igitur si sequimur, Hipparete putanda est, postquam mariti domum reliquit, nullo neque sibi neque marito ad deliberandum spatio relicto recta ad praetorem divortii faciendi caussa profectam esse; eam Plutarchus et prudentius et magis congruenter Atticis moribus, quod maritum suum graviter ferret stupri consuetudinem cum scortis urbanis peregrinisque habere, relicta Alcibiadis domo in aedes fraternas se contulisse scribit, quod cum ille adeo neglegeret, ut lascivire pergeret, ad forum eam et ad praetoris tribunal venisse, divortii libellum tradituram. Dein displicet *ἀπολιπεῖν* sic nude, non addito *αὐτὸν* positum [266]), cuius loco Plutarcheum *τὸ τῆς ἀπολείψεως γράμμα θέσθαι* multo certe dilu-

266) Divortii faciendi quae fuerit apud Athenienses ratio, etsi ex his Plutarchi potissimum et ementiti oratoris locis petendum est (cf. quae disserui in libro de lite Attica p. 413 sq.), non dubito tamen pronuntiare, quibus in rebus Plutarchi narratio ob oratore discrepet, probabiliora Plutarchum videri habere, cuius iudicii ratio neminem fugiet, qui Atticorum morum non plane rudis est. Quod vero de *ἀπολιπεῖν* verbo statui, id confirmabit Isaeus de Pyrrhi heredit. §. 8. *πότερον ἡ ἐγγυητὴ γυνὴ ἀπέλιπε τὸν ἄνδρα ζῶντα*, et §. 78. *πρὸς ὁποῖον Ἄρχοντα ἡ ἐγγυητὴ γυνὴ ἀπέλιπε τὸν ἄνδρα.* Neque vero Demosthenica c. Onet. 865. 6. *τὴν μὲν γυναῖκ' οὐκ ἀπολελοιπυῖαν.* 868 ext. *τὴν γυναῖκ' ἀπολιπεῖν.* 870, 24. *τὴν γυναῖκα λόγῳ μὲν ἀπολελοιπυῖαν.* 871, 2. *γεγράφθαι παρὰ τῷ Ἄρχοντι ταύτην τὴν γυναῖκ' ἀπολελοιπυῖαν*, 871, 26. contra me faciunt, quod his locis illud unum agitur, ut mulierem pateat divortium non fecisse; cum Aphobo eam non fecisse id neque agitur neque poterat tum auditorum quemquam fugere; eius autem loci, quem nunc tractamus, alia plane est ratio.

cidius, omnium vero optimum esset *ἀπόλειψιν ἀπογράψασθαι*,
quamquam sane non desunt exempla, quibus illum solius *ἀπο-
λιπεῖν* verbi usum ab reprehensione vindices. Denique *κατὰ τὸν
νόμον* habet sane etiam Plutarchus, sed, ni vehementer fallor,
Plutarchus recte habet, hic orator non recte; illi enim, cum
quattuor seculis, postquam gesta res erat, iisque scriberet, qui
maximam partem non utebantur Atticis legibus, docendi erant
qui legerent Hippareten ex maiorum instituto et convenienter
legibus fecisse quod ipsa adisset praetorem; ementitus autem
orator apud Athenienses loqui se simulat, illius rei aequales,
quibus etiam non monitis constabat, quae fecisset Hipparete,
iuberi divortii lege et ratione. Accedit quod apud oratorem
omissum est, in quo uno quidam quasi cardo rei versatur, cui
uni *κατὰ τὸν νόμον* explicandi caussa addi licuit, illud inquam,
quo ad praetorem Hippareten venisse ipsam neque sequestribus
ad eum adeundum esse usam significaretur, id est desideratur
αὐτὴν ante *ἐλθοῦσαν*. Ea igitur in opportunitate potentiam suam
maxime declarasse Alcibiadem contendit orator: *οὗ δὴ μάλιστα
τὴν αὑτοῦ δύναμιν ἐπεδείξατο· παρακαλέσας γὰρ τοὺς ἑταίρους,* 46
*ἁρπάσας ἐκ τῆς ἀγορᾶς τὴν γυναῖκα ᾤχετο βίᾳ, καὶ πᾶσιν
ἐδήλωσε καὶ τῶν ἀρχόντων καὶ τῶν νόμων καὶ τῶν ἄλλων πολι-
τῶν καταφρονῶν.* Non hic reprehendam, neque quod tot verbis
interpositis diiunctum est *βίᾳ* ab *ἁρπάσας* (id enim hyperbati
genus frequentatur etiam Atticis oratoribus), neque quod plurali
numero *τῶν ἀρχόντων* utitur orator, quamquam ea quidem in re
unius tantum praetoris auctoritatem spernere poterat Alcibiades,
cum adsessores, si vel maxime ambo adfuerunt tum praetori,
non habeantur *ἀρχόντων* in numero (rei enim amplificandae caus-
sa cum optimi quique scriptores plurali utantur numero, ubi
singularis ad veritatem magis accommodatus, id quoque non ma-
gis patet reprehensioni); ne illud quidem urgebo, quod inter-
positis *καὶ τῶν νόμων* verbis minus commode disiunctum est *καὶ
τῶν ἄλλων πολιτῶν* ab *καὶ τῶν ἀρχόντων*; id vero premere
silentio non possum, quod ab Plutarcho iterum ita recedit ora-
tor, ut probabiliora Plutarchus videatur esse secutus. Hic enim
ab Alcidiade solo correptam scribit Hippareten in domumque re-
portatam suam, orator autem ei corripiendae amicos quoque suos
adhibuisse dicit Alcibiadem, neque vero eorum unum vel alte-

rum sed plerosqne omnes, quibus tum familiariter uteretur; id enim significare videtur articulo addito *τοὺς ἑταίρους;* quid vero erat omnino advocatis amicis opus? Num Alcibiades suis viribns adeo diffisus est, ut ad teneram mulierem eripiendam non sibi solns sufficere videretur, si ea vel maxime aliquot necessariis propinquisque veniebat stipata? Nam sane mulieres divortium facturas non sine propinquorum suorum comitatu in forum et ad praetoris tribunal venisse et per se probabile est et Demosthenes [267]) docere videtur. An propterea eos advocavit, nt haberet, quibus snam protervitatem lasciviamque ostentaret?

Commemorat deinde orator §. 15. Calliae vitam insidiis clam petivisse Alcibiadem, ut bonis omnibus Hipponici potiretur; eius criminis ab Callia eum esse in concione pnblice insimulatum; hunc enim veritum ne opes sibi snae exitio essent futurae, populo sua legasse omnia, si sine prole de vita decessisset: *οὐ τοίνυν ταῦτα μόνον ἐξήρκεσεν, ἀλλὰ καὶ λαθραῖον θάνατον ἐπεβούλευσε Καλλίᾳ, ἵνα τὸν οἶκον τὸν Ἱππονίκου κατάσχοι, ὡς ἐναντίον πάντων ὑμῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ κατηγόρει· καὶ τὰ χρήματα τῷ δήμῳ ἔδωκεν, εἴ πως τελευτήσειεν ἄπαις, φοβούμενος μὴ διὰ τὴν οὐσίαν ἀπόλοιτο.* Eiusdem rei memoria extat etiam apud Plutarchum, neqne plane praetermissa est ab scholiasta [268]) quodam; Plutarchi autem narratio dnobus nominibus ab oratoris expositione discrepat; ille enim et Calliam, non qnod esset petitus insidiis, sed qnod metueret insidias, populo in concione, si orbns mortuns esset, facultatum suarum obtulisse hereditatem narrat idemqne huins rei memoriam antea ponit, quam de divortio Hippareten cum Alcibiade egisse scribat; atqui Calliam, si umquam metuit, ne sibi propter bona sua insidiaretur Alcibiades, eo tempore credibilius est metuisse, qno ab se ille dotis accessionem nuper extorsisset, quam quo inter sororem suam eiusque maritum eo perventum esset simultatis, ut ea relictis mariti aedibus in fraternam domum reverteretnr. Meticulosum autem omnino et simul ignarum Atticarum legum Calliam fuisse oportet, si re quidem vera eo est terriculo motus. Ecqna enim Alcibiadi spes erat

267) c. Onetor. 868, 17. *τὴν ἀπόλειψιν οὗτοι πρὸς τὸν Ἄρχοντα ἀπεγράψαντο.* 268) Schol. Luciani Iov. Confutat. 16. Tom. 6. pag. 217. Bip. *τὸν δὲ Καλλίαν ἐπειρᾶτο διὰ τὰ χρήματα ἀνελεῖν.*

sublato Callia in possessionem omnium facultatum Hipponici ve-
niendi? Etenim etsi Calliae frater Hermogenes, studiosissimus
ille amantissimusque Socratis, nothus tantum sive spurius Hip-
ponici filius fuisse videtur (qui si fuisset legitimus, non haberet
explicatum, quod illum et Plato [269]) negat in possessionem pa-
ternorum bonorum venisse eundemque in tantis fratris facultati- 47
bus egenum fuisse Xenophon [270]) docet; nam exheredatio, quam
Kruegerus [271]), et senioratus quasi quidam, quem ego rei expli-
candae caussa quondam commentus sum, Atticis legibus re-
pugnant); etsi igitur sane futurum erat ut Calliae orbi, si esset
intestatus mortuus, hereditas ad sororem huiusque filios, usus
fructus autem hereditatis ad sororis maritum perveniret [272]), at-
tamen quidni Callias, cum se mortuo soror nullo modo *ἐπίκλη-
ρος* esset futura (neque enim tum Hipponici sed Calliae ageretur
hereditas), ut eo se metu liberaret, testamentum fecit eiusque
tabulis praeterita Hipparete heredem quem vellet scripsit? Sic
neque minus erat ab insidiis tutus futurus, et simul tum ab eo,
quem reliquisset heredem, gratiam initurus, tum illud evitatu-
rus, quod Graecis omnibus summae erat religioni, ne genus
sive *οἶκος* exstingueretur. Res si facta est, eventu postea ca-
ruit, quod Callias tum ex Glauconis filia Hipponicum et ex
Chrysiade filium olim eiuratum suscepit, tum immani luxurie,
insano unguentorum usu, bibacitate, scortorum, delicatulorum
puerorum, scurrarum, parasitorum, sophistarum consuetudine
tam strenue paterna bona dilapidavit, ut *μητραγύρτης* ab Iphi-
crate ludibrii caussa appellaretur [273]). Sed ea res num facta sit est
quod dubitare iubeat; neque enim senilis iste vel anilis potius

269) **Plato** in Cratyl. §. 9. *οὐκ ἐγκρατῆ τῶν πατρῴων.* 270) Memor. II, 10. 171) l. c. pag. 14. 272) Etsi lex, quae extat apud **Demosth.** adv. Macart. p. 1067., dubitari potest sitne in hunc modum rescribenda: *Ὅστις ἂν μὴ διαθέμενος ἀποθάνῃ, ἐὰν μὲν παῖδας καταλίπῃ θηλείας, σὺν ταύτῃσιν, ἐὰν δὲ μή, τούςδε κυρίους εἶναι τῶν χρημάτων ἐὰν ἀδελφοὶ* (sic cum Schaefero pro *ἐὰν δ' ἀδελφοὶ*) *ὦσιν ὁμοπάτορες, καὶ ἐὰν παῖδες ἐξ ἀδελφῶν γνήσιοι, τὴν τοῦ πατρὸς μοῖραν λαγχάνειν. ἐὰν δὲ μὴ ἀδελφοὶ ὦσιν, ἢ ἀδελφῶν παῖδες, [ἀδελφὰς καὶ παῖδας] ἐξ αὐτῶν κατὰ ταὐτὰ λαγχάνειν*, dubitari tamen nequit quin id successionis ius sororibus earumque filiis Athenis fuerit legitimum; cf., ut hoc utar, **de Boor** über das Attische Intestat-Erbrecht. 273) cf. **Meineke** Quaest. Sc. I, 52 sqq.

metus in adolescentulnm cadit, qni, cnm volnptatibns iam vivente patre indnlsisset, hoc mortuo culpa meruit sna, ut inter ἀσώτους nnmeraretur. Immo est, ni fallor, ea qnoque historia inter fabnlas referenda, quibus rerum memoria inquinari coepta est Ptolemaeorum seculo labemque accepit ex male sedula Peripateticorum imprimis, dein vero etiam Academicorum πολυιστορίᾳ et πολυμαθίᾳ ac βιογραφίᾳ, qno de genere post Luzacium non attinet copiosins commentari. Neque verior videtur alia qnaedam narratio, qnae ad huins Calliae patrem Hipponicum pertinet et ab Heraclide Pontico [274]) in libro de voluptate litteris mandata est; petivisse ab Atheniensibus Hipponicum, locum sibi in arce concederent, in qno opibus suis thesaurum exstrueret, quas privatis in aedibns non satis tuto asservari diceret, idqne etiam impetrasse. Ego vero largior Hipponicum fecisse, quod in Graecis civitatibus non minus qnam Romae factum ab non pancis constat, ot in cella vel favissa alicuius aediculae sacrae, quae esset in arce, opes snas recondendi potestatem rogasse impetravisseque; sed neque ista divitiarum publica iactantia, neque impia et incivilis arrogantia in sacrata deorum religionibns arce locnm sibi privato postulandi, neqne stolida vanitas aut malum pnblica professione augendi ant inntile et inefficax remedium ei adhibendi in cordatum illum virum cadit, qualem novimns Hipponicum fuisse. Ceterum subiecti, ubicnnqne non frandi est perspicnitati, in eadem sententia variati tam frequens est oratoribns qnoqne nsus, ut mirer fuisse qui eo hic sic offenderetur, ut ὅς pro ὡς rescriberet, quo etiam minns consulitur sententiae.

Hanc partem orationis clausit orator ratiocinatione ea [275]) in qna nihil admodum est qnod in reprehensionem incnrrat; „qui
48 vero nxorem habeat contumeliose, affinem per insidias tollere conetur, eum credibile esse in reliquos cives nihil non esse commissurum; omnibus enim mortalibns necessarios propinquosque solere cariores esse quam alienos homines“. Qnae autem se-

274) Athen. XII, 536, f. 275) καίτοι ὅςτις ὑβρίζει γυναῖκα τὴν ἑαυτοῦ καὶ τῷ κηδεστῇ θάνατον ἐπιβουλεύει, τί χρὴ προςδοκᾶν τοῦτον περὶ τοὺς ἐντυχόντας τῶν πολιτῶν διαπράττεσθαι; πάντες γὰρ ἄνθρωποι τοὺς οἰκείους τῶν ἀλλοτρίων ποιοῦνται περὶ πλείονος.

quuntur, *ἀλλὰ μὴν οὐδ' ἔρημος οὐδ' εὐαδίκητός ἐστιν, ἐπεὶ διὰ τὸν πλοῦτον ἔχει πολλοὺς τοὺς βοηθήσοντας. Ὁ δὲ παντων δεινότατόν ἐστι, τοιοῦτος ὢν ὡς εὔνους τῷ δήμῳ τοὺς λόγους ποιεῖται αὐτὸς ἄλλους ὀλιγαρχικοὺς καὶ μισοδήμους ἀποκαλεῖ· καὶ ὃν δεῖ τεθνάναι διὰ τὰ ἐπιτηδεύματα, κατήγορος τῶν διαβεβλημένων ὑφ' ἡμῶν αἱρεῖται, καί φησι φύλαξ εἶναι τῆς πολιτείας, οὐδενὶ τῶν ἄλλων Ἀθηναίων οὔτ' ἴσον οὔτ' ὀλίγῳ πλέον ἀξιῶν ἔχειν· ἀλλ' οὕτω σφόδρα καταπεφρόνηκεν, ὥςτε διατετέλεκεν ἀθρόους μὲν ὑμᾶς κολακεύων, ἕνα δ' ἕκαστον προπηλακίζων*, eorum ordinem laudare nequeo; iam illa *ἀλλὰ μὴν οὐδ' — βοηθήσοντας* loco leguntur alienissimo; quid enim attinet, ubi Alcibiadis cupiditas et superbia demonstrandae exemplis sunt, divitias eius commemorare, per quas factum, ut non desertus sit ne iniuriis peti possit, sed habeat amicorum affluentem copiam? Divitias enim si quis propterea commemoratas velit, quod ex dote provenissent, debebat illud longe aliter significari, in hunc fere modum: „atqui uxori divitias debet, per quas solas factum est, ut non sit solitudine oppressus neque obnoxius iniuriis, sed habeat multos, qui sibi opem ferant"; uti vero nunc comparatus est locus, nullo modo patet, quorsum faciat amicorum ab iniuriis Alcibiadem vindicantium mentio. Sententiarum cohaerentiae melius esset consultum, si partim isto colo *ἀλλὰ μὴν οὐδ' ἔρημος — βοηθήσοντας* plane sublato, *ὃ δὲ πάντων δεινότατον* locum teneret proximum ab *περὶ πλείονος*; partim *ὃ δὲ πάντων δεινότατον — προπηλακίζων* non hoc loco, sed post memoriam demum iniuriarum Agatharcho et Taureae ab Alcibiade illatarum legerentur. Atque haec de ordine enunciatorum. Ex ipsis autem enunciatis illud *Ὁ δὲ πάντων δεινότατόν ἐστι, τοιοῦτος ὢν ὡς εὔνους τῷ δήμῳ τοὺς λόγους ποιεῖται αὐτὸς ὀλιγαρχικοὺς καὶ μισοδήμους ἀποκαλεῖ* de vitio plerisque omnibus suspectum erat, neque vero aut Reiskii medicina *καὶ αὐτὸς*, aut Baiteri *αὐτὸς δ'* pro *αὐτὸς* aut aliorum *ἀποκαλῶν* pro *ἀποκαλεῖ* coniicientium tollendo vitio idonea est; oratio enim non propterea tantum vitiosa est quod ligamento caret, sed etiam quod *αὐτὸς*, uti nunc comparata verba sunt, non quo debebat relatum est; namque sententia requiritur fere haec „quod vero indignissimum, orationes suas (τ ο ὺ ς λ ό γ ο υ ς) ita habet, ut se unum studiosissimum populi esse iactet, reliquos autem pau-

corum tyrannidi deditos et popularis imperii hostes appellet convicii caussa"; (*ἀποκαλεῖν* enim illud ipsum significat „convicii opprobriique caussa aliquem appellare [276]). Propius ad veritatem accedit tum Dobrei *τοὺς δ'*, tum Sauppii *αὐτὸς, τοὺς δ'*; nam utraque coniectura id certe consequimur, nt iam desinat referri *αὐτὸς* quo non licet, neutra autem plane satisfacit; neque enim aut plane eo pronomine careri potest, quae Dobrei, aut illud cum *λόγους ποιεῖται* coniungi licet, quae Sauppii ratio est; immo referendum est ad *ὡς εὔνους τῷ δήμῳ*. Quid multa? Locus videtur transpositione sanandus fere hac: *Ὁ δὲ πάντων δεινότατον, ἔτι, τοιοῦτος ὢν, τοὺς λόγους ποιεῖται, ὡς αὐτὸς* (id est „solus") *εὔνους* (fortasse: *εὐνούστατος*) *τῷ δήμῳ ὤν, τοὺς δ' ἄλλους ὀλιγαρχικοὺς — ἀποκαλεῖ.*

Καὶ ὃν δεῖ τεθνάναι διὰ τὰ ἐπιτηδεύματα, κατήγορος τῶν διαβεβλημένων ὑφ' ἡμῶν αἱρεῖται. „Qui propter vitae ab se capta instituta capitale meruit supplicium, is eorum ab nobis eligitur accusator, qui in suspicionem vocati sunt". Significatur hic quaedam *συνηγόρων* species; eorum duo fere genera
49 possunt distingui, alterum privatorum, qui vel reum vel accusatorem aut actorem dicendo, id est *συνηγορίαις*, adiuvabant, alterum publicorum, qui duplicem speciem continebant; eorum enim altera denos illos comprehendebat, qui quotannis sorte euthynis addebantur, ut in logistarum iudicio accusarent eos, qui, postquam abissent magistratu, in muneris rationibus reddendis visi essent adeo contra leges deliquisse, ut non mulctae dictione, quae intra logistarum et euthynorum adsessorumque potestatem esset, expiari posset delictum, sed in iudicium deduci oporteret heliasticum; de illis non cogitandum, ubi „electi a vobis", id est „a populo", significantur; spectat igitur locus ad alteram publicorum *συνηγόρων* speciem, quae „suffragiis populi electos" complectebatur, qui populi caussam agerent; eorum alii eam caussam in externis consiliis, veluti in Amphictyo-

---

276) Demosth. c. Mid. 582, 11. *οὓς νῦν ὑβρίζει καὶ πτωχοὺς ἀποκαλεῖ*, f. l. 417, extr. *λογογράφους καὶ σοφιστὰς ἀποκαλῶν τοὺς ἄλλους, καὶ ὑβρίζειν πειρώμενος.* Diog. L. X, 8. *λοιδορεῖσθαι καὶ ἀποκαλεῖν διδάσκαλον.* Cf. C. Fr. Hermann in Zimmerm. Zeitschrift für Alterthumswissenschaft 1834. p. 112.

num conventu orare, alii eandem in Atticis iudiciis tueri debebant; horum ipsorum item duae species discerni possunt, altera eorum, qui populi nomine legem, quam quis abrogandam suasisset, in nomothetarum concione defenderent; ne horum quidem numero annumerandus fuerit Alcibiades; immo hic ad alteram publicorum *συνηγόρων* Athenis caussam populi defendentium speciem pertinuerit, ad quam eos referimus, qui populi suffragiis eligebantur, ut plebis nomine aliquem publico iudicio accusarent. Etsi enim praeter istum oratorem neminem scio, qui Alcibiadem tradiderit accusatorem publici iudicii saepius electum esse, res tamen sna sponte admodum probabilis est, cum Alcibiadem constet multum valuisse dicendo atque oris et orationis ea fuisse suavitate ut nemo ei facile resisteret, eumqne summus orandi arbiter Demosthenes appellet disertissimum [277]. Eligebat autem populus publicorum iudiciorum accusatores, quotiens *εἰςαγγελίαν* vel *μήνυσιν* sive per *ἀποφάσεις* senatus, sive per magistratum aliquem ex officii ratione agentem, sive per privatum civem minus tamen persequendae publicae accusationi idoneum delatam ad se probaret ita, ut eam rem aut ipse comitiatn maximo iudicandam susciperet aut ad heliasticos iudices remitteret; sic Pericles [278] aliquando erat *εἷς τῶν κατηγόρων ὑπὸ τοῦ δήμου προβεβλημένος*, sic Demosthenes [279] *τῶν Ἀθηναίων ἐπί τινα προβαλλομένων αὐτὸν κατηγορίαν — οὐχ ὑπήκουε*, sic in Harpalica caussa cum *ἀπέφηνεν ἡ βουλὴ συνιέναι, κατηγόρους εἵλεσθε* [280], atque ab Dinarcho [281] etiam alio loco commemorantur *κατήγοροι χειροτονήσαντος τοῦ δήμου*. Ea nbi reputaveris tecum, facile diiudicabis et quid significare voluerit orator, quod Alcibiadem dicit accusatorem *τῶν διαβεβλημένων* electum esse, atque hoc ipsum vocabulum respondeatne Atticis institutis an minus.

In extrema hac paragrapho *ἀλλ' οὕτω σφόδρα καταπεφρόνηκεν ὥςτε διατετέλεκεν ἀθρόους μὲν ὑμᾶς κολακεύων, ἕνα*

277) **Demosth.** c. Mid. 561, extr. §. 145. *λέγειν ἐδόκει πάντων, ὥς φασιν, εἶναι δεινότατος.* Cf. **Plut.** Alcib. 1. 10. et quos dedit testes **Baehr.** in **Plut.** p. 62 et 111.

278) **Plutarch.** Pericl. 10. **Schoemann.** de comit. Ath. p. 108. 210.

279) **Plutarch.** Demosth. c. X.

280) **Dinarch.** c. Dem. p. 43.

281) **Dinarch.** l. c. p. 38.

δ' ἕκαστον προπηλακίζων, offensioni mihi est quod orator, quamquam Alcibiades idem vitae institutum etiam eo tempore tenuit quo oratio haberi fingitur, perfectis tamen καταπεφρόνηκεν, διατετέλεκεν uti maluit; eam rem excuset qui velit; mihi orator hic quoque consilii sui temporisque oblitus videtur.

XV.

Pervenit orator ad eorum facinorum memoriam, quae contra Agatharchum pictorem, contra Tauream choragiae aemulum et contra Meliam mulierem commisisset Alcibiades, quorum facinorum ut saepius coniunctim mentionem in iis orationibus factam
50 esse arbitrer, quas sophistae rhetoresque non paucas videntur contra Alcibiadem stili exercendi caussa scripsisse, movet me Plutarchus [282]), apud quem tria illa eodem quo hic ordine commemorantur; nam Demosthenes [283]) Taureae tantum et Agatharcho illatas contumelias tangit easque contrario ordine, rem cum Melia muliere habitam non tangit. Atque de Agatharcho et de iniuria ei facta disputatum nuper in diversas partes est ab duobus egregiis viris Letronnio [284]) et Welckero [285]), postquam ab Bentleio [286]), Sillígio [287]), Voelckelio [288]), ut alios taceam, eo de artifice iam antea expositum erat. Illud quidem mihi quoque videtur in medio relinquendum, Agatharchus pictor diversusne fuerit ab Agatharcho eo, quem cum Vitruvius [289]) auctor sit primum Athenis, Aeschylo docente tragoediam, scenam fecisse et de ea commentarium reliquisse; ex eo monitos Democritum et Anaxagoram de eadem re scripsisse, probabile est mechanicum et mathematicum fuisse. Quamquam mihi quidem, ut ingenue fatear, etiam propter temporum rationem magis placet fuisse diversum; nam ut ab mechanico extrema demum Aeschyli aetate, ut olympiade demum octogesima exeunte scenam factam statuas, non est tamen

282) Plut. Alcib. c. XVI. 283) c. Mid. p. 562. §. 147. 284) Letronne Lettres d'un antiquaire p. 269 sqq. 285) Hall. A. L. Z. 1836. Oct. Nr. 181. p. 214. 286) Phalarid. p. 349. 287) Catal. Artific. p. 5 sqq. 288) Archaeolog. Nachlass. c. not. Muelleri I. p. 104. 289) Vitruv. Praefat. lib. VII.

verisimile eundem sexaginta annis post et superstitem fuisse et artem exercuisse; id vero esset statuendum, si qui mechanicus, eundem illum etiam pictorem diceres fuisse; nam pictor Agatharchus Zeuxidem, quem Plinius [290]) anno quarto olympiadis nonagesimae quintae inclarescere coepisse testatur, et vidit et id ab eo responsum tulit, quod dari nemini potuit nisi qui tunc ipsum artem exerceret; narrat enim Plutarchus [291]) Agatharcho pictori, cum ideo superbiret, quod satis celeriter et facile pingeret, id Zeuxidem reddidisse responsum, „ego vero multo tempore". Verum id, ut dixi, missum faciam; pictorem autem Harpocratio, cuius glossam in brevius contractam alii quoque lexicographi [292]) descripserunt, auctor est Eudemi filium, genere Samium et arte sua nobilem fuisse, quem propter artem antiquiore magis γραφέως quam recentiore ζωγράφου nomine etiam posterioribus scriptoribus usu quodam et consuetudine invalescente appellatum esse inde mihi persuasi, quod eo nomine non tantum ab emeutito Andocide et ab Demosthene in Midiana sed etiam ab Olympiodoro [293]) dicitur, qui Ἀγάθαρχον τὸν γραφέα inter αὐτοδιδάκτους refert, id est inter eos, qui nullo docente magistro artem didicissent suam. Hoc autem loco non videtur praetermittendum, id quod in commentatione sexta magis urgendum erit, ab Harpocratione et v. Ἀγάθαρχος et v. γραφεύς Midianae quidem Demosthenis §. 147. mentionem fieri, Andocidiae autem orationis non fieri, quamquam ex hac quoque utrumque vocabulum et excitare et illustrare poterat.

Agatharcho autem illatam ab Alcibiade iniuriam qui commemorant tres scriptores, ita commemorant, ut ab Alcibiade pictorem retentum in custodia consentiant, discrepent vero et in caussae, cur retentus, et in modi, quo habitus dimissusque sit, enarratione. Demosthenes enim εἶρξεν, inquit, Ἀγάθαρχον τὸν γραφέα (καὶ γὰρ ταῦτα λέγουσι), λαβών γέ τι πλημμελοῦντα, ὥς φασιν, ὅπερ οὐδ' ὀνειδίζειν ἄξιον. Ille igitur custodia vult ab Alcibiade inclusum esse Agatharchum propterea, „quod eum, ut ferunt, peccantem quiddam deprehendisset"; in quo vero

290) Plin. N. H. XXXV, 9, 6. 291) Plut. Pericl. XIII. 292) Suid. h. v. Bekk. Anecd. 324, 1. 293) Olympiodor. Comment. in Platon. Phaedon.

peccato eum deprehenderit, non addit; in concubitu cum scorto
aliquo vel concubina Alcibiadis deprehensum esse pictorem Ulpia-
nus scholiasta significat, atque id ipsum Demosthenem voluisse
51 mihi quoque vehementer placet; sic enim et illud intellegitur,
cur verecundioribus verbis ad rem significandam usus sit De-
mosthenes, et hoc patet, cur idem orator culpam, quam eo
facinore contraxerit Alcibiades, „leviorem“ appellet „*ὅπερ οὐδ' ὀνειδίζειν ἄξιον*“; licebat enim ex Atticis legibus marito adulte-
rum deprehensum, si eum nollet neque occidere neqne apud
iudices adulterii iudicio accusare, vinctum tenere, donec depen-
sis *μοιχαγρίοις* dimitteretur [294]); Alcibiades igitur illud unum
satis arroganter fecerit, quod adulterii vindictam sumpserit ab
eo, qui cum ipsius scorto, fortasse ne libero quidem, rem ha-
buisset; ea vero culpa recte poterat „levior“ dici. Ita igitur
Demosthenes; Plutarchus autem, etsi panca tantum habet haec,
*οἷον ἦν καὶ τὸ Ἀγάθαρχον τὸν ζωγράφον εἶρξαι, εἶτα γρά-
ψαντα τὴν οἰκίαν ἀφεῖναι δωρησάμενον*, satis tamen indicat
non aliam ob caussam retentum pictorem esse, quam ut picturis
exornaret Alcibiadis domum. Eandem caussam, sed copiosius
expositam, personatus refert orator; permotum esse ab Alcibia-
de, nescio quid caussante, ut secum in domum suam veniret;
eo cum venisset, coactum esse nt domum pingeret; nihil ei ne-
que preces profuisse, quibus eam necessitatem deprecaretur,
neque pacta, quae prae se ferret, quibns operam snam se iam
aliis locasse probaret. Atque haec de caussae, cur retentus
Agatharchus sit, discrimine; quod vero ad rationem, qua habi-
tus dimissusque sit, quem Plutarchus, postquam parietes pictu-
ris incrustasset, donis additis dimissum, eundem oratoris simia
quarto demum mense, invito Alcibiade clam aufugisse narrat;
Alcibiadem vero tantum abfuisse, ut eorum quae fecisset poeni-
tentia caperetur, nt clamore eum et minis insequeretur, quod
opns destituisset inchoatum. Plutarchns igitur contra simulatum
oratorem ita pugnat, ut aut neuter aut alteruter tantum verum
dixerit, utriusque narratio simnl vera esse nequeat; utra antem
vera sit, nescimus; inter Demosthenem vero et Andocidium
oratorem quae intercedit discrepantia, ita componi potest, ut ali-

294) Cf. quae de lite Attica disserui p. 282.

quid veri utrique narrationi inesse statuatur; licet enim fingi pictorem ab Alcibiade invitatum huius in domum venisse; ibi oblata opportunitate suum rem cum scorto Alcibiadis habuisse; in re manifesta deprehensum vinculis coercitum atque *μοιχαγρίων* caussa coactum esse ut arte sua domum exornaret Alcibiadis. Quae igitur habet simulatus orator, si non sunt vera, ita sunt ficta ut similia videantur veri, id quod etiam aliquanto maius est. Num vero ullo modo credibile est ab aequali oratore eam rem sic narrari potuisse, ut ne verbo quidem significaretur eam omnium in ore et sermone atque in vulgus pervulgatam esse? Qui narrat, quae auditoribus, si minus plerisque, certe non paucis sunt notissima, eum neque deprecatione uti quod nota narrot, neque ipsis eorumque conscientiae rei testimonium quoddam denuntiare? Nam iste narrat, quasi vero non apud Athenienses aequales, sed apud Persas multis annis posteriores verba faciat. In verbis ipsis, §. 17. *ὃς εἰς τοσοῦτον ἐλήλυθε τόλμης, ὥςτε πείσας Ἀγάθαρχον τὸν γραφέα συνειςελθεῖν οἴκαδε τὴν οἰκίαν ἐπηνάγκασε γράφειν, δεομένου δὲ καὶ προφάσεις*[295] *ἀληθεῖς λέγοντος, ὡς οὐκ ἂν δύναιτο ταῦτα πράττειν ἤδη διὰ τὸ συγγραφὰς ἔχειν παρ' ἑτέρων, προεῖπεν αὐτῷ δήσειν, εἰ μὴ πάνυ ταχέως γράφοι, ὅπερ ἐποίησε*, displicet pronominis ante *δεομένου* omissio (desideratur enim fere *τούτου δεομένου*); *ἤδη*, quod ut male collocatum ita displicuit Reiskio, ut post *διὰ τὸ* collocandum putaret, recte tuetur Letronnius[296]), qui id vocabulum „plein de finesse“ dicit esse, interpretaturque „pour le moment“, quam potestatem verbo, si staret loco suo, inesse debere Reiskius quoque censuit; meo autem indicio *ἤδη* etsi 52
Phavorinus dicit *ἐνίοτε λαμβάνεται ἀντὶ τοῦ νῦν*, numquam plane idem est quod „nunc“, sed ubique significat „iam“, quod cum sit trium[297]) temporum, si de praesenti praedicatur, est

---

295) *προφάσεις ἀληθεῖς* „verae caussae rationesque“. Demosth. de cor. 279, 21. *τὴν μὲν ἀληθῆ πρόφασιν τῶν πραγμάτων.* Sic apud oratores ut apud reliquos scriptores optimos quosque *πρόφασις* solum de vera caussa non minus quam de falsa et simulata dicitur; cf. Demosth. c. Aristocr. 635, 24. 636, 2. 652, 17. Schoemann. in Isaeum p. 181. Sintenis in Plutarch. Pericl. pag. 129.

296) l. c. p. 278.

297) Lex. Rhet. 262, 5.

„iam nunc", id quod huic quoque loco accommodatissimum est, nisi mavis οὐκ ἤδη coniungere idque interpretari [298] „nondum".

„*Προεῖπεν αὐτῷ δήσειν, εἰ μὴ πάνυ ταχέως γράφοι· ὅπερ ἐποίησε*". Fecit igitur Alcibiades, quod erat minatus, minatus autem erat *δήσειν*, nisi satis celeriter pingeret; illud plerique „carcerem" explicant, atque sane *δῆσαι* dicebantur nonnumquam [299], qui aliquem publico carceri mandabant, sed propterea ita dicebantur, quod qui carceri essent mandati, etiam in vinculis et catenis essent; qui aliquem autem carceri ita mandabat ut vincula ei non iniiceret, non poterat recte *δῆσαι* dici; atqui Alcibiades Agatharchum ne publico quidem carcere sed in domo sua clausum tenuit, id est, *εἶρξεν*, quo vocabulo in hac re et Demosthenes et Plutarchus utuntur, non est *ἔδησε*, quo hic simulatus orator utitur, quamquam idem aliquot versibus post (§. 18.) recte de hac re *εἴρξας* et §. 27. *εἰργνύων* dixit atque *μήθ' εἶρξαι μήτε δῆσαι* ita opposuit, ut ea vel ipse distingueret. Accedit quod vinculis iniectis fugitivi servi et reprehensi ad perferendos labores cogebantur [300], pictorem qui vinculis vellet ad pingendum cogere, ei verendum erat ne operam perderet.

„*Καὶ οὐ πρότερον ἀπηλλάγη πρὶν ἀποδρὰς ᾤχετο τετάρτῳ μηνί, τοὺς φύλακας λαθών, ὥςπερ βασιλέως*". Hic primum concinnitati verborum obest *τετάρτῳ μηνί* illo loco positum, cui concinnitati orator si voluisset prospicere, debebat aut sic scribere „quarto demum mense aufugit custodes fallendo", aut sic „neque prius discessit, quam custodes appositos sibi fallens aufugeret, id quod quarto demum mense ipsi contigit"; dein lumini orationis officit adiectum illud *ὥςπερ βασιλέως*, pro quo Bekkerus *ὥςπερ παρὰ βασιλέως* ex duobus libris in verborum ordinem recepit, minus recte ille, quamquam ea quoque in re posteriores eum secuti sunt editores; illud enim cum non possit cum *φύλακας* verbo componi, non rectius cum *ᾤχετο* coniungitur; nam *παρὰ* praepositio ubique discessum ab amico, non vero

298) Hartung I, 238. 299) Cf. Xen. Hell. I, 7. §. 2. Demosth. c. Timocr. p. 745, 12. 746, 6. 300) Xen. Cyr. I, 4, 13. *ἤν τις ἀποδράσῃ τῶν οἰκετῶν σε, καὶ λάβῃς αὐτὸν, τί αὐτῷ χρῇ; Τί δὴ ἄλλο, ἔφη, ἢ δήσας αὐτὸν ἐργάζεσθαι ἀναγκάζω;*

ab hoste et adversario factam fugam indicat, cui significandae
ἀπὸ potius inservit. Est vero *ὥςπερ βασιλέως* cum *ἀπηλλάγη*
construendum, quod cum saepe aut cum solo genitivo [301]) aut
cum *ἀπὸ* vel *ἐκ* praepositione [302]) coniungatur, cum *παρὰ* con-
iungitur rarissime; quorsum vero pertineat illud *ὥςπερ βασιλέως*, 53
videor mihi divinare; non est autem ita dicendum, ut ad intel-
legendum divinatione opus sit; comparatio enim non in custodibus
appositis sed in aufugiendo potissimum et in fallendo custodes ver-
sari atque hoc dici videtur: non aliter ab Alcibiade discessit, quam
si esset ab rege discedendum, aufugiendo et fallendo custodes.

Οὕτω δ' ἀναίσχυντός ἐστιν, ὥςτε προςελθὼν ἐνεκάλει αὐτῷ ὡς ἀδικούμενος, καὶ οὐχ ὧν ἐβιάσατο μετέμελεν αὐτῷ, ἀλλ' ὅτι κατέλιπε τὸ ἔργον ἠπείλει· καὶ οὔτε τῆς δημοκρατίας οὔτε

---

301) *Ἀπαλλάσσεσθαι εὐηθίης* Herod. I, 70. *δουλοσύνης* I, 170. *συμφορῶν* Thuc. I, 122. *αἰσχύνης* III, 63. *ἀλλήλων* I, 51. *πολέμου τε καὶ κακῶν* Aristoph. Acharn. 200. *στρατιᾶς* ibid. 251. *πραγμάτων τε καὶ μαχῶν* ibid. 269. Pac. 393. *πραγμάτων* ibid. 353. *σκωμμάτων* Plut. 316. *τάξεων καὶ κακῶν* Pac. 303. *τοῦ Ἀρχιδήμου* Xen. Mem. II, 9, 6.; atque eodem modo Plato et optimi quique scriptores solutae non minus quam vinctae orationis. Ex oratoribus pauca sufficiant haec: Antiph. p. 653, 3. *τῆς ὑποψίας*, de caed. Herod. 720. *τῆς βασάνου*. Andocid. de reditu §. 10. *τοῦ βίου ἀπηλλάχθαι*. Lys. p. 202. *ἀπαλλακτέον ἐστὶ τοῦ ἀνδρός*. Isocrat. Paneg. §. 189. *τῆς ἀπορίας*. §. 172. *τῆς ἔχθρας*. Demosth. de symmoriis p. 186. extr. *ἀπαλλακτέον ἐστὶ τοῦ ἀνδρός*. Isocrat. Paneg. §. 189. *τῆς ἀπορίας*. §. 172. *τῆς ἔχθρας*. Demosth. de symmoriis p. 186. extr. *ἀπαλλαγῇ τῆς ὑπαρχούσης πενίας*. id. de corona p. 237, 13. *τῆς ἀναλγησίας καὶ τῆς βαρύτητος ἀπαλλαγῆναι τῆς τῶν Θηβαίων*. c. Aristocr. 676, 24. *ἀπηλλάγη τοῦ στρατηγεῖν*. adv. Phorm. 916, 10. *ἀπήλλαξο ἂν τοῦ συμβολαίου*. 302) Aristoph. Plut. 66. *ἀπαλλάχθητον ἀπ' ἐμοῦ*. Aeschin. c. Timarch. §. 58. *ἀπήλλακτο ἀπὸ τοῦ Πιτταλάκου*. Plat. de legib. IX. p. 868. *ἀπαλλάττεσθαι γυναῖκά τε ἀπὸ ἀνδρὸς καὶ τὸν ἄνδρα ἀπὸ γυναικός*. Cum *ἐκ* praepositione coniungitur *ἀπαλλάσσεσθαι* non solum, ubi discessum aliquo ex loco factum (Herodot. V, 63. *ἐκ Λακεδαίμονος ἀπήλλαξε*. I, 61. *ἀπαλλάσσετο ἐκ τῆς χώρης*. Aeschin. c. Timarch. §. 40 *ἀπηλλάγη ἐκ παίδων*. de f. l. §. 167. *ἐκ παίδων ἀπαλλαγείς*. Theophrast. char. 26. *ἐκ τοῦ ὄχλου καὶ τῆς ἀγορᾶς ἀπαλλαγῆναι*), sed etiam ubi „liberari aliqua re“ significat. Andocid. de myster. §. 59. *τὴν πόλιν ἐκ φόβου καὶ κακῶν τῶν μεγίστων ἀπήλλαττον*. *Ἀπαλλάττεσθαι παρά τινος* rarissime dicitur neque aliud significat quam „dimitti ab aliquo“. Aeschin. c. Tim. §. 53. *ἀπηλλάγη παρὰ τοῦ Ἀντικλέους καὶ τοῦ Μισγόλα*. Diodor. *ἀπαλλάττεσθαι παρ' ἀνθρώπων*.

τῆς ἐλευθερίας οὐδὲν ἦν ὄφελος· οὐδὲν γὰρ ἧττον ἐδεδοίκει τῶν ὁμολογουμένων δούλων. Hic tum *ἦν* erat pro *ἐστίν* dicendum, tum et ante *προςελθὼν* deest quiddam, quo, qnando illnd factum sit, indicetur, veluti *μετὰ ταῦτα*, et partim *αὐτῷ* ad *οὐδὲν ἦν ὄφελος* partim *ὡς* desideratur ante *ὧν ἐβιάσατο*; nam *οὐχ ὡς ὧν ἐβιάσατο μετέμελεν αὐτῷ* significat „tantum abfuit, ut eorum eum poenitnisset qnae per vim violentiamque commisisset, nt propterea qnod opns deseruisset, ei minaretur“. Eorum hoc forsitan librariorum errori tribuendum sit, reliqnorum autem culpa in ipsum conferenda est oratorem, neqne alind videtur de *ἐδεδοίκει* verbo statnendum, quod perversum esse facile demonstrari potest; primum enim si ut Agatharcho nihil neque popnlare imperium prodesset, sub qno viveret, neque libertas, qua esset natus, ideo est factum, quod metu ipse non esset minore, quam qui solet iustam servitutem servientinm esse, non erat utique Alcibiades eam ob rem arguendus, sed Agatharchus ipse tam servilem prae se ferens animum; deinde ne id quidem satis patet, quando ille eo fuerit metu, utrumne tum, cum teneretur clausus intra Alcibiadis domum, an postquam elapso inde minas ipsi adhibuit Alcibiades. Eane moverint argumenta Emperium, ut de mutando loco cogitaret, nescio, cum liber eius mihi ad manus non sit *); *ἐδεδήκει* autem, quod coniectasse eum ex novissima Turicensi oratorum Atticorum editione comperi, in qua id valde speciose inventum vel in contextum, qui dicitur, verborum receptum est, vereor nt verum sit; plusquamperfectum enim *ἐδεδήκει* abhorret quodammodo ab reliqnorum imperfectorum *ἦν, ἠπείλει, μετέμελεν, ἐνεκάλει* cohaerentia, cui *ἐδεδοίκει* eo certe nomine magis convenit, quod in hoc imperfecti inest significatus. Quid igitur? dicamusne *ἐδεδοίκει* non significare „metuebat“, sed „metni obiectus erat“ diciqne Agatharcho non secus quam servo formidinem minarum intentam esse?

§. 18. *ἀγανακτῶ δ' ἐνθυμούμενος ὑμῖν μὲν οὐδὲ τοὺς κακούργους ἀσφαλὲς εἰς τὸ δεσμωτήριον ὂν ἀπάγειν διὰ τὸ χιλίας δραχμὰς τετάχθαι ἀποτῖσαι, ὃς ἂν τὸ πέμπτον μέρος μὴ μεταλάβῃ τῶν ψήφων· ὁ δὲ τοσοῦτον χρόνον εἵρξας καὶ ἐπαναγκάζων γράφειν οὐδὲν κακὸν πέπονθεν, ἀλλὰ διὰ ταῦτα*

[*) Cf. Emperii opuscula p. 213.]

σεμνότερος δοκεῖ καὶ φοβερώτερος εἶναι. Particularum μὲν — δὲ usus idem hic reperitur, quem optimi cuiusque scriptoris esse Buttmannus docuit et post eum alii multi docuerunt [303]). Neque offensioni est variata constructionis verborum ratio, quam si voluisset orator tenere eandem, debebat sic fere scribere: τοῦτον δὲ — εἵρξαντα καὶ ἐπαναγκάζοντα γράφειν οὐδὲν κακὸν πεπονθέναι, ἀλλὰ διὰ ταῦτα σεμνότερον δοκεῖν καὶ φοβερώτερον εἶναι. Quam vero instituit inter maleficos non impune in carcerem abducendos et Agatharchum ab Alcibiade in istius domo retentum occlusnmque comparationem, ea falso videtur laborare acumine, quae sic demum vera esset et iusta, si iniuria Agatharcho ab Alcibiade facta maior esset aut certe non minor eo opprobrio, quod ex iniusta ἀπαγωγῇ in eum perveniret, qui male esset in carcerem abductus, id quod longe secus est. Quodsi propter temporis dinturnitatem orator illam ininriam maiorem pntavit, id quod sane videtur voluisse, cum tantopere nrgeat 54
ὁ δὲ τοσοῦτον χρόνον εἵρξας, vereor ne iterpm falsns sit; si quis enim maleficii nomine male esset in carcerem abductus, vix poterat Atheuis ante quartum mensem in indicium deduci atque iudicnm calculis absolutus carcere liberari; an propterea pro maiore habenda videbatur iniuria Agatharcho illata, quod maleficus tantum in carcere tenebatur, Agatharchus autem etiam domum pingere cogebatur? Ne id quidem satisfacit. Quid multa? Falsus est orator, qui cum vellet malefici vindictam et Agatharchi iniuriam comparare, composuit cum hoc uon maleficum, sed eum qui male pro malefico habetur. Displicet etiam, quod neque ἀπαγαγών addidit post ὃς ἂν, quod additum perspicuitatem orationis non mediocriter adiuvisset, neque ἀτιμίαν commemoravit, quam praeter mille drachmarum mnlctam satis coustat ei irrogatam esse, qui ἀπαγωγῇ esset tam male usus, nt ne quintam quidem suffragiorum partem referret; eam autem memoriam eo minus hic omittere debebat orator, quo magis ipsi propositum erat ut ne maleficos quidem in carcerem impune abduci posse evinceret.

---

303) Buttmann. in Dem. Mid. §. 7. b. Schaefer. in Dem. 667, 13. 709, 15. 920, 2. 1017, 26. 1022, 1. 1277, 29. 1313, 23. Schoemann. in Isaeum p. 195. Dissen. in Dem. de cor. p. 332 sq. Foertsch. Comm. critt. p. 40. Lange Vindic. trag. Rom. p. 49 sq.

Καὶ πρὸς μὲν τὰς ἄλλας πόλεις ἐν τοῖς συμβόλοις συντιθέμεθα μὴ ἐξεῖναι μήθ' εἶρξαι μήτε δῆσαι τὸν ἐλεύθερον· ἐὰν δέ τις παραβῇ, μεγάλην ζημίαν ἐπὶ τούτοις ἔθεμεν· τούτου δὲ τοιαῦτα πράξαντος οὐδεὶς οὔτ' ἰδίαν οὔτε δημοσίαν τιμωρίαν ποιεῖται. Haec quoque cum non pertineant aliorsum, quam ut maiorem indignationem in Alcibiadem concitent et in contumeliam ab eo commissam, age videamus num rectiore stent talo quam superiora. Atque quae commemorantur *σύμβολα*, eorum nomine foedera significantur, quibus dnae civitates de iuris inter cives snos dandi repetendique ratione pacisci solebant [304]), quae cum non inter omnes sed maximam partem inter eas tantum civitates iniri solita sint, quibus frequentiora intercedebant commercia, iam illud minus respondet veritati, quod orator *πρὸς μὲν τὰς ἄλλας πόλεις* neque *πρὸς μὲν ἄλλας πόλεις* scripsit. Ea vero foedera si, ut diximus, ad lites tantum spectabant et instruendas et iudicandas, qnotquot ab civibus diversarum civitatium sibi intenderentur, ut, apud quosnam magistratus, apud quosnam iudices, quibusnam ex legibus illis in caussis agendum esset, atqne, ut paucis omnia complectar, iuris iudiciique formulam praescriberent, ad quam illae lites redigendae essent; profecto etiam illud, qnod orator his foederibus cantum dicit, „ne quis hominem liberum aut in custodiam aut in vincula daret magnamque poenam propositam esse ei qui secus fecisset", ad eandem iuris inter cives diversarum civitatium ineundam disceptationem pertineat necesse est; condemnatos vero peregrinos cum sua sponte probabile sit libuisse non minus quam cives condemnatos carcere et vinculis tenere, si eo spectaret condemnatio: etiam illa foederis pars non ad *κεκριμένους*, sive ad eos, qui essent iam condemnati indicio, sed ad *ἀκρίτους*, sive ad eos, qui in iudicium quidem, sive publicum illud sive privatum, essent iam adducti, nondum tamen essent condemnati, referenda est; valet igitur in hanc foederum partem idem, quod in formulam iurisinrandi senatorum, *οὐδὲ δήσω Ἀθηναίων οὐδένα, ὃς ἂν ἐγγυητὰς τρεῖς καθιστῇ τὸ αὐτὸ τέλος τελοῦντας, πλὴν ἐάν τις ἐπὶ προδοσίᾳ τῆς πόλεως ἢ ἐπὶ καταλύσει τοῦ δήμου συν-*

304) Schoemann. de lite Attica p. 773 sq. Id. Antiqq. iur. publ. p. 376.

ιων ἁλῷ valere Demosthenes [305]) contendit: *οὐκ ἐπὶ τοῖς κεκριμένοις καὶ ἠγωνισμένοις κεῖται, ἀλλ' ἐπὶ τοῖς ἀκρίτοις.* Athenis enim a civibus reis in quibusdam tantum caussis, a peregrinis autem reis in quacunque caussa vades posci poterant, quibus non datis rei carceri mandabantur, quae quidem vadimonia apud Polemarchum promittebantur [306]); foederum igitur illorum ea erat vis, ut cives alius civitatis Athenis, et Athenienses in civitate foederata quod ad vadimonia non deteriore loco essent quam ipsi huius cives. Ea si recte disputavimus neque illius foederis alia est vis et sententia, quam quae modo a nobis 55
exposita est, licet iam utrumque perspicere, et verbis usum esse oratorem, quibus rem magis significaret quam declararet, et oppositionem inisse eam, quae nec satis recta et parum concinna esset; debebat enim illam, si concinnitati voluisset consulere, sic fere instituere: „Nobis quidem non licet ne peregrinum quidem, modo eius sit civitatis, quacum Atheniensibus foedera intercedunt, ne iuris quidem iudiciique caussa vel vinculis vel carceri mandare, atque secus facienti gravissima irrogata est poena; Alcibiadi autem impune est, quod civem nostrum (nam Agatharchum esse aliquando Attica civitate donatum §. 27. suadet) per tantum tempus tenuit vinctum clausumque“. Quod autem orator dicit ab Alcibiade illius iniuriae nomine poenam neminem neque publicam neque privatam petiisse, cuiusnam ea culpa fuit? Alcibiadisne? Nihil minus; immo praeter ceteros ipsius Agatharchi; hic poterat apud *θεσμοθέτας* eius nomen deferre et aut publicum in iudicium *ἀδίκως εἱρχθῆναι* sive *εἱργμοῦ* eum vocare, aut privata damni (*βλάβης*) actione cum eo agere; praeter Agatharchum qui Alcibiadis eam ob rem deferret nomen nemo erat, nisi forte iis quoque damni iniuria dati iudicio cum Alcibiade agere placebat, quos ut frustraretur Agatharchus neque promissam iis operam exhiberet, per Alcibiadem factum. Pictor vero *δι' ἃς προφάσεις ἀφίσταται τοῦ βοηθεῖν ἑαυτῷ*, nescio; fortasse *ἀσχολία καὶ ἀπραγμοσύνη καὶ τὸ μὴ δύνασθαι λέγειν, καὶ ἀπορία καὶ μυρί' ἐστιν αἴτια*, ut Demosthenis verbis [307]) utar; fortasse difficile erat recens in civitatem recepto ab uno ex prin-

305) Demosth. c. Timocr. 745. 306) Cf. de lit. Attic. p. 54. 603. 307) Demosth. c. Mid. §. 141.

cipibus in civitate viris ius repetere, fortasse privata maluit transactione rem cum Alcibiade componere, fortasse re vera, id quod Demosthenes rumore ferri dicit, deprehensus erat in quodam peccato, *ὅπερ οὐκ ἄξιον ἦν ὀνειδίσαι*, quod cum nollet palam fieri, non expertus est iure cum eo. Utut autem est, cum Agatharchus quo tempore fingitur haec oratio habita esse, et superstes fuerit et Athenis vixerit, mirum est quod ne verbo quidem significatur, quid pictorem ab instituenda contra Alcibiadem actione arcuerit; magis etiam mirum, quod in omni loco, qui ad hanc iniuriam pertinet, nihil inest quod verum angorem animi, quod dolorem et indignationem recentem de recenti re prae se ferat. Adeo hic omnia simulata fictaque sunt, ut vel duo addantur communes loci, qui cum ieiunitate laborent et inanitate admodum sint aridi, tum ne veri quidem sunt. Eorum alter est §. 19. *νομίζω δὲ ταύτην εἶναι σωτηρίαν ἅπασι, πείθεσθαι τοῖς ἄρχουσι καὶ τοῖς νόμοις· ὅςτις δὲ ὑπερορᾷ ταῦτα, τὴν μεγίστην φυλακὴν ἀνῄρηκε τῆς πόλεως.* Eum autem locum inanem et ieiunum dico, quod ad rem quae agitur nihil faciat omnino; quae enim erat Agatharcho illata iniuria spretam magistratuum auctoritatem omnino non continebat, neglectam legum observantiam non magis quam unaquaeque iniuria; eundem autem locum ne verum quidem esse arbitror; quae enim sunt *ταῦτα*, quibus neglectis maximum dicatur tolli civitatis praesidium? Obsequiumne magistratibus et legibus debitum? At tum *ὅςτις — πόλεως* sententiam continet et eandem fere, quae in verbis *νομίζω — νόμοις* iam inest, eamque non veram; neque enim legibus et magistratibus negatum obsequium evertit rempublicam (ecqua enim est civitas, in qua non unus et alter aliquando exuerit illud?), sed impune negatum, id demum perdit civitates. An *ταῦτα* dicamus non ad *πείθεσθαι τοῖς ἄρχουσι καὶ τοῖς νόμοις*, sed ad *νομίζω — νόμοις* pertinere, ut qui illam opinionem tollat de salute omnium in eo obsequio posita, idem civitatis praesidium tollere dicatur? Id vero ab re quae agitur etiam magis abhorret. Alteram communem sententiam, *δεινὸν μὲν οὖν ἐστι καὶ ὑπὸ τῶν ἀγνοούντων τὰ δίκαια πάσχειν κακῶς, πολὺ δὲ χαλεπώτερον, ὅταν τις ἐπιστάμενος τὰ διαφέροντα, παραβαίνειν τολμᾷ*, sic exposuit orator, ut primum
56 offendat transitus nulla addita particula factus, qua solet ab ora-

toribus transitio ab altero ad alterum orationis membrum significari, veluti καὶ μήν, τοίνυν; deinde neglecta displiceat concinnitas; antitheti enim rationi magis esset consultum, si esset ἀδίκως pro κακῶς scriptum, in hunc fere modum: ὑπὸ τῶν ἀγνοούντων τὰ δίκαια ἀδίκως πάσχειν, maximae vero offensioni sint τὰ διαφέροντα et παραβαίνειν; nam τὰ διαφέροντα vocabulum si cum Reiskio interpreteris „quae summa cuique sunt atque carissima", posterioris aetatis [308]) neque vero Atticorum oratorum usum spirat; sin autem cum Gerh. Beckero explices „quod inter ius et iniuriam interest" („der den Unterschied zwischen beiden wohl kennt"), id etiam magis abhorret a bonorum scriptorum consuetudine; παραβαίνειν autem absonum est, quippe quod, cum non absolute quod vocant peccandi potestate dicatur, sed obiectum habeat fere semper additum, hic ad aliud nullum obiectum referri possit quam ad τὰ διαφέροντα, id quod nihili est. Ceterum in clausula quae imposita est loco de iniuria Agatharcho illata, φανερῶς γὰρ ἐνδείκνυται, ὥςπερ οὗτος, οὐκ αὐτὸς τοῖς νόμοις τῆς πόλεως ἀλλ' ὑμᾶς τοῖς αὐτοῦ τρόποις ἀκολουθεῖν ἀξιῶν, praetulerim hoc quod a me positum est τοῖς νόμοις τῆς πόλεως scripturae nuper ex libris AB receptae νόμοις τοῖς τῆς πόλεως, cum etiam in opposito non scripserit τοῖς τρόποις τοῖς αὐτοῦ, sed τοῖς αὐτοῦ τρόποις.

XVI.

Transitur ad contumeliam Taureae factam §. 20. Ἐνθυμήθητε δὲ Ταυρέαν, ὃς ἀντιχορηγὸς ἦν Ἀλκιβιάδῃ παισί, in qua commemoranda non dubito quin Andocides, si ab eo haec esset scripta oratio, significaturus fuerit, Taureas ille sitne an non sit diversus ab Taurea eo, qui Nisaei pater et Leogorae consobrinus, cui igitur ipse Andocides sobrinus erat [309]); atque mihi quidem verisimilius videtur non fuisse eodem tempore duos Athenis viros raro Taureae nomine, quorum alter nobilissimam Andocidis gentem necessitudine et propinquitate contingeret, alter ita dives esset, ut populo munus et ludos praeberet. Verum ea de re suum quisque sequatur iudicium, modo concedat Andocidem, si hic orationis auctor fuisset, additurum fuisse vel τὸν

308) Dio Cass. 44, 24. 309) Andocid. de myst. §. 47.

ἐμὸν ἀνεψιαδοῦν vel *οὐ τὸν ἐμὸν ἀνεψιαδοῦν λέγω.* Eandem iniuriam Demosthenes [310]) quoqne et Plutarchus [311]) commemorant, quorum hic *Ταυρέαν ἀντιχορηγοῦντα ῥαπίσαι φιλοτιμούμενον ὑπὲρ τῆς νίκης*, ille *Ταυρέαν* scripsit *ἐπάταξε χορηγοῦντα ἐπὶ κόῤῥης· ἔστω ταῦτα· ἀλλὰ χορηγῶν γε χορηγοῦντα τοῦτ' ἐποίησεν, οὔπω τόνδε τὸν νόμον παραβαίνων· οὐ γὰρ ἔκειτό πω.* Illorum igitur uterque cum isto oratore conspirat, quatenns Tanream ab Alcibiade vapnlasse et propter honoris contentiouem vapulasse narrant, cum esset ille huius choragiae aemulns; reliqua Audocidius orator mnlto habet ampliora, quae antequam consideremus accuratius, monendi sunt legentes, Demosthenica verba *οὔπω τόνδε τὸν νόμον — πω* ad legem spectare ab Euegora [312]) rogatam, qna sanotitati Bacchanalium et Thargeliorum cantum est; ea igitur lex tum nondum erat lata, cum Alcibiades contumelia Tauream afficeret, unde patet cum Alcibiade contumeliae nomine potuisse agi, violatarum religionum uomine uon potuisse. Iam vero huio ementito oratori debemus qnod primnm nobis constat choros, qnorum choragia perfuncti siut Tanreas et Alcibiades quibusque adversns se certaverint, fuisse pnerorum; quod si verum est, spreta sit ea lex aut solutus sit lege Alcibiades necesse est, qua cavebatur, ut certe ad puerorum choragiam uon admitterentur, qui quadraginta annis essent mino-
57 res [313]); nam Alcibiades cnm natus sit fere Ol. 82, 3., ue eo quidem tempore, qno haec fingitur habita oratio, uedum eo, quo illud popnlo munus dedit, eam egit aetatem. Deinde vero oratori debemns, quod quam ob caussam ab Alcibiade vapulaverit Taureas non ignoramus. Fugit id interpretes hucusque plerosque omnes, qui locum *κελεύοντος δὲ τοῦ νόμου, τῶν χορευτῶν ἐξάγειν ὃν ἂν τις βούληται ξένον ἀγωνιζόμενον, οὐκ ἐξὸν ἐπιχειρήσαντα κωλύειν, ἐναντίον ὑμῶν καὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων τῶν θεωρούντων καὶ τῶν ἀρχόντων ἁπάντων παρόντων ἐν τῇ πόλει τύπτων ἐξήλασεν αὐτόν* sic interpretati sunt, ut verbis *κελεύοντος — κωλύειν* legis contineri sententiam dicerent

310) Demosth. c. Mid. §. 147. 311) Plut. Alcib. XVI
312) Demosth. c. Mid. §. 10. 313) Aeschin. c. Tim. §. 12. *οἱ δὲ χορηγοὶ οἱ καθιστάμενοι ὑπὸ τοῦ δήμου ἔστωσαν τὴν ἡλικίαν ὑπὲρ τετταράκοντα ἔτη.*

eamque legem non ad contumeliam Taureae factam pertinere, sed ad indignationem tantum rei augendam commemorari. Valckenarius eo usque progressus est, ut δ' post *ἀγωνιζόμενον* inferret; Reiskius, „Hic", „inquit, opponuntur inter se haec 1.) Non peregrinus erat Taureas sed civis. 2.) Non privatus sed quodammodo magistratum gerens, ut qui munus ederet. 3.) Non saltator sed antichoregus. 4.) Alcibiades Tauream non manu eduxit e scena, id quod ne in peregrino quidem licebat, sed verberibus pulsans eiecit". Locum vero sic interpretatur „Lex est hanc in formulam scripta: Quoniam haud liceat peregrinorum saltatorum aliquem, quem velis, actu iam saltantem, ex orchestra deducere, ideo fas esse, quem peregrinum videas id conantem atque parantem, ut, quamvis vetitum sit, tamen in publico saltet, eum impedire. Hanc in legem tam enormiter impegit Alcibiades, ut Tauream, spectantibus vobis et reliquis Graecis, qui ludos spectatum et concelebratum convenerant, nil reveritus magistratuum maiestatem, quamvis omnes tum in urbe adessent, [eorumque opem implorare Alcibiades potuisset, atque debuisset, si quid a Taurea laesus sibi videretur] e scena verberibus exegerit". Ea vero sententia qui posset e Graecis verbis extundi, nondum potui divinare; qui oratorem, si tale quiddam voluisset significare, ita fere credam scripturum fuisse: *κελεύοντος δὲ τοῦ νόμου, τῶν χορευτῶν, ὃν ἂν τις ἐξάγειν βούληται ξένον, μὴ μεταξὺ ἀγωνιζόμενον ἀλλὰ ἐπιχειρήσαντα κωλύειν, οὗτος χορηγὸν ὑμέτερον — ἐξήλασεν.*, quamquam ne sic quidem verba responderent sententiae, quam miro consensu eo ex loco derivarunt eruditi homines. Verum quid his refellendis diutius immoremur? Quod unum per constructionis legem concessum est, *ἐπιχειρήσαντα κωλύειν* referre debemus ad *αὐτὸν* i. e. ad *Ταυρέαν*, „Tauream, cum conatus esset impedire, verberibus exegit Alcibiades"; quid vero voluit Taureas impedire? *ἀγωνιζόμενον οὐκ ἐξὸν* „aliquem qui invitis legibus tripudiabat in choro". Illud autem Taureae conatum fuitne contrarium legibus? Immo legitimum; *κελεύοντος δὲ τοῦ νόμου τῶν χορευτῶν ἐξάγειν ὃν ἂν τις βούληται ξένον* „ex ea lege, quae iubet choreutarum educi (de orchestra), quem quis velit peregrinum". Istud lex nulla permiserit, nedum iusserit, nisi simul cum rogatore desipuerunt qui rogatam legem acceperunt; vitium igitur manifestum

est, cui mediciuam uondum habeo certam; erat cum cogitarem ad praescriptiouem plurimarum Atticarum legum, quae Atheniensium cuique qui modo vellet ueque *ἀτιμίᾳ* quadam arceretur, publicae accusationis faciebant potestatem, (*γραφέσθω*, *ἐνδειξάτω Ἀθηναίων ὁ βουλόμενος*, *οἷς ἔξεστιν*), hic quoque rescribendum esse *ὅς ἄν τις βούληται ξένον*; erat, cum post *βούληται* intercidisse aliquid putarem, veluti *κωλύειν* „ex ea lege, quae educi iubet (de orchestra) peregrinum, quem quis tripudiando impedire velit“, erat denique, cum *ὅν ἄν τις οἴηται ξένον* (sc. *εἶναι*) coniicerem; verum nihil eorum plaue satisfecit, etsi seutentiam fere requiri talem, qualem postrema coniectura consectatus sum praestiterim. Iam perspicimus, Taureae quid rei fuerit cum Alcibiade; videtur enim hic in suo choro conductum habuisse peregrinum choreutam, quem cum ille lege usus prohibere saltaudo conaretur, Alcibiades id tam graviter tulit, ut Tauream verberibus de orchestra exigeret. Haec si recte interpretati sumus, *ἐξάγειν* et *κωλύειν* iu ea re, quae agitur, significatus si minus eiusdem, certe cognati siut necesse est.
58 Atque id ita esse et mox etiam magis patebit et uuus Demosthenis [314]) locus satis comprobat, *οὐδ' ἐτόλμησε τοῦτον ἐξαγαγεῖν οὐδὲ κωλῦσαι*. Sed iam tempus est videre, recteue dicat emeutitus orator Tauream quae fecisset ex legis fecisse praescripto. Apud Athenienses choreutarum sive chori saltatorum cautum erat lege ne quis aut peregriuus esset aut civis infamia uotatus; nam cum chori suae cuiusque esseut tribus et chorica certamiua ad tribus pertiuereut, id est ad cives *ἐπιτίμους*, quorum esset fama integra, recipiendo in chorum sive peregrino aliquo sive cive tribu moto et aerario facto (uam ea fere erat conditio *ἀτίμων* apud Athenieuses) nou tantum merces civibus choreutis debita detrahi sed etiam certameu tribuum inique compoui videbatur; praeceutori sive coryphaeo licuisse peregriuo esse Tiberius Hemsterhusius [315]) statuit, sed Simouidis [316]) carmeu, unde illud patere conteudit, uihil aliud docet, quam quod etiam aliuude constat, tibiciue licuisse uti peregrino; est enim illud carmen

---

314) Demosth. Mid. §. 60. 315) T. H. in Aristoph. p. 334.
316) Extat id carmen Anthol. Pal. XIII, 28. Schneidewin. Simonid. Cei Carmin. Reliq. No. 205. p. 195.

victoriae celebrandae scriptum, quam Acamantis tribus cyclico virorum choro in sollemnibus Liberalium reportavit Aristone Argivo cantum tibiis moderante. Qui Liberalibus urbanis vetitum, Lenaeis non vetitum esse narrat ne in choro peregrinus saltaret, scholiasta Aristophanis [317]), mihi non magis quam Hemsterhusio tam locuples auctor videtur, cui fidem rei per se valde improbabilis habeam. Immo si quando ab ea lege recessum, in choragiis inquilinorum crediderim peregrinos choreutas esse admissos. Choragum vero pro singulis saltatoribus, quibus peregrinis esset usus, millenis drachmis mulctatum esse narrat Plutarchus [318]); Demadem igitur, ut et opes male partas et legum contemptum ostentaret, aliquando omnes choreutas, qui centum essent numero, peregrinos induxisse et simul mulctam illam millenarum pro singulis drachmarum in theatrum detulisse. Quae narratio ut sit vel maxime vera, cum Plutarchus [319]) illis temporibus eam legem dicat fuisse, non potest hinc effici idem iam Alcibiadis aetate sancitum fuisse; illam vero narrationem ut commenticiis fabellis annumerem, movet me tum centenarius choreutarum numerus (tragicum enim chorum constat quindenorum, comicum quaternorum et vicenorum, cyclicum vero et virorum et puerorum quinquagenorum choreutarum [320]) fuisse), tum pecuniae in theatrum allatae memoria; quis enim adfuit in theatro, mulctam recepturus allatam?. Malo igitur fateri non constare nobis, quae poena Alcibiadis temporibus ei proposita fuerit, qui invita lege peregrinum inter choreutas admisisset, quam ex illa fabella quidquam colligere. Quo magis autem choragi poenam ignoramus, eo magis annitendum est, ut certe quid saltatore factum sit, qui vel peregrinus vel infamia notatus inter choreutas tripudiasset, intellegamus. Disci illud ex duobus tantum locis Midianae orationis licet; eorum alter extat §. 60, ubi narrat orator Aristidem quendam saltatorem fuisse tam eximium, ut sua cum tribus, id est Oeneis, coryphaeum ducem haberet;

---

317) Schol. Aristoph. Plut. 954. *οὐκ ἐξῆν δὲ ξένον χορεύειν ἐν τῷ ἀστικῷ χορῷ, ἐν δὲ τῷ Ληναίῳ* (an *Ληναϊκῷ*?) *ἐξῆν.* 318) Plutarch. Phoc. XXX. 319) l. c. *νόμου ὄντος Ἀθήνησι τότε μὴ χορεύειν ξένον ἢ χιλίας ἀποτίνειν τὸν χορηγόν.* 320) Schneider. das attische Theaterwesen p. 116.

etsi vero dux in choro instruendo adornandoque tantum valeret, ut eo ablato actum esset de reliquo choro, tamen, postquam ille infamia notatus esset, *ὅμως πολλῶν χορηγῶν φιλονεικησάντων οὐδεὶς πώποτε τοῦτ' εἶδε τὸ πλεονέκτημα, οὐδ' ἐτόλμησε τοῦτον ἐξαγαγεῖν οὐδὲ κωλῦσαι· διὰ γὰρ τὸ δεῖν αὐτὸν ἐπιλαβόμενον τῇ χειρὶ τοῦτο ποιῆσαι καὶ μὴ προςκαλέσασθαι πρὸς τὸν Ἄρχοντα ἐξεῖναι, ὥςπερ ἂν εἰ ξένον τις ἐξαγαγεῖν ἠβούλετο, ἅπας τις ὤκνει τῆς ἀσελγείας ταύτης αὐτόχειρ ὀφθῆναι*
59 *γιγνόμενος.* Discimus eo ex loco non tantum illud, quod modo significavimus, *ἐξαγαγεῖν* et *κωλῦσαι* hac in re significatus cognati esse, quorum alterum ad eum pertinuerit, qui ipse manu educeret, alterum ad eum spectaverit, qui alio modo choreutam saltando impediret; sed etiam hoc, peregrinum choreutam qui voluisset *κωλῦσαι*, potuisse id duobus modis facere, sive *αὐτὸν ἐπιλαβόμενον τῇ χειρί*, sive *προςκαλεσάμενον πρὸς τὸν Ἄρχοντα*, infamia vero notatum choreutam cum non permissum fuerit vocare ad praetorem (nam infamia notatis in foro apud praetorem et ad eius tribunal standi et lege agendi nulla potestas erat), qui voluisset *κωλῦσαι*, debuisse sua ipsum manu de orchestra educere. Cum hoc loco componamus alterum, qui extat §. 56.: *Καὶ μὴν ἴστε γε τοῦθ', ὅτι βουλόμενοι μηδέν' ἀγωνίζεσθαι ξένον, οὐκ ἐδώκατε ἁπλῶς τῶν χορηγῶν οὐδενὶ προςκαλέσαντι τοὺς χορευτὰς σκοπεῖν, ἀλλ' ἐὰν μὲν καλέσῃ, πεντήκοντα δραχμάς, ἐὰν δὲ καθίζεσθαι κελεύσῃ, χιλίας ἀποτίνειν ἐτάξατε. τίνος ἕνεκα; ὅπως μὴ τὸν ἐστεφανωμένον καὶ λειτουργοῦντα τῷ θεῷ ταύτην τὴν ἡμέραν καλῇ μηδ' ἐπηρεάζῃ μηδ' ὑβρίζῃ μηδεὶς ἐξεπίτηδες· εἶτα τὸν μὲν χορευτὴν οὐδ' ὁ προςκαλέσας κατὰ τὸν νόμον ἀζήμιος ἔσται, τὸν δὲ χορηγὸν οὐδ' ὁ συγκόψας παρὰ πάντας τοὺς νόμους οὕτω φανερῶς δώσει δίκην;* — Hic primum *ἀγωνίζεσθαι*, ut apud falsum Andocidem, ad chori certamen pertinet et idem fere est quod *χορεύειν*. Deinde *οὐκ* non recte scholiasta Ulpianus cum *ἁπλῶς* coniunxit, qui locum sic intellexit, quasi vero lex non ubique, sed quibusdam tantum in locis concesserit; fecisse enim potestatem, si esset extra theatrum, non fecisse, cum semel intratum esset theatrum; verum id si voluisset significare Demosthenes, debebat ad *ἐὰν μὲν καλέσῃ* addere simul locum, qui non pateretur *κλῆσιν*, in hunc fere modum: *ἀλλ' ἐὰν μὲν μεταξὺ ἀγωνιζόμενον καλέσῃ*; quod

cum non addiderit, patet οὐκ coniungendum esse cum ἐδώκατε et significari „choregorum omnino non fecistis cuiquam potestatem, ut choreutas spectandos vocet, sed qui vocaverit, eum quinquagenis, qui sedere iusserit, eum millenis drachmis multari voluistis". Denique κατὰ τὸν νόμον, quae primum legens dubitaveris sintne cum ἀζήμιος an cum προςκαλέσας coniungenda, cum hoc uno recte coniungi docet id qnod oppositum est παρὰ πάντας τοὺς νόμους συγκόψας. Patet igitur eo ex loco καλεῖν et προςκαλεῖν promiscui hac in re usus eiusque chorego adversus choreutam peregrinum non fuisse potestatem. Haec si quaeris quomodo concilianda sint cum §. 60., ubi contra traditur προςκαλέσασθαι πρὸς τὸν Ἄρχοντα ἐξεῖναι, — εἰ ξένον τις ἐξαγαγεῖν ἠβούλετο, duae patent explicandi viae, altera, ut reliquis quidem civibus permissum, choregis non permissnm fuisse statuamus choreutas προςκαλεῖν vel προςκαλέσασθαι, atque ne inter choregos rixae et turbae orirentur, poterat sane lex negare choregis, quod non negabat reliquis civibus; me vero ut aliam potius viam insisterem grammatica quaedam ratio movit; uti enim tum καλεῖσθαι et προςκαλεῖσθαι, tum καλεῖν et προςκαλεῖν promiscua erant, ita contra inter καλεῖν et καλεῖσθαι, inter προςκαλεῖν et προςκαλεῖσθαι diligenter accurateque solebat ab Atheniensibns distingui [321]); statuendum est igitur peregrinos choreutas licuisse cum omnibns Atticis civibus tum choregis προςκαλέσασθαι πρὸς τὸν Ἄρχοντα, non licuisse καλεῖν sive προςκαλεῖν. Horum καλεῖν sive προςκαλεῖν est nomine appellare ad examinandum i. e. ad σκοπεῖν, προςκαλέσασθαι autem πρὸς τὸν Ἄρχοντα non alind fuerit hic, quam qnod est ubique, id est in ius vocare ad praetorem eponymum sive ad tribunal huius magistratus, cuius, nt praesidis omnium chororum, erat ius dicere in eiusmodi caussis; „ad tribunal" dixi, ne quis crederet, in ipso theatro inter ipsa sollemnia licuisse cuiquam choreutas peregrinos ad praetorem vocare, quem sane constat adfuisse in theatro ludorum quasi qnendam moderatorem. Iam vero eorum, quae hactenus disputavimus, summam quandam conficiamus: peregrinos igitur si quis sive choregus sive alius civis Atticus inesse choro civium 60

321) Cf. **Schoemann.** de lit. Attic. p. 576.

putabat, poterat id impedire (κωλῦσαι) aut sic, ut eos inter ipsa sollemnia educeret de orchestra (ἐξαγαγόντα), aut ita, ut vel post sollemnia vel ante sollemnia eos in ius ad praetorem vocaret; quae poena tum choreutae proposita fuerit, qui esset sive in iure coram praetore confessus peregrinum se esse, sive in iudicio convictus peregrinitatis, ignoramus; chorego autem non licebat inter ipsa sollemnia choreutas, quibus peregrinum interesse credebat, aut ad se vocare examinandos, aut omnem chorum sedere iubere, id est de orchestra decedere et inter spectatores locum tenere; immo illud quinquagenis, hoc millenis drachmis mulctabatur.

Quae si recte disserui, hinc patet, opinor, Tauream, cum peregrinum, qui in Alcibiadis choro esset tripudiaturus, educere de orchestra et sic impedire (κωλῦσαι) animum induceret, summo quidem iure esse usum, neque tamen, uti solet saepe usu venire, ut summum ius pro summa iniuria habeatur, mirandum est, id tam graviter tulisse Alcibiadem, ut ipsum Tauream extrema contumelia afficeret; eadem vero faciunt etiam, ut oratorem non recte scripsisse perspiciatur, quod iubere dicit legem educi de orchestra, quem quis peregrinum credat choreutam; lex enim utriusque rei aut educendi aut ad ius vocandi facit quidem potestatem, neutrius vero imponit cuiquam necessitatem.

His expositis licebit ad eum, quem tractamus, oratoris locum redire, ubi quod ἐναντίον ὑμῶν καὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων τῶν θεωρούντων, id est non tantum coram Atheniensibus, sed in reliquorum quoque Graecorum oculis, qui ludos spectandi caussa Athenas venissent, commissa dicitur contumelia, probat Taureae illatam eam iniuriam esse Liberalibus urbanis, id quod etiam puerorum chorus evincit; nam puerorum choro urbana quidem Dionysia celebrata, rustica et Lenaea non celebrata esse lex Euegori comprobat [322]). Quod autem additur „καὶ τῶν ἀρχόντων ἁπάντων παρόντων ἐν τῇ πόλει τύπτων ἐξήλασεν αὐτόν“ auctorem prodit, qui ab florente Attica republica longissimo spatio abest; cum enim Attici magistratus praeter strategos et curatores in sociorum urbes missos reliqui fere ad unum omnes perpetuo in urbe soliti sint adesse, nisi

322) Demosth. c. Mid. §. 10. §. 64.

quod thesmothetae nonnumquam sacrarum legationum caussa peregre mittebantur, strategos autem illosque curatores nullo modo credibile sit omnes tum, cum Taureas vapularet, domi fuisse, quid facit ad rei indignitatem augendam, quod omnes magistratus tum in urbe adfuisse dicit?

Iam vero sic pergit orator, ut subiecti ,mutet rationem; nam in verbis *καὶ τῶν θεατῶν συμφιλονεικούντων ἐκείνῳ καὶ μισούντων τοῦτον, ὥςτε τῶν χορῶν τὸν μὲν ἐπαινούντων, τοῦ δ' ἀκροάσασθαι οὐκ ἐθελόντων, οὐδὲν πλεῖον 'ἔπραξεν* subiectum est Taureas, cum in iis, quae antecedunt, sit Alcibiades; verum id levius, levius etiam illud, quod non accuratius *τοῖν χοροῖν* scipsit; *ἂν* autem post *οὐδὲν* cur desideret Bekkerus, plane nescio. Gravius quod pro *πλεῖον ἔπραξεν*, quod in pedestrem orationem Andocidiae aetatis non convenit, *πλέον ἐποίησε* dicendum erat; toties enim cum dicatur *πλέον εἶναι, πλέον γίγνεσθαι, πλέον ποιεῖν*, neminem, quod nunc meminerim, scio qui in prosa oratione proficiendi potestate *πλέον πράττειν* dixerit; Euripidis enim, ut poetae, alia est ratio, neque quod ille [323]) *πλέον πράξωμεν οὐδὲν*, aut *κοὐδὲν εἴργασμαι πλέον* scripsit, facit ad hunc oratorem excusandum; *πλεῖον* autem, quod hic sibi etiam §. 7. indulsit, abhorret ut ab Aristophane, Thucydide, Platone, aliis, ita etiam ab oratoribus Atti- 61
cis [324]). — Taureae igitur nihil dicitur profuisse, quod qui spectarent, ita et ipsi studuissent tantoque odio habuissent Alcibiadem, ut chorum ipsius laudarent, istius nollent audire, §. 21. *ἀλλὰ τῶν κριτῶν οἱ μὲν φοβούμενοι, οἱ δὲ χαριζόμενοι νικᾶν ἔκριναν αὐτόν, περὶ ἐλάττονος ποιούμενοι τὸν ὅρκον ἢ τοῦτον.* Patet hinc, cum *νικᾶν* idem sit, quod *πρῶτον νικᾶν*, illis in sollemnibus primas reportasse Alcibiadis chorum; Taureae fuerintne secundae an tertiae, ignoramus; id vero iudicium fecisse arbitros contendit orator alios metu Alcibiadis motos, alios isti gratificaturos, omnes minoris facientes iurisiurandi religionem quam istum; dicitur hic autem id iusiurandum, quo arbitri choricorum certaminum in theatro Bacchi obstringebantur, ni fallor, ab praetore eponymo, verba praeeunte praecone, quod quidem

323) Eurip. Iphig. Aul. 1379. Hippol. 284. 324) Benseler. in Isocr. Areop. p. 238—243.

sacramentum Demosthenes quoque in Midiana commemorat [325]). Iam vero rationem exprompturus, cur arbitri blandiantur palpenturque Alcibiadi, εἰκότως δέ μοι, inquit, δοκοῦσιν οἱ κριταὶ ὑπέρχεσθαι Ἀλκιβιάδην, ὁρῶντες Ταυρέαν τοσαῦτα μὲν χρήματα ἀναλώσαντα προπηλακιζόμενον, τὸν δὲ τοιαῦτα παρανομοῦντα μέγιστον δυνάμενον. Hic cum non offensioni sit μέγιστον δυνάμενον aut ὑπέρχεσθαι verbum, quamquam et minus ambiguum μέγιστα et accuratius ὑπεληλυθέναι vel certe ὑπελθεῖν fuisset, tota displicet sententia, quae partim nihil est nisi amplior quaedam superioris enunciati enarratio (arbitri enim propterea, quod Tauream contumelia affici videbant, in metu erant, uti gratificaturi erant Alcibiadi, quod eum maxima florere animadvertebant potentia), partim iudicium continet perversum; quid enim est, quod arbitros sic metu et gratia abreptos „merito“ vel „probabiliter“ (εἰκότως) facere dicit? — Addit: αἴτιοι δ' ὑμεῖς, οὐ τιμωρούμενοι τοὺς ὑβρίζοντας, καὶ τοὺς μὲν λάθρᾳ ἀδικοῦντας κολάζοντες, τοὺς δὲ φανερῶς ἀσελγαίνοντας θαυμάζοντες. In Atheniensem igitur populum (hic enim ὑμεῖς verbo intellegendus est) culpam confert orator, verum cuiusnam rei? iniquine arbitrorum iudicii an contumeliae ab Alcibiade commissae? Illud unum sententiarum cohaerentia suadet; at si est ita, non iniquius arbitri excusantur quam populus accusatur; verum commeruerit populus illam qualemcunque culpam, „quod non vindicet qui proterve egerint, castiget clam peccantes, suspiciat qui palam lascivas contumelias commiserint“; quod orator sic pergit §. 22.: τοιγάρτοι τῶν νέων αἱ διατριβαὶ οὐκ ἐν τοῖς γυμνασίοις ἀλλ' ἐν τοῖς δικαστηρίοις εἰσὶ καὶ στρατεύονται μὲν οἱ πρεσβύτεροι, δημηγοροῦσι δὲ οἱ νεώτεροι, παραδείγματι τούτῳ χρώμενοι, quod hinc igitur factum dicit „ut adolescentes non in gymnasiis habitent sed in iudiciis, militent seniores, concionentur iuniores exemplo utentes Alcibiade“, id non uno nomine mirum. Etenim Athenis factum sane est Alcibiadis [326]) aetate, ut sophistis in civitatem admissis paullatim immutaretur institutionis publicae ratio, immutatae autem disciplinae vis ea esset, ut adolescentuli neglectis corporis exercitiis uni arti orandi studerent et

325) Dem. Mid. §. 6. §. 18. §. 65.

326) Suevern, Ueber Aristoph. Wolken p. 24 sqq.

relictis palaestris desertisque gymnasiis ad forum iudiciaque volarent, Aristophanis ab Daetalensium comoedia ad Ranas usque nulla fere fabula est, in qua non iuventutem effeminatam et ignavam ineptamque factam exercitiis corporis, uni linguae volubilitati et garrulitati operatam queratur; maxime vero memorabiles eam in rem sunt Nubes et Ranae; in illa fabula *λαλιὰν μόνον ἀσκῆσαι* dolet (v. 930.), in eadem Iustitiam Phidippidi promittentem facit, si suam sequatur antiquam disciplinam, futurum esse, ut *λιπαρὸς καὶ εὐανθὴς ἐν γυμνασίοις διατρίψεις, οὐ στωμύλλων κατὰ τὴν ἀγορὰν οἷάπερ οἱ νῦν*, habiturumque *γλῶτταν βαιάν*, sin vero novae disciplinae morem sequatur, contra esse futurum *γλώττῃ μεγάλῃ* (1003.), denique in eadem sophisticae argutiae dicuntur ea ipsa esse *ἃ τῶν νεανίσκων ἀεὶ δι' ἡμέρας λαλούντων πλῆρες τὸ βαλανεῖον ποιεῖ, κενὰς δὲ τὰς παλαίστρας*. Ex Ranarum vero fabula satis erit unum afferre locum, quo Aeschylus Euripidi exprobrat, *εἶτ' αὖ λαλιὰν* 62
ἐπιτηδεῦσαι καὶ στωμυλίαν ἐδίδαξας, ἣ 'ξεκένωσεν τάς τε παλαίστρας καὶ τὰς πυγὰς ἐνέτριψε τῶν μειρακίων στωμυλλομένων κτλ. (v. 1080 sqq.). Taceo alia, quae possunt eam in rem multa commemorari. Eam vero recens receptam disciplinam nemo magis aut secutus est ipse, aut fecit suo exemplo ut sequerentur alii, quam ille *καὶ λάλος χὠ Κλεινίου* [327]). Quam igitur orator et hoc loco et infra [328]) in Alcibiadem culpam confert mutatae iuvenilium studiorum rationis, desertae gymnasticae disciplinae, receptae forensis eloquentiae, eandem contulerunt etiam alii; sed eiusmodi opprobrium neque Andocidis, opinor, erat neque Phaeacis in Alcibiadem iacere; quorum illum, ut minimum dicam, quattuor annis Alcibiade vel iuniorem fuisse commentatione tertia evici, hunc certe non multo provectiorem fuisse aetate Aristophanes probare videtur, utrumque arti orandi plurimum tribuisse et ne ab garrulitate quidem quadam afuisse constat; nonne sibilis explosus, nonne risu exceptus esset, si horum adulescentulorum unus de mutatis iuventutis studiis sic palam esset in concione conquestus? Illud autem etiam magis ridiculum, quod orator istius in peiorem partem mutatae disciplinac originem ab Athe-

---

327) **Aristoph.** Nub. 715. 328) §. 39. *τοὺς νεωτέρους — πρὸς τὸ πλῆθος διαβέβληκεν, ἀσελγαίνων καὶ τὰ γυμνάσια καταλύων.*

niensium more repetit non punientium contumeliosos, clam factas iniurias vindicantium, palam commissas contumelias admirantium.

XVII.

Cum superioribus coniungit orator quae ad Moliam mulierem pertinent, et coniungit eum in modum, ut ipsa innotura non admodum placeat, *ὃς τηλικαύτας ποιεῖται τῶν ἁμαρτημάτων ὑπερβολάς, ὥςτε περὶ τῶν Μηλίων γνώμην ἀποφηνάμενος ἐξανδραποδίζεσθαι, πριάμενος γυναῖκα τῶν αἰχμαλώτων υἱὸν ἐξ αὐτῆς πεποίηται.* Magis vero quam iunctura displicet, quod huno potissimum locum rhetorice ornandum sibi sumpsit atqne tragoedias excitat propter rem non vetustate oblitteratam sed pancis mensibus antea factam quam haec oratio habita sit, quod non veritus est neque in nugis tragoedias agere, neque in re praesenti ementiri de suo, quod fallere neminem, refutari ab unoquoque posset. — Melii, cum Peloponnesium bellum geri coeptum esset, quieverunt initio [329]) et neutris se socios addiderunt neque Lacedaemoniis, quorum coloni essent, neque Atheniensibus, quorum maris imperium sibi ut insulanis esset timendum; tertio autem anno Olympiadis octogesimae octavae missa est ab Atheniensibus Nicia duce magna classis, quae non quidem dedita opera, sed, fieri si posset, quasi praeteriens Melum vi subigeret; Melii vero ne agris quidem vastatis ad deditionem adigi se passi et Atticum exercitnm coegerunt, nt irrita re castris motis in Oropum navigaret, et ex eo inde tempore palam cum Lacedaemoniis facere et bellum adversus Athenienses gerere coeperunt [330]), quamquam id quem in modum gesserint ignoramus. Tandem vere anni Ol. 90, 4. missa est ab Atheniensibus Cleomede et Tisia ducibns classis triginta octo navium cum exercitn amplius ter mille hominnm partim suorum partim sociorum, quibus illud unum mandatum erat, Meliis, si possent, verbis persuaderent, ut volentes stipendiarii fierent socii Atheniensium, sin minus, armis eos et vi opprimerent [331]). Itaque Athenienses statim, postquam appulerunt ad insulam, antequam agros vastarent,

329) Thuc. II, 9. 330) Id. III, 91. 331) Id. V, 111.

legatos miserunt, qui cum Meliorum magistratibus in colloquium venirent; his autem cum non potuissent persuadere, ut sua sponte deditionem facerent, Melum vallo circumdatam obsidione clauserunt; Melii diu restiterunt, donec insequentis hiemis initio Ol. 91, 1., cum alius etiam advenisset Athenis exercitus, cui Philocrates Demeao praeerat, obsidione pressi, fame coacti (quae ita 63
nobilitata est, ut „Melia [332]) fames“ in proverbium abiret), proditione etiam quadam facta, Atheniensium arbitrio se permiserunt; ab his Melii, quotquot puberes capti essent, interfecti, impuberes et feminae in servitutem traditae, agri vero inter quingentos colonos postea Athenis missos divisi sunt. Haec Thucydides [333]); paucis defungitur Diodorus [334]), falsus etiam ea in re, quod Nicia praetore captam narrat Melum, in cuius erroris societatem etiam scholiasta quidam venit. Ea crudelitas non mediocriter fecit, ut Graecorum animi etiam magis ab Atheniensibus abalienarentur, quippe qui cum ab Meliis nullam antea accepissent iniuriam, quam vindicarent, fidem ipsam et insitum mortalibus libertatis retinendae studium punire viderentur; ideo post pugnam ad Aegos Potamos commissam metuebant Athenienses, ne exemplum ab se in Melios statutum victores Lacedaemonii sequerentur [335]). Qui autem Meliorum effugissent calamitatem patriae, eos ab Lacedaemoniis credibile est receptos esse; eosdem certe post illud proelium eiectis Atticis colonis postliminio restituit Lysander [336]).

Haec de Meliorum rebus praefati ad verba ementiti oratoris redeamus, qui quod Alcibiadem suasisse dicit Atheniensibus ut Melios pro mancipiis haberent atque sub corona venderent, etsi tacent ea de re Thucydides et Diodorus, non est tamen cur fidem non adiungas; illud sane mirum, quod non accuratius scripsit, *γνώμην ἀποφηνάμενος ἡβηδὸν ἀποσφάττειν, παῖδας*

---

332) *Λιμὸς Μήλιος* explicatur ab paroemiographis et lexicographis. 333) Thuc. V, 84—116. 334) Diod. XII, 65. 80. 335) Isocrat. Panath. 22. Xenoph. h. Gr. II, 2, 8. Dionys. Halic. II, 16. Romanarum rerum incrementa inde repetit, quod Romani in urbibus bello captis abstinuerint trucidandis puberibus et reliquis incolis in servitutem redigendis et agrorum partem colonis missis occupaverint; verum etiam ab Romanis incolas captarum urbium nonnumquam sub corona veniisse probant Apiolarum (Dionys. III, 49.), Corniculi (Liv. I, 39.), Veiorum (Id. V, 21.) fata. 336) Plutarch. Lysand. XIV.

δὲ καὶ γυναῖκας ἐξανδραποδίζεσθαι; Plutarchus [337]), qui unus praeterea Alcibiadem plebisciti de Meliis lati auctorem vel suasorem fert, eam certe rogationis partem commemorat, quae gravior est, tacet minus gravem. Verum id levius, praesertim cum quod hoc loco premitur silentio, non ignorasse oratorem probent quae sequuntur, *ἧς τὸν πατέρα καὶ τοὺς προςήκοντας ἀπέκτεινε.* Longe autem gravissimum est, quod statim sum commemoraturus. Orator igitur, Tantas, inquit, peccatorum et facinorum immanitates committit Alcibiades, ut postquam tulit ad populum de Meliis in servitutem redigendis, redemerit ex captivis mulierem et filium ex ea susceperit. Non ego huic memoriae fidem detraham, quae etiam apud Plutarchum [338]) extat; verum cum Melus initio demum hiemis Ol. 91, 1. capta sit, ostracismum autem, cui haec oratio scripta fingitur, fere media ea hieme habitum esse oporteat, illud Oedipus aliquis interpretetur, qui potuerit in ea oratione iam commemorari ex Melia muliere susceptus filius; quid? quod eundem significare videtur non nuper esse susceptum, cum *πεποίηται* dicat, neque infantulum sed iam adultum esse, quem non *παῖδα*, non *παιδίον*, non ***παιδάριον*** sed *υἱόν* appellet. — Eam autem rem, quae, si ullo tempore, certe nondum eo tempore est facta, ut hac oratione potuerit commemorari, orator non satis habet referre, immo altiore spiritu sumpto sic debacchatur: *ὃς τοσούτῳ παρανομωτέρως Αἰγίσθου γέγονεν, ὥςτ' ἐκ τῶν ἐχθίστων ἀλλήλοις πέφυκε, καὶ τῶν οἰκειοτάτων ὑπάρχει αὐτῷ τὰ ἔσχατα τοὺς μὲν πεποιηκέναι τοὺς δὲ πεπονθέναι*, ubi quod minus accurate *τοὺς μὲν — τοὺς*
64 *δὲ* pro *τὸν μὲν — τὴν δὲ* scripsit, habet illud legitimam excusationem, si vel maxime Alcibiades solus neque simul cum eo eius propinqui necessariique plebiscito contra Melios facto favebant; quod vero quem Alcibiades ea ex muliere suscepit filium, ince-

---

337) Plut. Alcib. XVI. *πλὴν ὅτι τοὺς Μηλίους ἡβηδὸν ἀποσφαγῆναι τὴν πλείστην αἰτίαν ἔσχε, τῷ ψηφίσματι συνειπών*, uti Diodorus et Strabo V, 484. *ἡβηδὸν ἀπέσφαξαν (κατέσφαξαν)* referunt, Meliorum impuberes et feminas in servitutem redactos non referunt. 338) *καὶ τὸ Μηλίαν γυναῖκα ἐκ τῶν αἰχμαλώτων ἐξελόμενον καὶ συνόντα θρέψαι παιδάριον ἐξ αὐτῆς· καὶ γὰρ τοῦτο φιλάνθρωπον ἐκάλουν, πλὴν ὅτι κτλ.*

stiore dicit amore editum quam ipsum Aegisthum, quem Thyestes ex sua ipsius filia Pelopia generasset, id profecto vulgarem sophistarum impudentiam excedit; ceterum mirum quod non istum amorem domesticum dixit Alcibiadis genti esse; nam Eurysacem, ad quem Alcibiades genus referebat suum, Aiax ex Tecmessa suscepit, postquam huius patrem Teuthrantem vel Teleutantem interfecerat, urbem sua manu vastaverat. Poterat profecto Alcibiades, si istud ipsi opprobrium ab quopiam esset serio factum, vel Ovidii verbis respondere, „quod decuit reges, cur mihi turpe putem?", poterat etiam cum Horatio reponere „Prius insolentem Serva Briseis niveo colore Movit Achillem, Movit Aiacem Telamone natum Forma captivae dominum Tecmessae, Arsit Atrides medio in triumpho Virgine rapta". — „*Τοσούτῳ παρανομωτέρως Αἰγίσθου γέγονεν, ὥςτ' ἐκ τῶν ἐχθίστων ἀλλήλοις πέφυκε*". Deesse hic aliquid ad orationis integritatem videtur, scriptorisne an librarii culpa, non ausim definire, rediutegrandum in hunc fere modum: *ὥστ' [ἐκ μὲν τῶν φιλτάτων ἀλλήλοις ἐκεῖνος, οὗτος δὲ] ἐκ τῶν ἐχθ. ἀ. π.* Neque vero satis habuit orator verbis, quae descripsimus, stupri consuetudinem reprehendere, quam cum Melia muliere habuisset Alcibiades, immo praemissa praefatione, qua aequum esse significat Alcibiadis audaciam dilucidius etiam exponi, quasi vero ea audacia non impietas potius appellanda sit, §. 23. *ἄξιον δὲ τὴν τόλμαν αὐτοῦ σαφέστερον ἔτι διελθεῖν.*, duodecim fere versibus propter eandem rem verborum strepitum facit hieme ipsa frigidiorem, quasi vero *ἔπεα νιφάδεσσιν ἐοικότα χειμερίοισιν* sive nivibus hibernis similem referre velit orationem, quibus in versibus ut nihil admodum insit, quod sententiae nomine reprehendendum sit, sententiae quasi quaedam siccitas facit et inopia; nam in verbis nonnulla animadvertisse mihi videor, quae autiquitatis colorem non referant; veluti in his, *ἐκ ταύτης γὰρ παιδοποιεῖται τῆς γυναικός, ἣν ἀντ' ἐλευθέρας δούλην κατέστησε, καὶ ἧς τὸν πατέρα καὶ τοὺς προςήκοντας ἀπέκτεινε, καὶ ἧς τὴν πόλιν ἀνάστατον πεποίηκεν, ὡς ἂν μάλιστα τὸν υἱὸν ἐχθρὸν ἑαυτῷ καὶ τῇ πόλει ποιήσειε· τοσαύταις ἀνάγκαις κατείληπται μισεῖν.*, primum pugnat contra veterum Atticorum consuetudinem *ἧς* pronomen idque bis post *ἣν* repetitum, quod aut omnino omitteudum aut cum demonstrativo

αὐτῆς commutandum erat [339]), ab quo usu neminem scio Dinarcho [340]) superiorem qui desciverit. Deinde vero constructio *ὡς ἂν μάλιστα — ποιήσειε* antiquitatem etiam minus sapit; nam illud primum dubites, *ὡς* sitne pro comparativa particula accipiendum et cum *μάλιστα* coniungendum, an pro finali habendum; quorum hoc si praefers, offendit tum optativus post praesens *παιδοποιεῖται* positus, tum omnium maxime *ἂν* particula; neque enim persuaderi mihi patior [341]) veteris Atticismi scriptoribus *ὡς ἂν* cum optativo ita copulatum esse, ut finis consiliumque facientis indicarentur, immo quae contrarii usus afferuntur [342]) exempla, non in illum videntur esse detorquenda significatum, sed modus videtur ratioque *ὡς* particula indicari. Reliquum est igitur ut *ὡς ἂν μάλιστα* coniungas, quod cum non possit aliter explicari, quam quod apud Thucydidem [343]) extat, *ἀπερισκέπτως προςπεσόντες καὶ ὡς ἂν μάλιστα δι' ὀργῆς* (sc. *προςπέσοιεν*),
65 apud Demosthenem [344]) *οὔτε εὐπρεπῶς οὐδ' ὡς ἂν κάλλιστ'* (sc. *ἔχοι*), *αὐτῷ τὰ παρόντ' ἔχει*, ne sic quidem procedit, nisi *εἰ* particula in hunc fere modum addatur: *ὡς ἂν μάλιστα* (sc. *ποιήσειε*) *τὸν υἱὸν εἰ ἐχθρὸν ἑαυτῷ καὶ τῇ πόλει ποιήσειε.*, id est, „quasi vero id egerit, id ipsi propositum fuerit, ut filium ab se suum abalienaret". Denique probum [345]) sane est *ἀνάγκαις καταλαμβάνεσθαι*, corripi necessitatibus, sed *μισεῖν* infinitivus vereor ne praeter solutae orationis, praesertim praeter oratorum Atticorum consuetudinem sit additus, sive is cum solo *ἀνάγκαις*, sive cum *ἀνάγκαις κατείληπται* est coniungendus. —

---

339) Cf. **Matth.** §. 472, 3. **Bernhardyi** wissenschaftl. Syntax p. 304. **Maetzner.** Lycurg. p. 101. [De simili Romanorum ratione cf. post Wopkensium Heindorf., Ellendt in Brut. 158. Kritz. in Sallust. Iug. 101, 5. Madvigium imprimis in disputat. altera de Iuvenal. p. 126.] 340) **Dinarch.** c. Demosth. p. 11. *ὃν οὐχ εἷς ἀνὴρ ἀλλὰ πᾶσα — βουλὴ — ἀποπέφανται χρήματα ἔχειν καθ' ὑμῶν καὶ ὃς ἀποπέφανται μισθαρνῶν.* Debeo hoc exemplum Bernhardyo. 341) Facio hac in re cum Matthiaeo §. 520. pag. 1003. ed. 2., cum Haaseo in Xenoph. R. L. pag. 134., cum Rostio aliisque grammaticae doctrinae scriptoribus. 342) Cf., ut hoc utar, **Reuter.** in Dem. Philipp. p. 67 sq. 343) **Thucyd.** VI, 57. 344) **Dem.** Olynth. I. p. 158. Adde **Matth.** §. 461. **Bernh.** p. 456. 345) **Dem.** c. Steph. 1133, 13. 28. *Ἠ ὑπ' ἀνάγκης ἢ ὑπὸ δεσμοῦ καταληφθείς.*

Missis qnae praeterea in idem argumentnm sunt dicta, transeo ad alia. Etenim §. 24. sic pergitur *Πρὸς δὲ τούτοις τολμῶσί τινες περὶ αὐτοῦ λέγειν ὡς οὐδὲ γεγένηται οὐδεὶς πώποτε τοιοῦτος.*, ut iterum ipsa iunctura vehementer displiceat; sic enim coniungi par est, qnae argumento similia sunt propinqnave, quae vero plane dissimilia sunt, non rectius graece verbis *Πρὸς τούτοις* quam latine „praeterea“ particula coniunxeris; atqui quae hic extant post *πρὸς δὲ τούτοις*, diversae plane naturae sunt ab iis quae ante illa leguntur; antea enim demonstratur ratio, qua in propinquos snos reliquosque et cives et peregrinos versatus sit Alcibiades, postea vero de indole et ingenio Alcibiadis agi videtur. Verum id leve prae ea reprehensione, quae in ipsam cadit sententiam; „audent“, inquit, „nonnnlli Alcibiadem sic celebrare ut talem neminem umqnam ne fuisse quidem iactent“. Nae illa magna audacia est, quasi vero non idem de reliquis mortalibus sit praedicandum, quorum nemo facile alterum plane aequalem sui habuerit. Videtur sane idem fere voluisse orator dicere, qnod aut vitae initio Nepos significavit, nihil Alcibiade excellentius in virtutibns et in vitiis fuisse, in eo formando expertam esse natnram, qnid valeret, aut quod Plato in Alcibiade priore eum ipsum facit gloriantem *τὰ ὑπάρχοντα αὐτῷ μεγάλα εἶναι — ἀπὸ τοῦ σώματος ἀρξάμενα τελευτῶντα εἰς τὴν ψυχήν*; sed non attinet dicere qnid voluerit, sed quid dixerit. Illam vero ipsam quorundam audaciam quomodo refellit refutatque? an sic ut aut iam fuisse comprobet alios vel similes Alcibiadis vel eo etiam maiores aut ut nihil doceat ei inesse, quin insit in aliis? nihil minus; immo ab Alcibiade dicit maxima mala patriam esse passuram atque tantarum istum calamitatum fore auctorem, ut recentes iniuriae snperiorum memoriam oblivione sint deleturae, *ἐγὼ δὲ νομίζω μέγιστα κακὰ τὴν πόλιν ὑπὸ τούτου πείσεσθαι, καὶ τηλικούτων πραγμάτων εἰς τὸν λοιπὸν χρόνον αἴτιον δόξειν, ὥςτε μηδένα τῶν προτέρων ἀδικημάτων μεμνῆσθαι.* Ita eorum quidem refutaretur sermo, si qui ab Alcibiade summam ad cives eius perventuram esse felicitatem iactassent; quam illud antem vim habeat ad orationem eorum refellendam, qui Alcibiadem tanta dicebant indole esse natnm qnanta in nemine alio reperiretur, id perspiciat qui potest. — Ceterum hic non minns quam §. 12. vatem agit orator

neque vero in eodem substitit vaticinium, in quo Timonis illius, qui hominum odio *μισανθρώπου* cognomen commeruit; Alcibiadi enim, oum e concione abiret de eventu laetus eumqne prosequeretur multitudo, Timon obviam factus non decedit de via, ut aliis facere solebat, sed prehensa dextra, macte, inquit, virtute et auctu tuo, qui sic augeare ut magna his omnibus calamitas crescas [346]) *εὖγε, ἔφη, ποιεῖς αὐξόμενος· μέγα γὰρ αὔξῃ κακὸν ἅπασι τούτοις.* Illud autem ne Timo quidem divinatione consecutus est, quod simulatus orator hieme Ol. 91, 1. se vidisse fingit, prae futuris facinoribus Alcibiadis oblitteratum iri praeteritarum iniuriarum eius memoriam; confirmavit etiam hoc vaticinium eventus; nam violatae in Pulytionis domo ludibrioque habitae initiorum religiones, deiecti hermae, expeditionis Siculae infaustus exitus, fuga Spartam snscepta, Decelea ab Lacedaemoniis occupata demonstrataque hostibus belli adversus Athenienses faciendi ratio, insulani ad deficiendum ab Atheniensibus sollicitati tanta mala snnt, prae quibus aucta sociorum tributa, factae uxori, affini, Agatharcho, Taureae iniuriae, stuprum cum Melia muliere commissum nemo commemoret [347]); ea vero ita esse futura nego et pernego illa hieme nisi a vate praevideri a quoquam potuisse. Quo autem argumento utitur orator, ut id vaticinium verum esse persuadeat audientibus? *ἀνέλπιστον γὰρ οὐδὲν τὸν τὴν ἀρχὴν τοῦ βίου τοιαύτην κατασκευασάμενον καὶ τὴν τελευτὴν ὑπερβάλλουσαν ποιήσασθαι.* Quod, inquit, qui vitae tale instituit initium, eundem non est praeter expectationem cxitum quoque facturum esse non vnlgarem. Habuisset fortasse ei male credulus fidem, si ut vates nullo esset usns argumento; cum tam inepto, tam mediocriter ad persuadendum idoneo utatur, quis ei fidem habeat? Nam illo argumento efficitur Alcibiadi vivendi finem non minus abnormem futurum esse quam fuerit ini-

---

346) Plut. Alcib. 347) Isocrat. *περὶ ζευγ.* §. 10. *ὡς δεινὰ δεδρακότος αὐτοῦ κατηγοροῦσι καὶ διαβάλλειν ἐπιχειροῦσιν ὡς Δεκέλειάν τ' ἐπετείχισε καὶ τὰς νήσους ἀπέστησε καὶ τῶν πολεμίων διδάσκαλος κατέστη.* Lysias c. Alcib. I. §. 30. *υἱὸς ὢν Ἀλκιβιάδου, ὃς ἔπεισε μὲν Δεκέλειαν Λακεδαιμονίους ἐπιτειχίσαι, ἐπὶ δὲ τὰς νήσους ἀποστήσων ἔπλευσε, διδάσκαλος δὲ τῶν τῆς πόλεως κακῶν ἐγένετο, πλεονάκις δὲ μετὰ τῶν ἐχθρῶν ἐπὶ τὴν πατρίδα ἐστρατεύσατο, ἢ μετὰ τῶν πολιτῶν ἐπ' ἐκείνους.* Cf. Procl. Comment. in Platon. Alcib. I. p. 86.

tium; ita abnormem futurum ut eo fine oblitteretur initii memoria, id non efficitur. Neque vero ultima huius paragraphi clausula accommodatior est ad id quod docere instituit *ἔστι δὲ σωφρόνων ἀνδρῶν φυλάττεσθαι τῶν πολιτῶν τοὺς ὑπεραυξανομένους, ἐνθυμουμένους ὑπὸ τῶν τοιούτων τὰς τυραννίδας καθισταμένας*. Certe longe aptior his locus esset post §. 40.

XVIII.

Expositis iniuriis, quas Agatharcho et Taureae fecisset 67
Alcibiades, enarrataque stupri consuetudine, quam cum Melia muliere habuisset, ita pergit simulatus orator, ut, quasi vero ea res in iudicio, non in concione agatur, praevertat quodammodo defensionis occupetque argumenta, quibus sui defendendi causa expectat usurum esse adversarium. Is autem locus ut frequentatur in Atticorum oratorum iudicialibus [348]) orationibus, ut Romanorum [349]) quoque caussarum patronis in publicis accusationibus et privatis actionibus non neglectus est, ita ab concionali dicendi genere abhorret. Verum cum orator voluerit ostracismi certamen iudicialium certaminum speciem quasi referre, non est quod illud vehementer reprehendas. Ille igitur §. 25 *ἡγοῦμαι δὲ*, pergit, *αὐτὸν πρὸς τοῦτο μὲν οὐδὲν ἀντερεῖν, λέξειν δὲ περὶ τῆς νίκης τῆς Ὀλυμπίασι καὶ περὶ πάντων μᾶλλον ἢ τῶν κατηγορηθέντων ἀπολογήσεσθαι*. Non repetam, quod amplius semel significavi, non patuisse in ostracismo neque accusationi neque defensioni locum, non magis incusabo *ἀπολογεῖσθαι περί τινος*, quamquam Plato [350]) *ἀπολογεῖσθαι πρὸς τὰ κατηγορημένα* dixit, cum etiam illud satis oratorum consuetudine et usu defendatur. [351]) Offensioni vero est primum *τοῦτο*, quod

---

348) Cf. comment. huius not. 19. et 20.; Demosth. Mid. §. 24. *βούλομαι πρὸ τούτων εἰπεῖν, οἷς ἐπιχειρήσειν αὐτὸν ἀκήκοα ἐξαπατᾶν ὑμᾶς.* 349) Cicer. pro Cluent. c. 52. princ.: nam hoc persaepe dixisti tibi sic renuntiari, me habere in animo caussam hanc praesidio legis defendere. 350) Apolog. Socr. c. 2. 351) De *ἀπολογεῖσθαι* verbi constructione satis est Demosthenica afferre haec: c. Mid. p. 527. §. 40. *ὑπὲρ ὧν ἐγὼ τούτου κατηγόρηκα ἀπολογεῖσθαι.* de f. l. p. 407. §. 214. *ὑπὲρ ὧν ἀγωνίζεται, περὶ τούτων ἀναγκάζετε ἀπολογεῖσθαι.* Isocrat. adv. Callimach. 40. *μὴ ἐκείνων κατηγορεῖν, ὑπὲρ ὧν οὐδεὶς ἀπολογήσεται.*

cum non pertineat ad unum quiddam, quod praecessit proxime, sed ad omnia ea spectet, de quibus criminatus Alcibiadem orator est, *ταῦτα* potius dicendum erat; dein offendit *περὶ πάντων μᾶλλον*, non formula quidem ipsa, quae ea potestate, ut significet *περὶ πάντων ἄλλων μᾶλλον*, satis frequentatur oratoribus [352]); sed ea cum non possit ex *ἀπολογεῖσθαι* verbo pendere (neque enim credit orator defensurum Alcibiadem, alia vero omnia, quam quorum accusatus sit defensurum, sed defensione eum nulla omnino esse usurum), apta sit necesse est ex *λέξειν* verbo; verum sic aut *ἀπολογήσεσθαι* omittendum, aut *περί* ante *τῶν κατηγορηθέντων* addendum, aut *καὶ πάντα μᾶλλον* scribendum erat; nam praepositio si semel posita alterum etiam orationis membrum, quod post *ἤ* vel *καί* particulam extat, vi sua afficiat, sic demum habet legitimam excusationem, si utrique membro idem, [353]) non vero si suum cuique est verbum. Quod igitur orator credit in caussae suae defensione Alcibiadem esse com-
68 memoraturum, unum tantum dicitur, victoria Olympica; nihilominus ita pergit, quasi vero plura agantur: *ἐξ αὐτῶν δὲ τούτων ἀποδείξω αὐτὸν ἐπιτηδειότερον τεθνάναι μᾶλλον ἢ σώζεσθαι*, cuius loco erat potius *ἐξ αὐτῆς δὲ ταύτης* dicendum; ceterum neque *ἐπιτηδειότερον* verbi significatio, qua non multum ab *ἀξιώτερον* discrepat, id quod etiam infra [354]) redit, ab Atticorum oratorum consuetudine abhorret, [355]) neque illa *μᾶλλον* verbi post comparativum additi abundantia quaedam, quae etiam §. 5. reperitur, *ἀλλὰ καὶ μᾶλλον δικαιότερον ἢ πρὶν ἐκβληθῆναι*,

352) **Demosth.** Mid. p. 527. §. 40. *πάντα μᾶλλον ἢ ταῦτα λεκτέον.* de f. l. §. 335. p. 449. *ἂν τοίνυν ταῦτα μὲν φεύγῃ, πλανᾷ δὲ καὶ πάντα μᾶλλον λέγῃ.* **Lycurg.** §. 11. *καὶ διαβάλλουσι πάντα μᾶλλον ἢ περὶ οὗ μέλλετε τὴν ψῆφον φέρειν.* 353) Quae praepositionis post *ἤ* omissae et ex superiore orationis membro repetendae exempla ex oratoribus Atticis collecta habet **Maetzner.** Lycurg. p. 257 sq., eam omnia sequuntur rationem, quam modo exposui. 354) §. 36. *ὀστρακισθῆναι μὲν ἐπιτήδειός εἰμι, τεθνάναι δὲ οὐκ ἄξιος.* 355) **Demosth.** c. Androt. 610, 20. §. 57. *εἴ τισιν ἄρα δοκοῦσιν ἐπιτήδειαι ἐκεῖναι παθεῖν, ἀλλὰ τὸ πρᾶγμά γε οὐκ ἐπιτήδειον γίγνεσθαι.* **Demosth.** epistol. 1473. *οὐδ' ἐπιτήδειον ἄτιμον εἶναι· οὐδ' ἀπολωλέναι.* Similiter **Xenoph.** Anab. II, 3, 11. *ἐκλεγόμενος τὸν ἐπιτήδειον (παίεσθαι), ἔπαισεν ἄν*, et **Thuc.** VIII, 70. *ἄνδρας τινὰς ἀπέκτειναν οὐ πολλούς, οἳ ἐδόκουν ἐπιτήδειοι εἶναι.*

ubi Reiskius *καί* post *μᾶλλον* interpositum ivit, contra eorundem morem pugnat [356]); immo ut Schoemannus [357]) satis comprobavit facere illam abundantiam modo ad comparativi vim augendam, modo ad maiorem perspicuitatem orationi conciliandam, ita quod §. 5. extat, ad prius, quod §. 15. legitur, ad posterius genus retulerim, in quo ne est quidem vera abundantia, cum in eiusmodi sententiis comparativus ad universam sententiam, *μᾶλλον* ad id potissimum vocabulum pertinere videatur, cui postpositum est [358]).

§. 26. *Διηγήσομαι δ' ὑμῖν.* Quid? quae quarto abhinc anno, quae ineunte olympiade nonagesima facta erant [359]) et ad unum ex principibus in civitate viris pertinebant, non ita etiam tum omnium rumore usurpabantur, ut Athenienses laterent multos, ut apud Athenienses loquenti opus esset earum rerum narratione? fallor, aut aequalis orator aliqua usus esset excusatione, qualis solet nota narrantium esse, veluti illa Lycurgi §. 75. *ἄξιον γὰρ ὅμως καίπερ πρὸς εἰδότας διελθεῖν*, vel ab alio initio, veluti *τίς γὰρ ὑμῶν οὐκ ἀκήκοε;* aut simili quodam potius, quam ab isto *διηγήσομαι δ' ὑμῖν* ordiendum sibi esse putasset.

Tria vero cum commemoret oratoris simia, quae ad Olympicam Alcibiadis victoriam pertinent, primum currum Diomedi ereptum, dein publica Atheniensium vasa pompae deducendae caussa pro suis usurpata, denique largitiones sociis imperatas, eorum nullum ita commemorat, ut peculiarem quandam et ampliorem agnoscas aequalis hominis aequalis rei narrationem, sed ieiunae declamationes locum diligentioris narrationis tenent. Videamus singula. Atque de quadriga Diomedi erepta ita narrat, ut tum incredibilia sequatur, tum ab Isocrate et Diodoro Plutarchoque, apud quos eiusdem rei memoria extat, non mediocriter discrepet. Narrat igitur Diomedem quendam civem Atheniensem, cum facultatibus quidem modicis esset, vellet tamen etiam in curta

356) Cf. Sluiter. Lect. Andoc. pag. 220. 357) Schoem. in Isaeum p. 194. 358) Eandem explicationem habet Demosthenicum hoc adv. Timoth. 1195, 10. *ἡγοῦνται περὶ πλείονος αὐτοῖς εἶναι καλοὶ κἀγαθοὶ δοκεῖν εἶναι μᾶλλον ἢ Τιμοθέῳ χαρίσασθαι.* Lycurg. §. 125. *κρεῖττον ἔδοξεν αὐτοῖς τοὺς τὴν αἰτίαν ἔχοντας τεθνάναι μᾶλλον ἢ — αὐτοὺς δουλεύειν.* 359) Cf. commentat. Andocid. V. p. 20. [p. 196.]

re decus sibi gentique et patriae suae parere, [360]) reputaretque
69 secum curulia certamina non ex certantium facultatibus atque earum modulo, sed plerumque ex solo fortunae eventu disceptari [361]), ut etiam minus opulentus posset opulentiorem vincere, cum equorum quadriga [362]) Olympiam venisse ipsum, ei autem Alcibiadem, quippe qui multum valeret apud Eleos certaminum praesides, equos per vim extorsisse ereptosque suo nomine commisisse certamini. Iam vero ista narratio primum fidem et verisimilitudinem excedit; an est credibile Alcibiadem, ut fuerit vel gratiosissimus, si cui in ipsa Olympiorum celebritate equos per vim eripuisset, aut in tanta hominum frequentia latere, aut, si non lateret, Hellanodicis, qui summa veritatis iustitiaeque laude florerent [363]), persuadere potuisse, ut qui alii essent erepti, ipsius nomine ad certamen admitterentur? Quid tandem aut ante commissum certamen, cum equorum haberetur examen sive *δοκιμασία*, fieretque *ἡ εἰωθυῖα ἀπογραφή*, id est admissi equi in album (*λεύκωμα*, *γραμματεῖα*) reciperentur, aut certe post finitum certamen, cum de victoria pronunciaretur, quid igitur retinuit praesentem Diomedem, quominus adiret Hellanodicas et apud eos de iniuria sibi facta quereretur et equos probaret esse suos? Deinde multo probabiliora habent Diodorus et Plutarchus, quorum ille [364]) Diomedem non ipsum narrat profectum

---

360) *στεφανῶσαι δὲ ἀπὸ τῶν ὑπαρχόντων τὴν πόλιν καὶ τὴν οἰκίαν βουλόμενος*, ubi *οἰκία* est gens, familia. Ab sacrorum autem certaminum victoribus patria coronari vel honorari dicebatur, quia ad patriam potissimum redibat victoriae honos, id quod et notum est in vulgus et a me diligentius expositum commentatione de Olymp. p. 311. not. 77. Cf. §. 31. *πολὺ μᾶλλον ἠτιμακὼς ἢ ἐστεφανωκὼς τὴν πόλιν.* §. 32. *ἀπὸ τῶν ἑαυτοῦ πόνων ἐτίμησε τὴν πόλιν.* Neque quod Lycurgus §. 139. habet, *οὐ γάρ, εἴ τις ἱπποτετρόφηκεν ἢ κεχορήγηκε—ἄξιός ἐστι παρ' ὑμῶν τοιαύτης χάριτος· ἐπὶ τούτοις γὰρ αὐτὸς μόνος στεφανοῦται, τοὺς ἄλλους οὐδὲν ὠφελῶν*, Atticae convenit sentiendi rationi. 361) *τοὺς ἀγῶνας τοὺς ἱππικοὺς τύχῃ τοὺς πλείστους κρινομένους. Τύχῃ*, quod Sluitero tantae offensioni fuit, ut in eius locum substituendum putaret *τιμῇ*, quod placuit Gerh. Beckero, recte tuetur **Bake** schol. hypomnem. Vol. I. p. 227., quia fortuna magis quam aut arte aut consilio certamen discernitur. [Cobet. in Nov. lect. p. 77. suspicatur *τέχνῃ* scribendum.] 362) Illud est enim *ζεῦγος*; male Reiskius „par equorum", male Gerh. Beckerus „Gespann Pferde" reddidit. 363) Cf. commentat. meam de Olymp. sollemn. p. 314. not. 55. 364) **Diod.** XII, 74.

esse ad Olympiae ludos, sed cum Alcibiade, quo familiariter uteretur, quadrigam misisse, quae suo ipsius nomine de victoria certaret; eos vero equos Alcibiadem mala fide usum, cum nominum fieret sollemnis professio, in Hellanodicarum tabulis tamquam suos inscribendos curasse; ita factum esse, ut cum illi ipsi equi primas in certamine reportassent, victoriae gloria ad Alcibiadem, non ad Diomedem referretur et Alcibiades victor renunciaretur; multis annis post, cum non minus propter cladem, quam Antiochus, gubernator Alcibiadis, ad Ephesum ab Lysandro accepisset, doloremque inde susceptum, quam propter crimina ab Cumaeis aliisque sparsa, modo Alcibiadis malam fraudem, modo iniurias ab eo commissas arguentibus, civium animi ab Alcibiade abalienati essent praeturaque ei abrogaretur, Alcibiadem Pactyen Thraciae se contulisse, de reditu in patriam desperantem; praeterquam enim quod plebis odium vereretur, lites etiam privato sibi intentas reformidasse, cum non pauci ipsum privatis litibus peterent, simulatque eum mali rumoris vento apud populum ferri intellexissent; earum maximam ad equos illos pertinuisse, quae lis octo, aut, ut alii libri habent, quinquaginta, ut ego vero coniicio, quinque talentis aestimaretur [365]). Haec ita narrata sunt omnia, ut si minus vera sunt, certe veri videantur similia. Ab Diodoro ita discrepat Plutarchus, ut etiam ipse non plane improbabilia sequatur: fuisse Athenis Diomedem quendam, hominem non malum, Alcibiadis familiarem; hunc, cum curulis victoriae Olympicae flagraret cupiditate, audiretque Argivis quadrigam esse publicam, ab Alcibiade, quem sciret apud Argivos multum valere auctoritate, precibus petivisse ut eam sibi emeret; eam vero Alcibiadem, postquam emisset, Diomede valere iusso, ut suam professum esse, Diomedem autem nequicquam deorum hominumque fidem obtestatum esse; constare eam ob rem et litem esse institutam, et orationem ab Isocrate Alcibiadi mi-

365) Pro *μέγιστον δ' ἦν τὸ περὶ τῶν ἵππων τετιμημένων ὀκτώ* (alii *πεντήκοντα*); malo *τετιμημένον ταλάντων πέντε*, nam quinque talentorum litem Tisias Alcibiadi minori, ducis filio, propter quadrigam sibi ab Alcibiade maiore ereptam intendit (cf. Isocrat. *περὶ ζεύγ.* §. 46.), quae si vel maxime alia fuit quam haec Diomedis quadriga, etiam sic litis aestimationem propter quadrigam intentae indicare potest; ex *ε'* igitur et *η'* et *ν'* ortum est in libris.

nori, ducis filio de quadriga scriptam; ea vero in oratione adversarium esse non Diomedem, sed Tisiam. Haec oratio cum aetatem tulerit, discimus inde ab Tisia quodam post expulsos XXX tyrannos et restitutum populare imperium litem in Alcibiadem minorem illatam esse quinque talentorum, quod huius pater quadrigam sibi ereptam tamquam suam certamini Olympiorum commisisset; eam vero non esse Tisiae ereptam, sed de Argivorum civitate a patre suo emptam minor Alcibiades tum legatorum Argis eam ob rem missorum tum aliorum quorundam testimoniis comprobatum ivit. Dolendum utique est Isocratis orationem fere omnem iis in criminibus refellendis versari, quae Alcibiadi maiori propter res ab eo gestas et publicae vitae rationem ab eo initam Tisias fecisset, ad litem vero ipsam pauca quaedam pertinere, quae in principio extant: *περὶ μὲν οὖν τοῦ ζεύγους τῶν ἵππων, ὡς οὐκ ἀφελόμενος ὁ πατὴρ Τισίαν εἶχεν ἀλλὰ πριάμενος παρὰ τῆς πόλεως τῶν Ἀργείων, τῶν τε πρέσβεων τῶν ἐκεῖθεν ἡκόντων καὶ τῶν ἄλλων τῶν εἰδότων ἀκηκόατε μαρτυρούντων.* Hic illud primum quasi praeteriens dicam, per id initium et reliquum orationis argumentum fieri probabile, *δευτερολογίαν* eam esse orationem; neque enim est credibile testimonia recitata tantum, verba autem nulla esse facta, quibus illorum testimoniorum auctoritas et ratio explicaretur. Deinde quadrigam qua vi et qua in opportunitate ereptam sibi esse contenderit Tisias, id non docent, multo minus in Olympiorum demum sollemnibus et praesenti Tisiae eam vim probat illatam esse. Illud vero miror, non esse a Plutarcho perspectum, quae dica ab Tisia Alcibiadi minori scripta esset, non potuisse ad Diomedis caussam pertinere; cum autem septem currus simul commiserit Olympiorum certamini Alcibiades maior reportaveritque inde tres palmas, primam et secundam tertiamque, quid obstat, quominus aliam sibi Diomedes, aliam Tisias vindicasse dicatur? Ab Plutarcho igitur in eo quoque erratum arbitror, quod quadrigam de Argivis emptam ad Diomedem retulit, quae erat ad Tisiam referenda.

Nunc vero ad verba ipsa ementiti oratoris redeamus. *Διομήδης ἦλθε ζεῦγος ἵππων ἄγων Ὀλυμπίαζε, κεκτημένος μὲν οὐσίαν μετρίαν, στεφανῶσαι δὲ ἀπὸ τῶν ὑπαρχόντων τὴν πόλιν καὶ τὴν οἰκίαν βουλόμενος, λογιζόμενος τοὺς ἀγῶνας τοὺς ἱππι-*

κοὺς τύχῃ τοὺς πλείστους κρινομένους· τοῦτον Ἀλκιβιάδης πολίτην ὄντα καὶ τὸν ἐπιτυχόντα, δυνάμενος παρὰ τοῖς ἀγωνοθέταις 71
τῶν Ἠλείων ἀφελόμενος ἠγωνίζετο. Expositum iam est [366]), quid hoc loco sit *ζεῦγος*, quid *οἰκία* et quorsum pertineat *στεφανῶσαι τὴν πόλιν;* neque particulam [367]) desideraveris ante *λογιζόμενος*, cum hoc participium non sit coordinatum, quod logici vocant, superioribus participiis *κεκτημένος — βουλόμενος*, quae statum conditionemque significant, sed caussam rationemque verborum *στεφανῶσαι — βουλόμενος* indicet, cur in curta re nihilominus illud sibi decus comparare voluerit, „indem er bei zwar geringem Vermögen, doch Vaterstadt und Familie auch damit zu ehren suchte, weil er erwog". Offensioni vero est primum *καὶ τὸν ἐπιτυχόντα*, quod, si eodem significatu hic dicitur, quo §. 37., ubi *διὰ τῶν ἐπιτυχόντων ἐχθρῶν* opponitur verbis *ἀλλ' οὐ διὰ τῶν ἐῤῥωμενεστάτων*, quo apud Antiphontem [368]), Platonem [369]), alios extat, minus aptum est huic loco; nam cum *πολίτην ὄντα* addidisse videatur, quo audacia Alcibiadis maior appareret, qui vel civi Attico vim intulisset, *τὸν ἐπιτυχόντα* additum faceret ad eam audaciam minuendam; neque vero *καὶ οὐ τὸν ἐπιτυχόντα* satisfacit, quod a Stephano excogitatum probavit Reiskius, non improbavit Bekkerus et in ordinem receperunt novissimi editores; etenim credibile non est, *οὐκ ἐπιτυχόντα* „hominem non vulgarem" dictum esse eum, cuius nulla apud reliquos scriptores extet memoria quem hic orator „hominem modicis facultatibus" et Plutarchus „hominem non malum" appellat, *οὐ πονηρόν*, quare vide, lateatne in *καὶ τὸν* vel *κατὰ καιρὸν* vel solum *καιρὸν;* etenim quod poetas constat sibi nonnumquam indulsisse, ut *καιρὸν* eadem dicerent potestate, qua solutae orationis auctores *ἐς* vel *κατὰ καιρὸν* dixerunt [370]), quidni hunc quoque oratorem, qui

---

366) Cf. not. 360 sqq. 367) Cf. de participiis ita altero alteri sine copula subiunctis, ut alterum effectum, alterum rationem vel caussam indicet, praeter ea, quae Sched. Philolog. I, 15 sq. olim admodum adolescentulus disserui, Schoemann. in Isaeum p. 203. Foertsch. obss. crit. p. 42. Ast. in interpret. vernac. Plat. symp. p. 289, al. 368) *τετραλογ.* I, 1. ubi *οἱ ἐπιτυχόντες* et *οἱ ἱκανῶς πεφυκότες* sibi opponuntur. 369) Plat. de rep. II, 377. *τοὺς ἐπιτυχόντας ὑπὸ τῶν ἐπιτυχόντων μύθους πλασθέντος.* 370) Lobeck. in Sophocl. Aiac. p. 84. ed. 2.

poetarum audaciam non semel imitatur, concessisse sibi statuamus? Locum igitur sic interpretor: „eum, quamquam civis erat, cum peropportune in se incidisset, Alcibiades". Eam autem culpam si forte librariorum socordia contraxit, hac tamen non potest ipse absolvi orator, quod *ἀγωνοθέτας τῶν Ἠλείων* appellavit, qui erant *Ἑλλανοδίκαι* aut certe *ἀθλοθέται* [371]) appellandi (nam *ἀγωνοθέται* erant musicorum, *ἀθλοθέται* gymnicorum et curulium certaminum [372]) praesides), quod ante *ἀφελόμενος* omisit vel, quod iam Scaliger desideravit, *τὸ ζεῦγος*, vel *τοὺς ἵππους*, quod *δυνάμενος — τῶν Ἠλείων* male collocavit ante *ἀφελόμενος*, quae erant ante *ἠγωνίζετο* ponenda (qua enim apud Eleorum magistratus florebat auctoritate, ea non fecit, ut Diomedi eriperet quadrigam, sed ut ereptam suo nomine committeret certamini), denique quod orationem ita instituit, quasi vero illa demum quadriga erepta factum esset, ut de palma curuli certaret, quem scimus sex praeterea quadrigis certasse, postremum summa culpa est ea, quod quam rem de industria narraturum se promittit, tam paucis tradit, ut sanum veritatis colorem ubique
72 desideres, ipse vero statim puerilem quendam fucum et pigmenta ieiunae declamationis rei adhibeat exornandae.

Sequuntur enim: *καίτοι τί ἂν ἐποίησεν, εἴ τις τῶν συμμάχων τῶν ὑμετέρων ἀφίκετο, ζεῦγος ἵππων ἔχων;* §. 27. *ἦπου ταχέως* [373]) *ἐπέτρεψεν ἂν ἀνταγωνίζεσθαι ἑαυτῷ, ὃς Ἀθηναῖον* [374]) *ἄνδρα βιασάμενος, τοῖς ἀλλοτρίοις ἐτόλμησεν ἵπποις ἁμιλλᾶσθαι, δηλώσας τοῖς Ἕλλησι* [375]) *μηδὲν θαυμάζειν, ἂν*

371) Lucian. Hermotim. 39. 372) Ammon. de different. p. 4. Valck. 373) Id ne cui scrupulum iniiciat, nevo *τάχα ἂν* aut *ταχύ γε ἂν* (Dem. Mid. §. 209. Lycurg. §. 133. cf. not. Blum. q. 148.) reponendum videntur, quorum sane utrumque, maxime vero prius longe est ea in re frequentioris usus, ascribam Lycurg. §. 71. *ἦπου ταχέως ἂν ἠνέσχετό τις.* 374) Recte id Turicenses revocarunt editores, quamquam Bekkerus *Ἀθηναίων* duobus ex libris rescripsit, id quod, ni fallor, contra mentem consiliumque scriptoris pugnaret; nam esset fere i. q. *Ἀθηναίων τινά* „unum ex Atheniensibus", desideratur autem „eum, qui civis esset Atheniensis". 375) Eo vocabulo hic non omnes Graeci, sed socii potissimum Atheniensium significantur; fit illud ex more Atheniensium, uti apud nos et olim vocabatur et nonnullis in regionibus hodieque vocatur „imperii" („das Reich") nomine pars quaedam Germaniae; hinc *Ἑλληνοταμιῶν* nomen, quo quaestores tributi sociorum Atheniensibus dicebantur.

τινα αὐτῶν βιάζηται [376]), ἐπεὶ καὶ τοῖς πολίταις οὐκ ἐξ ἴσου χρῆται, ἀλλὰ τοὺς μὲν ἀφαιρούμενος [377]), τοὺς δὲ τύπτων, τοὺς δὲ εἰργνύων, τοὺς δὲ χρήματα πραττόμενος, οὐδενὸς ἀξίαν τὴν δημοκρατίαν ἀποφαίνων, τοὺς μὲν λόγους δημαγωγοῦ, τὰ δ' ἔργα τυράννου παρέχων, καταμαθὼν ὑμᾶς τοῦ μὲν ὀνόματος φροντίζοντας, τοῦ δὲ πράγματος ἀμελοῦντας. §. 28. τοσοῦτον δὲ διαφέρει Λακεδαιμονίων, ὥστ' ἐκεῖνοι μὲν καὶ ὑπὸ τῶν συμμάχων ἀνταγωνιζομένων ἀνέχονται ἡττώμενοι, οὗτος δὲ οὐδ' ὑπὸ τῶν πολιτῶν, ἀλλὰ φανερῶς εἴρηκεν οὐκ ἐπιτρέψειν τοῖς ἀντεπιθυμοῦσί τινος· εἶτ' ἐκ τῶν τοιούτων ἀναγκαῖον τὰς πόλεις [378]) τῶν ἡμετέρων πολεμίων ἐπιθυμεῖν, ἡμᾶς δὲ μισεῖν. In his unum est, quod credibile non videtur, quod Alcibiades palam dixisse dicitur, potestatem se nemini esse facturum de ulla re secum certandi; id enim significant verba οὐκ ἐπιτρέψειν τοῖς ἀντεπιθυμοῦσι τινος [379]); in reliquis nihil quidem inest, quod plane falsum sit; namque ex tributariis et stipendiariis Atheniensium sociis (hi enim potissimum συμμάχων nomine significantur) eo credibilius est quadrigam neminem tum (Olym. LXL.) adduxisse aut certamini adversus Alcibiadem commisisse, quia epinicii carminis, quod ei victoriae Alcibiadis celebrandae Euripides scripsit, versus hi, βῆναι δ' ἀπονητὶ δὶς (malui: τρὶς) στεφθέντα ἐλαίᾳ κάρυκι βοᾶν παραδοῦναι, satis probare videntur eas victorias Alcibiadi „sine pulvere", quod dicitur, contigisse neque quemquam omnino Graecorum ausum esse adversus septem quadrigas Alcibiadis certamen inire [380]). Verum ut

376) Id postliminio revocavi, postquam Bekkerus iisdem ex libris βιάσηται scripsit; quid enim est, cur tum demum, postquam vis sibi illata est, neque vero simulac vim patiuntur, mirari dicantur? Sic Lycurgus quamquam §. 16. dixit: μὴ ἄχθεσθαι, ἐὰν ἄρξωμαι, §. 128. tamen dicit: μὴ ἀχθεσθῆτε, ἐὰν μέμνημαι. 377) Redire ἀφαιρούμενος ad Diomedem, τύπτων ad Tauream, εἰργνύων ad Agatharchum, χρήματα πραττόμενος ad Calliam docuit iam Reiskius. 378) Intellege de civitatibus sociorum stipendiariorum. 379) Male haec reddidit G. Becker: er werde seinen Nebenbuhlern nie in irgend einem Stücke weichen", quamquam alius locus mihi nunc in promptu non est, quo ἀντεπιθυμεῖν eadem, qua hic, dicatur potestate; plerumque enim significat „vicissim cupere" id est „eius cupiditate teneri, qui etiam nostri flagrat desiderio"; cf. Xenoph. Memor. II, 6, 28. 380) Cf. commentat. meam de Olymp. lud. p. 305. not. 40.

nihil, quod plane falsum, ita idem locus nihil continet, quod novum rectumque, denique nihil praeter inanem verborum stre-
73 pitum, ne ab repetitione quidem liberum; etenim quae sententia verborum est ἦπου — ἁμιλλᾶσθαι, eandem fere referunt etiam verba δηλώσας — χρῆται, nisi quod quae hic de omni violentia civibus et sociis illata, illic de una violentiae specie praedicantur. Offensioni est autem primum ingrata participiorum accumulatio ab ἀφαιρούμενος — ἀμελοῦντας, quae etiam perspicuitati orationis non mediocriter officit; succurrere laborantibus verbis voluit Reiskius, cum pro ἀποφαίνων rescriberet ἀποφαίνει, quod miror ita placuisse Turicensibus editoribus, ut in ordinem reciperent; nam si quid esset mutandum, praestaret certe κοὐδενὸς ἀξίαν τὴν δημοκρατίαν ἀποφαίνων — παρέχει rescribere, quo et illud evitaremus, ne participium παρέχων eadem videretur ratione dictum, qua καταμαθών, et illud consequeremur, ut postremum orationis membrum οὐδενὸς — ἀποφαίνων ne careret particula, quae comprehendendi notionem haberet; nam eo inciso comprehenduntur quodammodo superiora; verum prava illa participiorum coacervatio scriptori est tribuenda neque coniecturis expellenda. — Deinde iam primum participium δηλώσας non vacat offensione; neque enim Alcibiades ausus est civi Attico vim facere, postquam comprobavit, immo postquam ausus, sive potius quod ausus est eam vim committere, comprobavit sociis docuitque eos non mirari oportere, si cui eorum vim afferret, itaque vereor ne pro δηλώσας fuerit δηλῶν dicendum. — Tum etiam maiori offensioni est ἐπεὶ καὶ τοῖς πολίταις οὐκ ἐξ ἴσου χρῆται, ἀλλὰ κτλ; quod enim Alcibiades civibus suis iniuriam omnibus, sed aliis aliam facit, ea neque inaequalitas recte appellatur, neque, ut recte ita dicatur, inaequalitas comprobaverit mirandum non esse, quod socios negat orator mirari oportere. Quid multa? voluit ille, ni fallor, dicere, „iniquo“ iure Alcibiadem adversus cives uti; dixit autem, „inaequali“; hoc enim est οὐκ ἐξ (ἀπ') ἴσου (ἴσης); debebat autem dicere, οὐκ ἐπ' ἴσοις (ἴσῃ), οὐκ ἐπὶ τῇ ἴσῃ, οὐκ ἐπ' ἴσοις καὶ ὁμοίοις, οὐκ ἐπ' ἴσῃ καὶ ὁμοίᾳ. Iam vero Lacedaemoniorum memoria ecquis credat in tanta, qua tum apud Athenienses flagrarent, invidia aequalem oratorem et apud Athenienses loquentem aut omnino usurum atque ita comprobaturum quodammodo fuisse,

domestica sibi deesse moderationis et temperantiae exempla, ant si pntasset utendum, nullam deprecationem interpositurum, quod ab hostibus exemplnm tale repeteret, veluti: *παραιτήσομαι δ' ὑμᾶς μηδὲν ἀχθεσθῆναί μοι, ἐὰν τῶν ὑμετέρων ἐχθρῶν μνησθῶ?* Sic Lycurgus in oratione c. Leocratem (§. 127.), quamquam eo tempore iam conciliati erant Lacedaemoniis Athenienses, ad hanc tamen descendit deprecationem: *καὶ μή μοι ἄχθεσθῆτε, εἰ πολλάκις μέμνημαι τῶν ἀνδρῶν τούτων*, et simili quadam utitur etiam Aeschines c. Timarchum §. 180. *ἀλλ' οὐ Λακεδαιμόνιοι, καλὸν δ' ἐστι καὶ τὰς ξενικὰς ἀρετὰς μιμεῖσθαι.* Nam qnod dicit, *τοσοῦτον δὲ διαφέρει Λακεδαιμονίων, ὥςτ' — ἡττώμενοι*, tacite indicat, Athenionses abesse ab ea aequitate et moderantia. Sed quid dico virtutis exemplum eum ab hostibus Attici nominis repetere? qui laudat quidem Lacedaemonios, rem antem nullam singularem commemorat, qua merito eos laudari probet. — Deniqne quod in fine posuit huius loci, qui ad Diomedem spectat, *εἶτ' ἐκ τῶν τοιούτων — μισεῖν*, praeterquam quod non suo loco legitur (quae enim ad socios pertinent, commodiore loco §. 12. legerentur), argutari videtur, non ratiocinari, nisi ratiocinari eum dicis, qui ratiocinationem instituat hanc: Alcibiadem cum ne civi quidem permiserit secum certare, multo minus eam potestatem sociis esse facturum; id autem veritos socios odio Atheniensium et desiderio hostium captum iri.

XIX.

Transit orator ad alteram in Olympiorum sollemnibus ab 74 Alcibiade commissam iniuriam, quae ad ipsam rempublicam Atheniensium spectabat, §. 29. *Ἵνα δὲ μὴ μόνον Διομήδην ἀλλὰ καὶ τὴν πόλιν ὅλην ὑβρίζων ἐπιδόξειε, τὰ πομπεῖα παρὰ τῶν ἀρχιθεωρῶν αἰτησάμενος, ὡς εἰς τἀπινίκια τῇ προτεραίᾳ τῆς θυσίας χρησόμενος, ἐξηπάτησε καὶ ἀποδοῦναι οὐκ ἤθελε, βουλόμενος τῇ ὑστεραίᾳ πρότερος τῆς πόλεως χρήσασθαι τοῖς χρυσοῖς χερνίβοις καὶ θυμιατηρίοις. ὅσοι οὖν τῶν ξένων μὴ ἐγίγνωσκον ἡμέτερα ὄντα, τὴν πομπὴν τὴν κοινὴν ὁρῶντες ὑστέραν οὖσαν τῆς Ἀλκιβιάδου, τοῖς τούτου πομπείοις χρῆσθαι ἐνόμιζον ἡμᾶς· ὅσοι δὲ ἢ παρὰ τῶν πολιτῶν ἤκουον, ἢ καὶ ἐπεγίγνωσκον τὰ τούτου, κατεγέλων ἡμῶν, ὁρῶντες ἕνα ἄνδρα μείζονα πάσης τῆς πόλεως δυνάμενον.* In verbis primum offen-

sioni est ἐπιδόξειε, quod neque, quantum scio, dictum praeterea ab quoquam reperitnr, neque, ut sit dictum, eo potest significatu esse, qui aptus est loco; quid enim ἐπιδοκεῖν aliud significet, quam „exspectare", cum exspectandi vis insit etiam in ἐπιδόκητος et ἀνεπίδοκητος? sententia autem postulari verbum, quod ostentandi esset significatu, veluti ἐπιδείξαιτο, intellexit Reiskius, quod cum nimis ab librorum vestigiis recederet, erat, qui ἐπιδείξειε coniiceret *), quod cum etiam activa positum formā habeat nonnnmquam ostentandi sui significatum, praesertim in tali scriptore etiam mihi non displicet. — Dein offensioni ut Valckenario ita est mihi quoque pluralis numerus ἀρχιθεωρῶν, cum singularum civitatium legationibns sacris singulos, non plures praefuisse constet [381]); agitur autem hic non de praefectis omnium legationum, sed de eo, qui Atticae Olympiam missae praefuit; neque enim Luzacii suspicio placet, qui plnrali aut architheorum cum reliquis Atheniensium theoris aut omnes civitatium Graecarum architheoros significari credit, qnos cum etiam minus probabiliter finxerit collegium quoddam constituisse, persuasit tamen Gerh. Beckero. — Displicet etiam, quod non illud ipsum significatum est, ab Atticae legationis praefecto illa sibi vasa rogasse Alcibiadem in hunc fere modum: παρὰ τοῦ ἡμετέρου ἀρχιθεωροῦ, vel παρὰ τοῦ τῶν Ἀθηναίων ἀρχιθεωροῦ καὶ θεωρῶν. — Denique, quae in extrema hac §. extant, ὅσοι δὲ — πάσης τῆς πόλεως δυνάμενον, adduci non possum ut sana credam; etenim cum ἐπιγιγνώσκειν significet „agnoscere", τὰ τούτου ἐπεγίγνωσκον autem per orationis cohaerentiam aliud esse nequeat, quam „istius vasa agnoscere", locum luxatum esse patet; Reiskii interpretatio „sive ipsi per se iam nossent mores Alcibiadis" quem Gerh. Beckerus secutus est „oder ohnedies die Sitten des Mannes kannte" neqne ἐπιγιγνώσκειν verbi vim assecnta est, neque τὰ τούτου recte retulit; quare vide sitne locus in hunc modum sanandns: ὅσοι δὲ ἢ παρὰ τῶν πολιτῶν ἤκουον τὰ τούτου, ἢ καὶ a) ἐπεγίγνωσκον τὰ ἡμέτερα, κατεγέλων ἡμῶν. „qnotquot antem aut a civibus nostris istius

*) [Fecit Emperius Opusc. philol. p. 215.] 381) Cf. commentat. meam de sacr. Graecor. legationibus. a) De ἢ — ἢ καὶ cf. Dissen. in Demosth. de cor. pag. 224., mea in Midian. §. 65.

facinora audiebant, aut etiam vasa agnoscebant nostra". Atque haec de verbis, nunc rem ipsam consideremus. Petivit igitur Alcibiades ab principe sacrae legationis, quam Athenienses Olympiam miserant, ut *πομπεῖα* sibi commodaret, iis pridie sacrificium ad sollemnia *ἐπινικίων* uti se velle prae se ferens; accepta autem noluit reddere, cum deliberatum haberet iis postridie in pompa prius uti, antequam legatio Attica iis uteretur, quo illnd est consecntus, ut peregrinis hominibus Attica civitas videretur Alcibiadis *πομπείοις* uti. Fuerunt Atheniensibus iam antiquitus publica *πομπεῖα* sive vasa, quae in deducendis sollemnibus pompis ad ostentandam civitatis potentiam partim Athenis ab sacerdotibus vel quibusdam virginibus ferebantur, partim peregre missis sacris legationibus committebantur, reliquum tempns in Pompeo reponebantur; ea vasa splendidiora facta sunt ex publicatis bonis XXX tyrannorum, Demosthenicis autem temporibus per Androtionem et Timocratem partim vetera refecta, partim nova facta, ab Lycurgo deniqne oratore aurea et argentea pompea addita sunt plurima [382]). Ea vasa iam Alcibiadis aetate fuisse, magnam certe partem aurea, etiam haec narratio probat; neque tamen effici hinc licet pompea illa solis aureis malluviis atque turibulis constitisse; nam etiam *στεφάνους, φιάλας, σπονδεῖα, κανᾶ* aliaque *χρυσώματα καὶ ἀργυρώματα* eodem esse relata veri est simillimum; aurea autem malluvia et turibula hic commemorata videntur, quod ea speciosissima fuerint et maxime luculenta. Retinui, quae librorum est scriptura, *χρυσοῖς χερνίβοις καὶ θυμιατηρίοις*, etsi fuerunt, qui *χερνιβίοις* rescribendum putarent, quia apud Athenaeum [383]) extaret: *Ἀττικοὶ χερνίβιον λέγουσιν, ὡς Λυσίας ἐν τῷ κατ' Ἀλκιβιάδου λέγων οὕτως· τοῖς χρυσοῖς χερνιβίοις καὶ θυμιατηρίοις.* Ut enim recte statuerit Valckenarius illis Athenaei verbis hanc ipsam significari orationem, atque per errorem tantum Lysiae pro Andocidis nomine esse positum, tamen ne sic quidem quidquam aliud eo ex loco licet effici, quam in eo exemplari, quod Athenaeus usurparit, si quidem ille non memoriae fisus sed de exemplaris sui fide verba posuit, *χερνιβίοις* extitisse, ita autem

382) **Demosth.** c. Androt. 615, 3. c. Timocr. 755. **Pseudo-Plut.** Lycurg. 251. **Harpocr.** v. *πομπεῖα*. 383) **Athen.** IX, 408, d.

esse ab orationis auctore profectum, ne sic quidem consequitur, cum praesertim dubitari non liceat, quin vas lavandis manibus (νιπτὴρ, νιπτρίς) factum non minus χέρνιβον aut χέρνιβος quam χερνίβιον sit appellatum. Patet vero hac ex narratione [384]), 1) primum θυσίαν sive βουθυσίαν sive ἑορτήν, id est sacrificium magnum, quod in Olympiorum sollemnibus tum ab Eleorum magistratibus publice, tum ab sacris eo missis legationibus civitatium suarum nomine Iovi Eleo fieret, postridie ἐπινικίων sive sollemnium ob reportatam curulem victoriam institutorum oblatum esse; cum constet autem singulorum certaminum ἐπινίκια vespera eius ipsius diei, qua reportata esset victoria, instituta et curulia certamina post gymnica habita esse, illo sacrificio finita sint necesse est Olympiorum sollemnia. 2) Dein discimus hinc, quae cum eo sacrificio coniuncta eodemque die ante oblatum sacrificium habita fuerit pompa, in ea et theoros ab civitatibus missos et victores certaminum cum suis utrosque pompeis ita procedere solitos atque ita omnem pompam in partes quasdam de-
76 scriptam fuisse, ut theori priorem, victores posteriorem obtinerent locum; quod igitur illo tempore Attici theori post Alcibiadem demum procedebant in pompa, id a peregrinis hominibus caussae ignaris non poterat in aliam partem accipi, quam ut illos huius vasis uti voluisse crederent. His expositis age componamus cum hac oratoris narratione Plutarchi verba, de quibus dictum est iam supra [385]); Plutarchus igitur ferri dicit orationem quandam tamquam Phaeacis, in qua praeter alia id quoque commemoretur, cum Attica civitas pompis deducendis vasa multa possideret aurea argenteaque, Alcibiadem iis omnibus ad domesticos usus tamquam suis abusum esse. Cum vero in hac oratione nihil quidquam extet neque de multis vasis, neque de argenteis vasis, neque de vasorum sacrorum ad quotidianos usus ab Alcibiade facta translatione, Plutarchus si eam orationem spectavit, quam in manibus habemus, et memoriter putandus est referre et memoria fuisse infirma et tarda. Cum autem nihil sit, quod nos cogat necessario, ut sic statuamus, nonne satius est putare, aliam Plutarcho obversatam orationem, aliam esse, quae nunc Andocidis

384) Ea hinc consequi significavi iam in commentatione de Olymp. lud. p. 301. 385) Commentat. V. Part. I. p. V sq. [p. 146.]

nomine venditetur? Cuicnimodi est, qnamquam non facio cum Bakeo [386]), qui quam Plutarchus sequatur famam, contendit n e p o s s e q u i d e m v e r a m e s s e, oratoris ementiti narratio mihi quoque aliquanto videtur probabilior; neque vero in hac non sunt, qnae displiceant, veluti quod vasa petita (*αἰτησάμενος*) quidem dicuntur, tradita autem acceptaque (*παραλαβών*) non dicuntur, quod reddere ea voluisse narratur, non narratur quando reddere volnerit, denique quod explicatur, quo consilio vasa accepta retinnerit, effectu autem carueritne consilinm, non explicatur. Quae si voluisset evitare, poterat sic fere scribere: *χρησόμενος, ἐ π ε ι δ ὴ π α ρ έ λ α β ε, ἐξηπάτησε καὶ ἀποδοῦναι οὐκ ἤθελε ἕ ω ς τῇ ὑστεραίᾳ πρότερος τῆς πόλεως ἐ χ ρ ή σ α τ ο τοῖς χρυσοῖς χερνίβοις καὶ θυμιατηρίοις.* — Ceterum miror non hunc potissimum locnm elegisse oratorem, in quo tragoedias excitaret, qui locus certe longe aptior poterat tragoediis movendis videri quam superior.

XX.

Pervenit orator ad tertiam quandam snperbiam ab Alcibiade in Olympiorum sollemnibns commissam, quae ad imperata ab eo foederatis urbibus onera pertinet. §. 30. *Σκέψασθε δὲ καὶ τὴν ἄλλην ἀποδημίαν τὴν εἰς Ὀλυμπίαν ὡς διέθετο* [387]) „Considerate vero, quomodo praeterea iter sunm Olympiam susceptum adornaverit“. Cum vero in iis, quae seqnnntnr, nihil de profectione, sed de sola commoratione Olympica loquatur orator, 77
accuratius scripsisset, si *τὴν ἄλλην παρουσίαν τὴν ἐν Ὀλυμπίᾳ* scripsisset. *Τούτῳ σκηνὴν μὲν Περσικὴν Ἐφέσιοι διπλασίαν τῆς δημοσίας ἔπηξαν, ἱερεῖα δὲ καὶ τοῖς ἵπποις ἐφόδια Χῖοι παρε-*

386) B a k e Schol. Hypomnem. I. p. 227. manere se dicit in ea sententia, quam exposuerit Bibl. Cr. Nov. II. p. 95 sq.; „nam quo modo Plutarchus refert, ne fieri quidem potuit, ut domi talia ad quotidianum victum peteret aut obtineret Alcibiades“. Bibl. Cr. Nov. cum mihi ad manus non sit, quibus argumentis suam illio comprobaverit sententiam, ignoro.
387) X e n o p h. Memor. II, 6. 23. *τὴν ἔριν οὐ μόνον ἀλύπως ἀλλὰ καὶ συμφερόντως ἀλλήλοις διατίθεσθαι.* I s o c r a t. Paneg. 56. *τὰ σώματα τὰ σφέτερα αὐτῶν ἀλύπως διατιθεμένων.* Atque omnino suus est etiam in hoc verbo mediae formae locus, ubi quis rem suam, rem ad se pertinentam adornare vel instituere dicitur.

σκεύασαν, οἶνον δὲ καὶ τὰ ἄλλα ἀναλώματα Λεσβίοις προςέταξε. Hic illud statim mirum, quod orator, cum ei propositum sit docere, quem in modum illud iter Alcibiades adornaverit, dnas largitiones illi ab Ephesiis Chiisque oblatas atque his demum nominatis honorarium vinnm commemorat, quod Lesbiis Alcibiades imperasset; debebat enim, si ea memoria in invidiam adducere Alcibiadem volebat, òmnia liberalitatis ei exhibitae genera sic proferre, ut imperata ab eo esse pateret. Illa autem ipsa liberalitas commemoratur etiam ab Plutarcho [388]) et ab Satyro [389]) Peripatetico, scriptore vitarum illustrium virorum, uberrimo illo arcanarum frivolarumqne narratiuncularum auctore, quibus famae summorum hominum detractum est non mediocriter, quem huius qnoque rumoris fontem quasi quendam appellarem, unde et hic orator et Plutarchns hausissent, nisi tres illi scriptores in huius liberalitatis memoria vehementer ab se discreparent; quod enim Satyrus de omnibus itineribus ab Alcibiade susceptis, hic orator et Plutarchus de sola commoratione Olympia tradunt; Satyrus quattuor foederatas civitates appellat, quibus Alcibiades, quotiens peregre proficisceretur, quasi famulis usus sit; apud Plutarchum et oratorem trinm tantum urbium memoria exstat; hi ab Chiis tum pabulum eqnis tum victimas ad sacrificia, Satyrus pabulum tantum praebitum, victimas autem ab Cyzicenis suppeditatas esse narrat; nam tentorinm ab Ephesiis fixum, vinum aliaque ad victum necessaria ab Lesbiis exhibita esse Satyrus non minus quam dno reliqui scriptores referunt; tentorium illud Persicum appellant Satyrus et orator, magnifice ornatum dicit Plntarchus, duplo maius fuisse tentorio eo, quod publice esset theoris Atticis extructum (id enim significant verba *διπλασίαν τῆς δημοσίας ἔπηξαν*), solus orator tradit. De tentoriis sive tabernaculis, quae Olympiae erant ad Altin facta, loco ab Eleorum magistratibus assignato, quotquot extant scriptorum testimo-

388) **Plutarch.** Alcib. c. XII. 389) Ap. **Athen.** XII, 534, d. *Εἰς δὲ τὰς ἀποδημίας ὁπότε στέλλοιτο, τέσσαρσι τῶν συμμαχίδων πόλεων ὥςπερ θεραπαίναις ἐχρῆτο. σκηνὴν μὲν γὰρ αὐτῷ Περσικὴν ἔπησσον Ἐφέσιοι, τροφὴν δὲ τοῖς ἵπποις αὐτοῦ Χῖοι παρεῖχον, ἱερεῖα δὲ παρίστασαν εἰς τὰς θυσίας καὶ κρεονομίας Κυζικηνοί, Λέσβιοι δὲ οἶνον παρεῖχον καὶ τὰ ἄλλα τὰ πρὸς τὴν καθ' ἡμέραν δίαιταν.*

nia, extant vero paucissima [390]), eorum cum nullum suadeat, ut ab ipsis Eleorum magistratibus ea statuta arbitremur, theororum sumptibus facta ea esse credibile est. Eorum nonnulla satis ampla videntur fuisse idoneaque magnae multitudini excipiendae; sic Alcibiades, cum reportata victoria peractisque Iovi Olympio sacris universae multitudini, quae ludorum caussa convenerat, convivium exhiberet, suo teutorio panegyrin exceperit. Persica vero tabernacula non regum tantum sed etiam procerum „omni supellectilis aureae, argenteae genere, lectis tricliniaribus cubicularibusque, veste stragula, vasis esculentis, potulentis, cocinatoriis et artificum omnium, quos cultus domesticus desiderabat, copia instructa erant [391])“. Sic Xerxes, cum classem recenseret
in Sidonia nave, sub tabernaculo aureo sedit [392]); sic Darii 78
Codomanni tabernaculum omni luxu et opulentia instructum [393]), famulitio splendido, apparatu et divitiis erat refertum [394]), id quod Diodorus [395]) de omnibus regiis tentoriis praedicat; sic Alexandro postquam Persicum luxum imitatus est, tabernaculum erat centum lectorum, quinquaginta columnis aureis distinctum, lacunarique aureo et pretiosa varietate elaboratum [396]); neque minoris magnificentiae proceribus Persarum erant tabernacula cum apud Plataeas castra haberent [397]); tentorium insigni et pulchritudine et amplitudine Artaxerxes Timagorae dono dedit et lectum argenteis pedibus suffultum straguloque pretioso ei misit unaque stratorem, Graecos negans scire lectum sternere [398]); Entimo idem rex praeter alia et lectum misit argenteis pedibus et stragula veste et tabernaculum orbiculato lecto floribusque variegatum [399]). — Illud in hoc oratore non mirum, quod quam Satyrus *τροφὴν τοῖς ἵπποις* et Plutarchus *τροφὰς ἵπποις* dicit, eam ipse *ἐφόδια* appellat, quo nomine apud antiquiores scripto-

---

390) Diodor. XIV, 59. Lucian. Herodot. s. Act. 8. Aelian. V. H. IV, 9. C. I. Gr. no. 1104. 391) Brisson. de regn. Pers. II, 53. p. 717. 392) Herodot. VII, 100. *μετεκβὰς ἐκ τοῦ ἅρματος ἐς νέα Σιδωνίην ἵζετο ὑπὸ σκηνῇ χρυσέῃ.* 393) Curt. III, 11, 23. 394) Plut. Alexandr. 20. 395) Diodor. XVII, 35. 396) Aelian. V. H. IX, 3. 397) Herodot. IX, 80. 82. 398) Athen. II, 48, d. [Photius v. *Τιμαγόρας* auri et argenti vim, pretiosum lectum, servos et boves commemorat, tentorium non commemorat.] 399) Athen. II, 48, f.

res [400]) viaticum sive sumptus itineris, praecipue bellici itineris solet dici, cum eo vocabulo etiam Aristophanes [401]) aliique sumptus omnes et a Menandro [402]) deinceps sequiores scriptores omnis generis adminicula auxiliaque appellent.

Iam vero hanc narratiunculam ut fictam arbitrer (fuerit autem forsitan ad eam famam composita, quae Themistocli ferebat regis Persarum liberalitate tres urbes [403]) esse ad cibaria donatas, duas in vestitum et stragula concessas), non pauca sunt quae suadent. Primum enim credibile non est iam Olympiade nonagesima Alcibiadem nulladum re maiore gesta ea fuisse apud socios Atheniensium auctoritate, nt tanta onera vel ille iis imperare auderet vel civitates aut imperare eum sibi paterentur aut sua sponte susciperent; Asiaticas autem civitates crediderim Olympiadis LXXXXII. anno altero Alcibiadi nihil forsitan fuisse negaturas, cum huic reditu Athenas decreto, summa rerum in Asia gerendarum commissa potestas facta esset non minus nocendi iis quam utilitatem plurimam afferendi; sed quid Asiaticos socios, quid quattuor illas civitates iam Olympiade nonagesima moverit, nt tantum ei concederent, nihil succurrit, nisi forte unus ille tributorum metus, de quo supra [404]) dixi; verum tamen si eo metu mirum non est fuisse Ephesios, fuisse Cyzicenos et Lesbios, qui praeter Methymnam Lesbi stipendiarii essent omnes, et Cyziceni [405]) quidem Hellespontii tributi, Ephesii [406]) atque ni mea me fefellit coniectura, quam supra [407]) proposui, etiam Lesbii Ionici tributi; illud tamen non mediocriter mirum eodem metu Chios fuisse qui tributarii non essent, alios non fuisse, qui sti-
79 pendiarii essent. Dein ut Lesbiis potissimum vinum imperatum videtur propter Lesbii vini, dulcissimi illius maximeque odorati

400) Thucyd. II, 70. Xenoph. H. Gr. I, 1, 16. 401) Arist. Plut. 1025. et schol. 402) Menand. p. 202 Meinck. 403) Cf. supra pag. 27. [p. 205.] 404) pag. 20. [195.] 405) Ab Cyzicenis etiam postea Attici duces tributi nomine pecuniam exegerunt, cum in Atheniensium redissent potestatem, a quibus ad Lacedaemonios Persasque defecerant. Cf. Thucyd. VIII, 8. Xenoph. Hell. I, 1, 19. 406) Ephesum iam pridem ante cladem Siciliensem ereptam Atheniensibus a Tissapherne esse coniecerat Kruegerus in Dion. Hal. historiogr. pag. 339., quam coniecturam et commemoratae tributorum inscriptiones et haec Ephesiorum erga Alcibiadem liberalitas refutant. 407) pag. 26. [204.]

et corpori saluberrimi virtutes insignes [408]), ita tribus etiam reliquis urbibus id credideris impositum, quod cuique esset praestantissimum; verum Ephesios in tentoriis exstruendis praestitisse, Chiis frumentum largissimum fuisse, Cyzicum pecoribus abundasse nemo quod sciam narravit [409]). Denique eam largitionem fac ita fuisse comparatam, ut non ab ipsis civitatibus aut tentorium exstrueretur aut pabulum equis, vinum victimaeque mitterentur, sed pecunia tantum illis sumptibus faciendis praeberetur, esset tamen vel sic mirum eius liberalitatis rumorem aut non statim ad Athenienses pervenisse, aut si pervenisset, ab his non esse poenam irrogatam. Id orator ementitus ad felicitatem Alcibiadis referendum putat: *καὶ οὕτως εὐτυχής ἐστιν ὥςτε τοὺς Ἕλληνας τῆς παρανομίας καὶ τῆς δωροδοκίας μάρτυρας κεκτημένος, οὐδεμίαν δέδωκε δίκην*, ubi *παρανομίας* ad equos Diomedi ereptos et ad vasa Atticis theoris non suo tempore reddita spectare videtur. — *ἀλλὰ ὁπόσοι μὲν ἄρχοντες ἐν μιᾷ πόλει γεγένηνται, ὑπεύθυνοί εἰσιν.* §. 31. *ὁ δὲ πάντων τῶν συμμάχων καὶ χρήματα λαμβάνων οὐδενὸς τούτων ὑπόδικός ἐστιν.* Deesse hic aliquid ad integritatem et Reiskius et Sluiterus statuerunt, quorum ille *ἀστῶν*, hic *ἐπάρχων* [410]) credit post *συμμάχων* intercidisse; Bakius [411]) autem eiecta *καὶ* particula, quae sane stare nequit, nisi aliquid additur, quod ea particula copuletur, sic locum rescribendum putavit: *ὁ δ' ἐκ πάντων τῶν συμμάχων χρήματα λαμβάνων.* Eorum audaciam non imitabor maloque statuere post *συμμάχων* per homoeoteleuton intercidisse *ἄρχων*; sed nondum sanitati redditus locus, nisi eorum quoque accedit significatio, a quibusnam ille pecuniam acceperit; quare vide, sitne loco transponendis verbis in hunc modum medendum: *ὁ δὲ πάντων τῶν συμμάχων ἄρχων καὶ χρήμματα λαμβάνων ὑπὸ τούτων, οὐδενὸς ὑπόδικός ἐστι*, quo simul illud proficitur, ut *οὐ-*

408) Plehn Lesbiac. pag. 7. Zander Beiträge zur Kunde der Insel Lesbos p. 10. 409) Nisi huc referre vis, quod Valerius Flaccus III, 5 canit: Rex Cyzicus Argonautis Dat Cererem lectumque pecus. Cf. Marquardt Cyzicus und sein Gebiet p. 29 fg. 410) *ἐπάρχειν* vocabulum alius sane est significatus; dicitur enim de regibus populisque, qui regionem vel populum in imperio ditioneque habent (cf. Maetzner Lycurg. pag. 156.), non cadit autem in praetorem Atticum, qui sociis praeest. 411) Schol. Hypomnem. Vol. I. pag. 228.

δενὸς τούτων ne coniungantur, quae coniuncta significarent „ob nullam harum rerum reddit rationes“, quasi vero multae res diversae sint commemoratae. Quanta autem ista hyberbole, Alcibiadem omnium sociorum praetorem vocare, eundem ab omnibus sociis dicere pecunias accepisse. — *ἀλλὰ τοιαῦτα διαπεπραγμένος σίτησιν ἐν Πρυτανείῳ ἔλαβε.* Cum Athenis victoribus Olympicis illud quoque praemium inter alia dari solitum sit ut perpetuum haberent in Prytaneo publicarum epularum ius [412]), non mirum est idem Alcibiadi quoque contigisse, sed illud mirum eam umbram honoris tam inique ferre oratorem. — *καὶ προςέτι πολλῇ τῇ νίκῃ χρῆται* [413]), *ὥσπερ οὐ πολὺ μᾶλλον ἠτιμακὼς ἢ ἐστεφανωκὼς τὴν πόλιν.* Ea de victoria saepe gloriari in orationibus suis Alcibiadem, verissime dixit orator, si quidem cum eo conspirat etiam Thucydidis testimonium.

XXI.

83 *Εἰ δὲ βούλεσθε σκοπεῖν, εὑρήσετε πολλὰ τῶν τούτῳ πεπραγμένων, ἕκαστον ὀλίγον χρόνον πράξαντάς τινας ἀναστάτους τοὺς οἴκους* [415]) *ποιήσαντας. οὗτος δ᾽ ἐπιτηδείων ἅπαντα πολυτελέστατα διπλασίαν οὐσίαν κέκτηται.* Priorem huius loci partem cum laborare vitio intellexisset Reiskius, medicinam adhibuit eam, ut rescriberet: *πεπραγμένων, ὧν ἕκαστον ὄψεσθε ὀλίγον*, quae sane multum abest a probabilitate; reliqui vero editores ita obmutuerunt omnes, ut quem in modum grammaticam verborum rationem explicandam arbitrarentur, nemo significaret; Gerhardo Beckero quid obversatum sit, cum locum sic interpretaretur: „Wollt ihr indessen darauf achten, so werdet ihr finden, dass jeder, der nur einige seiner Unternehmungen wagte, sein Vermögen zu Grunde richtete“, difficile est dicere; mihi sublata,

412) Cf. commentat. meam de Olympiis pag. 320. 413) Haec formula etiam oratoribus usitata est; Antiph. V, 64. *τούτῳ χρῶνται πλείστῳ λόγῳ.* Demosth. 59, 1. *τούτῳ λόγῳ πλείστῳ χρησάμενος.* 457, 9. *τούτῳ πλείστῳ χρησάμενος τῷ λόγῳ.* 523, §. 29. *τούτῳ πολλῷ χρήσεται τῷ λόγῳ.* 415) *ἀναστάτους οἴκους* dixit Isocrates de pac. §. 4. *πολλοὺς καὶ μεγάλους οἴκους ὑπὸ τῶν κολακευόντων ἀναστάτους γεγενημένους.* ibid. §. 88. *τοὺς οἴκους τοὺς μεγίστους — εὑρήσομεν ἀναστάτους γεγενημένους.* Id. Archidam. §. 86.

quae est post *πεπραγμένων*, interpunctione locus revocari ad integritatem videtnr, modo *πολλά* statuas adverbii esse significatu dicique aut pro „valde, vehementer“ aut pro „saepe“, qui significatus a prosa non abhorret oratione [416]); locnm igitur sic interpretor: „si vero considerare velitis, vehementer reperietis, eorum quae isti perpetrata sunt, unumquodqne ita esse comparatum, ut si qui id per breve tempus fecerint, domum remque familiarem suam omnem everterint“. Mutandum si quid eo in loco putarem, *οἷον* adderem ante *ἕκαστον*. Ea vero culpa ipse absolvi non potest orator, quod neque *σκοπεῖν* verbo (cf. §. 34.) suum tribuit obiectum (diversa enim eorum locorum ratio est ubi *σκοπεῖν* „considerare“ absolute dicatur) neque transitum 84
quendam munivit, quo ex superiore in hanc sententiam perveniretur. — In altera parte sententiae et illud mirum est, quod cum *ἐπιτηδεύων* verbum superiori *πράξαντας* respondere voluerit, nihil tamen adiecit, quod verbis *ὀλίγον χρόνον* responderet, et hoc moram facit, quod cnm duplicatam dicat Alcibiadis esse rem familiarem, non tamen temporis notam adiecit, intra quod duplicata esset; ea omnia potuisset evitare, si in hunc fere modum scripsisset: *οὗτος δὲ ἐπιτηδεύων ἅπαντα χρόνον ἅπαντα πολυτελέστατα, διπλασίαν οὐσίαν κέκτηται νῦν ἢ παρὰ τῶν ἐπιτρόπων παρέλαβεν.* Ita si scripsisset, consuluisset certe perspicuitati, etsi non consuluisset veritati; quid enim mirum rem eius duplicatam esse, cum tantam dotem dotisque acceperit accessionem?

Καίτοι ὑμεῖς γε νομίζετε τοὺς φειδομένους καὶ τοὺς ἀκριβῶς διαιτωμένους φιλοχρημάτους εἶναι, οὐκ ὀρθῶς γιγνώσκοντες. Hic, ni fallor, nec *φειδομένους* neque *ἀκριβῶς* stilum antiquiorum oratorum sapit; nam *φειδόμενος* participium, ut reliquae eius verbi passiones, antiquioribus scriptoribus sic dicitur fere, ut res, cui parcatur, aut addatur diserte ant sit ex cohaerentia orationis intellegenda, sequioribus demum scriptoribus etiam „parcum“ significat, quem priores *φειδωλόν*, unde *φειδωλή* et *φειδωλία*, aut rarioribns nominibus *φείδωνα*, *φειδόν*, *φείδυλον* dicebant; *ἀκριβής* autem veteribus quidem scriptoribus is dicebatur,

---

416) Cf. Stephan. Thes. Vol. 6. p. 7852 sq. edit. Angl. Interp. Aristoph. Eq. 412. Ast. in Platon. Legg. p. 165 sqq.

qui esset accuratus, exactus, subtilis; ad rem attentum non diu ante Plutarchum eo nomine vocaverint[417]); atque idem cadit in *ἀκρίβειαν* et *ἀκριβῶς*, quorum illud superioribus „exactam curam et diligentiam", apud Plutarchum[418]) vero „parcitatem" significat, hoc omnibus, quod sciam, scriptoribus „exacte, exquisite, accurate, diligenter, severe", notat, neque habeo quemquam, qui praeter hunc oratorem *ἀκριβῶς* „parce" adverbii potestate dixerit. Quid vero tandem est, quod eam opinionem quam ipse falsam dicit de eorum cupiditate, qui parce frugaliterque victitent, auditoribus tribuerit neque maluerit eam vulgo adscribere, aut se certe eiusdem erroris communione comprehendere, id est, quidni *καίτοι νομίζεται* aut *καίτοι ἡμεῖς νομίζομεν* scripsit?

Οἱ γὰρ μεγάλα δαπανώμενοι πολλῶν δεόμενοι αἰσχροκερδέστατοί εἰσιν. Qui magnos faciant de suo sumptus (illud enim significat media[419]) verbi *δαπανᾶσθαι* forma), eos, quod indigeant pluribus, lucri esse cupidissimos, ea quidem sententia vera est, sed, ni fallor, adversandi particula rectius quam caussali coniungeretur cum superiore enunciato; nunc enim rationem tantum continet verborum *οὐκ ὀρθῶς γιγνώσκοντες.*

Αἴσχιστον δὲ φανήσεσθε ποιοῦντες, εἰ τοῦτον μὲν ἀγαπᾶτε τὸν ἀπὸ τῶν ὑμετέρων χρημάτων ταῦτα κατεργασάμενον, Καλλίαν δὲ τὸν Διδυμίου τῷ σώματι νικήσαντα πάντας ἀγῶνας τοὺς στεφανηφόρους ἐξωστρακίσατε, πρὸς τοῦτο οὐδὲν ἀποβλέψαντες ὡς ἀπὸ τῶν ἑαυτοῦ πόνων ἐτίμησε τὴν πόλιν. Ego neque Calliam novi illum, neque Didymiam eius patrem; nam temporum ratione eorum refellitur coniectura, qui hunc Didymiam non diversum esse putant ab eo, quem Eupolis propter corporis pusillitatem vel propter animum malitiosum et versutum tamquam „apotragema vulpis" risui obiecit *); immo Eupolidius
85 Didymias si qua omnino propinquitate hunc attigit Didymiam falsi Andocidis, nepos huius fuisse putandus est. Nomen ipsum

417) Quamquam etiam Pollux III, 115. coniungit *φειδωλὸς — ἀκριβής* atque III, 16. *φείδεσθαι* verbum una cum verbis *ταμιεύειν, θησαυροποιεῖν* similibusque componit. 418) Plut. Pericl. 36. 419) Eius formae exempla habet Maetzner. Lycurg. p. 314. [*) Meineke fragm. com. II, 1. p. 542. Eupolidium Didymiam eundem suspicatur cum Didymachia, coniectura admodum incerta.]

Διδυμίας non erat cur in suspicionem vocaretur, cum eadem ratione formatum sit ex *Δίδυμος*, qua ab *ἀγαθὸς*, *ἁγνὸς*, *ἀκρὸς*, *ἀντίος*, *ἄριστος*, *γλαυκὸς*, *γοργὸς*, *δεινὸς*, *εὐθὺς*, *ἑλικὸς*, *εὐνοῦχος*, *ἰσχυρὸς*, *κλεινὸς*, *κριτὸς*, *κυλλὸς*, *λαμπρὸς*, *λοξὸς*, *ξανθὸς*, *ξενὸς*, *παρθένος*, *πελὸς*, *πλεῖστος*, *πυῤῥὸς*, *ῥαμψὸς*, *σμικρὸς*, *στέφανος*, *στέῤῥος*, *φαιδρὸς*, *φανὸς*, *φειδός* derivata sunt *Ἀγαθίας*, *Ἁγνίας*, *Ἀκρίας* [420]), *Ἀντίας* [420a]), *Ἀριστίας* [421]), *Γλαυκίας*, *Γοργίας*, *Δεινίας*, *Εὐθίας*, *εὐνουχίας*, *ἑλικίας*, *Ἱππίας*, *Ἰσχυρίας*, *Κλεινίας*, *Κριτίας*, *Κυλλίας* [421a]), *Λαμπρίας*, *Λοξίας*, *Ξενίας*, *Παρθενίας*, *Πλειστίας* [421b]), *Πυῤῥίας*, *Ῥαμψίας*, *Σμικρίας*, *Στεφανίας*, *Στεῤῥίας*, *Φαιδρίας* [422]), *Φανίας*, abs quo non fuerit diversum *Φαινίας* [423]), *Φειδίας*, similia, quorum nonnulla formam etiam *εας* referunt, veluti *Ἀριστέας*; alia vero nomina, sive propria illa, sive appellativa, quae in *ιας* exeunt, derivata videntur aut ab substantivis in *ῑς*, veluti *Ἀλεξίας*, *Ἀμειψίας*, *Ἀγασίας* [424]), archon Atticus [425]), *Ἀγησίας* [426]), *Ἡγησίας*, *Αἰνησίας* [427]), *Γνωσίας* [427a]), *Δαμασίας* [428]), *Ἐλπίας*, *Ἐρυξίας*, *Κινησίας*, *Κτησίας*, *Λεξίας*, *Λυσίας*, *Μαντίας*, *Μελησίας* [428a]), *Μιξίας*, *Νικησίας*, *Πασίας*, *Παυσίας*, *Πραξίας*, *Στασίας* [429]), *Σωσίας*, *Τιμησίας* [429a]), *Τισίας* vel *Τεισίας* [430]), *Τλησίας* [431]), *Φιντίας* [431a]), ab *ἄλεξις* *ἄμειψις*, *ἥγησις*, *αἴνησις*, *γνῶσις*, *δάμασις*, *ἐλπὶς*, *ἔρυξις*, *κίνησις*, *κτῆσις*, *λέξις*, *λύσις*, *μάντις*, *μίξις*, *νίκησις*, *πάσις*, *παῦσις*, *πρᾶξις*; *στᾶσις*, *σῶσις*, *τίσις*, *τλῆσις*, *φίντις*, aut ab substantivis primae declinationis in *ᾱ* vel *η̄*, veluti *Ἀγίας*, *Ἀμυ-*

---

420) Id nomen proci erat Hippodamiae. 420a) Pind. N. X. 40. 421) Nomen id erat satyrorum scriptoris. [Forma contracta est *Ἄριστις*. v. Keil spec. onomatologi p. 79. Meineke fragm. comic. I. p. 404. 416.] 421a) C. I. Gr. n. 1120. 421b) ibid. 2354. 422) Nomen extat Corp. Inscr. Gr. n. 2271. eratque comoediae Alexidis. 423) C. I. Gr. n. 2700. c. 2954. B. 424) Xenoph. Anabas. III, 1, 31. C. I. Gr, 1732. 2285. b. 425) Boeckh. C. I. Gr. 2035. 426) Pindar. O. VII, 12. 427) C. I. Gr. 2338. 427a) Xenoph. Hellen. I, 1, 29. 428) Nomen id erat archontis Atheniensium, qui Ol. 35, 2 et 49, 3. praeerat reipublicae, idemque Olympionicae, qui Ol. 112. et 201. vicit Olympia. 428a) Pind. O. 8, 45. 429) C. I. Gr. 1757. 429a) Plutarch. T. XII. pag. 107. Hutt. 430) Ibid. 2108, g. 431) Nomen id archontis Attici Ol. 24, 4. 431a) [Paus. IV, 15, 1.]

νίας, *Ἀρχίας*, *Βίας* (?), *Βουλίας*, *Κομίας* [432]), *Νικίας* [433]), cuius est etiam *Νικέας* forma, *Σπουδίας*, *Φρικίας*, *Χαρίας*, ab *ἄγη*, *ἄμυνα*, *βία*, *βουλή*, *κόμη*, *νίκη*, *σπουδή*, *φρίκη*, *χαρά*; alia ab substantivis in *ων*, veluti *Ἀμεινίας*, *δρακοντίας* ab *ἀμείνων*, *δράκων*, alia ab neutralibus tertiae declinationis in *μα*, ut *ἀγαλματίας*, *δογματίας*, *κομματίας*, *πραγματίας*, *στιγματίας*, *τραυματίας*, *φροντματίας*; difficiliorem explicatum habent *Ἀμμίας* [434]), *Καλλίας* [435]) (cuius est etiam forma *Καλλέας*), *Μειδίας* [436]), *Λυσανίας*, *Ναυσίας* [437]), *Παυσανίας*, *Σιμμίας* [438]), *Χαβρίας* [439]), nisi quod *Λυσανίας* et *Παυσανίας* significant *λύσας* (*παύσας*) *ἀνίαν*. Tacere praestat barbara nomina veluti *Παπίας* [440]); *Μελανίας* autem ab *μέλας* est repetendum.

Mirum vero Calliam illum athletam (nam athleta putandus est, qui corpore suo vicisse dicitur) tum in omnibus certaminibus, quorum quidem praemium corona esset, reportasse victoriam, tum non minus dignum visum esse, qui testularum suffragiis eiiceretur urbe, id quod non cadebat nisi in eos, qui principem quendam locum obtinerent, ad quem vix pervenire potuisse videntur, qui in athleticam artem data opera incumbebant; quodsi iste Callias ita ab reliquorum athletarum consuetudine recessit, ut raro exemplo simul athleticae operaretur et rempublicam tractaret, etiam hoc mirabile de eo miraculo ab nullo alio scriptore aliquid esse litteris mandatum. In verbis autem offensioni est primum *ἀγαπᾶτε*, cuius loco debebat certe *ἀγαπήσετε* dicere; neque enim aptum est rei „diligendi", „amandi", „amice accipiendi" verbum, multo minus „contentum esse"; immo exspectatur potius „honorandi" verbum vel simile quid, quod in

---

432) archontis Ol. 25, 1. id nomen. 433) Etym. M. 606, 10. dubitat, *Νικίας* et *Ἀρχίας* sintne ab *νίκη* et *ἀρχή*, an ab *νικᾶν*, *ἄρχειν* repetenda. 434) C. I. Gr. 2814 sqq. 435) Estne nomen id et proprium et appellativum ab *κάλλος* an cum Boeckhio C. I. Gr. I. p. 595. ab *καλλίων* derivandum? 436) Etym. M. 582, 18. *Μειδίας* ab *μειδιᾶν*, uti *Φειδίας* ab *φείδειν* derivat. 437) Nomen id archontis Deliaci C. I. Gr. 2295. 438) Cum etiam forma *Σιμίας* reperiatur ib. 2481., videndum sitne nomen ab *σιμός* deducendum. 439) Etym. M. 804, 44. *ὡς φαίνω Φανίας, ἀμύνω Ἀμυνίας, οὕτω χαίρω Χαρίας καὶ πλεονασμῷ τοῦ β Χαβρίας.* 440) C. I. Gr. 2072. 2787; usitatissimum nomen sequioris aetatis; nobilissima Romana Papiorum familia.

ἀγαπᾶν certo non inest. Dein displicet *ταῦτα κατεργασάμενον*, quod dubium est spectetne ad curulem victoriam ab Alcibiade reportatam, an ad iniurias ab eo contra Diomedem et theoros Atheniensium commissas et ad socios expilatos, utrum vero cunque est, non poterat dici *ἀπὸ τῶν ὑμετέρων χρημάτων*, neque enim Atheniensium pecuniis factum erat, ut Alcibiades Olympicam victoriam reportaret. Displicet etiam *στεφανηφόρους* vocabulum, quo hic et §. 2. utitur ementitus orator; nam ea certamina Herodotus [441]) quidem eodem nomine, oratores [442]) autem Attici *στεφανίτας* appellant. Neque placet, quod orator in fine huius incisi id commemorat, cuius Athenienses nullam habuerint rationem, id vero non commemorat, cuius habuerint; ista ratione factum est ut plane ignoretur, quam ob rem ille ostracismi caussa solum vertere iussus sit.

XXII.

Verum illa omnia levia sunt prae iis, quae §. 33. contra rerum fidem et memoriam pugnantia extant. *ἀναμνήσθητε δέ*, inquit, *καὶ τοὺς προγόνους, ὡς ἀγαθοὶ καὶ σώφρονες ἦσαν, οἵτινες ἐξωστράκισαν Κίμωνα διὰ παρανομίαν, ὅτι τῇ ἀδελφῇ τῇ ἑαυτοῦ συνῴκησε, καίτοι οὐ μόνον αὐτὸς Ὀλυμπιονίκης ἦν, ἀλλὰ καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ Μιλτιάδης. ἀλλ' ὅμως οὐδὲν ὑπελογίζοντο τὰς νίκας· οὐ γὰρ ἐκ τῶν ἐπιτηδευμάτων ἔκρινον αὐτόν.* Ostracismo urbe eiectum esse Cimonem constat etiam testimoniis ipsius Andocidis, siquidem ad hunc referenda est oratio de pace [443]), Theopompi [444]), Nepotis [445]), Plutarchi [446]), Athenaei [a]), scholiastae Aristophanis [447]) et Suidae [448]); post annum quintum, quam esset expulsus, in patriam eum revocatum esse Theopompus et Nepos auctores sunt; cum vero neque quo anno eiectus neque quo anno revocatus sit, ab quoquam scriptorum tradatur

441) Herodot. V, 102. 442) cf. Maetzner. Lycurg. p. 171. 443) Andoc. orat de pace §. 3., ubi pro *καὶ Μιλτιάδην τὸν Κίμωνος ὠστρακισμένον* videtur aut extitisse aut certe obversatum esse oratori: *Κίμωνα τὸν Μιλτιάδου.* 444) Scholiast. Aristid. p. 528. Dind. 445) Nep. Cimon. 3. 446) Plut. Cimon. 17. Pericl. 9. a) XIII. 589. ubi minus accurate *φυγαδευθέντος* dicitur pro *ὀστρακισθ.* 447) in Aristoph. Equit. 851. 448) Suid. v. *Κίμων.* [et *ἀποστρακισθῆναι.*]

diserte, eo de quinquennio aliis aliud placuit; Kruegerus [449]) enim ab Ol. 79, 2. usque ad 80, 3., Sintenisius [450]) ab Ol. 79, 3. vel 79, 4. ad 80, 4. vel 81, 1., Muellerus [451]) ab Ol. 80, 3. ad 81, 4., ego [452]) denique ab Ol. 80, 4. ad 82, 1. exulasse eum statuimus, neque me hucusque poenituit propositae sententiae. Nam quem unum sententiae suae fideiussorem habent Kruegerus et Sintenisius, Plutarchum, qui brevi post proelium ad Tanagram commissum (commissa autem est ea pugna Ol. 80, 3. vel 80, 4). Cimonem restitutum esse significat, eum rerum gestarum ordo ita refellit, ut unum is illud videatur recte narrasse, quod Tanagrense proelium, postquam ille abisset exulatum, factum atque
87 ea in pugna exulem illum eiusque amicos egregiam caritatem patriae probasse refert; paucis vero mensibus post eam pugnam Cimonem postliminio restitutum esse, id non recte narrat. Sed si vel maxime Ol. 79, 2. eiectus est Cimo, cum inter hunc et eum annum, ad quem haec oratio pertinere fingitur, id est ad Ol. 91, 1. intersint, ut plurimum largiar, quadraginta septem anni, non fuerant profecto *οἱ πρόγονοι* „maiores vestri", sed aut *ὑμεῖς* aut saltem *οἱ πατέρες*, qui illum eiecerunt. Neque *ἀγαθοί* vocabulum placet, cum eiiciendo Cimone non singularis quaedam bonitas aut fortitudo aut alacritas et strenuitas comprobata sit a maioribus, aliud autem, quod eo vocabulo significetur, non pateat. Propter rem autem, quam cum Elpinice sorore habuisset, testularum suffragiis eiectum esse Cimonem nemo memoriae mandavit praeter hunc simulatum oratorem eosque, qui etiam ipsi fide exigua sunt, scholiastas Aristophanis [453]), Aristidis [454]), Suidam [455]); ei vero memoriae quantum inesset incredibilium, significavi [456]) iam ante hos viginti annos. Neque enim apud Athenienses aut ostracismus poenae, aut matrimonium cum germana sorore (Elpinicen vero Nepos diserte germanam Cimonis sororem appellat) criminis loco erat, neque ut sit pro crimine habitum, credibile est multos post annos vetus, si diis placet, scelus pu-

449) Histor. philolog. Studien p. 155. 450) in Plutarchi Periclem p. 107. 451) in Aeschyli Eumenid. p. 118. 452) in commentatione de ostracismo p. 186. 453) cf. not 447. 454) de quattuor viris p. 446. 455) Suidas v. *Κίμων*. 456) de bon. damnat. p. 5. not.

niendum visum esse Atheniensibus. Cum enim matrimonium Elpinices Cimo Calliae cuidam pecunioso homini ea lege narretur cessisse, ut pro se litem solveret populo, qua pater Cimonis Miltiades esset multatus, qui cum eam pecuniam non potuisset pendere, custodia et ipse retentus erat, et eo in vinculis publicis mortuo etiam Cimo filius; rem publicam autem Cimo filius dimissus demum custodia capessere potuerit, hanc vero necesse sit multum ante Ol. 76, 1. capessiverit, eo enim anno iam magnis exercitibus dux praefuit atque Eiona et Scyrum cepit: patet inter Elpinices Calliae cessum matrimonium et Cimonis ostracismum, ut minimum dicam, viginti amplius annos interfuisse. Exstat sane illa de aere alieno, quod Callias pro Cimone ob Elpinicen sibi cessam solvisset, narratio apud Nepotem tantum, et Plutarchum [457]) et scholiastam [458]) quendam, ab eaque Diodorus [459]) vehementer discedit; hic enim narrat Themistoclem, cum vir quidam locuples eum de nuptiis filiae consuluisset, cuinam ex divitibus collocandam eam putaret, ei suasisse ut non pecuniam quaereret quae viro, sed virum qui pecunia egeret; quod consilium cum illi probaretur, auctorem ei fuisse, ut Cimoni eam daret in matrimonium; ita factum esse ut Cimo abundans pecuniis liberaretur carcere, liberatusque dicam scriberet magistratibus, qui eum custodia tenuissent atque diem iis eo tempore diceret, cum muneris sui rationes redderent. Secutus hac in re Diodorus est Ephori [460]) auctoritatem. Uxores autem cum duas sciamus [461]) fuisse Cimoni, alteram, quae Clitorii esset Arcadiae nata, cuius nomen ignoramus, alteram Atticam civem Isodicen, Euryptolemi filiam, Megaclis neptem, aliam autem num praeterea habuerit in matrimonio, non minus ignoremus quam utram illarum prius duxerit et utra tam lauta fuerit condicio, ut ea accepta pecuniis 88

457) Cim. 4. 458) Schol. Aristid. T. III. p. 515. *Καλλίας δὲ ὁ υἱὸς αὐτοῦ* (in corrupto *αὐτοῦ* non latet Hipponici sed ignobilioris patris nomen aliquod) *κατέβαλλεν ὑπὲρ αὐτοῦ πεντήκοντα τάλαντα, κατέβαλε δὲ ἐπὶ τὸ* (malim *τῷ*) *πρὸς γάμον λαβεῖν τὴν Ἐλπινίκην.* 459) Excerpt. Vatic. 48. p. 42. Dind. 460) Schol. Aristid. l. c. *Ἔφορος ἐν τῇ πρώτῃ* (malo *ιά* pro *ά*) *φησὶν ἐκτῖσαι αὐτὸν* (*τὸν Κίμωνα*) *τὰ πεντήκοντα τάλαντα, γήμαντα γυναῖκα πλουσίαν.* 461) Utramque commemorat Plutarchus Cim. 16.; cf. Pericl. 29.; solam Isodicen schol. Aristid. l. c.

non careret, quibus illam litem dissolveret; si est tamen periclitanda coniectura, coniecerim Isodicen eum prius duxisse eamque divitem illam uxorem esse, quae in Ephori et Diodori narratione significetur. Illa tamen narrationis discrepantia sic componi potest, ut neutram necesse sit, neque Nepotis Plutarchique neque Ephori Diodorique, tamquam falsam abiici; si enim Cimo non minus Calliae[a]) concessit Elpinices ea lege, quam diximus, quam ipse accepit bene dotatae puellae condicionem, num mirandum est, quod scriptores alii ab illa, alii ab hac caussa in melius mutatas Cimonis res rationesque derivarunt? Verum fac Ephori Diodorique dissensu suspicionem fidei contra Nepotis Plutarchique narrationem moveri, fac narratione de Cimono per Calliam custodia liberato in suspicionem vocata etiam nuptiarum fidem tolli, quas cum Elpinice Callias fecisse narretur, id quod nemo facile concesserit eo proposito effici, licebit ei famae, quae propter matrimonium cum sorore aliquando contractum Cimonem ostracismo affectum esse ferebat, duos alios rumores obiicere. Eorum alter Cimonem cum Elpinice non palam et legitimo matrimonio coniunctum fuisse, sed clam tantum admodum adolescentulum stupri consuetudinem habuisse dicebat, atque huuc rumorem longe vulgatiorem fuisse quam nuptiarum famam satis probat Plutarchus [462]), qui etiam hoc addit, Elpinicen dissolutis fuisse moribus et ad res venereas proclivem, quae etiam a Polygnoto pictore stuprum passa sit; quae idem ab Pericle admisisse fertur, ut fratri reditus faceret potestatem. Alter rumor is est, qui propter Elpinices consuetudinem Cimonem non ostracismo, sed quinquaginta talentis multatum esse ferebat; exstat ea fama tum apud Tzetzen [463]) tum apud scholiastam Aristidis (l. c.), cuius verba digna sunt quae hic ponantur: *πεντήκοντα δὲ τάλαντα ἐπράξατο. Δίδυμος δέ φησιν, οὐχ ὅτι ἐλακώνιζεν ἀλλ' ὅτι Ἐλπινίκῃ τῇ ἀδελφῇ συνῆν. αἴτιοι δὲ τῆς διαβολῆς οἱ κωμικοὶ καὶ μάλιστα Εὔπολις ἐν Πόλεσι* *). Est sane incredibile dictu propter matrimonium minus legitimum aut propter stupri consuetudinem cum sorore habitam ab Atticis iudicibus multam

a) Hanc Calliae elocatam esse narrat etiam Athenaeus XIII, 589.
462) Plut. Cimon. 2. 463) Chil. I, 58, [*) Cf. Meineke fragm. com. II, 1. p. 512.]

eamque tantam cuiqnam dictam, sed non credibilius quemquam propter eandem rationem ostracismo esse affeotum; nonne vero omnis ea famae discrepantia probare videtur rem cum sorore habitam non in singulare quoddam iudicium ct data opera delatam aut eo ipso nomine sive litem tantam sive ostracismum irrogatnm, sed cum aliam ob canssam sive Cimoni dies ad populum diceretur sive de Cimone per ostracismum eiiciendo ageretur, illud quoque ei illatum crimen esse? Etiam Plntarchus de S. N. V. c. 6. *εἰ δέ τις — Κίμωνα συνόντα τῇ ἀδελφῇ διώξας εἷλεν, — ἂν ἀπολώλεισαν ἡμῖν οἱ Εὐρυμέδοντες* idem evincit. Irrogata est autem Cimoni multa illa quinqnaginta talentorum, ni fallor, in ea opportunitate, cuius Demosthenes [464]) mentionem iniicit, cum *δήμου καταλύσεως* sive maiestatis iudicio accusaretur: *καὶ Κίμωνα, ὅτι τὴν πάτριον μετεκίνησε πολιτείαν ἐφ' ἑαυτοῦ, παρὰ τρεῖς μὲν ἀφεῖσαν ψήφους τὸ μὴ θανάτῳ ζημιῶσαι, πεντήκοντα δὲ τάλαντα ἔπραξαν.* Atqne Didymum, quem non dubitamus censere grammaticum illum esse, qui *χαλκεντέρου* cognomine dicebatur, verisimile est, qnae scholiasta Aristi- 89
dis eum dixisse tradit, in commentariis posuisse, qnos in illam Demosthenis orationem contra Aristocratem scripserit [465]). Rnmoris autem de turpi Cimonis cum Elpinice consnetudine (nam ea sola *διαβολή* significari potest eo loco) originem repetit is, cuins sunt verba *αἴτιοι — Πόλεσι*, ab comicis cum aliis, tum ab Eupolide potissimum, qui in fabula, cui „civitates“ inscripsit, idem ei convicium fecisset [466]), nimirum mortuo, et per ioculum; ex comicorum igitur lusibus hanscrit etiam Didymus, qni si his tantum tribnit, quantum scrio dicentibus rerum scriptoribus tribuendum, erravit vehementer. Redeo in viam et ad ementiti oratoris locnm; is primum eo nomine reprehendendus est, qnod *συνῴκησε* vocabulo usus, in medio relinquit, instumne significaverit matrimonium an stupri consuetudinem (nam utrumque eo vocabulo potuit [467]) significari), quod si propterea males ad matrimo-

464) Demosth. c. Aristocr. 688, 25. 465) cf. quae scripsi in procem. ad Demosth. Midian. T. I. p. XV. 466) Fugit is locus et Runkelium, qui Pherecratis et Eupolidis fragmenta anno 1829 collegit, et Raspium, qui commentationem de Eupolidis demis anno 1832 edidit. 467) cf. Luzac Lect. Attic. p. 24 sq.

nium referre, quia is significatus longe sit frequentioris usus, retinebit te παρανομία vox, quae facere videtur ut de stupro potius cogitetur; debebat autem ita loqui, ut ea de re nullam relinqueret dubitationem. Dein etiam magis vituperandus est propterea, quod ab hoc sive illegitimo matrimonio sive stupri consuetudine ostracismum Cimonis repetivit; nam id iam nemini non patere arbitror, nihil amplius, si quis vel plurimum largiatur, concedi posse, quam cum de eiiciendo Cimone ageretur, illam quoque consuetudinem privatis sermonibus iactatam nonnihil contulisse ut ille in invidiam adduceretur. Quid vero? Didymus, si haec ei oratio et cognita et antiqui alicuius et nobilis oratoris visa esset fetus, nonne huic potius orationi quam comicorum fabulis testimonium denuntiasset, et sive denuntiasset, sive non denuntiasset, nonne sic ab eorum esset reprehensione vindicatus, qui comicorum lusibus eum iusto plus tribuisse arguerant? Opinor.

Atque tantum de caussa, propter quam statuit personatus orator ostracismo ex urbe eiectum esse Cimonem. Pergo ad reliqua. Cimonem igitur eiusque patrem Miltiadem Olympia dicit vicisse, neque tamen earum ludicrarum victoriarum a maioribus habitam esse rationem, quippe qui non ex ludicris certaminibus, sed ex vitae institutis eum iudicandum putarint. Non repetam, quam male dicantur iudicasse (ἔκριναν), ubi iudicando (κρίσει) non locus pateret; sed cum de Olympicis Miltiadis et Cimonis victoriis taceant omnes reliqui scriptores easque ne Plutarchus quidem in Cimonis vita aut Nepos in libris iis, quibus Miltiadis et Cimonis res litteris persecutus est, aut Herodotus eo loco commemoret, quo de gentis huius victoriis Olympicis de industria scripsit, in proclivi ad coniectandum est confusum esse ab supino oratore tum ducem Cimonem cum eius avo Cimone Stesagorae filio, cui propter ingenii quandam tarditatem *Κοαλέμου* cognomen erat inditum, tum illius Cimonis patrem Miltiadem, Marathoniae pugnae ducem, cum Miltiade Cypseli filio, Cimonis *Κοαλέμου* fratre uterino, qui cum Pisistrati imperium aegre ferret, in Chersonesum abiit oblatamque sibi eius regionis tyrannidem occupavit; nam et ille Cimo *Κοάλεμος*, qui a Pisistrato primum exulare iussus, dein postliminio in patriam ea lege restitutus,

ut Olympicae victoriae honorem tyranno remitteret[468]), denique, 90 cum Pisistratus non amplius inter vivos esset, a Pisistratidis necatus est, ter iisdem quadrigis vicit Olympia, primum, antequam exilii caussa solum verteret, iterum proxima Olympiade postquam exulatum abiit, cuius victoriae honorem Pisistrato cessit, tertium, cum esset iam redux Athenas factus. Neque minus constat Olympia Miltiadem vicisse Cypseli filium. Utriusque rei auctor est Herodotus[469]), ex quo etiam illud constare videtur[470]), iam ante Miltiadem Cypseli filium familiam[471]) eius quadrigas aluisse; nam ipse ille Miltiades dicitur Herodoto *ἐὼν οἰκίης τεθριπποτρόφου.*

XXIII.

§. 34. *Ἀλλὰ μὴν εἰ δεῖ*[472]) *κατὰ γένος σκοπεῖν, ἐμοὶ μὲν οὐδαμόθεν προςήκει τούτου τοῦ πράγματος, οὐδὲ ἔστιν οὐδείς, ὅςτις ἂν ἀποδείξειε τῶν ἡμετέρων οὐδένα τῇ συμφορᾷ*[473]) *ταύτῃ χρησάμενον, Ἀλκιβιάδῃ δὲ μάλιστα πάντων Ἀθηναίων. καὶ γὰρ ὁ τῆς μητρὸς πατὴρ Μεγακλῆς καὶ ὁ πάππος Ἀλκιβιάδης ἐξωστρακίσθησαν ἀμφότεροι, ὥςτ' οὐδὲν θαυμαστὸν οὐδ' ἄτοπον*[474]) *πείσεται, τῶν αὐτῶν τοῖς προγόνοις ἀξιούμενος.*

---

468) Cum Cimone Coalemo videtur confudisse schol. Arist. Nub. 64. Megaclem Sicyoniae Agaristae maritum, quem etiam ipsum ter Olympia vicisse, etiam ipsum ab Pisistrato exilio multatum, etiam ipsum tum demum revocatum narrat, cum tertiam victoriam tyranno remisisset; nam et Pindarus Alcmaeonidarum unam tantum victoriam Olympicam commemorat (Pyth. VII.), quae alia non potest esse quam Alcmaeonis eius, qui postquam ab Croeso ditatus est, primus Atheniensium quadrigis Olympia vicit (Herod. VI, 125. Isocrat. *π. ζεύγ.* §. 25.) neque simile est veri utrique et Cimoni Coalemo et Megacli ab Pisistrato eadem lege reditus factam esse potestatem. Discedo igitur hac in re a Boeckhii iudicio, qui (comment. in Pindar. p. 305.) Alcmaeonidarum et stemma et curules victorias subtilissime explicavit. 469) Herod. VI, 103. 470) Herod. VI, 35. 471) Stemma familiae tradidit Pherecydes ap. Marcellin. Vit. Thucyd. §. 3. 472) In hac formula raro *χρή* inveniri, *δεῖ* sollemne fere esse comprobavit Maetzner Lycurg. p. 167. 473) Mitigatur nomine rei acerbitas, ut solent oratores *συμφορὰν, ἀτυχίαν, ἀτύχημα* pro „infamia“ sive „*ἀτιμίᾳ*“ et *συμφορᾷ κεχρῆσθαι* dicere pro „*ἄτιμον εἶναι*“; cf. quae in Midian. commentabor §. 59. 474) Cum *ἄτοπον* sit fere aut i. q. *παράδοξον* „insolitum, mirabile“ (Stallbaum in Platon. Phileb. §. 109. p. 153.) aut „absurdum“ atque utraque potestate etiam oratoribus dicatur (cf. Lycurg. §.

Qui hic commemoratur Megacles Dinomachae pater, Alcibiadis dneis avus maternus, is filius erat, ut Boeckhius[475]) evicit, non Hippocratis, sed Clisthenis eius, qui Atticam rempublicam legibus temperavit; Alcibiades autem vetus ille est, nt a Platone[476]) appellatur, qui dnos suscepit filios, Cliniam et Axiochum, quorum Clinias proelio ad Artemisium propria usus navi interfuit, atque tum inter Athenienses virtute non minus enituit, quam Athenienses ceteris Graecis praestiterunt, ad Coroneam antem
91 occubuit, duobus relictis filiis, Alcibiade secundo duce et Clinia, natu minore; Axiocho autem unus memoratur filius fuisse, Clinias, qui cum multos haberet amatores, nobilitatus est a Platone in Euthydemo; stemma igitur hoc est*).

Callias λακκόπλουτος	Megacles	Alcibiades vetus I.
Hipponicus	Dinomache ‿ Clinias	Axiochus
Hipparete ‿ Alcibiades dux II.	Clinias	Clinias
Alcibiades III.		

Alcibiadis ducis utrumque avum, et Megaclem et Alcibiadem veterem, ostracismo et bis quidem esse urbe cxpulsum testatur etiam Lysias, qni in oratione, qnam contra Alcibiadem tertium, dncis filium, scripsit, haec habet (p. 549. §. 39.): *Ἀλκιβιάδην μὲν τὸν πρόπαππον αὐτοῦ καὶ τὸν πρὸς μητρὸς Μεγακλέα οἱ ὑμέτεροι πρόγονοι δὶς ἀμφοτέρους ἐξωστράκισαν*, minus accurate ille Megaclem tertii Alcibiadis proavum appellans maternum (nam ad *πρὸς μητρὸς* videtur nihil alind qnam *πρό-*

11. 56. Demosth. Olynth. 1, 16, 23. §. 26. adv. Pantaen. 969, 11. §. 10.), erunt fortasse, qui hic pro „*θαυμαστόν*“ „admirabili“ *θαυμάσιον* potius „mirum“ rescribendum putent; verum videtur de „miris“ quoque rebus illud verbum Atticis hominibus longe saepius dictum esse quam *θαυμάσιον*, id quod Platoni imprimis frequentatae formulae *θαυμαστὸν ὅσον*, *θαυμαστῶς ὡς* vel solae demonstrarent, nisi alia accederent non minus ad persuadendum idonea; cf. Ebert diss. Sicul. p. 169. Lennep. Phalarid. p. 116. (132 ed. Lips).

475) Comm. Pind. p. 301 sqq.

476) Platon. Euthydem. 275, A. *Ἀλκιβιάδου τοῦ παλαιοῦ.*

[*) Cf. Hertzberg, Alkibiades p. 54.]

παππον repeti posse), qui erat aviae maternae pater dicendus; maternus enim tertii Alcibiadis proavus Callias erat *λακκόπλουτος*. Rem etiam magis corrupit Harpocratio v. *Ἀλκιβιάδης ὁ Κλεινίου. ἦν δὲ καὶ ἕτερος, πρόπαππος τοῦ προειρημένου, ὃν φησι Λυσίας ἐν τῷ κατ' Ἀλκιβιάδου λειποταξίου, εἰ γνήσιος ὁ λόγος, αὐτόν τε καὶ τὸν πρὸς μητρὸς πάππον δὶς ἐξοστρακισθῆναι*, nisi hic cum Valesio „*πάππος τοῦ προειρημένου*“ rescripseris; ementito autem Andocidi esse ex Lysia et Harpocratione repetitum *δίς* post *Ἀλκιβιάδης* addendum placuit Marklando, nec mihi displicet, quippe quod propter praecedentem syllabam *δης* facile potuerit intercidere. Quod vero ab Harpocratione ne hoc quidem loco Andocidia oratio commemoratur, ubi Lysiana commemoratur, quamquam ea caussa, propter quam haec appelletur, aliquando dilucidius ex illa demonstrari potuit, habet etiam id, quod dubitationem afferat contra illius orationis fidem. Quam ob caussam ambo avi Alcibiadis ostracismo multati sint, ignoramus; divitiis et potentia factum esse, ut in invidiam adducerentur, credibile est, nam Megacles ex Alcmaeonidarum familia erat, quae et propinquitatis vinculo cum Nelidis coniuncta erat, (unde postremi reges et antiquiores archontes orti sunt), et ipsa archontes ducesque non paucos dabat, post Alcmaeonem autem Croesi familiarem divitiis ceteros Graecos superabat, Alcibiadis vero maioris divitias Clinias filius demonstrat quantae fuerint, qui, ut modo dixi, unus nave sua suisque sumptibus ornata et ducentis remigibus militibusque armata proelio ad Artemisium commisso interfuit. In verbis ipsis ementiti oratoris tria sunt, quae displiceant, primum *σκοπεῖν* positum non addito obiecto veluti *τὸ πρᾶγμα* aut *περὶ τοῦ πράγματος*, id quod iam supra significavi, dein *οὐδὲ ἔστιν οὐδεὶς ὅςτις ἂν ἀποδ. τ. ἡ. οὐδένα*, ubi aut *οὐδὲ ἔστιν, ὅςτις*, aut omisso *οὐδένα* dicendum potius erat *οὐδὲ ἔστιν οὐδείς, ὃν τις*, denique
inconcinnitas quaedam cernitur in verbis *ὁ τῆς μητρὸς πατὴρ*
Μεγακλῆς καὶ ὁ πάππος Ἀλκιβιάδης, quam evitare potuerat, 92
si aut *καὶ ὁ τοῦ πατρὸς Ἀλκιβ.* aut *ὅ τε πρὸς μητρὸς Μεγ. καὶ ὁ πρὸς πατρὸς πάππος Ἀλκιβιαδ.* scripsisset.

In eo, quod sequitur, enunciato, *καὶ μὴν οὐδ' ἂν αὐτὸς ἐπιχειρήσειεν ἀντειπεῖν, ὡς οὐ τῶν ἄλλων ἐκεῖνοι παρανομώτατοι ὄντες, τούτου σωφρονέστεροι καὶ δικαιότεροι ἦσαν, ἐπεὶ τῶν*

γε τούτῳ πεπραγμένων οὐδ' ἂν εἷς ἀξίως κατηγορῆσαι δύναιτο, hyperbole sive amplificatio, quia modum excedit, displicet vehementer; neque enim aut maiores Alcibiadis, quantum de horum rebus constat, ea perpetraverunt, ut flagitiosi, nedum ut reliquis mortalibus flagitiosiores cnm aliqua probabilitate queant appellari, ant Alcibiades ante illud tempus, qno de ostracismo decertavit, ea commisit, nt huius flagitia ab nullo satis pro ipsorum atrocitate accusari posse dici potuerint; nam *ἀξίως* est hic idem qnod *ἱκανῶς*.

XXIV.

93 §. 35. Orator postquam comprobavit ostracismum sua ab gente abhorrere, ab Alcibiadis domo non abhorrere, immo illins maiores amplius semel eam passos esse calamitatem, ad consilium redit, qno institutum sit testarum iudicium, ut id hinc quoque efficiat ad Alcibiadem magis quam ad se pertinere. Quae demonstratio neque suo loco exstat (certe opportuniore loco legeretur, si §. 9. exstaret, qno simul vitata esset molesta earundem sententiarum intra breve spatium repetitarum iteratio) neque caret suis naevis. Namque vel primum illud incisum „*Νομίζω δὲ καὶ τὸν θέντα τὸν νόμον ταύτην τὴν διάνοιαν ἔχειν· ἀποβλέψαντα τῶν πολιτῶν πρὸς τοὺς κρείττους τῶν ἀρχόντων καὶ τῶν νόμων, ἐπειδὴ παρὰ τῶν τοιούτων οὐκ ἔστιν ἰδίᾳ δίκην λαβεῖν, δημοσίαν τιμωρίαν ὑπὲρ τῶν ἀδικουμένων κατασκευάσαι*“ non panca habet, quae scrupulum iniiciant. Etenim neque „legislatorem“ decuit dici, nisi simul adderetur, quaenam esset ea lex, in hunc fere modum: *τὸν θέντα τὸν νόμον τὸν περὶ τοῦ ὀστρακισμοῦ*, id quod cadit quodammodo etiam in §. 3. *ἄξιον δὲ μέμψασθαι τὸν θέντα τὸν νόμον*. Neque erat *ταύτην τὴν διάνοιαν*, sed potius *τήνδε* dicendum, quamquam non desunt exempla *οὗτος* pronominis ad id qnod sequitur, non ad ea quae antecedunt relati, id qnod tamen potissimum fit, ubi *τοῦτο* novae sententiae quasi inducendae inservit. Ac ne *καὶ* quidem particula vacat offensione, cum nemo alins significatus sit, qui in eadem fuerit sententia. Deinde offendit constructio *ἀποβλέψαντα — κατασκευάσαι*, cuins loco aut *ἀποβλέψας γὰρ — κατεσκεύασεν* aut certe *ὥςτε* particulam *ἀποβλέψαντα* verbo praepositam exspectes; tum moratur me *κατασκευάσαι* verbum, quo plerumque significatur, si qui aliquid per fraudem comminiscitur, veluti dolo malo

testes subornat, testamentorum tabulas snbiicit, raro is dicitur, qui aliquid fide bona instituit; in legislatorem conveniret potius *καταδεῖξαι*, *κελεῦσαι*, *συντάξασθαι*; postremo displicet, quod iterum ostracismum publicae dicit vindictae esse.

Ἐγὼ τοίνυν ἔν τε τῷ κοινῷ κέκριμαι τετράκις, ἰδίᾳ τε οὐδένα διεκώλυσα δικάζεσθαι βουλόμενον· Ἀλκιβιάδης δὲ τοιαῦτα ἐργασάμενος οὐδεμίαν πώποτε δίκην ὑποσχεῖν ἐτόλμησεν. In hoc enunciato et *τολμᾶν* cum negatione coniunctum notissimo 94
usu etiam oratorum [476a]) significat „recusare“ „nolle“ et *δίκην ὑποσχεῖν* ut §. 37. *λόγον ὑποσχεῖν* eorundem oratorum consuetudo tuetur [477]); neque illud reprehenderim, quod *ἰδίᾳ* tribus vocabulis interpositis ab *δικάζεσθαι* diremptum est, cum adverbium a verbo suo totiens reperiatur seiunctum eique praepositum, quotiens ei altior quidam intellectus sive emphasis insit; id cum in *ἀεὶ* adverbio maxime frequentetur, veluti *ἀεὶ τοὺς παρόντας* (Xen. Cyrop. I, 4, 3.), *ἀεὶ τὸ ὑπολειπόμενον* (V, 4, 50.), *ἀεὶ τῷ μάλιστα δεομένῳ* (VII, 1, 1.), *ἀεὶ οἱ ἐν ἀρχῇ ὄντες* (Corp. Inscr. 2347. c. lin. 53.), usu venit in aliis etiam adverbiis, veluti *ἰδίᾳ τὸ λυσιτελοῦν* (Demosth. Philipp. II. p. 68, 23. §. 12. id quod fugit Reiskium et Schaeferum). Sed hic locus partim eo nomine reprehendendus est, quod quam continet sententiam, ea iam §. 18. extr. extitit: *τούτου δὲ τοιαῦτα πράξαντος οὐδεμίαν οὐδεὶς οὔτ' ἰδίαν οὔτε δημοσίαν τιμωρίαν ποιεῖται*, eandem igitur subit vituperationem, in quam superior ille locus venit, non fuisse istam culpam in Alcibiadem sed in eos conferendam, qui quas passi ab Alcibiade iniurias essent, noluissent iudicio persequi, partim propterea displicet, quod (ut significavi iam supra, cum in §. 8. commentarer, et hic quoque iterum repeto) *ἐν τῷ κοινῷ κέκριμαι* vix Atticus orator pro *δημοσίᾳ κέκριμαι* dicturus erat.

476a) Ex oratoribus repetita exempla habent Schoemann. in Isaeum p. 190. Maetzner. in Lycurg. p. 159. His adde, si tanti est, Lys. c. Diogiton. 893. (32. §. 2.) c. Eratosth. p. 385. (12. §. 5.) Demosth. c. Stephan. I, 1123, 27. (45, §. 73.) et not. interpr. c. Neaer. 1377, 12. (59. §. 95.) Comicus apud Plut. Pericl. 7. *πειθαρχεῖν οὐκέτι τολμᾷ.* Graecos imitatur Plautus Capt. 3, 5, 4. „non prius audebas dicere“. 477) Demosth. Mid. §. 112. *δίκην ὑποσχεῖν.* §. 125. *κρίσιν ὑποσχεῖν.* de f. l. p. 371, 20. §. 95. *λόγον καὶ δίκην ὑπέχειν.* cf. Reisk. Ind. Graecitatis in Demosth. p. 766.

§. 36. *Οὕτω γὰρ χαλεπός ἐστιν, ὥςτε οὐ περὶ τῶν παρεληλυθότων ἀδικημάτων αὐτὸν τιμωροῦνται ἀλλ' ὑπὲρ τῶν μελλόντων φοβοῦνται, καὶ τοῖς μὲν πεπονθόσι κακῶς ἀνέχεσθαι λυσιτελεῖ, τούτῳ δὲ οὐκ ἐξαρκεῖ, εἰ μὴ καὶ τὸ λοιπὸν ὅ τι ἂν βούληται διαπράξηται.* Hic et *ἐξαρκεῖ* verbi significatum oratorum vindicat usus [478]), neque *εἰ* cum coniunctivo copulatum, quod Bekkero tantae offensioni erat, ut *διαπράξεται* coniiceret, legitima caret excusatione, siquidem in Atticorum quolibet pedestri sermone eadem reperitur compositio [479]). Offensioni autem est primum *χαλεπός* vocabulum, quod in hominem durum, morosum, acerbum, saevum, iracundum cadit, ut *χαλεπότητος* verbo ira et animi importunitas et feritas declaratur; hic vero desideratur vox, quae metuendum (*δεινόν*) significet, qua potestate *χαλεπός*, ni fallor, sequioris demum Graecitatis scriptoribus dicebatur. — Dein displicet *τὰ παρεληλυθότα ἀδικήματα*, cuius loco expectamus aut *τὰ παρεληλυθότα* solum [480]), aut *τὰ γεγενημένα ἀδικήματα*; etsi enim *τὰ παρεληλυθότα* et *τὰ μέλλοντα* [481]), aut *τὰ παρόντα* [482]), aut *αἱ γεγονυῖαι πράξεις* [483]) sibi nonnumquam opponuntur, atque *τὰ παρελθόντα πράγματα* Demosthenes [484]) dixit, vereor tamen ne ab illa copulatione verborum abhorruerint antiqui. — Quod autem *περὶ τῶν π. ἀ. τιμωροῦνται* scripsit, non illud quidem rationi adversatur, sed,
95 ni fallor, usui [485]), qui *ὑπέρ* postulat, ut dubitem, an sit huic malo transponendis vocabulis medendum: *ὥστε οὐχ ὑπὲρ τ. π. ἀ.*

478) Cf. supra §. 15. Maetzner. in Lycurg. p. 126. Dem. c. Mid. §. 129. 479) Matthiae §. 525. b. p. 1026. Schoemann. in Isaeum p. 463. Herbst. in Xenoph. Symp. VIII, 36. *εἰ ἐπισκοπῶμεν.* Andoc. de myster. §. 141. *εἰ γένηται.* Theo. progymnasmat. IV. §. 17. *εἰ μὲν ᾖ.* Ross. Inscript. Graec. No. 73. *εἰ θάψωντι καὶ ποιήσωντι.* 480) Lys. c. Alcib. II, 568. (XV, 9.) *ὑπὲρ τῶν παρεληλυθότων ὀλίγους τιμωρησάμενοι.* 481) Demosth. demegor. p. 1440. 482) Id. 1639. extr. 483) Id. epistol. 1487, 17. 484) Demosth. de reb. in Cherson. p. 92, 13. (VIII. §. 11.) 485) Lys. c. Eratosth. 442. (XII. §. 94) *ὑπὲρ ὑμῶν καὶ ὑπὲρ τῶν ἐκ Πειραιῶς τιμωρήσασθε.* Id. c. Agorat. 447. (XIII, 1.) *τιμωρεῖν ὑπὲρ τῶν ἀνδρῶν.* 469. (§. 42.) *τιμωρεῖν ὑπὲρ αὐτοῦ ὡς φονέα ὄντα.* Aeschin. c. Tim. p. 169. *τιμωρίαν οὐκ ἔδωκεν ὑπὲρ αὐτοῦ.* (Cf. c. Neaer. 1374, 8. *ἔδωκεν ὁ νόμος τὴν τιμωρίαν ὑπὲρ αὐτοῦ.*) Id. adv. Polycl. 1226, 8. *τιμωρήσασθαι ὑπὲρ ὑμῶν.* Lycurg. §. 9. *τὴν ὑπὲρ τῶν τοιούτων τιμωρίαν.* §. 76. *ὑπὲρ ὑμῶν καὶ τῶν θεῶν τιμωρήσασθαι.* §. 123. *ὑπὲρ τῆς δόξης τοὺς αἰτίους ἐτιμωροῦντο.*

αὐτ. τιμωροῦνται, ἀλλὰ περὶ τῶν μελλόντων φοβοῦνται. — Denique desidero *ὑπ' αὐτοῦ* ante *τοῖς πεπονθόσι.* —

Καίτοι οὐ δήπου, ὦ Ἀθηναῖοι, ὀστρακισθῆναι μὲν ἐπιτήδειός[486] *εἰμι, τεθνάναι δὲ οὐκ ἄξιος, οὐδὲ κρινόμενος μὲν ἀποφυγεῖν, ἄκριτος δὲ φεύγειν, οὐδὲ τοσαυτάκις ἀγωνιζόμενος καὶ νικήσας δικαίως πάλιν δόξαιμι δι' ἐκεῖνα ἐκπεσεῖν.* Ita enim cum Tayloro et Reiskio pro *ὁ δὲ τοσαυτάκις ἀγωνιζόμενος δικαίως καὶ νικήσας πάλιν* rescribeudum esse nullam habet dubitationem; nam aliorum commeuta taceo de industria. Illud autem ut incompertum in medio relinquo, sitne his factis mutationibus locus sanitati redditus, au aliis insuper opus; quam enim ad *δόξαιμι* (in quo Sluiterus arbitratus erat *δίκαιός εἰμι* latere*)) Turicenses editores deesse putaut *ἄν* particulam, eius absentiam oratorum[487]) quoque exemplis licebit excusare, etsi neque cum iis facio, qui additam particulam dubitautius, omissam confideutius loqueutis volunt esse, ueque eos probo, qui solo optativo opinionem, optativo cum *ἄν* part. coniuncto opiniouem e couditioue aptam statuunt significari, qualia comminisci facilius est quam confirmare argumentis. At vero ut sic scriptoris verba iis libereutur sordibus, quibus forsitan librariorum culpa factum sit ut commacularentur, quarum in numerum etiam *ἀγωνιζόμενος* pro *ἀγωνισάμενος* positum retuleris; supersunt tamen, quae illa via uou possiut emaculari. Ridicula est enim tum prior enuuciati pars, quippe quae eam moveat opinionem, quasi vero mors miuor fuerit ostracismo poena, tum oppositio inter *ἀποφυγεῖν*, quod in eum cadit qui iudicum suffragiis absolvitur[488]), et *φεύγειν*, quod significat „exulem esse" vel „exulare". Dein abutitur omnino et hic et §. 42. *φεύγειν* verbo, quod, cum grammatici *φυγὴν* distinguant diserte ab ostracismo, sequiores demum scriptores[489]) de eo dixerunt, qui testarum

---

486) De huius vocis significatu commentatus sum in §. 25. His adde Plutarch. de sollert. animal. c. 2. (Vol. XIII, p. 137. H.) *Ἐν Ἀθήναις πρῶτός τις ὑπὸ τῶν τριάκοντα συκοφάντης ἀποθανὼν „ἐπιτήδειος" ἐλέχθη καὶ δεύτερος ὁμοίως καὶ τρίτος.* *) [Cobet. Nov. lect. p. 309. emendavit *ἀγων. καὶ νικήσας δίκαιός εἰμι δ. ἐ. ἐκπεσεῖν.*] 487) Cf. Schoemann. in Isaeum p. 410. Maetzner. Antiphont. p. 144 sq. 488) Maetzner. in Lycurg. p. 303. cf. infra §. 38. 489) Sic Athenaeus XIII. 589, e. *Κίμωνος φυγαδευθέντος* scripsit pro *ὀστρακισθέντος.*

iudicio esset urbe expulsus. — Denique displicet etiam *ἐκεῖνα*, cum non exstet quorsum referatur; etsi enim patet referendum esse eo, quo retulit Reiskius, ad *ἃ ἀγωνιζόμενος ἐνίκησα*, non erat tamen sic scribendum, ut suspensa videretur oratio. Haec adeo ut esset vitiata, unum fecit ineptum oppositorum studium.

Neque vero saniora sunt, quae §. 37. leguntur, immo quae hic exagitaveris, eorum omnis fere culpa in ipsum scriptorem conferenda est. *ἀλλὰ γάρ*, inquit, *ἴσως μετὰ μικρᾶς διαβολῆς ἢ φαύλων κατηγόρων ἢ διὰ τῶν ἐπιτυχόντων ἐχθρῶν ἐκινδύνευον, ἀλλ' οὐ διὰ τῶν ἐῤῥωμενεστάτων καὶ λέγειν καὶ πράττειν, οἵ τινες δύο τῶν τὴν αὐτὴν αἰτίαν ἐχόντων ἐμοὶ ἀπέκτειναν*[490]. Primum enim si *ἀλλά* particulam ita statuis bis esse hic positam, ut priore loco hypophoram sive subiectionem eorum, quae obiici opponique possint, altero anthypophoram sive responsionem sig-
96 nificet, qua refutetur subiectio (neque sane desunt exempla [491]) eius particulae ea, qua indicavi, ratione in eadem sententia bis positae), eamque ob rem post *ἐκινδύνευον* mediam, ante *διά* minorem stigmen ponendam esse dicis; offensioni est tum quod hypophora hic non solo *ἀλλὰ*, sed coniunctis *ἀλλὰ γὰρ* significatur, cui quae plane consimilia sint, ex oratoribus duo modo exempla memini, unum quod apud Lysiam exstat in oratione c. Andocidem §. 40. *ἀλλὰ Λακεδαιμόνιοι γὰρ ἐν ταῖς πρὸς αὐτοὺς συνθήκαις ἐπεμελήθησαν Ἀνδοκίδου*, alterum quod est apud Antiphontem de caed. Herod. §. 62. *ἀλλὰ γὰρ ἐνταῦθα μὲν ἀφῆκεν αὐτὸν — ἐνταῦθα δὲ ἐπεβούλευεν*; tum maiorem etiam scrupulum et dubitationem iniicit *ἀλλ' οὐ*, quod non addito verbo, veluti *ἀλλ' οὐ[κ ἦν οὕτω, ἀλλὰ] διὰ τῶν*, ne graecum quidem est; certe graeci sermonis rationi magis conveniret solnm *ἀλλὰ*

490) *Ἀπέκτειναν* de accusatoribus dictum, qui cum suis orationibus persuaserint iudicibus, ut reos capite punirent, capitalis supplicii auctores fuerunt, neminem morabitur, qui oratores Atticos vel primis, ut dicitur, labris gustavit; eadem ratio est verborum *ἐκβάλλειν*, *ἀτιμοῦν*, condemnare; cf. §. 39.
491) Cum huius copulationis exempla multa extent apud oratores, ego satis habeo appellare Demosth. c. Mid. §. 89. *ἀλλὰ δάκνει καὶ τοῦτο, γαίη τις ἄν, ὅταν ἐκτίνειν ἀδίκως δέῃ. — Ἀλλ' αὐθημερὸν μὲν ᾔσθετο.* ibid. §. 98. *ἀλλ' ὅτι πλούσιός ἐστιν. ἀλλὰ τοῦτόγε τῆς ὕβρεως αὐτοῦ σχεδὸν αἴτιον εὑρήσετε ὄν.* de coron. §. 24. c. Aristogiton. I. §. 42. Cf. fragmentum orationis Polyeucti apud Ruhnken. hist. cr. orat. Graec. p. 158. Dissen. in Dem. de cor. p. 191. Maetzner. in Lycurg. 325.

διὰ τῶν. An igitur omnia nni hypophorae tribnas, ut uno tenore, qnod ainnt, fluat oratio? At sic deest anthypophora, cnins absentiam fero, nbi eam nnusquisqne ex cohaerentia orationis facile suppleverit, velnti in locis illis Antiphontis et Lysiae, in quibus in promptn est supponere: „verum id perridiculum et insulsum est“, „verum id fieri non potuit“; non fero, ubi non suapte sponte patet, quomodo refellenda sit hypophora. — Deinde offensioni mihi est ἴσως, quod commode legeretur, si extaret „ἴσως φαίη τις ἄν“, ut Demosthenes adv. Callippum 1243, 8. scripsit, ἀλλὰ νὴ Δία, ἴσως ἂν εἴποι, ἐκέρδαινέ τι, ipsi hypophorae qui addiderit scio oratorum neminem. — Tum taceo quidem διαβολὴν criminis potestate hoc loco dictum, taceo praepositionem ante φαύλων omissam, quae non perspicio cur Reiskio tantae fuerit offensioni, nt vel διὰ vel ὑπὸ addendum putaverit, cum μετὰ facile ex superioribus repeti possit, et μετὰ φαύλων κατηγόρων nihil habeat, quod te morari possit, sed cur post φαύλων κατηγόρων omnino addiderit ἢ διὰ τῶν ἐπιτυχόντων ἐχθρῶν, quid insit in his, quod non insit in illis, aut quae illorum sit obscnritas, cui ista succurrendum sit explicatione, id perspiciat qui potest; profecto non mediocriter consuluisset sententiae, si sic scripsisset: ἀλλὰ μετὰ μικρᾶς διαβολῆς ἢ διὰ τῶν ἐπιτυχόντων ἐχθρῶν ἐκινδύνευον· ἀλλὰ διὰ τῶν ἐῤῥ. — Iam vero alienissimnm est ab hoc loco ἐῤῥωμενέστατος καὶ λέγειν καὶ πράττειν, quod in eum apte quadrat, qui non minns bonis lateribus et magna voce clamitare, quam manu res gerere possit; hic vero de dicendi agitur arte et rerum gerendarum peritia; erat igitnr δεινότατος potius dicendum, nt §. 2. de se dixit, πλείστοις καὶ δεινοτάτοις ἐχθροῖς χρώμενος. — Denique ne illud quidem ab vitio et culpa vacat, quod orator, ut se neque ab infirmis accusatoribns neque levi crimine accusatum esse efficiat, per eosdem accusatores factum esse dicit, ut eorum, qui eiusdem criminis secum rei essent, duo capitali supplicio a indicibus plecterentur; nam nisi ille forte in qnattuor iudiciis pnblicis (tot enim accepisse se dicit) unum idemque crimen snbiit (id quod adversatur Attici fori consuetudini), ne potuit quidem fieri, ut duo cives secum eiusdem criminis rei essent. —

Transeo quod sequitur enunciatum, οὔκουν τοὺς τοιούτους δίκαιον ἐκβάλλειν, οὓς πολλάκις ἐλέγχοντες εὑρίσκετε μηδὲν ἀδικοῦντας, ἀλλὰ τοὺς μὴ θέλοντας ὑποσχεῖν τῇ πόλει περὶ τοῦ

βίου λόγον, in quo nihil admodum est, quod in reprehensionem incurrat. In §. 38. antem *δεινὸν δέ μοι δοκεῖ εἶναι, εἰ μέν τις ἀπολογεῖσθαι ἀξιώσειεν ὑπὲρ τῶν ἀποθανόντων, ὡς ἀδίκως ἀπολώλασιν, οὐκ ἀνασχέσθαι τῶν ἐπιχειρούντων· εἰ δέ τις τῶν ἀποφυγόντων πάλιν περὶ τῆς αὐτῆς αἰτίας κατηγορεῖ, πῶς οὐ δίκαιον περὶ τοὺς ζῶντας καὶ τοὺς τεθνηκότας τὴν αὐτὴν γνώμην ἔχειν*, non offendit neque constructionis mutatio, quam vitare potuit sic scribendo: *κατηγορεῖ, μὴ τὴν αὐτὴν γνώμην ἔχειν*, neque *ἂν* particulae omissio, quam ante *ἀνασχέσθαι* desideravit Reiskius, de coniectura, sed uncinis circumdatam addidit Bekkerus, sublatis uncinis in contextu, qui dicitur, reliquerunt Turi-
97 censes editores, quae quidem particula non magis hic videtur deesse, quam si directa usus oratione scripsisset, *εἰ μέν τις ἀπολογεῖσθαι ἀξιώσειεν ὑ. τ. ἀποθ., οὐκ ἀνέξονται*, esset quod reprehenderes; oratorum antem consuetudo et *ἀπολογεῖσθαι ὑπέρ τινος*[492]) et *κατηγορεῖν τινὸς περί τινος*[493]) aut defendet aut excusabit. Sed displicet, quod quae in his inest sententia, eadem fere §. 9. si non declarata, certe significata iam est, neque plenior forma *τεθνηκότας* non habet, quod scrupulum iniiciat, quippe quae, si Benselerum[494]) non fefellit diligentia, vix quater apud oratores reperiatur, cum saepe apud eos exstet *τεθνεώς*.

§. 39. *Ἔστι μὲν οὖν Ἀλκιβιάδου μήτε αὐτὸν τῶν νόμων καὶ τῶν ὅρκων φροντίζειν, ὑμᾶς τε παραβαίνειν ἐπιχειρεῖν διδάσκειν, καὶ τοὺς μὲν ἄλλους ἐκβάλλειν καὶ ἀποκτείνειν ἀνηλεῶς, αὐτὸν δὲ ἱκετεύειν καὶ δακρύειν οἰκτρῶς· καὶ ταῦτα μὲν οὐ θαυμάζω· πολλῶν γὰρ αὐτῷ κλαυμάτων ἄξια εἴργασται.* Taceo frigidiora esse ista opposita, sed offendor primum in trium infinitivorum ingrato concursu *παραβαίνειν ἐπιχειρεῖν διδάσκειν*; tum in obiecto *αὐτοὺς* ad *παραβαίνειν* omisso, quod etsi repeti licet ex iis, quae antecedunt, non erat tamen omittendum; dein in *ταῦτα* pro *τοῦτο* posito, quippe quod ad unum illud *ἱκετεύειν καὶ δακρύειν οἰκτρῶς* pertineat, nequaquam autem superiora omnia comprehendat*); denique in *κλαύματα* vocabulo, quod ab oratorum

492) Lycurg. §. 11. 115. 135. 138. Dinarch. in Demosth. 48. 493) Demosth. de reb. in Cherson. p. 99, 18. *παύσασθε περὶ τούτων κατηγοροῦντες ἀλλήλων.* 494) Benseler. in Isocr. Areop. p. 90.
*) [Nihil offensionis esse in plurali numero illo ad unam actionem relato,

sermone abhorret, in quem, ni fallor, ne ἀνηλεῶς quidem cadit, etsi hoc et Platoni in usu est et a Polluce commendatur; postremum nequo illud placet, quod cum Alcibiadis dicat esse aliis exilium et capitis poenam irrogare, ad suam autem calamitatem deprecandam miserabiliter fletu et precibus uti, antea ne verbo quidem commemoravit ad fletum et lacrimas descensurum Alcibiadem esse.

Sequuntur: *ἐνθυμοῦμαι δὲ τίνας ποτὲ καὶ πείσει δεόμενος· πότερα τοὺς νεωτέρους, οὓς πρὸς τὸ πλῆθος διαβέβληκεν ἀσελγαίνων καὶ τὰ γυμνάσια καταλύων καὶ παρὰ τὴν ἡλικίαν πράττων, ἢ τοὺς πρεσβυτέρους, οἷς οὐδὲν ὁμοίως βεβίωκεν, ἀλλὰ τῶν ἐπιτηδευμάτων αὐτῶν καταπεφρόνηκεν.* Haec conformata sunt ratione fere eadem, qua Lycurgus usus est §. 144. *Ποία δὲ ἡλικία δικαίως ἂν τοῦτον ἐλεήσειε; πότερον ἡ τῶν πρεσβυτέρων — ἀλλ' ἡ τῶν νεωτέρων.* Sed Atticus orator, si apud Athenienses caussam dixisset, vix populum *πλῆθος* appellaret, cum honestior *δήμου* vox in promptu esset**); neque *διαβέβληκεν* vocabulo uteretur, si significare voluisset *οὓς πρὸς τοῦ πλήθους ὑφορᾶσθαι πεποίηκεν* vel aliquid simile; neque aequalis o r a t o r, nedum a d o l e s c e n t u l u s Andocides in Alcibiadem id opprobrii iacturus fuisset, ut eum *τὰ γυμνάσια καταλύειν* diceret; etsi enim rei gymnasticae neglectio Socrati, quo Alcibiades et magistro et amatore usus est, Socraticaeque scholae non raro ab c o m i c i s obiicitur [495]) eaque infamia credibile est Alcibiadem ipsum non mediocriter flagrasse, qui comico [496]) dicitur *εὐρύπρωκτος καὶ λάλος χὠ Κλεινίου,* non decuit tamen oratorem id cuiquam exprobrare, cum orandi demum arte et linguae volubilitate in civitatem receptis factum sit, ut oriretur illa publi-

---

cum praesertim ea h. l. verbis duobus iisque etiam adverbio definitis indicetur, satis probavi ad Xenoph. de rep. Lac. c. XV, 5. p. 289. H.] **) [Nec puto diceret *ἐνθυμοῦμαι*, sed *θαυμάζω*, ad similitudinem talium locorum, quales ad Thuc. III, 38, 1. collegi in Lucubratt. Thuc. mantissa p. 15. H.]

495) Apud A r i s t o p h Nub. 1002. veteris disciplinae defensor, *Δίκαιος Λόγος*, ita illam commendat: *Ἀλλ' οὖν λιπαρός γε καὶ εὐανθὴς ἐν γυμνασίοις διατρίψεις, οὐ στωμύλλων κατὰ τὴν ἀγορὰν τριβολεκτράπελ' οἷάπερ οἱ νῦν — ἀλλ' εἰς Ἀκαδημίαν κατιὼν ὑπὸ ταῖς μορίαις ἀποθρέξει.* 1053. *ταῦτ' ἐστὶ ταῦτ' ἐκεῖνα, ἃ τῶν νεανίσκων ἀεὶ δι' ἡμέρας λαλούντων πλῆρες τὸ βαλανεῖον ποιεῖ, κενὰς δὲ τὰς παλαίστρας.* Cf. S ü v e r n. über Aristoph. Wolken p. 24 sq.

496) A r i s t o p h. Ach. 715.

cae disciplinae immutatio. — Postremum *παρὰ τὴν ἡλικίαν πράττων* spectat illud fortasse eo, quo spectare Reiskius voluit, „quod aetate adhuc immatura rebus civilibus gerendis se immiscuit", sed nisi maluit orator Delphici dei exemplo significare potius quam declarare, debebat certe *τὰ τῆς πόλεως* addere.

98 §. 40. *Οὐ μόνον δὲ αὐτῶν ἕνεκα τῶν παρανομούντων, ἵνα δίκην διδῶσιν, ἐπιμελεῖσθαι ἄξιον, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων, ὅπως τούτους ὁρῶντες δικαιότεροι καὶ σωφρονέστεροι γίγνωνται.* Esse in poenis irrogandis non id tantum spectandum, ut fraudem luerent, qui fraudem commisissent, sed eo etiam attendendum, ut simul alii ab simili fraude committenda arcerentur, communis fere erat graecae antiquitatis opinio [497]). Neque illa abundantia *ἕνεκα* praepositionis praeter necessitatem additae, etsi non in promptu nunc est exemplum, quo eam tuear, valde offendor; cum certe non solum *ἐπιμελεῖσθαί τινος*, sed nonnumquam etiam *περί τινος* dictum reperiatur [498]); multo minus haerendum est in epexegesi „*ἵνα δίκ. διδ.*" illis *ἐπιμελ. ἕνεκα τῶν παρανομ.* addita, quae optimo cuique scriptori frequentatur; magis me moratur, quod in iis, quae sequuntur, *ὅπως τούτους ὁρῶντες δικαιότεροι — γίγνωνται*, post *τούτους ὁρῶντες* ad integritatem orationis deesse videntur „*δίκην διδόντας*" vel simile quid.

ἐμὲ μὲν τοίνυν ἐξελάσαντες τοὺς βελτίστους περιδεεῖς [499]) *καταστήσετε, τοῦτον δὲ κολάσαντες τοὺς ἀσελγεστέρους νομιμωτέρους ποιήσετε.* Erat [Sauppius], qui mallet *ἀσελγεστάτους;* quamquam concinnitati si voluisset consulere orator, debebat etiam *νομίμους* scribere, ut esset, quod *περιδεεῖς* verbo responderet. Pro *κολάσαντες* autem, cum diserte neget Plutarchus [500]) *κόλασιν εἶναι τὸν ἐξοστρακισμόν*, possis *κολούσαντες* rescribere, quod aptissimum, ubi civium potentia testularum iudicio frangenda significatur, fraudi tamen nonnumquam fuit librariis [501]); neque vero istum simulatum oratorem ea credo indigere medicina.

497) Maetzner. in Lycurg. p. 94. 498) Matthiae §. 348. not. 2. p. 648. 499) Id verbum, notissimum Isocratem legentibus, eandem sequitur rationem, quam *περίφοβος* (Lycurg. §. 40.), *περιχαρής*. 500) Plut. Themist. 22. Aristid. 7. 501) Sic in Plut. Aristid. 7. *μοχθηρίας γὰρ οὐκ ἦν κόλασις ὁ ἐξοστρακισμός, ἀλλ' ἐκαλεῖτο μὲν δι' εὐπρέπειαν ὄγκου καὶ δυνάμεως βαρυτέρας ταπείνωσις καὶ κόλασις* noli dubitare quin sit *ταπείνωσις καὶ κόλουσις* scribendum.

XXV.

§. 41. *Βούλομαι δ' ὑμᾶς ἀμαμνῆσαι τῶν ἐμοὶ πεπραγμένων.* Cum rerum ab ipso gestarum memoriam credibile non sit iam eo tempore, quo haec oratio, si diis placet, habita est, vetustate oblitteratam in oblivione iacuisse, immo illae omnes paucissimos ante annos gestae sint, non erat profecto sic dicendum, quasi vero veteris cuiusdam memoriae repetenda fuerit recordatio, id est, scriptori, qui verborum delectui accuratam adhiberet diligentiam, non erat *ἀναμνῆναι* sed *ὑπομνῆσαι* dicendum, id quod negabit nemo, qui modo contulerit, quae supra (in §. 10.) commentatus sim. Earum vero rerum, quae ab se gestae sint, cum orator duo tantum genera commemoret, quorum alterum legationes ab semet susceptas, alterum munera sive liturgias comprehendit, quibus functus sit, age videamus prius de legationibus. *ἐγὼ γάρ,* inquit, *πρεσβεύσας εἰς Θετταλίαν καὶ Μακεδονίαν καὶ εἰς Μολοσσίαν καὶ εἰς Θεσπρωτίαν καὶ εἰς Ἰταλίαν καὶ εἰς Σικελίαν, τοὺς μὲν διαφόρους ὄντας διήλλαξα, τοὺς δ' ἐπιτηδείους ἐποίησα, τοὺς δ' ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν ἀπέστησα.* Iure miratur Sauppius omissam ante *Μακεδονίαν* praepositionem; neque est enim credibile illam propterea omissam ab oratore esse, ut reliquas legationes diversas singulas fuisse, in Thessaliam autem et Macedoniam unam missam esse significaret. At vero cum ab ea diligentia alii quoque absint scriptores [502]), non est, quod illa macula offendare vehementer; mihi certe magis displicet, quod non tantum gradatio, sive aut a minore ad maius ascensus aut a maiore ad minus instituendus descensus neglectus ab oratore est, quem tenere si voluisset, debebat sic fere scribere: *τοὺς μὲν ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν ἀπέστησα, τοὺς δὲ διαφόρους ὄντας διήλλαξα, τοὺς δ' ἐπιτη-* 99
δείους ἐποίησα, verum sic etiam collocata sunt omnia, ut quid inter *διαλλάξαι* et *ἐπιτηδείους ποιῆσαι* intercedat discriminis, non pateat facile; etiam concinnitati orationis aliquanto magis esset prospectum, si aut *διαφόρους ὄντας* omissum aut *ἐπιτηδειοτέρους* ad *τοὺς δ' ἐπιτηδείους* additum esset.

Iam vero res ipsa flagitat, ut levioribus istis offensiunculis omissis ad graviora attendamus; videndum est enim, eas in re-

502) Schoemann. in Plut. Cleom. p. 229.

giones, quas nominavit orator, sintne eo effectu, ant si illud testimoniorum penuria non licet perspici, certe potuerintne tum eo consilio mitti ab Atheniensibus legationes, quo ille missas dicit.

Atque primum videamus de Thessalia. Etenim Thessali etsi iam ab Iasone, qui Medeam prodidit, infamia [503]) ea laborabant, ut eorum mala fides proverbii loco diceretur (*Θετταλοὶ ἄπιστοι, Θετταλῶν σόφισμα, νόμισμα*), erant tamen cum Atheniensibus foedere iam antiquitus coniuncti, quod nescio primine fuerint Pisistratidae qui composuerint an alii iam ante hos iniverint; Pisistratidis vero Herodotus [504]) auctor est, cum contra Lacedaemonios, qui Anchimolio duce adversus ipsos profecti essent, ex foederis lege opem Thessalorum implorassent, mille equites communi Thessalorum consilio, sub rege (id est *ταγῷ*) suo Cinea, viro Larissaeo [505]), missos et per eum imprimis equitatum factum esse, ut Lacones Anchimolio et multis aliis peremptis infecta re redirent [506]); mox autem ab Cleomene rege cum maiore Lacedaemoniorum manu incursionem in Atticam factam et statim cum Thessalico equitatu consertam pugnam atque ita Thessalos fusos fugatosque esse, ut extinctis amplius quadraginta viris recta via in Thessaliam properarent. Pisistratidis tyrannide exutis et urbe pulsis Clisthenes perfecisse videtur, ut Thessali essent etiam populari imperio Athenarum foederati et equitum auxilia sibi adversus Isagoram et Cleomenem mitterent [507]). Hinc et Thucydides [508]) et Pausanias [509]) in mentione Thessalorum equitum,

503) **Dem.** Olynth. I. p. 15. c. Aristocr. 657, 23. **Themist.** Or. XI. p. 178, 8. **Hemsterh.** in schol. Arist. Plut. 521. 504) **Herod.** V, 63 sq. 505) Apud Herod. enim pro *ἄνδρα Κονιαῖον*, quod ab hoc loco abhorret, scribendum videtur *Λαρισσαῖον*; *ταγεία* enim tum penes Aleuadas Larissaeos fuisse videtur. 506) **Aristoph.** Lys. 1153. *οὐκ ἴσθ' ὅθ' ὑμᾶς οἱ Λάκωνες αὖθις αὖ κατώνακας φοροῦντας ἐλθόντες δορὶ πολλοὺς μὲν ἄνδρας Θετταλῶν ἀπώλεσαν, πολλοὺς δ' ἑταίρους Ἱππίου καὶ ξυμμάχους.* 507) Huc certe refero, quod in **Arist.** Vesp. 1246. *κᾆτ' ᾄσεται χρήματα καὶ βίαν Κλειταγόρᾳ τε κἀμοὶ μετὰ Θετταλῶν* schol. commentantur: *Ἀθηναίοις Θετταλοὶ συνεμάχησαν ἐν τῷ πρὸς τοὺς τυράννους πολέμῳ* et quae habet **Paus.** I, 29, 6. *αὖθις δέ ἐστιν Ἀθηναίων μνήματα, Κλεισθένους, ᾧ τὰ ἐς τὰς φυλὰς αἳ νῦν καθεστᾶσιν εὑρέθη, καὶ ἱππεῦσιν ἀποθανοῦσιν ἡνίκα συνεπελάβοντο οἱ Θεσσαλοὶ τοῦ κινδύνου.* 508) **Thuc.** II, 22. 509) **Paus.** I, 29, 6.

qui primo Peloponnesii belli anno pro Atheniensibus decertantes in proelio cecidissent, uterque igitur eos „ex vetusto foedere“ „ex vetere amicitia“ (κατὰ τὸ παλαιὸν ξυμμαχικόν, κατὰ παλαιὰν φιλίαν) venisse narrat. Thessalorum autem civitates ea inter se discidia exercebant, ut ante Alexandri magni tempora plerumque in plura civitatum συστήματα [509 b]) discederent singulisque maiorum urbium subditum esset unum alterumque ex ὑπηκόων sive περιοίκων oppidis, Achaeorum, Perrhaeborum, Magnetum, in unum σύστημα raro coirent [c]), neque fere, nisi quando aut Larissaeorum Aleuadae aut Cranoniorum Scopadae aut Pheraeorum domini ea praevalebant potentia, qua reliquas civitates domarent; quod quotiens usu veniebat, unum tum erat commune Thessalorum, unus creabatur Thessalorum dictator sive imperator, qui quamquam proprio [510]) nomine Ταγὸς Θεσσαλῶν dicebatur, quod tamen potestate erat regno proxima, ab scripto- 100
ribus non raro βασιλεὺς Θεσσαλίας appellatur; commune illud Thessalorum foedus enarrasse videtur et Critias [510 b]) in Θεσσαλῶν πολιτείᾳ et Aristoteles in κοινῇ πολιτείᾳ τῶν Θεσσαλῶν. Ita Atheniensibus quoque numquam fortasse unum erat cum universis Thessalis, sed suum cum singulis civitatibus vel certe civitatum systematis foedus; sic, ut hoc utar, cum essent Athenienses tertio bello Messenio ab Lacedaemoniis non sine ignominia dimissi domum eamque iniuriam ferrent tam graviter, ut relictis Lacedaemoniorum partibus ad Argivorum societatem se applicarent, coniuncti vero cum Argivis Thessalos quoque in foedus reciperent [511]), quae res cadit fere in annum Ol. 80, 1., non unam fecerint cum omnibus sed suam cum singulis Thessalicarum civitatum systematis pactionem. Eo ex foedere qui Atheniensibus ad Tanagram pugnantibus Ol. 80, 3. auxilio aderant Thessalorum equites, cum in ipso pugnae fervore desertis Atheniensium ordinibus ad Lacedaemonios transirent [512]), non tantum in caussa

509 b) Schoemann. antiquitt. p. 402. not. 8. c) Schoemann. p. 401. not. 3. 510) Pollux I, 128. Boekh. in C. I. No. 1770. Schoemann. Antiquitt. Iur. Publ. Graec. p. 401 sq. Apud poetas, epicos potissimum et tragicos, Ταγοῦ nomen latius patet et regem etiam tyrannumque significat; cf. interprett. in Aristoph. Equit. v. 159. 510b) Bach. Crit. Tyrann. Carm. p. 97. 511) Thucyd. I, 102. 512) Thucyd. I, 107.

fuerunt, ut Athenienses proelio inferiores discederent [513]), sed eo etiam perfidiae progressi sunt, ut post pugnam vel eos adorirentur, qui Atticis militibus magnam commeatus copiam ex Attica apportabant [514]); quamquam ea fraus eventu caruit. Paucis annis post (Ol. 81, 2.) Athenienses una cum Boeotis et Phocensibus sociis suis adversus Pharsalum profecti sunt, ut Orestem restituerent Echecratidae Thessalorum regis filium, qui exilii caussa solum verterat; mox tamen infecta re redire coacti Orestem secum duxerunt [515]). Neque vero ille reducendi Orestis conatus aut Thessalorum voluntatem aut ipsorum Pharsaliorum animos diu ab Atheniensibus abalienasse videtur. Immo cum Peloponnesii belli initio Archidamus incursione in Atticam facta equestre proelium levius illud in confiniis Boeotiae ad Phrygia committeret, Thessali quoque pugnae interfuerunt, qui, ni fallor, non erant communi gentis decreto sed singularum civitatum scitis auxilio Atheniensibus missi; Thucydides [516]) certe Larissaeos, Pharsalios, Cranonios, Pheraeos, Paralios, Pirasios, Gyrtonios ita adfuisse nar-

---

513) Paus. I, 29, 9. 514) Diodor. XI, 80. 515) Thucyd. I, 111. Aristid. Orat. Sicul. II, p. 386. Tom. I. p. 585. Dindorf. Huius patrem cum Thucydides „regem Thessaliae" appellet, *ταγόν* fuisse probabile est, filium crederes propterea eiectum Thessalia, quod in illa potestate vellet patri succedere. Eundem Orestem ut Aleuadis cognatum fuisse arbitrer, quos etiam ipsos *Θεσσαλίης βασιλῆας* Herodotus VII, 6. dicit, movet me tum Antiochus is, quem Simonides carmine celebravit (p. 65. Schneidew.) et Aeschines Socraticus (ap. Philostrat. ep. 13. p. 920.) omnibus Thessalis regnasse (*βασιλεῦσαι πάντων Θεσσαλῶν*) asserit, quippe qui etiam ipse Echecratidae alicuius filius audiat; tum Echecratidas ille, quem Larissaeum Pausanias (X. 6, 16.) appellat — Larissae vero aetatem degebant Aleuadae —, quem omnium primum fuisse, qui Apollinis apud se statuam consecrarit, Delphi narrarunt. Illud vero nescio, sitne, quem modo dixi, Echecratidas non ab eo diversus, qui *Θεσσαλίης ἀρχὸς* Baccho statuam dedicavit ab Anacreonte (Epigr. IX.) inscriptione ornatam, neque magis scio, sitne Thucydidius illius Antiochi filius, atque generis stirps in hunc modum describenda:

Echecratidas I. . . .
|
Antiochus.
|
Echecratidas II. . . .
|
Orestes.

516) Thuc. II, 22.

rat, ut singularum civitatum equitatus suos quisque praefectos haberet. Pharsaliorum equitibus qui tum praeerat, Meno, idem Ol. 89, 1. Atheniensibus ad bellum circa Amphipolin et Eiona gerendum XII talenta ultro contulit et cum trecentis equitibus suorum Penestarum auxilio iis adfuit, ob quam liberalitatem ci- 101
vitate Attica donatus est [517]; Pharsalius vero erat etiam Thucydides ille, publicus Atheniensium hospes, qui cum eo tempore adesset Athenis, quo dominatus quadringentorum frangi coeptus est, Athenienses singulos precibus adiit, rem publicam ne perderent seditione neve hosti proderent, sed in gratiam secum redirent [518]; eum Polemo [519]) patre dixit Menone natum fuisse, id est, ni vehementer fallor, aut eo ipso Menone, de quo dictum est modo, aut huius certe propinquo. — Illo autem anno Ol. 89, 1. Brasidas ut ad Perdiccam et in Chalcidicen perveniret, contento cursu Thessaliam transiit, per amicos aliquot, quibus inter Larissaeos et reliquos Thessalos utebatur, deductus, qui ei transitus non patuisset, nisi Thessalia paucorum dominatu regeretur, quem ne sic quidem defuerunt qui transeuntem arcere conarentur. Sed Brasidas quidem hos blanditiis et assentationibus delinivit: venisse se Atheniensibus hostem; cum Thessalis nullas Lacedaemonios aut suscepisse aut gerere inimicitias [520]). Ischagoram vero, qui novas copias Brasidae erat adducturus, prohibuerunt transitu [521]); neque Rhamphiae Laconi, cum supplementa militibus in Thraciam deduceret, ad Pierium progresso Ol. 89, 3. non restiterunt [522]).

Cum autem in Thessalia tum non civitates tantum animo et voluntate vehementer dissiderent, sed in ipsis etiam civi-

517) Malo enim ipsum sequi Demosthenem c. Aristocr. 687, 1., quam Demosthenis simiam, qui in oratione de ordin. rep. p. 173. ducentos tantum equites a Menene adductos neque civitatem, sed immunitatem ei ab Atheniensibus praemii caussa datam dicit. 518) Thuc. VIII, 92. 519) Polemo in commentariis de arce Athenarum ap. Marcellin. Vit. Thuc. §. 28. (Fragm. Polem. p. 40. Preller.). Neque vero illud coniecturae meae repugnat, quod Meno Pharsalius civitate Attica donatus, Thucydides vero Pharsalius proxenus dicitur Atheniensium; credibile est enim, Menonem illum eodem quidem decreto et proxeniam et civitatem et immunitatem nactum, civitate tamen donata neque ipsum neque filium eius usum esse, unde recte hic non civis, sed proxenus appellatur. 520) Thuc. IV, 78. 521) IV, 132. 522) V, 13.

tatibus inter cives et penestas non mediocres discordiae [522 b]) et odia essent (Thessaliam enim temporibus illis quasi duae quaedam nationes incolebant, quarum altera dominatricem Thessalorum gentem comprehendebat, cuius maiores brevi antequam Heraclidae in Peloponnesum redirent, ex Thesprotia Epiri parte profecti in Thessaliam venerant; altera posteros antiquiorum incolarum, Aeolensium, aliorum complectebatur, qui domiti ab illis in Penestarum [523]) id est glebae adscriptorum conditionem et fortunam redacti erant), ita erat comparatum natura, ut domini, si quo indigerent dominationis praesidio, illud olim ab Persis [524]), post, quotiens liceret, ab Lacedaemoniis [525]) peterent, penestae vero spem melioris sortis et aequioris imperii in Atheniensibus potissimum collocarent; his Thucydides [526]) auctor est plebem Thessalicam perpetuo benevolam fuisse; per eam non stetisse, quo minus Brasidae transitus per Thessaliam pateret. Atheniensibus igitur in Thessalorum rebus tractandis singulari opus erat provisione et summa cautione; quippe quorum interesset modo cum
102 Perioecis et Penestis facere, eos adversus dominos concitare, et si qui populare imperium instituere cuperent, adiuvare, modo dominis adesse et eos sibi benevolos reddere. Ab ea prudentia abfuisse videtur Amynias Pronapi filius, ob paupertatem ab comicis poetis saepius exagitatus, qui Pharsali tum obiit legationem eam, quam et Aristophanes in Vesparum fabula Ol. 89, 2. maledico dente carpit (v. 1310): *ἀλλὰ πρεσβεύων γὰρ ἐς Φάρσαλον*

---

522 b) Aristot. Polit. II, 6, 2. *ἥ τε γὰρ Θετταλῶν πενεστεία πολλάκις ἐπέθετο τοῖς Θετταλοῖς.* Ibid. §. 3. *καὶ τοῖς Θετταλοῖς κατ' ἀρχὰς ἀφίσταντο διὰ τὸ πολεμεῖν ἔτι τοῖς προσχώροις Ἀχαιοῖς καὶ Περῥαιβοῖς καὶ Μάγνησιν.* 523) Schoemann. l. c. et p. 80. 524) Herodot. VII, 6, 130, 172 sqq. 525) Ne quis mihi opponat, anno fere Ol. 77, 3. vel 77, 4. ab Lacedaemoniis Leotychidem, regem eum, qui ad Mycalen Ol. 75, 2. Graecorum copiis praefuisset, in Thessaliam missum esse, ut ab Aleuadis poenas repeteret, qui tam insigni impudentia cum Persis fecissent, ab eoque exutum potestate Aristomedem et Angelum (Plutarch. de mal. Herod. 21. *τὴν ἐν Θετταλοῖς δυνάστειαν ἔπαυσαν, Ἀριστομήδη καὶ Ἄγγελον καταλύσαντες διὰ Λεωτυχίδου τοῦ βασιλέως*); eum autem donis corrumpi se passus esset quo minus reliquam Thessaliam subigeret, exilii caussa solum vertere debuisse (Herodot. VI, 72. Pausan. III, 7, 8.); reputent, velim, lectores, Lacedaemonios non minus tyrannidem odio habuisse quam paucorum potentiae favisse. 526) Thuc. IV, 78.

ᾗχετ', εἶτ' ἐκεῖ μόνος μόνοις τοῖς Πενέσταισιν ξυνῆν τῶν Θετταλῶν et Eupolis [527]) in ea fabula irrisit, cui Πόλεις inscriptum erat, ut probabile sit, Amyniam illum quidem missum, ut civitates earumque dominos Atheniensibus conciliaret et in Brasidam Lacedaemoniosque sollicitaret, adeo consilii immemorem fuisse, ut cum Penestis solus versari mallet et illos contra dominos concitaret. Similiter Critias, cum, quo tempore ad Arginusas proelium commissum est, apud Thessalos nescio quam ob caussam commoraretur (certe non erat publica Atheniensium anctoritate eo missus), non minus videtur operam dedisse, ut Penestas adversus dominos cogeret, armaret, et nna cum Prometheo popnlare imperium institueret, quam ut paucis illis dominantibns plebem invisam suspectamque redderet [528]). Atque haec quidem de Thessalia; transeo ad Macedoniam, ut hic qnoque perspiciamus, fuerintne, qnos potuerint Athenienses missis legatis vel ab hostibus abalienare sibique reconciliare vel in fide amicitiaque retinere.

Macedonia tum in duas partes describebatur, in superiorem sive mediterraneam, et in inferiorem sive maritimam. Superiorem variae nationes suis quaeque sub regibus tenebant,

---

527) Eupolis eum, sine dubio eiusdem legationis nomine, ὡς παραπρεσβευτὴν irrisit teste schol. Arist. Nub. 691, id quod in Πόλεων fabula factum esse Vesparum enarrator probat; καὶ Εὔπολις ἐμφαίνει τὴν πρεσβείαν ἐν ταῖς Πόλεσιν „Χ'Αμυνίας ἐκεῖνος ἀμελεὶ κλαύσεται, "Οτι ὢν ἄγροικος ἵσταται πρὸς τῷ μύρῳ, "Οτι θεῶν εἵνεκ' ἔπλευσε κακὸς ὢν εἴσεται, qui versus nondum, ne ab Meinekio quidem (fr. Comic. I, 513), sanati sunt. 528) Ita concilianda secum videntur, quae Xenophon tum Hist. Gr. II, 3, 36. (οὐ μέντοι θαυμάζω γε τὸ Κριτίαν παρανενομηκέναι· ὅτε γὰρ ταῦτα ἦν [i. e. cum iudicium de ducibus haberetur, qui in proelio ad Arginusas commisso caesorum sepulturam neglexerant], οὐ παρὼν ἐτύγχανεν, ἀλλὰ ἐν Θετταλίᾳ μετὰ Προμηθέως δημοκρατίαν κατεσκεύαζε καὶ τοὺς πενέστας ὥπλιζεν ἐπὶ τοὺς δεσπότας), tum Memorab. I, 2, 24. (Κριτίας φυγὼν εἰς Θετταλίαν ἐκεῖ συνῆν ἀνθρώποις ἀνομίᾳ μᾶλλον ἢ δικαιοσύνῃ χρωμένοις) et Philostratus habent Vit. Sophistar. I, 16, 2. p. 502. Olear. (βαρυτέρας δ' αὐτοῖς ἐποιεῖτο τὰς ὀλιγαρχίας, διαλεγόμενος τοῖς ἐκεῖ δυνατοῖς, καὶ καθαπτόμενος μὲν δημοκρατίας ἁπάσης, διαβάλλων δ' Ἀθηναίους). In loco enim Memorabilium φυγὼν verbum non de iusto exilio intellegendum videtur, immo ab Socrate et ab urbis austeritate aufugisse Critonem et ad Thessalorum luxuriem et dapes abisse significat. [Disputavit de ea re Fr. Vater in Encyclop. Hal. v. Pisander pag. 30.]

inter quas Lyncestae et Elimiotae validissimi videntur fuisse, quibus reliquae aut subditae erant aut foederatae. Quo autem magis Perdiccas inferioris Macedoniae rex illas gentes infestabat et cum Lyncestarum rege Arrhibaeo dissidebat, adversus quem etiam Brasidae auxilio inviti utebatur; eo magis Atheniensibus in rem erat, regulos sibi illos conciliare et adversus Perdiccam tueri. Neque vero ipsum Perdiccam II., varium illum hóminem, mala promissorum fide, qua modo Athenienses, modo Lacedaemonios fallebat, adeo nobilem, ut Hermippus Comicus [529]) in recensendis variarum terrarum bonis etiam „Perdiccae mendaciorum quantum ad multas naves implendas satis sit“ commemoret, poterat Atheniensibus aut opportunitas aut ratio deesse, qua missis legatis nunc in suas partes pertraherent, nunc in sua fide retinerent. Etenim ut Macedoniae Athenarumque necessitudines paullo accuratius persequar, Amyntas quidem primus poterat oblato eiectis Pisistratidis Anthemunte oppido [530]) infestior videri populari Athenarum imperio; huic tamen qui in regno successit
103 filius Alexander I., cui Philhelleni [531]) cognomen erat, documentis, ni fallor, dubiis [532]) meritum, eum igitur Athenienses [533]) amicum suum et publicum civitatis hospitem atque euergetam honorificentissimo titulo dixerunt. Quam ob caussam Mardonius eo legato usus est, cum Athenienses ad Persarum partes pertrahere aut saltem ad pacem separatim ab reliquis Graecis secum componendam permovere vellet; non enim prae Herodoto [534]) audiendi sunt, qui Alexandrum hortatum dicunt Athenienses [535]) esse, ut aquam et terram Persis darent, aut ut ita essent Persis

---

529) ap. Athen. I, 27. d. *καὶ παρὰ Περδίκκου ψεύδη ναυσὶν πάνυ πολλαῖς.* 530) Herodot. V, 94. 531) Harpocr. v. Ἀλέξανδρος. Schol. Thuc. I, 57. 532) Graecis, qui Olympicas fauces custodiebant, ut Persas ibi aditu in Graeciam arcerent, Alexander legatione missa suasit, discederent inde, ne remanentes a Persis, quorum innumerabilem iactabat multitudinem, quasi calcarentur. Id autem consilium etsi placuit illis ut salutare, „praesertim cum constaret Graecis Macedonem bene cupere“ (Herodot. VII, 173.), videbitur fortasse suspiciosis hominibus non a prudentia abfuisse nolentis in ipsa Macedonia aut in confiniis Macedoniae conseri manus. 533) Herodot. VII, 136. 143. extr. 534) Id. VIII, 138 sqq. 535) Demosth. Phil. II. q. 68. Lycurg. §. 71. Harpocr. v. Ἀλεξ.

obedientes, ut principatum ipsi reliquae Graeciae haberent. Neque vero Alexander exacerbatus in Athenienses est, cum responsum ab iis acerbius [536]) tulisset, immo in pugna Plataeensi ea Atticis ducibus dedit consilia, quae Mardonio perniciosa, utilia Graecis essent [537]). Post Medica autem bella credibile est abalienatum eius animum ab Atheniensibus esse, quos maritimis oris Thraciae et Macedoniae adiacentibusque insulis atque illarum regionum auri, argenti aliorumque metallorum fodinis inhiare videret. Etenim brevi postquam principatus Graeciae ad Athenienses pervenit Ol. 75, 4 extr., Cimo quum Eionem, quae ad Strymonem sita erat, a Persis et magni regis propinquis teneri audivisset, Ol. 76, 1, eo profectus est, Persas vicit, victos in urbem inclusit, inclusis ne annona ab Thracibus, qui supra Strymonem habitabant, adduceretur, expulsis barbaris et occupata regione prospexit, atque ita Persas fame eo adegit, ut eorum dux desperatis rebus vivum se cum amicis et opibus combureret. Ita factum est, ut Cimo ex ipsa quidem urbe capta non reportaret admodum, quae essent memoratu digna, regionem autem optimam illam Atheniensibus habitandam concederet. Haec Plutarchus [538]), qui quod coloniam Atheniensium ab Cimone Eionem deductam et Amphipolim per eum conditam [539]) dicit, conspirantem habet Nepotem [540]), nisi quod hic etiam numerum addit, decies mille Athenienses profectos tum in coloniam esse; Thucydides [541]) enim Eionem quidem commemorat obsidione per Cimonem expugnatam et incolas in servitutem redactos, coloniam autem ab eo constitutam non commemorat. Quam, si est tum deducta, effectu caruisse aut brevi concidisse oportet, si quidem praetore Atheniensium Phaedone, id est Ol. 76, 1. factum est, ut Athenienses ad Eionem, quae ad Strymonem est sita, Lysistrato Lycurgoque et Cratino imperatoribus et ducibus usi ab Thracibus perderentur [542]). — Sed ut sit tum missa colonia, numerum certe

536) Lycurgus orator exaggerandae rei caussa lapidationem Alexandrum vix effugisse narrat. 537) Herodot. IX, 44 sq. 538) Plut. Cim. 7. 539) Ibid. 8. 540) Nep. Cim. 2. 541) Thuc. I, 98. 542) Haec accepta referimus scholio in Aeschin. de f. l. 755. Reisk., quod ab Clintone F. H. II. p. 275. (Krueg.) et Kruegero hist. philol. stud. p. 145 sqq. tractatum de industria et nuper ab Imm. Bekkero

104 colonorum decies mille ut non minus quam Amphipolis nomen (quod est per Agnonem demum Ol. 85, 4. urbi inditum) ab

---

hic illic ex libris auctum emendatumque, a nobis integrum hic describitur, quod ad eius auctoritatem saepius erit redeundum, simul ut hac oblata opportunitate una alteraque macula liberetur. *Ἐννέα ὁδῶν. Ἠτύχησαν Ἀθηναῖοι ἐννάκις περὶ τὰς Ἐννέα καλουμένας ὁδοὺς, ὅς ἐστι τόπος τῆς Θρᾴκης ἣ νῦν καλουμένη Χεῤῥόνησος* (an *ἣν νῦν καλοῦμεν Χεῤῥόνησον*?). *Ἠτύχησαν δὲ διὰ τὰς Φυλλίδος ἀράς, ἣ Δημοφῶντος ἐρασθεῖσα καὶ προσδοκῶσα αὐτὸν ἐπανήξειν ἀποτελέσοντα τὰς πρὸς αὐτὴν συνθήκας, καὶ ἐννάκις ἐπὶ τὸν τόπον ἐλθοῦσα, ὡς οὐχ ἧκε, κατηράσατο τοῖς Ἀθηναίοις τοσαυτάκις ἀτυχῆσαι περὶ τὸν τόπον. Τὰ δὲ ἀτυχήματά ἐστι ταῦτα. πρῶτον μὲν Λυσιστράτου καὶ Λυκούργου καὶ Κρατίνου στρατευσάντων* (malim: *στρατηγησάντων* [vel *στρατευόντων*]) *ἐπ' Ἠϊόνα τὴν ἐπὶ Στρυμόνι· διεφθάρησαν γάρ ὑπὸ Θρᾳκῶν, εἰληφότες Ἠϊόνα ἐπὶ ἄρχοντος Ἀθήνησι Φαίδωνος* (Olymp. 77, 4.). *δεύτερον οἱ μετὰ Λεωγόρου κληροῦχοι, ἐπὶ Λυσικράτους.* [Eionem cum primum Cimo occupaverit, neque demum qui cum Lysistrato Lycurgoque et Cratino missi erant, secundum vero ab Leagro deducti coloni ceperint, hi enim ab Thucydide diserte dicuntur Novem Vias cepisse, qui locus paucis stadiis ab Eione aberat, inde nata mihi est suspicio, alienisne locis et *γὰρ* et *εἰληφότες Ἠϊόνα* extent, ut rescribendum sit: *πρῶτον μὲν γὰρ Λυσιστράτου* — *στρατηγησάντων ἐπ' Η. τ. ἐ. Στρυμόνι διεφθάρησαν ὑπὸ Θρᾳκῶν ἐπὶ ἀρχοντ. Ἀθην. Φαίδωνος. δεύτερον οἱ μετὰ Λεάγρου κληροῦχοι εἰληφότες Ἠϊόνα ἐπὶ Λυσανίου.* sequuntur haec:] *τρίτον οἱ μετ' Εὐκλέους καὶ Θουκυδίδου* (Ol. 89, 1.). *τέταρτον οἱ μετὰ Κλέωνος ἐπὶ ἄρχοντος Ἀλκαίου* (Ol. 89, 3.). *πέμπτον οἱ ἐνοικοῦντες ἐπ' Ἠϊόνα* (l. *ἐνοικοῦντες Ἠϊόνα*) *Ἀθηναῖοι ἐξηλάθησαν. ἕκτον οἱ μετὰ Σιμμίχου στρατηγοῦντος διεφθάρησαν. ἕβδομον ὅτε Πρωτόμαχος ἀπέτυχεν, Ἀμφιπολιτῶν αὐτοὺς παραδόντων τοῖς ὁμόροις Θρᾳξίν. ὄγδοον ἐκπεμφθεὶς ὑπὸ τοῦ Τιμοσθένους* (libri Bekk.: *Τιμοθέου*) *Ἀλκίμαχος ἀπέτυχεν, αὐτοῦ παραδόντος αὐτὸν Θρᾳξὶν ἐπὶ Τιμοκράτους Ἀθήνησιν ἄρχοντος* (Ol. 104, 1.). *ἔνατον Τιμόθεος ἐπιστρατεύσας ἡττήθη ἐπὶ Καλλιμέδοντος* (*Καλλιμήδους* Clinton. F. H. a. 360.) *ἄρχοντος* (Ol. 105, 1.). *Τὰς δὲ Ἐννέα ὁδοὺς Ἄγνων συνοικίσας Ἀθηναῖος Ἀμφίπολιν ἐκάλεσεν ἐπὶ ἄρχοντος Ἀθήνησιν Εὐθυμένους* (Ol. 85, 4.). *Τὴν δὲ Φυλλίδα οἱ μὲν Φυληΐδα, οἱ δὲ Κίασαν* (ita libri Bekk., *Βίασον* olim) *ὀνομάζουσιν καὶ τὸν πατέρα αὐτῆς* (sic pro *αὐτοῦ* rescripsi) *οἱ μὲν Φίλανδρον* (*Φυλέα* Lobeck. Aglaoph. p. 290 sq. not.), *οἱ δὲ Κίασον, οἱ δὲ Θῆλον. Δημοφῶντι δὲ ἐκ Φυληλίδος* (l. *Φυληΐδος*) *Ἀμφίπολιν καὶ Ἀκάμαντα υἱόν φασι γενέσθαι.* [Locum tractavit Rehdantzius vit. Iphicratis cet. p. 152.] In *Κίασαν*, *Κίασον* et *Θῆλον* ut regionum vel urbium nomina latere arbitremur, ipsum Phyllis nomen suadet, quo regio dicebatur, quae Pangaeo monti proxima erat (Herodot. VII, 113.); quaenam autem lateant, nondum divinavi; neque felicior fui aut in

Nepote male huc relatum arbitrer, cum is numerus alius fuerit temporis, movet me, quod Thucydides [543]) post pedestrem et navalem victoriam ad Eurymedontem flumen ab Cimone de Medis reportatam (quae quidem victoria anni erat Ol. 77, 3.), tum Thasiorum defectionem obsessionemque, tum tamquam „sub eadem tempora“ factum commemorat, ut ab Atheniensibus decies mille coloni ad Strymonem mitterentur, qui quae tum Novem Viae, postea Amphipolis dicebantur, conderent; eo quidem oppido, quod Edoni tum tenerent, colonos potitos sed ulterius progressos ab universis Thracibus, quibus Novem Viarum colonia invisa esset, profligatos ad Drabescum esse. Atque de horum colonorum numero Thucydides et sibi [544]) constat et consentientem habet Diodorum [545]). Quod de tempore huius cladis, quam „ad Drabescum“ Thucydides et Diodorus et Pausanias [546]), „ad Datum“, qui locus proximo ab Drabesco aberat, acceptam Herodotus [547]) et Isocrates [548]) dicunt, nihil constat, nisi primum [549]) accidisse eam XXXII annis postquam in eadem regione Aristagoras Milesius coloniam condere conatus cum exercitu suo ab Edonis pulsus caesusque esset [550]); deinde fuisse eam pugnis ad Eurymedontem Ol. 77, 3. commissis posteriorem, Thasiorum au-

---

verbis ὑπὸ τοῦ Τιμοσθένους — Θρᾷξὶν, quae non esse sana sanus nemo dubitabit, ad sanitatem revocandis, aut in temporibus quintae sextae et septimae calamitatum definiendis. — Ex ducibus primae expeditionis Lycurgus haud scio sitne is, quem Athenienses publica sepultura dignati sint, avusque eius Lycurgi, quem XXX tyranni Aristodemo Batensi auctore necarunt (Pseudo-Plut. Vit. X. Orat. p. 268. H.); Cratinus autem certe ab cognomine comico diversus est, qui cum aliquando Oeneidis, tribus suae, ordines duceret, ita se ignavum praebuit, ut Ἐπειοῦ δειλότερος ab comico, ni fallor, poeta aliquo ludibrii caussa diceretur; neque enim intellego, quam ob caussam Meinekius Qu. sc. I. 16. (Hist. Crit. p. 46.) ipsum potissimum Aristophanem convicii auctorem esse conficiat. — 543) Thuc. I, 100. 544) Thuc. IV, 102. Eatenus Thucydides secum pugnat, quod ad coloniam illam priore loco Athenienses et socios (αὑτῶν καὶ τῶν ξυμμάχων), altero Athenienses et reliquorum quicumque vellent (σφῶν τε αὐτῶν καὶ τῶν ἄλλων τὸν βουλόμενον) admissos esse dicit, sed, ni fallor, ne hoc quidem loco Thuc. alios quam „socios, qui vellent“, significare voluit. 545) Diodor. XI, 70. XII, 68. 546) Pausan. I, 29. 547) Herodot. IX, 75. 548) Isocr. de pac. §. 86. ex emendatione Baiteri praef. in Isocr. Paneg. p. X. 549) Thuc. IV, 102. Diodor. XII, 86. 550) Herodot. V, 126.

tem ut defectioni fere aequalem, ita deditione priorem [551]); po-
105 stremum undetrigesimo post cladem ab Drabescum acceptam anno ab Agnone coloniam deductam et urbem conditam esse, quae pro Novem Viis iam Amphipolis diceretur [552]). Cum vero Agnonis coloniam et Diodorus et scholiasta Aeschinis anno Euthymenis praetoris id est Ol. 85, 4. adscribant, clades ad Drabescum accepta cadit ea ex computatione in annum Ol. 78, 3. Haec autem clades, cum maior sit, quam quae ab scholiasta Aeschinis plane omitti potuerit in enumeratione ab eo instituta cladium, quas essent Athenienses ea in regione passi, lateat necesse est in ea cladis memoria, quam ille secundo loco posuit; quae sententia in duplicem quidem incurrit difficultatem, quod primum hanc secundam cladem scholiasta anno praetoris Lysicratae i. e. Ol. 81, 4. adscribit, deinde quod coloniae Leogorum praefuisse dicit, cum in illa Atheniensium ducem fuisse Leagrum Glauconis filium ex Herodoto et Pausania pateat; hanc removeris, ubi cum Clintone pro „Leogori" nomine „Leagrum" apud schol. reposueris, illam, ubi pro „Lysicrate" non cum Clintone [553]) „Lysitheum", qui Ol. 78, 4., aut cum Kruegero [554]) „Lysistratum", qui Ol. 78, 2., sed „Lysaniae" nomen restitueris, qui Ol. 78, 3. praetura functus est. Verum haec sufficiant ad tempora deductarum illas in regiones Atticarum coloniarum accuratius definienda. Redeo autem in viam. — Sic enim occupata per Athenienses Thraciae ora fieri non poterat, quin eos et metuere inciperet Alexander et odio habere, abs quo, si vere gloriatur Philippus [555]) Amyntae, primum Amphipolis capta atque inde et ex Medis captivis primitiarum caussa dedicata est statua aurea Delphis, quam ipsius fuisse Alexandri statuam Herodotus [556]) probat, qui idem donarium commemorat. Accedebat

551) Eo ordine Thucydides I, 100. res narrat, cui sane plus tribuendum est, quam Diodoro, qui, cum XI, 70. Thasiorum et defectionem et deditionem in unum eundemque annum praetoris Attici Archidemidae i. e. in Ol. 79, 1. reiiciat (immemor ille Thucydidis, qui I, 101. Thasios tertio demum obsidionis anno ad deditionem adactos dicit), post Thasiorum deditionem colonos commemorat decies mille Amphipolin missos, qui in superiorem Thraciam longius progressi ab Edonis essent deleti.
552) Thuc. IV, 102. 553) pag. 276. ed. Krueg. 554) Krueg. Hist. Philol. Stud. p. 146. 555) Philipp. epistol. ap. Demosth. p. 164. 556) Herodot. VIII, 121.

quod Cimoni, quamquam omnem fere Chersonesum in Atheniensium redegerat potestatem et devictis Thasiis tum regionem continentis adversae, quae Thasiorum fuerat, tum locupletissimas auri aliorumque metallorum fodinas iis comparaverat, nihilominus dica scripta est, quod non esset ea opportunitate usus, ut Macedoniam ipsam illinc infestaret et eius magnam partem subigeret, id quod facere cum potuisset, donis ab Alexandro corruptum et delenitum facere eum noluisse adversarii ferebant [557]); cadit ea lis, ni fallor, in Ol. 79, 1, quae regis animo non poterat quin acerbum dolorem commoveret.

Alexandro, postquam fato functus est, in regno successit filius Perdicas II., qui secundum Parium marmor ab Ol. 79, 4. usque ad Ol. 90, 1., ex Clintoni et Boeckhii calculis ab Ol. 81, 2. usqne ad Ol. 91, 3, ex mea antem coniectura ab Ol. 79, 4 — 91, 3. regnavit [558]). Is brevi ante Peloponnesium bellum ab Atheniensibns, quibus antea erat sociis et amicis usus, propterea abalienatus est, quod cum Philippo fratre (quem in parte quadam superioris Macedoniae regnasse et eius possessione [558 b]) ab Perdicca deiectum esse credibile est) et cum Derda consobrino suo in se coniuratis societatem inissent. Itaque et legatis Lace- 106
daemona missis Peloponnesios ad bellum Atheniensibus inferendum concitavit et Corinthios permovit, ut Potidaeatis ab Atheniensibus defecturis adessent, idcmqne Chalcidensibus Thraciae et Bottiaeis persuasit, ut simul ab Atheniensibus desciscerent. Quae cum eum moliri Athenis intellectum esset, XXX naves et

557) Plut. Cim. XIV. 558) Perdiccae regno qui plurimum tribuit, Nicomedes Acanthius, annos concedit XLI, (cf. Boeckh. in C. I. Gr. II. p. 841.), abs quo non dissentire putandus est Anaximenes Lampsacenus, qui annos XL. assignat, cum hic fortasse plenos tantum significaverit, ille etiam comprehenderit partem XLI anni. Sed his XLI annis, quos Perdiccas ipse regnavit, vide an addendi sint sex septemve anni, per quos fortasse sub tutoribus fuerit; quod si ignoravit Parii marmoris auctor, male statuit Perdiccae regnum inter Ol. 79, 4. et Ol. 90, 1., quem scimus etiam Ol. 91, 3. superstitem fuisse, quod erat inter Ol. 79, 4. et 91, 3. statuendum. Sic marmoris unus duntaxat est error, quod esset alioquin duplicis peccati arguendum. Nam de initio regni Perdiccae conspirat fere cum marmore Eusebius, apud quem primus Perdiccae annus est Ol. 80, 1. vel 80, 2; et vel ea discrepantia evanescit, si huc quoque licet referre, quae Ideler. in Enchirid. Chronolog. 2, 466. tradit. 558 b) Spanhemii haec et Wesselingii coniectura est.

mille hoplitae in Macedoniam missi sunt. Sed iam ante adventum eorum Potidaeatae, Chalcidenses, et Bottiaei communi consilio defecerunt et Chalcidenses Perdicca auctore, qui, donec illud bellum esset, agros cis do suis obtulerat, maritimis urbibus suis relictis in unam a mari remotiorem Olynthum se contulerunt. Atticae igitur copiae postquam advenerunt, cum impares essent simul et Perdiccae et sociis, qui defecerant, impugnandis, in Macedoniam solam se converterunt et castris cum Philippo et Derdae fratribus, qui ab mediterraneis locis in Macedoniam incursionem fecerant, coniunctis Thermam expugnarunt et Pydnam obsederunt. Quibus cum XL naves et bis mille hoplitae Attici accessissent, Perdiccas cum Atheniensibus pacem componere et societatem inire coactus est; sed vix illi e Macedonia decesserant, cum iterum ab iis descivit et Potidaeatis, a quibus ipsi equitatus imperium deferebatur, ducentos equites et Iolaum ducem auxilio dedit [559]). Aestate autem anni Ol. 87, 2. Nymphodorus Abderita Atheniensibus ut Sitalcis, apud quem in magna gratia erat, societatem comparavit, ita Perdiccam quoque reconciliavit eumque permovit, ut Therma recepta foedus cum iis sanciret, unde factum est, ut eos adiuvaret, cum Phormione duce Chalcidensibus arma inferrent [560]). Neque tamen diu permansit in foedere, sed iam Ol. 87, 4. clam Atheniensibus mille Macedones Ambraciotis et Chaonibus auxilio misit, qui Acarnaniam erant ab Atheniensibus abalienaturi [561]). Eodem anno ab Sitalce bello petitus est, partim quod non praestabat, quae ei promiserat, si et Atheniensibus se reconciliasset nec Philippum fratrem in regnum Macedoniae restituisset; partim quia ab Sitalce Athenienses legatis missis postulabant, ut Amyntam Philippi (tum mortui, ni fallor) filium in Macedoniae regnum restitueret. Illius belli ut laetior esset promptiorque finis, Perdiccas per Seuthen consecutus est, clam pecunia oblata et sorore in matrimonium promissa conciliatum sibi, qui Sitalci, patrueli suo, apud quem gratia florebat, auctor fuit, ut cum exercitu domum rediret [562]). Ab eo quidem tempore non amplius aperte simultates cum Atheniensibus exercuit,

559) Thuc. I, 57 — 62. Diodor. XII, 34. 560) Thuc. II, 29. 561) Id. II, 80. 562) Thuc. II, 95 — 100. Diodor. XII, 50 sq.

sed cum et horum veteres discordias metueret et Arrhibaeum Lyncestarum regem subigere vellet, Ol. 89, 1. Brasidam dimidia stipendiorum parte promissa ex Peloponneso arcessivit. Athenienses igitur ubi primum hunc in Thraciam advenisse resciverunt, Perdiccae bellum indixerunt, ut qui eum illuc vocasset. Neque vero Lacedaemoniis constantiorem se et aequiorem praebuit; immo cum Brasidas ad Lyncestarum fines progressus mallet controversiarum inter Arrhibaeum et Perdiccam ortarum arbiter, quam belli adversus illum gerendi socius esse, exercitumque abduceret, priusquam in illorum agros irruptionem faceret, Perdiccas eam sibi iniuriam fieri ratus, Brasidae ab eo tempore pro dimidia tertiam tantum stipendiorum partem solvit [563]). Aliquot tamen mensibus post Brasidas ut voluntati eius morem gereret, coniunctis cum eo copiis adversus Arrhibaeum denuo profectus proelium commisit, in quo cum essent Lyncestae fusi fugatique, socii tropaeo exstructo substiterunt per triduum, Illyrios ut expectarent, qui mercede conducti opem Perdiccae laturi erant [564]). Altercantibus autem Brasidae et Perdiccae, quorum hic in Lyncestarum agros progredi volebat, ille de Mende sollicitus et quod 107
promissi Illyrii non adessent, reditum cogitabat, intervenit nuncius, unde Illyrios prodito Perdicca cum Arrhibaeo se coniunxisse intellectum est; id quod et Macedones eo terrore perculit, ut domum volarent, et Brasidam permovit, ut suum quoque exercitum gradatim reduceret. Exinde Perdiccas infensus Brasidae operam dedit ut quam fieri primum posset, ab Lacedaemoniis dissociaretur, cum Atheniensibus autem in gratiam rediret [565]); missis igitur post aliquot menses ad Atticos duces caduceatoribus pacem cum iis et foedus composuit et ut quoddam fidei documentum ederet, Ischagoram prohibuit, quo minus novum exercitum Brasidae adduceret [566]). Eo ex foedere Cleon, cum ad Eionem sederet, Perdiccam cum exercitu sibi adesse iussit [567]). Cum autem quarto anno post (Ol. 90, 3.) Lacedaemonii cum Argivis societatem inissent et utrique legatis missis ab Perdicca petivissent, ut secum coniuraret, non ille quidem statim descivit, sed

563) Thuc. IV, 79. 83. 564) Thuc. IV, 107. 565) Id. IV, 125—128. 566) Id. IV, 132. 567) Id. V, 6.

rem aliquamdiu animo agitatam brevi effecit [568]). Athenienses igitur ut iteratae perfidiae et vanitatis ab eo poenas repeterent, exercitu misso eum primum in Macedonia occluserunt Ol. 90, 4., deinde hanc ipsam devastarunt [569]) Ol. 91, 1. Hoc fueritne illud, quod eum ad saniora consilia revocaret, ignoramus; certe Ol. 91, 3 Euetionem Atticum ducem in bello Amphipoli inferendo adiuvit [570]). — Longior fui in his persequendis, sed patere volui ab Atheniensibus Perdicca regnante legationes saepius mitti oportuisse modo ad Philippum vel ad huius filium Amyntam, nunc ad Pausaniam aut ad Derdam eiusque fratres, nunc ad Perdiccam vel ab hostibus revocandum vel in fide retinendum.

Pergit orator: *καὶ εἰς Μολοσσίαν καὶ εἰς Θεσπρωτίαν.* Quod in Molossiam et Thesprotiam missas legationes non uno Epiroticarum nomine comprehendit, sequitur ea in re priorum scriptorum consuetudinem; nam cum ante Pindarum ἠπείρου nomine unaquaeque terra continens, ea autem, quae ad Ionium mare pertinet, non alia ratione diceretur, quam ubi aut distingueretur ab adiacentibus insulis Corcyra, Cephallenia, Ithaca, aut aliquid adiiceretur, unde cognosci posset, quaenam diceretur continens (veluti Hecataeus *τὴν ἤπειρον τὴν περὶ Ἀμβρακίαν καὶ Ἀμφιλόχους* scripsit), Pindari [571]) aetate paullo quidem magis invaluit, ut ea terra prae reliquis ἤπειρος diceretur; attamen etiam post Pindarum raro sine aliquo eiusmodi additamento aut terra illa „Epiri“ aut eius incolae „Epirotarum“ solo nomine significabantur; sic, ut hoc utar, apud Thucydidem cum uno [572]) loco exstet *πᾶν τὸ Ἠπειρωτικόν*, aliis locis *ἡ κατὰ Κέρκυραν ἤπειρος* [573]), *οἱ ταύτῃ ἠπειρῶται* [574]), *οἱ ἐκείνῃ ἠπειρῶται* [575]) legitur. Atque omnino ante Polybium raro omnis terra illa uno nomine comprehendebatur, sed plerumque regiones singulae singulatim ex gentibus dicebantur, quae eas incolebant [576]). Harum nobilissimi Molossi, Thesproti, Chaones, quorum Thucydidis aetate Thesproti et Chaones annuis magistratibus utebantur, Molossi, ut Parauaci et Orestae, suos quique reges habebant; eorum

568) Thuc. V, 80. 569) Thuc. VI, 7. 570) Id. VII, 8. 571) Pind. N. IV, 51. (84.) 572) Thuc. III, 102. 573) Id. I, 46. 574) Id. I, 47. 575) Id. II, 81. 576) Diligentius haec persecutus est Letronnius in Iourn. d. Sav. Avril 1826. p. 197 sqq.

potissimi Pyrrhiadae erant, reges Graecae originis. Barbarae illae gentes Corinthiis, quorum ea in regione coloniae erant plurimae, perpetuo favebant [577]); sic etiam Peloponnesio bello Chaones nna cum Ambraciotis, Corinthiorum colonis, Argos Amphilochicum adorti sunt, quam urbem Ambraciotis ereptam Athenienses Amphilochis et Acarnanibus communiter habitandam dederant [578]); atque omnes Epiroticae gentes, ut Acarnaniam ab 108
Atheniensibus abstraherent sibique subigerent, Peloponnesios ad se arcessiverunt et cum advenissent, in Acarnaniam eos secuti neque tamen secundo Marte pugnarunt [579]). Ceterum Epiroticas gentes etsi Thucydides in rebus belli Peloponnesii exponendis non amplius, qnod sciam, commemorat, non fuisse ab Atheniensibus tum plane neglectas Aristophanes comprobare videtur, qui tum Ol. 88, 3. in Acharnensibus [580]) legatos in Chaoniam missos carpit, tum Ol. 88, 4. in Equitum [581]) fabula Cleonis dicit simul nates esse apnd Chaones et manus apud Aetolos atqne mentem apud Clopidas, quo iocandi genere abstinuisset, opinor, poeta, nisi tum Epiroticae illius gentis nomen saepius Athenis esset usurpatum.

Sequitur: *καὶ εἰς Ἰταλίαν.* Hoc si Andocides posuisset aut aliquis aetati eius aeqnalis, esset de inferiore tantum parte intellegendum, qnae ab Lao fluvio atque urbe Metaponto ad Siculum usque fretum patet [582]); ab simulato autem oratore credibile est Italiae nomine omnem peninsnlam significari. Quare nec omittendns videtur hoc loco Messapiorum rex Artus sive Artas, qui Atheniensium adeo studiosus et cupidns erat, ut Polemone [583]) teste, qui singularem de eo librum edidit, publici Atheniensium hospitis et amici titulum referret, neque neglegenda Tyrrhenia. Cum illo enim regulo dnces Atheniensium Demosthe-

577) Thuc. I, 47. 578) Id. II, 68. 579) Id. II, 80—84. 580) Aristoph. Ach. v. 610 sqq. *τοὺς δ' ἐν Χαόσι Γερητοθεοδώρους, Διομειαλαζόνας.* De legatis enim eo loco agi probat et illud *μισθοφοροῦντας τρεῖς δραχμάς* (cf. Boeckh. Oecon. Civ. Ath. I, 256.) et *ἐχειροτονήθησαν* et quod statim Dicaeopolis e plebeio homine quaerit: *ἤδη πεπρέσβευκας· σὺ πολιὸς ὢν ἔνη; — εἶδέν τις ὑμῶν τἀκβάταν' ἢ τοὺς Χαόνας; οὔ φασιν, ἀλλ' ὁ Κοισύρας καὶ Λάμαχος.* 580) Aristoph. Eq. 78. 582) Cf. Niebuhr. Hist. Rom. I, 15. 583) Preller. Polemon. Perieget. fragm. p. 144 sq.

nes et Enrymedon altero Siculo bello Ol. 91, $^3/_4$. veterem amicitiam renovarunt [584]), id quod non ad fabulosam quandam Cretensinm vel Atheniensium pro Cretibus habitorum coloniam Theseo dnce in Iapygia conditam retulerim, sed comprobare videtur inter Athenienses et Artuu iam ante illud tempus quandam necessitudinem intercessisse. Hic igitur rex tum Atheniensibus Messapios iaculatores auxilio misit, unde fit, ut in recensu copiarum Atticarum Iapyges etiam mercenarii commemorentur [585]); neque ille cum falsa et volucri fortuna mutavit voluntatem, immo etiam post Siculam calamitatem mansit Atheniensibus benevolus, id quod versus quidam [586]) probant comoediae, cui inscriptum erat Sicilia, quam Demetrius post captas ab Lysandro Athenas docuit, qui versus Arti liberalitatem in Atheniensibus excipiendis laudant.

Tyrrhenis quoque cum Atheniensibus iam ante alterum Siculum bellum si non foedus, at certe aliqua necessitudo videtur intercessisse; nam cum illi ab Syracusanis perpetuo quodam discidio dissiderent, non poterant non horum adversariis Atheniensibus bene cupere (praesertim si ignorabant, id quod credibile est eos ignorasse, Atheniensium [586 b]) vanas spes et habendi cupidinem ne ab Tyrrhenia quidem abhorrere); neque his alioquin belli contra Syracusanos gerendi societatem ultro obtulissent. Cum igitur ipsum bellnm geri coeptum esset, Ol. 91, 2. Athenienses in Tyrrheniam miserunt, qui illinc qnoqne auxilia sibi peterent; neque eos spes fefellit; tria enim ab Etruscis navigia acceperunt, virosque qui in proelio adversns Gylippum commisso Ol. 91, 4. Syracusanos in paludem fugarunt [587]).

Ex Graecis autem Italiae civitatibus duae potissimum infensae erant Atheniensibus, Tarentini et Locri, duae iis
109 amicae, Rhegini et Metapontini, neque fere aliter animati erant Thurii. Ex quibus Tarentini, nt Lacedaemoniorum coloni, in altero Siculo bello Atheniensibus ne aquam quidem ad potandum aut navibus stationem concesserunt, quamquam mox Gylippum Lacedaemonium admiserunt eique naves apud se reficiendi pote-

584) Thucyd. VII, 33. ἀνανεωσάμενοί τινα παλαιὰν φιλίαν. 585) Thuc. VII, 57. 586) ap. Athen. III, 108. f. [Meinck. fragm. com. I. p. 265. II. p. 876.] 586 b) Plut. Pericl. 20. 587) Cf. Thuc. VI, 89. 103. VII, 57.

statem fecerunt [588]). Locri autem partim ut Dorienses, partim nt Rheginorum perpetui quidam hostes, ab Atheniensibus etiam magis abalienati erant. Atqne altero quidem Siculo bello quum medii fuisse et cum neutris fecisse videantur, Atheniensibns tamen ne aquae quidem et stationis fecerunt potestatem. Priore autem Siculo bello, quod ex discidiis Leontinorum et Syracusanorum ortum erat, ex Italis Rhegini cum Leontinis consanguineis suis faciebant, Syracusanos Locri adiuvabant, qui, cum Athenienses quoqne Leontinis rogata auxilia misissent, ab Atticis copiis superati Ol. 88, 2. et Peripolio in Locride expugnato mox ad Caicinum flumen victi [589]), einsdem autem anni hieme Athenienses magna clade affectos repulerunt [590]). Ol. 88, 3. „Rheginorum odio", quos terra marique bello premi volebant, una cum Syracnsanis Messanam ad deficiendum ab Atheniensibus adegerunt, soli in Rheginorum agros impetum fecerunt [591]), mox non minus socios, qui Messanam tenebant, ad Rheginos oppugnandos instigarunt, quam ipsi in fines eorum incursionem fecerunt, in navali autem proelio, quod in angusto freto Messanam inter et Rhegium committebatur, Martem tam iniqnum experti sunt, nt utrique et Locri et socii infectis rebns eo redirent, unde erant profecti [592]). Cum vero Ol. 88, 4. Graeci Sicilienses pacem et inter se componerent et cum Atticis dncibus facerent, qui post eam factam compositionem Sicilia relicta domum discesserunt, Locri soli noluerunt cum Atheniensibus in gratiam redire; anno demum Ol. 89, 2. Phaeax Erasistrati filins, qui cum duobus collegis legatus in Siciliam missus est, Locros permovit ut secum de pace cum Atheniensibus confirmanda agerent [593]).

Contra cum Rheginis vetus Atheniensibns erat societas, antiquior illa etiam iis foederibus, qnae inter eos Ol. 86, 4. sancita sunt, quorum aliquod fragmentum [594]) aetatem tulit; alioquin non potuissent iam Ol. 88, 2. ab Atheniensibus „ex vetere foedere" (κατὰ παλαιὰν ξυμμαχίαν) auxilia Leontinis petere et consequi [595]). Iidem tamen altero Siculo bello utrisque partibus

588) Thuc. VI, 44. 104. VII, 1. 589) Id. III, 99. 103. 590) Id. III, 115. 591) Thuc. IV, 1. 592) Id. IV, 24 sq. 593) Id. V, 5. 594) Boeckh. Corp. Inscr. Gr. No. 74. 595) Thuc. III, 86.

medios se praestabant [596]), nisi quod Atheniensibus mercatum extra urbem praebebant [597]). Eodem autem bello Metapontini foederati erant Atheniensibus iisque triremes et iaculatores ex foedere (*κατὰ τὸ ξυμμαχικόν*) auxilio miserunt [598]); quo illi animo et qua voluntate antea in Athenienses fuerint, neque Thucydides memoriae mandavit neque aliunde constat. De Thuriis vero satis videtur supra [599]) dictum esse.

Καὶ εἰς Σικελίαν. Siciliam tum Phoenices et Sicani et Siculi barbari atque Graeci habitabant; nam de Troianis [600]) tacere praestat, nisi quod Elymorum urbs Egesta infra commemorabitur. Ex quibus Phoenices postquam reliquis sedibus pulsi erant, tria tantum minora oppida in ora occidentali et boreali tenebant [601]) Motyam ac Solentum et Panormum; eos autem credibile non est sine auctoritate suffetarum magistratuumque et senatorum Carthaginiensium per se pacis et foederis ac belli arbitrium habuisse (quamquam non constat sintne illi ab Carthaginiensibus an ab Phoenicibus Asiae conditi); Carthaginienses vero, si quid resciverunt de spe Carthaginis potiendae, quae Atheniensibus ab blandientibus adulantibusque concionatoribus iam Periclis aetate et multo magis ab Alcibiade et huius aequalibus ostendebatur [602]), vix admiserint legatorum Atticorum foedus et auxilia rogantium preces; certe orto altero Siculo bello Hermocrates Syracusanis suasit, ut legatos Carthaginem quoque mitterent; Carthaginienses perpetuo in metu esse, ne quando Athenienses contra se venirent; probabile igitur esse, id si reputarent, Syracusanis eos sive clam sive palam opem esse laturos [603]). Nihilominus Athenienses quoque, qui Catanae stationem habebant, triremem Carthaginem huius amicitiae conciliandae caussa miserunt [604]).

---

596) Thuc. VI, 44 sq. 79. Diodor. XIII, 3. 597) Id. VI, 44. 598) Id. VII, 33. 599) Comm. V. p. 37 sqq. [p. 219.] 600) Scylax p. 168. Klaus. 601) Thuc. VI, 2. 602) Plut. Pericl. 20. Alcib. 17. Nic. 12. Thuc. VI, 15. *ἐλπίζων Σικελίαν τε δι' αὐτοῦ καὶ Καρχηδόνα λήψεσθαι.* VI, 90. *ἐπλεύσαμεν ἐς Σικελίαν — ἔπειτα καὶ τῆς Καρχηδονίων ἀρχῆς καὶ αὐτῶν ἀποπειράσοντες.* Isocrat. de pac. s. symmachic. c. 29. VIII, 85. Aristid. Panath. p. 277. (261. Dind.) Sicel. II, 43. (581.) Hinc scripturam *Καρχηδόνα* apud Aristoph. Eq. 174. et 1308. defendit Leutsch. in Mus. Rhenan. 2. p. 124 sq. 603) Thuc. VI, 34. 604) Ibid. VI, 88.

Ab Siculis Thucydides Sicanos ita distinguit, ut sua aetate hos occidentalem et australem, illos mediterraneam et borealem Siciliae partem obtinere dicat; Thucydidem in distinguendis Siculis ab Sicanis et alii sequuntur et Dionysius Halicarnassensis atque Diodorus [604 b]), haud scio an minus recte. Siculorum vero nonnulli priore Siculo bello ab Syracusanis, quorum acerbo et crudeli dominatu premi se iniquis ferrent animis, defecerunt et cum Atheniensibus fecerunt [605]); in altero autem bello, cum Archonides non ita pridem mortuus esset, regulus Siculorum non inops, qui Atheniensibus amicus fuerat, Syracusanis aliquanto acrius operam praestabant, atque ii potissimum, qui campestria tenebant et Syracusanis parebant, ab societate cum Atheniensibus ineunda refugiebant; nam qui mediterranea habitabant et sui iuris erant, plerique Atheniensibus favebant [606]).

De Graecis vero Siciliae, Doricae civitates iam Peloponnesii belli initio ad Lacedaemoniorum societatem accesserant neque tamen iis verum subsidium vel auxilium ferebant [607]). Priore autem Siculo bello (quod ex Syracusanorum et Leontinorum, ut alterum ex Selinuntiorum et Egestanorum discidiis ortum est, Atheniensibus illio Leontinorum, hic Egestanorum caussam tuentibus) omnes Doricae civitates excepta Camarina Syracusanorum socii facti sunt. Camarinaei enim etsi non tantum Dorienses sed Syracusanorum etiam coloni erant, Leontinorum tamen in partes discesserunt [608]) et cum Lachete Atheniensium duce foedus icerunt, quo inter alia cautum erat, ut Camarinaei eos, si singulis navibus appellerent, necessario recipere deberent, sin vero pluribus, non reciperent, nisi ipsi vellent [609]). Iidem vero factis cum Gelois induciis concordiae inter Graecos Siciliae restituendae principes et quasi antesignani fuerunt [610]), altero autem Siculo bello quamquam Atheniensibus favebant, nisi quod Siciliam ab iis subigi nolebant, ab Syracusanis autem metuebant, tamen neque Atticam classem receperunt neque Atheniensibus postquam primo proelio victores facti erant, ex societatis cum Lachete

604 b) Dionys. I, 22. Diodor. V, 2.; ibid. 6. 605) Thuc. III, 103. 606) Id. VII, 1. 607) Id. III, 86. 608) Id. IV, 25. 609) Id. VI, 52. 75. 79. 610) Id. IV, 58. 65.

initae lege socii accesserunt, sed medios se utrisque praestabant, postea Syracusanos etiam liberalius adiuvabant [611]).

Camarinaeis igitur exceptis reliquae Doricae civitates Siciliae (ut Dorienses Liparaei, Cnidiorum coloni, qui Aeoli insulas
111 tenebant) etiam priore bello contra Athenienses faciebant, quarum ex numero satis est nominasse Syracusanos, Selinuntios, Geloos (qui post prius bellum illas quas modo commemoravimus, inducias cum Camarinaeis fecerunt, quas mox renovata inter Graecos Siciliae pax secuta est), Agrigentinos (qui altero quidem bello aliquamdiu [612]) non in partes discedebant, sed medii erant) et Messanios. Ex his Messanii cum Ol. 88, 3. ab Atheniensibus expugnati coactique essent, ut iis obsides et alia fidei pignora darent [613]), proximo vero ab iis desciverunt adscitis Syracusanis et Locris [614]); hi Messanam pro navium statione habebant, unde Rheginos aggrederentur [615]). Paullo post Messanii cum finitimorum Naxiorum et agros vastarent et urbem oppugnatum irent, ea ab Naxiis et eorum sociis clade affecti sunt, ut aegre domum redirent, Messana autem ab Atheniensibus sociisque oppugnaretur [616]). Post restitutam inter Graecos Siciliae concordiam Messanii seditione ita laborabant, ut Locros altera factio arcesseret, altera, cum Messana per aliquod tempus in horum fuisset potestate, urbe eiiceret [617]). Per hanc factionem factum esse opinor, ut in altero bello Siculo Atheniensibus forum rerum venalium extra urbem praeberetur, etsi ea tantum non valebat, ut civitatem suam ad foedus cum Atheniensibus ineundum pertrahere posset [618]); eandem factionem fuisse credo, quae animum induxerit, ut urbem suam Atheniensibus proderet, quae res quo minus eventum haberet, Alcibiades intercessit, qui quae strui rescivisset, Syracusanorum amicis tum indicavit, cum abrogato imperio domum erat revocatus [619]).

Ex Ionicis Siciliae civitatibus solam Naxum commemoro eiusque colonias Leontinos et Catanam. Earum Naxus, antiquissima illa omnium Graecarum civitatum Siciliae, ut priore

---

611) Id. VI, 69. 88. 612) Thuc. VII, 33. 613) Id. III, 90. 614) Id. IV, 1. 615) Id. IV, 24. 616) Id. IV, 25. 617) Id. V, 5. 618) Id. VI, 50. 619) Id. VI, 74. Plut. Alcib. 22.

bello cum Leontinis foedere iuncta fuerat et a Messaniis oppugnata tam fortiter restiterat, ut hos magna clade afficeret, ita altero bello cum Atheniensibus amice et benigne apud se receptis societatem iniit [620]. Accuratius de Leontinis dicendum, qui cum eo bello, quod sibi cum Syracusanis erat, etsi in partes eorum Camarinaei et Chalcidicae Siciliae civitates atque ex Italis Rhegini accesserant, ita tamen premerentur, ut iam esset verendum, ne resistere amplius non possent, missa de se et sociorum corpore [621]) legatione, cuius princeps Gorgias [622]) fuisse fertur, auxilia ab Atheniensibus petiverunt. Athenienses, quibus vehementer placebat ea opportunitas, qua ipsis liceret honestam necessarios et propinquos suos tuendi speciem prae se ferentibus Siciliam et arcere quominus commeatum Peloponnesiis mitteret, et tentare si possent sic in suam potestatem redigere, illi igitur primum XX naves Lachete et Charoeade ducibus Ol. 88, 3., post Charoeade caeso et Pythodoro in Lachetis locum suffecto hieme eiusdem anni XL naves Sophocle et Eurymedonte ducibus miserunt. Illud bellum factis primum inter Geloos et Camarinaeos induciis ita compositum est, nt pax tum inter Graecos Sicilienses tum cum Atheniensibus restitueretur [623]). Postquam autem Athenienses ex insula decesserunt, Ol. 89, 2. orta est inter Leontinos seditio, cum plebes, aucta multis novis civibus in civitatem receptis, agros denuo viritim dividere institueret, optimates vero, cum id agi rescivissent, Syracusanis arcessitis plebeios urbe eiicerent; et hi quidem singuli vagi et exules errabant, illi vero facta cum Syracusanis pactione Syracusas migrarunt ibique civitate donati habitabant [623 b]); sed ne iis quidem 112
diu hicce rerum status placebat, sed mox non pauci eorum Syracusis relictis in Leontino agro locos quosdam occuparunt, contra quos exules plebeii profecti pugnarunt. Quarum rerum nuncius ubi Athenas pervenit, Phaeax cum duobus collegis lega-

---

620) Thuc. IV, 25. VI, 50. VII, 57. 621) Ita conciliandi videntur Thucydides III, 86. et Diodorus XII, 53., quorum ille legatos tantum ab sociis, hic ab solis Leontinis missos commemorat. 622) Foss. de Gorg. Leontin. p. 18 sq. 623) Thuc. III, 115. IV, 58 sqq. 623 b) Minus accurate Diodorus XII, 54. Leontinos omnes ab Syracusanis in civitatem receptos et municipes factos dicit.

tus missus est, qui et sociis Atheniensium et, fieri si posset, etiam aliis civitatibus persuaderet, ut bello contra Syracusanos gerendo plebem Leontinorum servarent et restituerent. Qui Camarinaeis quidem et Agrigentinis persuasit, Gelois autem cum non persuaderet quae suadebat, de proposito destitit et re infecta Athenas revertit [624]). Ita permanentem Leontinae plebis calamitatem non minus quam Egestanorum res caussabantur Athenienses, cum secundae adversus Syracusanos suspiciendae expeditionis speciosas caussas prae se ferre vellent; et aderant Athenis Leontinorum exules, qui foedus et iusiurandum in memoriam revocando ac precando ab Atheniensibus peterent, ut opem sibi ferrent [625]). Hi igitur cum primum ad urbem Syracusanorum accessissent, per praeconem edixerunt, venisse se ad Leontinos in pristinas sedes restituendos; quotquot igitur Leontinorum Syracusis essent, ad se ut ad amicos venirent [626]). Atque haec de Leontinis. Paucis de Catinensibus dicendum est, qui etsi Leontinorum et Atheniensium consanguinei erant [627]), tamen et superioris Siculi belli societate videntur omnino abstinuisse neque altero bello Atticum exercitum sponte apud se recepturi erant (tantum apud eos poterant, qui Syracusanorum rebus favebant) et tum demum, cum Athenienses per fraudem urbe potiti essent, cum his societatem inierunt [628]).

113 . Reliquum est, ut dicatur de Egesta, sive, ut Romani pronunciabant, Segesta, Elymorum urbe; Elymi enim, in cuius populi quasi corpus aliquot et Troiani, qui excidio patriae superfuissent, et Phocenses, qui Troia reversi tempestate eo deiecti essent, et Sicani coaluisse ferebantur [629]), duas habebant civitates

624) Id. V, 4. 625) Id. VI, 19. 626) Id. VI, 59. Plut. Nic. 14. 627) Catanam olim ab Naxiis conditam, Hiero Ol. 76, 1. veteribus incolis Leontinos traductis habitandam Doriensibus concessit, quos partim ex Peloponneso, partim ex Syracusarum Gelaeque et Megarorum urbibus arcessiverat, eamque Doricis temperatam institutis et legibus Aetnam dici iussit. Quo Ol. 78, 3. mortuo Catinenses Leontinis profecti Doriensibus Aetna exturbatis urbem denuo tenebant et vetere nomine iterum dicebant cf. Diod. XI, 49. 76. Strab. VI. p. 412. T. 2. p. 259. Tzsch. Schol. Pind. P. I, 120. Boeckh. Expl. Pind. p. 101. 234. 628) Thuc. VI, 51 sqq. Diod. XIII, 4. Plut. Alcib. 20. 629) Thuc. VI, 2. Strab. VI, 254. 272. XIII, 608. Cic. Verr. IV, 33. Dionys. H. A. I, 33.

Erycem et Egestam, unde non mirum Segestanos Romanis [630])
quidem consanguineos, Atheniensibus autem alienigenas et barbaros [631]) visos esse. Egesta vero ut priore propter Leontinos suscepto bello foedere erat cum Atheniensibus iuncta [632]), ita cum postea ab Selinuntiis vicinis suis, quibuscum et olim simultates susceperat [633]) et tum partim de connubiis, partim de finibus controversias habebat [634]), et ab Syracusanis Selinuntiorum [635]) sociis bello vehementer premeretur, legatos Athenas misit [636]), qui sibi naves auxilio peterent, Atheniensibus autem magnam pecuniae vim ad belli suscipiendi impensas restituendas pollicerentur et strenuam contra Syracusanos operam promitterent. Atheniensee igitur Ol. 91, 1. legatos [637]) primum Egestam miserunt, qui et explorarent, num Egestanorum in aerario et sacris templis tantum auri argentique esset, quantum iactarent, et perquirerent, quo in statu bellum versaretur, quod iis cum Selinuntiis esset. Postquam Segestam pervenerunt legati Attici, ab Segestanis singularis fraus excogitata est, qua eos de suarum opum 114
magnitudine fallerent [638]). Cum igitur sequenti vere Ol. 91, 1.

---

630) Cic. Verr. IV, 33. „Segestani — cognatione se cum populo Romano coniunctos esse arbitrantur“. (cf. Zumpt. in h. l.). Id. V, 47.
631) Thuc. VI, 9. Nicias eos ἀλλοφύλους, VI, 11. extr. ἄνδρας βαρβάρους appellat. Schol. Aristid. Panath. p. 232. Dind. οἱ δὲ Αἰγεσταῖοι σύμμαχοι μὲν Ἀθηναίων, βάρβαροι δὲ τὸ γένος.
632) Thuc. VI, 6. τὴν γενομένην ἐπὶ Λάχητος καὶ τοῦ προτέρου πολέμου Λεοντίνων οἱ Ἐγεσταῖοι ξυμμαχίαν.
633) Diodor. V, 9.
634) Thucydides utrasque commemorat, Diodorus XII, 82. solas finium sive agrorum controversias; cf. Reinganum „Selinus u. sein Geb.“ p. 107.
635) Vetus videtur inter utrosque necessitudo fuisse, tum ut inter Dorienses (nam Selinuntios constat Megarensium colonos fuisse), tum quod ab iis Ol. 78, 3. adiuti etiam erant Syracusani in Thrasybuli tyrannide repellenda (Diodor. XI, 68. Reingan. p. 106.), neque dissimile veri strenuam operam Selinuntios Syracusanis etiam in bello Leontinorum caussa gesto praestitisse.
636) Diodorus l. c. ab Egestanis primum Syracusanorum et Agrigentinorum, postea Carthaginiensium quoque opem imploratam et detrectato demum ab his auxilio Athenas legationem missam dicit, quae est narratio non admodum probabilis.
637) Principes aliquot viros (τῶν ἀρίστων ἀνδρῶν τινας) legationis caussa esse missos Diodor. XII, 83. narrat.
638) Thuc. VI, 46. Aristid. Sicul. or. I. p. 563. Dind. λέγουσι δέ τινες καὶ περὶ τῶν Ἐγεσταίων ὡς ἐψεύσαντο ἃ εἶπον περὶ τῶν χρημάτων. Id. de IVvir. p. 125, 7. Vol. II. p. 168. Dind. ὁ τὰς

e Sicilia revertissent legati et cum ipsis Egestani aliquot Athenas venissent, qui LX talenta argenti non signati stipendium menstruum LX navibus afferrent, quas ab Atheniensibus petituri erant sibi auxilio mittendas, utrique cum alia multa dixerunt, quae essent ad persuadendum apposita et cupiditati blandientia, tum verbis exaggerarunt pecuniae vim, quae Segestanis parata esset [639]).

Satis dixi, et fortasse aliis plus satis dixisse videbor, de necessitudinibus, quae Atheniensibus temporibus illis cum iis regionibus intercesserunt, in quas legatum se missum esse orator significavit, unde si Atheniensibus non defuisse patet rationes caussasque tum illuc eo consilio legatos mittendi, ut aut socii in fide confirmarentur aut abalienati in gratiam reducerentur et ab hostium partibus averterentur, non minus apparet, opinor, neminem fuisse, quem constet in omnes illas terras eo effectu legatum ivisse; nam Phaeacem quidem scimus in Italia et Sicilia id esse consecutum, in reliquis tractibus ne hoc quidem novimus, legatum eum fuisse; atqui illud prodigio simile est, de fortunato legato, quem fere prodigium et monstrum legationis dixeris, ne rumore quidem quidquam ad nos perlatum esse.

In ea vero orationis parte orator clausula utitur hac: *καίτοι εἰ τῶν πρωτευόντων ἕκαστος τὰ αὐτὰ ἐποίησεν, ὀλίγους ἂν πολεμίους εἴχετε καὶ πολλοὺς συμμάχους ἐκέκτησθε.* Quod hic pro „*πρωτευόντων*“ Luzacus [640]) coniecerat „*πρεσβευόντων*“ id et probavit Gerh. Beckerus neque Imm. Bekkerus indignum putavit quod commemoraret, ego vero dici potuisse non nego, debuisse pernego, *πρωτευόντων* autem rei convenientius esse contendo, cum ostracismus non fuerit legatorum proprius, ad principes autem in civitate viros imprimis pertinuerit.

XXVI.

Atque haec de legationibus ab oratore obitis; videamus de muneribus sive de liturgiis, quibus functum se dicit §. 42. *πε-*

ἐπιθυμίας ἐπαύξων αὐτοῖς καὶ τοῖς τῶν Αἰγεσταίων χρήμασι δελεάζων καὶ τὴν Σικελικὴν τράπεζαν προξενῶν. [Adde schol. ib. vol. III. p. 463. Polyaen. VI, c. 21. cf. Valcken. ad Herodot. III, 123. H.]
639) Thuc. VI, 8. 640) Sluit. Lectt. And. 238.

ρί [642]) *δὲ τῶν λειτουργιῶν οὐκ ἀξιῶ μεμνῆσθαι πλὴν κατὰ τοσοῦτον, ὅτι τὰ προςταττόμενα δαπανῶ οὐκ ἀπὸ τῶν κοινῶν ἀλλ' ἀπὸ τῶν ἰδίων.* Hic non placet *κατὰ τοσοῦτον* [642]), cuius loco exspectamus solum *τοῦτο*; magis displicet *τὰ προςταττόμενα δαπανῶ*, cum oratorum [643]) usus postulet *τὰ προςτατ. ποιῶν δαπανῶ* vel *ποιῶ δαπανῶν*. Quod vero in munera ab se edita 115 sumptus orator fecisse se dicit de privata re sua, non de publico, oppositum illud est crimini, quod §. 32. in Alcibiadem iecit, *ἀπὸ τῶν ὑμετέρων χρημάτων ταῦτα κατεργασάμενον* dixit; id autem ad oratorum [644]) consuetudinem facit, quod illorum munerum memoria ad invidiam placandam et mulcendos audientium animos utitur. Verum tamen mirum ab homine, cuius militaris aetas sive *ἡλικία* in tempora tot bellis exercita inciderit, non simul afferri legitima sibi emerita stipendia (*τὰς στρατείας ἐστράτευμαι*); nam valetudinis aut imbecillitatis corporis si potuisset excusatione uti, etiam id erat verbo significandum. Neque minus mirum trierarchiam non diserte dici ab se receptam; cum enim se ipse *τῶν πρωτευόντων* ex numero esse profiteatur, non

---

641) Lys. adv. Simon. §. 45. *περὶ τούτου μνησθήσομαι.* Demosth. f. l. 347, 6. §. 19. *περὶ τῶν ἐν τῇ βουλῇ ῥηθέντων μνησθῆναι.* Id. c. Timocr. 741, 28. §. 32. *ὀνομαστὶ περὶ τινῶν μεμνῆσθαι.* Lycurg. §. 16. *μεμνῆσθαι περὶ αὐτῶν.* Cf. Maetzner. in h. l. Bernhardy. Synt. p. 177. Schaefer. in Thesaur. Stephan. 6199, D. 642) Comparandum videtur cum *κατ' οὐδέν, κατά τι* adverbii vice fungentibus; cf. Bernhardy l. c. p. 242. 643) Lys. c. Eratosth. §. 20. p. 396. *πᾶν τὸ προςταττόμενον ποιοῦντας.* Id. defens. *δωροδοκ.* p. 710. XXI. §. 23. *ποιήσω τὰ προςταχθέντα.* pro Mantith. XVI, 17. p. 582. *τὰ προςταττόμενα ἐποίουν.* c. Alcib. I. XIV, §. 20. p. 530. *ποιεῖν τὰ ὑπὸ τῆς πόλεως προςταττ.* §. 21. *ποιεῖν τὰ ὑπὸ τῶν στρατηγῶν προςτ.* §. 45. *τὰ μὲν προςταττόμενα ποιεῖν.* Id. *δημ. καταλ. ἀπολ.* XXV. §. 13. *πλείω τῶν ὑπὸ τῆς πόλεως προςταττομένων ἐδαπανώμην.* (qui locus non est plane similis Andocidio). Id. *περὶ τοῦ σηκ.* VII. §. 31. *τὰ ἐμοὶ προςτεταγμένα ἅπαντα — πεποίηκα.* Isaeus de Apollod. h. §. 41. *ἐστράτευμαι τὰς στρατείας, τῇ πόλει τὰ προςταττόμενα ποιῶ* (sic enim interpungendum, male editores *τῇ πόλει* cum superioribus coniungunt). Id. de Aristarch. h. §. 25. *ποιῶν τὰ προςταττόμενα καὶ στρατείας* (l. *καὶ τὰς στρ.*) *στρατευόμενος.* Demosth. adv. Aphob. 831, 27. §. 24. *λειτουργεῖν ὑμῖν προθύμως καὶ τὰ προςταττόμενα ποιεῖν.* Patet hinc formulam ad imperatarum liturgiarum praestationem cumprimis pertinere. 644) Cf. Maetzner. in Lycurg. p. 312 sq.

credibile est eum per inopiam trierarchia non functum esse. Neque tamen eo uti licet argumento, ut oratio Andocidi vindicetur, quem Lysias [644 b]) diserte negat ulli umquam militiae aut equitem aut peditem aut trierarchum interfuisse. — Commemorat autem ea tantum munera, in quibus primas sibi delatas esse vult: *καίτοι τυγχάνω νενικηκὼς εὐανδρίᾳ καὶ λαμπάδι καὶ τραγῳδοῖς, οὐ τύπτων τοὺς ἀντιχορηγοῦντας* [645]) *οὐδ' αἰσχυνόμενος εἰ τῶν νόμων ἔλαττον δύναμαι*, cavillans simul Alcibiadem, abs quo Taureas vapulaverit, cum esset illius in choragia aemulus, sed, ni fallor, cavillationis genere frigidiore utitur; laudaremus enim hominis modestiam, si in certamine victus esset atque superatum se esse aequo animo tulisset; nunc cum vicisse se testetur, quid mirum quod nec verberavit adversarios nec pudori sibi duxit legibus plus quam sibi tribuere, per quas ipsas leges factum est ut vinceret? — Aetatem tulit quoddam Pandionidis tribus decretum [646]), quo inter alia cautum est, ut qui tribulium
116 ab anno Euclidis praetoris choro sive puerorum sive virorum Liberalibus, Thargeliis, Promethiis et Vulcanalibus aut iam vicisset aut victurus esset in posterum, eius nomen in tabula incideretur; inter nomina, quae eo ex decreto et infra id scripta sunt, eorum qui *Διονύσια παισί* vicerunt, legitur etiam *Ἀνδοκίδης Λεωγόρου Κυδαθηναιεύς*; his merito statuit Boeckhius oratorem significari, quem cyclico etiam dithyrambi choro vicisse ex vita ementiti Plutarchi [647]) discimus; utraque autem victoria post habitam demum de mysteriis orationem oratori contigerit necesse est, qui alioquin illarum memoriam ea in oratione non omisisset; eaedem igitur huius, quae est contra Alcibiadem, orationis tempore etiam multo posteriores sunt, ut id eius fidei non officiat, quod ne hic quidem significantur. Quod autem

---

644 b) c. Andocid. p. 134. §. 46. cf. supra Comm. III. [p. 97.] 645) Cum *χορηγίας* nomen, ut *χορηγεῖν, χορηγὸς*, maxime apud sequiores scriptores latius pateat atque unumquodque *λειτουργίας* genus et sumptus quoslibet reipublicae caussa factos significet, etiam *ἀντιχορηγοῦντας* sic intelligi potest, ut non tantum choragiae, sed etiam reliquorum certaminum adversarios comprehendat. 646) Corp. Inscr. Gr. No. 213. 647) Pseudo-Plut. Vit. X. orat. p. 319. *καὶ αὐτὸς δὲ ἐχορήγησε κυκλίῳ χορῷ τῇ αὑτοῦ φυλῇ ἀγωνιζομένῃ διθυράμβῳ καὶ νικήσας ἀνέθηκε τρίποδα.*

illa in tabula non legitur Vulcanalibus oratorem vicisse gymnasiarchia, quem ab tribulibus *γυμνασίαρχον Ἡφαιστείοις* designatum esse ex oratione [648]) de mysteriis scimus, id probat aut designatum non recepisse liturgiam aut recepto munere non vicisse. — Hoc igitur loco tres dicuntur victoriae; earum tragica fueritne Liberalium Magnorum an Rusticorum an Lenaeorum, victoria autem cursus cum facibus coniuncti sive potius sumptuum eum in cursum faciendorum, id est gymnasiarchiae, fueritne Panathenaeorum an Vulcanalium an Prometheorum, ignoramus; sed si vel maxime fuit Prometheorum aut Vulcanalium, non eo licet nobis contra huius orationis fidem argumento uti, quod ea victoria non sit illa in tabula commemorata, cum tabula victorias tantum Euclide posteriores comprehenderit, haec autem victoria, si re quidem vera evenit, ante Euclidem oratori contigerit necesse est. Una superest *εὐανδρία*, quam facilius est definire, qualis non fuerit, quam divinare, qualis fuerit; etenim Panathenaeis quidem *εὐανδρίας* habitum certamen eoque exclusos esse peregrinos docent lexicographi [649]), ex quibus Harpocratio non tantum Andocidem in oratione contra Alcibiadem, sed Dinarchum quoque in oratione contra Agasiclem et Philochorum (in Atthide) sive *εὐανδρίαν* sive *εὐανδρίας* certamen posuisse dicit; illud igitur vel propter Harpocrationem negari nequit, institutum Athenis aliquando certamen esse, quod eo nomine diceretur; sed vehementer dolendum est non ei placuisse, etiam verba ipsa Dinarchi et Philochori adscribere, unde fortasse liceret etiam quale fuisset perspicere. Nunc cum Athenaeus [650]) dicat: *ἐπαινῶ δὲ καὶ αὐτὸ τὸ κάλλος· καὶ γὰρ ἐν ταῖς εὐανδρίαις τοὺς καλλίστους ἐγκρίνουσι* (sic, alii *ἐκκρ.*) *καὶ τούτοις* (*τούτους* vulg.) *πρωτοφορεῖν* (? *πτορθοφορεῖν* Vales.) *ἐπιτρέπουσι* atque 117
Hesychius [651]) *εὐανδρείας* explicet „*καλῆς ἰσχύος*“, Xeno-

---

648) Andoc. de myster. §. 132. 649) Harpocr. *Δείναρχος ἐν τῷ κατ' Ἀγασικλέους. Παναθηναίοις εὐανδρίας ἀγὼν ἤγετο. Ἀνδοκίδης κατ' Ἀλκιβιάδου δηλοῖ καὶ Φιλόχορος* (cf. Siebel, fr. Philochor. p. 25.). Suid. Phot. *εὐανδρία Δείναρχος, εὐανδρίας ἀγὼν ἤγετο.* Lex. Rhet. 257, 13. *εὐανδρία. ἀγών τις εὐανδρίας τοῖς Παναθηναίοις ἀγόμενος, οὗ κοινωνεῖν οὐκ ἐξῆν τοῖς ξένοις.* 650) Athen. XIII, 566, f. 651) Hesych. etiam has glossas habet: *Εὐανδρία, πλῆθος νέων. Εὐανδρίας ἀγών.*

phon [652]) autem Atticam *εὐανδρίαν* prae reliquis laudet, eruditi aliquot viri Valesius [653]), Schneiderus [654]), Siebelisius [655]), alii haec cum more eo coniungenda putaverunt, quo in Panathenaeis venustissimi quique electi essent Minervae thallophori. Quem in modum facta esset ea coniunctio, non exposuerunt illi; sed putasse videntur *εὐανδρίας* certamen fuisse venustatis, quiquo eo in certamine vicissent, thallophoros eos factos esse; sic rem enarravit Gerh. Beckerus, qui Valckenarium eius sententiae auctorem laudat [656]). Ea vero sententia facili opera refelli potest; nam thallophori in Panathenaica pompa senes erant [657]), *εὐανδρίαν* autem fuisse virorum ipsum nomen docet; dein thallophori eligebantur, sive populi sive tribulium suffragiis, id quod cadere non poterat in eos, qui arbitrorum sententiis venustissimi declarabantur. Denique hic ementiti oratoris locus docet liturgiarum in numero fuisse *εὐανδρίαν*; necesse est igitur versata sit partim in sumptibus aliquot faciendis partim in munere sive officio aliquo exsequendo. Iam vero Xenophontis locus, ubi et *συνάγεσθαι* dicitur *ἡ εὐανδρία*, et haec post chori memoriam ponitur, probare videtur 1) primum ab singulis Atticis tribubus Panathenaeorum in sollemnibus (nescio utrum Maiorum tantum an etiam Minorum) singulos designatos esse tribules, qui illarum nomine *εὐανδρίαν* cogerent; 2) eas vero tribuum *εὐανδρίας* ita secum certasse, ut quam *εὐανδρίαν* arbitri et moderatores certaminis venustissimam iudicassent, eius et tribus et coactor (si coactorem eum dicere licet, qui *εὐανδρίαν* coegit) victoriam reportasse putarentur; 3) constitisse autem *εὐανδρίαν* in *κώμῳ* quasi quodam virorum forma venustissimorum, qui sive ramos sive rem aliquam sacram prae reliquis gestarent; nam quid gestaverint, de hac re ne coniecturam quidem periclitabor, neque

652) Xenophon. Memor. III, 3, 12. *οὐδὲ εὐανδρία ἐν ἄλλῃ πόλει ὁμοία τῇ ἐνθάδε συνάγεται.* 653) Vales. in Harpocr. l. c. p. 33. Blanc. 654) Schneid. in Xenoph. Mem. III, 3. 12. 655) Siebol. in Philochor. p. 25. Lenzius Meursium (Panath. c. 9.) secutus gymnicum credidit certamen esse *εὐανδρίαν*. 656) Valcken. in Harpocr. p. 318. ed. Lips. 657) Xenoph. Conv. IV, 17. *θαλλοφόρους γὰρ τῇ Ἀθηνᾷ τοὺς καλοὺς γέροντας ἐκλέγονται.* Neque audiendus est Dicaearchus, qui *θαλλοφόρους* etiam anus quasdam fuisse in Panathenaico dixerat teste Schol. Aristoph. Vesp. 524.

definiam fuerintne cum *στεφανηφόροις* an cum *σπονδοφόροις* vel *χαλιδοφόροις*, cum *κερνοφόροις* an cum *παστοφόροις*, cum *φανηφόροις* an cum *πυρφόροις* comparandi, an longe ab his diversi. 4) Sed qui ab tribulibus designabatur, nt suae tribus *εὐανδρίαν* cogeret, eius non tantum fuerit venustissimis tribulium persuadere, ut vellent suae interesse *εὐανδρίᾳ*, sed sumptus etiam praebuerit ut vestitu pulcherrimo et ornatu eo prodirent, qui ipsam venustatem luculentius monstraret; denique ipse agmen tribus egerit insigni et vestitu et ornatu*).

Atqne haec de *εὐανδρίᾳ*[658]. Claudit orator orationem 118
verbis his: *τοὺς οὖν τοιούτους τῶν πολιτῶν πολὺ μᾶλλον ἐπιτηδείους ἡγοῦμαι μένειν ἢ φεύγειν*, in quibus *φεύγειν* in eam inenrrit reprehensionem, *ἐπιτηδείους* eam habet explicationem, de qna dictum iam est saepius.

---

*) [Cf. Boeckh. Staatshaushaltung I. p. 106. ed. sec.]

658) De scripturae *εὐανδρίᾳ* fide nemo dubitavit practer Burgesium, qui Diar. Classic. 44. Dec. 1820. p. 354. *ἀνδράσι* coniecit, quo scilicet quod olim esset vulgatum „*ἀνδρίᾳ*“ ducere putavit.

HALIS,
FORMIS EXPRESSUM ORPHANOTROPHEI.

Ciceronis, M. Tulii, Cato maior s. de senectute dialogus. Sprachlich und sachlich erläutert von Gust. Tischer. gr. 8. 1847. 17 1/2 Sgr.

— — orationes selectae XIII. Editio XIX. emendatior. (Edid. Dr. F. A. Eckstein.) 8. 1849. 15 Sgr.

Eckstein, F. A., Prolegomena in Taciti, qui vulgo fertur, dialogum de oratoribus. Subiiciuntur Annales scholae latinae Halensis. 4. 1835. 15 Sgr.

Göttling, K. W., Geschichte der Römischen Staatsverfassung, von Erbauung der Stadt bis zu Cäsars Tod. Mit einer lithograph. Tafel. gr. 8. 1840. 3 Thlr. 15 Sgr.

— — Funfzehn Römische Urkunden auf Erz und Stein, nach den Originalen neu verglichen und herausgegeben. gr. 4. 1845. 2 Thlr.

— — gesammelte Abhandlungen aus dem classischen Alterthume. Nebst drei lithogr. Tafeln. Erster Band. gr. 8. 1851. broch. 2 Thlr. 20 Sgr.

Gratii Falisci et Olympii Nemesiani carmina venatica cum duobus fragmentis de aucupio. Cum scripturae varietate et aliorum suisque commentationibus edid. R. Stern. 8 maj. 1832. 1 Thlr. 10 Sgr.

Henke, Dr. E. L. Th., Georg Calixtus und seine Zeit. 2 Bände. gr. 8. 1853—60. geh. 5 Thlr.

Juvenals Satiren. Uebersetzt und erläutert von Dr. W. E. Weber. gr. 8. 1838. 2 Thlr. 10 Sgr.

Lectiones variae ex M. T. Ciceronis editt. Oxoniensi et Neapolitana descriptae. Edit. Ernestianae minor. supplement. Pars. I. II. Vol. I. II. III. 8. 1825—30.
Ladenpreis . . . 9 Thlr. 15 Sgr.
Herabgesetzter Preis . . 4 Thlr.

(Einzeln: Pars I. 2 Thlr. 15 Sgr. Pars II. Vol. I. 2 Thlr. Pars II. Vol. II. III. 5 Thlr.)

Lycurgi deperditarum orationum Fragmenta. Collegit, disposuit, illustrav. Fr. Gust. Kiessling. Praemissa est tum vita Lycurgi quae Plutarcho trtbuitur tum M. H. E. Meieri

commentatio de vita illa Lycurgi et de orationum eius reliquiis. gr. 8. 1847. geh. 2 Thlr. 5 Sgr.

Opel, J. O., Min guoter klôsenaere. Ein erklärungsversuch. gr. 8. 1860. geh. 6 Sgr.

Peter, C., Zeittafeln der griech. Geschichte, als Grundlage des Vortrags in höhern Gymnasialklassen mit beständiger Beziehung auf die Quellen. gr. 4. 2. Aufl. 1858. 1 Thlr.

— — Zeittafeln der Römischen Geschichte zum Handgebrauch und als Grundlage des Vortrags in höheren Gymnasialklassen mit fortlaufenden Belegen und Auszügen aus den Quellen. gr. 4. 1841. 1 Thlr. 22 1/2 Sgr.

— — Dieselben. Neue, für den Gebrauch der Schüler eingerichtete Ausgabe. gr. 4. 1854. 25 Sgr.

— — Geschichte Roms. In drei Bänden. Erster Band. gr. 8. 1853. broch. 2 Thlr. 25 Sgr.

— — Zweiter Band. gr. 8. 1854. broch. 2 Thlr. 20 Sgr.

Planti, M. A., Bacchides. Ad codicum Palatinorum fidem, cum integra scripturae discrepantia reliquorum librorum edidit Fr. Ritschelius. 8 maj. 1825. 1 Thlr.

— — Bacchides. Ad codicum Palatinorum fidem cum numerorum notatione edid. Fr. Ritschelius. 8 maj. 1835. 10 Sgr.

Schade, Dr. Oscar, Paradigmen zur deutschen Grammatik. Gothisch, althochdeutsch, mittelhochdeutsch, neuhochdeutsch. Für Vorlesungen. gr. 8. geh. 1860. 12 Sgr.

Scheuerlein, Fr. W. A., die Norm des griechischen Modusgebrauches besonders im Nebensatze. Anhang zur griechischen Syntax für die Prima der Gymnasien. gr. 8. geh. 1860. 6 Sgr.

Schmidt, Dr. K. E. A., Beiträge zur Geschichte der Grammatik des Griechischen und Lateinischen. gr. 8. geh. 1859. 2 Thlr. 15 Sgr.

Theocriti, Bionis et Moschi, quae supersunt, graece, cum scholis graecis. Textum ad optimas Edd. et ad Codd. Mss. fidem quam diligentissime exprimi curavit, carminum argu-

menta indicavit, varias Codd. Mss. et Edd. vett. lectiones conjecturasque virorum doctor. subiunxit, indices locupletiss. adjecit Dr. J. A. Jacobs. Tom. I. 8 maj. 1824.

Ladenpreis . . . . 3 Thlr.
Herabgesetzter Preis 1 Thlr. 15 Sgr.

Voemel, I. Th., *ΔΗΜΟΣΘΕΝΟΥΣ ΑΙ ΔΗΜΗΓΟΡΙΑΙ.* Demosthenis contiones quae circumferuntur cum Libanii vita Dem. et argumentis graece et latine. Recens. cum apparatu critico copiosissimo prolegomenis grammaticis et notitia codic. gr. 8. 1857. 5 Thlr. 25 Sgr.

Weber, Dr. Hugo, Etymologische Untersuchungen. I. gr. 8. geh. 1860. 15 Sgr.

Wolfii, F. A., prolegomena ad Homerum. fasc. I. ed. 2. 1859. 1 Thlr.